Maksim Gorkiy

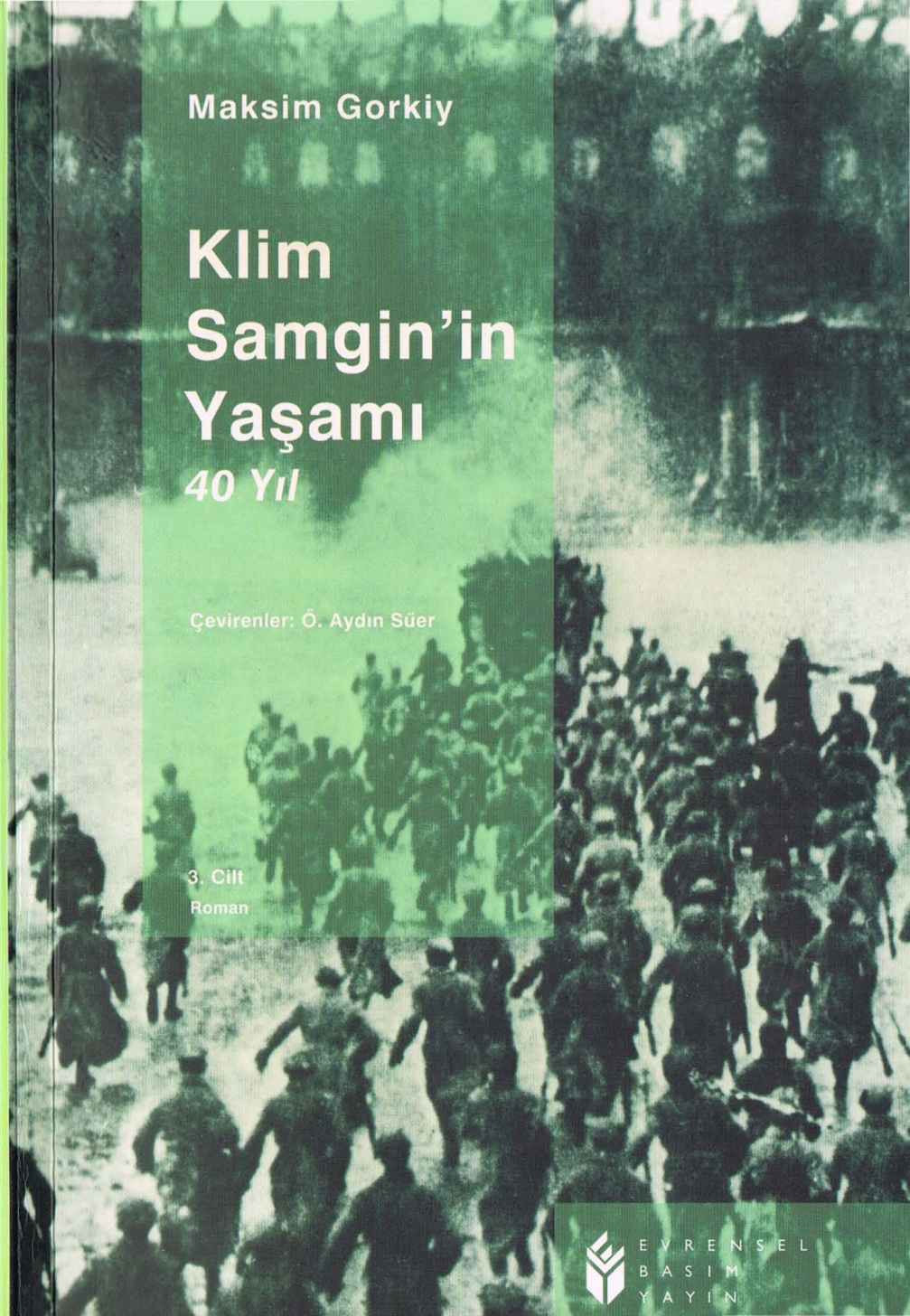
Klim Samgin'in Yaşamı

40 Yıl

Çevirenler: Ö. Aydın Süer

3. Cilt

Roman

EVRENSEL BASIM YAYIN

Maksim Gorkiy • Klim Samgin'in Yaşamı - 3

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Maksim Gorkiy

KLİM SAMGİN'İN YAŞAMI

40 YIL

Üçüncü Cilt

Rusça Aslından Çeviren
Ö. Aydın Süer

Roman

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamerhatun Mah.
Alhatun Sk. Emek Apt.
No: 25/1 Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın-316

Klim Samgin'in Yaşamı *40 Yıl*
Maksim Gorkiy

Çeviren
Ö. Aydın Süer

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Kapak Uygulama
Bahar Eroğlu, Fırat Çaralan

Birinci Basım: Şubat 2007

ISBN 978-975-6106-44-0 (TK)
ISBN 978-975-6106-47-1 (C 3)

Baskı

Ezgi Matbaası
(Emintaş Kazımdinçol Sit. No: 81/229 Davutpaşa - Topkapı 0212 501 93 75)

KLİM SAMGİN'İN YAŞAMI

40 YIL

KLİM SAMGİN'İN YAŞAMI
40 YIL

Anfimyevna, evin odalarında yorgun bedeniyle ağır ağır dolaşıyordu.

"Gömdüler mi? İşte..." diye anlaşılmaz bir biçimde homurdandı ve yatak odasına girdi; Klim oradan yaşlı kadının renksiz sesini işitiyordu: "Yegor'la ne yapacağımı bilemiyorum. İçiyor da içiyor. Çar'ın ailesine acıyor, dizginleri iyice bıraktı."

Samgin çay istedi ve çalışma odasının kapısını kapatarak ortalığı dinledi. Dışarıda insanların ayaklarını vuruşları ve sürükleyişleri duyuluyordu. Bu aralıksız gürültü, bir makinenin işleyişi izlenimi yaratıyordu. Bu makine, kaldırımı düzleştiriyor, caddeyi genişleterek binanın duvarlarına çarpıyor gibiydi. Evin karşısındaki fener kırılmıştı ve yanmıyordu; ev bulunduğu yerden başka bir yere kaymış gibiydi.

Samgin, gözlerini kapatarak ve bu sözleri gelecek yazısının başlığı gibi görerek: 'Her şey olup bitti,' diye düşündü; sözler ünlem işareti ile bitiyor ancak işaret eğri duruyor ve soru işaretine benziyordu. 'Bu durumda, defnetme işlemi, normal yaşamın yeniden doğuşunu vurguluyor gibi.'

Uyuşuk uyuşuk ve bir teselli bulamadan düşünüyor, Mitrofanov, Lütov ve Nikonova'nın anısı kendisini engelliyordu.

'Acaba Mitrofanov'u ihbar etti mi?'

Daha sonra yatakta onunla birlikte yatmanın ne denli rahatsız olduğunu düşündü; Nikonova oldukça fazla yer kaplıyordu ve yatak dardı. Ayrıca göğsünü korse içine sokma alışkanlığı...

Birkaç saat sokaklarda yürüyüş yapmanın etkisi kendisini gösterdi. Anfimyevna bir bardak çay getirdiğinde, Samgin uyumuştu bile. Varvara, onu yataktan düşürmek istercesine hızla kolundan çekiştirerek uyandırdı.

"Uyan artık! İşitiyor musun? Üniversite yakınında ateş açtılar..."

Kürk giymişti; üzerinde soğuk hava ve parfümlerin varlığı hissediliyor, erimiş kar damlaları kürkünün üzerinde duruyordu; eliyle gırtlağını tutarak bağırdı:

"Korkunç bir şey! Ölü insanlar üst üste yığılmış! Çocuğu..."

"Çocuğu mu?" diye yineledi Samgin. "Belki de..."

"Ne belkisi? Allah kahretsin!"

Nihayet bir çengeli açmayı başarabildi ve soğuk kürkü üzerinden çıkarıp Klim'in dizine atarak odada hızla dolaşmaya başladı; histerik bir biçimde haykırıyordu:

"Genel olarak ateş açma kararı alınmış. Bu cenazeler! Aslında, bir düşünsene, biz Fransa'da yaşamıyoruz ki! Bu tür gösteriler düzenlemek olacak şey mi!"

Yemek odasından Kumov'un sesi duyuldu:

"Ne çılgınlık!"

Samgin, inanmaz bir tavırla: "Kim ateş etti?" diye sordu.

"Manejden ateş açtılar. Askerler. Stratonov haklı: Museviler bu cenaze törenlerinin bedelini pahalı ödeyecek! Ama ben bir şeyi anlamıyorum!" diye şapkasını sallayarak haykırdı. "Önceden karar vermişler ve ateş açıyorlar! Bu ne anlama geliyor! Neden susuyorsun?"

Klim'i konuşma zahmetinden kurtararak odadan dışarı fırladı.

Klim: 'Herhalde abartıyor,' diye düşündü. Oturuyor ve karısının kesik haykırışlarını dinliyordu:

"Evet, evet, korkunçtu!"

Sokaktaki insanların adımları sanki daha telaşlı gibiydi. Samgin, güçlükle yemek odasına girdi ve o andan itibaren yaşamı kısa süreli bir kabusa dönüştü. Kumov ona çarptı. Gözlerini kırparak ve kırmızı bir renk almış avuçlarıyla saçlarını sıvazlayarak başını sallıyor, ancak saçları yeniden yanaklarına düşüyordu.

Dişlerinin arasından: "Çılgınlık bu," dedi; telefona doğru giderek ahizeyi aldı ve kulağının altına, yanağına yakın bir yere yerleştirdi.

Varvara: "Telefon çalışmıyor!" diye haykırdı.

Kumov, ahizeye bakarak: "Almanya'nın, III. Aleksandr döne-

mindeki 1 Mart olaylarından sonra olduğu gibi, yeniden Petersburg'a hükmettiğine inanmıyorum," diye homurdandı.

"Kumov, sizi bir yere bırakmam! Neden onun da Nikitinskaya'ya gittiğini düşünüyorsunuz? Nikitinskaya'ya giden herkesi..."

Lübaşa Somova, yemek odasına bir kuş gibi daldı; arkasında, döşemenin üzerinde bir İskoç battaniyesi sürüklüyordu; neredeyse düşecek gibi oldu ve bir kör gibi masaya çarptı ve soluk alarak, yumruğuyla vurarak inanılmaz bir çabuklukla konuşmaya başladı:

"Turoboyev öldürüldü... yaralı, hastanede, Strasnıy'da. Kendini savunmak gerek, başka türlü nasıl olabilir ki? Sağlık merkezleri oluşturmak gerek! Çok sayıda yaralı ve ölü var. Dinleyin, sizin de sağlık merkezlerine gitmeniz gerek! Tabii ki ayaklanma olacak... Eserler Prohorov fabrikasındalar..."

Varvara, kabaca, hatta öfkeyle soru sorarak sözünü kesti. Anfimyevna içeri girdi ve hiçbir şey söylemeden Lübaşa'yı soymaya başladı; o ise Anfimyevna'nın elinden kurtularak haykırdı:

"Bırakın, ben şimdi gidiyorum. Ah, Tanrım, bırakın beni..."

Varvara ateşli bir tavırla kocasının kulağına fısıldadı: "Hiçbir sağlık merkezine gitmek yok! Asla olmaz! Kesinlikle bırakmıyorum..."

Masanın üzerine sıçramak istercesine yerinde zıplayan Lübaşa, telaşla bağırıyordu:

"Goginler orada bir merkez örgütlüyor ve Lütov'dan rica etmek gerek, Klim! Onun evi boş! Ve orada böyle bir yer kurulabilir ve gerekli de! Şimdi ona git, Klim. Hemen git..."

Varvara, ikna edici bir tavırla Somova'nın öfkeli haykırışını destekleyerek: "Evet, evet, git Klim," diye yineledi.

"Bana bluzumu ve mantomu verin!"

Anfimyevna, bas bir sesle: "Ama nereye, nereye gideceksin?" dedi; ancak Lübaşa, "rozan" somununa benzeyen yumruğuyla masaya vurarak ona bağırdı:

"Hiçbir şey anlamıyorsunuz! Siz... balık gibisiniz! Aleksey Gogin'i kovaladılar ve ateş ettiler..."

Anfimyevna, Lübaşa'yı dışarı çıkardı, Varvara ise yeniden kocasına:

"Sen git, Lütov'u ikna et. Onun konumu iyi, bizimki ise uygun değil, teşekkürler!" diye fısıldadı.

Samgin giyinmeye gitti; bunu sağlık merkezlerini gerekli gördüğü için değil, evden uzaklaşmak, kafasını toplamak için yapıyordu. Kendisini sersemlemiş, aldatılmış hissediyor ve duyduklarına inanmak istemiyordu. Ama, anlaşılan, yine de kötü bir şeyler olmuştu ve sanki bunlar kendisine yönelik şeylerdi.

'Kendini savunmak gerek. Ayaklanma olacak.' Sokağa çıkarken Lübaşa'nın haykırışlarını içinden yineliyordu. 'Aptal kadın.'

Somova'ya verip veriştirirken, bu dar ve eğri sokakların barikatlar için uygun olduğunu da düşündü. Ancak hemen ardından, 8 Ocak'ta işçilerin kenti nasıl yabancı gözlerle incelediklerini anımsadı ve aniden bu devasa ve kargaşa dolu kentin birkaç saat önceki gibi olmadığını, kendisine de yabancılaştığını hissetti. Soğuk karanlık kentin üzerine çökmüş, insanları evlerine, binalara itiyor, sokaklardaki ve pencerelerdeki tüm ışıkları söndürüyordu. Yalnızca arada bir camların üzerindeki kırağıların pelüşü andıran tabakası ardındaki sarı lekeler acıklı bir biçimde görünüp kayboluyordu. Karanlıkta iğneleyici ve keskin bir toz serpiştiriyordu. Kent, karanlıkta her şeyin gerçekliğini yitirdiği, yalnızca karanlığın gerçek kaldığı kuralına uyarak, gerçekliğini yitirmişti.

Karanlığın içindeki her kişi gibi, Samgin de var oluşunu hoş olmayan bir biçimde hissediyordu. İnsanlar çok çabuk, küçük gruplar halinde yürüyor, içlerinden herhalde yalnızca bazıları nereye gittiğini biliyor, diğerleri ise yolunu şaşırmış gibi gidiyordu. Samgin, iki kez, ara sokağın köşesini döndüklerini ancak hemen geri geldiklerini fark etti. Kendisi de elinde olmadan onları izledi. Küçük, beş kişilik bir grup yanından geçti; içlerinden birisi sigara içiyor, sigarası sık sık, adımlara uyarcasına yanıp sönüyordu; kadınsı bir ses, alınmış bir tonla sordu:

"Beyler, bu ciddi bir davranış mı?" Ve haykırdı: "Sigara içmeyi bırakın!"

Samgin, irkilerek, bu gece Moskova'nın 10 Ocak'taki Petersburg'dan daha korkunç olduğunu düşündü. Gergin bir ruh haliyle, anımsadığı silah seslerini duyabilmek için kulak kesildi. Ama

aniden, bir kapıya vuruluyormuşçasına, bazı darbeler ve uzaktan anlayamadığı bazı çatırtılar duydu; aşırı soğuktan yarılan ağaç çatırtısına benziyordu. Bazen demir bir çatıda yürünüyor, bazen de sanki bir çit yıkılmışçasına bir şeyler gıcırdıyor ve düşüyor gibi geliyordu. Caddelerin ve ara sokakların arasında giderek yoğunlaşan karanlıkta yolunu şaşırarak dolaşırken, Samgin, Lütov'u görmenin çok tatsız bir şey olacağını düşündü ve sağlık merkezlerinin çocukça bir düşünce olduğuna karar verdi.

Adımlarını yavaşlatarak: 'Aslında iyice düşünmeden evden çıktım,' diye düşündü. 'Bu silah sesi, herhalde bir yanlış anlama olsa gerek.'

Ama 9 Ocak olaylarını da bir yanlış anlama olarak düşünmek istediğini anımsayarak, o günkü olaylar hakkındaki varsayımlarını bir yana bıraktı ve eve dönmeye karar verdi. Alina, kuşkusuz Turoboyev'e gitmenin anlamsız olduğunu biliyordu. Turoboyev böyle ölmeliydi. Gerçekte o bir maceracıydı. Bu tür insanlar ya yaşamlarına son verirler ya da işledikleri suç yüzünden hapishaneyi boylarlardı. Yıkıma uğrayan bir toplumsal kesimin kalıntısıydı o. Belki de Alina onu hâlâ seviyordu. Birisi, kadınların ilk aşklarını yaşamları boyunca unutmadıklarını söylemişti. Ancak bu bedensel değil, bellekle ilgili bir şeydi. Köşeden ara sokağa saptı; birkaç adım attıktan sonra birileri kendisine bağırdı:

"Kimsiniz?"

Karşısında uzun boylu bir adam durdu, kibrit çaktı ve yüzünü aydınlatarak sert bir tavırla:

"Bu sokakta mı oturuyorsunuz?" diye sordu.

"Hayır."

"Burası geçişlere kapalı."

Samgin neden kapalı olduğunu sormadı. Sokağın iç kısımlarında insanlar haykırarak ve yavaşça konuşarak koşuşturuyor ve ağır bir şeyi yerde sürüklüyordu.

Zoraki bir gülümsemeyle: 'Mutlaka öğrencilerdir. Yaramaz çocuklar,' diye düşünerek uzun paltolu, Sibirya kalpaklı adamın yanından uzaklaştı. Soğuk karanlık, bedeninin büzülmesine neden olarak Klim'i uyuşturuyor ve uykusunu getiriyordu. Sıradan

düşünceler ön plana çıkıyor, beyni sanki bu düşüncelerle birlikte pul pul dökülüyordu. Şamgin, ister istemez, büyük olayların olduğu günlerde, hemen her zaman, özellikle sıradan düşüncelerin ve ayrıntıların etkisi altına girdiğini düşündü; bu düşünceler, temel izlenimin tepesinde, bir ateşin külü üzerindeki kıvılcımlar gibi dönüp duruyordu.

Paltosunun yakasını kaldırarak ve elini cebine iyice sokarak: 'Bu sanatçılara özgü bir şey,' diye düşündü ve yoluna devam etti. 'Sanatçılar, arayışları sırasında, herhalde ana konuya ilişkin en karakteristik şeyleri düşünürler. Bu belki de, anlamsızlığın yıkıcı darbelerine karşı kendini savunma duygusunun özgün bir ifadesidir.'

Köşeyi döndü, evinin bulunduğu sokağa saptı ve küçük bir insan topluluğuna rastladı. Bu kişiler iki küçük bahçenin arasına sıkışmıştı ve içlerinden birisi, yavaşça:

"Çar'a, anayurda inanıyorum..." diyordu.

Üç sözcüğü tek sözcük gibi söylemişti. Samgin, insanların yalnızca enselerini ve sırtlarını görüyordu; adımlarını sıklaştırarak onları hemen geride bıraktı ama ardından telaşlı ve soğuğun sessizliğinde çok net duyulan sözcükler işitildi:

"Grevciler, Museviler tarafından satın alındı. Bu çok açık, evet işte onlar gömdüler, ama kimi? Nasıl gömdüler? Geçen yıl general Keller'i gömmediler, ama o bir kahramandı!"

Samgin evinin kapısına yaklaşarak ve çevresine bakınarak: "Bu da 'açıklayıcı beyefendi,' diye düşündü. Yemek odasındaki ışığı yaktığında karısını gördü; karısı giyinmiş, konuk odasının divanında dişlerini çıkartmış durumda yatıyor, bir eliyle göğsünü, diğer eliyle de başını tutuyordu.

Karısı uyanarak ve yüzünü buruşturarak:

"Lütov buradaydı," dedi. "Senin hastaneye gelmeni rica etti. Orada Alina aklını kaçırıyor. Tanrım, başım öyle ağrıyor ki! Tüm bu olanlar öylesine aptalca ki!" Birdenbire ayaklarını vurarak tiz bir sesle haykırdı:

"Bir de sen çıktın! Geceleri dolaşıyorsun... Tanrı bilir nerede, buradayken... Sen artık öğrenci değilsin..."

Sinirli bir tavırla bluzunu çözerek mumu aldı ve çıktı.

Ardından; "Senden izin alarak çıktığımı herhalde unuttun," diyen Samgin, 'Dağılmış durumda...' diye düşündü.

Bir kadın için utanç verici olan sözü yuttu ve karanlıkta sıcak divana oturarak sessizliğe kulak verdi. Yeniden, adeta hastalıklı bir acıyla, kendisini aldatılmış, yalnız ve her şeyi düşünmeye mahkûm hissetti.

'Bu benim tepkim mi?' diye düşündü. 'Lamark'a göre tepki organı yaratır. Cinsel içgüdüyü elinden alırsan, erkek hangi fonksiyonun organı olur ki? Tolstoy, sağduyudan nefret ederken haklıydı."

Sigara söndü. Kibritler ortada yoktu. Tembel bir tavırla onları aradı, bulamadı ve yatak odasına gitmeme kararı alarak botlarını çıkardı: Varvara, herhalde daha uyumamıştı ve onun saçmalıklarını dinlemek çok tatsız olacaktı. Botlarını elinde tutarak, burada bir zamanlar Kutuzov'un durduğunu anımsadı.

'Kuşkusuz şu anda bir yerlerde tutkusunu alevlendiriyordur...' O anda Samgin aniden içinde bir çıbanın patladığını ve tüm bedeninde sanki öfkenin soğuk akımının dolaştığını hissetti.

'Ve haklı da!' diye içinden haykırdı. 'Bırak tutkular boşalsın, her şeyin yüzünü şeytan görsün, sözde halk için uğraşanların, kesinti yapanların, eleştirenlerin ve analizcilerin evleri, daireleri cehennemin dibine gitsin...'

Varvara, elinde bir mumla kapıda belirdi ve ona avucunun altından bakarak: "Niçin yatmıyorsun?" diye sertçe sordu. "Gel, lütfen! İtiraf etmesi güç ama korkuyorum! Bu çocuk... Şu doktorun oğlu... öyle inliyordu ki..."

Uzun geceliği, başlığı ve terliğiyle, Buş'un bir karikatürüne benziyordu.

Varvara, yatağa yaklaşarak: "Tuhaf davranıyorsun," dedi. "Ama ben tüm bu olanların hoşuna gitmeyeceğini biliyorum, sen ise..."

Klim alçak sesle "Sus!" diye haykırdı ama bunu öyle bir tonda söylemişti ki, Varvara geriledi. "'Biliyorum' diyip durma!" diye sürdürdü, giysisini üzerinden çıkararak. Karısına ilk kez bağırıyordu ve bu başkaldırı hoşuna gitmişti.

Varvara: "Sen aklını kaçırmışsın," diye söylendi. Samgin karı-

sının elindeki şamdanın titrediğini ve terliklerini şakırdatarak kendisinden iyice uzaklaştığını görüyordu.

"Sen ne biliyorsun ki? Belki de yarın bir kıyım ve yağma başlayacak..."

Varvara, ağır ağır ve beceriksizce, sırtı ona dönük olarak yattı; Klim de mumu söndürdü ve uzandı. Daha başka şeyler söylemesini bekledi ve ona birçok acı gerçeği anlatmaya hazırlandı. Tavanın altındaki karanlıkta bazı duman izleri ve daireler dönüp duruyordu. Issızlıkta fısıltı halindeki sözcükleri duyması için uzun süre beklemesi gerekti.

"Bana niçin kızıyorsun, anlamıyorum. Devrimi ben yapmıyorum ki..."

Klim başka sözler de bekliyordu. Bu sözler yanıt vermek için çok aptalcaydı ve başını yorganın altına sokarak o da karısına sırtını döndü.

'Ona bağırmanın yararı yok ve bu aptalca bir şey. Başka birisine bağırmak gerek. Hatta, belki de kendime.'

Ama kendisine yazık olacaktı ve düşünceleri saçma sapan bir durum almaya başlamıştı. Varvara herhalde ağlıyordu; sürekli burnunu çekiyor ve uyumasını engelliyordu.

'Benden nefret ediyor olmalı. Ama ben de yakında kendimden nefret edeceğim herhalde.'

Ve bu düşünceden dolayı kendisine daha fazla acıdı.

Sabaha karşı uyudu; uyandığında ve karısıyla aralarında geçen sahneyi anımsadığında hemen kendisine çeki düzen verdi ve çayını içtikten sonra kaçınılmaz bir hale gelen açıklamada bulunmamak için, evden ayrılmak konusunda aceleci davrandı.

Tuhaf bir biçimde sessizleşen kentin bulvarlarını adımlayarak, 'Moskova artık yıldı,' diye düşündü. Öğlen olmuştu ama sokaklarda oldukça az insan vardı ve hepsi de sıradan kişilerdi; kaygılı, asık yüzlü bu insanlar küçük gruplar halinde kapıların önünde duruyor, yine üçlü beşli gruplar halinde bir yerlere gidiyorlardı. Öğrencilerin varlığı fark edilmiyordu, yalnız dolaşan yaya sayısı çok azdı. Ortalıkta ne arabacı ne de polis vardı; ama her yerde haylaz çocuklar, beklenti içinde camlardan sarkıyor ve görünüp kayboluyordu.

Dün Samgin'in geçmesine izin vermedikleri ara sokak, tekerleksiz bir arabayla, sandıklarla, şiltelerle, gazete büfeleriyle ve kapı demirleriyle kapatılmıştı. Bu yığının önündeki bir fıçının üzerinde kızıl sarı sakallı bir adam ağzında sigara ile oturuyordu; dizlerinin arasından bir tüfek sarkıyordu ve ava çıkmış gibi giyinmişti. Barikatın arkasında üç kişi bir şeyler yapıyordu: Birisi kalın bir tahtayı arabaya telle tutturuyor, diğer ikisi ise avludan tuğla taşıyordu. Tüm bunlar Samgin'de, orada yaşayanların yaramazca bir eğlence hazırladıkları izlenimi yarattı.

Petrovska Hastanesi'nin girişinde, perişan ve ezik haldeki Lütov, ateşten yanan gözleri, çizgilerin zikzaklar oluşturduğu boz lekelerle kaplı yüzüyle Klim'in üzerine atıldı:

"Ah, seni nasıl da bekledim!" diye fısıldayarak Samgin'i yakaladı, koridora sürükledi ve pencerenin nişine oturttu. "O öldü, saat on bir otuz üçte. Karnına isabet eden iki kurşun yemişti. Acı çekti. İşte böyle kardeşim." Samgin'in üzerine abanarak ve doğrudan yüzüne bakarak kısık bir sesle konuşmasını sürdürdü: "Burada Alina çok öfkelendi, onu mutlaka Veden Mezarlığı'na defnetmek istiyor ama bu saçma! Bu Veden Mezarlığı'nın nerede olduğunu şeytan bilir! Zaten burada defin töreni dediğin ne ki? Rahip törene katılmayı reddetti. Sersem herif. 'Burada, bir cinayet, ağır bir suç söz konusu,' dedi. 'Ne suçu?' dedim. 'Askerler kendi keyiflerine göre değil, kuşkusuz üstlerinin emri üzerine ateş açtılar; demek ki bu, askerlerin azgın liselilere karşı kendilerini koruma durumunda işledikleri bir adam öldürme eylemi!' diye yanıtladı." Lütov, sözcüklerin arasında adeta boğuldu, öksürdü ve daha sonra da avcuyla Samgin'in omzuna yaslanarak konuşmasını sürdürdü:

"Sen, kardeşim, onu bu törenden vazgeçirmeyi dene, olur mu?"

Bacakları titriyor, dizleri bükülüyor ve sallanıyordu. Samgin, bu adamın bir şeyden dolayı canının acıdığını fark ederek konuşmadan dinledi. Lütov, Klim'i omzuyla iterek, duvara, onun olduğu yere yaslandı ve ellerini iki yana iyice açarak:

"Nasıl bir şey bu olanlar, ha? Al sana hi, hi, hi! Ben onunla gidiyordum ve beni Dolgorukiy sokağında bir Eser durdurdu ve birdenbire, trak! trak! İt oğlu itler! Kaç kişi öldürdüklerine bakmak

için gelmediler bile. Ateş açtılar ve maneje saklandılar. Sen, Samgin, onu ikna et! Ben yapamam! Bu, kardeşim, benim için beklenmedik bir şey... anlaşılmaz bir şey! Onun için Makarov'un... işte geliyor!" diye fısıldadı ve köşeye doğru uzaklaştı.

Alina, koridorun ilerisinden ağır ağır yaklaşıyordu. Kürkünün düğmeleri açıktı, omuzlarında bir şal vardı, saçları karmakarışıktı ve bu haliyle çok iri duruyordu. Yaklaştığında Samgin onu ikna etmeye çalışmanın yararsız olacağını anladı: Yüzü hareketsizdi; gözleri, gölgeli göz çukurlarının içine kaçmıştı, göz bebekleri ise kudurmuşçasına parlarken adeta kaynıyor izlenimi veriyordu.

Dişlerinin arasından: "İşte nihayet akıllı bir adam bulunabildi," diyerek alçak sesle konuşmaya başladı. "Sen, Klim, beni mezarlığa götürür müsün? Lütov, sen gitme! Klim ve Makarov gider. İşitiyor musun?"

Lütov sakalını çekiştirdi ve başını itaatkâr bir tavırla eğdi.

"Altı adam tuttum, tabutu taşıyacaklar," diye konuşmasını sürdürdü ve aniden ayağını yere vurarak bas bir sesle: "Hiçbir yerde çiçek yok, hayvanlar!.." dedi.

Yürümeye devam etti, Lütov ise sitemkâr bir tavırla başını sallayarak, fısıldadı:

"Sen nasılsın, Samgin? Eh, birader, onu yalnız bırakmak olur mu... eh!"

Çizmelerinin ucuna basa basa Alina'nın ardından yürümeye başladı.

Samgin, çevresine bakarak: 'Ne kadar aptalca durumlara düşüyorum,' diye düşündü. Kapılar gürültüsüzce açılıyor, hastabakıcıların beyaz figürleri telaşla koşuşturuyor, duvarlardan ilaç kokusu geliyor, pencere camlarına rüzgâr vuruyordu. Makarov, koğuştan koridora çıktı, yürürken sabahlığının önünü bağladı, Klim'e baktı ve düşünceli bir tavırla:

"Sen misin?" diye sordu.

Koluna girerek, Klim'i tek pencereli, raflarda ve dolaplarda pek çok kap kacağın bulunduğu karanlık bir odaya götürdü.

Sabahlığını çıkartırken: "Burada sigara içilebilir, iç..." dedi. "Yarası karnında olmasına ve acı vermesine karşın, yakınmadan, erkekçe öldü."

Masanın bir köşesine oturduktan sonra güldü:

"Bana, 'şerefli bir biçimde öldüğümü bilseydim mutlu olurdum,' dedi. Bu adeta bir İngiliz romanından alınmış gibi. Şerefli ölmek ne demek? Hepsi şerefiyle ölüyor ama işte diğerleri yaşıyor..."

Samgin, sigara içiyor, dinliyor ve bu erkenden saçı başı kırlaşmış adamdan neden hiç hoşlanmadığını düşünüyordu.

Makarov, kaşlarını hareket ettirerek ve sigarasının dumanlı ucuna bakarak: "Samgin, bizde devrim mi oluyor yoksa?" diye sordu.

"Öyle görünüyor."

"Sen memnun musun?"

Klim: "Devrim bir trajedidir," diye biraz düşünerek yanıt verdi.

"Ama yanıt vermedin."

"Trajedilere sevinilmez."

"Sen Bolşevik misin?"

Klim: "Tabii ki, hayır," diye yanıtladı, ardından da çok acele yanıt verdiğini düşündü.

"Demek ki devrimci değilsin," dedi alçak sesle Makarov. Bunu çok yalın ve inanarak söylemişti. Genel olarak alışılmadık, Samgin'e yabancı gelen bir biçimde davranıyor ve konuşuyor, bu haliyle de kuşku uyandırarak insanı dikkatli olmaya zorluyordu.

Makarov, yine sıradan tavrıyla: "Devrimciler Bolşeviktir," dedi. "Onlar kafalarını doğrudan duvara vuran kişilerdir; böyle de olması gerekir, ama ben, herhalde onları sevmiyorum. Onlara para verdim ve genelde hep yardım ettim... birilerini ve bir şeyleri sakladım. Ya sen hiç yardım ettin mi?"

Samgin: "Yardım ettiğim oldu," diye ihtiyatla yanıtladı.

"Neden? Niçin?"

Samgin bir şey söylemedi ve Makarov'un sorularının giderek tatsız bir hal aldığını hissederek omuzlarını silkti. O ise sürdürdü:

"Lütov'un dediği gibi, 'ön saftaki kişi zafer kazanmadığı ama öldüğü' için mi? Düşmana ilk darbeyi vurur ve yok olur, değil mi? Bu doğru değil. Birincisi, her zaman ölmez; yalnızca yeterince ustaca hazırlanmamış saldırılarda ölür; ikincisi, bu darbeyi her du-

rumda vurur! İşte böyle, Samgin, benim sorunum bu: Ben iç savaş istemiyorum ama yardım ettim ve sanırım savaşmaya başlayan insanlara yardım edeceğim. Onlarla aynı görüşte değilim, sevmiyorum, ama düşün ki onlara saygım var ve hatta..."

Güldü, parmaklarını şakırdattı ve sürdürdü: "Sen siyasal konularda bilgili bir insansın, söyle bakalım..."

Kapı ardına kadar açıldı, Alina içeri girdi. Samgin sigara izmaritini yere attı ve ferahlamışçasına iç geçirdi, Makarov ise:

"Bu sohbeti yineleyelim..." dedi.

Klim: 'Sanmam,' demek istedi ama bunun yerine onaylarcasına başını salladı.

Alina, yüzündeki iri ter damlalarını mendili ile silerken: "Ne hakkında?" diye sordu.

"Siyaset hakkında," dedi Makarov. "Kürkünüzü çıkartsaydınız, üşüteceksiniz!"

Alina, kapının yanında duran sandalyenin üzerindeki kitapları kaldırarak oturdu;

Erkeklere bakarak: "Size engel oluyor muyum?" diye sordu. "Siyaseti anlamaya başladım; ben de birisini... bir bakanı öldürmek istiyorum."

Makarov, ona bakmadan: "Uyumanız gerek," diye homurdandı; kadın ise dişlerinin arasından konuşarak sürdürdü:

"İşte beni gönderin, Klim! Ben güzelim, güzel bir kadını bakanın yanına bırakırlar ve ben onu..."

Elini uzatarak parmağını şıklattı; yüzü yine taş kesilmiş gibiydi. Makarov eğilmiş vaziyette yine sigara içmeye başlamıştı; Samgin ise gülerek:

"İnsanları ölüme gönderebileceğimi mi düşünüyorsun?" diye sordu.

Kadın, hızla iç geçirerek: "Birisi gönderir," diye yanıtladı. "Büyük olasılıkla da soğukkanlı birileri; sen de soğukkanlısın. Geceleyin, orada," elini yukarıya doğru salladı, "bana İgor hakkında anlattıklarını, bir askerin onu öldürmek istediğini anımsadım... Sen her şeyi çok iyi fark ediyorsun, demek ki soğukkanlısın!"

Bir süre susarak ve şalını başına örterek, daha yavaş, neredeyse kendi kendine söylenir gibi:

"Ama, bu belki de 'korkunun gözlerinin büyük olmasından, her şeyi iyi görmesindendir'. Ah, ben sizi, hepinizi..." dedi.

Makarov'a bakarak sustu daha sonra da yavaşça:

"Yalta'da, sarhoş geçen bir gecenin ardından ağlamaya başladım ve: 'Tanrım, beni neden güzel yarattın ama çamurun içine attın!' diye yakındım. Bu tarz bir şeyler söyleyerek bağırıp çağırdım. İgor beni kucakladı ve son derece sevecen bir biçimde: 'İşte bu, gerçek bir insanın çığlığı,' dedi. O bazen öyle sözler söylerdi ki, sanki içinde bir şeytan gizliydi..." dedi.

Son sözcüğün duyulmasını Lütov kapıyı açarak engelledi.

"Eh, haydi, hazırım," dedi çok yılgın bir sesle. "Gidelim."

Bir saat sonra Samgin onunla kaldırımda yürüyor, Alina ise Makarov'un kolunda, tabutun ardından gidiyordu; arkalarında, ordudan ayrılmış birisini anımsatan, bıyıklı, tıraşsız, gri mavi yanaklarında pelüş bir maske varmış gibi duran, elinde kalın, çok eski bir baston tutan bir adam yürüyordu. Yanında elini yırtık ceketinin cebine sokmuş, şapkasız başını eğmiş, dev gibi bir delikanlı vardı; kıvırcık saçlıydı ve tiyatrocu gibi tamamen kıvırcık perçemliydi. Sürekli dişlerinin arasından yere tükürüyordu. Yarım gocuk giymiş iki mujik tabutu hızlı hızlı taşıyordu ve ikisi de, anlaşılan, köyden henüz gelmişti: Birisi, deforme olmuş gri keçe çizmeler giymişti ve sırtında torba vardı; diğeri ise ipten örme çarık, alacalı bir pantolon giymişti ve sağ omzu siyah yamalıydı. Tabutun baş kısmında kel kafalı, topluca bir adam vardı; biri yazlık ve uzun, onun üzerinde ise kışlık ve kısa olmak üzere iki palto birden giymişti; yanındaki ise paltolu, zayıf, yumurta kafalı ve sakalları karmakarışık tipik bir Moskovalı küçük burjuvaydı. Çok hızlı yürüyorlar ve dördü de, anlamsız yere, bir araba çekiyormuşçasına ileri doğru eğiliyorlardı, Bıyıklı olan, kısık sesiyle diğerlerine bağırıyordu:

"Hey, siz, adımlarınızı uydurun!.."

Hastane tabutunun sarı kapağının üzerinde iki latanya palmiyesi ve daha başka ev çiçeklerinin dalları vardı. Alina heykel gibi,

kürkü ve omuzlarındaki ağır şalıyla, çenesini göğsüne yaslamış yürüyordu. Rüzgâr, kestane rengi saçlarını uçuşturuyor; sık sık, sert bir el hareketiyle, sanki ileriye itiyormuşçasına tabuta dokunuyor ve kaldırım taşlarına takılarak Makarov'a çarpıyordu; Makarov ileriye, uzağa bakarak adım atıyor ve botları taşların üzerinde çok belirgin bir ses çıkarıyordu.

Lütov, Alina'ya gözünün ucuyla bakarak:

"Kuşkusuz, sonunu getiremeyecek," diye homurdandı.

Samgin, tüm bu törenin, donuk ekim gününün, soğuk rüzgârın, kalay rengi gökyüzünün, altı yoksul insanın ve zavallı görünümlü tabutun Lütov tarafından kasten düzenlendiğini düşünmeye hazırdı.

Birkaç dakika sonra ise artık makine gibi düşünüyordu: 'Moda bir yazar ve moda bir tiyatro tarafından meşhur edilen 'eski insanlar,' yeteneksiz ve güçsüz Çar'ın askerlerince öldürülen eski bir soylu aile çocuğunu mezarlığa taşıyordu. Bunda kötü ve insanı sarsıcı bir şey yoktu.'

Klim, kendisine: 'Bunda akıllıca olan ne? Kötülük mü, insanı sarsan bir şey mi?' diye sordu.

Lütov düşünmesini engelledi. Düzensiz adımlarla, sarhoş gibi yürüyor, kâh Samgin'in önüne geçiyor, kâh geride kalıyordu. Ancak Alina'nın önüne geçmeyi göze alamıyor, anlaşılan, gözüne çarpmaktan korkuyordu. Yürüyor ve acıklı bir biçimde sözcükleri birbiri ardına sıralıyordu:

"Her kesimden insanın katılımıyla onu gömüyoruz. Yük arabacısını ikna ettik, taşı diye, 'Tanrı sizi de merhumla birlikte öteki tarafa götürsün,' dedi. Rahip de öyle: 'Ağır cezalık bir işmiş, öyle mi?' dedi. Hayvan herif. Karmaşık bir iş dönüyor! Alina, kuşkusuz sonunu getiremeyecek... Nasıl bir yürek bu, Samgin? Onda çok dürüst bir yürek var. Sen, beyefendi, aydın bir insansın, bunu değerlendiremezsin. Anlayamazsın. Aydın da bir sözcük işte! Ah, siz..."

"Kes artık," dedi Samgin. Bu iç karartıcı, ıssız sokaklardan geçerek gerçekleştirilen seyahatten hangi bahaneyle daha kolay kurtulabileceğini düşünmeye başladı.

Lütov: "Valeriy Bryusov söyle bir şiir yazmış:

"Beni yok edecek olan sizi,
Saygı töreniyle karşılıyorum."

Yalan söylüyor! Geleceğin Hunlarından nefret ediyor ve korkuyor! Ve bir marş değil, bir ölü ayini yazmış. Öyle değil mi?" dedi.

Samgin, sert bir tavırla: "Hayır," dedi. "Ve genelde sen..." Lütov'u incitecek bir şey söylemek istedi ama homurdandı: "Ben galiba üşüttüm, kendimi çok kötü hissediyorum. Herhalde benim..."

Ara sokaktan yirmi kadar sarhoş ve galeyana gelmiş adam gürültüyle ortaya çıktı. Sağlıklı, kırmızı yüzlü, önder konumundaki genç adam, kulaklıklı bir şapka takmış, önü açık bir tilki kürk giymişti. Mintanının üzerinde kemer yoktu. Uzun, dizlerinin üzerine kadar uzanan keçe çizmeli bacaklarını açarak tabutun önünde durdu ve kollarını öyle bir açtı ki, mintanı, yağlı gibi parlayan karnını ve yuvarlak kollarını açıkta bırakarak yırtıldı. Cırlak, kadınsı bir sesle haykırmaya başladı:

"Durun! Kimi gömüyorsunuz? Hangi caniyi?"

"Buyur bakalım!" diye can sıkıntısıyla söylendi Lütov. Sıçramaya hazırlanıyormuş gibi, olduğu yerde ayaklarını vuruyor, aynı zamanda da kendisini elleriyle yoklayarak söyleniyordu: "Ah, tabancasını çıkarıyor, ah sen yok musun! Biliyor musun?" diye fısıldadı, Samgin'i dürterek. "Alina'da tabanca var!"

Samgin şimdi kötü bir şeyler olacağını anlıyordu ama yine de Lütov'u korku içinde görmek hoşuna gidiyordu. Lütov öylesine korkmuştu ki, şaşı ve huzursuz gözleri dışarı fırlamış, kaşları doğal olmayan bir biçimde şakaklarına doğru uzamıştı. Tabutu sıkıca çevreleyen insanlara bir şeyler söylemeye çalıştı ama yalnızca ellerini sallayabildi. Lütov'u izlemeye zaman yoktu; tabutun çevresinde, Samgin'in sırtında soğuk bir ürperti hissetmesine neden olan dehşet verici bir olay gelişiyordu.

Taşıyıcılar tabutu kaldırıma bırakarak kalabalığa karışmıştı; bıyıklı adam kaldırıma çıkmış, bastonunu karnına bastırarak aceleyle uzaklaşıyordu; kıvırcık saçlı çocuk, Alina'nın önünde dura-

rak onu itiyor, Alina da yumruklarıyla eline vuruyordu; Makarov ise kadının ellerini tutarak:

"Çekip gidin! Ne istiyorsunuz?" diye haykırıyordu.

Alina'da bir şeyler haykırıyor, ancak tilki kürklü delikanlının ve arkadaşlarının çığlığı sesini bastırıyordu. Kürklü delikanlı, başını sallayarak, şapkasının kulaklıklarını sarsarak bağırıyordu:

"Neden rahip yok? Musevi gömüyorsunuz, değil mi? Yine mi Musevi? Tanrı'yı gücendiriyorsunuz. Hayır, durun! Vasya, ne yapmak gerekiyor?"

Sol kolunun altından kadın bluzu giymiş cılız bir adam fırladı, çıplak ayaklarında yırtık pabuçlar vardı, hırıltılı bir sesle böğürdü adeta:

"Museviler aramızda yaşar ve biz onları döveriz! Eh, İgnaşa! Çocuklar, yardım edin. İgnat Petrov, sen bizim canımızsın. Yardım et!"

Beş kişi daha karışık bir sesle ve umutsuzluk içinde bağırdı:

"Yönet bizi, İgnat! Yardım edelim! Ehh..."

Lütov kalabalığın içinde dönüp duruyor, şapkasını çıkartarak ve sallayarak o da bir şeyler haykırıyordu. Ancak kürklü delikanlı, sarhoş eliyle onu tutmaya çalışarak, histerik bir coşkunun etkisi altında, cırlak sesiyle herkesi bastırıyordu.

"Bir bey mi? Prens mi? Bırakmam, yalan söylüyorsun? Rahip nerede? Ya papaz? Prensleri müzik eşliğinde gömerler, hayvan herif! Öldürdüler mi? Duydunuz mu kardeşlerim! Kimleri öldürüyorlar?"

"Musevileri, grevcileri!" diye yanıtladılar.

Kıvırcık saçlı delikanlı ve Makarov, Alina'yı kaldırıma iterek sürüklüyordu. O ise onların kollarının arasında çırpınıyor ve Samgin onun boğuk sesini işitiyordu:

"Bırakın! Onu vuracağım, geberteceğim..."

Birdenbire ortalık sessizleşti, siyah gocuk giymiş iri yarı, şişman bir adam kalabalığa yaklaştı ve hemen herkes ona doğru döndü.

"Neden serserilik ediyorsunuz?" dedi. "Hepsi boş! Görüyorsunuz, kırmızı şerit yok, herhalde grevci değil, öyle değil mi? Ve

bir kadın cenazeye katılmış... tüccar karısı olsa gerek, uygun görünümlü bir kadın. Beyefendi de tüccar, ben onu tanıyorum, soyadını unuttum, Çin mahallesinde tüy ticareti yapıyor. Ee? Öyle görünüyor ki, bir memuru gömüyorlar..."

"Yalan söylüyorsun!" diye bağırdı delikanlı; yırtık pabuçlu adam onu destekledi:

"Yalan söylüyor, şişko hayvan! İgnaşa, hamimiz bizim, inanma. Bunların hepsi aynı: Şişman, yağmacı ve anası..."

Kalabalığın içinden: "Teslim olma, İgnat!" diye bağırıyorlardı.

"Kapağı kaldırın! Dün ateş açılıp öldürülen Musevi'yi gömüyorlar..."

Gocuklu adam avcuyla İgnat'ın omzuna vurdu, yüksek sesle: "Sen ne iş yaparsın? Serseri misin? Grevci misin?" diye sitemkâr bir tavırla sordu.

İgnat, adamın boynuna sarılarak: "Arkadaşlar, ben kimim?" diye cırlak sesiyle bağırdı. "Çabuk söyleyin, yoksa kendimi öldüreceğim, burada öldüreceğim! Ah, kardeşlerim..."

Kollarını sallayarak kürkünü üzerinden sıyırdı ve kafasını yumruklamaya başladı: Samgin yanaklarından gözyaşlarının sel gibi aktığını, kalabalığın büyük bölümünün delikanlıya hayranlıkla, bir sihirbaza bakar gibi baktığını görüyor, yırtık ayakkabılı adamın öfkeli haykırışlarını işitiyordu.

"İgnaşa, Port-Arthür'ü teslim etme, Şeytanın alnını karışla! Hamimiz! Sen benim canımsın!"

Beş kişi. Lütov'un çevresini sıkıca sarmış, onu dinliyor, pahalı şapkasını nasıl salladığını izliyordu; içlerinden birisi:

"Moskova şaşkın durumda, bu doğru!" dedi.

'Artık bitti,' diye düşündü Samgin. Gözlüğünü çıkartarak cebine koydu, kıvırcık saçlı delikanlı ile Makarov'un Alina'yı duvara dayayarak tutmaya çalıştığı, onun da onları itekleyip durduğu karşı kaldırıma geçti. O anda İgnat, eğilerek tabutu bir ucundan tuttu, kolayca kaldırdı ve dikine koyarak haykırdı:

"Kendim taşıyacağım! Moskova nehrine!"

Lütov, iki kişinin daha tabutu İgnat'ın omzuna kaldırdıklarını gördü; ancak gocuklu adam onları itti ve Alina, İgnat'ın karşısın-

da belirdi; iki elini yumruk yaparak İgnat'ın suratına vurdu, adam başını salladı, olduğu yerde sallandı ve hemen tabutu yere bıraktı. Bir an herkes sustu. Samgin'in önünden Makarov koşarak geçti; sağ elinin parmaklarına demir bir muşta geçiriyordu. "Götür onu, anlamıyor musun!" diye haykırdı. İgnat'ın karşısına kıvırcık saçlı delikanlı dikildi ve sordu:

"Vuruşacak mıyız?"

Siyah gocuklu adam, insanları kıvırcık saçlı delikanlıya doğru iterek: "Vurun ona çocuklar, dövün! Bu Saşka Sudakov, hırsızın teki!" diye haykırdı. Samgin, Saşka'nın İgnat'ın ayağını yerden kestiğini görüyor, alaycı bir sesle bağırışını işitiyordu.

"Haydi bakalım, hergele, cesur ol, haydi!"

Yırtık pabuçlu adam fırıl fırıl dönüyor ve haykırıyordu:

"İgnaşa bir kahraman! Onu teslim alamazsın, heey!" Makarov'a doğru koşarak, böğrüne kafasıyla vurdu, yakasına yapıştı ancak doktor onu iterek kendisinden uzaklaştırdı ve tekme attı. Adam haykırıyordu:

"Herkesi öldüremezsiniz ya, hayvanlar! Katiller!"

Makarov, Alina'yı Samgin'e doğru itti ve:

"Sağdan ikinci sokak, dokuzuncu bina, Zosimov'un dairesi, çabuk! Ben Volodka'yı kurtarırım..." dedi.

Samgin, kadını kolunun altına alarak hemen uzaklaştırdı; kadın itaatkâr, suskun, çevresine bakınmadan, şalını başına sararak yürüyor, ayaklarını bastığı yere bakıyor ancak ağır ağır, topuklarını şakırdatarak ve sallanarak gidiyor, Samgin onu neredeyse sürüklüyordu.

Bu iğrenç sahnenin Klim'de yarattığı korku, Alina'ya karşı soğuk bir öfkeye dönüşmüştü; onun yüzünden böylesine güç anlar geçirmek zorunda kalmıştı. İlk kez böylesine acı bir öfke duyuyordu; kadını iteklemek, onu tahta perdeye, binaların duvarına çarpmak, akşam karanlığında dar ve ıssız sokağa fırlatmak, çekip gitmek istiyordu.

Bu arzusunu güçlükle yenebiliyor, konuşmuyor, eğer konuşmaya başlarsa kaba ve kırıcı sözler söyleyeceğini hissediyor ve bundan da korkuyordu.

Alina, hızla iç geçirerek: "Ne kahramanlar ama..." diye söylendi, ardından da: "Volodka'yı döverler mi?" diye sordu.

Samgin yanıt vermedi. Makarov'un tarif ettiği dairenin kapısını Dunyaşa'nın açması onu şaşırtmadı.

Dunyaşa: "Ah, Tanrım! Konuklara bak!" diye neşeyle bağırmaya başladı. "Ben semaveri kaynatmıştım, uşak ise grevde! Ne oldu, senin neyin var canım?"

Onun bu şaşkın haykırışına neden olan şey, Alina'nın kürkünü çıkarıp yere atarak ve duvara yaslanarak elleriyle yüzünü kapatması ve parmaklarının arasından boğuk sesle, ancak kolay anlaşılır biçimde, ağıza alınmayacak küfürler etmesiydi. Samgin güldü; bu hoşuna gitmişti, çünkü bu durum kadını onun gözünde daha da alçaltıyordu.

"Götür beni... herhangi bir yere," diye yalvardı, Alina.

Klim, üzerini çıkardı, henüz toplanmamış odaya, ışığın olduğu yere gitti; oradaki masanın üzerinde iki mum yanıyor, semaver, kapağının arasından fışkıran ve üzerine dökülen suyun cızırtıyla kaynıyordu; masada yıkanmamış kap kacak ile ucundan yenmiş mezelerle dolu bir tabak, bir şişe ve açık bir kitap duruyordu. Semaverin borusunu kapattı, kendisine bir bardak çay koydu ve ellerinin titrediğini fark etti. Bardağı tutarak ellerini ısıtırken odada dolaşıyor, çevresine bakınıyordu. Küçük piyanonun üzerine notalar atılmıştı; Dunyaşa'nın şapkası bir köşede duruyordu ve stearin mumları çevreye saçılmıştı; yatağın üzerinde eski bir yorgan ve şeftali kabukları vardı. Tüm mobilya yerinden oynatılmıştı ve oda iki kişilik bir alemden sonraki bir otel odasını anımsatıyordu. Samgin tiksinerek yüzünü buruşturdu ve anımsadı:

'Makarov hastanede ne demek istemişti?'

Dunyaşa geldi ve ağlamış olmasına karşın öncelikle Klim'in boynuna sarıldı, dudaklarından öptü ve fısıldadı:

"Ah, geldiğine sevindim!"

Ama hemen masaya atıldı ve fincana çay koyarken telaşla ve alçak sesle ne olduğunu sormaya başladı.

"Taş kesilmiş gibi yatıyor ve konuşmuyor, korkunç bir şey!"

Samgin, soğuk bir sesle olanları anlatırken, o anda Dunya-

şa'nın, üzerindeki sıradan, koyu renk giysisi, çillerle kaplı boyasız yüzü ve örgülü saçlarıyla bir hizmetçiyi anımsatmakla birlikte, daha genç ve hoş olduğunu görüyordu. Sözünü bitirmesini beklemeden koşarak odadan çıktı, çay bardağı ve bir şişe şarapla döndü. Samgin pencereye yaklaştı; mavimsi bulutların gökyüzünde kümelendiği hâlâ fark edilebiliyordu, ancak sokaklar artık kararmıştı.

'Burada gecelemek iyi olurdu...'

Kapı hızla çalındı. Klim, Dunyaşa'nın koşup gelmesini bekledi ancak bir kez daha çalındığında kendisi açtı. Önce Lütov, ardından da Makarov ve üçüncü bir kişi içeri daldı. Lütov hemen sordu:

"O nasıl? Ağlıyor mu? Yoksa bir şey mi var?"

Makarov onu iterek odaya gitti, arkasından da kıvırcık saçlı delikanlı davranarak:

"Nerede elimi yüzümü yıkayabilirim?" diye sordu.

Lütov, onun omzuna vurarak: "Gidelim," dedi ve Klim'e döndü: "O olmasaydı benim canımı çıkarırlardı. Gidelim, kardeşim! Havlu mu? Şimdi getiririm, bekle..."

Ortadan yok oldu. Delikanlı masaya yaklaştı, önce bir şişeyi daha sonra bir diğerini elinde tarttı, bardağa şarap koydu, içti, yüksek sesle geğirdi ve nereye tükürebileceğini araştırarak çevresine bakındı. Yüzü şişmiş, sol gözü neredeyse kapanmış, çenesi ve boynu kana bulanmıştı. Daha da kıvırcıklaşmış ve birbirine girmiş saçları dimdik duruyordu; iyice hırpanileşmişti; ceketi, gömleğiyle birlikte koltuk altından eteğe kadar yırtılmıştı ve şarap içerken bedeninin bir yanı tümüyle ortaya çıkıyordu.

Samgin, köşeye doğru giderken, yavaşça: "Sizi çok mu dövdüler?" diye sordu. Delikanlı kendisine bir kadeh şarap daha koyarak sakin ve kısık bir sesle:

"Çok dövselerdi ayakta duramazdım," diye yanıtladı.

Dunyaşa ve Lütov odaya kolkola girdi. Dunyaşa konuğu görünce sarsıldı, o ise saygıyla, yan tarafındaki yırtığı parmaklarıyla birleştirerek selam verdi; diğer eliyle de yırtık yakasını tutuyordu.

"Affedersiniz..."

Dunyaşa hemen: "Şimdi size iç çamaşırı vereceğim, gelin," dedi.

Lütov sallanarak ve gözlerini iyice kısarak, "pöff" diye ses çıkardı; bu arada masadaki şişeyi de kapmıştı. "Bu bir... olay! Vallahi ucuz kurtulduk! Şapkamı kaybettim, tabii ki çaldılar! Ense köküme vurdular. Ama çok sert değildi."

Şarap içti, kendisini kanepeye attı, alelacele ve bağlantısız, konuşmasını sürdürdü:

"Tabutu bir ahıra koydular... Yarın onu gereken yere götürecekler. Gerekli insanları buldular. Yüz kapik verilecek. Evet! Alina sanki kendisine geliyor gibi. Şimdiye dek hiç histeri nöbeti geçirmemişti. Makarov..." Kanepeden fırladı, oturdu, şaşkınlıkla kaşını kaldırdı: "Nasıl da kavga ediyor! Olağanüstü kavga ediyor, Allah kahretsin! Ama bu... Hayır, nasıl İgnat, ha?" diye bağırdı, masaya yaklaştı: "Sen fark ettin mi, anladın mı?"

Bir eliyle çay koyup, diğeriyle de kravatını çekiştirip çözerken, kulaklarına kadar sırıtarak sürdürdü:

"Sokak kendi önderini yaratır, işte mesele bu! Dolduruşa getiriyor, kazık atıyor, anlıyor musun? 'Koruyucumuz, canımız,' diye bağıran bu baldırıçıplak ise "Moskovskiy Listok" gazetesinin ağzıyla konuşuyor! Ah, Allah kahretsin... Fevkalade, öyle değil mi?"

"Sen çok fazla şey uyduruyorsun," dedi Samgin.

"Sen ise iyi görmüyorsun, gözlüğün engel oluyor! Ve o, köpoğlu köpek, artık bir önder olduğuna inanmıştı! Hayır, bu olağanüstü bir şey! Kumanda edebilir, herkesi dövebilir, öyle değil mi?"

Samgin, dinlerken düşünüyordu:

'Benim gördüğümü o da görüyor, ama başka bir biçimde. Kuşkusuz, gerçeği ben değil, o saptırıyor. Hoppa bir kadına âşık oldu ve bu onun için normal bir şey. Yapmacık bir aşk; ondaki her şey yapmacık.'

Lütov ise anlamsız bir sevinçle konuşmasını sürdürüyordu:

"Henüz fark edemediler, kimi döveceklerini anlayamıyorlar?"

Alina ve Dunyaşa içeri girdi. Alina'nın yüzü hâlâ taş kesilmiş durumdaydı, ancak daha da zayıflamıştı; çatık kaşlarının altından suçlu suçlu bakıyordu. Dunyaşa bazı paketler getirdi ve masaya bırakarak semaverin yanına oturdu. Alina, Lütov'a yaklaştı ve seyrek saçlarını okşayarak yavaşça:

"Seni dövdüler mi?" diye sordu.

Lütov, eğilerek ve elini öperek: "Yok canım, ne diyorsun! Aptallık işte," diye bağırmaya başladı.

Alina: "Ah, sen yok musun, aptalım benim," dedi; iç geçirerek: "Akıllı adamım benim," diye ekledi ve Dunyaşa'nın yanına oturdu.

Lütov ise tuhaf bir biçimde, giysisinin altında, sırtında ve omuzlarında fare dolaşıyormuşçasına, tüm bedeniyle kımıldandı. Bu sahne Samgin'e iğrenç göründü ve içinde yeniden, ama daha güçlü bir biçimde Alina'ya karşı bir kin duydu; bu kin, iki mumun çok az aydınlattığı bu dar ve bakımsız odaya da yayıldı.

Dunyaşa da sevimsiz görünüyor, kıvrak ve alaycı bir sesle anlatıyordu:

"Benim beyefendi, Petersburg'a, devrimden yakınmaya, bunlara bir son vermeye ikna etmek için gitmiş..."

Makarov sigarasını yakarak geldi; arkasından kıvırcık saçlı genç içeri girdi ve sarılmış gözüyle ortada durdu; Alina ona elini uzatarak:

"Buyrun..." dedi.

Delikanlı elini sıkmadan selam verdi:

"Aleksandr Sudakov..."

Lütov, nedense bir sevinç gösterisi yaparak: "Kereste tüccarı!" dedi.

Sudakov, biraz duraklayarak: "Amcam kereste tüccarıydı," dedi.

"Amcanız mı?" diye inanmaz bir tavırla sordu Lütov.

"Öz amcam. Benzemiyor mu?"

Sudakov masaya, kadınların karşısına oturdu; gözü iri, yeşil ve biçimsizdi. Sıkıca iliklenmiş siyah bir yakayla belirginleşen boynu çok beyazdı. Alina'nın önüne doğru ittiği çay bardağını sol eliyle aldı.

Lütov, ona bakarak: "Solak mısınız?" diye sordu.

"Sağ elim yaralı..."

Samgin, köşedeki divanda oturarak jambonla ekmek yiyor, bir yandan da dikkatle çevreyi izliyordu. Makarov'un ev sahibi gibi davrandığını, piyanonun üzerinden mumu aldığını, yaktığı-

nı, Dunyaşa'ya kâğıt ve mürekkep sorduğunu ve onunla birlikte çıktığını gördü. Alina, öksürerek, sanki bir ağırlık kaldırıyormuş da kaldıramamış gibi derin bir iç geçirdi. Dirseklerini masaya koyarak ve avuçlarını elmacık kemiklerine dayayarak Sudakov'a sordu:

"Buna nasıl karar verdiniz?"

Sudakov çayı karıştırırken bardağın üzerine eğildi ve yanıt vermedi; ama Alina ısrarla soruyu tamamladı:

"Herkese karşı tek başına?"

"Bunda karar verecek ne var ki?" dedi asık bir yüzle Sudakov. Başını öyle bir sallamıştı ki, mendille sarılı olmayan saçlarının yarısı havaya kalkmıştı. "Ben her zaman insanları dövmek istemişimdir."

Lütov, kızarak: "Ne için?" diye haykırdı.

"Aptallıkları için. Alçaklıkları için."

'Hava atıyor. Kendisini kahraman gibi hissediyor,' diye değerlendirdi Samgin. 'Mutlaka kadın düşkünüdür. Belalı, 'erkek bir kedi', kuşkusuz.'

Sudakov, çayını iki yudumda bitirdikten sonra, Alina'nın başının üzerine bakarak ve şişmiş olan alt dudağını ağır ağır hareket ettirerek konuşmaya başladı:

"Kavgayı hizmetten saymayın, başka bir şeyden anlamam..."

"Ne yani?" diye sordu Lütov, gülümseyerek: "Siz beylere karşı mısınız?"

Sudakov, ona bakmadan yanıtladı:

"Ben köylü değilim, beyler sözü ile toprak ağalarını kastediyorsanız, beyler bana hiçbir kötülük yapmadı. Ama tüccarlar derseniz, tüccarları yok edebilirim, bunu memnuniyetle yapabilirim!"

Bir an için herkes sustu, Samgin ise yavaşça gülümsemeye başladı ve Sudakov'u kendisine ateşli gözlerle bakmak durumunda bıraktı.

Alina, onu incelerken: "Nerede okudunuz?" diye yavaşça sordu.

"Ticaret okulunda. Bitirmedim. Amcam beni kâhya olarak oduncunun yanına aldı. Altı yüz ruble para harcadım. Yiğitler gibi dolaştım. İki kez kavga çıkarmaktan yargılandım."

Sudakov meydan okurcasına konuşuyor, sürekli sol elinin parmaklarıyla ekmek kabuğunu kırıyor ve eziyordu.

"Gördüğünüz gibi ben sizinle arkadaşlık edemem," diye sözlerini bitirdi, kalktı ve sandalyesini gürültüyle itti. "Siz, beyler, bana... birkaç ruble verin de gideyim..."

Lütov, elini hemen koynuna soktu. Alina:

"Bizimle birlikte oturun. Kaç yaşındasınız?" diye sordu.

"Yirmi."

Lütov'un verdiği paraları aldı ama teşekkür etmedi, ancak Makarov gelip ona reçete verdiğinde, kâğıda gözünün ucuyla baktı ve:

"Teşekkür ederim. Gereği yok, böyle de idare ederim," dedi.

Samgin de vedalaştı ve bu delikanlıyla birlikte yürümenin daha tehlikesiz olacağını düşünerek hemen çıktı. Caddede, karanlıkta rüzgâr esiyordu ve rüzgârın sert darbelerinin sürüklediği Samgin hemen Sudakov'a yetişti. Sudakov acele etmiyor, bir elini koynuna, diğerini ise pantolonunun cebine gizleyerek hızla yürüyor ve ıslık çalmaya çabalıyordu; ancak çok kötü ıslık çalıyor ve herhalde kırık dişi bunu engelliyordu.

Sudakov ansızın ve hoş olmayacak kadar yüksek sesle: "Siz devrimci misiniz?" diye sordu ve Klim'i dar ve eğri sokağa bakmak zorunda bıraktı. Klim, biraz duraklayarak, yavaş bir sesle ve bir doktor tavrıyla:

"Siz kimleri devrimci kabul ediyorsunuz? Bu özellikle bizde, yani Ruslarda esnek bir kavram," dedi.

"Bense orada, tüccarlardan söz ettiğimde güldüğünüz için sizin devrimci olduğunuzu sanmıştım!"

"Kuşkusuz ben..."

Ancak Sudakov dinlemeden:

"Yüzünüzü şeytan görsün, gizleniyorsunuz! Bauman'un cenaze töreninde beni muhbir sandılar. Çok temkinli davranıyorlar. Şimdi muhbir ne gezer?" diye söylendi.

Birdenbire, bir şeye çarpmışçasına durarak:

"Haydi, hoşça kal, yoksa kulağını patlatacağım!" dedi.

Samgin telaşla yürüdü ve delikanlının arkasından gelip gelme-

diğine kulak kabartarak, tatsız bir duyguyla 'serseri,' diye düşündü. 'Tipik bir serseri.'

Ancak dar sokak son derece ıssızdı; yalnızca rüzgâr yere ve çatıların demirlerine çarpıyor ve bu ses sokağın ıssızlığına açıklık getiriyordu: İnsanlar eve kapanmak zorunda kalmıştı.

Samgin iyice eğilerek, neredeyse koşarak yürürken, tüm bedeni, düşünceleri bile titriyormuş gibi geliyordu.

Koşarken kapıların kuytuluklarına gizleniyordu. Köşeden aceleyle dört kişi çıktı; içlerinden birisi söyleniyordu:

"Tüm kiliselerden haç yürüyüşü yapılmalı, gerekli olan bu."

Ufak tefek, yuvarlak bir adamcağız Samgin'in önünden geçerken:

"Ruhban sınıfı, kuşkusuz rol oynayabilir," dedi.

"Kimin lokmasının daha yağlı olduğunu hesaplıyorlar..."

Sözcükler seçilemez hale gelince, Samgin yoluna devam etti ancak ayaklarını vurmamaya çalışıyordu. Bir yerlerde insanlar kapılarda duruyor ve rüzgâr her gruptan endişeli sözcükler taşıyordu.

"Nikolka Baranov işçileri silahlandırıyor."

"Hangi Nikolka?"

"Asaf'ın oğlu."

"Bunlar palavra!"

"İşte, sözde avcı birliği..."

Diğer bir grupta birisi, kendinden emin bir havada:

"Kundaklamalar başlayacak, görürsünüz!" diyordu.

Bulvarın banklarından neşeli ve teselli edici bir ses duyuldu:

"Haydi, boş verin! Moskova ne zaman baş kaldırdı ki? Ona karşı baş kaldırıldığı bir gerçek, ama o hiçbir zaman baş kaldırmaz!"

"Ya öğrenciler?"

"Tam buldun baş kaldıracakları!"

"Siz nereye kadınlar?"

"Kadın değil, genç kız!"

"Ah, bağışlayın! Nereye?"

"Fırıncıların nasıl barikat kurduklarına bakmaya..."

"Ama bu eğlenilecek bir şey değil!"

Ancak karanlığın içinden gelen seslere karşın, koca kent boş ve

terk edilmiş izlenimi uyandırıyordu. Pencereler karanlık, kapılar kapalı ve sürgülüydü; ara sokaklar ise daha da dar ve karmaşıktı sanki. Çok hassas bir kulak, Samgin, bunların yalnızca bellekte yankılandığını anlamasına karşın, uzaktan gelen silah seslerini yakalayabiliyordu. Bahçe kapısının rezeleri gıcırdadı. Samgin durdu. Önünde, tanıdık bir ses:

"Petersburglular nasıl davranıyorlar..." dedi.

Kapı gürültüyle kapandı, adam sokağın karşı tarafına geçti.

Klim oturduğu sokağa girerken, sesin sahibini tanıdı: Bu, Poyarkov'du. Sokak Samgin'i dün işittiği çalışmaların gürültüsüyle karşıladı. Samgin, bu sokakta yaşayanları belleğinden geçirerek ve düşünerek yavaşça yürüdü. Onlardan hangisi sokağa barikat kurabilirdi ki? Köşeden bir öğrenci, daha önceleri Varvara'nın evinde kalan ebenin yeğeni çıktı ve hemen yanına geldi:

"A, sizsiniz demek," dedi. "Bulvarda asker ya da polis var mı?"

Samgin, kulak kesilerek, olumsuz anlamda başını salladı.

Sokağın derinliklerinde birisi komut veriyordu:

"Enine koyun, daha dik olsun!"

Samgin: "Barikat mı?" diye sordu.

Öğrenci köşeden kaybolurken: "İki tane," dedi.

Samgin, fener direğine yaklaştı ve yaslanarak çalışmaları izlemeye koyuldu. Sokak zifiri karanlıktı ve yirmi ya da otuz kişi çalışıyormuş gibi ses çıkıyordu. Birisi boğuk bir ses çıkararak küskü ile kaldırım taşlarına vuruyor, yumuşak bir ses onu yönlendiriyordu:

"Tamam! Yeter yoldaş!"

Siyah bir insan yığını sokağı kapatmıştı; sokağın köşesinde de çalışıyorlar, kaldırımın üzerinde ağır bir şey yuvarlıyorlardı. Varvara'nın evinin pencereleri de dahil olmak üzere tüm bina pencerelerinin pancurları kapalıydı. Ancak kapının iki kanadı da ardına kadar açıktı. Testere gıcırdıyor, küçük parçalar yerlere saçılıyordu. İnsanların sesleri çok yüksek tonda değil, ancak neşeliydi ve bu neşe yersiz ve yapmacık görünüyordu. Tenor bir ses, durmaksızın ve kendini beğenmiş bir ifadeyle çınlıyordu:

"Bunu niye yapıyorsun? Suyla yıkıyorsun. Böyle olmaz. Kurşun buza çarpacak, buz da bize! Ben bunu bilirim. Aziz Nikolay

dağında Şipka'yı savunurken Türkler bize buzla çok zarar verdiler. Dur! Neden fıçıyı boşuna koyuyorsun. Ona eski püsküleri tıkıştırmak gerek. Lavruşka, buraya gel!"

Klim bakırcının komuta ettiğini düşündü; bu adam tencereleri ve semaverleri kalaylıyordu ve iki kez, parasını eksik veren Anfimyevna'yı şikayete gelmişti. Zayıf, kemikli, kır bıyıklarının altında yer alan ağzında siyah diş kalıntıları bulunan bir adamdı. Geveze ve aptaldı. Lavruşka ise onun çırağıydı ve daha önceleri Varvara'nın evinde kalan ebenin ayak işlerini yapıyordu. Haylaz bir çocuktu. Şarkı söylemeyi severdi: "Senin neden neşen yok, güvey efendi."

Sigara içmeye başlayan ve önemsiz, kendiliğinden gelişen düşüncelerin hakimiyetine giren Samgin, konuşulanları işitiyordu:

"Ateş edeceksin, öyle mi babalık?"

"Ateş edecek bir şey göremiyorum ki! Mesela beni bir fıçıya koy, kurşun beni delip geçemez."

Bakırcı, yiğit Mişa ya da Mitya'yı duvarı yıkmak için cesaretlendiren taşçıyı tatsız bir biçimde anımsatıyordu. Sokağın diğer yanında iki kişi, öğrenci ve bir başkası daha yürüyordu; öğrenci oldukça yüksek sesle konuşuyordu:

"Siz, yoldaş Yakov, boşuna yalnız başınıza, korumasız dolaşıyorsunuz."

Çalışmanın çıkardığı gürültü kesildi; barikatı kuranların bir araya toplandığı görülüyordu; daha sonra, sessizliğin içinden Poyarkov'un sesi duyuldu:

"Kapana sıkışacaksınız. Geri çekilme anında avlulardan geçişler olmalı. Çitleri kaldırın..."

"Doğru," dedi bakırcı.

Samgin ayaklarının donduğunu ve eve gitmesi gerektiğini hissetti, ancak Poyarkov'un başka neler söyleyeceğini duymak istiyordu.

'Bu lanet olası ihtiyarcıklar ne uğruna çalışıyor! Onlar da bir tür Kropotkin ve Tolstoy herhalde...'

Bu benzetme onu öylesine rahatsız etti ki, boğazına toz kaçmışçasına öksürdü ve ardından başka bir ihtiyarcığı, tarihçi Koz-

lov'u anımsadı. Onun gözünde devrim düşüncesinin gerçekleşmeye başladığını, belki de yarın, odasının penceresi altında insanların birbirlerini öldürebileceğini anlıyor, ancak buna inanmak istemiyor, kabul de edemiyordu. Aklı, inatla, önemsiz, gülünç şeylere, bu ölümcül gece çalışmasına, amatör dram sanatçılarının oynadıkları oyun havası veren her şeye takılıyordu. Yaptığı kıyaslama kendisine çok ustaca gelmiş, hatta biraz da cesaretlendirmişti. Nasıl devrim yaptıklarını biliyordu, bunları okumuştu. Olup bitenler, Paris ve Dresden'deki devrim hakkında okuduklarını anımsatmıyordu.

Burada insanlar, oyun oynarcasına, büyük olasılıkla bir şeyi olmayacak bir şeyden koruyorlardı. Eğer bu gerçekleşirse, elli kadar asker gelecek, tüm bu çocukça yapıyı tersyüz edecekti. Bu yarı öfkeli, yarı küçümser düşünceler içindeki Samgin yaklaşarak bahçeye baktı; bodrumun üzerindeki alırın kapısı da açıktı ve önünde bir çan gibi, elinde fenerle Anfimyevna duruyor: "Divanı alın, şilte de olabilir ama fıçıları vermem! Sandığı da alabilirsiniz, demirle kaplıdır," diyordu.

Samgin her nedense şapkasını çıkardı, evin kâhyasına yaklaştı ve: "Ne yapıyorsunuz böyle?" diye sordu.

İstediği kadar sert soramamıştı; Anfimyevna feneri kaldırarak onun yüzünü aydınlattı ve sıradan, günlük bir işten söz edercesine, yalın bir ifadeyle:

"Bizim barikat için gereksiz şeyleri topluyoruz," dedi ve geri dönerek sitemkâr bir tavırla ekledi: "Siz tek başınıza dolaşmayın, Varyuşa endişeleniyor..."

Ahırda, evin eski püskü eşyalarının ortasında, az konuşan ve aklı başında bir insan olan kapıcı Nikolay, yanında bir kişi ile çalışıyordu.

"Hepsini veriyorlar," dedi Anfimyevna; ancak ahırın içinden gelen yabancı bir ses sözünü kesti:

"Vermezlerse biz alırız!"

Samgin, mutfaktan evin içine geçerken: 'Bizim barikatımız,' diye düşündü. Anfimyevna, hayran olduğu, tipik bir "başkaları için yaşayan" ideal insandı ve kendisi gibi kullanılamayacak du-

rumda olan eşyalarla barikata yardım ediyordu. Bu olayda Samgin, çok dokunaklı, biraz komik ve kendisini neredeyse barikatın gerekliliğiyle uzlaştıran bir şeyler hissediyordu. Belki de yalnızca çok yorulduğu için uzlaşıyordu. Ancak üzerini değiştirirken: 'Ama yine de bu tarih değil bir tür roman gibi! Zlatotvarskiy, Omulevskiy... 'Altın yürekler'. Duygusal bir saçmalık,' diye düşündü.

Karısı, alnında bir kompresle odasındaki masanın başına oturmuş bir şeyler yazıyordu.

Samgin, masaya kalemi fırlatarak sandalyeden kalkmasından şimdi bir kavga kopacağını anladı ve alaycı bir tavırla:

"Bizim barikatımızı kurması için sen mi Anfimyevna'ya izin verdin?" diye sordu.

"Bizim" sözcüğünü üzerine basarak söylemişti. Varvara bir eliyle başını tutarak ve diğerini sallayarak doğruca onun üzerine yürüdü ve öfke dolu sözcüklerle konuşmaya başladı:

"Yaşlılıktan dolayı aklını kaçırdı, ya sen ne istiyorsun?"

Anlaşılan çok ağlamıştı; göz kapakları şişmiş, göz akları kızarmıştı; çenesi titriyor, eli bluzunun göğüs kısmını çekiştiriyordu; başındaki kompresi çıkartarak, Samgin'e onunla vurmak istiyormuş da kararsız kalmış gibi salladı.

"Sen acımasız bir insansın," dedi iç geçirerek. "Parlamento üyesi mi olmak istiyorsun? Kariyer yapmayacaksın, çünkü yeteneğin yok ve... ve..."

Giderek içe işleyecek biçimde bağırıyordu. Samgin tek kelime etmeden sırtını ona sertçe döndü, çalışma odasına gitti ve kapıyı kapattı. Masanın üzerindeki mumu yakarken, Varvara'nın kudurmuşçasına saldırısının kendisini ne denli incittiğini tartıyordu. Masaya oturdu ve avuçlarını sıkıca yanaklarına bastırarak:

'Korkudan aklını kaçırmış, küçük burjuva bayan,' diye düşündü.

Sağduyulu, hatta kendisini rahatlatacak bir biçimde düşünüyordu: Kendisine çoktandır yabancılaşmış bir kadını böylesine acınacak durumda görmek hoşuna gitmişti. Onun histerik çığlığını işitmek bile hoştu ve bu çığlık kapı kapalıyken bile duyuluyordu. Varvara ile bağlarını kopartmayı Samgin ciddi anlamda hiç

düşünmemişti; şimdi ise bu çürümüş bağın koptuğunu fark ediyordu. Bunu nasıl biçimlendireceğini düşündü: Yarın bir otele mi yerleşmeliydi? Ama herkes, her yerde grevdeydi.

Avluda ve sokakta gürültü ediyorlar, ağır bir şeyler çekiyorlar, ama bu onu engellemiyordu. Samgin, gülerek, belki de binlerce Varvara'nın bu gürültüleri korku duyarak işittiğini düşündü; binlercesi, Moskova'nın farklı sokaklarında, büyük ya da küçük yuvalarında bu sesleri işitiyordu. Makarov'un, kadınların ağır olmayan ancak yıkıcı hakimiyetlerine ilişkin sözlerini anımsadı.

'Bunda bir gerçek payı var, onlar yaşama pek çok bayağı ayrıntı katıyor. Bana bir oda yeter. Ben karnımı doyururum; insanlara, davetlere, kitaplar ve tiyatro üzerine gevezeliklere gereksinimim yok. O kadar çok anlamsız şey gördüm ki, anlamsızlıklara dikkat yöneltmeme hakkına sahibim. Taşraya gideceğim...'

Bu düşüncelerin aklını başına getirdiğini ve sakinleştirdiğini hissediyordu. Karısıyla aralarında geçenler yalnızca onunla olan ilişkisini belirlemekle kalmamış, daha başka, çok önemli bir şeyi daha açıklığa kavuşturmuştu. Avludan, bir sandık düşmüş ve parçalanmış gibi bir ses yükseldi. Samgin titredi ve o anda Varvara çalışma odasının kapısını çaldı; boğuk bir sesle:

"Aç! Korkuyorum, tek başıma kalamam! Duymuyor musun?" diyordu.

Samgin: "Duyuyorum, ama açmayacağım," diye yüksek sesle yanıtladı.

Varvara sustu, sonra yeniden kapıya vurdu.

Klim sertçe: "Beni rahat bırak," diyerek hemen yatak çarşafı almak üzere yatak odasına geçti. Bunu karısıyla karşılaşmadan yapmayı başardı. Sabahleyin Anfimyevna iç geçirerek ona şu haberi verdi:

"Varyuşa şu günlerde Volhonka'da, Ryahinlerde kalacak, burada korkuyor. Volhonka'nın daha sakin olacağını düşünüyor."

Bunu izleyen ve inanılmaz olaylarla dolu günler, Samgin için, lisedeki fizik derslerini anımsatan bir hızla geçmeye başladı: Büyük ya da küçük her olay, havaya bırakılan farklı ağırlıkların aynı derecede hızlı düşmesi gibi, aynı hızla geçiyordu. Olayların de-

vinimi her geçen gün hız kazanıyormuş ve bu olaylar doğrudan doğruya belirli bir yere gidiyormuş gibi görünüyor, bellekte ıslık çalarak, gazete yazısı başlıklarını anımsatan kısa tümceler gibi hızla geçip gidiyordu. Gazeteler kulakları sağır edecek gibi haykırıyor, mizah dergileri küstahça ötüyor, bunları satanlar ve kent sakinleri de bağırıyor, her gün yeni başlıklar konuyordu.

Bir gazete: "Gemicilerin ayaklanması," diye başlık atıyor, ertesi gün ise zafer kazanmışçasına açıklıyordu: "Sekiz saatlik iş günü için savaşım."

Samgin, bu iki olguyu zihninde birleştirmeye ve oluşturmaya zaman bulamadan şunu işitiyordu: "Sekiz saatlik iş günü için yapılan savaşıma Petersburg İşçi Konseyi temsilcilerince son verilmiş, Kronştad tayfalarının idamını protesto için grev ilan edilmiştir, Karadeniz filosu ayaklanmıştır." Ve her gün bir kişi, dehşet ya da sevinçle, köylülerin toprak beylerinin çiftlikleri yağmalamalarından söz ediyordu. Geceleri Samgin'in karşısında beyaz kış manzarası vardı ve bu manzara, yangınların oluşturduğu büyük ateşle boydan boya süsleniyordu. Ateş yüklü fırtınalar yerin dibinden çıkarcasına beliriyor ve her yerde, siyah lav sellerinin beyaz ovalarda bir volkandan diğerine gözleri kör edercesine yayılışı gibi, azgın bir gürültüyle ayaklanan köylü kitleleri ortaya çıkıyordu. Samgin bu fantastik ve hüzün verici, aynı zamanda da güzel tablonun kendiliğinden oluştuğuna emindi; bu tablo hayal gücünü hiç zorlamıyordu ve üç yıl önce çömezin kendisine söz ettiği tablodan tamamen bağımsızdı. Bu tablo daha çok şey söylüyor, başka bir güç onu ateşten bir fırça ile çiziyordu. Bu, gazetelerin her gün, zevkle ancak belki de gizliden gizliye korkarak izlediği ve sözünü ettiği ayaklanmış mujiğin gücü değildi. Hayır, burada insanüstü bir doğal güç hareket halindeydi: İnsanlara yakıp yıkma çılgınlığı bulaştırıyor ve onlarla adeta alay ediyordu.

Samgin ara sıra, kendi tarihsel-felsefi gerçeğini yeniden keşfetme arifesinde olduğunu hissediyordu. Bu gerçek onu yeniden yaratacak, gerçeğin, yani eskimiş ve kitaplarda yer alan gerçeğin üzerinde bir yere koyacaktı. İnsanlar, düşüncelerini ve kendi durumunun farkındalığını tam olarak hissetmesini sürekli engelli-

yordu. Sürekli şu ya da bu kişi öne geçiyor, Samgin'in ruh halini kendi sözcükleriyle tanımlıyordu. Liberal bir profesör, etkin bir gazetenin sayfalarında şöyle yazıyordu:

"İnsanlar, her geçen gün, kendi yarattıkları doğal gelişmelerin gücü karşısında giderek önemsizleşiyor ve artık birçok kişi, olayları kendilerinin yönlendirmediğini, olayların onları sürüklediğini anlayamıyor."

Bu sözleri okuyunca Samgin öfkelendi; bunları kendisi söylemeliydi. Bu sözcüklerin oluşturduğu ana düşüncenin ruh halini güçlendirmesiyle yetiniyor, onları unutmaya çabalıyor ve bunu, bozuk bir paranın kaybedilişinin hemen unutulması gibi, kolayca başarıyordu.

Yeteneksiz, ancak kurnaz ve kendini beğenmiş Diomidov'dan daha içten bir saflığa sahip bir kişi olarak kabullenmeye alıştığı Kumov, onu huzursuz ediyordu. Kumov, ona sık sık uğruyordu, ancak nerede olduğu ve ne gördüğü sorularına yorum yaparak anlatacak bir şeyi yoktu.

"Şanyavskiy Üniversitesi'ndeydim, çok kalabalıktı! Korkunç kalabalık! Ama, biliyor musunuz, gerekli olanı söylemiyorlar!"

Sürekli sinir bozukluğu içinde kıvranıyor, başını sallıyor, elleriyle konuşuyor, acır gibi dudaklarını şapırdatıyor, yere bakıyor, boğuk ve renksiz bir ses tonuyla konuşuyordu:

"Sürekli programlar, programlar üzerine tartışmalar yapılıyor ama aslında son aşamasına gelmiş bir özgürlüğün yollarını aramak gerek. Kendini olayların yıkıcı etkilerinden kurtarmak, kainatın yaratıcısı olan kozmik aklın derinliklerine dalmak gerek. Tanrı ya da şeytan; akıl dedikleri bu ve ben bunu çözemiyorum; ama bunun bir sayı, ağırlık ve ölçü olmadığını hissediyorum; hayır, hayır! İnsanoğlunun kendi 'ben'inin gerçek değerini, mikro dünyada, kendi eliyle yarattığı ve yaratmakta olduğu koşullar, olaylar ve nesneler arasında değil, yalnızca makro dünyada kazanabileceğini biliyorum..."

Bu felsefe, Klim'e çok belirsiz, karmaşık ve sevimsiz görünmüştü. Ancak bunda, kendi ruh haliyle örtüşen bir şeyler vardı. Kumov'u sessizce, ancak nadiren kısa sorular sorarak dinliyor ve

bu gevşek ruhlu adamın sözlerinin kendi düşüncelerine uyduğuna kanaat getirerek daha fazla kızıyordu. Bu neredeyse aşağılayıcı bir şeydi.

Olaylar, tıpkı buzul dönemindeki buz parçaları gibi birbirleri ardına yığılıyor ve bu olayların seyri yalnızca açıklama değil, Klim'in de fiziksel katılımını gerektiriyordu. O günlerin kargaşasına katılımın kaçınılmazlığı açısından Klim'in ortaya koyabileceği bir dizi neden olmasına karşın, kargaşada taraf olabilecek ne iradesi ne de cesareti vardı. Davranış motivasyonunun, ruh hali ile davranışları arasındaki çelişkileri uzlaştırmak için yeterince sağlam olmadığını anlıyordu. Kendisine, yalnızca merak gidermek için, ortada bir çıkar olmadan riske atılmanın herkesçe kabul edilemeyeceğini kanıtlıyordu. Ancak bunu, çalışkan Anfimyevna ve mutfağa yerleştirdiği barikat savunucuları karşısındaki rahatsızlığını hissettikten sonra kendisine de kanıtlamak durumundaydı. Sokakta yaşayan birçok sakin de böyle yapmaktaydı. Barikatlara pencereden bakarak oturmak rahatsız ediciydi; sokak sakinleri barikata alışmıştı; onu karla sıvamalarına, su dökmelerine yardımcı oluyorlardı. Yaşam gerçeği, ısrarla, teklifsizce, barikat işlerine katılmaya zorluyordu insanları. Yaşam gerçeğinin elçiliğini, sıklıkla, sevinçten kanatlanmış gibi duran Lübaşa Somova yapıyordu. Hafif, yıpranmış bir sincap kürkü giymiş ve yırtık bir şala sarınmış bir halde, büyük bir pamuk parçası gibi dolanıp duruyordu ve soğuktan kızarmış yanakları şişmişti.

"Yaşasın!" diye haykırıyordu. "Klim, hayatım, bir düşünsene: Bizde de işçi temsilcileri konseyi oluşturuldu!" Ve sürekli emir veriyor, rica ediyordu: "Teknik okula koş, Gogin'e Kolomna'ya gittiğimi söyle; daha sonra Şanyavskiy'e uğra, orada Poyarkov'u bul ve bu kâğıtları ona ver! Ama, lütfen, saat dörde kadar üniversitede ol."

Kâğıtları ona tutuşturup şalını karnına daha sıkı bağlayarak:

"Öyle insanlar ortaya çıktı ki, Klim! Dunayev'i anımsıyor musun? Ah..." dedi.

Samgin, hoşgörüyle: 'Aptalcık,' diye düşündü. Birkaç gün sonra ona sokakta rastladı. Lübaşa zayıf bir arabacının sürdüğü kı-

zakta oturuyordu; kızağa gazete tomarları, değişik renkte broşürler yüklenmişti; Somova ayağa kalkarak ve arabacının omzunu tutarak, bağırmaya başladı:

"Petersburg Konseyini dağıttılar!"

'Aptalcık.'

Ancak 'aptalcığa' yol vererek yoluna devam etti; değişik insanları arıyor, onlara bazı paketler veriyor, ama bunları niçin yaptığını sorarak kendisiyle hesaplaşıyor ve özellikle Lübaşa'nın emirlerini yerine getirirken onun arkadaşlarının yaptığı şeyin ciddi bir şey olmadığına kanaat getirdiğini hissediyordu. Sık sık Aleksey Gogin'i görüyordu. Dış görünümündeki frapanlığı yitiren ve zayıflayan Gogin, yine de banka memuruna benziyor ve yine maskaralıklar yapıyordu:

"Kolomna'ya sıvışmış, öyle mi?" diye soruyordu, gözlerini kısarak. "Bu ne kadar serbest bir mahkûm! Biz artık oraya adam yolladık. Eh, ne yapalım! Poyarkov'u aramanıza gerek yok, ama siz gidin..." Adresi verdi ve bir süre sonra Samgin, Rusya Sigorta Kuruluşu binasında, manejin karşısında oturuyordu. Bulunduğu daire nedense kerosin kokuyordu. Yazı masasında bir ateşleme fitili duruyor, bitişik odada koca burunlu esmer bir adam bir kafkasyalıya Japon mimozasını anlatıyordu; güzel, ancak hareketsiz yüzlü, saçı tıraşlı bir papazı anımsatan bir adam, Gogin'in mektubunu okuduktan sonra emirler veriyordu:

"Samoteka'ya gidin... Yoldaş Çert'i* sorun."

Samgin, yoldaş Çert'e gitti; içinden gülüyordu:

"Çert! Çocuk gibi oyun oynuyorlar."

Samoteka'da çiçek bozuğu yüzlü, neşeli genç adam ona sordu:

"Gülleler nerede?"

"Gülleler mi?"

"Evet, gülleler! Ne yani, ben bombaları sigara kutularından mı yapacağım?"

Samgin oradan, bu kişilerin uzun ömürlü olamayacaklarına, olayların tarihsel akışını değiştiremeyeceklerine iyice kanaat getirerek ayrıldı. Bu olayların akışını, böylesi onlarca farklı şey oluş-

* Rusça'da 'şeytan' anlamına gelir –ç.n.

tururdu. Çok farklı kesimlerden insanların, görünüşe göre, kimseyi engelleyemeyecek barikatlar kurduğunu, çünkü bunları yıkmak için kimsenin çaba göstermeyeceğini, sokak sakinlerinin barikatları benimsediğini ve çevresinden ustaca dolaşmayı öğrendiklerini görüyordu. Moskovalı işçilerin silahlandığını biliyordu ve işçilerle askerlerin karşı karşıya geldiklerini de duymuştu ancak bunlara inanmıyordu; sokaklarda askerlere ve polislere de rastlamamıştı. Ona, Moskova sakinleri kaderine terk edilmişler, ancak bu onları hiç endişelendirmemiş gibi geliyordu; aksine, daha neşeli ve cesurdular.

Belirsiz bir güç, çok değişik kesimden insanları sokağa döküyordu. Bu insanlar, Moskovalılar gibi çabuk ve canlı hareket etmiyor, duruyor, gruplar halinde toplanıyor, birisini dinliyor, tartışıyor, alkışlıyor, caddelerde geziniyordu ve bayramı bekledikleri düşünülebilirdi. Samgin onlara bakıyor, suratını ekşitiyor, insanların havailiğini ve bu insanlara yaşama karşı sağduyulu bir yaklaşım telkin eden kişilerin saflığını düşünüyordu. Geceleri karşısına, kırmızı yangın lekelerinin, siyah köylü kalabalıklarının yer aldığı beyaz tablo yeniden çıkıyordu.

Poyarkov, hüzünlü bir ifadeyle: "Evet, Eserler işi çabuk halletttiler," demişti. Yan tarafı yırtık bir pantolonun içinde iskelet gibi duruyor, deliklerden sarkan pamuk parçaları ise iskelete benzerliğini güçlendiriyordu. Yüzündeki kemikler, gri deriyi delmek üzereymiş gibi duruyordu. Her zamanki gibi aksi ve kaba konuşuyordu; ancak gözleri yumuşak ifadeliydi ve özellikle bir noktaya sabit bakıyordu; Samgin bunu, göz çukurlarının içine kaçmasıyla, daha önce sürekli çatık duran kaşlarının ise kalkık ve dik durmasıyla açıklıyordu.

Poyarkov, kırık sigarasına bakarak: "Köylüler sanki büyük, gelişmiş çiftlikleri pek yakıp yıkmıyorlarmış gibi, ancak yine de büyük zarar veriyoruz," diyordu. "Kuşkusuz, bu kaçınılmaz bir şey," diye ekledi ve cebinden yine ezilmiş bir sigara daha çıkardı.

Söylediği şeyler arasında Samgin'i yalnızca "biz" sözcüğü rahatsız ediyordu. "Biz" dediği kimdi? Klim'in, nerede çalıştığı sorusuna, Poyarkov şaşırmış gibi yanıt vermişti:

"Devrimde... yani Konsey'de! Sürgünden kaçtım ve beni şeytan bilir ne kadar kovaladılar! Hayır, diye düşündüm, teşekkürler! Ve işte döndüm."

"Kutuzov nerede?" diye sordu Klim.

"Petersburg'daydı. Şimdi, herhalde güneydedir."

Klim, Poyarkov'un yanından uzaklaşırken: "Biz," diye alaycı bir tavırla yineledi. Uzun süre komik, aşağılayıcı bir kıyaslama aradı ama bulamadı. "Toprağı biz sürdük" ifadesi pek oturmamıştı.

Samgin bir akşam eve dönerken sokağın köşesinde Mitrofanov'la karşılaştı. İvan Petroviç, selam vermeden uzaklaştı.

'Kendisini çok kötü hissediyor olmalı,' diye düşündü Samgin; "sağduyu" sahibi adamın saygısızlığına biraz içerlemişti. Arkasına baktığında Mitrofanov'un da durduğunu ve çevresine bakındığını gördü. Klim, teselli edeci bir biçimde haykırmak istedi:

"Tüm bunlar uzun sürmez!"

Ancak Mitrofanov yerinden fırladı ve çabucak uzaklaştı.

Varvara iki kez gelmiş, soğuk bir selam vermiş, başını kaldırarak Klim'e omzunun üzerinden bakmış ve odasına giderek kendisine çamaşır almıştı.

İlkinde kendisine Ryahin eşlik etmişti; demokrat bir tarzda, yarım gocuk ve keçe çizme giymiş, kapıcılara benzemişti.

"İnsanlar olayları kavramaya başladı, '17 Ekim Birliği' kuruldu," diye bildirmişti; ancak bunu çok kesin bir tavırla söylememiş, bu sözleri söylemeli miydi ya da bu tonda mı söylemeliydi, karar verememişti. "Biliyor musunuz, burada Stratonov ön planda; çok, çok güçlü bir kişiliği var!"

Sustu, al ve yuvarlak yüzünü, başka birisinin kafasındaki bir yüz gibi sevecen bir tavırla okşadı. Sözlerini sürdürdü:

"Bazı Kadet partisi üyeleri onun peşinden gidiyor... evet! Şu şirin adam, Musevi avukat, onların içinde isyan ediyor. Adı neydi? Evet, Preys! Zehirleyici bir tip! Biliyor musunuz bu, Samilerin, yani kökeni olmayan ve bizim nihilizmimize kapılanların histerikliğinden başka bir şey değil..."

Museviler hakkında uzun süre konuşabilirdi. Uzun süre, mor diliyle dudaklarını yalayarak konuşuyor, aptalımsı bakışlı gözlerinde keskin ve pergel ucu gibi üç ağızlı bir şey parlıyordu. Her zamanki gibi, konuşmasını alışıldık sözlerle bitirdi:

"Ama ben iyimserim. Bağıracağız ve iki aşırı uç arasında ortayı bulur bulmaz sesimizi keseceğiz."

Derin bir iç geçirerek Samgin'e:

"Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Samgin, Varvara'nın yanıt vermesini engellemesine sevindi. Varvara, yemek odasına girdi ve kafasına vurulmuş gibi omuzlarını kaldırdı. Bu hareketinden dolayı boynu normalden daha kısa bir hal aldı; ancak yüzü kızarmıştı ve gözleri yeşilimsi bir öfkeyle parlıyordu:

İç karartıcı bir biçimde öksürerek, Klim'e: "Anfimyevna'ya çamaşırları Kızılhaç'a vermesini sen mi söyledin?" diye sordu.

"Ben hiçbir şeye izin vermedim, o da bana hiçbir şey sormadı..."

"Tüm battaniyeleri, havluları ve ne varsa... Allah bilir neler verdi!"

Anfimyevna, kapıdan bakarak: "Eski ne varsa Varya, eski ve onarılmış; için yanmasın!" dedi.

Varvara hızla ona doğru döndü, ancak yaşlı kadının kocaman ve pörsümüş suratı artık kaybolmuştu ve ayağını yere vurarak, Varvara, Ryahin'e emretti:

"Gidelim!"

Samgin, onu odasına çağırarak:

"Tabii ki, benim taşınamayacağımı biliyorsun..." dedi.

Sözlerini bitirmesini beklemeden Varvara elini salladı:

"Ah, boş ver! Şimdi bunun sırası mı..."

Ve mendilini dudaklarına bastırarak telaşla çıkıp gitti.

İnsanlar ortaya çıkıyor, yer yarılmış gibi kayboluyor ve yeniden beliriyordu. En çok da Bragin ortalıkta dolaşıyordu. İyice çökmüş ve solmuştu; Samgin'e acıyan ve yargılayan bir tavırla bakıyor, soru sorarcasına konuşuyordu:

"Savaşım gazetesinde yayımlandı... Aynı görüşte misiniz? Russkiye Vedomosti'de belirtiliyor ki... Bu doğru mu?"

Samgin'i, Hrisanf amcanın varlığı pek belli olmayan konuğu Mişa Zuyev'i ve onun hüzünlü raporlarını anımsamak zorunda bırakıyordu:

"Marina Roşça'da tutuklamalar. Nijniy'de. Tver'de..."

Bragin, yorgun, üşümüş ve son nüshaları satan bir gazete dağıtıcısı gibi haykırıyordu:

"Rostov Alayındaki askerler ayaklandı. Nikolayev demiryolu üzerindeki köprülerin havaya uçurulması öneriliyor. Saratov'da işçiler Radişçev Müzesi'ni havaya uçurdu. Orehov-Zuyev'de fabrikalar yağmalanıyor."

Onun verdiği haberler doğru çıkmıyor ve Samgin bunu daha önceden biliyordu; çünkü sarsıcı haberleri verdikten sonra, Bragin:

"Acaba köprüleri uçuracaklar mı? Müzeyi yağma ettiklerine insan inanamıyor..." diyordu.

Samgin: "İnanmayın, tüm bunlar uydurma," diye tavsiyede bulunuyordu.

O zaman Bragin, Klim'in gözlerinin içine bakarak anlamaya çalışıyordu:

"Bunları kim uyduruyor?"

Samgin: 'Herhalde sen,' diye düşünüyordu..

Bu uzun boylu adamın sarsıcı haberler getirdiğinde siyah saçlarının başında dümdüz durduğunu ve başındaki saç tutamının alnındaki yumruyu örttüğünü, iyice kapattığını, daha az korkutucu haberler verdiğinde ise saçlarının karmakarışık olduğunu ve başındaki yumrunun göründüğünü fark etmişti. Uzun boylu, kuklaya benzeyen, geveze, önceleri kendisinden hoşnut, şimdi ise karamsar olan bu kişi, her zaman tatsız bir insandı ve Samgin'de belirsiz kuşkular uyandırarak gözünde giderek tatsızlaşıyordu. Söylediğinden daha fazlasını kavrıyormuş duygusu veriyor, endişelerini ve aptallığını, birilerini kızdırmak istercesine, bilinçli olarak abartıyordu.

"Sosyalizme gidiyoruz, sözünü nasıl değerlendiriyorsunuz?"

"Eh, pek de uzak değil."

"Ama Bolşevikler?"

Kısık gözlerine ve uzamış yüzüne bakarak Samgin yanıtladı:

"Siyasette, ticarette olduğu gibi, aşırı talep, keseye uymaz."

"Evet, kuşkusuz, bu böyle!" dedi Bragin, başını salladı ve iç geçirerek konuşmasını sürdürdü: "Bu atasözünü dün bir yerde okudum." Samgin'in elini sıkarak sözlerini bitirdi: "Sizin yanınızdan sürekli sakin bir ruh haliyle ayrılıyorum. Parlak ve soğukkanlı bir zekâya sahipsiniz, şerefim üzerine söylüyorum!"

Klim: 'Bu hayvan benimle eğleniyor,' diye düşündü. 'Şeytan bilir, belki de ispiyoncudur.'

Ama daha tatsız bir yarım saati Makarov ile birlikte geçirdi. Makarov, sabah erkenden, Samgin, Anfimyevna'nın barikat savunucularına ilişkin anlattığı şaşırtıcı öyküleri dinleyerek kahve içerken çıkageldi: Barikatçılar geceleri onun mutfağında vardiyalar halinde ısınıyorlar ve yaşlı kadın onlara çay veriyordu; genelde de onlarla dostane ilişkiler içindeydi.

Samgin: 'Sıkıntıdan ve aptallığından,' diye kendi kendine açıklama getirdi. Kendisini eskiden de, ev sahibi gibi davranmasına karşın, ev sahibi olarak görmüyordu; Anfimyevna'yı uyarmak için de kendisinde hak görmüyor, ancak bunu unuttuğu zamanlar onu uyarıyordu. Bu sabah keyfi yerinde değildi.

Yavaş bir sesle ve ona bakmadan: "Biliyor musunuz Anfimyevna, bu çok rahat bir şey değil," diye söze başladı; yaşlı kadın sözünü kesti:

"Geceleri sokakta nöbet tutmaya alışkın olmayan insanlar için nasıl rahat bir şey olsun ki?"

"Beni anlamadınız, ben..."

Ancak Anfimyevna dinlemiyor, kaygılı ve alçak bir sesle konuşmasını sürdürüyordu:

"Örneğin şu Yegor'u ne yapacağım? İçiyor da içiyor ve bir şeyler hazırlamaktan hoşlanmıyor: Bırak, diyor, eğer çar... hepiniz soğuktan gebereceksiniz."

Tam bu sırada Makarov mutfak kapısından girdi ve gülümseyerek:

"Mutfakta, ayaklanmacıların karargâhında ne işin var?" diye sordu.

Üzerinde paltosu, şapkası, ayaklarında ise uzun keçe botlar vardı; sopasını koltuğunun altına sıkıştırarak eldivenlerini çıkardı. Geceyi aynı sokaktaki loğusa kadının evinde geçirmişti.

"Korkudan çocuğunu düşürmüş; serseriler onu dün sokakta kovalamışlar. Bir baktım ki barikat! Ve bir diğeri! Burada yaşadığını anımsadım..."

Konuşurken paltosunu sandalyenin üzerine attı, şapkasını divanın köşesine fırlattı, botlarını ise çıkarmayı unuttu ve bu da Samgin'in ona karşı dostça olmayan duygularını güçlendirdi.

Makarov, masaya otururken: "Sen mi savunuyorsun, seni mi savunuyorlar?" diye sordu.

Samgin de:

"Kahve ister misin?" diye sordu.

"Ver bakalım."

Ve sanki dün görüşmüşler gibi, Makarov hemen hastanede söylemeye zaman bulamadığı şeyleri anlatmaya başladı.

"Anımsıyor musun, hastanede demiştim ki..."

Klim, başını sabırsızca sallayarak ve kendisine söylenen tüm saçmalıkları anımsatmakla görevli olduklarını düşünen insanların varlığını can sıkıntısıyla düşünerek: "Evet," dedi. Keyfi iyice kaçmıştı; kendisini düşünüyor, Makarov'un sakin ve ölçülü konuşmasını dikkatini vermeden dinliyordu.

"Bu loğusa olayı olmasaydı da yine sana gelirdim. İçinden geldiği gibi konuşmak gerek, böyle bir gereksinimim var. Klim, ben sana inanıyorum... Ve kendime inanmadığım gibi de inanmıyorum..."

Bu sözcükler çok içten ve dostçaydı. Samgin başını kaldırdı ve inanmaz bir tavırla, iki renkli perçemle çevrelenmiş, siyah, ancak belirgin biçimde kırlaşmış kama biçiminde sakallı ve yüksek alınlı yüze baktı. Makarov'un yakışıklılığının daha da etkileyici bir hale geldiğini kabullenmek hoş bir duygu değildi. Gür kirpiklerle kaplı gözleri güzel, ancak bu gözlerin doğrudan ve sert bakışları iticiydi. Alina'nın tuhaf ve belki de çift anlamlı tümcesini anımsadı: "Kostya gerçekten yakışıklı, ancak kendisi için, kadınlar için değil."

"Biliyor musun, Bolşevikler bazen bende geceliyor ve kalıyorlar. Onlar için sorun yaratmıyorum. Arada bir şaşırtıcı bir insan, neredeyse matematiksel olarak basitleşmiş gibi bir insan olan yoldaş Borodin geliyor..."

Makarov iki eliyle havada bir daire çizdi.

"Küresel bir adam. Büyük bir küre gibi, ne ele geçirebiliyor, ne de sarılabiliyorsun."

Klim: "Tıknaz, gür sakallı, alaycı gözleri olan bir adam mı?" diye sordu.

"Evet, benziyor. Ama sakalını tıraş ediyor."

Samgin, daha dikkatli dinlemeye başlayarak: 'Kutuzov olsa gerek,' diye düşündü.

"Onun için, daha doğrusu onlar için, ahlaksal özellik taşıyan sorular mevcut değil. Onların kendi ahlak anlayışları var..."

Kahvesini bitiren Samgin'in başının üzerinden pencereye baktı ve sürdürdü:

"Kendi adıma konuşacak olursam, bu ahlak değil, nasıl derler, biyo-sosyal hijyen sistemi. Büyük olasılıkla onlar, kendilerini senden, benden ve genel olarak bizim tipimizdeki insanlardan daha büyük görme konusunda haklılar. Ancak onlarla bir insan ya da birey hakkında konuşmanın bir yararı yok. Borodin bana: 'İnsan daha sonradır,' demişti. 'Peki ne zaman?' 'Özgürce büyümek için toprak hazır olduğunda.' Çok suratsız bir diğeri şöyle diyor: 'Henüz insan yok, çok bağlı bir uşak var. Bu insan kavramı, sizin başka şeyleri görmenizi engelliyor. İnsan, ahlak, toplum bunlar sizin ormanı görmenizi engelleyen üç çam ağacı.' Bu insanlar, kardeşim, aralarında iyi anlaşabilen kişiler."

Samgin'e doğru boş fincanı iterek sigara içmeye başladı ve hareketlerinin ağırlığı Klim'i, 'Burada uzun süre kalacak,' diye düşünmek zorunda bıraktı.

Makarov, uzunca bir duman saldı ve gözlerini kıstı.

"Evet, demek ki ben çok itaatkâr bir uşağım," diye iç geçirdi. "İşte bu nedenle..." dirsekleriyle masaya dayanarak ve Klim'in yüzüne dik dik bakarak sözcükleri aradı. "Ben bilime, daha açık söylemek gerekirse, kadınlara hizmet ediyorum. Tedavi ediyo-

rum, doğurmalarına yardımcı oluyorum. Artık bu beni doyurmuyor. Evet, işte Borodin'e ve arkadaşlarına, belirli bir risk aldığımın bilincinde olarak ve bu riskten hiç korkmadan yardım ediyorum. Ancak onların devrim yapacaklarına inanmıyorum. Aslında bunların –pencereyi işaret etti– devrim olduğuna ve ülkemize bir şeyler verebileceğine de inanmıyorum."

Sandalyenin arkalığına yaslanarak, sallanarak ve gülerek sürdürdü:

"Meselenin ne olduğunu anlıyor musun? İnsanlara inanıyorum ve onlara çok saygı duyuyorum; ancak onların yaptığı işe inanmıyorum. Belki de yalnızca aklımla inanmıyorum, ha? Ya sen ne düşünüyorsun?"

Samgin, sohbetin bir işkenceye dönüşmekte olduğunu hissederek:

"Ne?" diye sordu.

Makarov: "Sen neden yardım ediyorsun?" diye sordu.

Klim, omuz silkerek: "Gerekli görüyorum," dedi.

Makarov, onun yüzüne bakmadan: "İşte bu noktadan sonra, kendimi anlayamadığım gibi, seni de anlayamıyorum. Sen onlarla birliktesin, ama onlara benzemiyorsun," diye konuşmasını sürdürdü. "Sanırım biz ikimiz de en sadık uşaklarız, ama kimin uşağı? İşte bunu anlamak isterdim. En sadık uşak rolü bana sıkıntı veriyor. Anımsıyor musun, biz seninle lise öğrencisi iken Narodnik yazar Katin'e giderdik. Daha o zamanlar en sadık uşak olamayacağımı anlamıştım. Ama daha sonraları, yavaş yavaş, yine de..."

Pencerenin altında keskin bir düdük işitildi.

"Polis ıslığı mı?" diye şaşkınlıkla sordu Makarov.

Klim, hemen yerinden pencereye doğru fırladı ve: "Bir şey oldu, koşuyorlar..." dedi.

Odaya sarı kızıl yüzlü ve perişan kılıklı Lavruşka daldı, şapkasını sallayarak, sevinçle ancak biraz da endişeyle haykırdı:

"Askerler geliyor! Anfimyevna: 'Pancurları kapatalım mı?' diye soruyor."

Makarov da ayağa fırladı:

"Allah kahretsin..."

"Kapatalım mı?" diye bağırdı Lavruşka. Samgin, Makarov'un ne yapacağını bekleyerek ona sırtını dönmüştü. Makarov hemencecik giyinerek:

"Doktorluk görevi..." diye homurdandı.

Bakırcı çırağının arkasından koşarak çıktı. Samgin buğulanmış olan camı silerek artık iyi tanıdığı silah seslerini işitmeyi bekliyordu. Pancurlar çatırtıyla kırıldı; Klim irkilerek geri sıçradı. Kendisini sakin hissetmeyi çok istiyor, ancak önemsiz düşüncelerin çokluğu bunu engelliyor, bu düşünceler hemen parlıyor ve sönüyordu; bunlardan yalnızca birisi sönüp yeniden parlıyordu:

"Mutfaktakilerin bunlara karşılık vermesi gerekiyor..."

Mutfak sessizdi, sokakta ise ateş etmiyorlardı; hatta pancurların arasından boğuk ve heyecanlı konuşmalar işitiliyordu. Samgin, sinirlerinin gerginliğini bastırmaya çalışarak telaş etmeden giyinmeye başladı. Sağ kolu, paltosunun kolunu bulamıyordu.

'Kendimi, bir düşmanı izler gibi izleyeceğim,' diye öfkelendi, şapkasını giydi, ayaklarını öfkeyle galoşların içine soktu, mutfak kapısının merdivenine çıktı, durdu, kapıların ardındaki seslere kulak verdi ve kararlı bir tavırla caddeye yöneldi.

Sönük ve donuk güneş, grimsi koyunlara benzeyen bulutlar arasında ölgün bir biçimde asılı duruyor, barikatların yanıbaşında bulunan değişik renkli giysiler içindeki on beş kadar kara bulanmış insanı aydınlatıyordu; güneş üzerlerine soğuğun beyazımsı lekelerini düşürüyor ve insanlar iliklerine kadar üşümüş görünüyordu. Samgin de çok üşüyordu. Rüzgâr dönüp duruyor, karı insanların bacaklarına çarptırıyor, çatılardaki karları havalandırarak insanların başlarına doğru savuruyordu. Makarov, Lavruşka ile sağlık memurunun evinin merdiveninde duruyor ve sarı kızıl adamın gevrek sesini dinleyerek gülüyordu. Barikatların arkasında birisi divanı altüst etmeye çabalıyor, divanın içinden kıtıklar fırlıyor ve sanki divan kusuyormuş gibi iğrenç bir görüntü ortaya çıkıyordu. Klim onlara doğru yaklaştı. Ortalarında başlıklı bir adam duruyor, küçük yüzündeki parlak bıyıklarını oynatıyordu. Yırtık bir Sibirya kabanı giymiş olan bir delikanlı ona:

"Toplama bir birlik, kırk kişi kadar ve başlarında subay yok..." dedi.

"Sivil memur var mı?"

"Yaklaşık yedi kişi..."

"Yaklaşık değil, tam olarak saymak gerekir."

"Dağınık düzen yürüyorlar, toplu halde değil..."

Bakırcı: "Bombadan korkuyorlar!" dedi sevinçle.

Burun kökünü kaşıyarak, başlıklı adam:

"Demek ki, Rostovluları çıkaramadılar, karşımıza avcıları sürüyorlar. Sarhoşlar da var mı?" dedi.

"Fark etmedim."

"Fark etmek gerekir; yoldaş, biz sizi gezintiye göndermedik."

Başlıklı adam sakin ve yumuşak bir tavırla, ancak çok net konuşuyordu.

Başlığının uçlarını elleriyle çekerek: "Lavrentiy," diye haykırdı, "Demek ki düdüğü sen çaldın!"

"Yoldaş Yakov, yan sokaktaki öğrenci bana geldiklerini söyledi de..."

"Senin kulakları çekmek gerek, canım! Siz, yoldaş Balyasnıy, düdüğü ondan alın. Nöbete de koymayın."

Makarov, Samgin'e yaklaştı ve saatine bakarak: "Demek ki, yanlış alarm," dedi. "İşe gitme zamanım geldi, hoşça kalın! Bugünlerde yine uğrarım. Dinle bak," diye sürdürdü, sesini alçaltarak: "Kızıl sarı gence dikkat et, çok ilginç birisi!"

Sakallı adam Makarov'u itti.

Doktor, nedense çok neşeli bir tavırla: "Hoşça kalın!" diye haykırdı.

Samgin, barikatçıları dikkatle izliyordu ve ona başıyla bile karşılık vermedi. Bazılarını mutfakta görmüştü; yanından geçerken ona selam veriyorlar, o da onlara hoşgörüyle gülümsüyordu. Özellikle, Anfimyevna'nın odun taşımakla görevlendirdiği, al yanaklı, gaga burunlu, Vasya adlı delikanlı, Klim'e saygılı bir tavırla yol veriyordu. Genelde on kadar adam görüyordu ama şu anda sayıları on dokuzdu: On biri tüfek ve mavzerle silahlanmıştı, geri kalanlar ise silahsızdı.

Onlara başlıklı adamın, yani yoldaş Yakov'un komuta ettiği açıktı. Yakov, sıskaca bir adamdı; parlak bıyıkları, neredeyse de-

likleri yok gibi görünen dar burnunun üzerine yapıştırılmış gibi duruyordu; keskin bakışlı mavimsi gözleri dikkatle ve içe işleyecek gibi bakıyordu. Genelde yüzü gri, eskimiş gibiydi ve herhalde uzun süre hapis yatmış ve orada kurumuştu. Yirmi beş olduğu gibi, kırk yaşlarında olduğu da düşünülebilirdi.

"Eh, yoldaşlar, şimdi barikatlardan uzaklaşmayın," diyor ve herkes onu konuşmadan ve sözünü kesmeden dinliyordu. "Her iki barikatta da otuz beş, burada ise yirmi kişi bulunması gerekiyor. Şimdi lütfen yerlerinize."

Beş kişi oradan ayrıldı ve ara sokağa gitti; o ise sesini yükseltmeden, arkalarından:

"Bugün size iki tüfek ve mavzer daha verecekler. Belki bombalarınız da olur," dedi.

Barikatların arkasından kapıcı Nikolay çıktı.

"Bana silah gerekiyor."

"Mutlaka bulacağız, yoldaş!" Yakov öksürdü, boğazını temizledi ve konuşmasını sürdürdü: "Ahırdaki duvarı incelediniz mi? Evet. Köşedeki binanın çatısında merdiven var mı? Harika. Bombalar orada mı? Eh, demek ki hepsi hazır. Yoldaş Balyasnıy ve Kalitin düzenden sorumlu. Evet, bizim elimizdeki bilgiler söyle: Yedi toplama birlik, asker ve Kara Yüzler ortaya çıktı. Toplam sayıları üç yüz elli, dört yüz. Belki de daha fazla. Küçük toplar ve üç pusluk silahlar da olacak. Genel olarak çok fazla değil. Ama, kuşkusuz, çoğaltabilirler. Rostovlular büyük olasılıkla gelmiyor."

'Belki de bu adam bir kâhyadır,' diye düşündü Samgin. Farklı renklerde giyinmiş savaşçılara ve diğer sokak sakinlerine baktı. Aralarında ev sahipleri, sağlık memuru, nasır operatörü Vinokurov; istifa etmiş olan yüzbaşı Zatösov; uzun boylu, gaga burunlu ve sağır mühendis Vinokurov vardı. Bu adam güzel bir güvercin yuvası sahibiydi. Bu sokakta çok az öğrenci olması ve genelde de buradaki evlerde yaşayan, semaver kalaylayan, lastik galoş yapan, bisiklet tamir eden ve ucuz emekle ekmeklerini kazanan küçük insanlardan oluşması tuhaftı.

Samgin: 'Kimi savunuyorlar?' diye düşünüyordu. Barikatı savunanlar arasında, sık sık Varvara'da çalışan su tesisatçısını, dü-

nürcünün öğrenci oğlunu, Uspenska'nın ev sahiplerini ve ebenin yeğeni dışında, lise öğrencisiyken anımsadığı iki öğrenciyi daha tanıyordu. Genelde gençler çoğunluktaydı ve bunlar zannatkârdı; ancak kapıcı Nikolay dışında sakallı beş kişi daha vardı. Bu sakallılardan birisinin öne itilmiş kasketinin altından gri saçlar sarkıyordu ve kulaklarına pamuk tıkamıştı.

Her şey olağandışı ve bu donuk gün, renksiz güneş ve sert rüzgâr gibi tatsızdı. Eski püskülerin oluşturduğu oldukça sağlam duvar da olağanüstü yüksekti. Özellikle divanın, yayları ve kıtık parçaları fırlamış, sökülmüş gövdesi göze çarpıyordu. Divanın arkalığına yer fırçasının sopası tutturulmuştu ve üzerinde kızıl bayrak sallanıyordu. Bu sokağın sakinleri de içleri geçmiş kişilerdi. Samgin, rüzgârdan büzülüyor ve kapıcı Nikolay'ın, soğuk olduğu ve çıplak ellerini acıttığı anlaşılan telgraf tellerini açışını izlerken: 'Bunun burada ne işi var?' diye düşünüyordu:

Kulaklarında pamuk bulunan adam onunla yan yana duruyor, kolunun yeniyle tüfeğinin gövdesini siliyor ve minnettar bir tavırla:

"Bugün hava güzel," diyordu.

Samgin ona inanmaz bir tavırla, gülüyor mu diye baktı.

"Bu sokakta mı yaşıyorsunuz?" diye sordu.

Adam tüfeğini silmeyi sürdürerek: "Hayır, Blaguşa'dan buraya gönderildim," dedi. "Bizim fişeğimiz az."

Klim: "Bu barikat neyi savunuyor?" diye sordu, ardından da soruyu sert bir tavırla sorduğu ve soru aptalca olduğu için utandı. Adam ise şaşkınlıkla onun yüzüne bakarak:

"Devrimi savunuyor, işçileri savunuyor, ne olacaktı ki!" dedi.

Elini sallayarak açıklamaya başladı:

"Orada Kadet birliği var, bu, bizimkiler de orada demektir; biz bir tür üçüncü hat oluşturuyoruz..."

"Haa," dedi Samgin ve gereksiz bir şey daha söylemekten çekinerek oradan uzaklaştı. Kendisini iyi hissetmiyordu; fiziksel açıdan iyi değildi ve iki ay önce doktorun midesinde asit fazlalığı teşhis ettiği dönemdeki gibi hastalanmıştı.

'Çok sadık bir uşak... Bunu kim söylemişti: "Aydın, tarihin el arabasına bağlı bir mahkûmdur." Jagernaut'un arabası... Tüm

bunlar çok saçma. Barikatlar da saçma.'

Makarov'a ilişkin anıları kafasından atmaya çalıştı, hatta adımlarını hızlandırdı ama bir yararı olmadı.

'Akıldan mı, yürekten mi? Bunu nasıl söylemişti. Güçsüzlüğünden dolayı uyduruyor, o kadar. Yeteneksiz bir adam...'

Makarov'a ilişkin anıları kendi kendine söyleniyor ama aradan başka bir anı da beliriyordu:

'Kuşkusuz, bunlar amatör. Ayaklanmanın gerçek sanatçıları köylerde. Onlar, Pugaçev, Razin, hep oradaydılar. Ya bu yoldaş Yakov, o kim?' Samgin farkına varmadan bulvara ulaştı, durdu ve çıplak ağaçlara baktı; sanki hiç yaprakları olmamış gibi, çok zavallı bir görünüm içindeydiler. Canı eve gitmek istemiyordu. Zaten Varvara'nın onur kırıcı çıkışından sonra evden tamamen ayrılması gerekiyordu. Samgin saatine baktı ve Lübaşa'nın emrini yerine getirmek için Goginlerin dairesine gitti. Isınabilmek ve düşünmemek için çok hızlı yürüyordu. Bir an önce her şeyin sonuçlanmasını istiyordu. Kumov'un sözünü anımsadı:

"İnsanın yaşama yaklaşımı, boşlukta yer değiştirmesine bağlıdır. Bizim yeryüzü boşluğumuz, ruhumuz için onur kırıcı olan sınırlarla belirlenmiştir, hatta ruhumuzun içindeki boşluk da..." Daha sonra Kumov, İngiltere, Rusya ve Sicilya'daki Normanlara ilişkin anlaşılmaz bir şeyler de söylemişti.

Bulvar üzerinden Arbat'a yaklaşırken, Samgin sağında, uzaklarda, tanıdık silah sesini, daha sonra da bir diğerini duydu. Silah atışları çok sıradan bir ses çıkartıyor ve insanı şaşırtmıyordu. Mademki barikatlar kurulmuştu, o halde ateş de edilmeliydi. Ancak meydan karşısında belirdiğinde, yoldan geçen az sayıdaki insanın dört bir yana kaçıştığını, arabacı meyhanesinin avlusuna saklandığını gördü. Yalnızca uzun boylu, elinde sopa taşıyan yaşlı bir adam, küçük bir çocuğun omzuna tutunarak ağır ağır ve ciddi bir tavırla meydanın ortasında, Arbat yönünde yürüyordu. Bu adamın görüntüsü tanıdık gibiydi; yanında çocuk ve bu yürüyüş biçimi olmasa onu çömez sanabilirdi. Ancak çömez, başını önüne eğerek ağır ağır yürürdü, bu adam ise başını kör gibi dik ve mağrur tutuyordu.

Povarskaya yönünde birisi belirsiz bir sözcüğü tekdüze bir bi-

çimde haykırıyordu; o anda kilisenin arkasından iri yarı bir kadın Klim'e doğru atılırcasına yaklaştı, başını bir at gibi sallayarak fısıldadı:

"Oh, Tanrım, oh..."

Arkasından siyah gocuklu bir adam, ana avrat söverek fırladı, başına sarılı şalı arkasından yakaladı ve bağırarak çekti:

"Kilisenin orada dur, sersem, kiliseye ateş açmazlar..."

Samgin: "Dağılın!" diye iç karartıcı bir haykırış duydu; kilisenin köşesine doğru koştu, kadın ve erkeğin yanında, duvara dayanmış vaziyette durdu.

Adam: "Sus," diye yavaş bir sesle emretti ve kadının sırtını duvara yasladı. "Tekme atıp durma! Gitmelerini beklemek gerek... Eh, yaşayacağımız kadar yaşadık." Sıkı bir küfür savurdu; sesi çok ateşli çıkıyordu. Meydanda hâlâ üç kişi dolanıyordu ve çocuk yaşlı adamdan ayrılmış, Aleksandrov okuluna doğru koşuyordu; yaşlı adam ise aynı yerde durarak sopasıyla yere vuruyor, bir şeyler söylüyor ve sakalı titriyordu. Povarskaya'dan uzun boylu bir asker, elinde bir tüfek tutarak çıktı, ardından da birbirlerinden on adım uzaklıkta, dağınık düzende, kısa boylu askerler ve on kadar sivil, ellerinde silahla ilerliyordu. Birliğin ortasında, su borusu kalınlığında küçük bir top vardı; namlusu, meydanın karla kaplı kaldırım taşını koklarcasına eğilmişti. Topun yanında, kızıl sarı bir atın üzerinde, çorap giymiş gibi beyaz bacaklı, Çar Nikolay'ı anımsatan sakalıyla kurşundan yapılmış görünümü veren bir subay tembel tembel sallanıyordu. Beyaz eldivenli elinde bir kırbaç tutuyor ve elini siyah şapkasının altından görünen beyaz yüzüne kaldırarak sigarasını tüttürüyordu. Öncü olanın dışındaki askerler de kurşun asker gibiydiler; hepsi de, birkaç oyundan sonra toplanan kâğıtlar gibi yıpranmış ve dağınıktı.

Samgin'in arkasındaki kadın onu iterek kısık bir sesle haykırıyor, alçak sesle edilen bir küfür ve yumuşak bir şeye inen bir darbe işitiliyor, Samgin ise öncü askerin ve diğer ikisinin silahlarını omuzlarına dayayarak ateş edişlerini büyülenmiş gibi izliyordu. Önce, Vozdvijenka'ya doğru koşan adam ayağını kaldırarak düştü; ardından yaşlı adam dizini bükerek boylu boyunca yığıldı ve

sopasıyla taşlara vura vura, elleriyle kaldırım taşlarını tuta tuta süründü. Tüylü şapkası başından düştü ve Klim onu tanıdı: Bu çömezdi.

Askerler sekiz kez ateş etti; bir kurşunun bir camı parçalayışı işitildi. Öncü asker çömezin kısık sesli haykırışlarına aldırmadan önünden geçti; hatta onu fark etmemiş gibiydi. Diğer askerler de kayıtsızca, insanın içini acıtırcasına ağır ağır geçip gittiler. Top da neredeyse tekerlekleri çömeze değercesine geçmişti. Çömez hâlâ yere sopasıyla vurarak haykırıyordu; ancak top geçtiğinde ufak tefek, çamur renginde, kirli yeşil üniformalı bir asker onun sırtına tüfeğin dipçiğiyle vurdu. Çömez, tuhaf bir biçimde büküldü, dizlerinin üzerinde kıvrıldı, sopasını iki eliyle kavradı ve salladı; o anda belinde kayışı olan palto giymiş birisi onun üzerine atıldı ve teneke gibi bir sesle bağırdı:

"Ah, küstah! İşte, o..."

Eğildi ve süngüsünü sobaya maşa sokar gibi çömezin bedenine sapladı; yaşlı adam yere yıkıldı, sopası sivil memurun ayaklarının dibine düştü; sivil memur durdu ve süngüsünü çekti. Tüm bunlar inanılmaz derecede çabuk olup bitmişti ve askerler acele etmeden yollarına devam ediyor, top da aynı yavaşlıkta, sıra dışı bir sessizlik içinde yol alıyordu. Sessizlik, askerlerin tembel ve sık adımlarını, topun demirden takırtısını, at nallarının kaldırım taşları üzerindeki düzenli tıkırtısını ve yaralının kısık sesli inlemelerini içine almak, yutmak istemiyor gibiydi. Yaralı, parmaklığın yanında sürünüyor, arabacıların bulunduğu avlunun açık kapısını yumruklıyordu. Samgin, çamur rengi giysili askerin: "Bunu yapamayacaksın," dediğini çok net işitiyordu.

Samgin'in arkasındaki adam boğuk bir sesle homurdanıyordu:

"Zavallı kör adamı öldürdüler, hayvanlar, şuna bakın!"

Kadın, derin derin soluklanıyordu:

"Ah, Tanrım! Yegorşa, Tanrı aşkına gidelim! Bu top..."

Sivil memur süngüsünü çıkardı ve çömezi kımıldatarak tüfeğini ayağının ucuna koydu, cebinden bir bez parçası veya parmaksız eldiven çıkartarak süngünün üzerinde bir aşağı bir yukarı dolaştırdı, daha sonra da bezi sakladı ve eliyle giysisinin arkasını dü-

zeltti. Bir lastik gibi zıplayarak süngüsünü havada sokup çıkartır gibi yaptı ve net duyulan bir sesle:

"İşte böyle yapacaksın, bir, iki! Şimdi geri çek; nasıl, çekebiliyor musun?"

Sivil memur şapkasını aldı, kiliseye doğru haç çıkardı, şapkasıyla sakallı yüzünü sildi.

"Bu yaşlı herifi uzun zamandır tanıyoruz, ta kendisi," diye söze başladı sivil memur; ancak birkaç el silah sesi duyuldu, asker koştu, sivil de silahını omzuna dayayarak ateş etmek için onu izledi. Kurşunun çarptığı bir demir sesi duyuldu, yakınlarda bir yerde bir sıva parçası döküldü.

Gocuklu adam: "Acaba bize mi ateş ediyorlar?" diye fısıldayarak sordu ve Samgin'i omzundan yakalayarak kendisine doğru çekti: "Vozdvijenskiy'e gidiyorlar! Haydi, beyim, geri dönelim! Çabuk!"

Kadını sırtından iterken, diğer eliyle de Samgin'i kilisenin arkasına sürüklüyor ve hızla soluk alıyordu:

"Ayy! İşleri nereye vardırdılar, ha?"

Kadın, hıçkırarak: "Allahtan top ateş etmiyor," diye inledi.

Adam: "Zavallı insanlara ateş ediyorlar ha? Hem de güpegündüz! Bunun sonu ne olacak, beyim?" diye sert bir sesle sordu ve daha sert bir sesle ekledi: "Bunu sizin bilmeniz gerek! Neden okudunuz ki?"

Samgin, dişlerinin arasından: "Siz de biliyorsunuz ki, halk memnun değil," dedi. Ancak bu yanıt adamı tatmin etmedi.

"Halk hiçbir zaman memnun değil, bu bilinen bir şey. Ama özgürlük ilan edildi, sözde; 'toplanın, sorunları tartışacağız...' anladığım kadarıyla böyleydi, doğru mu?"

"Haydi artık gidelim Yegorşa," diye rica etti kadın.

"Dur, bacım, dur! Onlar gitti..."

Şapkasını çıkartan Yegorşa, onunla kızıl sarı, yanakları ve çenesi kıvırcık tüylerle kaplı taze ve terli yüzünü sildi. Daha sonra kısık, parlak gözleriyle Samgin'e gözlüğünün arkasından beklenti içinde baktı.

"Bu ahlaksızlığı kim yapıyor, ha? Geçen yıl bizim orada, Sibirya'da, askerler aynı şeyi yapmıştı, ya şimdi?"

Samgin, meydana bakarak susuyor, bu açık alanın karşısında içinde bir korku duyuyordu. Bacakları ağırlaşmış, hatta yere çakılmış gibiydi. Yegorşa sürekli alçak sesle, ancak heyecanlanmadan, şapkasını yüzüne sallayarak konuşuyordu:

"Bunun bir anlamı yok, yazın kürk giymek gibi bir şey..."

Samgin bir omuz hareketiyle duvardan kendisini sıyırdı ve dişlerini sıkarak, burnundan soluk alarak Arbat'a doğru gitti. Yürürken ağırlaşan bacaklarının gereğinden hızlı yere vurduğunu duyuyordu. Sırtı ve göğsü çok terlemişti; kendisini boş bir şişe gibi hissediyordu; boğazına doğru rüzgâr şiddetle esiyor ve ötüyordu.

"Vuuu..."

Çömezin yirmi adım kadar uzağından geçerken ona baktı: Yaşlı adam bacaklarını bükmüş, kırmızı ve yırtık bir halının üzerinde yatıyor gibiydi; uzaktan halının parçaları kalın ve güzel görünüyordu.

Samgin: 'İnsanın ne çok kanı var,' diye düşündü ve bu, Goginlerin evine ulaşıncaya dek aklından geçen tek belirgin düşünceydi.

Aleksey'in odasında yirmi kadar adam ayakta duruyordu ve Samgin'in ilk duyduğu şey Kutuzov'un boğuk ve kısık sesiydi: Klim, insanların sırtından ve başından dolayı onu göremiyordu, ancak yapılı görünümünü, alaycı gözlere sahip geniş, inatçı yüzünü, masada duran sol kolunun kalın dirseğini, inançlı bir biçimde komut veren, jestler yapan sağ kolunu net bir biçimde gözünde canlandırabiliyordu.

Samgin, onun: "İzin verin, yoldaşlar, işçi hareketinin kısmi başarısızlıklarına böyle bakmak, sağduyudan yoksun ve tarihsel olmayan bir yaklaşımdır..." dediğini işitti.

Klim'in yanındaki siyah sakallı, yapılı, çıkıntılı burnunun üzerinde telli gözlük bulunan adam: "Sözümona önder olacak kişilerin suç oluşturan hataları!" diye haykırdı.

"Bunları tarihin bir dersi olarak kabul etmek daha akıllıca..."

Gözlüklü adam, Samgin'i ve önündekileri iterek, ileri doğru çıkmaya çalıştı ancak kimse ona yol vermedi, o da insanların başları üzerinden bağırdı:

"Daha kaç işçiyi öldüreceksiniz?"

Kutuzov, hemen ve neredeyse aldırmaz bir tavırla: "Her gün sermaye ile yaptıkları savaşımda öleceklerden daha az," diye yanıtladı. "İşte yoldaşlar..."

Ancak uzun boylu ve ince uzun boyunlu bir adamın sert ve kederli sesi onun sesini bastırdı:

"Sizin iki fraksiyonunuz da toplumsal hareketi ve komutayı bölüyor; ayaklanmayı tek bir partinin yönetmesi gerek, işin alfabesi bu!"

"Bu alfabeyi gidin de çocuklara öğretin," diye anında yanıtladı, Kutuzov.

Poyarkov'un kaba sesi duyuldu:

"Düzenli olalım, yoldaşlar!"

Ancak bu da insanları yatıştırmadı ve Samgin, çok bitkin olmasına karşın, bu toplantıda her zamankinden daha sert bağırdıklarını fark etti.

Samgin, Kutuzov için: 'Kuşkusuz burada olması gerek,' diye düşündü ve üzerindeki yükü atmak, meydanda gördüklerini anlatmak gerekliliğini duydu. Paltosunu ve her nedense gözlüğünü de çıkardı, cebine koydu, yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Şimdi Arbat Meydanı'nda..." diye söze başladı; uzun süre konuşacağına, herkesi susmak zorunda bırakacağına ve sarsıcı bir şeyler söyleyeceğine emindi. Ancak otuz kadar sözcük söyledikten sonra sesi tıkandı, son sözcüğü cırlak bir sesle söyledi ve hemen Poyarkov'un kızgın haykırışını duydu:

"Lütfen şu histeri nöbetini kesin! Şimdi çömezin ne ilgisi var? Burada dua töreni yapmıyoruz. Düzene girin!"

Klim gözlerinin kararDığını, bacaklarının büküldüğünü hissetti. Daha sonra küçük odanın bir köşesinde kendine geldi. Karşısında Gogin, elinde bir bardakla duruyor, diğer eliyle de yüzüne çok soğuk ve ıslak bir havlu koyuyordu.

"Neyiniz var? Burnunuzdan kan geliyor. Haydi için bakalım... Hangi çömezden söz ediyordunuz?"

Ekşi bir şey katılmış olan buzlu su Klim'i kendisine getirdi. Birkaç sözcükle Aleksey'e çömezin kim olduğunu açıkladı.

"Haa, anımsıyorum, yaşlı ziraatçi, evet, evet! Öldürdüler mi? Hmm... hiç acımıyorlar. Dün genç bir kız yere düştü, süngülediler." Gogin, aceleyle ve dalgın dalgın konuşuyordu, ancak aniden öfkeyle ekledi: "Ancak davamız için yiğitlik gösterisi yapma ve aptallık etme!.."

Divana oturarak yeniden çabuk ve ciddi bir tavırla konuşmaya başladı:

"Ee, nasılsınız bakalım? Düzeldiniz mi? Eve gidecek misiniz? Dinleyin, sizin oralarda barikatlar var ve onların yanında da Yakov adında bir yoldaş olmalı..."

Gogin parmaklarını şakırdattı ve yüzünü buruşturdu.

"Nasıl birisi olduğunu anlatmak güç ama siz bulursunuz. İşte ona bir not. Siz bunu sigara ağızlığınızın içine saklayın, sigarayı ise içmeye başlayıp söndürün. Eğer bir şey olursa, örneğin sizi yakalarlarsa, ağızlığı ısırıp çiğneyin. Tamam mı? Notun yabancıların eline geçmemesi gerek, anlaşıldı mı? Haydi! Başarılar!"

Samgin'in elini sıkarak ortadan kayboldu.

Samgin ön merdivene çıktı, çevresine bakındı, dinledi; ortalık tenha ve sessizdi; yalnızca bir yerlerde odun kırıyorlardı. Gün artık batıyordu, gökyüzüne kızıl bulutların çizgileri yerleşmişti ve ufuktan şafağa uzanan bir merdiveni anımsatıyordu. Bu görünüm, ıssız meydanı ve kaldırım taşları üzerinde kızıl kan birikintileri içinde yatan çömezi anımsatıyordu.

Samgin, baharda nehrin kırılgan buzu üzerinde yürüyenler gibi temkinli yürüyor, yan gözle kapalı kapılara, küçük, suskun kiliselere bakıyordu. Moskova çok suskunlaşmış, bulvarlar ve sokaklar sanki kısalmıştı.

'Kısaldı, çünkü çabuk yürüyorum,' diye düşündü. Kentte bir milyonun üzerinde insan yaşadığı hesaplanıyordu; bunların altı yüz bini erkekti. Birkaç alay asker yerleştirilmişti. İşçilerin sayısı ise yüz binden azdı ve en fazla beş yüzünün silahlı olduğu söyleniyordu. Ve bu beş yüz kişi kenti korku içinde yaşatıyordu. Hiçbir şeye gereksinimi olmayan, hiç kimseye kötülük yapmayan Klim Samgin gibi bir adamın, yolda yürürken öldürülebileceğini düşünmesi üzüntü vericiydi. Bu her an olabilirdi. Hiçbir cezası da yoktu...

'...İşçiler ellerini indirdi ve yaşam durdu. Evet, yaşamı hareket ettiren güç, işçinin gücü... Petersburg'da bir kısım öğrenci ve daha başkaları, grev yapanların yerini alarak postanede çalışıyor...'

Bu düşünceler, Samgin'de, devlet yönetiminin giderek güçsüzleştiğine ve kendisinin savunmasız kaldığına ilişkin ağır bir inancın ve duygunun uyanmasına yol açıyordu.

'Devletin güçsüzlüğü, bireyin önemini anlayamamasında yatıyor...'

Bu, Samgin'in, duygularının kaosu arasından sağduyusuyla çıkardığı bir sonuç değildi; kendiliğinden ortaya çıkmıştı ve onun ruh halini değiştirmedi. Giderek hızlı yürüyor, alacakaranlığa kalmak istemiyordu.

'Şimdi şu Yakov'u göreceğim... Devrime kendi irademle, özgürce, siyasetçi gibi değil, bir şey kazanmayı beklemeden katılıyorum. Hedon döneminin geçtiğini ve üç yüz savaşçının kapitalizmin İerihon'unu yenemeyeceğini biliyorum.'

İncil örneği ona bir kez daha Avram'ın kurban kesişini anımsattı.

'Evet, burada kuşkuya yer yok. İşçi sınıfı, kurban edilecek İshak konumunda. İşte bu nedenle kurban edecekler safında yer almam olanaksız.'

Nihayet davranışının nedenini kendisine açıkladığını düşündü ve bu düşüncenin sabahleyin, Makarov yanındayken aklına gelmeyişine hayıflandı.

'Hayır, ben en itaatkâr uşak değilim!'

Sokağına girerken kendisini evinde hissetti, yavaşça ilerledi; kısa süre sonra karşısına dişlerinin arasında sigara bulunan eli mavzerli bir adam çıktı.

"Benim, Samgin."

Adam konuşmadan kenara çekildi ve iki kez parmaklarıyla yüksek perdeden ıslık çaldı. Barikatların üzerindeki hava kızılımsıydı ve serap gibi titreşiyor, duman kokusu burun deliklerini gıdıklıyordu. Barikatın diğer yanında, küçük bir ateşin karşısında, bir sandığın üzerinde yoldaş Yakov oturuyor ve anlaşılır bir sesle konuşuyordu:

"Demek ki bizim işçilerin sorunları şunlar: Mutlakiyeti yok etmek, bir! Derhal hapisteki ve sürgündeki tüm yoldaşları kurtarmak, iki! Kendi işçi devletini örgütlemek, üç!" Bunları sayarken avucuyla sandığa, keçe çizmeli bacaklarıyla kara vuruyordu; bu sesler bir küreğin çalışmasını anımsatıyordu. Küreğin bağlantı yerine çarpması ve hafif bir su sesi. Yakov'u yedi kişi dinliyordu; aralarında iki öğrenci, Lavruşka ve şişko yüzlü Vasya da vardı. Vasya kaşlarını çatarak, gözlerini kısarak ve alt dudağını kısa dişleri görünecek biçimde sarkıtarak dinliyordu.

"Ayrıca, Çar'a karşı yalnız değiliz, herkesle birlikteyiz; ama herkes de bize karşı. Neden?"

Samgin ateşin ışığına çıktı, ona sigarayı uzattı:

"İçinde not var."

Yakov uzun süre, temkinli bir biçimde ağızlığı ve notu bükerek açtı; ateşe eğilerek uzun uzun okudu, daha sonra kâğıdı ateşe atarak:

"İşte böyle," dedi.

Samgin, üşümemesine karşın elini ısıtarak ve ovuşturarak:

"Ateşe doğru ateş etmeye başlamalarından korkmuyor musunuz?" diye sordu.

Yakov, kendinden emin bir tavırla: "Geceleyin pek karışmıyorlar," dedi. "Geceleri savaşmalarına izin vermiyorlar," diye ekledi; yumuşak sesi alaycı bir biçimde çıkmıştı.

Lavruşka söze karıştı ve gururla:

"Onları bugün Kanalçevska'da köpek gibi kovaladılar..." dedi.

Barikatın çıkıntı yerine oturarak Samgin neler gördüğünü, çömezi anlattı, Dunayev soyadından söz etti.

"Dunayev mi?" diye heyecanla sordu, Yakov. "O nasıl birisi?"

Klim'in tarifini dinledikten sonra, gülümseyerek başını salladı:

"Bu o adam! O bizim grupta, Çit'de faaliyet gösteriyordu."

Samgin: 'Birbirlerini tanıyorlarsa sayıları çok az,' diye düşündü.

Yeniden iki kez yavaşça düdük çaldı.

"Bizimkiler," dedi Lavruşka.

İki kişi belirdi: Birisi kalpaklıydı ve adı Kalitin'di. Beraberinde

bıyıklı, av çizmeleri giymiş, kısa gocuklu bir adam vardı; alçak sesle ve suçlu gibi konuşuyordu:

"Gitti."

Yakov: "Eh," diye soluk aldı ve ateşe tükürerek Lavruşka'yı çağırdı. "Demek ki şöyle: Yarın ona açıklık yerde konuşmaktan korktuğunu söyleyeceksin; bizim görmemizden korkuyorsun, tamam mı?"

"Biliyorum."

"Ve onu bekçi kulübesine davet edeceksin. Siz de, yoldaş Burundukov ve Mişa, orada olacaksınız. Evet, ben de oralarda dolaşacağım. Panfilov ve Trepaçev benimle birlikte olacak. Mavzeri alın, tüfek gerekmez!"

Öğrenci Panfilov tüfeği Kalitin'e verdi, o da bunu:

"Tüfek, işçinin son votka kadehidir!" diyerek aldı.

Samgin eve gitti, karnı ağrıyacak kadar acıkmıştı. Mutfakta, ucuz bir sac lambanın yandığı masada bakırcı, onun karşısında aşçı oturuyor, sobanın yanında, yerde birisi uyuyordu. Anfimyevna'nın odasından iki üç ölçülü ses duyuluyordu. Bakırcı hızlı hızlı, ellerini masanın üzerinde hareket ettirerek sinirli bir tavırla konuşuyordu:

"Korkuluk kılıklı, benim Grigoriy nişanım var, bense..."

"Sersem," dedi aşçı, boğuk bir sesle.

Genellikle, sarhoş bile olsa, Samgin'i gördüğünde saygıyla selamlardı. Ancak bu kez yerinden kımıldamadı, yalnızca ona beyaz, korkunç bir biçimde açtığı gözlerini dikti.

Lamba mutfağın boşluğunu kötü aydınlatarak eşyaların görünümünü bozuyordu: Raflardaki bakır kaplar bir silahı anımsatıyordu, beyaz ocak kitlesi ise mezar anıtı gibiydi: Işığın belirsiz huzmesinde yaşlı adamlar onları yalnızca masanın köşesi ayıracak biçimde oturuyordu. Bakırcının tırnakları yeşilimsiydi ve tümüyle bakır oksite doymuş gibi duruyordu. Çenesine kadar düğmeleri kapalı bir palto giymiş olan aşçı, yaşlı gibi durmuyordu; dik ve mağrur görünümlüydü. Şapkasını dizine geçirerek eliyle sıkıyor, diğeriyle de seyrek bıyıklarını çekiştiriyordu.

Avuçlarıyla masaya vurarak: "İşte yoldaş Samgin, Yahuda ile tartışıyorum," dedi.

Aşçı: "Sen, kendin Yahuda ve köpeksin," diye yanıtladı ve Samgin'e döndü: "Yaşlı serseme bana hesap vermesini emredin," dedi.

Bakırcı ayağa fırladı, siyah diş kalıntılarını göstererek bağırmaya başladı:

"Seni kurşuna dizmeli, işte sana hesap! Anlıyor musunuz?" diye Samgin'e doğru atıldı: "Cani herif, Çar'ı savunuyor! Sözde hakkı varmış, boğmalı bunu, ha?"

"Hakkı var," dedi aşçı. Gözleri iyice fırladı, çenesi titremeye başladı.

"Ben askerim, anlıyor musun?" diye delirmiş gibi bağırmaya başladı bakırcı. Yumruğunu göğsüne tahtaya vurur gibi vurdu ve bağırmasını sürdürdü: "Ona iki dönem çavuş olarak hizmet ettim, tamam mı? Evet, ben onu..."

"Defol!" diye hırıldadı aşçı ve şapkasını yere fırlatarak ayağıyla ezmeye başladı.

Samgin yaşlıları izleyerek susuyordu. Sahnenin komik yanıyla birlikte, kendisini ezen farklı bir şey daha görüyor ve hissediyordu. Yaşlılar aynı boydaydı ve ikisi de sıska, uzun yıllar çalışmanın sonucu kurumuş kişilerdi. Bakırcı öyle hırıltılı nefes alıyordu ki, sanki tüm derisi titriyordu. Aşçının küçük ve sürekli kırmızı yüzü, koyu ve boz bir renk almıştı; titremeler bu yüzü bozuyor, gözleri çılgın gibi bakıyordu. Bakırcının kısık gözleri ise nefret kusuyordu; yumruğunu yüreğine bastırarak aşçının karşısında duruyor, sanki aşçıyı dövmeye hazırlanıyordu.

Samgin olabildiğince etkili konuşarak aralarına girdi:

"Kavgayı kesmenizi rica ediyorum. Siz, Yegor, hesabı alın. Hemen bugün. Anfimyevna nerede?"

Aşçı ona sırtını döndü, oturdu, şapkasını yerden aldı, dizlerine vurdu ve başına geçirdi. Bakırcı asık bir yüzle yanıtladı:

"Anfimyevna bayana eşyalarını küçük kızakla götürdü. Semaver sizin için hazırlandı; yiyecek de..."

"Sağ ol," dedi Samgin. "Ama rica ederim, gürültü etmeyin!"

Bakırcı, yorgun bir sesle "tamam," diye söz verdi.

Odaya girerken: "Bunadılar artık,' diye düşündü ve yüzünü buruşturdu. Yaşlıların kavgası bu hafif sözcüklere sığmıyordu.

'Lübaşa olsa kuşkusuz: "İşte bu ne kadar derin..." ve benzeri sözler ederdi. Böyle bir şeyler, derinlik üzerine...'

Odanın ortasında duruyor, semaverden buharın çıkışını, ızgara üzerindeki demliği, lambanın hareketsiz ışığını, bu ışığın bardağı ve iki tabağı aydınlatışını izliyordu. Ayakta dururken gözlerinin önünden günün olayları ve karşılaştığı insanlar geçiyor, beyninin işleyerek bazı kararlar almasını ve açıklamalar getirmesini bekliyordu. Bugün yaşadıklarını şu ya da bu tümceler sistemine oturtması oldukça güçtü. Yemek yemeyi çok istemesine karşın yerinden kımıldamak istemiyordu. Mutfaktan bakırcının sesi duyuluyordu; daha sonra hafif adımlar duyuldu ve bakırcı kapıda durarak:

"Siz, yoldaş Samgin, ona aldırmayın. Nereye gitsin ki? Böyle günlerde nerede yemek pişirsin? Pişirecek bir şey yok ki. Tabii ki, yobazın teki, hatta budala, ancak çalışkan bir adam..."

Samgin, yaşlı adamın deforme olmuş çizmelerine bakarak: "Bunu bana söylemenizi o mu rica etti?" diye yavaşça sordu.

"O mu?" diye alaycı bir tavırla haykırdı bakırcı. "Onun istediği... hayvan herif! Geberir de teslim olmaz. Kaç zamandır onunla itişip duruyorum. Hayır, o bakır gibidir, yenilip yutulmaz!"

Samgin yaşlı adamın düşmanının sarsılmaz kişiliğine ilişkin daha uzun süre konuşacağını hissederek: "Güzel," dedi. Bakırcının çizmeleri döşemenin üzerinde gıcırdayarak uzaklaştı. Samgin başını ihtiyatla kaldırarak onun bükülmüş sırtına baktı. Daha sonra da soğuk ve lezzetsiz dana etini yedi, fazla demlenmiş, acımsı çayı içti ve tarihçi Pimen'in sözlerini anımsamaya çalıştı: "Boşuna... Beyimiz beni tanık olarak koymuş" ve neyin tanığı olduğunu anımsayamadı. Nasıl söylenmişti? Yorgunluğun, sıcağın ve sıra dışı sessizliğin yol açtığı tembellik yüzünden çalışma odasına gidip kitaba bakmıyordu; bu sessizlik sürekli bedenini emiyordu ve bugün yalnızca işitmesine değil, tat almasına da engel oluyordu. Ağzında acımsı ve kekremsi bir tat vardı. Bu sessizlik içinde uzun süre oturdu; zihnindeki uyuklamayı bozmaktan korkarcasına hareket etmeden oturuyordu. O günkü tüm izlenimlerin bu sessizliğe nasıl yüklendiğini ihtiyatla izliyordu. Sessizlik, karın sürülmüş bir tarlayı ya da tümsekli bir yolu örtmesi gibi, gü-

nü örtüyordu. Ama iki yarı deli yaşlının kavgası onun çalışmasını engellemişti. Samgin, lambayı alarak yatak odasına gitti ve soyunurken bekar bir yaşam için yaratıldığını, Varvara ile olan bağının bir hata, çok tatsız bir olay olduğunu düşündü.

'Bu ilişki olmasaydı, büyük olasılıkla edebiyatçı olurdum. Çok şeyi çok iyi görüyorum. Ancak çok kötü biçimlendiriyorum, az sözcük biliyorum. "Vahşiler ve ressamlar şekillerle düşünür," diyen kimdi acaba? İşte bu iki ihtiyarı yazmak gerekirdi...'

Yaşlı adamlar endişe veriyordu. Samgin çalışma odasına gitti, kitabı el yordamıyla aldı, geri döndü ve yattı. Yanıldığı ortaya çıktı: Kitap Puşkin'in kitabı değil, *Napolyon Tarihi*'ydi. Oras Verne'in resimlerini incelemeye başladı, ancak gözlerinin önünde birbirlerine söven iki ihtiyar duruyordu.

'Benim güçlü duygulara karşı olan yetersizliğim doğal bir şey; bu, kültürlü insanların özelliği,' diye bilinmeyen birisine itiraz etti, Samgin. Kitabı Varvara'nın yatağının üzerine attı, lambayı söndürerek başını yorganın altına gizledi.

Kulakları tırmalayan ve çok yakından gelen silah sesleri ile uyandı. Atışlar öylesine yakındı ki, her atışta pencerenin camı korkunç bir biçimde, inlercesine bir sesle titriyor ve bu titreme Samgin'in sırtına ve bacaklarına yansıyordu. Fırladı ve pantolonunu kaptı, buz tutmuş pencereye koştu. Sokakta, sabah güneşinin yan gelen ışınları arasında bazı gri şekiller sıçrıyordu.

Samgin: 'Pancurları kapatmayı unutmuşlar,' diye hoşnutsuz bir tavırla düşündü. O da bir bacağı üzerinde sıçrıyor, diğerini pantolonuna sokmaya çabalıyordu; bu arada pantolon elinden kurtuldu. Pencerenin dışında bir şey çıtırdıyor ve şıkırdıyordu. Penceredeki buzdan oluşmuş nakışın arasından, kaldırımda silahlarını uzatmış, çığa balığını anımsatan dört kişinin yattığı görülüyordu. Arkalarında duran beşinci kişi, dizini yere dayamış ateş ediyor ve her atıştan sonra silahların süngüleri kurşunun nereye gittiğini koklarcasına yerinden oynuyordu. Samgin pantolona bir bacağını sokmuş durumda yatağa doğru atıldı, Browning tabancasını sehpanın üzerinden aldı ancak yatağın üzerine fırlatarak, pantolonunu, terliklerini, ceketini giydi ve yeniden pencereye koş-

tu; diz çökerek ateş eden asker, bir o yana bir bu yana dönüyor, kaldırımda ilerliyordu; tam önündeki ise kaybolmuştu ve geri kalan üç kişi hâlâ uzanmış ateş ediyordu. Samgin sol taraftan sağa doğru, barikat yönüne kıyasla daha yoğun ve etkili ateş açıldığını işitiyordu.

'Kuşkusuz, hepsini temizleyecekler!'

Tabancasını kaparak antreye çıktı, botlarını ayağına geçirdi, paltosunu giydi ve mutfak merdivenine fırlayarak durdu.

'Saklanıyorlar... kaçıyorlar...'

Avludan birbirlerini iterek, birbiri ardına, Kalitin, Panfilov ve üç kişi daha ahıra koşuyordu; kapıda kapıcı Nikolay elinde demir bir küskü ile duruyor, yarıktan sokağı gözlüyordu; avlunun ortasında duran Anfimyevna, alaca gökyüzüne doğru haç çıkartıyordu.

Samgin, Nikolay'a yaklaşarak: "Ne oldu?" diye yavaşça sordu.

Nikolay: "Şimdi... arka taraftan geliyorlar," diye fısıltıyla yanıtladı.

Burada, açık havada, silah sesleri daha yüksek perdeden duyuluyor ve her atıştan sonra insan, kulağından soğuk ve gergin silah sesini atmak istercesine başını sallıyordu. Uçuşan mermilerin vınlama sesleri işitiliyordu. Samgin geriye baktı; ahırın kapısı açıktı ve arka duvarı yıkılmıştı. Mavimsi gökyüzünün oluşturduğu fonda, geniş deliğin karşısında çıplak bir ağaç duruyordu ve ahırda kimse yoktu.

Kapıcı: "İşte," diye kulakları sağır edercesine haykırdı ve kapıyı açarak caddeye fırladı. Orada, yakınlarda bir yerde, değişik sesler haykırıyordu:

"Hurraa!"

Samgin de sokağa fırladı, sanki kapıcıya iple bağlanmış gibiydi. Nikolay'ın küsküyü sallayarak en yakındaki askerin ayakları dibine fırlatışını, yanında bir anda biterek silahını yakalayarak bağırışını izliyordu.

"Ver şu silahı, it oğlu it!"

Samgin, Nikolay'ın askeri yerden kaldırdığını, silahı elinden çekerek aldığını, asker sırtını ona döndüğünde de dipçikle ona vurduğunu, bağırarak devirdiğini gördü:

"Mermileri ver!"

Asker yüzükoyun yere düştü, yana döndü ve heyecanla karnını yoklamaya başladı. Tam karşıda, yanda yine ufak tefek, yeşilimsi bir asker duruyor, süngüsüyle havayı yarar gibi hareketler yapıyor, tüfeğin sürgüsünü şakırdatıyor, ancak silahı ateş alınıyordu. Nikolay, tüfeği sopa gibi sallayarak ona doğru koştu; asker, sol ayağını ileriye uzatarak silahını uzattı, daha da küçüldü ve haykırdı:

"Çekil!"

Nikolay küfrederek tüfeği onun elinden çekerek aldı ve her iki silahı da havaya kaldırarak bağırdı:

"İşte! Mermileri ver!"

Asker ağzını açarak yavaşça kapıdan çıktı, oturdu ve kaputun yeniyle yüzünü kapatarak karnında bir şeyler aramaya başladı. Nikolay ayağıyla onu itti ve barikata gitti. Barikatın arkasından insanlar fırlayarak onu karşılamaya koştu; önde Lavruşka koşuyor ve haykırıyordu:

"Mermileri al!"

Samgin onun kapının yanında duran askerin yanına sıçrayışını, ona bir şeyler söyleyişini, askerin onu ayağından yakalayarak çekişini izliyordu. Lavruşka onun üzerine atıldı ancak asker hemen üste çıktı; Lavruşka korkuyla bağırıyordu:

"Mikol dayı..."

Kapıcı silahın birisini yere fırlattı, sıçrayarak askere doğru atıldı. Samgin gözlerini kapadı...

Silah seslerinin ne zaman kesildiğini duymamıştı; duyu belleğinde hâlâ kuru ve öfkeli atış sesleri çınlıyordu; ancak artık her şeyin bittiğini anlıyordu. Ara sokaktan ve bulvardan savunmacılar barikata doğru koşuyordu; ortalık çok gürültülü ve hareketliydi, hepsi bir ağızdan konuşuyordu.

"Fena gitmedi, yoldaşlar!"

"Biraz biraz öğreniyoruz..."

"Yakov doğru hesaplamış!"

Öğrenci Panfilov ve bakırcı askeri avluya getirdi; asker hıçkırıyor, bakırcı ise öfkeyle ona:

"Bu sana bir ders olsun! Gereksiz yerlere burnunu sokma!" diyordu.

Kapının yanındaki asker, yüzü yana dönük, kan birikintisi içinde sırtüstü yatıyor, üzerinden hafifçe bir buhar yükseliyordu. Yakov, aksayarak, bükülerek ve dizini ovuşturarak barikatın arkasından çıktı ve sertçe haykırdı:

"Biraz kendinize gelin, yoldaşlar! Askeri ve Vasya'yı bahçeye taşıyın! Canlanın biraz..."

Kapıcı, bir sarhoş gibi güldü. Klim, hiçbir zaman bir erkeğin böylesini cırlak ve histerikçe güldüğünü işitmemişti.

"İki tüfek aldım," diye haykırdı; "İyi iş değil mi?"

Kâh 'yoldaşlarım' kâh 'kardeşlerim' diye haykırarak herkese takılıyor ve yapışıyordu.

Sanki, 'yoldaşlarım' mı yoksa 'kardeşlerim' mi diyeyim diye soruyordu.

Kapıcının davranışı özellikle Samgin'i şaşırtıyordu: Her cumartesi ve pazar kiliseye giden bu adam, işte şimdi de ceza görmeden öldürebileceğine seviniyordu. Nikolay'ı övüyor, omzuna vuruyorlardı. O ise kıs kıs gülüyor ve cırlak sesiyle haykırıyordu:

"Ben olmasam delikanlı hapı yutmuştu!"

Sokak sakinleri ihtiyatla kapılardan bakıyor, bazıları barikatı savunanlarla konuşuyordu; Samgin bunu ilk kez görüyordu ve ona, bu insanlar da gülümsüyor, kendisini endişelendiren, aynı zamanda da hoşuna da giden belirsiz ve mahçup sevinci onlar da duyuyormuş gibi geldi.

Yakov yanında belirdi, elindeki Browningi aldı, koklar gibi yüzüne doğru yaklaştırdı ve:

"Bunları toplayarak kerosinle temizlemek gerek. Bunu rutubetli yerde tutmuşlar," dedi.

Tabancayı Samgin'in paltosunun cebine koydu, sustu, bıyıklarını oynatarak arkadaşlarına baktı.

"Siz yaralı mısınız?"

Yakov: "Dizimi incittim," diye yanıtladı ve gülerek Lavruşka'nın omzunu tuttu: "Yaşıyorsun değil mi kedi yavrusu? Ama sözümü dinlemen için senin kulağını çekeceğim..."

"Yoldaş Yakov!" diye yalvarırcasına konuşmaya başladı Lavruşka: "Bana da bir tüfek verin, Nikolay da iki tane var! Benim de öğrenmem gerek. Ben insanlara değil, hava kararınca, geceleyin bulvardaki fenerlere ateş edeceğim."

Yakov, konuşmadan onun şapkasını gözlerine indirdi, itti ve sertçe bağırdı:

"Sakin olun, yoldaşlar! Sevinmek için erken! Herkes yerlerine!"

Ölü askeri Samgin'in önünden avluya taşıdılar. Kulaklarına pamuk tıkamış olan adam ellerinden, öğrenci Panfilov ise bacaklarından tutuyordu. Yakov, onların geçmesi için çekilerek: "Gece bulvara taşırsınız. Vasya'yı da," dedi. Bunları alçak sesle, burnundan söyledi ve avluya geçti.

Samgin cebinden saatini çıkardı; on biri otuz iki geçiyordu. Saatin ılık ağırlığını avcunda hissetmek hoştu. Genelde her şey sıra dışı, endişe verici ve hoştu zaten. Gökyüzünde bakır rengi güneş batmak üzereydi.

Hastabakıcı Vinokurov, ezik bir teneke kova ve kürekle sokağa çıktı, kan birikintisinin üzerini külle örttü, sonra onu yeniden tenekeye boşalttı. Bunu, sokağın bu bölümünde olan her sıra dışı ve dehşet verici olayın çabucak ve sıradan gelişmesi gibi, çabuk ve alışık bir hareketle yapıyordu.

Samgin ürpererek avluya geçti. Mutfağın merdiveninde sıska asker, sarı ve yaşlı insanlara özgü bir yüzle, koyu gözleriyle bakarak oturuyordu; küçük başını sallayarak, ince dudaklarına eğri bir biçim vererek ve hafif bir ses çıkartarak gülüyordu. Alaycı bir tenor sesle, Kalitin ve su tesisatçısına:

"Benim yedek taburundan olmam fark etmez, hepsi bir: Askere ateş edilmez..."

"Ya senin bana ateş etmen olur mu?" diye boğuk bir sesle sordu, su tesisatçısı.

Yakov, merdivenin yanındaki odun yığınının üzerinde oturuyor ve çevreye, kapılara bakarak konuşmadan sigara içiyordu.

Su tesisatçısı tüfeği sol eline geçirdi, sağ elinin içiyle de tutsağın alnına vurdu:

"Ya ben de askersem?"

"Yalan söylüyorsun."

"Yalan mı söylüyorum?"

Kalitin, tutsağı inceleyerek: "Bırak, Timofeyev, dokunma," dedi.

Ama Timofeyev yerinden fırladı ve tüfekle hareketler yapmaya başladı; her hareketten sonra öfkeyle:

"Gördün mü? Gördün mü, öküz? Gördün mü?" diye soruyordu.

Askere karşı süngüyle saldırır gibi yaparak, yüzüne karşı bağırdı:

"Tengin alayı, dördüncü bölük, Zahar..."

Yakov hemen kalktı, onu omzuyla itti ve:

"Adresini de ver bari," dedi. Askere döndü: "Senin gibi aptallar yüzünden her şey kötü gidiyor."

Asker, başını olumsuz anlamda sallayarak ve iç geçirerek:

"Asker aptal olmaz. Ve sizler, Çar ve vatan hainleri, sizin de..." dedi.

Su tesisatçısı ona sol eliyle vurmaya kalktı ama Yakov onun dirseğinin altına kolunu sokarak darbeyi önledi:

"Ama yoldaş, disiplinli olmak gerek."

Asker, kasketinin siperliği altından koyu gözlerini Yakov'a doğru kaldırdı, daha sakin, yumuşak hatta hoşgörülü bir tavırla:

"Tüfekle olan hareketleri siviller de yapıyor. İşte şu –eliyle omzunun arkasını işaret etti– eve götürdüğünüz de istediğin hareketi yapıyor!" dedi.

Kalitin, kalpağını alnına indirerek: "Sivil memur mu?" diye sordu.

"Evet."

Yakov, sakin bir tavırla: "Avcı mı?" diye sordu.

"Kâhya, mantar ticareti yapıyor."

"Sana soruyorum: Birlikte avcı olarak mı görev yapıyor?"

Asker soruyu anlayarak: "Biz hepimiz avcıyız," dedi ve iç geçirerek ekledi: "İsteyen herkesi avcı taburuna alırlar."

Üçü aynı anda askere doğru yaklaştı:

Samgin, içinden: 'Öldürecekler,' diye geçirdi ve iki harekette merdivenin beş basamağını aşarak mutfağa girdi.

Oradaki masada kareli ceketli, çizgili pantolonlu bir delikanlı oturuyordu. Gergin yanaklarında sık sarı tüyler çıkmıştı. İri, açık

gri gözlerinden yaşlar akıyor ve tüyleri ıslatıyordu; bir eliyle masaya, diğer eliyle de sandalyenin arkalığına dayanmıştı; sol bacağı çıplaktı, dizinin üst kısmına havlu sarılmıştı ve bacağı tahta sandalyenin üzerindeydi.

Ağlamaklı bir sesle Samgin'e: "İşte, beyim, bacağımı mahvettiler," dedi.

Nikolay, uzun bir sopayı bıçakla yontarak, şaşkın ve neşeli bir tavırla: "Ağlıyor da ağlıyor!" dedi. "Karı bile bu kadar ağlamaz!"

Delikanlı ağlayan sesiyle: "Rica edeceğim, beyim, başımdan gidin!" diye inledi. "Siz avukatsınız..."

Nikolay söze karıştı: "O bize islenmiş balık getirirdi," dedi ve ona bir şeyler daha söyledi; ancak Klim onu dinlemiyordu.

'Beni tanıyor! Her şey sona erince ve o sağ kalınca...'

Daha başka söze gerek kalmamıştı ve içindeki kuşku, çok ağır bir duyguya yol açmıştı.

Anfimyevna'nın odasından, öğrenci Panfilov ellerinde sargı, hizmetçi kız Nastya ise su tasıyla çıktı. Öğrenci dizleri üzerine çökerek delikanlının bacağını sarmaya, delikanlı ise gözlerini sımsıkı kapayarak inlemeye başladı.

"Uff! Avukat bey, tanık olun... mahkemeye vereceğim..."

Öğrenci: "Serseme bak!" diye haykırdı ve gülmeye başladı. "Niye bağırıyorsun? Kemiğe bir şey olmamış. Kes sesini, aptal! Bir hafta sonra oynamaya bile başlarsın..."

Ancak delikanlı yorulmak bilmeden inliyor, ciyaklıyor ve mutfak, öğrencinin haykırışları, Nastya'nın öfkeli nidaları, kapıcının bitmek bilmeyen gevezelikleri ile dolup taşıyordu.

Samgin duvara iyice yaslanmış, tüfeğe bakıyordu; tüfek ocağın üzerinde duruyordu; süngüsü ise ocağın içine girmişti; altındaki semaverin buharıyla terlemiş gibiydi ve ucundan parlak damlalar düşüyordu.

Öğrenci, Nikolay'a: "Sopayı verin," dedi ve delikanlıya emretti: "Kalk! Haydi, bana tutun, bastonu al! Duruyor musun? İşte, görüyorsun! Ama bağırdın da bağırdın!"

Delikanlı ağzını eğerek duruyordu ve homurdandı:

"Ah, sen, aman Tanrım..."

Avlunun kapısı açıldı ve birbiri ardına Yakov, asker ve su tesisatçısı girdi; asker mutfağa göz attı ve:

"Tüfeğimi bana geri verin, işte burada!" dedi.

Yakov, delikanlıya yaklaştı ve çok yumuşak bir sesle askere sordu:

"O sizin birliğe mi komuta ediyordu?"

"Evet o," dedi delikanlı, ayaklarını yoklayarak.

"Yalnız mıydı?"

"Daha rütbelisi vardı, kaçtı."

Asker, ciddi bir tavırla: "Beyler siz beni yargılayamazsınız," dedi. "Emirleri yerine getirdim diye bana bir şey yapamazsınız..."

Yakov, su tesisatçısına: "Haydi, yoldaş," dedi.

Samgin yemek odasına gitti.

'Bu sersemin beni tanıdığını Yakov'a söylemek zorundayım, çünkü...'

Ancak Yakov'a bunu bildirmek için bir neden bulamıyordu.

Pencerenin yanında durarak: 'Tüm bunlar çok aptalca!' diye karar verdi. 'Umutsuz derecede, düzeltilmeyecek denli aptalca.'

Lavruşka semaveri getirdi, koşarak onu masaya küt diye bıraktı ve ağzını kulaklarına kadar açarak ve bir şeyler beklercesine gözünü Samgin'e dikti. Samgin kaşının altından onu izliyordu. Lavruşka beklemeden alçak sesle:

"Mutlaka askeri kurşuna dizecekler, yemin ederim!" dedi.

"Sadece birini mi?" diye tamamen kayıtsızca sordu Samgin.

"Ben olsaydım ikisini de dizerdim! Allah kahretsin! Onlar çok, biz ise bir avuç insanız..."

Samgin: "Evet," diye pek anlaşılamayacak bir sesle konuştu.

Lavruşka kapıya koştu, ancak geri döndü ve heyecanla:

"Bir kurşun bir tahta parçasını kopardı, tahta da yoldaş Yakov'un bacağına şiddetle çarptı ve o da fırıl fırıl dönmeye başladı! Ben ise Vasya ölürken çok üzüldüm; nedeni de çok korkmamdı. Kosarev yaralıyken öyle inliyordu ki, öğrenci..."

Ortadan yok oldu. Samgin çayı kaynatırken ve musluktan sıcak suyun akışını izlerken içinde bir ürperme hissetti.

'Çocuk haklı, savaş acımasız olmalı...'

Mutfaktan Yakov'un tuhaf derecede net sesi duyuldu.

Samgin kararsızca kalktı, mutfağın önündeki yarı karanlık odaya çıktı, paltosunun cebinden tabancasını çıkardı ve mutfağa baktı. Orada Yakov, Nastya'ya:

"İşçi kitlesi kendi aptallığından dolayı acı çekiyor..." diyordu.

Samgin: "Çay istemez misiniz?" diye öneride bulundu.

"Sağol, ama zamanımız yok."

O zaman Samgin tabancayı göstererek:

"Nasıl temizleneceğini bana gösterir misiniz?" dedi.

Yakov, Browning'i aldı ve paltosunun cebine soktu.

"Burada bizim bu konuda usta bir adamımız var, o halleder."

Samgin kapıyı kapatmak istedi ama Yakov ayağını araya koyarak:

"Bana yaralının sizi tanıdığını söylediler," dedi.

"Evet, düşünün ki..."

Başlığının uçlarını göğsünde bağlayarak, Yakov düşünceli bir tavırla:

"Sizin için tatsız şeyler olabilir..." dedi.

Samgin: "Olabilir. Kuşkusuz, ayaklanma başarısız olursa," dedi ve bu sözcüklere soru dakiki anlamı ve tonu verdiğini düşündü. Yakov ona baktı, güldü ve avluya açılan kapıya giderek net bir tonla:

"Bu kez olmazsa, başka bir kez olur..." dedi.

Yemek odasına dönen Klim keyifsiz bir halde pencereye yaklaştı. Kızılımsı gökyüzünde alaca karga sürüsü uçuşuyordu. Sokak ise ıssızdı. Öğrenci, elinde tüfekle koşarak geçti. Siyah beyaz bir kedi kapının altından geçiyordu. Samgin masaya oturdu, bir bardak çay koydu. İçinde, çok derinde adeta bir tümörün varlığını hissediyordu: Bu sıradan değil, tehlikeli ve büyüyen bir tümördü. Bunu sözcüklerle ortaya koymak istemiyordu.

'Bu asker, kuşkusuz aptal, ancak sadık bir uşak. Aşçı gibi. Anfimyevna ve Tanya Kulikova gibi. Ve Lübaşa gibi. Aslına bakılırsa, toplum bu gibi insanlara dayanıyor. Hiç çıkar gözetmeden tüm yaşamlarını ve güçlerini veriyorlar. Hiçbir örgüt bu insanlar

olmadan çalışamaz. Nikolay ise farklı bir tip... Ve şu yaralı, isli balık tüccarı...'

Özellikle bu adamı düşünmek istemiyordu, çünkü onu düşünmek aşağılayıcı bir şeydi. Tümör rahatsızlık veriyor, mide bulantısına yakın bir duygu uyandırıyordu. Klim Samgin masaya dirseğiyle dayanarak elleriyle şakaklarını sıktı:

'Yaşam ne kadar anlamsız...'

Anfimyevna içeri girdi ve kapının kolunu bırakmadan sandalyeye çöktü.

Yabancı gelen, boğuk bir sesle: "Yegor mahvoldu," dedi ve mavimsi göz kapaklarını kaldırarak, Klim'e kanlı kılcal damarların sardığı cam gibi göz bebeklerini dikti. "Mahvoldu," diye yineledi.

Samgin: 'Gözleri korkunç!' diye aklından geçirdi ve yavaşça: "Şu askerler için ne karar verdiniz?" diye sordu.

Anfimyevna ağır ağır yerinden doğruldu, büfeye yaklaştı ve oradaki kap kacağı sallayarak:

"Ne olabilir ki?" diye sordu. Elinde fincanla masaya yaklaşarak homurdandı: "Geceleyin uzak bir yere götürüp kurşuna dizecekler."

Samgin, başka neler söyleyeceğini bekleyerek sandalyenin üzerinde doğruldu, yaşlı kadın ise derin bir iç geçirerek ve burnundan soluyarak uzun bir süre fincana çay koydu; elleri titriyordu ve parmakları şeker parçasını hemen tutamamıştı.

"Herkes kendisine acıyor, böyle yaşıyoruz," dedi ve masaya oturdu.

Samgin beklemekten yoruldu ve kararlı, hatta sert bir sesle:

"İkisini de mi?" diye sordu.

Şekeri ufak parçalara bölen Anfimyevna, acele etmeden, homurdanarak ve kayıtsız bir tavırla anlatmaya başladı:

"Ben, Yakov'a: 'Yoldaş, askerleri sal gitsin,' diyorum. O kötü bir insan mı? O aptalın teki, aptalın tekini öldürmenin anlamı ne? Mihaylo ise başka, buradaki herkesi tanıyor: Vinokunov'u, Lizavete Konstantinova'nın yeğenini ve Zatesovları, herkesi! O aslında merhum Mitriy Petroviç'in oğlu; anımsıyor musunuz, kel ka-

falıydı, Raspopovların ek binasında kalıyordu, soyadı galiba Borisov'du. Ayyaş bir adamdı ama akıllı ve iyi yürekliydi."

Konuşurken çayını yudumluyordu ve bitirdikten sonra tırnağıyla fincana vurdu.

"İşte bunda çatlak var ama servis takımı yeni! Ah, Nastasya, elleri pençe gibi..."

Samgin onun ağır sözlerini dinliyor, içinde bu insana karşı bir saygı ve minnet duygusu oluşuyor ve büyüyordu; bu duygudan zevk alıyor, dile getirecek sözcük bulamıyordu.

"Üstelik bu Mihaylo yaralı, diyorum. Bu Yakov iyi bir adam. Sert. Her şeyi anlıyor. Her şeyi. Yegor'a herkes sövüyor o ise onunla çok normal konuşuyor... Yegor nereye gitti? Aklım almıyor..."

Samgin: "Siz onunla çok sık kavga ediyorsunuz," diye sevecenlikle anımsattı.

Anfimyevna, hâlâ fincana bakarak ve üzerine tırnağıyla vurarak:

"Kocam," dedi.

Samgin kadının dilinin sürçtüğünden emin olarak: "Ne?" diye sordu. Ancak yaşlı kadın iç geçirerek aynı sözcüğü yineledi:

"Kocam. Benim yazgım."

Göz bebekleri sanki bir saniyeliğine yanıp tutuşmuş ve hemen de gözyaşlarıyla buğulanmış ve erimişti. Görmeyen gözlerle masaya bakarak, titreyen elleriyle yoklayarak fincanı kapların önüne koydu.

"On bir yıl onunla yaşadım. Nikahlıydık. Otuz yedi yıldır birlikte yaşamıyorum. Başka bir yerde yine karşılaşacağız. Son karşılaşmamızdan önce dokuz yıl görüşmemiştik. Öldüğünü düşünmüştüm. O ise Suharevka'da börekleriyle sahtekârları besliyordu. Eh, bu konuda ustaydı!"

Göz kenarlarını önlüğünün ucuyla silerek hıçkırdı ve genç bir kadın gibi inledi.

Samgin ayağa kalktı; heyecanlı ve gerçekten içten bir tavırla söze başladı:

"Siz, Anfimyevna, olağanüstü bir kadınsınız! Siz gerçekten büyük bir insansınız! Yaşam sizin gibi insanların tükenmez ve içten

gücü üzerinde yükseliyor! Evet, bu böyle..."

Onun adını ve soyadını söylemek istiyor ancak bilmiyordu. Yaşlı kadın ise aradan yararlanarak:

"Eh, ne yapalım. İşte Varvara... Onu kızım gibi severim. Rahibeler Tanrı için çalışmaz, ama ben onun için çalışırım. Ama o beni değersiz çarşaflar için hırsız yerine koydu. Bağırdı, ayaklarıyla tepindi, orada, siyah yüzlülerin, bu öküzün yanında. Bana ne? Çarşaflar yaralılar için. Uşak grev yapıyor, bense çalışıyordum, bir tanem! Utanmadığını mı düşünüyorsun? Sen de yine buradasın, burada insanlar ölüme gidiyor, o ise çekti gitti, evet!"

Samgin artık konuşmak istemiyor, yaşlı kadına bakmak ise onu huzursuz ediyordu.

"Eh, tamam," diye ayağa kalktı kadın. "Seni neyle doyuracağım? Evde hiçbir şey yok, alacak bir yer de yok. Çocuklar da aç. Yirmi dört saattir soğukta duruyorlar. Paramla herkesi doyurdum. Nastanka da doyurdu. Sen biraz para versen..."

"Tabii ki!" diye telaşlandı Samgin. "Elbette. İşte al..."

"Sahanda yumurta yapacağım. Ebenin tavukları hâlâ yumurta veriyor..."

Anfimyevna gittiğinde rahat bir soluk aldı. Odada dolaşarak bir salıncakta yaşar gibi yaşadığını düşünüyordu: Yukarı, aşağı.

"Bu Sologub çok doğru söylemiş..."

Hiç kimsenin söylemediği sözcükler uydurmak istedi ancak böyle sözcükler yoktu ve diline hep eski, çoktandır bildiği sözcükler geliyordu.

"Gerçekten de gizemli bir ulus bu. Öncelikle etik sorunları çözen bir ulus. Marksistler çok yanılıyor... Şu Mihail işini nasıl kolayca çözümledi şu kadın..."

Yaşlı kadına karşı yine minnet duyguları kabardı. Ancak şimdi bu minnete, utanca benzer bir bozulma duygusu da karışıyordu. Kendi kendine kalmak nedense hoş değildi. Samgin giyindi ve avluya çıktı.

Nikolay dış kapının kanatlarını açıp kapatıyor, kapı, kulakları tırmalayarak gıcırdıyordu; kapıyı küsküyle kaldırdı ve baltanın arkasıyla rezesine çivi çakmaya başladı. Ağzından iki çivi sarkı-

yordu. Her zamanki gibi çalışıyor ve askeri öldürdüğünü anımsamak istemiyor, hatta bunun olduğuna inanmıyor gibiydi. Sokakta da her şey her günkü gibiydi; yeni olan, karşı kapıdaki kırmızımsı lekeydi ve sağlık memuru Vinokurov henüz onu tamamen kazımamıştı. Güneş de bulanık kırmızı renkteydi; ara sıra kar taneleri uçuşuyordu ve güneş ışığı altında onlar da, kışın sık sık grup zamanında olduğu gibi, kırmızımsıydı.

Komşunun giriş kapısının merdiveninde Lavruşka kir pas içindeki delikanlıyla oturuyordu; delikanlı yeşil bir kuşak sarınmıştı ve yanında tahta bir kılıf içinde bir mavzer duruyordu. Keyifle sigarasını içiyor, Lavruşka ise ona:

"Korkmayı seviyorum; korkudan sırtındaki derinin üzerinde ürperti hissetmek güzel bir şey," diyordu.

Delikanlı tükürdü, avucuyla büyük bir kar parçasını sinek yakalar gibi yakaladı ve avcunu açtı ve içinde hiçbir şey yoktu. Güldü ve söze başladı:

"Sahibim beni korkuya alıştırdı; ben bir baca temizleyicisinin yanındaydım; öksüzüm. Bazen bağırırdı: 'Haydi tırman, öküz, it oğlu it!' Taş duvara tırmanırsın, bu başka şeye benzemez. O aynı zamanda sobacıydı da. Korktuğum için gülerdi."

"Sinirli miydi?"

"Aklı başında ve neşeli bir adamdı. Sürekli: 'İşler nasıl, kellen yerinde mi?' diye sorardı. Ancak çok nadiren ayık olurdu."

Delikanlının küçük ve çok parlak gözleri, gözlerinin derinliklerinde ise mavi bir alev vardı.

İki kadın geçti. Birisi kan lekesinin üzerinden atlayarak geriye doğru baktı ve diğerine:

"Baksana! Sanki at resmi gibi," dedi.

Diğeri oraya bakmadan şalına büründü ve sağlık memurunun kapısının merdiveninde durduklarında, çevresine bakarak:

"Bizim sokağımız topla ateş etmek için uygun değil, sokak eğri ve atışlar evlere isabet eder," dedi.

Kalitin, barikatın önünde yavaşça ıslık çalarak dolaşıyor, kuru, keskin bakışlı, tıraş fırçasına benzeyen sakalları olan bir adam adımlarını ona uyduruyor ve anlatıyordu:

"Fena ateş etmiyorlar. Genel olarak bu avcı birlikleri karmakarışıktır! Örneğin bu Kazaklar önlerine geleni öldürür. Presna'da, Şmid'in fabrikasında harekete geçtiğimizde..."

Kalitin durdu, göğsünden siyah saatini çıkardı ve bağırdı:

"Lavrenti, gel! Zaman geldi! Sen git, Mokeyev."

Samgin Kalitin ile konuşmak, bu insanlarla yakından tanışmak, yaptıkları şeyi ne denli kavrayabildiklerini anlamak istiyordu. Öğrencilerin kendisinden pek hoşlanmadıklarını, hatta alaycı bir tavır takındıklarını hissediyordu. Birliğin mutfaktan ve Anfimyevna'nın hizmetinden yararlanan geri kalan bölümü ise sanki onu hiç fark etmiyor gibiydi. Klim, öğrenciler kendisine olumsuz tavır takınmasa, kendisini işçilere de daha yakın hissedebileceğini artık anlıyordu.

Lavruşka ve sakallı adam gitti. Ortalık kararıyordu. Barikatın diğer tarafında insanlar çalışıyordu; su tesisatçısının tanıdık, sert sesi duyuluyordu:

"Burada, uzakta değil."

"Babası onu alacak mı?"

"Erkek kardeşi alacak."

"Vasya'ya yazık."

Kalitin, barikat boyunca yürüyerek sigarasını içiyordu. Samgin onunla birlikte yürümeye başladı:

"Yoldaş çok mu acı çekti?" diye sordu.

Kalitin, uzun bir duman bulutu savurarak: "Hiç inlemedi bile," dedi. "Kurşun gözüne isabet etmişti."

"Nerede çalışıyordu?"

"Fırıncıydı."

"Başka yaralı var mı?"

"Üç kişi, ama ağır değil."

Kalitin'in kısa yanıtları konuşma arzusunu pek desteklemiyordu ama Samgin yine de biraz sustuktan sonra:

"Ne elde etmeyi umut ediyorsunuz?" diye sordu.

Kalitin durdu ve: "Bu tabii ki çok açık: İşçi sınıfına özgürlük!" dedi.

Arkasından da kendisi, adeta üzülürcesine sordu:

"Siz Menşevik misiniz? Kadetlerle birlik halinde misiniz? Plehanov'un sözüyle: Tver'e kadar birlikte misiniz?"

Sözcüklerden değil de, ses tonundan, Samgin bu adamın ne istediğini bildiğini anladı. İtiraz etmeye, tartışmaya karar verdi ve söze başladı:

"Siz düşünüyor musunuz ki..."

Ancak Kalitin durarak ve kulak kesilerek homurdandı:

"Bekleyin..."

Sokağın ötesinde bir yerde, insanların koşuşturduğu ve ağır bir şey sürüklediklerı işitiliyordu. Yeni bir dramın başlangıcını hisseden Samgin, Varvara'nın evinin kapısına gitti; önünden Lavruşka, sevinçle ve yüksek sesle fısıldayarak geçti:

"Yakaladılar!"

Samgin, merdivenin çukur kısmında, soluk alan sesi dinleyerek durdu:

"Yoldaş Kalitin, yakaladım. Nasıl dövüştüm, ha! Çok iyi! Hatta onun ağzına eldiven bile soktular..."

"Ahıra götürün," diye bağırdı Kalitin.

Klim hemen avluya girdi, köşede durdu; iki kişi kapının merdivenine doğru üçüncü bir kişiyi taşıyordu; adam yerden karları kaldırarak ayaklarıyla karşı koyuyor, dizlerinin üzerine düşüyor, bağırıyordu. Onu dövüyorlar ve birisi dişlerinin arasından haykırıyordu:

"Yürüüü..."

Samgin mutfağa girmek istedi, ancak ahırda İvan Petroviç Mitrofanov katıla katıla gülerken söze başladı:

"Püf, Aziz İsa! Korkuttular, korkuttular..."

Dudakları kaynar sudan yanmış gibi bir ses çıkararak daha çabuk homurdanmaya başladı:

"Lütfeen, lütfeenn! Ben karşı koymuyorum... İşte belgelerim... Ben de işçiyim. Saatim. Paralarım. İşte hepsi bu, sözüme inanın..."

Kalitin ve su tesisatçısı avludan ahıra girdi ve ışığı yaktı. Samgin yavaşça, bunu yapmaması gerektiğini kendi kendisine söyle-

yerek oraya gitti; ahırın kapısının açık olmayan kanadında durdu; yarığın arasından paltosunun üzerine ışık düşüyor ve ikiye bölüyordu; bu sarı şeridi eliyle siler gibi yaparak yarıktan içeri bakıyor ve dinliyordu.

Mitrofanov, giderek yüksek sesle ve telaşlı bir tavırla konuşuyordu: "Siz ciddi davranmıyorsunuz. Böyle olmaz beyler... yoldaşlar... Devlette yaşıyoruz..."

"Sus," diye yüzüne haykırdılar.

"Ama hayır! Bu nasıl olabilir? Siz ne yapıyorsunuz? Ah... Tanrım..." ve birdenbire sanki başka birisinin sesiyle haykırdı:

"İmdat... Lütfen, ne yapıyorsunuz? Durun!"

Silah, son derece kısa ve yüksek sesle patladı, ışık hemen söndü.

Samgin üzerine hafif bir ağırlığın çöktüğünü, onu yere doğru bastırdığını ve diz çöktürdüğünü hissetti.

Birkaç sessiz saniye geçtikten sonra ışık yandı ve Kalitin'in sesi duyuldu:

"Sen bunu boşuna yapıyorsun! Bu iş değil, yoldaş."

"Ne? İşte belgeleri!"

"Yakov'u beklemek gerekirdi..."

Birisi, aynı Mitrofanov gibi çabuk çabuk konuşmaya başladı.

"Lavruşka'ya adının ne olduğunu soruyordu, ee? Bana sordu mu? Avukatı sordu mu? Neyi yönetiyor? Ve genelde..."

"Onu bahçeye çıkartın," dedi Kalitin. "Bana defteri ve neyi varsa verin..."

Samgin kapının önünde doğruldu ve:

"O polise muhbirlik yapıyordu..." dedi.

Ancak Mokeyev onun üzerine doğru atılarak yüksek sesle ve öfkeyle haykırmaya başladı:

"Muhafız ajan! Tam anlamıyla! Endişelenmeyin..."

Daha başka bir şeyler de söyledi ancak Samgin onu dinlemiyor, su tesisatçısının Mitrofanov'u koltuk altlarından tutarak yerde, yıkık duvara doğru sürükleyişini izliyordu. Mitrofanov kımıldandı, başını göğsüne doğru eğdi ve yüzünü sakladı; üzerindeki palto ve ceketin düğmeleri açıktı, gömleği pantolonundan çıkmış-

tı, bacakları yerde sürünüyor, çorapları ortaya çıkıyordu.

Kalitin fenerin önünde bağdaş kurarak oturmuş, bazı kâğıtları inceliyor ve söyleniyordu:

"Bugün işimiz var... Bunlar anlaşılan ajanın kâğıtları..."

Mokeyev, Samgin'in yüzünün karşısında siyah bir metal parçasını çevirdi: "İşte bu da tabancası. O beni neredeyse bununla vuruyordu, şimdi ise ben onu bununla..."

Samgin gözlerini kapatmış duruyordu.

Kalitin sert bir sesle: "Ee, yeter artık can sıkıcı herifler. Mokeyev, Yakov'a gidelim. Bu da ne olsa kardeşimiz... herkes böyle yaparsa, bu da iş değil..."

Su tesisatçısı bahçeden: "Hey, şeytanlar, bana yardım edin," diye bağırdı.

Ancak Mokeyev ve Kalitin avludan çıktı. Samgin, iğrenç bir koku ve kusma hissiyle eve gitti. Ahırla yemek odası arasındaki uzaklık inanılmaz derecede artmıştı; bu mesafeyi geçmeden, Mitrofanov'u meyhanede, işçilerin Kremlin'e, Çar'ın anıtına yürüyüşü sırasında gördüğünü anımsadı; sıradan köylülerle haç çıkartırken "sağduyulu adam" olarak ateşli bir biçimde fısıldıyordu: "Ben tüm ruhumla hazırım! Şerefim üzerine söylüyorum: Sevgimden ve sadakatimden dolayı aldattım."

'Ne kadar kolay öldürüyorlar. Ama tabii ki casus ve düşmandı...'

Mitrofanov'u acıma hissi ve huzursuzluk duymadan düşünüyordu ancak şimdi kurnaz, korkunç, adı belirsiz ve ele geçirilemeyen başka bir düşman belirmişti.

'Kim beni tüm yaşamım boyunca son derece acı veren sahnelerin ve olayların tanığı yapıyor?' diye düşündü ve sırtını sobanın ılık çinisine dayadı. Ve aniden sanki birisi fısıldadı:

'Yurtdışına gitmek gerek. Küçük, sakin bir kente.'

Mumun çift renkli ışığına bakarak kendi kendine konuştu:

'Bu daha önce neden aklıma gelmedi? Annemle görüşürüm.'

Annesi Paris yakınında yaşıyor, nadiren, ancak uzun uzun ve homurdanan bir ifadeyle yazıyordu: Kışın binaların soğukluğundan, yaşamdaki çeşitli rahatsızlıklarından, "yurtdışında yaşamayı

beceremeyen" Ruslardan yakınıyor ve onun bu bencil, basit gevezeliklerinde, taşralı yaşlı bir kadının gülünç yurtseverliği hissediliyordu...

Kapı yavaşça açıldı ve daha da yavaş bir biçimde odaya Anfimyevna'nın kocaman gövdesi süzüldü. Karanlıkta ağır ağır büfeye doğru yürüdü ve anahtarları şıkırdatarak çok yavaş, şarkı söylercesine:

"Yegor Vasilyeviç kendisini astı..." dedi.

Samgin yavaşça, umutsuzluğa yakın bir can sıkıntısıyla: "Ah, aman Tanrım," diye haykırdı.

Şişeden bir şey boşaltarak: "Çardakta asılı," dedi yaşlı kadın.. Samgin, sıvının şişenin boğazından akışını işitiyordu.

'Ağlamaya başlayacak.'

Ancak Anfimyevna gürültüyle öksürerek düşünceli ve şarkı söylercesine konuşmasını sürdürdü:

"İndirmeye çalıştım, ama gücüm yoktu. Nikolay kabul etmedi, kendini asanlardan korkuyor. Ama kendisi, biliyorsun, askeri öldürdü."

"Ne yapmalı?" diye sordu Samgin.

"Ne mi yapmalı? Sizin yapmanız gereken bir şey yok, ben kendim... Kendim hepsini hallederim. Bakırcı yardım eder. Uşağın neden kendisini astığını size soracak olmaları hoş değil."

Sustu ve cam yeniden zangırdadı, şişeden bardağa yine bir şey boşaldı.

Samgin: 'Votka içiyor,' diye düşündü.

Yaşlı kadın: "Yiyecek bir şey yok," diye iç geçirdi. "Size ne yedireceğimi bilmiyorum."

Samgin, haykırma isteğini güçlükle bastırarak: "Hiçbir şey gerekli değil. Siz... huzursuz olmayın..." dedi,

Anfimyevna odadan ayrılırken: "İşte burada," dedi; güçlü bir rüzgâra karşı yürüyor gibiydi.

Kapının önünde: "Tamam, indireceğim, ama nereye koyacağız ki?" diye soruyordu.

Samgin yüzünü elleriyle kapadı. Sobanın çinileri giderek ısınıyor ve sırtını yakıyordu; bu hoş bir durum değildi ancak sobadan

uzaklaşacak gücü yoktu. Anfimyevna'nın gidişinden sonra odalardaki sessizlik daha da ağırlaşmış ve yoğunlaşmıştı; bunun nedeni Yakov'un sesinin daha iyi duyulabilmesiydi sanki. Mutfaktan yakıcı ve acımsı bir kokuyla birlikte süzüldü:

"Öğrenmediğimiz zaman..."

Samgin: 'Konuşamıyor, "eğer" demesi gerekirdi... "diğimiz" değil...' diye düşündü.

"...örgütlü hareket etmeyi, bizden hiçbir şey olmaz. Zaman bulunmadı mı diyorsun? Zaman bulmak gerekirdi, yoldaş Kalitin... Bu tür başarısızlıklar..."

Samgin sobanın yanından ayrıldı, odasına gitti ve kapıyı arkasından sıkıca kapadı.

Günler, daha önce de olduğu gibi, beraberinde inanılmaz söylentiler, sıra dışı öyküler getirmesine karşın, ağır ağır geçiyordu. Ama anlaşılan insanlar, artık yıkılmakta olan yaşamın endişelerine ve gürültüsüne, karga ve kuzgunların kentin üzerinde gece gündüz uçmalarına alıştıkları gibi alışmıştı. Samgin onlara pencereden bakıyor, yorgunluğunun arttığını, giderek ağırlaştığını, kendinden geçtiğini hissediyordu. Artık eskiden olduğu kadar dikkatli gözlemlemiyor, insanların yaptığı ve konuştuğu her şey bir ayna gibi kendisine yansıyordu.

İri gözlü, sıska hizmetçi kız Nastya hizmetini görüyordu; gözleri griydi ve göz bebeklerinde altın rengi bir parıltı vardı; bu göz bebekleri, sanki Nastya sürekli yalnızca kendisinin duyacağı bir şeye kulak veriyormuşçasına bakıyordu. Barikatı savunanlara çay ve yiyecek verme konusunda Anfimyevna'dan daha fazla titizlik gösteriyordu. Mutfağı tam bir meyhaneye çevirmişti.

Mutfakta kimse yoktu; nöbetçiler dışında barikattaki herkes ahırda toplanmıştı. Çardaktaki ağır kargaşa Samgin'i rahatsız ediyordu; lambayı aldı, karanlık kapının önündeki merdivene çıktı ve yaşlı kadının aşçıya arkadan, koltuk altlarından sarılarak onun küçük bedenini basamak basamak taşıdığını gördü. Aşçı, başını sol omzuna yaslamış, dili dışarı çıkmıştı ve bedeni bükülmüyordu; bacakları sıkıca birleşmişti ve tek bir bacağı var gibi görünüyordu; bu bacak basamaklara canlı bir bacak gibi sertçe çar-

pıyor, basamaklardan inmek istemiyormuşçasına direnç gösteriyordu. Samgin Anfimyevna'nın aşçının göğsüne dolanmış kollarını aydınlatırken, kolları gibi leylak rengini almış yuvarlak, karpuzumsu yüzünü de aydınlatıyordu. Aşçının yüzü ise koyu renkteydi ve büyük bir patates tanesine benziyordu.

Samgin: "Onu nereye götürüyorsun, nereye?" diye fısıltıyla sordu.

Yaşlı kadın 'hınk' diye bir ses çıkardı ve soluk alarak yanıtladı:

"Bir şey yok, endişelenmeyin. Benim küçük kızağım hazır. Bakırcı götürecek. O, hatır bilir bir insandır..."

Merdivenleri inerek aşçıyı bedeninden tuttu ve omzuna almaya çalıştı, ancak beceremeyerek ayaklarının dibine koydu. Samgin: 'Başka zaman olsa yardım ederdim,' diye düşündü ve oradan ayrıldı.

Öylesine sersemlemişti ki, gördüğü şeyler onu heyecanlandırmıyordu bile. Şimdi Anfimyevna soluk alarak odasında yatıyordu; tıraş olmamış, kır saçlı sağlık memuru Vinokurov onunla ilgileniyordu. Çok konuşkan olan ve sürekli ayık gezen bu adam tüm sokakta sayılan bir kişiydi.

Kısık bir sesle: "Adil olmasıyla tanınan, olağanüstü bir kadın," diye kısık sesle konuştu. "Ama uzun süre dayanamayacak. Zatürre olmuş. Yazık. Yaşlılar ölüyor, gençler kuduruyor. Ah, hasta Rusya..."

Askerler iki kez geldiler ancak uzaktan ve çok az ateş ettiler; pek zarar vermeden ateş ediyor ve gidiyorlardı. Barikatta bulunanlar onlara karşılık vermiyor, bakırcı ise gülüyordu:

"Boşuna mermi harcıyorlar, it oğlu itler..."

Ve övünerek şöyle diyordu:

"Eskiden olsaydı: 'Asker, süngü tak!' Beş dakika içinde ruhumuz huzura kavuşurdu..."

Lavruşka: "Kurşunları kaşıkla alna vurur gibi şakırdatıyorlar," dedi.

Bir gün bulvar yönünden çok sert ve yoğun bir yaylım ateşi açıldı. Lavruşka'yı pis görünümlü arkadaşıyla birlikte, orada ne olduğuna bakmaları için gönderdiler. Yirmi dakika sonra pis gö-

rünümlü arkadaşı onu kanlar içinde mutfağa getirdi. Beline kadar çıplaktı, taburede oturuyordu; bedeninin yanı kan içindeydi ve kalkmış derisi görünüyordu. Lavruşka'nın beyaz yüzünden yaşlar akıyor, çenesi titriyor, dişleri birbirine vuruyordu. Öğrenci Panfilov, yarayı sararken onu ikna etmeye çalışıyordu:

"Titreyip durma, ayıp!"

Ancak Lavruşka, irkilerek ve şaşırtıcı bir biçimde gözlerini açarak hıçkırıyor ve söyleniyordu:

"Ah, acıyor! Acıyor diyorum, Tanrım! Evet, dokunmayın... Kolsuz nasıl yaşayacağım, ha?" diye dehşet içinde, öğrencinin omzunu sağlam koluyla tutarak soruyordu; bu omzu okşayarak, yoklayarak ve kendi koluna yaşlı gözlerle bakarak homurdandı:

"Tek kollu devrimci olur mu hiç? Yoldaş Panfilov, kolumu kesecekler mi?"

Ancak akşam olduğunda sarılı koluyla masada oturuyor, çay içiyor ve Yakov'a yakınıyordu:

"Böyle giderse uzun süre zafer kazanamayız, yoldaşlar! Beklememeliyiz, üzerlerine hep birlikte aniden atılmalıyız; kaç bin kişilerse tutsak edelim."

Yakov ona çok ciddi bir tavırla:

"Böyle de olacak. Mutlaka üzerlerine atılacağız ve işleri bitecek! Yalnız senin, canım, kolunu tedavi etmek gerek."

Klim ilk kez bu adamı başlıksız görüyordu ve Yakov'un özel bir işaret taşımaması onu şaşırtmıştı. Yolcu trenlerindeki kondüktörler arasında sıkça rastlanan sıradan bir yüzü vardı; yalnızca gözleri farklı bir biçimde, dik dik bakıyordu. Kalitin'in ve diğer birçok işçinin yüzü çok farklıydı.

'Neden bu adam kumanda ediyor?' diye düşündü Samgin, ancak bu soruya yanıt aramadı. Kendisini boş bir evde tutsak gibi hissediyordu.

Şimdi, Anfimyevna'nın bir ökseotu gibi ne canlanıp ne öldüğü, gece gündüz hırıldadığı ve karyolayı gıcırdatarak dönüp durduğu şu sıralarda, Nastya, Klim'e zamanında çay vermiyor, sürekli kötü yemekler yapıyor, odaları ve yatakları toplamıyordu. Klim onun kendisine hizmet etmek için zamanı olmadığını anlıyor, ama

yine de alınıyor ve rahat edemiyordu.

Hava daha da soğudu. Akşamları mutfakta on kadar insan ısınmak için toplanıyordu; gürültülü bir biçimde tartışıyor, kavga ediyor, taşradaki olaylardan söz ediyor, Petersburglu işçilere sövüyor, parti yönetiminin yeterince açık olmadığından yakınıyorlardı. Samgin onların konuşmalarını dinlemiyor, ancak bu insanların yüzlerine bakarak olanaksız bir şeye inandıklarını düşünüyordu. Bu inancı yalnızca çılgınlık olarak anlayabilirdi. Bu adamlar kendisine, gereksiz, ancak kendileri için engel de oluşturmayan bir insan gözüyle bakıyorlardı.

Çoktandır kimse ziyaretine gelmiyordu; Varvara'nın dostları barikatlar bulunan sokağa girmeye korkuyor olmalıydılar. Lübaşa Somova da ortadan kaybolmuştu. Her geçen gün biraz daha sersemlediğini, yorgunluğun altında ezildiğini hissediyordu. Akşamları geç vakit sokağa çıkıyor, sıra dışı ve akıl almaz sessizliğe kulak veriyordu; bu sessizlik her geçen gün daha bir yoğunlaşıyor, sıkışıyor ve artık patlaması gerekiyordu. Aksi takdirde insan aklını kaçırabilirdi. Sokakta ve ara sokakta bulunan her iki barikat da karla kaplıydı; bakırcının tepki göstermesine karşın barikatlara su döküyorlardı. Barikatlar şimdi buz kütlesine dönüşmüştü ve biçim olarak da ters yüz olmuş sandala benziyordu. Suyu sokağın sakinleri döküyordu; ara sokakta iki kez barikatlara bulaşık suyu dökmüşlerdi.

Bir akşam beş kişi ellerinde silahla geldi ve yavaşça konuşmaya başladı; Lavruşka ise onları dinledikten sonra birdenbire öfkeyle haykırdı:

"Yok, hayır! Burası bizim barikatımız, buradan ayrılmayacağız! Şu söylediğinize bakın!" diye haykırdı.

Sabahleyin Nastya, çay verirken:

"Anfimyevna öldü... rahmetli oldu," dedi.

Samgin suskun bir halde ellerini açtı, hizmetçi kız:

"Onu ne yapacağız? Geceleyin ondan korkarım, ılık yerde de onu tutmak olmaz. Ahıra taşımamıza izin verir misiniz?" diye sordu.

"Çok güzel," dedi Klim. Genç kızın ters ters konuştuğunu duydu ama masaya eğilince hafif bir hıçkırık işitti.

"Ee, neden ağlıyorsunuz?" diyerek ona bakmadan konuşmaya başladı. "Anfimyevna... çok yaşlıydı! O sıra dışı, örnek alınacak bir kişiydi..."

"Klim İvanoviç," diyen acılı bir yanıt işitti. "Bizimkiler, Petersburg'dan büyük topları olan bir alay gönderildiğini söylüyorlar..."

Samgin başını kaldırdı. Nastya ağzını önlüğüyle kapatarak ve hıçkırarak, alçak sesle, acıklı bir tonda konuşuyordu:

"Bizimkileri top ateşiyle öldürecekler. Onlar şunu tartışıyor; gidelim mi savaşalım mı? Bütün gece tartıştılar. Yoldaş Yakov, bizimkilerin daha kalabalık olduğu başka bir yere gitme yanlısı. Siz onlara gitmelerini söyleyin. Kalitin'e, Mokeyev'e ve hepsine söyleyin!"

Samgin, kendisinin bile şaşırdığı kararlı bir sesle: "Tabii ki, söylerim!" diye söz verdi. "Evet, evet, toplara karşı, eğer bu doğruysa..."

"Doğru! Dün Nikolayevskiy garında makinistlere ateş açtılar," diye yakındı Nastya.

"Ee, neden makinistlere?" diye sordu Samgin, düşünceli bir tavırla. "Makinistler konusu, kuşkusuz, doğru değildir. Ancak buradan gitmek gerek. Siz gidin, ben konuşurum..."

Çabucak bir bardak çay içti, sigarasını tüttürmeye başladı ve konuk odasına geçti. Burası rahat değildi ve toplanmamıştı. Ayna, otuz yaşlarında, oldukça yapılı, soluk yüzlü, şakakları yarı yarıya ağarmış, seyrek ve sivri sakallı bir adamın görünümünü yansıtıyordu. Bu oldukça ilginç, hatta yeni bir yüz gibiydi. Samgin giyindi ve mutfağa geçti. Orada yoldaş Yakov oturuyor, çıplak ayağının baş parmağındaki morumsu tırnağı inceliyordu.

Klim'in sorusuna, tırnağı yoklayarak ve yüzünü buruşturarak: "Lavruşka dipçikle çok kötü vurdu," dedi. "Konuklarımız geldi, Semenovskiy alayı," diye alçak sesle haberi verdi. "Ne yapacağız, diye mi soracaksınız? Çarpışacağız."

Nastya, masadaki buz tutmuş lahana koçanını keserek: "Top-

lara karşı," diye anımsattı.

Yakov: "Top, bir alettir, kimin elinde olursa ona hizmet eder," diye dudaklarını ısırarak ve çizmesini ayağına geçirerek ders verircesine konuştu; ayağa kalktı ve ayağını öne uzatarak eleştiren bir tavırla kıza baktı. "Demek ki, bize karşı Çar'ın alayını, ay-rı-ca-lık-lı bir orduyu öne sürüyorlar," dedi; ayrıcalıklı sözcüğünü bölerek söylemiş, Klim'e alaycı bir tavırla bakmıştı. "Öyleyse..." Bu noktada Yakov bir sözcüğü yuttu. "Öyleyse, sevgili ev sahibim, teşekkür ederim ve endişelenmeyin: Bugün buradan ayrılıyoruz."

"Ben endişelenmiyorum," dedi Samgin.

"Ee, bu nasıl olur? Herkes endişeleniyor."

"Nereye gideceksiniz?" diye sordu Samgin.

"Presnya'ya. Onları orada vuracağız. Ya da kendimiz vurulacağız."

Bir gözünü kapatırken, diğerini düşünceli bir tavırla Nastya'nın ensesine dikti. Samgin kendisinin orada fazla olduğunu anladı ve avluya çıktı. Orada Nikolay, yeni bir süpürgeyle avluyu itinayla süpürüyordu. Sokak sessizdi ancak soğuk havada Lavruşka'nın öfkeli sesi çınlıyordu.

"Ben söylemiştim. Toplar Hodınka'da duruyordu, oraya giderek hepsini bozmak gerekirdi, biz ise burada oturduk durduk."

Bitişik binanın kapısından Panfilov gocuğuyla ve kafasına çok büyük gelen şapkasıyla çıktı.

"Adresi anımsıyor musun? İşte burada. Orada rahat dur. Ev sahibesi doktor ve senin kolunu hemen iyileştirir. Hoşça kal."

Lavruşka barikatlara doğru yürüdü ve gözden kayboldu; öğrenci, şapkasını düzelterek onun arkasından baktı ve ıslık çalarak avluya döndü.

Grimsi, soğuk ve sessiz bir gündü. Binaların gümüşi ve tüylenmiş gibi duran camları gözlerini kısarak birbirine bakıyordu ve asık yüzlü, bir şeyler bekleyen bir görünüm içinde gibiydiler. Samgin, kötümser ve endişe yüklü düşünceleri engellemeye çalışarak ve onları sık sık kesintiye uğratarak ağır ağır bulvara doğru yürüyordu.

'Lavruşka'yı herhalde saklayacaklar... Tuhaf bir insan şu Yakov...'

Sokağın kıvrımına geldiğinde, ileride sert, kendinden emin bir ses duydu:

"Hepsi birbirinden iri. Kırk kişi var, subay ise atlı."

Samgin eve döndü ve kapıya yaklaştığında ilk top atışını duydu; ses boğuktu ve etkileyici değildi; sanki rüzgâr kapının kanadını çarpmıştı. Samgin bile bunun top sesi olup olmadığı konusunda kuşkuya düştü. Ve işte yeniden yumuşak ve yabancı bir ses duyuldu. Omuzlarını kaldırdı ve mutfağa girdi. Nastya ocakta çalışırken ona doğru soru sorar gibi, ağzı açık döndü.

Odaya doğru giderken: "Evet, topla ateş ediyorlar," dedi. Yemek odasında, çiyle kaplı olmayan üst pencere camları hoş olmayan bir sesle sarsıldı. Soba borusu uğuldadı. Çatının uzağında bir yerde, kargalar ve kuzgunlar bir sonbahar yaprağı gibi görünüp kaybolarak dönüp duruyordu.

Samgin: 'Benim bu çılgınlığa dolaylı... ancak istemdışı katılımım, doğrudan bir katılım olarak yorumlanacak,' diye düşündü. Siyah bulutların oluştuğu ağa bakıyordu ve uyuklar bir durumdaydı.

Kapıcının tanıdık, saygılı sesi onu uyandırdı: "Bana paramı verin, Klim İvaniç." Kapının yanında bir asker gibi dimdik duruyordu ve üzerinde bayramlık ceketi vardı; yeleğinin üzerinde saatinin çift gümüş zinciri sallanıyordu, saçları itinayla taranmıştı ve iyice parlatılmış çizmeleri gibi parlıyordu.

Samgin, uykulu bir halde: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.

"Köye."

Samgin, kayıtsızca, sanki Nikolay için sıradan bir işmiş gibi: 'Çiftlikleri yakmaya,' diye düşündü. Nikolay ise sert bir sesle:

"Halkı öldürüyorlar. Orada..." elini tahta gibi uzatarak parmağıyla pencereyi işaret etti: "Bir yayanın gözüne ateş ettiler. Olacak iş değil."

Klim: 'Aslında sen de öldürdün,' demek istedi. Ancak susuyor ve Nikolay'ın daha önce tok ve sıkı görünümlü, şimdi ise süzülmüş yakışıklı yüzüne dik dik bakıyordu; sakalının seyrek ancak daha önceleri dalgalı kılları tuhaf bir biçimde kıvrılmış ve sanki dikleşmişti. Aynı sert ses tonuyla:

"Anfimyevna'yı bir an önce mezarlığa götürseniz iyi olur, yoksa burada onu sıçanlar yiyecek. Yanaklarını yediler, bakması bile korkunç. Arkadaşlar ajanı bahçeden çoktan götürdüler, Yegor Vasiliç ise ahırda. Alırın duvarlarını ben onardım. Yani her şey yolunda. Hiçbir iz kalmadı," dedi.

Belgesini ve parasını aldıktan sonra kısa bir selam verdi: "Hoşça kalın," dedi ve gitti.

Samgin pencerenin yanında durarak ve ortalığa kulak vererek: 'Korkunç bir adam,' diye düşündü. Cama sanki görünmeyen bir yastıkla vuruluyordu. Şu anda binlerce insanın da, kendisi gibi camda durduğunu, dinlediğini ve bu işin sonunu beklediğini biliyordu. Başka türlü de olamazdı. Eve uzun süredir tedirgin bir sessizlik hakimdi. Bina, sanki yumuşak hava darbelerinden dolayı sarsılmıştı ve çatıdaki kar ilkbahardaki gibi hışırdıyor, eriyor ve demirin üzerine yuvarlanıyor gibiydi.

Toplar çok aralıklı, telaş etmeden ve kentin değişik köşelerinden ateş ediyor olmalıydı. Atışlar arasındaki aralık, atışların kendisinden daha çok sıkıntı veriyor ve insan daha sık, aralıksız ateş edilmesini ve sonucu bekleyen insanlara acı vermemesini istiyordu. Samgin, kendini yormadan, masaya oturarak ılımış çayı içiyor, odada geziniyor, sonra yeniden kalkarak pencerenin yanında nöbet tutuyordu. Birden, damdan düşercesine Lübaşa Somova odaya daldı; sesi endişeyle ve kederle titriyor, ağzından bağlantısız sözler dökülüyordu:

"Neyiniz var böyle? Buna nasıl izin verdiniz? Nikolayevskaya'daki köprüler neden havaya uçurulmadı?" diye soruyordu. Yüzü bir yabancınınki gibi, yaşlıca, gri renkteydi; dudakları da griydi ve göz altlarında morluklar vardı. Gözlerini kamaşmış gibi kırpıyordu:

"Barikatlardan uzaklaşıyorlar mı? Bunu İcra Komitesi emretti, öyle mi? Bilmiyor musun?"

Samgin'in içinde, acı çeken, bir başkasına ait olan ve kendisine uzun gelen kaban ve ağır botlar giymiş bu kıza karşı bir acıma hissi uyandı. Başındaki eşarbın altından karışık ve anlaşılan uzun süredir yıkanmamış saç tutamları kıvrılarak dökülüyordu.

"Ah, taşrada neler olduğunu bir bilseydin! Altı kentte bulundum. Tula'daydım; bu kentte yedi yüz tüfek ve cephane olduğunu söylemişlerdi ama hiçbir şey yoktu! Kolomna'da beni neredeyse... ancak kaçabildim... Oraya askerler gelmişti... Korkunç! Bana bir parça yiyecek ver!"

Ekmeği aldı, biraz ısırdı ve masaya fırlatarak başını salladı ve gözlerini kapadı:

"Yine de... Olamaz! Kazanacağız! Canım, komiteden birisini mutlaka görmem gerek... Şimdi iki yere gitmeliyim. Birisine, Goginlere sen git, olur mu?"

Samgin bunu reddedemezdi, başını 'evet' anlamında salladı; kız ise ekmeği çiğnerken söyleniyordu:

"Miusalarda topla ateş ediyorlar. Sokaklarda çok az insan var! Beni burada, köşede, bazı serseriler durdurdu ve sövdü. Beraber çıkalım, olur mu?"

Samgin hem ona hem de içinden kendisine sordu:

"Korkuyor musun?"

"Benim bir 'Browning' tabancam var," dedi Somova. "Ateş etmeyi öğrendim ama yalnızca üç kurşunum kaldı. Senin 'Brôwning'in var mı?"

"Hayır, temizletmeye verdim..."

"Gidelim, Klimciğim, hava kararıyor."

Evet, pencerelerin camı buharlanmaya başlamıştı. Sokakta Lübaşa, gökyüzüne bakıp çevreyi dinledikten sonra yeniden söze başladı:

"Ateş etmiyorlar. Belki de... Ah, ne kadar az silahımız var! Ama işçiler yine de kazanacak Klim, göreceksin! Ne insanlar ama! Kutuzov'a rastladın mı?"

Başını kaldırarak gözlüğünün altından Samgin'e baktı ve gençleşmiş gibi gülümseyerek yeniden eski, pembe yanaklı Lübaşa oluverdi:

"Biliyor musun, ben onunla... Biz, herhalde..."

Sözünü bitirmeye zaman bulamadı. Köşeden üç kişi çıktı; önde uzun boylu, siyah paltolu, eli sopalı bir adam vardı; Samgin'in yakasına yapıştı ve alçak sesle:

"Üzerlerini arayın," dedi.

Samgin göz hizasının biraz üzerinde kara bıyıklı, topluca yanaklı, tamamen çiçek bozuğu bir yüz ve çirkin, küçük, düğme gibi yuvarlak ve parlak gözler gördü. Lübaşa'nın haykırarak yerinden fırlayışını ve yumruğuyla pencere camına vurarak kırışını izledi.

Kara bıyıklı, Klim'i sarsarak: "Kızı tut," diye emretti.

Samgin'in soluğu kesildi ve hırıldadı; usta eller paltosunun ve ceketinin önünü açtı, ceplerinde dolaştı, gözlüğü çıkardı ve ağır bir avuç içi tüm gücüyle kulağına inerek onu adeta sağır etti.

Neşeli ve bir şeyden hoşnut kalmış tenor bir ses: "Silah yok," dedi, üçüncü birisi ise kısık, korkulu ve heyecanlı bir sesle bağırdı:

"Bırak, alçak kadın! Saşa!"

Çiçek bozuğu suratlı, Samgin'i itti, başını duvara çarptı, sopasını salladı ve iki kez daha koluna ve omzuna vurdu. Samgin düştü, neredeyse bayılacaktı ancak silah sesini ve boğuk sesi duyabildi:

"Saşa, vur!"

Birisi 'ah' diye, böğürür gibi tuhaf bir sesle inledi; çiçek bozuğu suratlı sövüp saydı ve Samgin'in böğrüne tekme atarak kaçtı; onun arkasından bir diğeri, gölge gibi kayboldu.

Samgin gözlerini açtığında, sisler arasından, yol kenarındaki taşa küçük bir hayvan gibi saklanırcasına yaslanan Lübaşa'nın gri botunu, sırtını taşa dayayarak oturan, elleriyle karnını tutan ve şapkasını karnına bastıran kısa boylu tüylü paltolu adamı gördü. Keçe çizmeli bacağını oynatıyordu:

"Sersem kadın, öldürdü beni... öleceğim..."

Yana doğru döndü, bir eliyle sürekli olarak şapkayı karnına bastırırken, diğeri ile taşa tutundu, ayağa kalktı ve bağırarak uzaklaştı:

"Saşaa, Vasil..." İç parçalayan kadınsı bir sesle haykırdı: "Ah, Tanrım!"

Yeşil, tek katlı bir evin köşesini döndüğünde ev sarsılır gibi oldu ve içinden fırlayan insanlar koşuşturmaya başladı. Samgin yeniden gözlerini kapadı. Su borusundan suyun akışını andıran sesler duyuluyordu.

"Sen boşuna bu işe karışıyorsun, Liza..."

"Susun! Sabaha kadar bizde kalacak."

"Yaralı mısınız?"

"Şimdi ne kadar tehlikeli olduğunu bilmen gerekir."

"Ayağa kalkabilir misiniz?"

Samgin bir şeyler söyleyip söyleyemeyeceğini bilmiyordu ama "iyiyim," dedi.

Kendisini de şaşırtacak denli kolayca, sallanarak ve duvara tutunarak ayağa kalktı, insanlardan biraz uzaklaştı; yeşil, tek katlı küçük evin dört penceresi karşısında hareket ediyor ve yolunu kapatıyormuş gibi bir hisse kapılmıştı. Nasıl olduğunu anlamadan, Samgin kendini odasındaki divanın üzerinde buldu; karşısında sağlık memuru Vinokurov duruyor, emaye bir tasa havluyu sıkıyordu.

"Şikayetin ne?" diye sordu; sesi uzaktan ve boğuk geliyordu; Samgin yanıt vermedi ve 'acaba sağır mı oldum?' diye düşündü.

Sağlık memuru: "İzin verin de neyiniz var bir bakayım," dedi ve divana oturarak Samgin'in göğsünü ve böğrünü yoklamaya başladı; parmakları demir gibi soğuk, sert ve can acıtıcıydı.

"Düşme mi yoksa yakın birilerinin saldırısı mı?"

Samgin: "Beni rahat bırakın," diye rica etti ama sağlık memuru başını yoklamayı sürdürdü ve homurdandı:

"Ah, galiba şuraları... Acıyor mu?"

Dişlerini iyice sıkan Samgin susuyor, içinden sağlık memurunun karnına tekme atmak geliyordu; sağlık memuru: "Pek bir şey yok gibi," diyerek ayağa kalktı.

Samgin: "Beni rahat bırakın," diye rica etti.

"Doğru," diye onayladı sağlık memuru. "Dinlenmeniz gerek. Hizmetçi kızı eşinize gönderdim."

Çıkıp gitti ve odaya sessizlik hakim oldu. Duvarın yanında, sigara sehpasının üzerinde mum yanıyor, Şçedrin'in üzerinde İskoç şalı bulunan portresini aydınlatıyordu; sert, sakallı yüzü öfkeyle kırışmış, kaşları çatılmıştı. Ayrıca odadaki tüm eşyalar yavaşça hareket ediyor ve sallanıyordu. Samgin'e hızla koşuyormuş ve içinde, bir kap içindeki su gibi, bir şeyler çalkalanıyormuş gibi geliyordu. Çalkalanıyor ve içeriden baskı yaparak onu daha fazla sallıyordu.

'Somova, çiçek bozuğu suratlı adama ateş etmeliydi,' diye düşündü. 'Şu tüylü herif korkunçtu; insanlara sesini duyuramıyor ve Tanrı'ya haykırıyordu. Çiçek bozuğu suratlı beni öldürebilirdi.'

Divan rahatsız ve sertti; yan tarafı ağrıyor, omuz kemikleri sızlıyordu. Samgin yatak odasına gitmeye karar verdi ve yavaşça kalkmayı denedi. Sert bir sızı omzuna saplandı, bacakları titredi. Kapının kasasına tutunarak bir süre bekledi, sızı azalınca yatak odasına geçti, aynaya baktı; sol yanağı çok kötü şişmiş, gözünü kapatmıştı. Yüzü bir sarhoşunkini anımsatıyordu ve bazı hatları yok olmuş, yerel mahkemede çalışan ve sık sık avurtları şişen kayıt memurunun yüzüne benzemişti.

Nastya geldi:

"Hanımefendi yarın sabah gelecek," dedi ve değişik bir ses tonuyla:

"Ah, sizi nasıl da hırpalamışlar..." diye ekledi.

Sözlerini, avutmak için olsa gerek:

"Herkesi dövmeye başladılar," diye bitirdi.

Samgin sert bir sesle:

"Banyoyu hazırlayın," diye emretti.

Bir saat sonra, sıcak ve okşar gibi bir suyun içinde otururken Lübaşa'nın bağırıp bağırmadığını anımsamaya çalıştı. Ama yalnızca evin yeşil camını kırdığını anımsadı. Büyük olasılıkla evdekiler ona yardım etmişti.

'Eğer çiçek bozuğu suratlı herife ateş etseydi, hiçbir şey olmazdı. Adam, kuşkusuz serseri ya da hırsız değil, ama intikam peşinde olan birisiydi.'

Küçük küçük düşünceler kuzgun sürüsü gibi kafasının içinde uçuşuyordu.

Ertesi gün erkenden uyandı, sigarasını içerek ve yurtdışına gitmeyi hayal ederek uzun süre yattı. Ağrı eskisi kadar şiddetli değildi, belki de alıştığı için öyle hissediyordu; ancak mutfaktaki ve sokaktaki sessizlik alışılmışın dışında bir durumdu ve insanı huzursuz ediyordu. Kısa süre sonra sokakta pembemsi cama vuran darbeler işitilmeye başlandı ve her darbeyi, gök gürültüsüne benzemeyen güçlü ve boğuk bir uğultu izliyordu. Gökyüzünde bulutla-

rın yerine bir deri gerdiklerini ve bu derinin üzerine, bir trampet gibi, çok büyük bir yumrukla vurulduğu düşünülebilirdi.

Samgin: 'Bu toplar çok büyük,' diye düşündü ve protesto eden yavaş bir sesle: "Bu alçaklık!" dedi.

Neredeyse ağrıdan haykırarak yere sıçradı, giyinmeye başladı ama yeniden uzandı ve yorganı çenesine kadar çekti.

'Evleri ve kenti top ateşine tutmak çılgınlık ve korkaklık. Yüzbinlerce insan onlarca insanın davranışından sorumlu olamaz.'

Öfkeli düşünceler onu tuhaf bir biçimde dinçleştirmişti ve bu dinçlik onu şaşırtıyordu. Atış sesleri böğründeki ve omzundaki ağrıları düşünmesini engelliyordu ve acıkmıştı. Nastya'yı yemek odasından öfkeli bir biçimde yanıt verinceye dek birkaç kez çağırdı.

"Tamam, getiriyorum!"

Yemek odasına girdiğinde Nastya büfenin tahtası üzerinde, Anfimyevna'nın bir keresinde tavuk kestiği gibi, heyecanla ekmek kesiyordu: Bıçak kördü ve tavuk, ölmek istemeyerek hırıldamış ve çırpınmıştı.

Anfimyevna: "Tanrı seninle olsun," diye haykırmış ve tavuğun kafasını kesmişti.

Samgin: "Nerede ateş ediyorlar?" diye sordu.

"Presnya'da."

Nastya, haykırır gibi yanıtlamıştı; yüzü şişmiş, gözleri kızarmıştı.

"Orada insanları öldürüyorlar, bazıları ise sokakları süpürüyor... sanki bayram arifesi," dedi ve topuklarını çarparak gitti.

Samgin, yattığı sırada bir gıcırtı duymuştu; şimdi ise camdan bakınca sağlık memuru Vinokurov'un kulaklarını mavi bir atkıyla sararak demir bir aletle kaldırımı temizlediğini gördü. Liseli kasketi giymiş bir erkek çocuk ise süpürgeyle karları küme haline getiriyordu; onların solunda, barikatın yakınında bir kişi daha çalışıyordu. Top seslerini duymuyormuş gibiydiler. İşte artık atışlar da kesilmişti; sokaktaki gıcırtılar iyice işitiliyor ve omuz kemiği daha güçlü sızlıyordu.

'Acaba top atışları bitti mi?'

Yemek odasındaki saat öğleyi gösteriyordu. Top sesi iki kez

daha işitildi ancak bunlar çok güçlü değildi ve başka bir yerden geliyordu.

'Vinokurov ve genelde bu... domuzlar, kuşkusuz işçilerin ısındığı yan sokağa... sokaklara giderler.'

Karmaşık düşünce ve sözcüklerin oluşturduğu yumak, elle fırlatılan lastik bir topun geri gelmesi gibi, belleğine dönüyordu.

"Toplar, bir kaşığın alna vurması gibi ateş ediyor," diyordu Lavruşka. Yakov: "Bu kez değil ama başka bir kez," diye söz veriyor, Lübaşa ise: "Biz kazanacağız," diyordu.

Evinin kapısının önünde, eski hazine dairesi memuru, gizli tefeci İvkov duruyor ve gökyüzüne havayı koklarcasına bakıyordu. Bugün gökyüzünde çok daha fazla sayıda karga ve kuzgun vardı. İvkov parmağıyla barikatı gösteriyor, bağırarak bir şeyler söylüyor ve gülüyordu; kapıcısı olan yaşlı adamın çitin kırık tahtasını düzeltişini izleyen yüzbaşı Zatesov'a bağırıyordu.

"Her şeyin bittiğine eminler."

Toplar susmuştu, ancak sessizlik kuşku vericiydi ve bir çıbanın patlamak üzere olduğunda duyulan, rahatsız edici bir duygu uyandırıyordu; mutfaktaki sessizlik de alışılageldik bir şey değildi.

Samgin, akşama doğru Varvara'nın al yanaklı ve canlı bir halde gelişine neredeyse sevindi. Samgin'in yüzüne bakarak ölçülü ve alıngan olmayan bir tavırla gülümsedi ve telaşla haç çıkartarak sormaya başladı:

"Aman Tanrım... Çok korkunç! Somova'nın kendisini nasıl hissettiğini sormak için hizmetçiyi gönderdin mi?"

"Gönderecek kimse yoktu."

"Sağlık memurundan rica etseydin. Neyse, fark etmez. Ben kendim giderim. Ah, sevgili Klim... ne günler yaşıyoruz!"

Sanki aralarında bir tartışma geçmemiş gibi davranıyordu; hatta gönül alıcı, sevecen ve taşkındı. Ama hemen yerinden fırladı ve hızla odada dolaşmaya başladı, tüm köşe bucağa bakarak yüzünü buruşturdu ve söylenmeye başladı.

"Tanrım ne kadar dağınık, toz, pislik! Aslında Ryahinlerde de durum aynı."

Kızarmıştı; parmağıyla bluzunun düğmesiyle oynarken yeşil

gözlerini hoş olmayan bir biçimde açarak Samgin'e yaklaştı.

"Onların kim bilir nesi var! Hepsi aniden öylesine kudurdu ve vahşileşti ki, korkunç! Benim duygusal olmadığımı bilirsin ve bu... bu..."

İç geçirerek sesini alçalttı ve sözünü tamamladı:

"...devrim bize yabancı değil ama onlar öylesine yabancı ki. Gerçi şu anda kimin güçlü olduğu bilinmiyor ama onlar, 'öldürelim, kurşuna dizelim, kürek cezası verelim!' diye haykırıyor. Biliyor musun, bunlar intikam isteyenler! Bu Stratonov ise küstah, kaba, inanılmaz bir tip! Öküz..."

Heyecandan terlemişti; kendisini divanın üzerine attı ve yüzünü mendiliyle yelpazeleyerek gözlerini kapadı. Samgin, onun sözlerinin sıradanlığını anlıyor, üzüntüsünün içtenliğine inanmıyor, ancak dikkatle dinliyordu.

"Bu Preys ise -ufak tefek Musevi'yi anımsıyor musun?"

"Evet, evet," dedi Klim.

"Ah, şu Museviler yok mu!" Parmağıyla tehdit işareti yaparak haykırdı. "İşte inanmadığım insanlar! İntikamcı bir kitle, kıyımları hiçbir zaman unutmuyorlar. Bu arada bu Preys çok tutkulu konuşuyor, olağanüstü bir hatip! 'Biz,' diyor, 'yönetime minnettar olmalıyız, çünkü bizi süngüleriyle halkın azgınlığından koruyorlar,' anlıyor musun? Daha sonra yoldaş savcı Tagilskiy de var. Arsız bir adam ve herhalde zührevi bir hastalığı var. Çok fazla koku sürünüyor ama yine de iyot kokuyor... Ryahin'in şu çirkin kız kardeşi onun için, 'Soytarı ile cellat arası bir şey,' diyor.

Cebinde bir şeyler arayarak küçük bir kitapçık çıkardı:

"İşte onun çelişkilerinden iki ya da üçünü kaydettim, örneğin: 'Toplumsal adaletin üstünlüğü, insanın ruhsal ölümünün başlangıcı olacaktır.' Nasıl, hoşuna gitti mi? Ya da: 'Yaşamın sonu ve başı kişiliğin kendisindedir, zira kişilik yinelenemez, tarih de kendini yinelemez.' Sıkılıyor musun?" diye sordu aniden.

Klim: "Hayır, aksine," diye yanıtladı.

Ama karısı yeniden odada dolaşmaya başladı:

"Her şey korkutucu derecede bakımsız kalmış! Zavallı Anfimyevna! Öldü gitti. Aslında bu onun için daha iyi oldu. O kadar

yaşlanmıştı ki. Ve de dik başlı bir insan olmuştu. Ona evde bakmak güç olabilirdi; hastaneye göndermek de olmazdı. Ona bakmaya gidiyorum."

Gitti. Omzundaki ağrıya karşın, Samgin sanki üzerindeki tozları atmak istercesine başını salladı.

'Hayır, dayanılmaz bir insan. Onunla yapamam.'

Varvara birkaç dakika sonra solgun ve uzun yüzünde hastalıklı bir ifadeyle geri geldi.

"Fareler onu nasıl da kemirmiş, ah!" dedi ve kendisini divanın üzerine bıraktı. "Sen gördün mü? Bir baksana! Korkunç!"

Ürpererek başını salladı.

"Sokakta birileri bağırıyor..."

Ve Samgin'e sokularak elini onun dizine koydu:

"Biliyor musun, yurtdışına gitmek istiyorum. Öyle yoruldum ki, Klim, öyle yoruldum ki!"

Samgin, dışarıya kulak vererek: "Fena fikir değil," dedi ve: 'Ne kadar acınacak durumda! Ve yalancı da. Sevecen davranıyor, çünkü yurtdışına büyük olasılıkla sevgilisiyle gidecek,' diye düşündü.

Varvara iç geçirerek: "Artık genç değilim," diye açıklamada bulundu.

"Bekleyin biraz!"

Samgin kalktı pencereye yaklaştı; sokakta askerler dağınık düzen yürüyor, en öndeki, silahını sallayarak bir şeyler haykırıyordu. Samgin kulak verdi ve ne dediğini anladı:

"Kapıları, vasistasları kapatın, hey, siz! Kapat, ateş edeceğiz!"

Klim kapı sövesinin arkasına geçti. Yirmi kadar asker vardı; aralarında itfaiyeciler kalabalık bir grup halinde yürüyordu; siyah giyimli üçünün başında kask vardı; bellerinde balta bulunan on kadarı ise kasketliydi. Yeşil bir araba geliyor, iri atlar başlarını sağa sola sallıyordu.

Varvara, Samgin'e sokularak: "Nereye gidiyorlar?" diye fısıltıyla sordu; Samgin kenara çekildi ve itfaiyecilerin arabadan küsküleri indirerek barikata gidişlerini izledi. Yoğun darbeler, çatırtılar ve bir ağaç gıcırtısı işitildi.

"Ah, şuna bak!" diye haykırdı Varvara.

Samgin buz parçalarının barikatın iskeletini ortaya çıkararak sıçrayışını, iki itfaiyecinin, divanın arkalığını kırarak içindeki lifleri çıkarışlarını ve kıtıkları üçüncü itfaiyeciye verişlerini, onun da dizlerinin üzerinde durarak ceketinin kol ağzıyla kibrit çakışını izledi; kibritler söndü ve nihayet birisi alev aldı, itfaiyeci onu liflerin arasına bıraktı ve alevler hemen dört bir yana yayıldı, söner gibi oldu ve birdenbire kırmızı bir sorguç halini aldı; o anda itfaiyecilerden birisi bir fıçıyı ateşin üzerine doğru kaldırdı, içindeki samanları ve yongaları döktü; gri bir duman yoğun bir biçimde tütmeye başladı, itfaiyeci bu dumanın üzerine fıçıyı koydu ve duman daha da yoğunlaştı, daha sonra da fıçıdan yoğun ve kırmızı alevler çıkmaya başladı. Sokak hareketli ve gürültülüydü; karşıdaki bina kızarmaya, daha bir yeni görünmeye başladı; itfaiyeciler de sanki gençleşerek daha ince ve uzun bir görünüm aldı. Kırmızı gözlü bronz atlar üzerlerine yağ dökülmüş gibi parlıyordu. Buzlu tepecikten şaşılacak denli kolay bir biçimde parçacıkları kırıyorlar, koltukları, sandığı, kapıyı, kızağı ve telgraf direğinin büyük bir parçasını ateşe atıyorlardı. Beş asker, tüfeklerini arkadaşlarına vererek eski eşyaları kırıp parçalıyordu. Diğer askerler ise ateşe giderek daha fazla yaklaşıyor, duman mavisi ve bakır rengi olmak üzere iki renk halini alan havada, süngüler, yukarı doğru uzayan mum ışıkları gibi parlıyordu. Bazı askerler ellerinde iki tüfek tutuyordu. Bir askerin tuttuğu kızılımsı süngüler sanki başından sarkıyormuş gibi duruyor, çok iri yarı olan bir diğer asker ise ellerini açarak ateşin üzerinden atlıyor ve bağırıyordu.

İtfaiyeciler, kaskları ve siyah ceketleri ile Vinokurov'un evinin kapısında duruyor, çalışmalara katılmıyordu: Bakır rengi başları sanki eriyor ve Romalı lejyon askerlerini anımsatan siyah ve hareketsiz silüetlerinde çok önemli bir şey var gibi görünüyordu.

Samgin: "Güzel," dedi yavaşça.

Varvara onu omzuyla iterek sordu:

"Öyle mi?"

Ve hemen geri çekilerek incinmiş bir tavırla:

"Pencere kenarlarında akıntı var, öff!" dedi.

Samgin gülerek, onun kendisini sürekli güzel şeylere karşı kayıtsız olmakla suçladığını, kendisinin ise bu tablonun görkemini göremediğini düşündü. Duygulandığını hissetti; sanki barikatın kaldırılışına acıyordu ama bilemediği bir şeyden dolayı da birisine karşı minnet duyuyordu. Çalışma odasına geçti, uzun süre pencerenin kenarında durdu; ateşin yanışını ve çevresine akşam karanlığının ağır ve gri dumanla karışarak çöküşünü, ateşin altından kaldırıma siyah, katran gibi bir şeylerin akışını bir şey düşünmeden izledi; ateş artık çok parlak değildi; o sırada itfaiyeciler avluya girerek oradan odun parçaları taşıdılar, ateşin üzerine yığdılar ve bir dakika sonra duman yoğunlaştı, daha sonra ateş, dumanı bastırdı ve alevlerin yansısı binaları titreterek eğip bükmeye başladı. Daha sonra binalar karardı, akkor rengindeki süngülerin ve kaskların rengi donuklaştı, uzun boylu itfaiyeci iyice gerilerek kömürlerin ortasından karanlığa doğru sıçradı.

Sabahla birlikte toplar düzenli aralıklarla atışa başladı. Darbeler daha güçlü duyuluyor, sanki donmuş zemine dökme şahmerdanla hindistan cevizinden yapılma iri kazıklar çakılıyordu.

Samgin, giyinirken, çok sakin bir ruh haliyle: 'Çar'ın hakimiyetini güçlendirmek için kuşkulu bir yöntem,' diye düşündü ve bunu sakince düşünmesine kendisi de şaştı. Yemek odasında Varvara'nın servis takımları enerjik bir biçimde takırdayıp duruyordu.

Varvara: "İnanmıyorum!" diye Klim'e doğru yaklaşarak haykırdı. "Neler olduğunu Tanrı bilir! Bir sürü tabak çanak kırılmış."

Başında beyaz atkısı, üzerinde önlüğü ve karışmış yüzüyle hizmetçi kızlara benzemişti.

Mutfağa doğru koştu ve geri dönerek: "Ah, Anfimyevna," diye iç geçirdi.

Pencere camlarına yansıyan korkutucu iniltileri, havanın duvarları sarsan darbelerini, soba borusundaki ağır soluğu duymuyor gibiydi. Çok önemli ve aşırı titiz bir konuğu bekliyormuşçasına, sıra dışı bir telaşla tozları alıyor, yemek takımını sayıyor, her nedense mobilyaları eliyle yokluyordu. Samgin, onun belki de kendisine karşı işlediği suçu gürültülü bir çalışmayla saklamaya

çalıştığını düşündü. Ancak işlediği suçu düşünmeyi hiç istemiyordu. Bugün, belki de onun gibi binlerce ev sahibesinin aynı telaş içinde olduğunu çok net biçimde gözünün önünde canlandırabiliyordu.

Varvara: "Nastasya yok işte, yok," diye öfkelendi. "Bunu dikkate alacağım. Bu sersem kapıcıyı neden gönderdin ki? Klim, biz uşaklara karşı yanlış bir tutum içindeyiz; onların teklifsiz ve gevşek davranmalarına izin veriyoruz. Ben demokrasiye karşı değilim ama yine de insanların üzerlerinde güçlü ve hakim bir elin varlığını hissetmeleri gerek..."

Samgin, ağrıyan omzunu ovuşturarak: "Bunu da bugün binlerce kişi söylüyor," dedi.

Varvara, akşama doğru Anfimyevna'nın gömülme işini halledecek yaşlı bir adam buldu. Adam son derece canlı ve çevikti; düzgün bir biçimde kesilmiş sakalının çevrelediği sivri bir yüzü, fare gibi gözleri ve bir kuşunkini anımsatan burnu vardı. Elleri her yöne sallanıyor, her şeye, kapılara, duvarlara, kızağa, yaşlı ve bitkin atın koşumlarına dokunuyor ve yokluyordu. Yeni yetme havasının dışında, bu adamda itici ve yapmacık bir şey vardı.

Samgin'e soru sorarcasına: "Toplarla iknaya çalışıyorlar," türünde, tanıdık gelen bir tümce söyledi ve oradan ateş ediyorlarmış gibi gökyüzüne baktı.

Toplar inatla ateş ediyordu. Gürleyen top darbeleri, sisli havaya çürük kokusu yayıyor, sanki çok iri, kokmuş ve çatlak yumurtalar patlıyordu.

Varvara, kızaktaki tabuta bakarak ve yanaklarını mendiliyle silerek: "Onu kiliseye kadar götür," diye rica etti.

Klim: "Onun buna gereksinimi olduğunu sanmıyorum," diye söylendi ve gitti.

Varvara onun koluna girdi; Samgin, gözlerinde yaşlar belirdiğini, dudaklarını ısırarak kımıldattığını görüyor ve ona inanmıyordu. Yaşlı adamcağız kızağın yanında yürüyor, sarı hastane tabutunu mavimsi avuçlarıyla okşuyor ve arabacıya:

"Hepimiz öleceğiz, dayı... Kuşlar gibi!" diyordu.

Samginlerin arkasında sağlık memuru Vinokurov yürüyordu

ve iki kez yüksek sesle varlığını anımsattı:

"Adil bir kadındı... Olağanüstü!"

Yaşlı adam durdu, bekledi ve sağlık memuru yanına geldiğinde, küçük serçe adımlarıyla yürüyerek telaşla, alçak sesle konuşmaya başladı:

"Ne yapacaksın? Halk hiçbir şey istemiyor, arzu etmiyor! Çar, sözde halkın önünde eğiliyor: 'Beni bağışlayın, savaşı kaybettim, utanıyorum!' diyor. Halk ise hiç insafa gelmiyor..."

"Sen de kimsin?" diye sertçe sordu sağlık memuru.

"Ben mi? Kilise bekçisiyim. Ne oldu ki?"

Sağlık memuru bas bir sesle: "Cahilce konuşuyorsun, daha ne olsun ki!" dedi.

Yaşlı adam ellerini sallayarak: "Ama doğru söylüyorum," dedi ve anlaşılan hoşuna giden tümceyi yineledi:

"İşte toplarla halkı ikna ediyorlar, 'rahat dur,' diyorlar. Bu bir zamanlar Moskova'da da olmuş muydu? Çar evlenirken toplarla ateş edilmişti, öyle değil mi?" diye şaşkınlıkla şapkalı elini sallayarak haykırdı ve biraz sustuktan sonra: "Bunu anlamak gerek!" dedi.

Samgin geri döndü, pembe yüze baktı; bu yüz heyecanla parlıyordu.

Yaşlı adam pamuk gibi tutam tutam saçla kaplı sarı kafasını sallayarak: "Kuşkusuz ruhumun korkusundan dolayı gevezelik ediyorum, bağışlayın," dedi.

Samgin, kendisini dövdükleri köşeye vardığında: "Daha fazla gitmeyeceğim," diye fısıldadı. Varvara yoluna devam etti. Samgin ise durdu, çıplak taşların üzerinde kızağın çıkardığı sesi dinledi, yeşil eve uğraması ve Lübaşa konusunu sorması gerektiğini düşündü ama eve döndü.

'Varvara sorar.'

Toplar susmuştu. Grimsi gökyüzü iki kızıllıkla süslenmişti: Birincisi güneşin battığı yerde, diğeri ise Prasnya yönündeydi. Her zaman olduğu gibi, akşama doğru kuzgun ve karga sürüleri havada dönüp durmaya başlamıştı. Köşeden bir at fırladı, kızakta eğil-

miş durumda Lütov oturuyordu.

"Dur!" diye haykırdı ve daha arabacı atı durdurmadan kolayca kaldırıma sıçradı, Samgin'e doğru koştu ve onun bacaklarını açılmış kürküyle sardı.

Tuhaf hatta saygılı bir ifadeyle: "Seni nasıl yere düşürdüler?" diye haykırdı. "Elin nasıl?"

Klim'in kısa öyküsünü dinledikten sonra bir süre sustu ve ancak antrede kürkünü çıkartırken sordu:

"Japonları ustalıkla benzetiyoruz, öyle değil mi?"

Samgin de sordu:

"Bu bir ironi mi yoksa zafer mi?"

Lütov'u görmek hoşuna gitmişti ama onun bunu anlamasını istemiyordu; üstelik kendisi de bundan neden hoşlandığını anlamıyor, Lütov ise ellerini ovuşturarak konuşuyordu:

"Kazıkları Rus bataklığına çakacağız ve yeni yol için köprü kuracağız..."

Her zamankinden daha ciddi hatta yakışıklıydı; üzerinde sert hatlı bir redingot ve pırlantalı bir kravat vardı; saçları kesilmiş ve taranmıştı. Hatta hareketli gözleri daha sakin ve iri görünüyordu.

Samgin: "Bugün... 'Toplarla ikna ediyorlar,' diye güzel bir tümce duydum," dedi.

Lütov, onu dikkatle inceleyerek: "Fena değil," diye onayladı.

"Neden böyle bakıyorsun?"

"Tanımaya çalışıyorum," diye yanıtladı Lütov. Derin bir iç geçirerek doğruldu ve sandalyesine iyice yerleşti. "Ben, birader, kent yönetimi tarafından evimde yaralılar ve ölüler için bakım yeri kurmakla görevlendirildim. Bu tabii ki, Alina, birader..."

Lütov kürk şapkasını yumruğuna geçirdi ve çevirmeye başladı.

"Benim evde şeytan bilir neler oluyor! Alina bir anarşisti eline geçirdi... Mohanov, İnokov, böyle bir hayvan işte. Yanından geçilmez birisi!"

Samgin, kayıtsızlıkla: "İnokov ise tanıyorum," dedi.

"Onun eski bir tanıdığı. Sonra şu Sudakov var; onu da vurdular."

Başını sallayarak yine iç geçirdi.

"Off!"

"Kent yönetiminde işler nasıl?" diye sordu Samgin.

"'Yaptın mı?' diye soruyorlar. 'Yaptım,' diyorum. 'Neden?' diye soruyorlar. 'Pisliklerinizi örtmek için...' diyorum."

Samgin: 'Herhalde yalan söylüyor,' diye düşündü.

"Biraz atıştık. Benden bir yere gitmeyeceğime dair imza aldılar, bense Alina'yı yurtdışına göndermek istiyordum."

Aniden, sanki çatının üzerinde patlamış gibi bir top sesi duyuldu. O denli şiddetliydi ki, ikisi de yerlerinden sıçradı. Lütov, yüzünü buruşturarak, şapkasını yere düşürdü ve haykırdı:

"Hayvanın teki bu! Bir şeyleri parçaladı değil mi?"

Atış yinelendi. İkisi de, üçüncü atışı bekleyerek susuyordu. Samgin, içinde, pencere camı gibi bir şeylerin titreştiğini hissederek sigarasını içiyordu. Bir-iki dakika kadar konuşmadılar. Lütov şapkasını dizine taktı, kaygılı ve yavaş bir sesle konuşmasını sürdürdü:

"Orada, kent yönetiminde bir alçak var ama bana karşı dürüst davranıyor, bazı haberler veriyor, hepsi de doğru çıkıyor. Örneğin, senin barikat kurduğun biliniyor..."

Soru sorarcasına Samgin'e bakarak sustu, Klim ise yüzünü sigarasının duman bulutuyla kaplayarak:

"Saçma," dedi.

"Hayır, bunu ciddiye al!" diye tavsiyede bulundu Lütov. "Burada insana acımıyorlar! Doktora, adını unuttum, galiba Vinogradov'a arama için gelmişler ve polis komiseri ona ateş etmiş. Ensesine. Evet. Kostya Makarov'u da galiba enselemişler. Bizim bulunduğumuz yerde insanları tedavi ediyordu ama üç gündür ortada yok. Mobilya fabrikatörü Schimid'i anımsıyor musun?"

"Rastlamıştım."

"Gözleri önünde yirmi işçiye ateş açarak tutukladılar. İşte böyle! Kolomna'da Allah bilir neler oldu. Lübertsıy'da neler oluyor, biliyor musun? Sokaklarda fare gibi insan öldürüyorlar."

Lütov gözlerini kırparak ve sürekli Samgin'e bakarak, sakin, düşünceli bir tavırla konuşuyordu. Bu bakış Samgin'i rahatsız ediyor, anlamsız bir çıkış yapmasını beklemek durumunda bırakı-

yordu. Öyle de oldu. Lütov'un yüzü ansızın kırmızı lekelerle doldu, şapkasını yere vurarak haykırdı:

"Bu akılsız, korkak domuz! Kömürcü... insanlara ateş ediyor."

Edepsizce ve kudurmuşçasına sövmeye, yumruğuyla divanın kol konacak yerine vurmaya başladı. Bunu sanki yalnızca yarısı kudurmuş gibi yapıyordu; zira Samgin onun bir gözünü kısarak diğeriyle kendisine baktığını görüyordu.

"Bizde hiç böylesine alçakça bir çarlık yönetimi olmamıştı!" diye bağırıyor ve hışırdar gibi ses çıkarıyordu. "İvan Groznıy, Piotr gibilerin amacı... bir amacı vardı. Ya bunun? Bu ne için duruyor? Yeteneksiz mahluk..."

Lütov sözcükleri söylerken boğulur gibi olduğunda, Samgin: "Bağırmanın anlamı yok," diye homurdandı.

"Ve amin!" diye haykırdı Lütov, şapkasını giyerek. "Sen de ortadan sıvış. Bunu senden Dunyaşa da rica ediyor. Git buradan, kardeşim. Canına okurlar yoksa."

Samgin'in elini yakaladı, sustu, elini çekerken gözlüğünün altından baktı, aniden sessizce ve sinsice sordu:

"Birdenbire topları onların ellerinden aldıklarını, aniden Prohorov işçilerinin üstün geldiğini düşün? Ne olacak?"

Samgin gülerek:

"Kehanette bulunmasan olmaz, değil mi?" dedi.

Lütov, kürkünü giyerken: "Hayır, bir düşün, ne olur, ha?" dedi.

Ve Samgin'in elini fazlasıyla sıcak eliyle sıkarak gitti.

Klim, insanın üzerine kaynar su mu soğuk su mu attıklarını anlayamadığı bir duyguyla baş başa kalmıştı. Odada dolaşırken Lütov'un tüm söylediklerini ve haykırdıklarını tek bir tümceye indirgemeye çalıştı. "Sıvış" ve "git buradan" sözleri hepsini bastırmasına karşın bunu başaramadı. Alnını soğuk cama dayayarak pencerenin yanında durdu. Sokak ıssızdı; yalnızca bir kadın, eğilmiş, ateşin yakıldığı siyah dairenin üzerinde dolaşıyor ve sepete kömür dolduruyordu.

Farklı bir sessizlik vardı. Samgin çoktandır böyle bir sessizlik duymamıştı. Ve hiç konuşmadan düşünüyordu:

'Herhalde her şey bitti.'

Sessizlik artıyor ve hoş olmayan bir duygu uyandırarak derinleşiyordu. Sanki döşeme ayağının altından kaçarak çöküyordu. Saati, yeleğinin cebinde yavaşça tıkırdıyor, mutfaktan keskin bir tuzlu balık kokusu geliyordu. Samgin vasistası açtı ve soğukla birlikte odaya haykıran bir komut sesi doluştu: "Hazır ol!"

Donuk havada süngülerin buz rengi uçları sallandı, asker grubu kaldırıma doğru toplandı; yanlarında Kazakların küçük ve öfkeli atları hareket halindeydi; ortalarında ön ayaklarını iyice yukarıya doğru kaldırarak ve dişlerini çıkartarak iri yarı kızıl-sarı bir at, sırtında da görkemli bir tavırla duran, topluca, bıyıklı, kırmızı, şişkin yüzlü ve göğsünde nişanlar bulunan bir asker boy gösteriyordu; beyaz eldivenli yumruğunun içindeki kamçıyı, din adamlarının haç tuttuğu gibi tutuyordu. Caddeye dağılmış askerlere bakmadan geçti, arkasından da yine eğerleri üzerinde hoplayarak Kazaklar geliyordu. Arkadaki Kazaklardan sakallı olan eğerin üzerinde eğildi, bir askerin koltuk altından bir bohçayı çekerek aldı. Bohçada kürkten yapılma yılan biçiminde bir kürk vardı. Asker tüfeğini salladı. Ama sakallı Kazak ve diğer iki Kazak atlarını sıçratarak döndürmeye başladılar ve askerler dağılarak binaların duvarlarına yapıştı. Kızıl-sarı at ağır ağır sıçradı ve dişlerini biraz daha göstererek kişnedi:

"Onlar kim? Kim kumanda ediyor?"

Samgin, perdenin arkasından bakarak güldü; atlı değil de at sormuş gibi bir şey olmuştu.

Yemek odasında Varvara haykırdı:

"Küstahlar! Ve bu savunanlar!"

Samgin, kapıdan, omzundan kürkünü attığını, şapkasını başından sıyırdığını ve bir kör gibi sandalyelere çarparak koşturduğunu görüyordu.

"Anlıyor musun? Yakaladılar, arama yaptılar... Bunun nasıl olduğunu tasavvur edemezsin! Manşonunu, atkısını aldılar... Bu bir yağma!"

Koşarak divana atıldı ve ağlayarak ayaklarını şaşılacak bir sıklıkla yere vurmaya başladı. Samgin onun bluzunun iliklenmemiş yakasına gözünün ucuyla baktı ve iç geçirerek su içmeye gitti.

Birkaç hareketsiz gün, şaşılacak derecede sessiz ve ağır geçti. Samgin tüm endişeleri yaşadığını ve kendisi için gerekli olan dinlenmeyi hak ettiğini düşünmeye başlamıştı. Ancak dinlenmenin o kadar gerekli olmadığı, henüz yaşamadığı ve yeni oluşlarıyla onu çok sinirlendiren başka endişelerin varlığı ortaya çıktı. Bu yeni endişe, insanlarla yakınlaşma ve yeni olaylar gerektiriyordu; ancak insanlar ortaya çıkmıyor, Samgin de evden çıkmaya çekiniyordu; ayrıca dağılmış bir suratla dolaşmak da pek hoş değildi. Olaylar tabii ki gelişti; geceleri, hatta gündüzleri ara sıra tabanca ve tüfek sesleri duyuluyordu; ancak bunların son noktayı koydukları ortadaydı. Pencerelerin önünden Kazak devriyeleri ve çoktandır görülmeyen polis grupları geçiyordu; Varvara çok dikkatli ses çıkarıyor, Samgin'e bir şeyler talep eder gibi bakıyordu.

Yemek odasındaki birisine: "Bu devrim değil, çocukça bir şey," diyordu. "Toplara karşı tabanca!"

Samgin onun kavga etmek istediğini hissediyor, çalışma odasında konuşmadan oturuyordu.

Tüm bunlar ağır geçen günlerin boşluğunu doldurmuyor, yorucu ancak sürekli olan heyecan alışkanlığını tatmin edemiyordu. Gazeteler belirsiz, yaşlıların söylenmesini andıran bir şeyler yazıyordu; pek bir şey söylemedikleri gibi, sayıları da azdı. Anfimyevna'nın yerini zayıf, tahta göğüslü, yaşı belirsiz bir kadın almıştı; hapishane gardiyanı gibi az konuşan bir kadındı; uyuşuk davranıyor ve insanın yüzüne tuhaf bir biçimde, dimdik bakıyordu. Gözleri donuk cam rengindeydi; Varvara kendisine bir şey emrettiğinde, sürekli kapalı ince dudaklarını aralayarak ve belirgin bir çaba göstererek iki sözcükle yanıt veriyordu:

"Başüstüne. Anlaşıldı."

Samgin nedenini anlamayarak ve kendisiyle alay ederek, evinde ve sokakta barikat savunucularını yeniden görmekten, yoldaş Yakov'un yumuşak sesini duymaktan hoşlanabileceğini düşünüyordu. Bir Anfimyevna eksikti ve onun iyilik dolu yüzünü sıçanların yediğini anımsamak kötü ve utanç vericiydi. Genelde daha önce hoşlanmadığı, gereksiz insanları da arıyordu. Gece ve gündüz sokakta ve çatıda güçlü olmayan ancak sırnaşık bir rüzgâr

dolanıp duruyor, insanlar ve binalar arasında yabancılaştırıcı duvarlar oluşturuyordu; bu duvarlar görünmüyor, ancak varlıkları, sokak sakinlerinin suskunlaşmalarından, birbirlerini kuşkuyla ve asık bir yüzle incelemelerinden, karşılaştıklarında hemen farklı yönlere gitmelerinden anlaşılıyordu. Samgin, iki kez, akşam saatlerinde soluk almak için sokağa çıktı ve tanıdığı sokak sakinlerinin kendisiyle selamlaşmadığını, selamlaşanların da eskisi kadar saygılı selam vermediklerini ve kendisine, sanki onları kâğıt oyununda soymuş gibi, pek dostça bakmadıklarını düşündü.

Klim: 'Beni tutuklarlarsa kuşkusuz suskun kalmayacaklar,' diye düşündü ve insanların gözüne görünmemenin daha iyi olacağına karar verdi. Bu yürüyüşlerden vazgeçmesinin nedenlerinden biri de, sokak sakinlerinin neredeyse özel bir çaba göstererek sokakları süpürmeleri, demir küreklerle kaldırımı kazımalarıydı. Varvara'nın da çok sıkıldığı belliydi. Günlerdir ahırda ve kilerde çalışıyor, çardağın olduğu yerde ayaklarıyla patırtı yapıp duruyor, yemeklerde ve çay içerken dişlerinin arasından, yakınarak konuşuyordu:

"Yaşamı sözde kurdular! Sokağa çıkmak korkunç bir şey. Yakında bayram ve kutsal günler var; ne kadar neşeli olacaklarını düşünebiliyorum... Anfimyevna'yı ev yönetiminden nasıl bir anarşinin uzaklaştırdığını bir bilseydin..."

Samgin susuyor, susmanın kaba ve yersiz olduğu durumlarda ise söylenenleri onaylıyordu:

"Evet, çok tuhaf davranıyordu..."

Günlerin boşluğunun adeta içine işlediğini, fiziksel olarak kendisini şişirdiğini, düşüncelerini bozduğunu hissediyordu.

Sabahtan, çay içer içmez çalışma odasına kapanıyor, şu iki ay içinde yaşadıklarını yalın sözcüklerle anlatmaya çalışıyordu. Can sıkıntısıyla, sözcüklerin görmek istediğini gösteremediğini, neden yaşlı askerin görevini yaparken kapıcı Nikolay gibi antipatik olduğunu, yoldaş Yakov ve Kalitin'in neden antipati uyandırmadığını açıklayamadığını fark ediyordu.

'Ama belki de onlar da öldürüyordur...'

Bir keresinde, yazdıklarının üzerini karalarken yemek odasında tanımadığı sesler duydu; gözlüğünü mendiliyle silerek dışarı çıktı ve divanın üzerinde Bragin'i Varvara ile yan yana otururken gördü; sobanın yanında ise çinileri avuçlarıyla sıvazlayan, uzun bir redingot giymiş, keçe çizmeli, uzun boylu bir adam duruyordu.

"Depsames," diye kendisini tanıttı ve kırmızıya çalan elini Samgin'e uzattı.

Genellikle bu boydaki insanlar bas bir sesle konuşurdu; bu adam ise çocukça, tiz bir sesle konuşuyordu. Başında, yarı kırlaşmış saçların oluşturduğu karışık bir şapka vardı sanki; yüzünün sol yanı derin bir yara iziyle kesilmişti; yara, alt göz kapağına kadar uzanıyor, bu nedenle de sol gözü sağ gözünden büyük görünüyordu. Gri sakalı yanaklarından iki tutam halinde dökülüyor, çenesini ve kalın alt dudağını neredeyse ortada bırakıyordu. Soyadını söyleyerek farklı ölçülerdeki gözleriyle Klim'e dik dik baktı ve yine çinileri sıvazlamaya başladı. Gözleri siyah ve çok parlaktı.

Bragin, Varvara'ya kendisini ve Depsames'i iki kez durdurarak üzerlerini nasıl aradıklarını öfkeyle anlatıyordu. Varvara da öfkelendi.

"Çok kötü günler yaşıyoruz! Bu, yönetimin anlaşılmayan iki ruhluluğu..."

"O zaman ben Zahar Borisoviç'e size uğramasını önermiştim..."

Depsames sallandı ve fıkradaki Musevi aksanıyla konuşmaya başladı:

"Bunu 'uğramak' diye söyledim, çünkü ben artık yeterince kırıldım, size teşekkür ederim!"

Gaga burunlu, mat-sarı yüzü kızardı ve başını sağ omzuna eğerek, iyi yürekli bir alaycılıkla Klim'e sordu:

"Bu kavga dolu günler daha uzun sürecek mi? Bilmiyor musunuz? Peki, kim bilecek?"

Parmakları, sakalının tutamlarını hemen sıvazladı.

"Ah, siz yağma yapılmasını çok seviyorsunuz!"

Varvara'nın büfeden servisleri ve şişeleri taşımasına yardım

ederken, Bragin, bir doktor tavrıyla, aydınların yağma düzenlemeyeceğini belirtti.

"Hayır mı diyorsunuz? Ama sizin nihilistleriniz ve Pisarev yanlılarınız Puşkin'i yağmalamaya kalkmadılar mı? Bu güneşe tükürmekle aynı şey!"

Bragin, bu kez mahçup olarak: "Zahar Borisoviç, Puşkin'e abartılı bir biçimde hayran," diye belirtti.

Depsames, Bragin'e elini sallayarak: Ah, evet, abartılı bir biçimde," diye onayladı. "Bırakın da öyle olsun! Ben size farelerin Rus edebiyatını daha fazla sevdiğini söylüyorum. Siz ise yangınları, kasırgaları, buzların çözülmesini seviyor, skandalların olduğu her sokağı dolaşıyorsunuz. Bu doğru değil mi? Doğru! Size gerekli olan, belirsiz bir zamanı yaşamak. Siz yeryüzünün en korkunç ulususunuz..."

Samgin'e, bu adam kasten belirgin bir aksanla konuşuyormuş ve onda gerçekten abartılı bir şeyler varmış gibi geliyordu.

"Tiyatroda baldırıçıplakları izliyorsunuz ve pisliğin içinde altın bulacağınızı düşünüyorsunuz ama orada altın değil, kıskanç kadınların 'rakibalarının' gözlerine atmaları için kükürt asit yapılan pirit var..."

"Rakibe," diye düzeltti Bragin.

"Ya sizin Bolşevikler, bu da yağma değil mi?"

Ansızın cırlak ve alçak bir sesle gülmeye başladı ve Samgin'i: 'Cırlak bir sesle gülmek zorunda mı?' diye düşünmeye zorladı.

Depsames'in gülüşünün tiz sesine uygun düşmeyişi, Samgin'in ona olan güvensizliğini güçlendiriyordu. Adam sağ gözünü kırptı ve gülümseyerek konuşmasını sürdürdü:

"Bolşevikler, tarihin yüz verst önünde koşmayı isteyen insanlardır ve sağduyulu insanlar onların peşinden gitmez. Sağduyulu ne anlama geliyor? Bu kişiler devrim istemezler ve kendileri için yaşarlar; kimse devrimi kendisi için istemez. Eh, ama yine de birazcık devrim yapmak gerekirse, birazcık para verir ve şöyle der: Buyrun, alın ve bana bir devrim yapın... kırk beş rublelik olsun!"

Gözlerini kısarak beklenmedik bir yumuşaklıkla güldü ve bu da ona yakışmadı.

Samgin: "Siz sosyalist misiniz?" diye sordu.

"Ben Musevi'yim!" dedi Depsames. "Renan'a göre tüm Museviler sosyalisttir. Eh, bu bir kompliman sayılmaz çünkü tüm insanlar sosyalisttir; bu, onları diğer şeylerden daha fazla bozmaz."

"Zahar Borisoviç herhalde siyonist," diye belirtti, Bragin.

Depsames: "Teşekkür ederim!" diye haykırdı ve sözcükleri kasten tahrif ettiği açıkça anlaşıldı. Bu da onun kır saçlarının çirkinleştirdiği yüzüne uygun düşmüyordu. "Bay Bragin siyonizmi hoş bir şaka olarak algılıyor: Siyonizm, bir Musevi'nin diğer bir Musevi'yi üçüncü bir Musevi'nin parasıyla Filistin'e göndermesidir. Birçok kişi, düşünmek yerine şaka yapmayı seviyor..."

Varvara herkesi masaya davet etti. Musevi'nin karşısına oturan Samgin, Tagilskiy'nin sözlerini anımsadı. "Yaşamımızın en iğrenç olgularından biri de, Rus ulusalcılığıyla dolu Musevi'dir. Bu bir nihilist değildir. Preys de değildir."

Museviler Samgin'e antipatik geliyordu, ama bu antipatinin utanılacak bir şey olduğunu bilerek, birçokları gibi bunu filosemitizm olarak adlandırılan tümceler sistemi içinde gizliyordu. Musevi bir kişiyi bir Alman ya da Finli'den daha yabancı görüyor, her birisinde özel, keskin bir nüfuz edebilme gücünün olduğundan kuşkulanıyordu. Bu güç, Musevi'ye, onun, yani Rus insanının belirgin ve gizli yetersizliklerini diğer ırkların insanlarına kıyasla daha ince ve açık görebilme olanağı vermekteydi. Rusya'da Museviliğin yazgısının ne denli acıklı olduğunu anlayarak, Musevi'nin psikolojisinin Rus insanına karşı organik bir düşmanlık duygusuyla, aşağılanma ve acılarından dolayı intikam arzusuyla dolu olmasından kuşkulanıyordu. Bu çenesi düşük, ince sesli, cırlak insanın bu duygusunu ortaya koymasını bekliyordu.

"Biraz devrim mi istiyorsunuz? Tamam, öyleyse mujikleri ayağa kaldırdığınızda, onlar da her türlü aşırılığı yapmak için dört bir yana koşuşturduğunda, sizin ve kendisinin kafasını kırdığında çok fazla devriminiz olacak."

Bragin: "Kehanetlere inanmam," diye söylendi; Varvara ise onaylarcasına başını sallayarak:

"Hayır, bu çok doğru!" dedi.

Depsames ona döndü; bir elinde çatal, diğerinde ise uzun süredir yemeye zaman bulamayarak tuttuğu bir ekmek parçası vardı.

"Her Musevi biraz kâhindir, çünkü kana karşıdır; savaşın ve kan dökülmesinin kaçınılmazlığını anlayamaz, evet!"

Samgin bu Musevi'nin babacan bir sevecenlikle ve alay etmeden konuşmak istediğini görüyordu. Bu durum, hüzünlü gözlerinin yumuşak siyah parıltısında ortaya çıkıyor, ama ince sesi duygulara boyun eğmiyor ve kulak tırmalıyordu.

"Sizin iki başlı devletinizde kâhin olmak çok kolay. Sizin kartalınızdaki mujik başının sağa baktığını, yalnızca devrimcilerin küçük başının sola baktığını fark etmiyor musunuz? Mujiğin başını sola çevirirseniz, kendisini başınıza çar yapacağını göreceksiniz!"

Bu konuşmaların, kimi kendi düşünceleriyle uyuştuğunu düşünen Samgin: 'Bu dünya çapındaki akıllı kişiler, başkalarının hakları konusunda eleştiri getiriyor, akıl öğretiyor... Hayne, Marx gibiler...' diye düşündü.

"Başkalarının hakları," sözlerine takılarak, Samgin dinlemekten vazgeçti.

"Toplum kişiye değer vermezse, kişinin topluma karşı düşmanca bir tutum takınma hakkı doğar..."

İçeriği on kat detaylı olan iki sözcük, içindeki gizli anarşizmi ortaya koyuyordu. Bu hoş değildi. Depsames tuttuğu ekmek parçasıyla birlikte elini sallayarak Varvara'ya şöyle diyordu:

"Museviler herkes için çalışan insanlardır. Rodşild, Marx gibi herkes için çalışır, öyle değil mi? Ama acaba Rodşild, bir kapıcı gibi, sokaktaki paraları gözlere toz kaçırmaması için süpürerek bir yığın haline getirmiyor mu? Ve siz Rodşild olmasaydı da Marx'ın olacağını düşünüyorsunuz. Bunu düşünüyorsunuz, değil mi?"

Varvara bunu çok zekice buldu ve gülmeye başladı; Bragin ise Samgin'e bakıyor, utangaç bir tavırla gülümsüyor, huzursuzca sandalyedeki uzun bedenini sallıyordu; Samgin, Bragin'in göz kırptığını görür gibi oldu ve en nihayet:

"Size bir çift söz söyleyebilir miyim?" diye sordu.

Çalışma odasına geçtiler ve Bragin orada alçak sesle, hızlı hızlı konuşmaya başladı:

"Onu getirdiğim için beni bağışlayın, sizi görmem gerekiyordu o ise yalnız yürümekten korkuyor. Aslında çok ilginç ve hoş bir adamdır ama görüyorsunuz çok konuşuyor! Her konuda, ne kadar istiyorsa..."

Samgin, Bragin'i uzun zamandır böylesine kendinden hoşnut, saçı başı taralı ve ışıltılı görmemişti.

Bragin: "Sizi uyarmak için uğradım, Moskova'dan gitmeniz gerekiyor. Bu aramızda kalsın, Varvara Krilova'yı endişelendirmek istemiyorum, ama bazı çevrelerde tanınıyorsunuz..." dedi.

Samgin'in kendisine bir şeyler sormasını bekleyerek sustu; ancak Klim sigarasını içiyor ve bir şey sormuyordu. O zaman Bragin daha da alçak sesle konuşmasını sürdürdü:

"Depsames yanılmıyor: Sosyalistler, aşırı sağcıların üzerine fazla oynadılar."

Depsames yemek odasında bağırıyordu:

"Ee, bu böyle olacak: Bir ayakta yeni çizme, diğerinde eski çarık..."

"Moskova'da nasıl bir ortam oluştuğunu tasavvur edemezsiniz," diye fısıldadı Bragin. "Moskova ve barikatlar... Bu herkesi çileden çıkartıyor! Hatta sıradan halk, örneğin, arabacılar..."

Samgin, gülümseyerek: "Anlıyorum," dedi. "Barikatlar özellikle arabacıları çileden çıkartıyor..."

Bragin, ayakları üzerinde sallanarak: "Hayır, olaya daha ciddi yaklaşın," diye rica etti. "Sizi tanıyan insanlar, örneğin Ryahin, Tagilskiy, Preys ve özellikle de Stratonov çok güçlü bir kişilik! Ve inanın, büyük geleceği olan bir siyasetçi..."

Klim, Bragin'in aptallaşmış ve aniden kızaran yüzüne bakarak: "Onlardan saklanmam mı gerekiyor?" diye sordu. Bragin, omuzlarını kaldırarak, alınmış bir tavırla ve daha yüksek bir sesle:

"Bunu görev saydım, sempati duyduğum için, saygımdan dolayı..."

Samgin, onun elini sıkarak: "Size içtenlikle teşekkür ederim," dedi. Bragin ise onun avucunu iki eliyle yakalayarak ve üçünü bir-

likte güçlü bir biçimde sallayarak heyecanlanmış bir tavırla fısıldadı:

"Bugünlerde, herkesin iyiliğini isteyen bir insanın yaşamasının ne denli güç olduğunu tasavvur edemezsiniz... İnanın ki –daha alçak bir sesle ekledi– onlar sizin öneminizin farkındalar..."

Bir yılanınkini anımsatan küçük kafasını sallayarak yemek odasına geçti, Samgin ise onun uzun ve eğik sırtına bakarak:

'Kiminle yola çıktığını, kime hizmet ettiğini bilmiyor,' diye düşündü.

Bu, ona Makarov'u ve aralarında geçen tatsız konuşmayı anımsattı. Yemek odasında Depsames yavaşça gülüyor, Varvara ise ilgiyle yineliyordu:

"Bu son derece doğru, çok doğru!"

Samgin pencereden baktı; kiliselerin çanlarıyla inleyen gökyüzünde gurup vaktinin kızıllığı görünüyor, kuşlar aralıksız dönüp duruyor, kırmızı üzerine siyah, karmaşık bir nakış oluşturuyordu. Samgin kuşlara bakarak onların telaşından tartışma götürmez sözler oluşturmaya çalışıyordu. Varvara, Bragin'in koluna girmiş, caddeyi geçiyor, arkalarında da tuhaf Musevi yürüyordu.

Ortalık karardığında Aleksey Gogin, yarım kürkü ve keçe çizmeleriyle çıkageldi; gocuğunun düğmelerini çözerken söyleniyordu:

"Ne kadar antipatik bir uşağınız var, gözleri bir dedektifinki gibi."

Üşütmüş gibi öksürerek masaya oturdu:

"Votka yok mu?" diye sordu.

Votkayı içtikten sonra ekmek parçasını iyice tuzladı ve yine votka koydu.

'Meyhanede gibi,' diye düşündü Samgin.

Ekmeği çiğnedikten sonra Gogin söze başladı:

"Kardeşim, sizden Rusgorod'a gitmenizi ve orada bir teyzeden para almanızı rica ediyoruz. Bu çok harika bir teyze! Nadir rastlanan güzellikte ve üstelik de aptal değil. Paralar mahkeme emanetinde duruyor ve burada hukuksal bir engel var. Başarabilir misiniz?"

Samgin: "Daha ayrıntılı anlatamaz mısınız?" diye sordu. Aleksey ellerini açtı:

"Daha ayrıntılı bir şey bilmiyorum. Kadının soyadı Zotova. İşte adresi. Herhalde Stepan Kutuzov'un akrabası ya da arkadaşı."

'Buradan gitmek iyi bir şey,' diye düşündü Samgin. 'Bu da son görev olsun.'

Klim gidebileceğini söylediğinde, Gogin: "Serserilerin size saldırdığı sırada Lübaşa'nın birisini hakladığı doğru mu?" diye sordu.

Saldırıyı anımsamak hoş bir duygu değildi.

Klim: "Evet, ateş etti," diye kuru bir sesle yanıtladı.

"Öldürdü mü?"

"Adam kalktı ve gitti. Ben ise tabancayı almayı unuttum."

Bunu söyledikten sonra Samgin, tabancasının Yakov tarafından alındığını anımsadı ve kendi kendine kızdı: Niçin söylemişti?

"Eh, işte cezamızı ödedik," diye kayıtsızca konuştu, Gogin. "Lübaşa bizim aramızda tam bir duygusal yıkım içinde," diye yorgun bir tavırla konuşmasını sürdürdü. "Eli kırık ve genelde ezik bir durumda. Bize geceleyin, yaptığı cesaret dolu davranıştan dolayı ezik bir halde geldi ve şu ana kadar da bilinçli ve bilinçsizleri öldürme hakkına ilişkin saçma sapan şeyler zırvalıyor. Onu yani Lübaşa'yı öldürmek olasıymış, o ise –bilinçli davranarak– kendisine saldıran bir hayvanı öldürmemeliymiş gibi bir sonuç çıkıyor. O iyi bir yoldaş, değerli bir emekçi, ancak Narodnik yanlısı özünü ve Hıristiyanca duygularını yok edemiyor. Orada benim kız kardeşimle öyle bir tartışıyor ki, yanına yaklaşamazsın! Genel olarak, Kutuzov'un söylediği gibi, orası bir pazar yerini andırıyor."

Kalktı, aynaya yaklaştı, dilini çıkardı, baktı ve söylendi:

"Allah kahretsin, hastalanıyorum! Ateşim var, başım çatlıyor. Aniden devrileceğim, ne dersin?"

Yeniden masaya yaklaştı, bir kadeh votka daha içti ve kürkünün çengellerini takmaya başladı. Klim:

"Parti şimdi ne yapacak?" diye sordu.

Gogin, şaşırmış bir tavırla: "Tabii ki aynı şeyi," dedi. "İşçilerin Moskova hareketi, sıradan insanların, beklendiği üzere, güçlünün arkasından gittiğini gösterdi. İşçi sınıfı yeni bir ayaklanma-

ya hazırlanmak zorunda. Silahlanmak, asker arasında yapılan propagandayı güçlendirmek gerek. Para ve silah, özellikle de silah gerekli!"

İşçilerin taşradaki mücadele girişimlerini, terör hareketlerini, Kara Yüzler içindeki ele geçirmeleri, tarım hareketi patlamalarını saymaya başladı. Tüm bunları sanki kendisine anımsatırmışçasına anlatıyor ve nokta koyarcasına, yavaşça yumruğuyla masaya vuruyordu. Samgin, tüm bunların neye varacağını sormak istiyordu. Ama aniden, tüm açıklığıyla, bunu kayıtsızca, adeta sağduyulu bir insanın görevi olarak sorabileceğini hissetti. Bu soru için başka bir gerekçe bulamıyordu.

Gogin: "İsterseniz, bunu biçimsel olarak biraz anarşi, ama aslında devrimciler için gerekli bir eğitim olarak adlandırabilirsiniz. Para gerekli, silah için gerekli," diye iç geçirerek yineledi ve gitti. Samgin onu geçirdikten sonra odada dolaşmaya, pencereden bakmaya ve kendisine sormaya başladı:

'Acaba Gogin, Kutuzov gibi insanları öğrendikleri kuramların gücü mü harekete geçiriyor? Hayır, onların iradesine hakim olan, sınıfsal psikolojilerinin sarsılmazlığına olan inançlarıyla çatışan bir şey olmalı. İşçileri anlamak olası, ama Kutuzov gibileri anlamak olanaksız...'

Karşıdaki feneri onarmışlardı; çok parlak bir ışık veriyor, binayı ön cephe sıvasındaki çatlaklara varıncaya dek aydınlatıyordu.

'Bu tür binalarda, her türlü güce tabi olmaya hazır milyonlarca insan yaşıyor. Onların değeri böyle durumlarda ortaya çıkıyor.'

Bir gün sonra yeniden sıra dışı olayların yörüngesine girdi. Geceleyin vagonda çok güçlü bir darbeyle yerinden fırladığında ve sersemlemiş bir halde ayağa sıçradığında birisi yüzüne hırıldayarak haykırdı:

"Ne oldu? Kaza mı?" Ve bir omuz darbesiyle onu yeniden oturduğu yere yıkarak haykırdı:

"Kibrit... hay aksi şeytan! Hey siz, kim var orada? Kibrit!"

Vagon silkelendi, sarsıldı, lokomotif hışırdadı, insanlar bağırdı; Klim'in karanlıkta göremediği komşusu penceredeki perdeyi

yırttı; açık mavi gökyüzü ve iki yıldız ortaya çıktı; Samgin kibriti çaktı ve önünde geniş bir sırt, etli bir boyun, yağlı bir ense gördü. Bu özelliklere sahip kişi, alnını cama dayayarak, meydan okur bir tavırla:

"Ee, ne oldu? Semaforun yanında duruyoruz. Ee?" dedi.

Kompartımanın kapısı açıldı, kondüktör içeriyi fenerle aydınlattı ve:

"Her şey yolunda mı? Yaralı var mı?" diye sordu.

Adam elinden feneri alarak Samgin'in yüzüne tuttu, birkaç saniye dikkatle baktı, daha sonra da yüksek sesle gırtlağını temizleyerek yere tükürdü:

"Şimdi artık uyunmaz!" dedi.

Fenerin zayıf ve titrek ışığı, puhu kuşununkini andıran yuvarlak gözlü, toplu ve karanlık bir yüzü aydınlatıyordu: Geniş ve büyük burnunun altında gür gri bıyıklar, düz, yuvarlak kafatasında rakun kürkünü anımsatan tüyler vardı. Adam elleriyle sıraya dayanarak, sırtı dönük oturuyor, tavana bakıyor ve ritmik bir biçimde burnundan soluk alıyordu. Üzerinde kalın yün bir kazak, şalvar ve ayaklarında da çizgili çoraplar vardı; kompartımanın köşesinde gri bir kaput, redingot, kılıç kemeri, bir subay kılıcı, tabanca ve hasırdan örülmüş bir matara asılıydı.

"Neden duruyoruz ki?" diye sordu, yerinden kımıldamadan. "Yaşıyoruz, öyleyse yolumuza devam etmemiz gerek. İnip bir baksaydınız..."

Samgin: "Sizin gibi bir asker için bu daha uygun," dedi.

"Asker mi!" diye öfkeyle yineledi subay; "Benim çizmelerimi giymem gerek ama ayaklarım ağrıyor. Saygılı olmak gerek..."

Matarayı aldı, kapağını çevirerek açtı, biraz içerek derin bir iç geçirdi. Subayın kendisine kaba sözler söyleyeceğinden korkan Samgin, hemen giyindi ve vagondan çıkarak soğuk maviliğe daldı. Gece, şeffaf sayılacak kadar aydınlıktı. Çok yükseklerde, yıldız açısından yoksul gökyüzünde, son derece küçük görünen ay soğuk ve parlaktı; çevrede hiçbir şey görünmüyordu: Karların yapıştığı ağaçların oluşturduğu sık duvar, lokomotifin yanında duran küçük, siyah insan topluluğu... İnsanlar vagonlardan karların

üzerine sıçrıyor, uzakta ise altın bir örümcek ağına benzeyen istasyonun ışıkları seçiliyordu.

Samgin lokomotife doğru gitti, yolcular da onu izledi; beş asker neşeyle koşuyordu; lokomotifin yanındaki kalabalığın ortasında gözlüklü, uzun boylu bir jandarma ve tüfekli iki er duruyordu. Kalpaklı makinist lokomotifin üzerinden onlara doğru eğilmişti. Alçak sesle konuşuyorlar ve sözcükler net duyulmasına karşın, Samgin bir şeylerden korkulması gerektiğini hissediyordu.

Jandarma: "İstasyona kadar sürükleyecek misin?" diye sordu.

"Olmaz," dedi makinist.

Birisi iç geçirdi.

"Allah kahretsin! Öldürüyorlar ve of bile çekemiyorsun."

Samgin yavaşça askere:

"Ne oldu?" diye sordu.

Asker isteksizce: "Lokomotifte bir şey var," diye yanıtladı ancak diğeri ona itiraz etti:

"Yok yahu! Raylar makas yerinde kırılmış."

Tıknaz asker Samgin'in arkasından dolaştı, yüzüne baktı ve oldukça yüksek sesle:

"Bizim gibi ortalığı yatıştıranları bazı caniler yok etmek istedi!" dedi.

Biraz ara vererek ekledi:

"Gözlüklü."

İlk asker yatıştırıcı bir tavırla araya girdi:

"Hiçbir şey belli değil ki."

Ancak tıknaz olan taviz vermedi:

"Jandarma söyledi: Bu bir kundaklama."

Tıknaz asker giderek sesini yükseltiyor, sesi biraz burnundan ve sertçe çıkıyordu.

Samgin: 'Bu tür konuşmalar rezalet çıkmasına neden olur,' diye düşündü ve istasyona doğru rayların yanındaki patikadan, karlarla kaplı köknar ağaçlarının oluşturduğu tentenin altından yürümeye başladı.

Önünde, yakası tilki kürkünden gocuk giymiş, başında kulaklıklı kürk şapka bulunan bir adam ağır ağır yürüyor, diğer yolcu-

lar da traverslerin yanından gidiyordu. Şapkalı adam ölçülü bir tavırla konuşuyordu:

"Bizim düzenimiz iyice bozuldu."

Samgin'in arkasından bir ses onu destekledi: "Akıl karışıklığı."

"Kimse kimseden korkmuyor," dedi gocuklu adam; geri döndü, Klim'in yüzüne baktı ve ona yol vererek traverslere doğru gitti.

Lokomotifin olduğu yerden öfkeyle bağırıyorlardı:

"Komutanınız nerede?"

"Bu seni ilgilendirmez. Sen bizim amirimiz değilsin."

"Bana bak!"

Burnundan konuşan ses haykırdı: "Senin neyine bakayım, sen karı mısın? Tüküreyim senin gözlüğüne!"

'O, jandarmaya bağırıyor,' diye düşündü Klim ve gözlüğünü çıkartarak paltosunun cebine soktu."

Tilki kürklü adam: "Düzenimiz kalmadı," dedi ve uzun uzun esnedi.

Kendisini rüyada gibi hisseden Samgin uzaklara, kulübelerin siyah tepeciklerinin kar yığınları arasından göründüğü yere baktı; kilisenin beyaz duvarlarını ve pencerelerin kırmızı beneklerini aydınlatan çan kulesinin altın başlığını titreten bir ateş yanıyordu.

İstasyonun peronunda yirmi kadar yolcu toplanmış, tüfekli üç askerin çevresini sararak alçak sesle soruyordu:

"Ee, dövdünüz mü?"

"Başka ne olacaktı ki?

"Emrederlerse sizi de pataklarız..."

Kulaklıklı şapkası olan adam: "Kadınları da dövmek gerekmez mi?" diye sordu ve ders verircesine, kendinden emin, yanıt beklemeden söze başladı: "Kadınları özellikle korkutmak gerek, kadınlar başkasının malına karşı erkeklerden daha açgözlüler..."

Başka bir grup yolcu daha istasyona yaklaştı; önlerinde bir subay aksayarak yürüyordu. Sefer üniformasıyla daha şişman ve yuvarlak görünüyordu.

"Ee, sorun nedir?" diye sertçe haykırdı; şapkalı adam, kürkünün önünü kapatarak dikleşti ve yaltaklanırcasına söze başladı: "Sabotaj yapmaya kalkıştıklarından kuşkulanılıyor..."

Subay öfkeyle bağırdı: "Size sormuyorum; istasyon amiri nerede?"

Gözlüklü jandarma koşarak geldi, insanları itekledi ve soluk alarak, hareket amirinin yolun hasara uğradığı ve işçi gerektiği konusunda telgraf çektiğini bildirdi.

"Sayın bayım, makas yerindeki raylar konusunda kötü niyet seziyorum..."

Subay: "Ne sanıyordun ki, aptal?" diye sordu ve bir eliyle bıyıklarını sıvazlarken, diğeriyle belinin yanında duran tabancasına dokundu. İnsanlar yanından uzaklaştı, birkaç kişi hemen trene doğru geri çekildi; jandarma alınmış bir tavırla konuşuyordu:

"Ben, efendim, dün buraya atandım..."

"Atandın, ama esneyerek iş yapma!"

Subay sırtını döndü:

"Bunlar ne askeri?"

Yumuşak, kadınımsı yüzlü, uzun boylu bir asker çabucak rapor verdi:

"Ayaklan köylere konuşlanan Buzulukskiy taburunun askerleri."

"Ayaklanan diyeceksin, salak! Defol git..."

Subay cebinden bir sigara kutusu çıkardı, askerlerin ardından baktı ve haykırdı:

"Hindiler gibi... ister misiniz?" Sözü, ağır bir küfürle bitirerek, çevresine baktı ve Klim'in yanına gelerek: "İzninizle..." dedi.

Sigarasını Samgin'in sigarasından yakarak kendisini tanıttı:

"Asteğmen Trifonov."

"Samgin."

"Öğretmen misiniz?"

"Hukukçuyum."

Asteğmen biraz düşünerek: "Avukat," dedi ve başını salladı. Gülerek: "Küçük avukatlardan, ama siz devrimi ve anayasayı olduğundan büyük gösterenlerdensiniz, öyle değil mi?" dedi.

Samgin uzaklaşmak istedi ancak asteğmen onun koluna girdi ve adımlarını çok geniş atarak ve sol ayağı üzerinde aksayarak beraberinde sürükledi. Kısık sesle konuşuyor, uzun uzun, buhar çı-

kararak, sık sık ve derinden pofluyor, nefesi şarap ve tütün kokuyordu.

Samgin'i dürterek: "Başarısız olanlardansınız," dedi. "Sizden bir şey olmaz, azizim, biz sizi pataklarız, yumurta gibi, parçalarız..."

Samgin, içinden, 'hayvan,' diye sövdü ve öfkeyle sordu: "Neden düşünmüyorsunuz ki ben..."

"Düşünmüyorum ama şaka yapıyorum," dedi asteğmen ve tükürdü. Hareket amiri arkasından yetişti:

"Beni mi çağırdınız?"

Asteğmen durdu, ona baktı, sustu ve elini salladı:

"Gerek yok."

Dirseğiyle Samgin'in koluna iyice bastırarak, homurdanarak, sözcüklerin üzerine basa basa ve onları tamamlamadan konuşmasını sürdürdü:

"Ben başarısız bir insanım. Üç kez yaralandım, haç nişanı aldım ama yaşamımı sağlayacak bir şeyim yok. Tilki kürklü bir uykucunun dairesinde yaşıyorum. O benden mahkeme aracılığıyla talepte bulunuyor. İstasyonda arkadaşlarımın hediyesi olan altın sigaralığımı çaldılar..."

Trene yaklaştılar, subay vagonun giriş basamaklarında durdu ve Samgin'in yüzüne gözlerini ayırmadan bakarak homurdandı:

"Aslına bakılırsa, ben onu yani sigaralığımı rehine verdim. Kız kardeşime, 'çaldılar' diyeceğim."

İstakozunkini anımsatan patlak gözleri oldukça toplu yüzünü karikatüre benzetiyordu. Eldivenli eliyle bakır tutacağı yakalayarak:

"Konyak ister misiniz? Fransız..." diye sordu.

Samgin reddetti. Asteğmen Trifonov ayağını vagonun basamağına koyarak öylece kalakaldı. Ortalık çok sessizdi, yalnızca kar insanların ayakları altında çatırdıyor, telgraf telleri uğultu çıkartıyor, asteğmen şarkı söylüyordu. Birdenbire sessizlik bozuldu, yüksek perdeden renkli bir ses, içindeki hüzünlü sözcükleri net bir biçimde vurgulayarak yayıldı:

"Sizlerle bugün son günüm,
Sizlerle geziyorum, dostlarım."

Asteğmen gözlerini kapadı ve: "Bu, Denisov, it oğlu it," dedi. "Operada korocu. Asker olarak beş para etmez. Ayyaş ve aylak. Ama iyi söylüyor, işitiyor musunuz?"

İki ses birlikte söylüyordu. İkincisi bas ve hüzünlüydü, ancak birincisi giderek daha yüksek perdeden çıkıyordu.

"Ah, hayır! Onun sesini bastıramazsın," diye söylendi, asteğmen.

Gökyüzünde, aya uzak bir yerlerde, iri bir yıldız yere düşüyormuşçasına parlıyordu. Samgin, trenin sonuna doğru ağır ağır yürürken, sıradan bir Rus şarkısının acı veren hüznünü ilk kez böylesine hissediyordu. Bu şarkıyı, mavimsi soğuk ıssızlıkta, yalnızca rüyalarda görülen çok doğal bir şey gibi algılıyordu. Jandarma peşinden geliyordu ancak o ve siyah gölgesi de, karla kaplı ağaçlar, çay tabağı iriliğindeki mehtap, onun yanıbaşındaki yıldız, beyaz tepelerin ve köy kilisesinin yanında yanan ateşin kızıl lekesi üzerindeki buzu andıran bir maviliğe sahip gökyüzü gibi masalsıydı; orada ayaklanmacıların bulunduğuna insanın inanası gelmiyordu.

Ancak şarkı aniden kesildi ve hemen ardından birkaç ses, hep bir ağızdan tartışmaya başladı. Amirane bir haykırış sert bir biçimde yankılanıyordu:

"Sen de kimsin?"

Dostça, yüksek perdeden bir kahkaha ve aradan da öfkeli bir bağırma duyuldu:

"Demek öyle?"

Birisi yüksek perdeden bir ıslık çaldı, uzaklardan lokomotifin kulakları tırmalayan düdüğü duyuldu. Samgin durdu, kulak verdi ancak ileride insanlar gülüşüyor, daha yüksek perdeden ıslık çalıyor ve bir kişi haykırıyordu:

"Yık, sürükle onu, hepsini sürükle..."

Jandarma oradan ayrılarak Samgin'e doğru yürüdü; gözlüğü parlıyordu. Bir elinde bazı kâğıtlar tutuyor, diğer elinin parmak-

ları göğsündeki tabanca kordonunu çekiştiriyordu; jandarmanın yanında ve bir adım ilerisinde Sudakov yürüyordu. İki eliyle karışık saçlı başına kasketini geçiriyordu. Mehtap onun sert, küstah yüzünü ve belindeki bakır kayış tokasını aydınlatıyordu; Samgin onun aksi sözlerini işitiyordu:

"Sersemlik etme, ihtiyar!"

Jandarma ise: "Yürü, yürü," diye sert bir sesle haykırıyordu.

Samgin, Sudakov'un kendisini tanımasını istemediğinden, vagonun basamaklarına sıçradı, yandan, omzunun üzerinden yaklaşmakta olan Sudakov'a baktı. Sudakov ansızın iki eliyle birden jandarmanın boşluğuna ve sırtına vurarak onu itti; jandarma yana fırladı, derin bir 'ah' çekti ancak inlemesi lokomotifin düdüğü ve buhar sesleri arasında kayboldu. Tüm ağırlığıyla yandaki rayların üzerine düştü; kızılımsı ışıklar, iki demet halinde, jandarmayı, basamaklara sıçrayan ve Samgin'in boşluğuna sert bir şeyle vuran Sudakov'dan ayırıyordu.

Ayakta kalmayı başaramayan Samgin, iki vagon arasındaki sahanlığa sıçradı ve işçilerin ortasına düştü; onlar da lokomotiften ve penceresinden sıçrayarak Samgin'e çarptılar; lokomotifin diğer yanında ise jandarma ve gençler bağırıyordu:

"Engel olma, dayı!"

"Karşı koyma, ihtiyar, böyle bir emir yok."

"Kim kaçtı?"

Lokomotif buhar çıkardı, geri geri giderken yola yanan kömür salıyor, tekerleklerin demiri takırdıyor, vagonların bağlantı kancaları gürültü çıkartıyordu; Samgin boşluğunu ovuşturarak yavaşça kendi vagonuna doğru yürürken, Sudakov'u Moskova'da, gardaki haliyle anımsıyordu: Orada duvara yaslanmış duruyor, başını eğmiş, ellerindeki gümüş paraları sayıyordu. Üzerinde, bakır tokalı kemerle bağlı siyah palto, koltuk altında ise küçük bir torba vardı; başındaki kasketi saçlarını örtemiyordu; saçları dört bir yana sarkıyor ve yanaklarında yonga gibi asılı duruyordu.

O zamanlar Samgin: 'yontulmamış bir adam,' diye düşünmüştü; şimdi ise delikanlının vahşi bir hayvanı anımsatan maharetini düşünüyordu: 'Jandarmayı birkaç saniye geç itseydi, jandarma lo-

komotifin tekerlekleri altına düşecekti...'

"Hey, beyefendi, biraz neşelen," diye bağırdılar ardından. Samgin çevresine bakmadan neredeyse kaçıyor gibiydi. Hareket yeri çok gürültülüydü, ancak demirlerin çıkardığı gürültü, soğuk ve her şeyi yutan ıssızlığın içinde kaybolmak için acele ediyor gibiydi. Vagonun koridorunda kondüktör ve jandarma duruyordu; asteğmen Trifonov kompartımanın kapısını kapadı.

Alçak sesle, şaşkınlıkla ve kısık kısık soruyordu: "Sivil memur mu? Tabancayı mı çaldı?"

"Öyle gibi," diye alçak sesle yanıtladı jandarma; bir subayın karşısında durması gerektiği gibi durmuyordu; hafifçe kambur ve başı eğikti, ancak elleri 'hazır ol' durumundaydı.

"Silahını mı aldı? Kaptı mı?"

"Evet, öyle. Trende olması gerek."

Kondüktör: "Askerler arıyor," diye söze karıştı.

Asteğmen üç kez, alçak sesle ve kesik kesik güldü:

Dudaklarını şapırdatarak ve kirpikleriyle gözlerini kapatarak: "Ha, ha, ha! İşte bu iyi numara!" dedi. "Ah, sen, sersem! Eh, gününü göreceksin! Bunu hak ettin! Ne istiyordun ki, ha?"

"Efendim..."

"Benim adamlarımı sürmelerini mi? Hayır, sağlıcakla kal! Alnına bir kurşun yapıştırmadıkları için de şükret... Ha, ha, ha! Çek git! Marş..."

Jandarma selam vermek için ağır ağır elini kaldırdı ve sallanarak çekip gitti, kondüktör de onu izledi; teğmen ise Samgin'i kolundan yakalayarak kompartımana doğru çekti, oturttu, kapıyı kapatarak ve kahkahalarla gülerek Klim'in karşısına geçti; diz dize oturdular.

"Anlayabiliyor musunuz, sahtekârın teki jandarmanın tabancasını kapıp kaçıyor? Hayır, anlayamazsınız: Ayrıcalıklı kesim, koruma düzeni, anne... Fare yakalıyorlar, devrimcileri değil! Bu bir komedi! Ah..."

Gülmekten konuşamıyor, hırıldıyordu. Yuvarlak gözleri iyice patlaklaşmış, yüzü ise daha da kızararak şişmişti; bir elinin yumruğunu dizine vuruyor, diğeriyle matarayı tutarak yudumluyor,

daha sonra da Samgin'in eline tutuşturuyordu. Klim de, üşümüş olduğunu hissettiğinden memnuniyetle içiyordu.

"Çok sıra dışı bir olay! Devrim, biliyorsunuz, değil mi? Bu sahtekâr tabancayı satacak, diğeri de birisini vuracak... Sırf meraktan da vurabilir. Tanrım! Bir insana ateş etmek ilginç bir şey..."

Samgin, asteğmene gözlüğünün arkasından bakarak: 'Fazla içmiş,' diye düşündü. Asteğmen daha alçak sesle, neredeyse fısıltıyla ve çok çabuk konuşuyordu:

"Bir malikâneyi, bir senatörün, yöneticinin, yani ensesi kalın bir adamın fabrikasını korumaya gidiyorum. Bu yıl dördüncü kez oluyor. Ben küçük bir insanım, hiç kimsenin gitmek istemediği yerlere beni gönderiyorlar. Semenovlar-Min, Riman, genelde Almanlar. Rusya'yı ehlileştirmek için bahşiş alıyorlar... hem de iyisinden! Ben ise, herhalde kafama bir sopa yiyeceğim, belki de bir tuğla... Fransızca şarkı söyleyin..."

Hızla iç geçirerek ağır ve mavimsi göz kapaklarını indirdi ve başını silkti.

"Uykusuzluk çekiyorum. Bir buçuk aydır. Kafamın içinde saçma taneleri var gibi; biliyor musunuz, neredeyse onları görüyorum: bilyeler yuvarlanıyor, vallahi! Neden susuyorsunuz? Korkmayın, ben yumuşak başlı bir insanım! Her şey ortada! Siz kızdırıyorsunuz, ben yatıştırıyorum. Makariy adında bir şairin dediği gibi: 'Yaşam bize yaşamak için verilmiştir.' Şairleri, yazarları ve sizin gibileri sevmem. Sevmiyorum!"

Yeniden mataradan bir yudum aldı ve avuçlarıyla kulaklarını kapatarak uzun süre konyakla ağzını çalkaladı. Sonra da gözlerini iri iri açarak ve ellerini ensesinde birleştirerek daha yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Ben insanları yatıştırıyorum, beni de yatıştırıyorlar. Karşımda görkemli, yaşlı biri var. Akıllı, dürüst bir yüz bu. Kartal gibi! Onu sakalından yakaladım, Nagant marka tabancayı burnuna dayadım. 'Anlıyor musun?' dedim. 'Evet efendim, tamamen anlıyorum,' dedi. 'Ben Türk savaşlarına katıldım, haç ve madalya aldım, isyan bastırmaya gittim, mujikleri kırbaçladım, beni kurşu-

na dizin, bunu hak ettim! Yalnız bunun bir yararı olmaz efendim, köylüler için yaşamak olanaksız; onlar ayaklanacak, hepsini kurşuna dizemezsiniz.' Evet, işte böyle bir insan, ne dersin?"

Anlatırken, kürke benzeyen saçlarında böcek dolaşıyormuş gibi sürekli kafasını silkiyordu. Susarak ve Samgin'in yüzüne gözlerini ayırmadan bakarak bir eliyle divanda matarayı arıyor, diğer eliyle de boynunu sıvazlıyordu. Matarayı yakaladığında onu Samgin'in dizine fırlattı.

"Bir şarkı söyleyin!"

Samgin: 'Herhalde normal değil,' diye düşündü, konyaktan bir yudum aldı ve matarayı yanına koyarak divanın köşesindeki tabancaya eğildi.

"Mükemmel bir ihtiyarcık! Muhtar. Muhafız kıtası neferi. Şeytan beni onun kulübesinde bir kap süt içmem için dürttü. Tamam, anlaşıldı, hava sıcaktı ve yorulmuştum! İt oğlu it çavuş, yavere bir şeyler anlatmış. Yaver Fogel, alay komutanı baron Tsille. Bu bir kap süt bana pahalıya mal oldu."

Asteğmen Trifonov avucunun içiyle ensesine vurdu. Vagon hareket etti, asteğmen sarsıldı ve haykırdı:

"Öküzler! Haydi, içelim! Neden susuyorsunuz?"

"Sizin dramınızı düşünüyorum," dedi Samgin.

Asteğmen, kemere takılı matarayı sallayarak: "Dram," diye yineledi. "Burada bir dram yok, görev var! Tiyatrolara tahammülüm yok. Sirk başka, orada maharet ve güç var." Aniden dizine yumruğuyla vurarak: "Siz benim devrimcinin ne olduğunu anlamadığını mı sanıyorsunuz?" diye sordu. Yüzü sıkıntıdan morarmıştı. "Hepinizin canı cehenneme, size yeterince hizmet ettim, işte devrimci budur, anlıyor musunuz! Grevci..."

Samgin yatıştırıcı bir tavırla: "Kuşkusuz," dedi. Ancak bu asteğmeni sakinleştirmedi; parmaklarını Klim'in dizine geçirdi ve hırıldayarak fısıldadı:

"Siz, siviller, bunun kolay olduğunu sanıyorsunuz: İnsanları kırbaçla döv... on yedi, ya da dokuz, dört –fark etmez!– ve görev bitiyor. Ondan sonra da gidip bir dahaki göreve kadar yat uyu, öyle mi? Hayır, bağışlayın ama bu o kadar basit değil. Bunu yap-

madan önce de, yaptıktan sonra da içmek gerek! Ve uzun süre, çok fazla! Mina, Rimana, Rennenkamp için bu kolay. Onlar orada ne olarak bulunuyor? Lejyoner. Onlar Neron'a ve genelde de Napolyon'a hizmet ediyorlar, ama biz piyadelere... Yüzbaşı Tatarnikov –okudunuz mu? Mujiklere ateş açtı, rapor edildi ve kendisine bir kurşun sıktı. Buna rezalet denir! Ortaya bir soru atıldı: Mızıka ile mi mızıkasız mı gömmeli? Adam Japon savaşında tabur komutanlığı yapmış, iki Georgiyev nişanı almıştı; akıllıydı, neşeliydi, inanılmaz derecede güzel bilardo oynardı..."

Vagon yeniden sarsıldı, asteğmen ağır ağır yana doğru kaykıldı:

"Hareket ettik mi?" diye sordu.

Tren istasyonun önünden geçerken, pencereden bakarak belirgin bir memnuniyetle:

"Jandarma orada duruyor, sersem! Tabanca yüzünden canına okuyacaklar," dedi.

Şimdi trenin demiryolunda çıkardığı gürültü arasında kısık sesi daha yavaş duyuluyor, sözcükler daha az anlaşılıyordu. Sigara içmeye başlamış, sırt üstü yatmıştı; yuvarlak karnı hızla inip kalkıyordu ve sözcükler karnından çıkıyormuş gibiydi:

"Piyade dediğin, ağır işçi, bir gün size öyle bir İspanya gösterecek ki..."

Samgin dinlemiyor ve asteğmenin daha fazla bir şeyler söylemeyeceğini düşünüyordu.

'Mutlakiyet düzeninin dayanağı,' diye düşündü uyuklarken. Asteğmenin sağ gözüne mum ışığının yansıdığını ve bu gözü böcek kanadına benzettiğini görüyordu.

'Kuşkusuz, bu tek örnek değil ve kuşkusuz o da ateş açacak, kırbaçlayacak. İşte, insanların çoğunluğu, anlamına inanmadan görevini yerine getiriyor.'

Bu çok tatsız bir düşünceydi. Samgin battaniyeye sarındı ve bedenini çarpma ve sallantıların yatıştırıcı hareketine bıraktı. Kondüktör kapıyı açarak onu uyandırdı.

"Rusgorod."

Asteğmen artık kompartımanda değildi; konyak kokusu, eğri bakır kamçı ve kanepenin üzerindeki perde varlığını anımsatıyordu.

Gümüşi bir güneş pencereden bakıyordu. Gökyüzü, geceki gibi soğuk ve açık maviydi; çevredeki her şey dünkü gibi hüzün veren bir sakinlikte, ancak daha parlak renkler içindeydi. Uzakta, gümüş bir simli kumaşla görkemli bir biçimde sarınmış tepedeki evlerin bacaları pembemsi dumanlar çıkarıyordu. Çatılardaki karın üzerinde dumanların gölgeleri sürünür gibi dolaşıyor, gökyüzünde kiliselerin başlıkları ve haçları parlıyordu; beyaz ovada ekinler yayılmıştı ve küçük, koyu renkli atlar başlarını sallıyor, şişman mujikler gocuklarıyla yürüyordu; insanın gözüne her şey oyuncak gibi küçük ve sevimli görünüyordu.

Oynak, kızıl sarı bir at Samgin'i istasyondan kente çabucak ve kolayca götürdü. Caddelerdeki insanlar da toplu ve suskundu; kışa özgü hızlı bir yürüyüşle birbirlerinin yanından geçiyorlardı. Karın oluşturduğu örtünün altında ezilen ve çitlerle birbirlerine bağlanan binalar buzlarla iyice birbirine yapışmış ve dayanıklı bir görünüm içindeydiler. Çitlere asılı pembe afişlerde "Akıl Belası" sözcükleri göze çarpıyordu; siyah harfli beyaz afişler ise Yevdokiya Streşneva'nın ikinci konserini bildiriyordu.

Bu ad Samgin için bir anlam taşımıyordu ancak otelin koridorunda yürürken odalardan birinin kapısı açıldı ve çan biçiminde bir manto ve kürk bir şapka giymiş ufak tefek bir kadın sevinçle ancak alçak sesle haykırdı:

"Aman Tanrım! Siz ha? Burada ha?"

Samgin bir adım geri çekildi ve Dunyaşa'nın tilkiyi anımsatan sivri yüzünü, kendisini ele vermeyen boyanmış gözlerini ve küçük dişlerinin parıltısını gördü. Ellerini, sanki onu kucaklamaya hazırlanıyormuşçasına iki yana salmış, karşısında duruyordu. Samgin hemen onun elini öptü; o da gülünç bir ses çıkararak Samgin'i alnından öptü:

"Canım..."

Ve hemen telaşla ve sevinçle konuşmaya başladı:

"Demek ki rüyada kuş görmenin beklenmedik bir karşılaşma anlamına geldiği doğruymuş! Hemen döneceğim..."

Samgin, Dunyaşa'nın kendisini, uzun süredir coşkuyla bekle-

nen bir sevgili gibi karşılamasından çok hoşnut kalmıştı. Bir saat sonra semaverin karşısında oturuyorlar ve Dunyaşa çay koyarken çabuk çabuk konuşuyordu:

"Streşneva adını neden mi kullanıyorum? Bu benim kızlık soyadımdı; babam Pavel Streşneva tiyatroda marangozdu. Eşim olan beyden ayrıldım. Bu, bir insan değil, bir tür dogma öğreticisi, bir avukat değil, bir hekimdi; sürekli sağlıktan söz ederdi, geceleri bile sağlık üzerine konuşurdu; ne kadar sıkıcıydı! Ben sesim sayesinde gayet güzel yaşayabilirim..."

Samgin ona zevk alarak, istekle ve yüzünde olabildiğince sevecen bir gülümsemeyle baktı. Üzerindeki kül rengi kadife giysisi içinde, yuvarlak ve yumuşak hatlıydı. Düz taranmış kızıl-sarı saçları, yirmi iki ayar altın gibi parlıyordu; soğuktan pembeleşmiş yanakları, küçük pembe kulakları, parlak ve boyalı gözleri, uyumlu ve hafif davranışları, onu, kendisini çok beğenen bir erkek ile karşılaştığına içtenlikle sevinen ateşli genç bir kıza çevirmişti.

"Biliyor musun, Klimcik, başarılı oldum! Başarı ve başarı!" diye, şaşkınlıkla ve adeta korku duyarak yineledi. "Ve Alina, Tanrı onu mutlu etsin, beni ayaklarımın üzerinde durdurdu! O ve Lütov bana çok şey öğretti; 'Tamam, yeter, Dunya, olumlu eleştiriler almak için taşraya git artık,' dedi. Kendisi çok yetenekli değil ama her şeyi anlıyor, her şeyi en ince noktasına kadar biliyor; nasıl giyinmeli, nasıl üstünü çıkarmalı. Yeteneği seviyor, yeteneğin yanında yer alıyor ve Lütov'la yaşıyor."

Temiz oda sıcak ve rahattı. Semaver hoş bir ses çıkarıyor, çayın kokusu ile Dunyaşa'nın güzel kokuları burna çok hoş geliyordu. Dunyaşa konuşurken bisküvi yiyor, ağır, yeşil renkli kadehten Portveyn şarabı içiyordu.

"Benim burada tanıdığım bir tüccar hanımı var, o da bana çok yardımcı oldu. Öyle güzel ki Klim, Alina'dan da güzel! Tüm kent ona âşık."

Kollarını kaldırarak ve yumruklarını sıkarak altın rengi başının üzerinde salladı:

"Ah, bir güzel olsaydım! Doya doya oynayabilirdim..."

Aniden Klim'in dizine oturup boynuna sarılarak:

"Burada birlikte kalırız, değil mi?" diye sordu.

Samgin: "Tabii ki," diye yanıtladı.

Kapı çalındı.

Dunyaşa, canı sıkılarak: "Herhalde gazete dağıtıcısı," diye fısıldadı ve kapıyı açarak sertçe sordu: "Kimsiniz? Ah, geliyorum..."

Klim'e bir öpücük göndererek kayboldu. Klim ayağa kalktı, ellerini cebine sokarak odada dolaşmaya başladı, aynada kendisine baktı, sigarasını içerken bu kadının kabus gibi asteğmeni kendisine nasıl kolayca unutturduğunu düşünürken güldü.

Asteğmen Trifonov'u anımsatan şeyse Çar II. Aleksandr'ın bronz figürüydü; bu figür, pencerenin ardında, küçük meydanın ortasında yükseliyordu. Çar'ın kasketi, bıyıkları ve omuzları karla kaplanmıştı; sol yanını güneş aydınlatıyor, donmuş, parlak gözleri hoş olmayan bir biçimde parlıyordu. Abideyi zincirlerle bağlı, yere kaldırım taşı gibi raptedilmiş toplar ve alçak, tekdüze biçimde kesilmiş, beyaz çiçek buketlerini anımsatan ağaçlar çevrelemişti.

Samgin: "Ne o amca?" diye alçak sesle sordu ve kendisine özgü olmayan bu çıkışından dolayı ürpererek, Çar'ın ölüyü anımsatan gözüne bakmaktan vazgeçti.

'Sinirlerim bozuk.'

Koridorda gürültü oldu, kapı açıldı ve Dunyaşa ile birlikte siyahlar giymiş iri bir kadın girdi, güneşin karşısında durarak Dunyaşa'ya gür ve tatlı bir sesle:

"Tanımayacak," dedi.

Ama Klim tanıdı; bu Marina Premirova idi; gençkızlığındaki gibi görkemliydi; ancak şimdi daha uzun ve yapılı görünüyordu.

Sözcükleri uzatarak, uyuşuk bir tavırla: "Gereğinden fazla yaşlanmışsın," dedi; daha sonra Samgin'in elini yüzüklü ve sıcak parmaklarıyla iyice sıkarak ve kendisinden uzaklaştırarak tepeden tırnağa süzdü. "Yine de tüm erkekler iyi durumda! Kaç yıldır görüşmüyoruz? Ah, en iyisi hiç hesaplamamak!" dedi.

Petersburg'daki gibi şehvetli ve korkutucu bir tavırla gülümsemeden, gücünün yettiğince yumuşak ve zarif davranıyordu.

Samgin: 'Tipik bir tüccar karısı,' diye hemen tanımladı ve sorularını yanıtladı.

"Ya Dmitri nasıl?" diye sordu Marina. "Bilmiyor musun? Demek öyle. Evet, evet, Truboyev'i vurdular. Hapı yuttu," dedi, kayıtsızca. "Nehayeva'yı anımsıyor musun?"

Kirpikleri, gözlerine düşünceli ve bir şeye yoğunlaşmış bir hava vererek hoş bir biçimde titredi. Samgin onun kendisini ölçüp tarttığını hissetti. Marina, iç geçirerek:

"Tanıdıklarımızdan başka kim var?" dedi.

"Kutuzov," diye anırnsattı Klim.

Marina, Dunyaşa'ya: "Onu çok nadir görüyorum. Sen neden susuyorsun?" dedi ve sıkıca taranmış saçlarına baktı.

Dunyaşa, ona, yeni yetme bir genç kızın annesine sarıldığı gibi sarıldı. Marina yeniden sorgulamayı sürdürdü:

"Kardeşinle siyasi açıdan yollarınız ayrıldı mı?"

Kendisiyle 'sen' diye konuşması Samgin'in hoşuna gitmemişti; soğuk bir yanıt verdi:

"Hayır, yalnızca... Birbirimizden uzakta yaşıyoruz, nadiren görüşüyoruz."

"Sen sosyal-demokrat mısın?"

"Evet."

"Yoksa Bolşevik misin?"

"Ben partiden değilim."

"Eh, bu daha iyi. Evli misin?"

Samgin, biraz duraklayarak: "Evliydim," diye yanıt verdi. "Ya sen nasılsın?"

"Dört yıldır dulum."

Marina, gür kaşlarını çatarak, köylü bir kadın havasıyla:

"Kocam bana arkasında bir çocuk değil, yalnızca hüzün bırakttı," dedi.

Başını yana eğerek, biraz düşündü ve kalktı.

"Lütfen saat beşe doğru bana gelin, çay içelim, laflayalım."

Kadınlar gitti; Streşneva önden gidiyor, onu tüm bedeniyle örten Marina ise ardından yürüyordu.

Samgin, odada dişlerinin arasında sigarayla dolaşarak ve gözlüğünü silerek Marina'yı düşünmeye başladı. Marina'nın iri bedeninin hareketleri, sesinin hoş titreşimleri, bal rengi gözlerinin yu-

muşak ama ağır bakışı, çok uyumlu ve doğal görünüyordu.

'Kendisine saygı telkin ediyor... Herhalde ediyor da...'

Ancak Klim çelişki aramaya alışmıştı, hatta bu konuda kendini zorunlu hissediyordu ve bu onun gem vurulmuş düşüncelerinin bir gereksinimi halini almıştı. Marina'da yapmacık ve sahte bir şeyler bulmaya çabalıyordu.

'Siyaset hakkında sorular sordu. Kutuzov'la görüşüyor,' diye düşündü.

Kutuzov, Samgin'in tüm düşüncelerini belirli bir yöne çeviriyor ve onunla sürekli suskun bir tartışma yapması gerekiyordu.

'Kendi kafa yapısındaki tüm insanlar gibi basit ve dar kafalı. Bu insanlar, ülkenin düşünen güçlerini bir anda onlarca partiye böldüler. Yalnızca bu insanların kendini savunma ve işçi kitlesinin sınıfsal içgüdüsüne dayanarak etkin olduklarını varsayalım. Ancak Avrupalı sosyalistler, insanı böyle bir içgüdünün varlığından kuşku duymaya zorluyorlar. Sınıf bilincine yalnızca burjuvazinin kaymak tabakası sahiptir... Bizde yoldaş Yakov gibi insanların sayısı herhalde beş yüz ya da bin kadardır. Kuşkusuz bu yıkıcı bir güç... Ama benim istediğim ne?'

Onlarca kez kafasında oluşturduğu düşünceleri uzaklaştırarak birdenbire kendi kendine bu soruyu sordu. Kendisine, bakmaya alıştığı yükseklikten bakarak, son zamanlarda bu soruyu, isteği dışında, kendisine çok sık sorduğunu anımsadı.

'Benim hiç kimseyle bir bağlantım yok,' diye kendisine anımsattı. 'Gerçekler bana düşman. Bense gerçeklerin üzerinde bir ipin üzerinde yürür gibi yürüyorum.'

Kendisini ip üzerinde yürüyen birisiyle kıyaslamak, beklenmedik ve alçaltıcı bir şeydi.

Düşüncelerini sanki uzaktan, yandan, yeni, henüz sözcüklerle biçimlenmemiş bir biçimde inceleyerek: 'Kendime acımama gerek yok,' diye biraz da sorgularcasına yineledi. Tüm eski düşüncelerinin ardında, yaşayan ve gözlemleyen, belirsiz de olsa bir düşünce daha vardı; bu düşünce, belki de en güçlü düşünce olmanın yanı sıra, karmaşıklığı ve özgünlüğüyle, Samgin'e ruhsal zenginliğini hissettiriyordu. Odanın ortasında durarak sigarasını içi-

yor, ayaklarının ucuna, pembemsi ışık huzmesine bakıyordu ve birdenbire güneşin altında, iki yol ayrımında oturan ve acı acı ağlayan adama ilişkin bilmece aklına geldi. Oradan geçen bir yolcu neden gözyaşı döktüğünü sorduğunda şu yanıtı vermişti: "Gölgemi yitirdim, benim nereye gittiğimi yalnızca o biliyordu." Bilmecede, ağlayan adam aptal olarak tanımlanmaktaydı. Samgin, sigara izmaritini köşeye fırlattı, saatine baktı: Saat dördü gösteriyordu. Güneş batıyor, Çar'ın anıtı üzerindeki kar yakut gibi parlıyordu. Liseli kız öğrencilerle ellerinde paten bulunan erkek öğrenciler hızlı hızlı geçiyordu. İki gri atın koşulduğu bir kızak geçti; atlar mavi bir fileyle örtülüydü ve kızakta iri yarı bir asker oturuyor, iki atlı polis peşinden gidiyordu; bindikleri siyah atlar cilayla temizlenmiş gibi parlıyordu. Çift camlı pencerenin ardından, sokaktan gelen hiçbir ses duyulmuyor ve insan, meydanda bulunan şeyler gerçekte değil de yalnızca bellekte yaşıyormuş hissine kapılıyordu.

Dunyaşa koşarak girdi ve telaşla:

"Gidelim, gidelim. Zotova bekliyor," dedi.

"Zotova mı?" diye sordu Samgin. Dunyaşa dudaklarına kalem çekerken, 'evet' anlamında başını salladı, Samgin ise suratını astı. Anlaşılan, Marina, Gogin'in kendisine sözünü ettiği kadındı. Verilen görev böylelikle kolaylaşıyordu, ancak bunda hoş olmayan bir şey vardı.

'Acaba bu tüccar karısı yasadışı etkinliklerle gönül mü eğlendiriyor?'

Caddedeki her şey çocukluğunda nasılsa aynıydı ve sakindi; sanki gerçekte mevcut olmayıp, geçmişe ilişkin bir anıdan ortaya çıkmış gibiydi.

Dunyaşa ona iyice sokularak:

"Burada her şey bitti; yalnızca Duma'da kimin oturacağı tartışılıyor. Burada çok iyi insanlar var ve beni, göreceksin, öyle bir ağırlıyorlar ki! Üç kez bis yaptırıyorum. Şarkılardan bıkmışlar artık..."

İyice aydınlatılmış bir mağazanın vitrini önünde durdular. Camın arkasında, mineli ve çiçekli altın işlemeli ciltlerle kaplı İncillerin arasında siyah kadifenin üzerinde, camdan bir koruyucuyla

örtülü bir ayin başlığı yükseliyordu. Tahtlara takılan haçlar ve diğer ayin gereçleri de vardı.

Dunyaşa: "Burası, onun," dedi. Kilise gereçleri ile dolu mağazanın ağır kapısını açarken de: "Çok zengin bir kadın," diye fısıldadı. Şamdanların gümüşü gözleri kamaştıracak derecede parlıyor, dolabın camları arkasında bulunan kıymetli altın eşyalar ışıldıyor, tavandan buhurdanlıklar sarkıyordu; beyaz ve sarı ışığın altında, siyah bir ipek giysiye sıkıca sarınmış cüsseli bir kadın duruyordu.

"Buraya buyrun," dedi. Şamdanların ve vaftiz kaplarının arasından ustalıkla geçiverdi. Samgin'e Diomidov'u anımsatan kumral, saçları zülüflü ve heykeli anımsatan yeni yetme bir gence: "Mağazayı kapat ve evine git!" dedi.

Mağazanın arkasındaki küçük odada iki lamba yanıyor, odaya pembe bir loşluk veriyordu. Yerde kalın bir halı vardı ve duvarlar da halı kaplıydı. Duvarın üst bölümünde, siyah çerçeveli ve gümüş yapraklarla süslü bir portre asılıydı. Köşede geniş, yarım daire biçiminde bir divan vardı; önünde kızıl bakırdan yapılma bir semaver kaynıyor, cam ve porselenler ise belli belirsiz parlıyordu. Altın ve gümüşle ışıldayan mağazanın çok uzaklarda kaldığı düşünülebilirdi.

Marina eski, güvenilir bir dost havasında: "Ben sabahtan akşama kadar buradayım, sık sık da geceliyorum; benim evimin içi boş ama kederi çoktur," dedi; ama Samgin, ne denli kaba ve saldırgan olduğunu anımsayarak ona inanmıyordu.

Marina: "Haydi, anlat, nasıl bir yaşam sürdün, neyle geçiniyorsun?" diye sordu; Klim ise:

"Uzun ve ilginç olmayan bir öykü," diye yanıtladı.

"Tevazu gösterme, senin hakkında bir şeyler biliyorum. İnsanlara karşı ne denli dirençli olduğunu işitmiştim, öyle de kalmışsın. Portreye mi bakıyorsun? Kocam."

Marina, lambanın abajurunu çıkartarak portreye doğru kaldırdı.

Fena sayılmayacak bir usta, geniş fırça darbeleriyle dar bir omuz üzerine iri, saçsız bir kafa çizmişti. Sarı, iri burunlu, açık

mavi gözlü, kalın kırmızı dudaklı bu yüz, sağlıksız ve büyük olasılıkla güç bir kişiliği olan insana aitti.

"İlginç bir yüz," dedi Samgin. Ancak bunun yetersiz kaldığını hissederek: "Çok farklı bir yüz," diye de ekledi.

Marina: "Lordugin ailesindendir," dedi ve güldü. "Böyle bir soyadı duymadın mı? Ee, tabii ki! Herhangi bir edebiyatçının, Panslavistin, Dekabristin hangi sülaleden olduğunu siz aydınlar iyi bilirsiniz ama halkın üniversitelerin üzerinde tuttuğu ruhsal önderleri hiç tanımazsınız."

"Lordugin mi?" diye yeniden sordu Samgin. Kadının ironisi ilgisini çekmişti.

Marina: "Bilmediğin şeyi anımsamaya çalışma," diye yanıtladı ve Dunyaşa'ya döndü:

"Sıkılıyor musun, Dunya?"

Dunyaşa, koltukta yoksul bir kız akraba gibi hareketsiz oturuyor, askıdaki kürklerin başsız bekçiler gibi göründüğü köşeye bakıyordu.

"Ne, ne dedin," diye silkindi. "Ben sıkılmak nedir bilmem..."

Marina onu bir kedi gibi okşayarak: "Zararı yok, biraz sıkılıver," dedi. Beyaz dişlerini göstererek "Dmitri tüm kitapları okudu mu?" diye sordu. "Onun benim peşimden nasıl koştuğunu çok iyi anımsıyorum. Şimdi komik geliyor ama o zaman sıkıcıydı. Kız yanıp tutuşuyor, evlenmek istiyor, o ise kıza bilmediği adamlardan, tarihten ve Doğu'nun Batı Avrupa destanına yaptığı etkiden söz ediyordu! Bazen insanın içinden iki kaşının arasına, alnının ortasına yumruğunu indirmek geliyordu..."

Rus dilinin sözcüklerini öyle bir zevkle telaffuz ediyordu ki, Samgin kuşkuya kapılıyordu: Sözcükler bu kadın için düşüncelerden bağımsız bir güzelliğe sahipti ve onlarla oynamayı seviyordu. Tüccar karısı, karnı tok ve sağlıklı kadın rolü oynamaktan hoşlanıyordu. Kuşkusuz sevgilileri vardı ve sık sık onları değiştiriyordu da.

Marina, Dunyaşa'ya sıkıca sarılarak:

"O zamanlar erkekler karşımda korkuyla, ama ruhları ve bedenleriyle salınıp dururlardı. Herkes gibi sıradan konuşur ama sı-

ra dışı düşünürdüm, gerçek duygularımı sözcüklerle ifade etmeyi beceremezdim..."

Samgin: 'Yalan söylüyor,' diye düşündü, çok leziz olan çöreklerden aldı ve Marina ile Kutuzov arasında geçen salıneyi anımsadı. 'Kendisini farklı göstermek istiyor.'

Halılar ve hafif möblelerin arasındaki loşlukta, Marina, bir Fransızın yağlı fırçasıyla betimlediği cariyeyi anımsatıyordu. Cariyenin çevresinde, selvi ağaçlarının, buhurun ve halıların oluşturduğu Doğu kokusu hissediliyordu.

"Liza Spivak'ı anımsıyor musun? Ne kadar sakin, çıkar nedir bilmeyen bir ruhu vardı. Bana şarkı söylemeyi öğrenmemi tavsiye etmişti. Görüyorum ki, tüm kadınlar şarkılarda doğadan yakınıyor..."

Dunyaşa iç geçirerek: "Herkes doğadan yakınıyor, müzik de bundan söz ediyor," dedi ve ardından güldü: "Aslında erkekler şarkı söylemeyi seviyor. Orada, kötü havanın ardında mutlu bir ülke var..."

Marina da gülümseyerek uyuşuk bir tavırla: "Bunu Samgin gibi siyasetçiler söylüyor. Onlar, yaşam korkusundan dolayı, eski inançlara sahip insanlar gibi, kendilerine 'Opon Çarlığı' diye bir şey uydurmuşlar," dedi.

Samgin, ona merakla bakarak: "Ne kadar tuhaf konuşuyorsun," dedi. "Herhalde çok korkusuz günler geçiriyoruz, yani yeterince korkusuz yaşıyoruz."

Marina, elini sinek kovalar gibi salladı.

"Kocamın ilk karısından bir akrabası Japon savaşında iki Georgiy nişanı aldı; çok içiyor ama çok akıllı bir mujik. Şöyle diyordu: 'Korkaklığım için nişan verdiler; geri kaçsak ateş edeceklerinden korktuk, biz de ileri atıldık!'"

Kadehinden bir yudum şarap aldı, ardından da çay içerek, acele etmeden, dudaklarını dilinin ucuyla yalayarak konuşmasını sürdürdü:

"İşte siz aydınlar, toplumdan kopmuş kişiler de, korkudan dolayı siyasete atılıyorsunuz. Sözde halkı kurtarmak istiyorsunuz, ya halk? Halk sizin için çok uzak bir akraba; sizin gibi küçükleri de

görmüyor. Onu ne kadar kurtarırsanız kurtarın, Tanrı tanımazlıktan sınıfta kalacaksınız. Halkçılık dinsel olmalıdır. Toprağı kendisi de elde edebilir ama bunun dışında, topraktan bir mucize istiyor, var olmayan parlak bir ülke istiyor."

Tüm bunları alçak sesle, Samgin'e bakmadan, net bir tavırla, kızarmış yüzünü küçük mendiliyle silerek söylemişti.

Klim, kadının, söylediği sözlerin anlaşılacağından emin olmadığını anladı. Dunyaşa'nın Marina'nın arkasından yalvaran gözlerle baktığını fark etti. Dunyaşa sıkılmıştı.

"Demek böyle düşünüyorsun," dedi, gülümseyerek. "Kutuzov bu düşüncelerini biliyor mu?"

Marina, uyuşuk bir tavırla ve kaşlarını biraz çatarak: "Stepan, bu tür düşüncelere açık değil," dedi. "Ama diğerlerinden daha yakın. Ona anayasa gerekli değil."

Marina sustu. Samgin de konuşma isteği duymuyordu. Marina'nın akıl öğretmeye çalışan sözlerinde bir ironi, kendisini kızdırmak ve konuşmaya zorlamak isteyen bir hava seziyordu. Dunyaşa'nın yanında Gogin'in verdiği göreve ilişkin konuşmayı olanaksız görüyordu. Yarım saat sonra, mehtabın aydınlattığı geniş caddede, kolunda Dunyaşa ile yürüyor ve onun telaşlı konuşmasını dinliyordu.

"Marina'yı sevmiyorum, ama biliyor musun, beni kendisine, soğuktan sıcağa ya da sıcaktan gölgeye çeker gibi çekiyor. Tuhaf, öyle değil mi? Onda erkeksi bir şey var, sana da öyle gelmiyor mu?"

Samgin: "Bayağıca şeyler söylüyor," dedi öfkeyle. "Tüccar kocası, aptalca şeyleri kafasına sokmuş olmalı. Onunla nerede tanıştın?"

Dunyaşa, Marina'nın kocasının adalet bakanlığında kendisinin bazı işlerini takip ettiğini, Marina'nın Moskova'ya, onun yanına nadiren gittiğini söyledi.

"Adam ona çok hayrandı ve herkes de, görüyorsun, onun çevresinde horoz gibi sıçrayıp duruyor..."

İleride gülüyorlar, 'yaşasın' diye düzensizce haykırıyorlardı; binanın kapısından bir grup insan çıktı ve hafif bir bariton ses şarkıya başladı:

"Çar, Mıtsiya gibi
Mıtsiya, Stsevole gibi"

Koro, uyumlu bir sesle sözleri tamamladı ve:

"Bir anayasa verdi bize...
Kendi isteğiyle,"

diye ekledi.

Bariton bir ses "neden?" diye sordu, koro yanıtladı.

"Halk, birlik içinde
İleriye gitsin diye!"

"Güzel söylüyorlar," dedi Dunyaşa ve adımlarını yavaşlattı.

"Hakimiyetini azalttı,"

diye başladı bariton ve koro ekledi:

"Yalnızca cıvıldaşmayın!
Ama tekelleri,
Sakladı kendisine."

"Ama neden," diye sordu, bariton ve koro yanıtladı:

"Bırak, bizim ulu halkımız,
Son kuruşunu da versin!"

Dunyaşa, adımlarını yavaşlatarak: "Ah, ne kadar ilginç!" diye yavaşça haykırdı. Bariton ise yeniden başladı:

"Bu vesileyle,
Bizim alkolikler"

Koro sürdürdü:

"Küme halinde toplansınlar,
Hepsi masaya otursunlar."

"Ama neden?"

"Halkın ve 'ileri!' sloganının
Şerefine içmek için."

Dunyaşa gülüyordu. İnsanlar kaldırımda yürüyor, ileride, uzun boylu, koyun postundan başlığı olan bir öğrenci öncülük yapıyor, yanında toplu, ufak tefek bir adam top gibi oynuyor ve sıçrıyordu. Dunyaşa ve Klim ile aynı hizaya geldiklerinde, keçi gibi bir sesle, gırtlağını parmaklarıyla tutarak şarkı söylemeye başladı:

"Aşk, her yaşta geçerlidir..."

Birkaç kadın ve erkek sesi hemen bağırmaya başladı:

"Susturun onu!"

"Mişka, rezalet çıkarma!"

"Bu ne terbiyesizlik!"

Kıvırcık saçlarının üzerine şapka geçirmiş toplu bir genç kız, neredeyse korkuyla açıkladı:

"Baylar, bu yemin ederim ki Streşneva!"

Uzun boylu öğrenci, şapkasını çıkartarak özür diledi:

"O iyi bir çocuktur, siz onu hoş görün..."

Bu arada, iyi çocuk, Dunyaşa'nın ayaklarının dibinde sırt üstü yatıyor, göğsünü yumrukluyor ve söyleniyordu:

"Mihaylo Krılov, kendi terbiyesizliğine öyle kapılmış ki."

Genç kızlar, Dunyaşa'ya eşlik etmeyi önerdiler, o ise sevecen bir tavırla gülümseyerek reddetti; uzun ve kalın bir saç örgüsü olan kız haykırdı:

"Yurttaşlar! Aklınızı başınıza toplamanızı öneriyorum!"

Dunyaşa, gençlerin oluşturduğu halkanın içinden çıkarak ve beraberinde Klim'i de sürükleyerek, sevinçle:

"Ne kadar sevimliler, değil mi? Kara gözlü ne kadar akıllıca konuştu, işittin mi? 'aklınızı başınıza toplamayı' öneririz."

Samgin, homurdanırcasına: "Tam zamanında gelen bir öneri," dedi.

Uzun boylu öğrenci yeniden şarkı söylemeye başladı.

"İşte bu nedenle
Bizim liberallerimiz,"

Koro da hemen destekledi.

Bu şarkı Samgin'e gençlik şiirlerindeki cenaze motiflerini söyleyişlerini anımsattı. "Kahrolsun hukukdışılık! Yaşasın özgürlük!"

"Gençlerin beni basit şarkılarım için sevmesinden dolayı öyle sevinçliyim ki. Biliyorsun ki, benim yaşamım..."

Samgin: "Devrimcilik oynuyorlar ve kendileri de devrimi alaya alıyorlar," diye söylendi.

"O zamanlar yaşamım çok güç ama şimdikinden daha basitti. Kederim de sevincim de daha basitti."

Samgin, şarkıya kulak verirken, Dunyaşa'ya: "Konuşma, boğazını üşüteceksin," diye tavsiyede bulundu.

"Onların görüşüne göre,
Daha iyi halkın gitmesi geriye..."

"Bizim gazeteciler..."

diye şarkıya başladı bariton, ancak otelin kapısı gürültüyle kapandı ve şarkıyı yarıda bıraktı.

Dunyaşa, restorana akşam yemeği için geçmeyi önerdi; Klim kabul etti ancak kendisini Marina'nın çörekleriyle zehirlenmiş gibi hissederek çok az yiyor ve bu nedenle de kadının endişeli sorularına maruz kalıyordu:

"Rahatsız mısın?"

Akşam yemeğinden sonra Dunyaşa Klim'in odasına geldi ve bir saat sonra ateşli ateşli fısıldıyordu:

"Seni, her şeyi bildiğin ve konuşmadığın için seviyorum."

Samgin, Dunyaşa'nın bu sözü ilk kez söylemediğini anımsıyordu; Varvara'da buna benzer bir şeyler söylemişti. Klim yatakta yatıyor, Dunyaşa ise yarı soyunuk bir halde onun üzerine eğilmiş, yumuşak ve sıcak eliyle alnını ve yanaklarını okşuyordu. Pencerenin üst camının karesinden ayın silik yüzü görünüyordu; masadaki mumun sarı ışığı donmuş gibi hareketsizdi.

"Eğitimli insanlar ne denli çok ve acımasız konuşuyor," diyordu Dunyaşa. "Tanrı yok, çar gereksiz, insanlar birbirine düşman; her şey olması gerektiği gibi değildir! O zaman ne var! Ama o za-

man doğru olan ne ki?"

Samgin, yorgun bir tavırla gülümsedi; bu kadın gevezeliğiyle dinlenmesini engellemekle birlikte, onu eğlendiriyordu.

Dunyaşa: "Gerçek olan ne?" diye sordu.

Uyuşuk bir tavırla, bir şey söylemiş olmak için: "Kadınlar için, çocuklar," dedi.

Dunyaşa, korkmuş gibi: "Çocuklar mı?" diye yineledi. "Çocuğum olduğunu düşünemiyorum bile! Onlarla çok güç başa çıkabilirdim. Küçükken nasıl olduğumu anımsıyorum. Kendimi çocuklara anlatmam bile olanaksız olurdu, ama çocuklar sorarlardı!"

Samgin, kayıtsızca: 'Bu da felsefe yapıyor,' diye düşündü.

Ay ışığı başına ve yüzüne gelecek biçimde yer değiştiren Dunyaşa, konuşmasını sürdürüyordu; bu ışık, anlaşılması güç gözlerinde altın parıltılar tutuşturuyor ve bu gözleri Marina'nın gözlerine benzetiyordu:

"Hayır, çocuklar güç ve ürkütücü bir sorun! Bu bana göre değil. Ben uzun süre dayanamam! Bana bir şey olursa, aptalca bir şey... korkunç olurdu!"

Samgin, kendi kendine sorarak gözlerini kapadı: 'Marina nasıl birisiydi?'

"Bence hoşuna giden ve sevdiğin her şey gerçektir. Tanrı, çar ve her şey. Bugün birisi, yarın bir diğeri. Uyumak mı istiyorsun? Haydi, uyu!"

Onu öptükten sonra yataktan fırladı ve mumu söndürerek gözden kayboldu. Ardında parfüm kokusu ve sehpanın üzerinde kızıl taşlarla kaplı bir bilezik bırakmıştı. Bileziği parmağıyla çekmeceye iten Samgin sigara içmeye ve günün izlenimlerini düzene koymaya başladı ve hemen Dunyaşa'nın bu izlenimler arasında çok değersiz bir yer tutabildiğine inandı. Buna inanmak hoş değildi ve bu konuya kendi kendisine açıklama getirme gereğini duydu.

'Boş kafalı ve delişmen bir kadının kaprisi...'

Uzun zamandır ve farkına varmadan, yaşam deneyimlerinden ve okuduğu romanlardan kadınlar açısından olumsuz sonuçlar çıkarıyordu: Yatak odası dışında her yerde yaşamı engelliyorlardı ve yatak odasındaki hoşlukları da kısa süreliydi. Schopenhauer,

Nietszche ve Veyninger'i okuyor ve bu yazarların kadınlar konusundaki görüşlerine katılmanın hoş olmadığını biliyordu. Makarov, bu Almanların kadınlara olan yaklaşımını "Hint-Germen karamsarlığının en büyük çirkinliklerinden biri," olarak tanımlıyordu. Ancak Makarov'un "ifadeler sistemi"ne göre de, kadın erkeğe bir moda mağazasındaki tezgâhtar gibi bakıyordu; erkek, kadına en iyi duygularını ve düşüncelerini sunmalı, kadın da tüm bunlara tek bir şeyle, çocuklarla karşılık vermeliydi.

Bu gece, bilmediği bir kentteki otelin lüks olmayan odasında, Samgin, kadınlara ilişkin düşüncelere ısrarla takıldığını hissediyordu. Kalktı, kapıya gitti, kilitteki anahtarı çevirdi, mehtaba baktı; ay, odayı iyice aydınlatıyor ve gereksiz görünüyor, insanın içinden onu söndürmek geliyordu. Yarı giyinikti ve yatmak için üzerini çıkarmaya başladı; bunu, bir keresinde bir doktorun muayenehanesine gittiği, doktorun kendisinde ciddi bir hastalık bulmasından korktuğu günü anımsatan bir duyguyla yapıyordu. Yastıkları, neredeyse küstahça parlayan ayı görmeyecek biçimde yerleştirdi, sigarasını içmeye başladı; varsayımların, kendini haklı çıkarmaların, çelişkilerin ve sitemlerin gri mavi dumanına dalmış gibiydi.

'Makarov, kadınlarla ilişkinin erkek tarafından sınırsız bir içtenlik gerektirdiğini öne sürüyor,' diye düşündü; gözlerini kapayarak duvara döndü, Varvara ve Dunyaşa ile sınırsız bir içtenliğin nasıl olabileceğini gözlerin önüne getiremedi. Diğerlerine kıyasla en açık yürekli olabileceği tek kadın Nikonova idi; bunun nedeni de onun asla, hiçbir konu hakkında soru sormamasıydı.

'Onun ajanlık görevi kuşkusuz zorunlu bir görev, ona yapılan bir baskının sonucuydu. Jandarmalar, herkese kendileri için çalışmayı öneriyorlar. Bana da önermişlerdi.'

Çok canlı olarak, tüm teniyle Nikonova'yı anımsıyor, Dunyaşa ile kıyaslıyor, onun daha iyi olduğunu düşünüyordu; bu kadın ise bedensel zevk sanatını herkesten iyi biliyordu.

'Etik olarak biraz bozuldum,' diye itiraf etti.

Kendisini duygusal bir insan kabul ediyor, kendisine karşı çok içten olduğu anlarda, biraz soğuk bir cinsel merakı olduğundan

kuşkulanıyordu. Bunu bir biçimde açıklamak gerekiyordu ve kendisini, bunun kadın cinsine karşı ahlaksal açıdan daha temiz, hayvansal çıplaklık açısından daha entelektüelce bir yaklaşımın sonucu olduğuna inandırıyordu. Bu gece Samgin, yeni, daha az sahte ve daha fazla üzüntü veren bir açıklama bulmuştu.

'Yaş, insanı soğutuyor. Yabancıların düşüncelerine ve kalıplara karşı savaşımda çok güç harcadım,' diye düşündü; yeni bir sigara için kibriti yaktı. Son zamanlarda, hemen her düşüncesinin bir gölgeye ve yansımaya sahip olduğunu fark ediyordu; ama her ikisi de sanki kendisine düşman gibiydi. Bu kez de böyle olmuştu.

'Düşünceler üzerinde düşünmek, olaylar üzerinde düşünmekten daha basit.'

Hoş olmayan bu düzeltme, açıklama gerektiriyordu; Samgin bu açıklamayı da hemen buldu:

'Bu genelde bir tür aydın özelliği. Daha doğrusu, bu bilincin bir özelliği... Yaşam izlenimleriyle ezilmemiş ve karartılmamış bir bilincin...'

Bununla birlikte şöyle düşünüyordu:

'Yorgun düştüm ve önemsiz ayrıntılar içinde kayboluyorum. Sarhoş subayla, Dunyaşa ve Marina ile rastlantısal karşılaşmalarımın benim açımdan ne önemi olabilir ki?'

Marina'nın görkemli bedeni, düşüncelerinin seyrini hemen değiştirdi:

'Acaba bu kadın dindar mı? Böylesine güçlü bir bedenin Tanrı'ya içten bir gereksinimi olduğuna inanmıyorum.'

Marina'yı sınırlamak için ısrarlı bir gereklilik belirdi. Uzun süre, dikkatini toplayarak onu gözünün önüne getiriyor, Petersburglu bir genç kızla kıyaslıyordu ve aniden Leskov'un kahramanı Ahilla Desnitsın'ı ve sözlerini anımsadı:

"Yüreğim yaralandı, yüreğim yaralandı..."

Bu yersiz anımsama, Samgin'i öfkelendirdi.

'Yaşlandığında, Anfimyevna gibi öylesine korkunç olacak ki... Aynı zamanda zavallı da...'

Kilise gereçleri mağazasının sahibesini bunlarla da yok edemedi. Gümüş ve altının parıltısında, pek çok şamdan, buhurdanlık

ve vaftiz gereci arasında sanki eski döneme ait altın gözlü bir idol canlanmıştı. Onun yanında Diomidov'a oğlu gibi benzeyen melek görünümlü bir delikanlı vardı.

Samgin, kendisini yatıştırmaya çabalayarak: 'Şimdiye kadar gördüğüm tüm maskelerin en tuhaf ve saçması,' diye düşündü ancak Diomidov belleğinde histerik bir biçimde haykırıyordu:

"Hiçbir şeye inanmıyorsunuz, ama neden inanmıyorsunuz? İnanmaktan korkuyorsunuz! Her şeyi alaya aldınız, sarhoş dilenciler gibi çıplak kaldınız, üstünüz başınız parçalandı..."

Anıların bu geceki geçit töreni ağır bir karabasana dönüşmüştü. Yalnızca rüyalarda olabilen bir çabuklukla, Samgin kendisini iki sıra yaşlı kayın ağacının arasındaki ıssız ve bildik bir yolda buldu. Yanında ikinci bir Klim Samgin daha yürüyordu. Güneşli bir gündü ve güneş sırtını yakıyordu; ancak ne Klim'in ne de "öteki"nin gölgesi yoktu ve bu çok endişe vericiydi. "Öteki" susuyor, Samgin'i omzuyla yoldaki çukurlara, hendeklere ve ağaçların üzerine itiyordu. Yürümesini öylesine engelliyordu ki, Klim de onu itti. O zaman, Klim'in ayaklarının dibine yuvarlandı, ona sarıldı ve vahşi bir biçimde bağırmaya başladı. Kendisinin de düşeceğini hisseden Samgin yol arkadaşını tuttu, ayağa kaldırdı ve onun, bir gölge gibi, hiç ağırlığı olmadığını hissetti. Ama tıpkı gerçek, canlı Samgin gibi giyinmişti ve bu nedenle de bir ağırlığı olmalıydı! Samgin onu iyice havaya kaldırdı ve ileriye, yere fırlattı. "Öteki" parçalara bölündü ve hemen Samgin'in çevresinde ona benzer onlarcası belirdi; çevresini sardılar, onunla birlikte koştular, hepsi de ağırlıksız ve gölge gibi olmakla birlikte, onu çok sıkıştırıyor, itiyor, yolun dışına çıkartıyor, ileriye doğru kovalıyordu. Sayıları giderek artıyor, daha da yakıcı oluyorlar ve Samgin onların sessiz, gürültüsüz kalabalığında boğulacak gibi oluyordu. Onları kendisinden uzaklaştırıyor, çiğniyor, elleriyle parçalıyor ve bu insanlar ellerinin arasında sabun köpüğü gibi patlıyordu; Samgin bir an için galip geldiğini sanıyor ve bir saniye sonra "ötekiler" sayısız derecede artıyor, yeniden çevresini sarıyor ve gölgesiz, dumanlı gibi duran gökyüzüne, boşluğa kovalıyorlardı; bu boşluk, yeryüzüne yoğun ve lacivert bir bulut kitlesi aracılığıyla dayanı-

yordu; bu bulutların ortasında, ışık vermeyen, büyük, düzgün olmayan, basık, soba ağzını anımsatan başka bir güneş vardı; bu güneşin üzerinde siyah kürecikler sıçrıyordu.

Kapının ısrarla takırdaması Samgin'i uyandırdığında siyah kürecikler hâlâ gözlerinin önünde oynaşıyor, kış gününün soğuk, dayanılmaz parlaklıktaki ışığı odayı dolduruyordu. O denli aydınlıktı ki, sanki pencere genişlemiş, duvarlar açılmıştı. Samgin yorganı sırtına alarak kapıyı açtı ve Dunyaşa'nın selamına karşılık olarak:

"Galiba hasta oluyorum..." dedi.

"Üçüncü kezdir çalıyorum... Neyin var?"

"Ter içinde uyandım."

Doktor çağırması gerekip gerekmediğini sordu; Samgin, Varvara ile konuşmaya alıştığı tavırla, kesik kesik, aldırmaksızın yanıt verdi. "Ötekilere" karşı verdiği savaşımdan dolayı kendisini fiziksel olarak bitkin hissediyordu; beli çok ağrıyor, bacak kasları gerçekten koşmuş gibi sızlıyordu. Dunyaşa aspirin almaya gitmişti. Klim aynaya yaklaştı ve oradaki neredeyse yabancı, soğuk, sarı tenli, bulanık gözlü yüzü uzun süre inceledi. Bu gözlerde itici, ne korkuya ne de şaşkınlığa benzeyen belirsiz bir ifade var gibiydi. Şakaklarındaki kırlaşmış saçları parmaklarıyla yokladı, göz çukurlarındaki gölgelere dokundu, cama elmasla çizilmiş iki dizeyi okudu:

"İnnokenti Kablukov
Burada biraz yaşadı ve çekti gitti."

'İnokenti tek 'n' ile yazılır. Yoksa iki 'n'lemiydi? Fark etmez. Önemsiz.'

Pencerenin diğer yanında milyonlarca kar taneciği gözleri kamaştırırcasına parlıyor, yakınlarda bir yerde askeri orkestranın müziği gürültüyle çalıyor, kent sakinleri o yöne gidip geliyor, çocuklar birbirlerini kovalayarak koşuşturuyor ve tüm bunlar yabancı, gereksiz geliyordu; Dunyaşa da gereksizdi. Odaya bir kuş gibi daldı, onu aspirin içmeye zorladı; odasından yiyecek, şarap,

konfeti ve çiçek getirdi, masayı güzelce düzenledi, alacalı kimonosuyla Samgin'in karşısına oturdu; sıkıca taranmış başını sallayarak, omuzlarını silkerek, alçak sesle, çok coşkulu, beklenmedik ve eğlenceli tonlamalarla konuşmaya başladı:

"Bugün şarkı söyleyeceğim! Ah, Klim, korkunç! Gelecek misin? Sen hiç insanların önünde konuştun mu? Bu da korkunç değil mi? Bu şarkı söylemekten de korkunç olmalı! İnsanların içine çıktığımda, bacaklarımı bile hissedemiyorum, sırtımdan soğuk terler dökülüyor, locanın altı çok sıkıntılı! Gözler, gözler, gözler!" Parmaklarıyla havayı işaret ediyordu. "Kadınların hepsi de kötü; sanki içlerinden bana lanet okuyor, sesimin bozulmasını, horoz gibi çıkmasını bekliyorlar. Bunu, her erkek bana zorla sahip olmak istediği ve kıskandıkları için istiyorlar!"

Yavaşça ve sinirli bir tavırla güldü:

"Saçmalıyor muyum?"

"Saçmalıyorsun," diye onayladı Samgin ve onun bedeninin meydan okurcasına görkemli üst kısmına ve şehvetli dudaklarına baktı.

Dunyaşa, iç geçirerek: "Akıllanmak güç iş," dedi. "Daha önceleri, korodayken, açıkçası daha akıllıydım! Kocam yüzünden aptallaştım. İnanılmaz bir insandı! Ona üç sözcük söyle, o sana üç yüz kırk sözcük söyler! Bir keresinde, geceleyin o kadar çok konuştu ki, ona ağıza alınmayacak küfürler ettim..."

Dunyaşa kızararak bir kahkaha attı; öylesine neşeli ve etkileyiciydi ki, çok az gülen Samgin bile, o anda kocasının, büyük olasılıkla, ne denli şaşırdığını gözünün önüne getirerek gülümsedi.

"Hayır, gerçekten söylüyorum, bir düşünsene, adam karısıyla yatakta yatıyor ve ona neden Fransız devrimi ile ilgilenmediğini söylüyor! Orada devrimle ilgilenen bir kadın varmış, bu yüzden kellesini uçurmuşlar; iyi bir kariyer, öyle değil mi? O zamanlar Paris modası öyleymiş, kelleleri uçururlarmış. Kocam bunları sayıyor, anlatıyor da anlatıyor... Bana sanki beni onunla korkutmak istiyormuş gibi geldi... kelle uçurmayla, neydi o?"

"Giyotin," dedi Klim.

"Sonuçta, devrimin başlama nedeni Fransız kadınlarının al-

çakgönüllü olmamalarıymış gibi bir sonuç çıkardı."

Masaya peçeteyi fırlattı, ayağa fırladı, başını sağ omzuna eğerek ve ellerini arkasına koyup asker adımları atarak, burnunu temizleyerek, ağır ve kederli bir sesle konuşmaya başladı:

"Şimdi senin, Mari Antuanet'in monarşinin yok olmasında ne kadar etkili olduğunu anlaman gerek..."

Çok neşeliydi ve onun neşe dolu yaygaracılığı Samgin'i eğlendiriyor, önü açılan kimonosu siyah çoraplı düzgün bacaklarını ve göğsünü neredeyse ortada bırakan mavi, kısa iç çamaşırını açıkta bırakıyordu. Tüm bunlar Samgin'de Dunyaşa'ya teşekkür etme arzusu uyandırıyordu. Ama onu kendisine çektiğinde kollarının arasından ustaca kayıverdi.

"Konser öncesi olmaz," dedi kesin bir tavırla. "Orada, halkın karşısında cam parçası gibi olmalıyım!"

Klim, kızmaksızın ama şaşkınlıkla: "Ne kadar saçma," diye itiraz etti.

"Yapamam," diye yineledi ellerini açarak. "Görüyorsun ki..." Tavana bakarak düşünmeye başladı.

"Ekşi suratlı kadınların, küstah erkeklerin varlığı bir gerçek. Ama bunlar birinci sırada otururlar. Onlar için belki de ufak tefek bir kadını dinlemek onur kırıcı olabilir. Ama her zaman başka insanlar da var ve onların karşısında güzelce ve dürüstçe şarkı söylemek gerek. Anlıyor musun?"

Klim: "Pek de anlamadım. 'Dürüstçe şarkı söylemek' ne anlama geliyor?" dedi.

Dunyaşa yeniden, yanaklarını avuçlarıyla sıvazlayarak düşünceye daldı, sonra da çabuk çabuk anlatmaya başladı:

"Babam çılgınca kâğıt oynuyor ve kazara kaybederse anneme süte su eklemesini emrediyordu. Bizim iki ineğimiz vardı. Annem süt satıyordu ve dürüst bir kadındı; herkes onu sever ve inanırdı. Süte su katmanın ona ne denli acı verdiğini ve nasıl ağladığını bir bilsen. İşte, aynı biçimde, kötü şarkı söylediğimde ben de utanıyorum."

Samgin onaylarcasına sırtına vurdu ve hatta:

"Bunu çok çocukça anlattın..." dedi.

Klim'i alnından öperek, telaşla: "Evet, aptalca, aptalca," dedi. "Konserden sonra görüşelim, tamam mı?"

Dunyaşa biraz olsun ilgisini çekmeyi başarmıştı, ancak kapının arkasından kaybolur kaybolmaz Samgin onu unuttu, kendisini dinlemeye başladı ve belirsiz bir endişenin giderek arttığını hissetti.

'Yoruldum. Hastalanıyorum.'

Gazeteyi alarak divana uzandı. "Naşe Slovo" gazetesinin baş yazısı, iri, ancak yan yatmış bir yazıyla ve birçok soru ve ünlem işaretiyle birlikte, 'anayurtları ve tarih karşısında sorumluluk duygusu taşımayan' insanlar hakkında öfkeyle haykırıyordu.

"Biz, gerçek demokratlarız ve bu bizim mutlakiyete karşı yıllar süren, yorulmak bilmeyen savaşımımızla ve kültürel etkinliklerimizle kanıtlanmıştır. Biz, anarşinin maskeli vaazlarına karşıyız. 'Gereksinimler çarlığından özgürlük çarlığına sıçrama' çılgınlığına karşıyız. Biz kültürel evrimin yanındayız! Olabildiğince, uzlaşmaz çelişkilere girmeden, irade özgürlüğünü yadsımadan, aynı zamanda da cahil insanları eğiterek, sıçrayıp durun!"

Samgin: 'Taşrada her zaman daha basit düşünürler; bu genellikle bize gülünç gelebilir, ancak taşralılar için özellikle öyle yazmak gerekir,' diye düşündü, daha sonra sordu: 'Kimin için, bizim için mi?' Bu soruyu kâğıt hışırtısıyla boğdu. Sayfanın diğer yanında, 'Upovayev' gibi tuhaf bir soyadı olan bir adama ilişkin anı yazısı yer alıyordu. Onun hakkında şöyle yazılmıştı: "Derin bir kültüre sahip olan İvan Kallistratoviç, gerçek bir hümanistin nesnelliğine sahipti ve bu ender rastlanan duyguyla yaşam çelişkilerinin özüne nüfuz edebiliyor ve bu duygu, uzlaşmaz görünen çelişkileri uzlaştırmasına olanak veriyordu."

"Tiyatro" bölümünde İdron adında birisi şöyle yazıyordu:

"Bugün bir kez daha halk şarkılarının ideal yorumunu E. V. Streşneva'dan dinleyeceğiz. Tüccar kulübünün salonuna yeniden cömertçe ses buketleri fırlatacak, yeniden bizi, gerçek halk sanatının tükenmez kaynağından edindiği coşkulu inleyişlerle ve yiğitçe haykırışlarla heyecanlandıracak."

Samgin gazeteyi yere fırlattı, gözlerini kapadı ve hemen karşısına gece gördüğü karabasan görüntüsü çıktı. "Ötekilerin" oluştur-

duğu bir halka dönüp duruyordu; ancak bunlar artık bir gölge değil, onun gibi giyinmiş insanlardı. Yavaşça ve ona dokunmadan dönüyorlardı; onların yüzlerinin olmadığını, her birisinin yüzlerinin yerinde avuca benzer bir şey olduğunu görmek çok rahatsız ediciydi. Üç elleri varmış gibi görünüyorlardı. Bu yarı uyur ve rüya gören hali onu korkuttu, gözlerini açarak kalktı ve çevresine bakındı:

"Hayal gücüm hastalıklı gibi bana oyun oynuyor."

Biraz açılmaya karar vererek sokağa çıktı; uzaklardan bir cenaze alayı yaklaşıyordu.

'Herhalde Upevayev'i gömüyorlar,' diye düşündü. Köşeyi döndü ve aşağılara bir yerlere yürüdü; yol onu üç başlıklı bir kilisenin kubbemsi yeşil çatısıyla karşı karşıya getirdi. Kiliseye doğru iki dizi alçak, kubbemsi, çatıları kalın karla kaplı bina uzanıyordu. Samgin bu binalarla kürklü insanlar arasında bir benzerlik buldu; binaların kapı ve pencereleri cebi anımsatıyordu. Kentin üzerinde gri, soğuk bir sıkıntı tabakası vardı. Uzaktan kilise korosunun hüzünlü şarkısı işitiliyordu.

'Tüm bunlar öylesine tanıdık, tekdüze ve uzun süreli ki. Yeryüzüne iyice yer etmiş.'

Aynı kayıtsızlıkla, edebiyatla uğraşmaya karar verse, yaşamın kötü sıkıcılığının sessiz zaferine ilişkin Çehov'dan daha kötü yazmayacağını, Leonid Andreyev'den ise daha sert yazabileceğini düşündü.

Kilisenin arkasında, küçük meydanlığın köşesinde, tek katlı bir binanın merdivenleri üzerinde sarı yeşil bir tabela asılıydı: "Pekin Restoran". Küçük, ılık bir odaya girdi, kapının yanındaki köşede, eski, büyük bir tropik ağacın altına oturdu; aynadan yedi kişi görünüyordu. Bara yakın yerde, iki masada oturuyorlardı ve kulağına şu sözcükler geliyordu:

"Sen, İvan Vasilyeviç, bu üçkâğıtçıları daha cesur bir biçimde afişe etseydin; yoksa seni seçimlerde yenerler!"

Bu ses kalın ve hırçındı; onunla eş zamanlı olarak tiz ve öfkeli bir ses çınlıyordu:

"O, Tanrı'nın cezası, nasıl bir sosyal demokrat ki, gençliğinden beri limon ticareti yapıyor!"

Üçüncü bir kişi: "Onlar burada sürekli proleter kılığına giriyorlar," dedi.

Bu insanların donuk yansımalarını incelerken, Samgin aralarında İvan Dronov'un uzun kulaklı başını gördü. Kalkıp gitmek istedi, ancak garson kahve getirdi; Samgin fincanın üzerine eğildi ve dinlemeye başladı:

"Durdular durdular ve birden hepsi Eser oldular!"

"Merhum Upovayev, Cizvit'ti ve onların canına okuyordu! Kent parkında olanları anımsıyor musunuz, ha?"

"Nasıl anımsamayız! 'Işık yetmedi mi beyler? Sizin için, beyler, kültür çiftliklerinin ateşlerini söndürme zamanı gelmedi mi? Her şey ortada! Herkes açgözlülük, nefret ve kıskançlık gibi doğal güçlerin yıkıcılığını görüyor, sizin uyandırdığınız güçlerin yıkıcılığını."

"Sende de ne bellek var be Grişa!"

"İyi sözler için..."

"Ama adam rahmetli oldu."

"Hepimiz Tanrı'nın yolundan gidiyoruz."

Grup dostça gülüyor, Samgin ise bu gülüşmeler arasında, Dronov'la karşılaşmamak için acele ederken kaşığını tabağına çarparak ses çıkarıyordu. Ama Dronov:

"Eh, benim redaksiyona gitmem gerek," dedi ve kısa bacaklarının küçük adımlarıyla Samgin'in masasına yaklaştı; tam bu sırada garson paranın üstünü getirmişti.

"Hey! Nereden geldin?"

Ellerini Samgin'e herhalde çok içtiği için uzatmadı. İki eliyle masaya yaslanarak, gözlerini kısarak, teklifsizce Klim'i inceledi, burnundan soludu ve çınlayan bir sesle soru sormaya ve anlatmaya başladı:

"Volga'da mı kalıyorsun? Uğrarım. Orada Streşneva kalıyor; olağanüstü bir şarkıcı! Bense, kardeşim, 'Naşe Slovo'da redaktörlük yapıyorum. 'Naş Kray' da, 'Naşe Slovo' da bizim!"

Tamamen yeni giysiler içinde, hazır giyim mağazası müdürü gibiydi. Kilo almış, semiz yüzü parlamış, küçük burnu kırmızı yanaklarına yayılmış, burun delikleri genişlemişti.

"Ajitasyon yapmaya geldin, öyle değil mi? Esdekler için mi?"

Samgin, soğuk bir sesle mahkemede işi olduğunu söyledi ama Dronov güldü, göz kırptı, geri çekildi ve yineledi:

"Uğrayacağım."

Gözlüğünün arkasından bakarken, hastalıklı gibi yüzünü buruşturan Samgin:

'Geçmişe ilişkin gereksiz ve tatsız karşılaşmalar ne kadar sıklaştı...' diye düşündü.

Konsere yürüyerek gitti, geç kaldığı için salon girişindeki kapıda beklemek zorunda kaldı. İki dizi kalın sütunla desteklenmiş uzun salon doluydu; yoğun kitle, sahneye doğru, sütunların ardına, sandalyelerin arkasına, hatta kapı gibi büyük pencere pervazlarına yığılan insanların baskısıyla basıklaşmış, uzamış gibiydi. Korodaki gençlerin başları salkım gibi görünüyordu; sütunlarda asılı ışıkların aşağıdan aydınlattığı yüzleri alışılmadık, fıldır fıldır gözlere sahipti. Dunyaşa sahnede, havadaymışçasına sallanıyordu; arkasında, altın bir çerçeve içinde II. Aleksandr'ın resmi yükseliyordu ve tıraşlı çenesi Dunyaşa'nın altın rengi başına dayanıyor gibiydi. Piyanoda şişman, kafası biraz açık bir adam oturuyor, yavaşça ve neredeyse cimri bir insan gibi çaldığı klavyeden hafif sesler çıkartıyordu.

Dantel yakalı, abartısız siyah giysisi ve kemerindeki kırmızı gülle, Dunyaşa, ufak tefek, yeni yetmeyi andıran görünümüyle, salonu yine kendisi gibi sıradan sözcüklerle dolduruyordu. Güçlü olmayan ancak çok berrak sesi tükenmez bir güçle çıkıyor ve gergin bir sessizlik yaratıyordu. Samgin, şarkının tekdüze makamına kulak vermeksizin, bu sessizlikte hoş bir şey hissediyor, bunun ne olabileceğini araştırıyordu. Ve kolayca da buldu: Birkaç yüz insan, suskun, hatta belki de minnettar bir ifadeyle, kendisinin istediği gibi sahip olduğu bu kadını dinliyordu. Güldü, gözlüğünü çıkardı ve silerken, biraz da gurur duyarak Dunyaşa'nın yetenekli olduğunu düşündü. İçten gelen alkışlar, haykırışlar birdenbire sessizliği bozdu. Özellikle korodaki gençler coşkuyla bağırıyordu; yakınlarda bir yerde kalın bir bas ses, gücüyle övünürcesine, 'Teşekkürler," dedi.

Gülünç bir biçimde salınan Dunyaşa ellerini sallıyor, bakır kırmızısı başını eğiyor, alacalı yüzü sevinçle parlıyordu; iki elinin parmaklarını sıkarak yumruğunu yüzünün hizasında salladı, öperek ellerini açtı ve halka öpücükler yolladı. Bu jest daha coşkulu haykırışlara, salonda ve koroda neşeli gülüşlere yol açtı. Samgin de, yanında oturan kişilere, özellikle de ulaştırma bakanlığı üniforması giymiş şişman adama bakarak güldü. Bu adam dürbünüyle Dunyaşa'ya bakıyor ve dudaklarını büzerek yüksek sesle:

"Bu küçük kedi ne kadar hoş! Uğruna ölecek kadar hoş..." diyordu.

Uzun süre şarkı söylemesine olanak vermediler; daha sonra halka bir şeyler söyledi ve oluşan sessizlikte, olağanüstü rahatlıkla yeniden şarkı söylemeye başladı. Samgin aniden tüm bunların kendisini incittiğini fark etti. Hatta kalabalıktan uzaklaştı ve iki mermer merdiven arasındaki boşluğa giderek kendisini orada bulunan yüzlerce insandan soyutladı. Dunyaşa'yı yatakta, çıplak haliyle, dağınık saçlarıyla ve istekle dişlerini ortaya çıkartırken canlandırdı. İşte bu şehvetli ve arzularına gem vuramayan kadın, yüzlerce insanı, sırf aptalca sözlere sahip şarkılar söyleyebildiği, kadınların ve kızların haykırışını, kadınların erkeklere olan özlemini dile getirme yeteneğine sahip olduğu için kendisini dinleterek hayran olmak zorunda bırakabiliyordu.

'Öyle insanlar var ki, hiç bıkmadan değirmen taşı gibi yaşıyorlar, yaşamın ağır izlenimlerini tahıl tanecikleri gibi ufalıyorlar ve böylelikle onlarda yeni bir şeyler keşfetmeye veya onları bir şeye dönüştürmeye çabalıyorlar. Bu tür insanlar, bu aptal yığını arasında mevcut değil. Dunyaşa mevcut.'

Samgin bir yandan düşünürken, diğer yandan da neşeli olmayan şarkının ağdalı ezgisini dinliyor ve Dunyaşa'ya karşı daha acımasızlaşıyordu; sessizlik yeniden bozulduğunda ürpererek yineledi:

"Sersemler!"

Salonda sanki yüzlerce tavuk kanat çırpıyordu ve korodaki birisi:

"Ukrayna şarkısı söyle!" diye haykırdı.

İki genç adam merdivenlere çiçek sepetiyle koştu, insanlar on-

ları karşıladı; geniş, kır sakallı ve manto giymiş bir adam:

"Büyüleyici! İşte bu bizim insanımız! Bu Rus!"

Marina, Samgin'e koyu kırmızı paltosu ve göğsünde alaca şalıyla yaklaştı.

"Aşağı gidelim, orada çay içebiliriz," diye öneride bulundu ve merdivenden inerken sesli bir iç geçirdi:

"Şarkı söylerken ne kadar güzelleşiyor, bunun insanın içini aydınlatan bir ses olduğu söylenebilir!"

Konuşurken kaşları titriyor, kendisine verilen saygılı selamlara yanıt olarak çok ciddi bir tavırla başını sallıyordu.

Klim, soğuk bir tavırla: "Ben halk şarkılarının kötü bir değerlendiricisiyim," dedi.

"Şarkı başka şey, icra başka şey."

Marina ile yürümek Samgin'i huzursuz ediyordu. Kentliler meraklı bakışlarla teklifsizce ona bakıyor, çarpıyor ve özür dilemiyorlardı. Aşağıdaki büyük odada bir garda toplanır gibi toplanmışlardı ve kalabalık bir kitle halinde büfeye doğru yürüyorlardı. Büfe, renkli şişelerin camlarıyla parlıyordu ve şişelerin arasında, küçük kapının üzerinde, iki dolabın arasında altın bir salkımın bulunduğu ağır bir ikona dolabı, içinde de karanlık yüzlü bir ikona vardı; ikonanın önünde, kristal bir lambadaki alev titriyor, bu da büfeyi tuhaf bir biçimde ikonostas şapeline benzetiyor, insanlar kadeh kaldırdığında haç çıkartıyor gibi görünüyordu. Yakınlarda bir yerde bilardo topları şakırdıyor, paltolu ve sakallı adamın akıl öğreten sözlerine sanki nokta koyuyordu:

"Günümüzde, eski ve hoş güzelliklerin varlığını anımsatmak bir hizmettir!"

Solda, açık kapıların ardında, ciddi tavırlı insanlar üç masada kâğıt oynuyordu. Büyük olasılıkla aralarında konuşuyorlar, ancak gürültü seslerini boğuyordu ve ellerinin hareketi öylesine tekdüzeydi ki, sanki on iki figür de otomatik hareket ediyormuş gibi görünüyordu.

Marina, şarkıcıyı alçak sesle övdükten sonra düşünceli bir tavırla köşedeki masaya oturdu ve çay isteyerek parmaklarıyla Samgin'in dirseğine dokundu.

"Neden surat asıyorsun?"

"Bakıyorum ve dinliyorum."

"Ha, şu adamı, yerel Don Juan'ı mı?"

Klim'in iki adım ötesinde, sırtı ona dönük, zayıf, uzun boylu ve fraklı bir adam ayakta duruyor, geniş kol kapağı içindeki elini orkestra şefi gibi oynatarak iki şişman adama yüksek sesle:

"Evet, devrim sona erdi! Ancak devrimden yakınacak değiliz; bize, aydın kitleye büyük yarar getirdi. İçimizi temizledi, yaşamımızı, bir geminin yüzmesini engelleyen kabuk ve yosunlar gibi engelleyen yazınsal ve gereksiz unsurları içimizden attı..."

Marina, gülerek söze karıştı:

"Görev süresini doldurdu ve ne olduğu ortaya çıkıyor," dedi.

"Şimdi karşımızda elle tutulur bir pratik çalışma var..."

"Taşra soyluları yöneticisinin oğlu," dedi fısıldayarak Marina. "Devletin refahı..."

Kısık bir ses: "Susun!" dedi. Samgin, ürpererek ayağa kalktı ve tüm başlar büfeye döndü, konuşmalar kesildi; bilardo toplarının takırtısı daha net işitiliyordu; ortalık iyice sessizleşince birisi bezgin bir sesle:

"Ee, ne oldu ki? Sinek oynayalım," dedi.

Büfede asteğmen Trifonov duruyordu; sağ eliyle kılıcının kabzasını tutmuş, sol eliyle de, kendisinden bir baş daha uzun olan kel kafalı adamın yakasına yapışmıştı; kel kafalıyı kendisine doğru çekiştiriyor, itiyor ve ıslık çalar gibi konuşuyordu:

"Biz bu ciğeri beş para etmez adamı savunuyoruz, o ise..."

Kel kafalı, sallanarak 'hazır ol' vaziyetinde duruyor, inler gibi ses çıkarıyordu:

Fraklı adam: "Nöbetçi amiri çağırın!" diye haykırdı ve kâğıt oynayanların odasına koştu.

Marina, oldukça kayıtsız bir tavırla: "Ne biçim bir adam, öff!" dedi.

Samgin, oradan ayrılmadan asteğmenin bakır rengindeki çirkin, şiş yüzüne ve göğsüne bakıyordu; asteğmen, göğsündeki beyazımsı haçı sıçratacak kadar sert ve hızlı soluk alıyordu. İnsanlar hemen ortadan kayboldu, paltolu adam geniş adımlarla asteğ-

mene yaklaştı ve sigaralı elini arkasına saklayarak sordu:

"Bağışlayın, sorun nedir?"

Asteğmen kel kafalıyı iterek: "Defol git," dedi, yorgun bir tavırla. Tepsiden kadehi almaya çalıştı, devirdi, yumruğuyla tezgâha vurdu ve paltolu adama:

"Sen ne diyorsun, mujik kıyafetine mi girdin, sersem?" diye bağırmaya başladı. "Ben mujikleri kırbaçlıyorum! Anlıyor musun? Şarkı dinliyorsunuz, bilardo, kâğıt oynuyorsunuz, benim adamlarım ise donuyor, Allah kahretsin sizi! Ben de onların adına hesap vermek zorunda kalıyorum."

Asteğmen kollarını iyice açarak göğsüne vurdu ve ağıza alınmayacak küfürler savurmaya başladı.

Sakallı adam: "Komutanı çağırın," diye haykırdı ve sandalyeyi yakalayarak asteğmenle arasına set koydu; asteğmen kılıcının kabzasını tutmasına karşın, sol eliyle kılıcın kınını tutmuyordu.

Marina: "Haydi gidelim," diye önerdi. Samgin olumsuz anlamda başını salladı ama Marina onun koluna girdi ve uzaklaştırdı. Bilardo salonundan uzun boylu, ince bacaklı bir subay ellerini mendile silerek fırladı; öylesine küçük adımlarla büfeye doğru yürüdü ki, Marina:

"Koşuyor, ama acele etmiyor," diye belirtti.

"Devrim yapıyorlar, sonra da böğürüp duruyorlar, serseriler; bir de bunları savun!" diye haykırıyordu asteğmen; subay iyice yakınına geldi ve kudurmuşçasına bağırtıyı bastırmak istercesine, tehditkâr bir tavırla burnunu sildi.

Marina, Samgin'in kulağına: "Yüzün çok korkunç, neyin var?" diye fısıldadı.

Samgin: "Onunla aynı kompartımanda yolculuk etmiştim. O adamı yatıştırmak gerek, normal değil," diye homurdandı.

Marina merdivenleri çıkarken:

"Ah, senin durumun kötü," dedi.

Küçük çan kesik kesik çaldı, birisi çağrıda bulundu:

"Beyler! Konserin ikinci bölümü başlıyor..."

Merdivende Marina, Samgin'in elini bıraktı o da hemen vestiyere indi, giyindi ve eve gitti. İri kar taneleri yoğun bir biçimde ya-

ğıyor, rüzgâr yavaşça hışırdıyor ve ıssızlığı güçlendiriyordu.

Samgin, ağır ağır yürürken: 'Neden korktum ki?' diye düşündü. 'Durumun kötü,' dedi... Bu ne anlama geliyor? Kayıtsız, öküz karı,' diye Marina'ya sövdü; ancak o anda bu öfkesinin nedeninin kadınla ilgisi olmadığını anladı.

'Asteğmen sarhoş ya da deli olabilir, ama haklı! Belki ben de haykırabilirim. Her aklı başında insan: "Bana zorbalık yapmaya kalkışmayın!" diye haykırmak zorundadır.'

Asteğmenin sarhoş haykırışının dışında, belleğinde, 'eski, hoş güzelliğe', 'gemi omurgasındaki kabuklara ve yosunlara', 'devrimin sona erdiğine' ilişkin sözler çınlıyordu.

'Yalan!' diye içinden geçirdi Samgin. 'Sona ermedi. Kişiliğime işkence etmekten vazgeçmedikleri sürece de sona eremez...'

Düşüncelerinin kaba saflığını görüyor, bu onu daha fazla kızdırıyor ve incitiyordu. Kendisinin ve insanların incitilmesine ilişkin bu ruh hali, düşünmekten vazgeçemediği ve unutamadığı bu öfkeli acı içinde eve geldi, lambayı yaktı. Köşede, lambanın uzağında bulunan koltuğa yerleşti ve uzun süre karanlıkta, bir şeylere hazırlanarak oturdu. Oturuyor ve kendisini öyle ya da böyle, ancak sürekli düşmanca inciten şeyleri alışkın bir biçimde anımsıyordu. Yalnızlığa mahkûm bu tür insanların sayısının binlerce ve binlerce olduğunu, kendisinin de bunlar arasında yer aldığını, belki de bu acıyı en derin biçimde çeken kişilerden birisi olduğunu kendisine anımsattı. Acı veren anılarla dolu zaman, çok ağır geçiyordu: Saat çoktan gece yarısını vurmuştu ve Samgin bir an düşündü:

'Güzel geçmişin hayranları, onu şimdi bir restoranda besliyordur.'

Dunyaşa'yı beklediğini kendisine itiraf etmesi hoşuna gitmiyordu.

'Ben onu beklemiyorum. Âşık değilim. Uşak da değilim.'

Ama koridorda rüzgâr esercesine bir hışırtı duyduğunda ve Dunyaşa içeriye dalarak yanaklarını soğuk elleriyle tuttuğunda ve alnından öptüğünde, Samgin küçük bir mutluluk duydu.

"Bekliyor muydun?" diye telaşlı bir fısıltıyla sordu. "Canım

benim! Ben de 'Herhalde bekliyordur,' diye düşünmüştüm! Çabuk, bana gidelim. Senin yanındaki odaya çok sevimsiz ve belki de tanıdık birisi yerleşti. Uyumuyor, şimdi kapıdan kafasını çıkarttı," diye fısıldadı ve Samgin'i beraberinde sürükledi. Samgin yürüyor ve tuhaf, acı veren soğuk bir sevincin içinde giderek büyüdüğünü hissediyordu.

Dunyaşa, koridorda: "Ayaklarını vurma," diye rica etti. "Onlar, doğal olarak, her zamanki gibi beni yemeğe götürdüler. Çok kibar insanlar ama genelde... Ama yine de öküzler," diye iç geçirdi. Odaya girdi ve paltosunu üzerinden fırlattı. "Ben hissediyorum; onlar için, şarkıcı da, hemşire de, hizmetçi kız da sonuç olarak uşaktan başka bir şey değil."

Samgin: "Dün başka türlü konuşuyordun," diye anımsattı.

"Her gün aynı şeyi söylemek gerçekten gerekli mi? Böyle yaparsan kendinden ve insanlardan nefret edersin."

Masada semaver kaynıyor, biçimsiz lamba is çıkartıyordu. Samgin dikkatle fitili yükseltti.

Dunyaşa lambaya doğru elini sallayarak: "Ah, ne iğrenç bir şey," dedi. "Söyle bakalım nasıl söylüyorum? Hayır, bekle, elimi yıkayacağım. Şeytan herifler öptüler, bitirdiler."

Paravananın arkasında kayboldu ve oradan demir leğenin takırtısı işitildi:

"Hay aksi!"

Lamba yeniden is çıkarmaya başladı. Samgin iki mum yaktı ve lambayı söndürdü.

Dunyaşa, paravananın arkasından üzerinde kürklü bir sabahlıkla çıkarak: "Böylesi daha iyi," dedi; saç örgülerini çözmüştü ve kızıl sarı saçları omzuna ve sırtına gür bir biçimde yayılmıştı; yüzü daha sivrileşmiş ve Samgin bu yüzle tilki yüzü arasında bir benzerlik bulmuştu. Dunyaşa gülümsemiyor, ancak değişken, anlamı yakalanamayan gözleri sevinçle parlıyordu ve iki kat büyümüş gibiydi. Divana oturdu, başını Samgin'in omzuna yasladı.

"Canım, çok mutluyum! Öylesine mutluyum ki, sarhoş gibiyim ve ağlamak istiyorum! Ah, Klim, kendi işini iyi yapabildiğini hissetmek öylesine olağanüstü ki! Ben neyim ki? Bir koro üyesi,

annesi sığırtmaç, babası ağaç işi ustası ve birdenbire başarabiliyorum! Gözümün önünde bir sürü surat ve göbek var ve ben şarkı söylüyorum; şimdi de yüreğim duracak gibi, sanki öleceğim! Bu olağanüstü bir şey!"

Şarap kokmuyor, yalnızca parfüm kokusu hissediliyordu. Onun bu coşkusu, Klim'in aklına konserde onun ve kendisinin hakkında düşündüğü acımasız şeyleri getirdi. Coşkusu hoş değildi. Samgin'in dizine oturdu, gözlüğünü çıkardı ve masaya fırlattıktan sonra gözlerinin içine baktı.

"Söyle bakalım: Hoşuna gitti mi?"

Gözlüğüne uzanırken Samgin öylesine eğildi ki, Dunyaşa dizinden kalkmak zorunda kaldı. Klim, elinde şarap bardağı ile odada gezinerek ne söyleyeceğini tam bilemeden söze başladı:

"Geciktim ve kapıda beklemek zorunda kaldım, oradan iyi işitilmiyordu, arada ise..."

Asteğmenle olan istemdışı tanışıklığını, onun yaşlı jandarmaya ne denli acımasız davrandığını ayrıntılarıyla anlatmaya başladı. Ancak jandarmanın acısı Dunyaşa'yı duygulandırmadı; Samgin, serserinin tabancayı nasıl kaptığını anlatmaya başladığında ise Dunyaşa'nın fısıltısını işitti."

"Bravo ona..."

Samgin canı sıkılarak asteğmenin kulüpteki isyanından söz ederken ona göz ucuyla baktı; Dunyaşa ağzını çocukça açarak, gözlerini kırparak dinliyor, saçlarını avucuna alarak yanaklarını onlarla okşuyordu.

"Rezaletten sonra gittim ve seni düşünmeye başladım," dedi yavaş sesle Samgin; sigaranın dumanına bakıyor, havada dumanlarla sekiz rakamı çiziyordu. "Sen yukarıda şarkı söylüyorsun ve sesinin bu hayvanları ruhen yücelttiğini düşünüyorsun; o hayvanlar ise aşağıda..."

Dunyaşa, kaşlarını çatarak şaşkınlıkla: "Neden subay hayvan olsun ki?" diye sordu. "O yalnızca aptal ve kararsız. Devrimcilere giderek: 'Ben de sizinleyim,' diyebilecek bir adam. Hepsi o kadar." Kadehine mader şarabı koyarak:

"Bense hiçbir şey düşünemiyorum," dedi.

"Kuşkusuz asteğmen beni hiç ilgilendirmiyor, ama işte senin geleceğin..."

Dunyaşa'nın karşısında durarak onun geleceğini betimlemeye başladı:

"Senin sesin o kadar gür değil ve bir süre sonra yetersiz kalacak. Sanatçıların ortamı, halk tarafından şımartılmış, cahil, ahlaken düşük, kendini dizginleyemeyen kişilerin ortamıdır. Bu tür insanlardan, örneğin Alina'dan belki sana da bir şeyler bulaşmıştır."

Dunyaşa'nın yüzünün gerildiğini, canlı rengini yitirdiğini ve alaca bir hal aldığını görüyordu; yanaklarında benekler çıkmıştı ve gözlerini kısıyordu.

"Toplum soytarısı olan bu sanatçılar, tok insanların eğlencesi olmak için yaşarlar..."

Dunyaşa ellerini çırparak: "Ah, Tanrım!" diye haykırdı. "Bunu hiç beklemiyordum! Tamamen farklı, kocam gibi konuşuyorsun..."

Samgin ondan uzaklaşarak: "Eğer böyle dediyse, pek de aptalca bir şey söylememiş," dedi. Dunyaşa ise omuzlarına kadar kızararak ve saçlarını sırtına atarak konuşmasını sürdürdü:

"Hayır, aptalca! O boş bir adamdı. Onda her şey yasalardan ve kitaplardan ibaretti. Yüreğinde ise hiçbir şey yoktu, bomboştu!" Samgin'in konuşmasına fırsat vermeden: "Hayır, dur biraz!" dedi. "Bir dilenci kadar pintidir. Kimseyi sevmez, ne insan ne kedi ne de köpek. Yalnızca kuş beyinlileri sever. Bense şöyle yaşıyorum: Sevinç verecek bir şeylerin var mı? Onları ver ve paylaş! Ben mutluluk için yaşıyorum... Bunu başardığımı da biliyorum!"

Ancak o anda gözlerinden yaşlar boşandı ve Samgin onun ağlamayı beceremediğini düşündü: Gözleri açıktı ve iyice parlıyordu; ağzı gülümsüyordu; yumruklarını dizine vuruyordu ve savaşa hazırlanırcasına canlanmıştı. Gözyaşları ise gerçek değil, gereksizdi. Bunlar acıdan ve onuru kırılmaktan kaynaklanan gözyaşları değildi. Dunyaşa alçak sesle konuşuyordu:

"O aptalın teki. Her zaman; ayakta dururken, otururken ve yatarken de aptal kalacak. İşte böyle insanları kırbaçlamak ge-

rek... Hatta kurşunlamak gerek. Ne kokar ne bulaşır, sersem!"

Samgin dinliyor ve öfkelendiğini hissediyordu. Sigarasını limon dilimi üzerinde söndürerek, dişlerinin arasından:

"Dur biraz, bağırıp durma..." dedi.

Dunyaşa durmadı. Divanın arkalığına yaslanarak ve elleriyle oturulan yere dayanarak ve Samgin'e şaşkınlıkla bakarak konuşuyordu:

"Onunla aynı görüşleri nasıl paylaşırsın, anlamıyorum. Onunla tanışmıyorsun bile. Ve birdenbire, böylesine akıllı olan sen... Bunun ne olduğunu şeytan bilir!"

Samgin omuzlarını silkti ve:

"Hoş ve hafif şarkılar söylüyorsun ve bu sersemler her şeyin yolunda gittiğine inanıyor."

Samgin kötü şeyler söylediğini ve sözcüklerinin ona ulaşmadığını anlıyordu. Haykırmak, ayaklarını vurmak ve farklı gözyaşlarıyla ağlaması için bu ufak tefek kadını korkutmak istiyordu. Kadına karşı beslediği düşmanca duygu, kendisini sarhoş ederek uyarıyor, intikam dolu bir isteğe yol açıyordu. Onun önünde dolanıyor, gözlerinin önüne onunla ilişkili terbiyesizce sahneler geliyordu. Onu tutmaya, ezmeye, canını acıtmaya, ağlatmaya, inletmeye hazırlanıyordu; artık Dunyaşa'nın söylediklerini işitmiyor, onun neredeyse tamamen açılmış göğüslerine bakıyor ve biliyordu ki, işte şimdi...

Dunyaşa ise onun elini yakalayarak yanına oturmaya zorladı ve başını kollarıyla sıkıca sararak telaşlı ve endişeli bir fısıltıyla sordu:

"Neyin var canım? Kim senin canını sıktı? Haydi söyle bana! Tanrım, gözlerin ne kadar çılgınca ve acınacak bir halde bakıyor..."

Bu çok aptalca, gülünç ve aşağılayıcıydı. Samgin, bunu beklemiyordu. Dunyaşa ya da başka bir kadının kendisiyle bu tonda konuşabileceğini tasavvur bile edemezdi. Sanki başına yumuşak ancak ağır bir şeyle vurulmuş gibi sersemlemişti ve onun güçlü ellerinden sıyrılmaya çalıştı ama Dunyaşa karşı koyarak onu daha sıkı bastırdı ve kulağına ateşli bir sesle fısıldadı:

"Senin için güç olduğunu biliyorum ama kısa süre sonra devrim olacak, olacak!"

Klim: "Bırak," diye homurdandı; öfkeli, alaycı ve kalıredici bir şeyler söylemeye hazırlandı ama ağzından yalnızca, "rahatsız oluyorum," sözleri çıktı.

Gerçekten de rahatsızdı. Dunyaşa onun başını sallıyor, gömleğinin sert yakası boynunu çiziyor, yüzüğü kulağını eziyordu.

Dunyaşa: "Sen akıllı bir adamsın," diye fısıldadı. "Senin hakkında çok şey biliyorum; Alina, Lütov'a anlatırken duydum. Makarov da söylüyordu. Lütov da senin için iyi şeyler söylüyordu..."

Sonunda başını kurtaran ve saçlarını düzelten Klim ayağa fırladı.

"Lütov benim hakkımda ve genelde de kimse hakkında iyi şeyler söyleyemez."

Söylemek istediğini söyleyemediğini, davranmak istediği gibi davranamadığını ve belki de gülünç duruma düştüğünü hissediyordu.

Dunyaşa telaşla ve inandırıcı bir tonla: "Hayır, hayır, bu doğru değil," diye haykırdı. "Benim yanımda Makarov'a, 'Samgin caddeye çardaktan bakıyor ve gününün gelmesini bekleyerek güç topluyor; zamanı gelince ortaya çıkacak ve biz hepimiz, 'ah' çekeceğiz!' Onlar yalnızca, senin kendini beğenmiş ve içine kapalı bir insan olduğunu söylüyor."

Ellerini Samgin'in omzuna koymuş, karşısında duruyordu; elleri ağırdı, gözleri ise pırıl pırıl parlıyordu.

Samgin: 'Çok bayağı bir sahne,' diye düşündü ama dinlemeyi sürdürdü.

"Lütov, olağanüstü bir insan! Tıptı Akim Aleksandroviç Nikitin gibi; sirk direktörünü tanıyor musun? Hani şu tüm sanatçıların, hayvanların ve insanların bir bakışta ciğerini okuyan adam."

Samgin, kadının beline sarıldı ancak kadının elleri sanki daha da ağırlaştı ve onun acımasız emellerini yok ederek, intikamcı bir biçimde ayaklanan cinsel isteğini soğuttu. Ama yine de kadına kadın gibi davranmak gerekiyordu.

"Eh, artık yeter!" dedi, kasten sert ve kabaca ona sarıldı, kal-

dırdı ancak kadın kollarının arasından sıyrıldı ve masaya doğru adeta sıçradı.

"Hayır, dur biraz! Benim aptal bir sokak kadını gibi mutlu olduğumu mu sanıyorsun? İnsanları tanımadığımı mı sanıyorsun? Dün karga burunlu, semiz bir domuzcuğa benzeyen yerel bir gazeteci... Neyse, sözünü etmeye değmez!"

Ve göğsünün dekoltesini kapatarak, yüksek sesle:

"İğrençliği değil, mutluluğu paylaşmak gerekir..." dedi.

"Yeter artık," diye yineledi, Samgin, ona yaklaşarak.

"Bırak, keyfimi kaçırdın... yoruldum artık."

İç geçirerek sıkıntılı bir tavırla onun yüzüne, omzunun üzerine baktı.

"Seninle kutlama yapacağımı düşünmüştüm! Ama öyle olmadı... Sen git. Çok çok keyifsizim! Çok geç oldu. Lütfen, git!"

Samgin hiçbir şey söylemeden gitti; böylelikle onu kıracağını ve kendisinin kırgın olduğunu anlamasını sağlayacağını umut ediyordu. Gerçekte, böyle tuhaf bir olayda aptalca bir rol oynadığı için kendisine kırılmıştı.

Üzerini değiştirirken: 'Beni onunla konuşmaya şeytan dürttü! Bu kadın sohbet etmek için değil. Çok basit bir kadın,' diye öfkeyle düşündü. Yatağa, ertesi gün Marina ile para konusunu konuşmak ve Kırım'a gitmek niyetiyle yattı.

Ancak sabahleyin çay içtiği sırada Dronov geldi.

Tüm benliğiyle geniş geniş gülümseyerek, altın kaplama dişlerini göstererek mutluluğunu belli ediyordu; göz yuvarlaklarını Klim'in yüzünde ve üzerinde hızla hareket ettiriyor, ayaklarını böcek gibi büküyor, ellerini derisi gıcırdayacak kadar sıkı bir biçimde ovuşturuyordu. Bereli yüzü, Klim'e rüyasında gördüğü, yüzlerinin yerinde avuç bulunan insanları anımsatıyordu.

"Yaşlandın Samgin, saçların kırlaşıyor ve seyreliyor," diye belirtti ve dostça bir sitemle ekledi: "Henüz erken. Aslına bakarsan öyle bir dönemdeyiz ki, gençleşmek bile olası."

Samgin ona çay ikram etti, ama Dronov şarap istedi.

"Burada beyaz Grav şarabı var. Çok hafif ve hoş! Peynir iste, daha sonra da kahve ısmarlarız," dedi, canlı bir tavırla. "Bağışla,

ama gece neredeyse hiç uyumadım; konserden sonra akşam yemeği, daha sonra da dram vardı: Subay aklını kaçırdı, kılıcıyla polisi doğradı, arabacıyı ve gece bekçisini yaraladı; anlayacağın, neredeyse savaş çıkardı!"

Samgin: "Neşeyle anlatıyorsun," dedi gülerek. Dronov ona gözlerini kısarak yan yan baktı ve tıraşlı çenesini kaşıyarak çok yalın konuştu:

"Birader, ben yüzsüz bir adam olmaya başladım. Yaşam, yüzsüzlüğü her şeyden daha iyi öğretiyor."

Burnunu uzatarak ve yine gülerek ekledi:

"Şimdi yaşamı karıştırdıkça pis kokular geliyor. Hissetmiyor musun?"

"Hayır," diye yanıtladı Klim; bu arada, ona, nasıl davrandığını, asteğmenin trende söylediklerini anlatıp anlatmamayı düşünüyordu. Dronov bunları daha sonra yazacak ve her şeyi bayağılaştıracaktı.

"Hissetmiyor musun?" diye yineledi Dronov ve uşağa arkadaşça bir tavırla, şarap, peynir ve kahve ısmarlayarak esnedi.

"Biliyor musun, Lidiya Varavka burada yaşıyor, bir ev satın aldı. Anlaşılan evliydi, dul kaldı ve düşünebiliyor musun, sofu bir insan oldu; halkın dinsel ve etik yozlaşması ile ilgili çalışmalar yapıyor. Bu bir çingene kadını ve Varavka'nın kızıydı! Fıkra gibi, birader, öyle değil mi? Varlıklı bir kadın. Onu burada, kilise eşyaları tüccarı bir kadın olan Zotova kendi yanına çekmiş durumda; onun da tarikatçı olduğu söyleniyor ama güzel kadın doğrusu..."

Lidiya'nın bu kentte yaşadığını öğrenmek Samgin için hoş değildi ve Marina hakkında soru sormak istedi.

"Hangi anlamda yanına çekiyor, tarikatçılık anlamında mı?"

Dronov isteksizce ve yeniden esneyerek: "Şeytan bilir! İşte Lidiya'yı evini satın almaya zorladı," dedi. Bacaklarını gerdi, ellerini pantolonunun cebine soktu ve ilgiyle sormaya başladı:

"Sizin orada, merkezde neler oluyor? Gazetelerden bir şey anlaşılmıyor. Hâlâ devrim sürüyor mu, yoksa gericiler mi hakim? Ben kuşkusuz söylenen ve yazılanlardan söz etmiyorum, ama ne düşünülüyor? Yazdıklarını okuyunca yalnızca aptallaşıyorsun.

Bazıları, 'yangını körükle!' diğerileri ise ' söndür!' diye komut veriyor. Üçüncü bir grup ise ateşi samanla söndürmeyi öneriyor..."

Klim: "Sen nasıl düşünüyorsun?" diye sordu; siyasetten söz etmek istemiyor, Marina'nın, tanıdıklarını sayarken neden Lidiya'dan söz etmediğini kavramaya çalışıyordu.

"Nasıl mı düşünüyorum?" diye soruyu yineledi Dronov; şarap koydu, içti, mendille ağzını çabucak sildi ve basık yüzündeki tüm mutluluk belirtileri yok oldu. Klim'e kaşının altından bakarak dudaklarını ısırıyor ve midesi bulanıyormuşçasına, gırtlağıyla yutkunur gibi hareketler yapıyordu. Samgin aradaki boşluktan yararlandı.

"Her neyse. Bu Zotova neyin nesi?"

"Bu kadın seni neden ilgilendiriyor?"

Klim, Zotova ile müvekkili arasındaki konu için geldiğini söyledi.

"Ohoo," diye haykırdı Dronov. "Müvekkilin de davalı olacak başka zaman bulamadı! Kadeh tokuşturalım!"

Gözlerini büyük bir zevkle kapayan Dronov, şarabını emercesine içti ve soluk aldı:

"Zotova mı? Güzel, zengin, söylediklerine göre akıllı ve sözde cinsel açıdan ulaşılmaz; kentte saygı görüyor ama genel olarak karanlık bir kişi! Söylediklerine göre, kocası sözde bir filozof, tarikatçı ve tefeciymiş. Birisinin batmasına neden olmuş, o da onu vurmuş. Sen onu Lidiya'ya sor," dedi ve üşümüş gibi büzüldü. "O herhalde Lidiya'nın parasını harcıyor. Lidiya öylesine zengin ki! Ben ondan matbaa için para istedim, kitap yayımlamak benim hayalimdi! Kabul etti, söz verdi, ama Zotova olacak bu kadın anlaşılan izin vermedi. Neyse, yüzlerini şeytan görsün! Para bulacağım. Hayır, sen söyle bana: Bizim de anayasamız olacak mı?"

Samgin, onun yüzüne bakmadan: "Olacak," diye vaatte bulundu.

"Demek öyle..."

Dronov ayağa kalktı, bacaklarını altına büktü, oturdu ve birkaç saniye Samgin'in yüzüne baktı; dudaklarını ısırıyor, saatinin zinciriyle oynuyordu; daha sonra:

"Bu senin için gerekli mi? Anayasa?" diye sordu.

"Tuhaf bir soru."

"Hayır, ciddiyim."

Samgin, isteksizce ve omuzlarını silkerek: "İleriye yönelik bir adım," dedi.

Dronov: "Uzağa doğru olan bir adım mı?" diye ısrarcı bir tavırla ekledi. Klim, bardağa şarap koyarken biraz bekleyerek yanıtladı:

"Göreceğiz."

Dronov: "Temkinli bir yanıt," diye iç geçirdi. "Bense, kardeşim, nedense mutluluğa inanmıyorum. Rusya, mutlu olmayan bir ülke," dedi ve Turgenev'in Pigasov'unu anımsattı. "Tümüyle mut-suz bir ülke. Onu yöneten ne Romanovlar ne de Karamazovlar. Cinler yönetiyor. Farklı cinler dönüp duruyor."

Samgin: 'Sarhoş oluyor,' diye düşündü.

Dronov'un yüzü yayılmıştı; burnundan soluyor, burun delikleri titriyordu; kulaklarına kan hücum etmiş ve şişmişti.

"Tomilin'i anımsıyor musun? İleriyi gören bir adam. Buraya 'İdeal, Gerçekler ve Dostoyevskiy'nin *Cinler* Romanı' adlı bir konferans vermeye gelmişti. Hep bir ağızdan ıslıklanmıştı. Tula ve Orel'de ise neredeyse dövüyorlardı. Neden yüzünü buruşturuyorsun?"

"Başım ağrıyor."

"Düşüncelerden dolayı mı?"

"Siyasetle ilgilenmeyi bıraktım."

Samgin'in yanıtı ya da yanıtın kayıtsızlığı Dronov'u ayıltmıştı sanki. Altın saatini çıkardı, baktı ve çok yalın, ayık bir tavırla:

"Sen galiba kurşun ağırlıklı olta ile yakalanan balıklardan değilsin! Ben de değilim. Tomilin, kuşkusuz kimsenin okumadığı kitapların kataloğu gibi ve kendini beğenmiş bir sersem. Kehanette bulunuyor ve bunu, tüm kâhinler gibi, korkudan yapıyor. Onun da yüzünü şeytan görsün!"

Zincirin ucundaki saati sallayarak ve Samgin'in yüzüne düşünceli bir tavırla bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Ancak, nasıl bir akıntıda yüzmek gerekiyor? Açıkçası, benim

sorunum bu. Kardeşim, ben kimseye inanmıyorum. Sana da inanmıyorum. Siyasetle ilgilenmiyorsun ama tüm gözlüklüler siyasetle ilgileniyor. Üstelik sen avukatsın ve her avukatın Gambettalarda ve Juleb Favrlarda gözü vardır."

Samgin, bir şeyler söylemesi gerektiğini düşünerek: "Bu, zekice bir söz," dedi.

Dronov kalktı, tozluk bulunan ayaklarına baktı. Gülümseyerek:

"Gördüğüm kadarıyla sohbet etme havasında değilsin," dedi. "Benim de seni sarsıp uyaracak zamanım yok. Kuşkusuz anlıyorum: Yasadışı faaliyetler! Üç gün önce sokakta İnokov'a rastladım, hatta ona seslendim ama beni tanımıyormuş gibi yaptı. Evet. Laf aramızda, albay Vasilyev'i o vurdu, bu gerçek! Eh, her neyse, hoşça kalın, Klim İvanoviç! Başarılar! Başarılar dilerim."

Sanki Dronov gitmemiş, havaya gri, yağlı bir duman gibi yayılmıştı.

Klim: 'Küçük serseri, büyük adam olmak istiyor ama bir şeyden korkuyor,' diye karar verdi. Dronov'un oturduğu sandalyeye dizini çarptı ve Marina'ya gitmeye hazırlanarak özenle giyinmeye başladı.

Altın rengi güneşin altında yürürken: 'O da yaşam korkusundan söz etmişti,' diye anımsadı.

Bir gece içinde karla süslenen kent, şaşırtıcı derecede temizdi ve sıra dışı, sevimli bir sıkıcılık içindeydi.

Marina'nın mağazası daha da göz kamaştırıcı bir aydınlık içindeydi; tüm kilise gereçleri tebeşirle iyice temizlenmiş izlenimi veriyordu. Özellikle güneşin cömertçe ve neşe içinde aydınlattığı, altınla bezeli siyah mermerden bir haçın üzerine çarmıha gerilmiş olan İsa, göz alıcıydı. Marina yarım gocuk giymiş yaşlı bir adama küçük altın haçlar satıyor, adam düşünceli bir tavırla onları bir avucundan diğerine koyuyordu. Marina ise sevimli ve etkileyici bir tavırla konuşuyordu:

"Kutsal eşyalar üzerinde fazla pazarlık etmek iyi değildir!"

Yaşlı adam başını sallayarak: "Ama benimle de alıcı pazarlık

etmeyecek mi?" diye sordu. "O da kutsal olan şeyi daha ucuza almak ister..."

Marina, satıcıyla konuştuğu aynı sevimli tonla, Samgin'e:

"Şuraya geçin lütfen!" dedi.

Mağazanın arkasındaki oda, Klim için uzun süredir ve en ufak ayrıntısına kadar tanıdık geliyordu Bu öyle tuhaftı ki, açıklama gerektiriyor, ancak Samgin bu açıklamayı bulamıyordu.

'Benim görsel belleğim pek iyi değildir,' diye düşündü.

Heykel yapılı yeni yetme genç, mağazanın kapısını sıkıca kapadı ve bu da odaya daha da hoş olmayan bir gizlilik kattı. Sıcak ve boğucu havadaki loşluk da hoş değildi.

Dronov'un 'karanlık bir kadın,' sözünü anımsadı ve hor gören bir biçimde: 'Sinek gibi, her yere pisliğini bırakıyor,' diye düşündü.

Marina, anahtarları şakırdatarak geldi; Samgin ona hemen neden geldiğini açıkladı, kadın da onu dikkatle dinleyerek, tembel bir tavırla:

"Alyöşa Gogin, herhalde parasına benim tarafımdan, Kutuzov'un ricası üzerine el konduğunu bilmiyor. Tamam, ben bunu hallederim, sen de bana yardım edersin; bu konuda avukatıma baş vurmak istemiyorum. Ne o, sen Stepan'la aynı çizgide misin?"

Samgin: "Tamamen değil, elimden geldiğince yardımcı oluyorum," dedi.

Marina: "Yakınlık duyuyorsun," dedi ve bu sözcüklere, iri harflerle yazmış gibi, kendisi açıklık getirdi: "Yakınlık duymak, yani yarı yarıya hissetmek. Çay içelim mi?"

Semaverin yan tarafını yokladı, parmağıyla zilin düğmesine dokundu ve delikanlı kapıdan baktığında:

"Biraz ısıt, Mişka!" dedi.

Daha sonra yeniden Samgin'e döndü:

"Hangi gerçeğin yakınında ısınıyorsun? Marksist mi?"

"Onun ekonomik öğretisini kabul ediyorum..."

"Stepan, Marx'ı ya tümüyle kabul etmek ya da hiç ilgilenmemek gerektiğini öne sürüyor."

Samgin, gülerek sordu:

"Sen hiç mi ilgilenmiyorsun?"

Marina yanıt vermeye zaman bulamadan mağazanın zili çalmaya başladı. Samgin koltuğa iyice gömüldü ve düşündü:

'Ağzımı aramak istiyor. Kadınca merak...'

Yeniden kendisini Marina'yı sarı jarseli, azimli bir genç kız olarak, aptalca sözler söylerken düşünmeye zorladı: "Jarse giyiyorum, çünkü Tolstoy'un vaazlarına dayanamıyorum." Kutuzov onu aylak olarak tanımlıyordu. Samgin ne kadar istemese de, bu kadının hoş denecek kadar ezici, sıcak bir ağırlığı olduğunu kabul etmek zorundaydı.

'Saflık mı? İçtenlik mi? Meraklı bir tip. Kutuzov ile iyi ilişkilerini korumuş olması da tuhaf.'

Mağazada yumuşak bir bas ses, yapmacık bir biçimde konuşuyordu:

"Tanrı bize ne kadar parlak bir gün gönderdi; doğa ve özgürlük ruhunun canlandırdığı yurttaşlarımızın neşesi ne kadar uyumlu..."

Ses daha sonra daha alçak duyulmaya başladı; Marina ise sertçe:

"Yüz yirmi beş, daha aşağı veremem," dedi.

"Bizim kentimiz çok saygıdeğer ve küçük; dindarlar varlıklı değil, çevredekiler ise putperest, Mordvin."

"Veremem," diye yineledi Marina.

"Oh, yüz ruble ne kadar çok para!"

Samgin dinliyor ve gülümsüyordu. Yakışıklı Mişa iyice kaynayan semaveri getirdi ve konuğa kara kaşlı gözleriyle sertçe baktı. Sanki bir şey sormak ya da sövmek ister gibiydi ama Marina belirerek:

"Papazlar da çok sıkı pazarlık ediyor! Dördüncü kez geliyor; kendisi uzak bir yerden. Burada kalarak ne kadar para harcıyor," dedi.

Çayı demleyerek konuşmasını sürdürdü:

"Seninle açıkça ve ara vermeden konuşmak için büyük bir istek duyuyorum; bu benim için çok gerekli ama hep engel oluyorlar! Bir gece evime ya da buraya gel."

"Memnuniyetle," dedi Samgin.

"Örneğin, yarın. Pazar günü ikiye kadar çalışıyorum. Seni kolay uzlaşmayan bir kişi olarak anımsıyorum ama böyleleri en ilginç kimselerdir."

Samgin, kendisinin ilginç olup olmadığı konusunda uyarıda bulunmayı gerekli saydı.

"Ah, bu nasıl olur," diye sevimli bir tavırla itiraz etti, Marina. "Yaşamının yarısını geçirmiş bir adam..."

Samgin kendisi için de beklenmedik bir biçimde, neredeyse öfkeyle: "Gerçekte yaşam, insanı kendisiyle uğraşmaya zorluyor," dedi ve bu onu daha da kızdırdı.

Marina, sanki çok sıradan sözler işitmişçesine, hemen ve doğal bir tavırla: "Bu doğru," diye onayladı.

Samgin, suratını asarak ve sakalını çekiştirerek: 'Anlamadı,' diye düşündü; bu istemdışı itirafını böylesine doğal biçimde kabul etmesine sevinmişti. Ancak Marina konuşmasını sürdürdü:

"Gleb İvanoviç Uspenskiy'nin Tolstoy hakkında söylediği gibi, "kendi çevresinde seksen bin verst." Bu belki de, yeryüzünün güneşin, insanın ise kendi ruhunun çevresinde dönebilmesi için hep böyle olmuştur."

Samgin ona, bir düzenbazlık umarak, sorarcasına baktı; Marina bir fincan çayı onun önüne koyarken iç geçirdi:

"Gleb İvanoviç mükemmel bir insandı! Ben onu ruhen tümüyle çürüdüğü bir dönemde görmüştüm. Eşim ise onu yakından tanıyordu; birlikte içki içiyorlar, eşime öykülerini gönderiyordu; daha sonra bilinç konusunda ayrıldılar."

Dizlerine gelen eteğini avuçlarıyla düzelterek güldü:

"*Aklına Esti* öyküsünün düzeltmelerinde eşime: 'Sen denge arıyordun, koyu gerici konumuna geldin,' diye yazmıştı."

Samgin, Marina sözlerine ara vererek çay içmeye başladığında: "'Bilinç konusunda ayrıldılar', ne anlama geliyor?" diye sordu.

Marina: "Ee, düşünce alışkanlıklarında, düşünce yönlerinde," dedi; kaşları titredi ve gözlerinden bir gölge geçti. "Bu Uspenskiy, bilirsin, çilekeş bir insandı ve kendisini dünyanın kurbanı gibi hissederdi; benim eşim ise hedonistti, ancak bu dünyevi bedensel

zevkler anlamında değil, ruhsal zevkler anlamındaydı."

Klim, Marina'nın koyulaşan gözlerine bakarak, ciddi bir tavırla: "Bunu anlamıyorum..." dedi.

"Evet, bunu anlaman güç," diye onayladı, Marina. "Senin yüzünün Uspenskiy'e biraz benzemesi de boşuna değil."

Samgin şaşkınlıkla: "Benim mi? Yüzümün mü? Neden? Yoksa sen de benim dünyanın bir kurbanı olduğumu mu düşünüyorsun?" diye sordu.

Marina: "Kim dünyanın kurbanı değil ki?" diye sorarak aniden gülmeye başladı; başını, kestane rengi saçları duman gibi savrulacak kadar hızlı salladı. Gülüşünün arasında:

"Neden korkuyorsun ki? Sen beni Petersburg'da tanıdığın sersem kız sanıyorsun; unut bunu, şimdi ben bambaşka bir sersem kızım," dedi.

"Ben korkmadım ki," diye homurdandı Samgin, geri çekilerek: "Ama kabul et ki..."

Marina, elini uzatarak kalktı:

"Demek ki yarın görüşeceğiz. İki gibi. Haydi, sağlıcakla kal!"

Marina onu yolcu ederken, mağazada: "Şu subay insanları öldürmüş, duydun mu? Ne kadar korkunç!" dedi.

Klim: "Evet," diye onayladı.

Akşamın soğuk karanlığında sokakta yürürken: 'Gerçekten karanlık bir kadın," diye düşünüyordu. Öfkeyle düşünüyor ve dostça olmayan merakın, bu kadına karşı ciddi ve huzursuz edici bir ilgiye dönüştüğünü hissediyordu. Sanki birine karşı kendini haklı çıkarıyordu:

'Kim olsa ilgisini çekerdi. Hedonizm. Ne saçmalık. Anlaşılan, çok okumuş. Leskov'un kadın kahramanları gibi konuşuyor. Asteğmeni hepsinden sonra ve kayıtsız bir biçimde anımsadı. Başka bir kadın uzun süre dehşete kapılabilirdi... ve duygusal bir şeyler hissederdi. Aydınların dehşeti daima duygusaldır. Benim dehşete kapılma eğilimim galiba yok. Beceremiyorum. Bu olumlu bir özellik mi yoksa kusur mu?'

Dunyaşa'yı görmek istemeyerek restorana uğradı; yemek yedi, uzun süre kahve ve sigara içti, çevresine bakındı, Marina'yı dü-

şündü, ancak onu kendisi için anlaşılır bir kişi olarak göremedi. Evde Dunyaşa'nın mektubunu buldu; tabak çanak fabrikasına şarkı söylemeye gideceğini ve bir gün sonra döneceğini bildiriyordu. Mektubun bir köşesine çok küçük bir not düşülmüştü: "Senin yanındaki odada kuşku uyandıran birisi yaşıyor ve Sudakov onu ziyarete geldi. Sudakov'u anımsıyor musun?"

Samgin mektubu küçük parçalara ayırdı, kül tablasında yaktı, duvara yaklaştı ve dinlemeye başladı. Yan oda sessizdi. Sudakov ve "kuşku uyandıran" kişi, Marina'yı düşünmesini engelliyordu. Zile bastı, koridor görevlisi olan ufak tefek yaşlı adam beyazlar içinde ve kır saçlarıyla belirdi.

'Ne kadar... gerçek dışı bir adam,' diye aklından geçirdi Samgin. "Semaver ve bir şişe kırmızı şarap, lütfen! Benim yanımda kimse kalıyor mu?"

Yaşlı uşak: "Öğleyin tren garına gittiler," diye saygıyla belirtti.

Bunu duymak güzeldi ve Samgin hemen Marina'yı düşünmeye başladı:

'Bambaşka bir sersem mi? Tanrı'ya inanıyor ve belki de kendisini inceden inceye alaya alıyor. Acaba kilisenin Tanrısına mı inanıyor? Aslında kendi kapasitesine göre gerçek dışı bir kadın. Sıra dışı.' Bunu düşünerek itiraz edebilecek birisine içinden taviz veriyordu.

Yanan kâğıdın kokusu onu vasistası açmak zorunda bıraktı; kentin çeşitli yerlerinde köpekler aya karşı uluyor ve havlıyordu. Ay, yangın kulesinin üzerinde duruyordu. Samgin, Musse'nin şiirini anımsadı: "'İ' harfinin üzerindeki nokta gibi." Ardından, bu parlak kürenin dünyanın çevresini dolaşırken dönüşünü, dünyanın ise spiral bir halde, sınırsız boşluğa düşmekte olan güneşin çevresinde yol alışını gözünün önüne net bir biçimde getirdi. Yeryüzünde, onun en değersiz noktasında, köpeklerin havladığı küçük bir kentte, ıssız bir sokakta, ahşap bir kafesin içinde, Klim Samgin adında birisinin ayakta durarak ayın ölgün yüzüne baktığını düşündü.

Hava soğudu ve Samgin ürpererek vasistası kapadı. Uzay görünümlü tablo kayboldu, Klim Samgin ise kaldı. Bu adamın, yani

kendisinin de bir tür gerçek dışı, sevimsiz bir kişi olduğu, zavallı ve korkmuş köpeklerin uluduğu bu ahşap kentte, herkesin onu kendisine yabancı göreceği çok açık bir gerçekti.

'İşin aslı, yaşamda beni kendisine tümüyle çekebilecek bir nokta bulamıyor olmam.'

Kendisine acıdı ve o zaman da şöyle düşündü:

'Bu, sıra dışı mükemmelliğe sahip ve farklı yetenekleri olan insanların özelliği.'

'Ama belki de... gerçeklerin darbeleriyle parçalanmış insanların özelliğidir.'

'Yeteneksizler mi? Hayır. Yeteneksizlik, biçimsizlik ve ne yaptığını bilmemektir. Ben yeterince biliyorum.'

"Öteki" Samgin, somurtkan bir ifadeyle, ama sertçe, neredeyse kabaca ona itiraz etti:

'Buraya gelmek gibi aptallıklar yapmayabilirdin. Toplumsal bir devrim hayal eden insan grubunun verdiği görevi yerine getiriyorsun. Sana hiçbir devrim gerekmez ve sen toplumsal bir devrimin gerekliliğine inanmıyorsun. Kiliseye giden ve şaraplı ekmek yiyen bir ateistten daha gülünç ne olabilir ki?'

Bu tartışma giderek acımasızlaştı; araya üçüncü bir Samgin girdi; bu, basit düşüncelerin 'Samgin'iydi.

'Şaraplı ekmekten Dunyaşa söz etmişti...'

Birinci Samgin düşünceyi derinleştirdi.

'Şaraplı ekmek yemek, kendini bir bütünün parçası olarak görmek ve hissetmek, kendini inkâr etmek demektir. Belki de düşünülen şey, hissedilen şey değildir. "Halka karşı sevgi", "sınıf dayanışması" gibi, bir tür kendini kandırmacadır.'

'Ya Stepan Kuzmiç?'

'Kapitalist toplumun toplumsal içgüdüyü yıktığını kendisi öne sürüyordu.'

'O bir şey yapıyor. Yapan kişi, inanan kişidir.'

'O herkesin yaptığını değil, herkese karşı olanı yapıyor. Sen inanmadan yapıyorsun. Hatta belki de kendini unutmayı arıyorsun. Senin düşüncelerinin tüm karmaşasının altında, yaşam karşısında duyduğun gizli korku yatıyor; bu, çocukların karanlık kor-

kusu gibi, kendine açıklayamayacağın bir şey. Aslında düşüncelerin de senin değil. Yalnızca senin olan, kimsenin sana söylemediği, hiç olmazsa tek bir düşünce bul bakalım.'

Bu yeni Samgin belirgin bir üstünlük kazanıyor, kendisini gerçek, reel gören ise ona hiç karşı çıkamıyor, yalnızca yorgun bir biçimde düşünüyordu:

'Hastalanıyor muyum, iyileşiyor muyum?'

Sessiz çekişme sürüyordu. Hiç bozulmayan bir sessizlik vardı ve bu sessizlik sanki kişinin kendisini düşünmesini talep ediyordu. O da düşünüyordu. Şarap, çay içiyor, birbiri ardına sigara tüttürüyor, odada geziniyor, masaya oturuyor, yeniden kalkıyor ve dolaşıyordu. Yavaş yavaş soyunmaya başladı; ceketini, yeleğini çıkardı, kravatını çözdü, gömleğinin düğmelerini açtı, botlarını da çıkardı.

Düşünceler tekdüze olarak yineleniyor, giderek gevşiyordu. Bu düşünceler, kendileri için bir boş alan bularak, böcekler gibi uçuşuyordu; ancak bu alan boş değildi ve dar sınırlar içindeydi. Daha sonra Samgin lambayı söndürdü, yatağa uzandı; o zaman da çevresi daha sessiz, boş ve incitici oldu. Bu incinme duygusu giderek büyüdü, bir şey karşısında duyulan korkuya benzeyen başka bir duyguya dönüştü. Uyuklama hali, dalga dalga ve hoş olmayan biçimde geliyor ancak uyumayı başaramıyor, içinden gelen sarsıntılar titremeye yol açıyordu. Bu ıssız ve dilsiz gece sonsuzcasına uzadı; daha sonra sabah duası için çanlar çalmaya başladı. Çanların bakırları öylesine yüksek sesle çınlıyordu ki, pencerelerin camları inler gibi sesler çıkarıyor ve bu ses, diş ağrısının başlangıcını anımsatıyordu.

Samgin: 'İkiye kadar beklemek gerek. Yedi saat var,' diye öfkeyle hesapladı. Her şeyi telaş etmeden yapmaya çaba gösteriyor, kendisini sık sık acele ederken yakalıyor ve bu onu çok sinirlendiriyordu. Daha sonra çok sıcak çay sinirine dokundu ama tüm bu sinirlenmelerin asıl nedeni olan başka bir şey daha vardı: Onu adlandırmak istemiyordu ama parmağını kaynar suyla yaktığında, bunu ister istemez ve öfkeyle düşündü:

'Bir sınav verecekmiş gibi davranıyorum. Ya da âşık gibi.'

Günü güçlükle öğle zamanına kadar getirdikten sonra, Samgin giyindi ve sokağa çıktı.

Yumuşak ve gümüşi bir gün onu karşıladı. Havada kar tozcukları parlıyor, kırağılar, telgraf ve telefon tellerinde gri bir renk oluşturuyordu. Kar tozcukları arasından bulanık güneş parlıyordu. Yanından yeni, açık gri paltolu, gri tüylü şapkalı bir adam geçti. Şapkayı kafasına, kulakları çirkin bir biçimde ezilecek kadar fazla geçirmişti.

Başını önüne eğmiş, elleri cebinde çok hızlı yürüyordu ve yürüyüşü Samgin'e bu adamı otelin koridorunda gördüğünü anımsattı. Adamın hafifçe kambur sırtını, siyah, düz yapıştırılmış saçları arasındaki sıkışmış ensesini görüyordu.

'Herhalde Dunyaşa'nın kuşku çeken adamı bu. Ajana benzemiyor. Ama dün çok kuşku uyandıracak bir biçimde gitti.'

Adam köşeye kadar gitti, durdu, eğilerek ve ayağını kaldırarak galoşunu düzeltmeye başladı; düzelttikten sonra şapkasını daha fazla aşağı çekti ve köşede gözden kayboldu.

Boş sokak Samgin'i ana caddeye götürmüştü; Klim ve diğer adam kare biçimindeki meydana çıktılar. Meydandan, gri mavi, sırtında mavi bir örtü bulunan bir at fırladı; güneşin altında yağlanmış gibi görünüyor ve bacaklarını öylesine mağrur ve güzel atıyordu ki, Samgin durdu ve bu bacakların törensel geçişini izlemeye başladı. Önde oturan iri yarı arabacı ellerini öne doğru uzatmıştı ve başında dört köşe kürklü bir şapka vardı. Kızakta çok geniş kaput giymiş bir general oturuyordu; mavi kasketinin örttüğü başını kastor kürkünden yakasının içine saklamıştı ve bu haliyle kurşundan dökülmüş bir çana benziyordu. Kızağın arkasında, kızıl sarı atlara binmiş siyah kaputlu, beyaz eldivenli iki polis güçlükle yol alarak eşlik ediyordu.

Samgin tam kızağın arkasında süpürgeye benzer bir ateş demetinin parladığını gördü; gök gürültüsü gibi kısa bir patlama sesi havayı sarstı, kar bulutu ve yeşilimsi bir duman kaldırdı; çevredeki her şey sarsıldı, camlar zangırdadı. Samgin göğsüne ve yüzüne ulaşan darbenin şiddetiyle sarsıldı ve köşeye, bir duvara sıkıca yapıştı. Duman ve karın oluşturduğu şeffaf bulutun içinde kasketin

yuvarlanışını gördü. Önce şapka yere düştü, onu birbirini izleyen parçalar, gri ve kırmızı bez kalıntıları izledi; bunlardan özellikle ikisi çok yukarılara fırlamıştı ve hafif olanlar, yere son derece ağır, sanki sonsuza dek belleklerde kalmak istercesine düşüyordu. Samgin, karın üzerinde, orada burada kızıl damlaların belirdiğini görüyordu. Bu damlalardan birisi çok yakınına, yuvarlak, karla kaplı bir sınır taşının üzerine düştü; bu, Samgin'i biraz daha duvara yapıştıracak kadar kötü bir görünümdü.

Samgin, nereden fırladığını daha fark etmeden, köşede siyah, ince bacaklı bir at koşarken aniden durdu. Atı, Sudakov, kendini arkaya atarak, ellerini iyice uzatarak durdurmuştu. Köşeden gri paltolu bir adam fırladı, kızağa sıçradı; at, Samgin'in önünden hızla geçti ve Samgin gri giysili adamın kürkü omzuna atarak tüylü şapkayı giydiğini gördü.

İki gri at artık uzaklaşmıştı ve onların ardında, karın üzerinde arabacı yuvarlanıyordu. Kızıl gri atlardan birisi boynunu anormal bir biçimde uzatarak üç bacağının üzerinde yürüyor ve hırıldıyordu; dördüncü bacağın yerine karın üzerinde kalın bir kan birikintisi vardı; diğer at, gri atı izliyor, süvarisi ise onun boynuna sarılmış, haykırıyordu. At bir afiş direğine yan tarafıyla çarpınca süvari atın üzerinden yuvarlandı, at ise direğe yaslanarak gıcırdar gibi kişnemeye başladı.

Kel kafalı, şapkasız ikinci polis karın üzerinde oturuyordu; bacaklarının üzerinde, kızağın yan kısmı duruyordu; eldiveni ve eli olmayan kolunu sallıyor, kolundan kan fışkırarak akıyordu; diğer eliyle yüzünü kapıyor ve insana benzemeyen, koyun melemesini andıran sesler çıkarıyordu.

Kulakları sağır gibi olan Samgin, titreyen bacaklarının üzerinde duruyor, uzaklaşmak istiyor ancak yürüyemiyordu. Sanki paltosunun sırtı donarak duvara yapışmıştı ve kımıldamasına olanak vermiyordu. Gözlerini de kapatamıyordu; patlamanın fırlattığı beyaz toz ve yün parçaları hâlâ düşüyordu. Yaralı polis, yüzünü açarak üzerine ayı postundan yapılma örtüyü çekti; insanlar ortaya çıkmaya başladı ve nedense hepsi de ufak tefekti. Binaların kapılarından fırlıyorlardı ve bir yarım daire oluşturdular. Birkaç ki-

şi Samgin'in yanında duruyordu ve içlerinden birisi alçak sesle:

"İşte bizde de..." dedi.

Kimse gri ve kızıl bez parçalarıyla kaplı biçimsiz yığına yaklaşamıyordu. Bu yığından kan akıyor ve kandan da buhar çıkıyordu. İnsana hiç benzemeyen bu yığına bakmak korkunçtu; parçalanmış ve küçüktü. İnsanın gözleri, gergin bir halde, bu yığında insanı anımsatan bir şeyler arıyordu ve Samgin ancak kürk örtünün altında sarı bir yanak, kulak ve bunun yanında açık bir avuç fark ettiğinde gözlerini kapadı. İnsanların sesi daha yüksek duyuluyordu ve iki kişi polise doğru yaklaşarak üzerine eğildi. Uzun boylu bir kadın, elinde patenleriyle, Samgin'e:

"Yaralı mısınız?" diye sordu.

Samgin başını salladı, duvarın dibinden ayrıldı ve uzaklaştı. Yürümek güçtü, kum üzerinde yürür gibi yürüyor, insanlar kendisine engel oluyordu. Samgin'in yanında, başında bant, üzerinde önlük bulunan duman rengi gözlüklü bir adam yürüyordu.

Samgin'i dirseğinden tutarak: "İşte böyle, beyefendi," dedi yavaşça ve fısıldadı: "Yüzünüzdeki kanı silin, yoksa tanık olarak götürürler."

Cebinden hemen mendilini çıkartan Samgin, sağ yanağına bastırdı ve keskin, batarcasına bir acı hissederek korkuyla yakasını kaldırdı. Yanağındaki acı çok güçlü değildi, ancak tüm bedenine yayılıyor ve Klim'i halsiz düşürüyordu. Çevresine bakınarak köşede durdu: Afiş direğinin yanında bacağı kopuk at yatıyordu; polis ise eldiveniyle kaputunu silkeleyerek ayakta duruyordu; diğer polisi koluna girerek götürüyorlardı; sokağın ortasında parçalanmış kızak, güneşin aydınlattığı kızıl-gri giysi parçaları duruyordu. Güneşin ışıkları sanki bu yığından giderek daha fazla kan akıtıyor ve yığın adeta küçülüyordu. Samgin'e gökyüzü, kar ve pencerelerin camları daha da parlaklaşmış gibi görünüyordu; gözleri kamaştıran, neredeyse arsızca bir parlaklıktı bu. Buz üstünde yürüyormuşçasına temkinli yürüyor ve daha hızlı yürüdüğü takdirde yere yuvarlanacağını sanıyordu. Belki de Marina'nın mağazasının önünden geçip gidecekti ama kadın kaldırımda duruyordu.

"Valiyi mi?" diye yavaşça sordu ve Samgin'i paltosunun ko-

lundan yakalayarak mağazanın kapısına itti. "Ah, nedir bu yüzünün hali? Klim, yoksa sen de..?"

Fısıltısından ve sırtından itmesinden, Samgin onun korktuğunu ve belki de kendisinden kuşkulandığını fark etti. Hızlı hızlı birkaç sözcük mırıldandı; Marina onu odaya iterek daha yüksek sesle ve ciddi bir tavırla konuşmaya başladı:

"Haydi bakalım, söyle. Yanağında bir şey var... otur!"

Sorarken odanın köşesine doğru koşuşturdu:

"Bombacıyı yakaladılar mı? Hayır mı?"

Daha sonra kolonyayla yanağını yaktı, sivri tırnağıyla acıtarak kazıdı ve çok sakin bir sesle:

"Demir parçası batmış, önemsiz bir şey! Ama ya gözüne gelseydi... Haydi, anlat!" dedi.

Ancak Samgin konuşamadı; boğazında yakıcı, kuru bir top soluk almasını engelleyerek kımıldıyordu. Marina da yanağındaki yaraya yakı parçası koyarak engel oluyordu. Samgin, Marina'yı itti, ayağa fırladı, bağırmak istedi, ancak bir kadın gibi ağlamaktan korkuyordu. Odada dolaşırken Marina'nın sözlerini işitti:

"Ah, ne kadar canın acıdı! Al, kahve iç... Ve kendini toparla... Allahtan aptal Mişka burada değil, bir yerlere gitti, yoksa ... neler uydururdu. Haydi, yeter Klim, otur!"

Samgin itatkâr bir tavırla oturdu, gözlerini kapadı, soluk aldı, çayını hızla yudumlayarak ve bardağı dişlerine çarptırarak anlatmaya başladı. Aceleyle, bağlantıları kuramadan anlatıyor, gereksiz konuştuğunu hissediyor ve kendini frenleyerek konuşmasını geciktiriyordu.

'Sudakov'dan söz etmek gereksiz.'

Marina kaşlarını kaldırmış, iri gözlerinin kehribarı andıran göz bebeklerini ona dikmiş, dilinin ucuyla dudaklarını yalayarak dinliyordu. Al yanaklı yüzüne, sanki içinden soğuk bir gölge vurmuştu.

"Delikanlı geldiğinde, bundan söz etmeyi bırak," diye onu uyardı.

Gözlerini onun yüzünden ayırmadan, iki eliyle kestane rengi saçlarının ağır tutamını düzelterek yavaş bir sesle ekledi:

"Ama ne kadar dağılmışsın! İşte bunu beklemiyordum! Sen ne kadar... dengeliydin! Senin bu halin ne olacak?"

Samgin omzunu silkti, kadının konuşma tonu hoşuna gitmemişti ama Marina sertçe, bir abla gibi onu sorgulamaya başladı:

"Karından tamamen ayrıldın mı? Dunyaşa ile aranızca ciddi bir şeyler var mı? Nasıl ve nerede yaşamayı düşünüyorsun?" Samgin kısa, çok net yanıtlar veriyor ve bu açık yürekliliğine kendisi de şaşırarak yavaş yavaş sakinleşiyordu.

Marina: "Bu işler sana göre mi?" diye düşünceli bir tavırla sordu ve hemen güldü: "Demek, o adamdan yalnızca bir bez yığını kaldı, öyle mi? Çok adi bir adamdı. Onlar üç kişidir: Taşra soylularının yöneticisi olan o adam ve aynı zamanda hazine toprakları dağıtan kişi, yeni yetme genç kızları yoldan çıkartmayı seviyorlardı. Piskopos onları Petersburg'a ihbar etti. Piskoposluk işlerine bakan kızı elinden aldılar ve onu kendisi için tuttu. Bu kız şimdi buranın en pahalı fahişesi. İşte, haylaz herif geldi!"

Kalktı, mağazaya geçti; sorduğu sert sorular işitiliyordu:

"Ne o, aptal, mağazayı kapatmak gerektiğini unuttun mu? Senin ne işin var? Yakalayamadılarsa sana ne?"

Geri gelerek alçak sesle:

"Kimseyi yakalayamamışlar. Sen, Klim İvanoviç, oteline geri dön, ortalarda görün..."

Samgin ayağa kalktı ve şaşkınlıkla sordu:

"Yoksa sen düşünüyor musun ki..?"

"Hiçbir şey düşünmüyorum, ancak başkalarının düşünmesini de istemiyorum! Dur, bekle, yarana pudra süreceğim..."

Ateş gibi yakıcı parmaklarıyla yanağına pudra sürerken:

"Canın sıkılırsa saat altıya doğru evime gel. Tamam mı?" dedi.

Ve iç geçirdi:

"Yaşamımız tümüyle, temelden yıkılıyor."

Bir şeye kulak veriyormuşçasına sustu, parmaklarıyla göğsündeki saatin zincirini yokladı, sonra da kesin bir tavırla:

"Önemi yok! Yaşamdan sıkılmak kötü şey, güzel yaşayalım! Bırak ayaklansınlar, tüm tutkularını ortaya koysunlar! Yaşlılar ne der, biliyor musun? 'Günah işlemezsen pişmanlık duyamazsın,

pişmanlık duyamazsan kurtulamazsın.' Bu sözde büyük bir bilgelik gizli, dostum. Ve öyle bir insancıllık gizli ki, buna benzer başka bir söz belki de bulamazsın... Demek, akşama görüşüyoruz?"

Samgin acele etmeden, gezmeye çıkmışçasına ağır adımlarla, bu kadını düşünerek otele doğru yürüdü.

'Beni teröre katılan bir adam olarak kabul etmesi olanaksız. Bu, ya benim için kaygılandığının bir belirtisi, ya da şerefinin lekelenebileceği korkusu. Sudakov hakkında söylediklerimin yol açtığı bir korku. Ama öldürme olayını ne kadar sakin karşıladı,' diye şaşkınlıkla düşündü ve Marina'nın sakinliğinin kendisine de yansıdığını hissetti.

Kentte tatil günü sessizliği yoktu; patinaj yerinde müzik çalmıyor, yayalar nadiren rastlaşıyor, daha çok "özel kişilere" ait arabaların arabacıları karşılaşıyordu; bu arabalar ciddi ve kaygılı yüzlü insanları değişik yönlere taşıyor ve Samgin, hemen tüm süvarilerin büzülerek, havanın soğuk olmamasına karşın yüzlerini kürk ve paltolarının yakaları içine gizleyerek yol aldıklarını fark ediyordu. Valiyi havaya uçudukları yerin karşısındaki binadaki cam, mavi bir yastıkla kapatılmıştı; söve pervazının bir parçası kopmuş, tuğlanın kırmızı bölümü biçimsizce ortaya çıkmıştı. Sokağın ortasında ise patlamaya ilişkin hiçbir iz yoktu; yalnızca kar tabakası daha yeni, beyaz bir hal almıştı ve tümsek biçiminde yükseliyordu. Samgin bu tümseğe yan gözle baktı ve daha hızlı yürümeye başladı.

Otelin lobisinde onu, elma ve kurutulmuş mantarların yatıştırıcı ve ev ortamını anımsatan kokusu karşıladı. Otel sahibesi olan güleryüzlü, sevimli ihtiyarcık yakınarak ve suçlu bir tavırla:

"Duydunuz mu, ne korkunç olaylar olmuş?" dedi. "Dünyada neler oluyor böyle? Bizim kentimiz çok sessizdi ve kimseyi kırmadan yaşayıp gidiyorduk..."

"Evet, güç bir dönem," diye onayladı Samgin.

Odasında divana uzandı, sigara içmeye ve yeniden Marina'yı düşünmeye başladı. Kendisini çok tuhaf hissediyordu; başı, sanki sıcak bir banyo sonrasındaymışçasına, ılık bir dumanla doluydu

ve bu duman bedenini zayıf düşürüyordu. Marina'yı odada, masanın yanında oturuyormuşçasına net görüyordu.

'Neden çocuğu yok? Hiç de aklı duygularını bastıracak bir kadına benzemiyor; zaten böyleleri var mı ki? Bedenini bozmak istemiyor, acı karşısında duyduğu korkudan mı kaçıyor? Kendine özgü bir biçimde konuşuyor, ama bu, onun böyle düşündüğü anlamına gelmiyor. Onun, tanıdığım kadınlardan hiçbirine benzemediğini söyleyebilirim.'

Düşündüğü bu şeyler sonucunda Marina daha anlaşılır bir kadın olmamış, aksine, terör eylemi karşısındaki sakin tutumu onu daha az anlaşılır bir konuma getirmişti.

Mehtabın parladığı bir gecede, yolun iki yanına dizilmiş tek katlı, uzun çitlerle ayrılmış binaların arasındaki dik yokuşu tırmanıyordu; karın ağırlaştırdığı sık ağaç kümeleri bu binaları daha da ayırıyor, kar tepelerinin içine gizlenmiş gibi gösteriyordu. Zotova'nın evi de tek katlıydı, beş penceresi pancurlarla kapatılmıştı ve ikisinin aralıklarından ışık sızıyor ve evin yoğun gölgesinde şeritler oluşturuyordu. Kapı girişinde merdiven yoktu. Samgin kapıdaki zilin tutacağını çekti ve titredi: Çan büyük ve hassastı; dört kez vurmuş ve çan, donuk sessizlik için oldukça güçlü bir ses çıkarmıştı. Kapıyı geniş omuzlu, yelekli, kafasındaki siyah saçları neredeyse şapka oluşturmuş bir mujik açtı; yüzü geniş bir sakalla kaplıydı ve üzerine duman kokusu sinmişti; konuşmadan, yana çekilerek konuğu tahta köprüye geçirdi. Köprü iki basamaklı kapı merdivenine bağlanıyor, kapı ise binanın duvarına eklenmiş bir dolabı anımsatıyordu. İri bir koyun büyüklüğündeki siyah bir köpek zincirini şakırdatarak havlamaya başladı. Sandıkların yığıldığı antrede, iri gözlü, uzun boylu ve sıska bir kadın Samgin'in üstünü çıkarmasına yardım etti.

Marina, kapının aydınlanmış boşluğundan bir çerçevenin içinden bakarcasına: "dakiksin," dedi. "Semaveri getirir misin, Glafiruşka."

Büyük odadaki boyalı döşemede, halıların oluşturduğu haç biçiminde karanlık yolluklar seçiliyor, eğri bacaklı eski sandalyeler ve aynı tarz iki masa duruyordu. Masalardan birinin üzerin-

de bronz bir ayı, pençelerinin arasında lamba mili tutuyor, diğerinin üzerinde siyah bir müzik kutusu yükseliyordu. Kapının yanındaki duvarın önünde bir armonika, köşede çini bir soba vardı; sobanın yanında beyaz kapılar göze çarpıyordu. Samgin, bu kapıların soğuğa, karla kaplı terasa açılması gerektiğini düşündü. Oda, koyu kırmızı, altın işlemeli duvar kâğıdıyla kaplanmıştı; görkemli ama boş bir oda görünümündeydi; duvarlar çıplaktı, yalnızca ön köşede gümüş rengi küçük bir heykel parlıyor, pencereler arasındaki bronz konsolların üç parmaklı ayakları biçimsizce sarkıyordu.

Marina, antreden girerek ve yollukların kesişme noktasında durarak: "Nasıl, sıkıcı bir oda mı?" diye sordu. Kaşmir şalın içinde daha iri, uzun ve yapılı duruyor, iki iri saç örgüsü göğsünün üzerinde sallanıyordu. Duvarlara bakarak: "Benim kocamın zevki; o genişliği severdi, eşyaları değil," dedi. "Müziği severdi; onun böyle yedi adet müzik kutusu vardı; hatta bazen geceleri kalkar ve kutuları çalmaları için kurardı. Armonika çalardı. Ama gramofon ve ağız armonikasına tahammül edemezdi. 'Havanşçina Operası'nı çok sever ve sık sık başkente özellikle onu dinlemeye giderdi."

Samgin, Marina'nın kocasından, varlıklı bir küçük burjuva ailesinden gelen, evlenene kadar taşrada yaşamış, mutlu bir rastlantı sonucu zengin ve ilginç bir tüccarla evlenerek eyalete gelmiş, başarısını minnetle ve gururla anımsayan bir genç kız tavrıyla söz ettiğinin farkına vardı. Acaba sözlerinde bir alay mı gizli, diye dikkatle dinliyordu.

Beyaz kapılar, pencereleri bahçeye ve sokağa bakan küçük bir odaya açılıyordu. Marina burada yaşıyordu. Köşede, çiçekler arasındaki bir resim sehpasında, çerçevesiz, büyük bir ayna yer alıyor, tahtadan yapılma bir ejderha pençeleriyle onu yukarıdan kucaklıyordu. Masada üç çukur koltuk, kapının arkasında ise geniş, üzerinde birçok yastığın bulunduğu bir sedir vardı. Üzerinde, duvarda değerli bir ipek halı, daha ileride kitaplarla dolu bir dolap, onun yanında ise Nesterov'un "Büyücüde" tablosunun güzel bir kopyası yer alıyordu.

Küçük, oval masada nikel bir semaver cızırdıyordu; geniş, kı-

zıl abajurlu lambanın altında porselen takımlar, cam vazo ve sürahiler vardı.

Marina, eliyle dolabın yanında, fark edilemeyen ve dar bir kapıyı işaret ederek: "Burası benim gündelik inim, orada ise yatak odam var," dedi. "Ticaretle ilgili işlerimi mağazada yürütüyorum, burada ise bir bayan olarak yaşıyorum. Aydın bir kişi olarak da..." Tembel tembel gülümsedi ve tekdüze bir sesle: "Toplumsal görevlerimi de orada, kentte yerine getiriyorum. İnsanlar buraya yalnızca yeni yılda, paskalyada ve tabii ki isim günlerimde geliyor," dedi.

Samgin, toplumsal görevin ne olduğunu sordu.

"Ben, gördüğün gibi, 'Öksüz Kızlara Yardım Kurumu'nun başkan yardımcısıyım. Bizim okulumuz oldukça başarılı; zarif el işleri öğretiyoruz, kızları evlendiriyoruz, baştan çıkmalarını önlüyoruz. Hapishane komitesinde üyeyim ve kadın bölümü benim yönetimimde." Gür kaşlarını kaldırarak yeniden, daha da belirgin güldü.

"İşte sen, Kutuzov ve Alyöşa Gogin gibiler devleti yıkmaya çabalıyorsunuz, bense oradaki çatlakları sıvıyorum; sonuç olarak, ikimizin uyuşmaz ve yolları ayrı insanlar olduğu ortaya çıkıyor."

Samgin, bir şey söylemiş olmak için, anımsattı:

"Tüm yollar Roma'ya çıkar. Sigara içebilir miyim?"

"İç. Okurken ben de içiyorum."

Konuşmadan çay koyarken aniden sordu:

"Bu hangi Roma?"

Samgin, omuz silkerek: "Gelecekteki," dedi.

"Eh, ama bu pek belirgin değil! 'Mezarlıktaki' diyeceğini düşünmüştüm. Gözlerinden karamsar olduğun okunuyor."

Samgin, onun kendisini sorguya çekmesini bekliyordu. Kendisi de ona nasıl yaşadığını soracaktı.

'Otuz beş yaşındayım, o ise benden üç, dört yaş genç,' diye hesaplıyordu. Marina ise çok hoş kokulu çayı belirgin bir zevkle içiyor, ev işi kurabiyeleri yiyor, parlak dudaklarını sık sık peçeteye siliyordu; dudakları daha parlak bir hal almış gibiydi ve gözleri daha çok parlıyordu.

"Kentin bir ucunda yalnız yaşamaktan korkmuyor musun?"

"Buranın neresi uç. Bitişikte soylu kızlar enstitüsü var, daha ileride, tepedeki askeri depolarda nöbetçiler duruyor. Üstelik yalnız da değilim, ayak işlerine bakan bir adam, hizmetçi kız ve aşçı var. Ön tarafta, gümüş ustası olan iki erkek kardeşim oturuyor. Birisi evli, karısı da bana hizmet ediyor." Umulmadık bir anda ve çok önemsiz bir şeymiş gibi ekledi: "Ama kadın olarak yalnızım."

Samgin, ona bakmadan: "Sıkılıyor musun?" diye sordu.

"Henüz değil. Biz parası ve belirli nitelikleri olan kadınlar olduğumuz için birçok kişi evlendirmek için aracı oluyor. İşte, aracı olmaları can sıkıyor. Ama genelde durumum fena değil! Okuyorum, İngilizce öğreniyorum, İngiltere'ye gitmek istiyorum."

"Neden özellikle İngiltere'ye?"

Güldü, iri ve yan yana, aralıksız duran dişleri parladı ve gözlerinde mizalı kıvılcımları çaktı.

"Biliyor musun, kocam orada iki kez bulundu, beş yıldan fazla yaşadı ve İngilizler hakkında çok ilginç şeyler anlattı. Bende, İngilizlerin komik, saf ve güvenilir ulus olduğu kanısı oluştu. Blavatskaya'ya ve Anna Bezanta'ya inandılar, işte prens Piotr Kropotkin, Rurik, Nietszche ve Frederick İngilizleri şaşırtamadılar. Halbuki Frederick bizde Dostoyevskiy'den sonraki kâhin kabul ediliyordu. Onların bilim adamları, Kruks ve Oliwer Lodz, yalnızca onlar mı, hemen hepsi altmış yıl ateist olarak yaşayıp sonunda Tanrı'ya inanmaya başlayacaklar. Burada ise, kuşkusuz düzen alışkanlığı hâlâ geçerli ama Tanrı'nın kilisesinden daha düzenli bir yer var mı? Öyle değil mi?"

Samgin, canı sıkkın bir tavırla: "Şaka yapma tarzın tuhaf," dedi ama onun hafif tavrı ve çok okumuş olması hoşuna gidiyordu.

Marina, kaşını kaldırarak: "Neden tuhaf olsun?" diye hemen karşılık verdi. "Üstelik ben şaka yapmıyorum ki, benim tarzım böyle. Bilgece şeylerden, ev işlerinden söz ediyormuşçasına konuşma alışkanlığı edindim. Sürekli ruhsal özgürlüğü arayarak onu bulan insanlar benim çok ilgimi çeker. Sonunda buldukları özgürlük, amaçsızlık ve boşluktan başka bir şey değil. Boşluk –ve bu

boşlukta insan için, kafasında uydurduklarının dışında hiçbir dayanak noktası yoktur."

Samgin onun yüzüne ve koyulaşan gözlerine güvensiz bir tavırla bakarak: "Acaba sen... bense senin inançlı olduğunu düşünmüştüm," dedi. Marina, sözcükleri kolaylıkla sıralayarak konuşmasını sürdürdü:

"İnsanın kendi varlığı içinde, ruhunu, evrensel özünü ezerek veya bir yana atarak bedensel olana yoğunlaşması üzüntü verici. Aristoteles, *Siyaset* kitabında, toplum dışında kalan bir insanın Tanrı ya da hayvan olduğunu söyler. Tanrı'yı anımsatan insanlara rastlamadım, ama aralarında hayvan çok. Bunlar, küçük kemirgenler ya da pis kokularıyla kendilerini ve yuvalarını savunan kokarcalar."

Konuşma tarzının rahatlığından, Samgin, onun sık sık böyle konuştuğunu fark etti ve sözlerinde kendisini kuşkucu bir temkinliliğe yönelten bir şeyler hissetti.

"Çok mu okuyorsun?" diye sordu.

Marina: "Çok okuyorum," diye yanıtladı ve yüzüne geniş bir gülümseme yayıldı; kehribar rengi göz bebekleri daha da parlamıştı. "Ancak ben Aristoteles'le olduğu kadar Marx'la da aynı görüşte değilim: Toplumun akla ve yaşamın bilince yaptığı baskıları yadsımıyorum, ancak benim ruhumun sınırları yok; ruh dünyevi bir güç değil, diyelim ki, kozmik bir güçtür."

Sakin, vaaz vermeyen, dostça, kendisini dinleyicisinden daha deneyimli sayan, ancak onun kendisiyle aynı görüşte olup olmadığıyla ilgilenmeyen bir insan tavrıyla konuşuyordu. Yüzünün güzel ancak kalın hatları daha da incelmiş ve belirginleşmişti.

Samgin onun: "Bizim gazete ve dergilerdeki Aristoteleslerimiz, küçük despotlarımız ve zorbalarımız toplumu neredeyse tanrılaştırıyor ve hiç itiraz etmeden bu toplumun üzerindeki hakimiyet haklarını kabul etmemi talep ediyorlar," dediğini duydu.

Bu sözleri çoktandır biliyordu ve bunlar kendisine çok şey anımsatabilirdi ama Samgin anılarından sıyrıldı ve susarak, Marina'nın konuşmasının ana düşüncesini ortaya koymasını bekledi. Tekdüze ve renkli konuşması, Samgin'de sıkı bir uykunun ve gü-

zel bir rüyanın habercisi olan hafif bir uyuklama hali yaratmıştı. Ancak yine de sık sık güvensizlik hissediyordu. Tuhaf olan şey, Marina'nın kendisini anlatmakta neredeyse telaşlı davranmasıydı.

Samgin, Marina susarak ayaklarını uzatıp ellerini dolgun göğsünde birleştirdiğinde: 'Konuşmayı seviyor ve biliyor,' diye düşündü. Kendisi de konuşmuyor, düşünüyordu:

'O ne dedi ki? Aslında özgün bir şey de söylemedi.'

"'Ruh' sözcüğünden ne anlıyorsun?" diye sordu.

Marina, gözlerini kapatarak: "Henüz içinde ruhun canlanmadığı bir kişiye bunu açıklayamazsın," dedi. "Ne zaman canlanır, o zaman açıklamaya gerek duyulur."

Bir şey daha sormaya zaman bulamadan, Marina yeniden söze başladı:

"Lidiya Varavka'nın burada yaşadığını biliyor musun? Hayır mı? Belki anımsarsın, o Petersburg'da teyzemin yanında kalıyordu. Biz onunla birlikte felsefe toplumunun konferanslarına gidiyorduk; orada başpapaz ve papazlar edebiyatçılara tasezarepatizm öğretiyorlardı. Bir tür dinsel-mizahi topluluktu. Orada kocamla, Mihail Stepanoviç ile tanıştım..."

İlk kez kocasının adını söylüyordu ve yeniden taşralı bir tüccar karısı olmuştu.

"Peki Lidiya'ya ne oldu?" diye sordu Samgin.

"Bugün Petersburg'dan geldi ve neredeyse bomba olayının üzerine gelecekti; teröristi gördüğünü, gri ata binmiş gocuklu biri olduğunu söylüyor. Ama bu herhalde hayal gücü, teröristi görmüş olamaz. Üstelik onun patlamaya rastlaması için saat de uymuyor. Vali onun kocasının dayısı. Ona uğradım, yatıyor, iyi değil, yorgun."

Marina 'Portveyn' kadehini aldı, yudumladı ve cama tırnaklarıyla vurarak konuşmasını sürdürdü:

"O iyi bir insan, ama kırgın ve sürekli ürkek. Sıkıcı bir biçimde yaşıyor ve sıkıntıdan halkın dinsel-ahlaksal eğitimi ile ilgileniyor. Bir grup oluşturdu. Onu pohpohluyorlar. Evlenmesi gerek. Üzüntülü bir anında bana seninle olan macerasını anlattı."

"Nasıl anlattığını düşünebiliyorum," diye homurdandı Samgin.

Marina sert bir tavırla: "Çok iyi şeyler söyledi, sen yanılıyorsun," diye itiraz etti. Dokunaklı bir aşk ve kimse suçlu değil. Sizin genç olmanızın dışında kimse suçlu değil. O bunu iyi anlıyor."

Samgin kendisinin de beklemediği bir anda ve meydan okurcasına: "Ne onun ne de senin çocuğunun olmaması tuhaf," dedi.

Marina hemen ekledi:

"Ama senin de yok."

Sustular. Daha sonra Marina:

"Klim İvanoviç, sana da çocuklar ebeveynlerine en yabancı insanlarmış gibi gelmiyor mu?" diye sordu.

Lidiya hakkında, ona karşı bir yakınlık duymadan konuşmuştu; çocuklar hakkındaki tümceyi de, aynı biçimde, ilgisizce söylemişti ve bu tümce ne de olsa biraz duygu gerektiriyordu. Bu, şaşkınlık, üzüntü ve alay olabilirdi.

"Örneğin tanıdıklarım ve komşularım bana gerektiği gibi yaşamadığımı söylemiyor, ama çocuklarım olsaydı, herhalde söylerlerdi. Günümüzde çocukların babalarına 'Hiçbir şey böyle değil!' diye bağırdığını işitmişsindir. Ya Marksistler Narodnikleri nasıl siliveriyorlardı. Eh, bu siyaset! Ya Dekadanlar? Onlar yalnızca günlük yaşamda kaldılar. Onlar da babalarına: 'Böyle evlerde yaşamıyorsunuz, o sandalyelerde oturmuyorsunuz, o kitapları okumuyorsunuz!' diye bağırıyor. Görülen o ki, ateist ebeveynlerin çocukları kiliseden çıkmıyor..."

Samgin, bu sözlerin biraz coşku ya da alınganlık ve endişeyle söylenmesi gerektiğini düşündü, ama Marina bunları sanki birisini istemeden kızdırmış gibi söylemişti ve söyledikten sonra da esnedi:

"Ah, bağışla!"

Samgin, sinirli bir tavırla ellerini ovuşturarak ve parmaklarını çatırdatarak kalktı.

"İlginç bir insansın..."

Marina gülümseyerek: "Teşekkürler," dedi.

"Ama seni anlamıyorum..."

"Daha fazla konuşalım, anlarsın!.. Lidiya'ya uğra, burada olduğunu söyledim. Hoşça kal..."

Ayın içe işleyen soğuk ışığında, karın çıtırdayan sessizliği içinde, çitlerin ve duvarların ahşapları çatırdıyor, sanki küçük, sessiz evler yere daha sıkı yerleşiyor ve yapışıyordu. Ayaz yüzünü yakıyor, soluk almasını güçleştiriyor, bedenini büzülmek, kısalmak zorunda bırakıyordu. Adımlarını hızla atarken Samgin değerlendirme yapıyordu:

'Kilise gereçleri satıyor ve özgür düşünceleri dile getiriyor. Çok okumuşluğuyla övünüyor. Şehvetli bir insan gibi yiyor ve içiyor. Kaba tarafları var. Yalan söylüyor, "kadın olarak yalnızım," diyor. Büyük olasılıkla sevgilisi de vardır...'

Belki de alelacele değerlendirdiği için bunların dışında bir şey bulamadı; ama bu ne genç kadını, ne de duyduğu can sıkıntısının boyutlarını küçültüyordu. Bu duygu büyüyor ve ona şunları söylüyordu: Yirmi yıl boyunca büyük bir yaşam çizgisi düşünmüştü; bu kadına kıyasla, kuşkusuz, birçok farklı olay yaşamış, insan görmüş ve kitap okumuştu. Ancak sonuçta, bu karnı tok kadının sahip olduğu, kendi kanılarının doğruluğuna inanma ve iç dengeyi sağlama noktasına ulaşamamıştı.

'Benim okuduğum kitapları okumadıysa, bu bir şeye açıklık getiremez. 'Ruh'a ilişkin sözcükleri safça bir saçmalık...'

Sonuç olarak, Marina'nın daha önce hiçbir kadının çekmediği kadar ilgisini çektiğini kabul etmek zorundaydı.

Ertesi gün Lidiya'ya gitti.

İki sokağın birleştiği köşede iki katlı bir evde yaşıyordu. Evin köşesi, eski ve sıvaları dökülmüş bir saat kulesiyle kesilmişti. Saat kulesindeki rahlenin önünde bir rahibe sallanıyordu: Ağaçtan kesilmiş gibi duran siyah figürünün üzerinde, gümüş bir lambanın içinde, ağaçtan kesilmiş gibi duran kızıl sarı bir ışık titreşiyordu. Saat kulesi, Lidiya'nın evinin duvarına bitişikti. Alt katında "yazı gereçleri ve el işleri" dükkânı vardı; mağazanın kapısının yanında üç taş basamak panele çıkıyordu ve basamakların üzerinde kolu ve kenetlenme yeri olmayan meşe bir kapı, kapının ortasında ise siyah harflerle yazılı bir bakır levha vardı: "L. T. Muromskaya"

Samgin kendisine: 'Neden boş şeylerle kafamı dolduruyorum ki?' diye sordu.

Kapıyı beyaz dantel başlıklı, kolalı önlüklü yaşlı bir hizmetçi açtı; yüzü sarı ve uzun, dudakları ise ağzı dikilmiş izlenimi verecek kadar inceydi; ancak, "kimi istemiştiniz?" diye sorduğunda, ağzının büyük ve iri dişlerle kaplı olduğu ortaya çıktı.

Merdivenler karanlıkçaydı; hizmetçi her adım atışta daha uzun görünüyor ve Samgin'e sanki yukarıya değil de aşağıya gidiyormuş gibi geliyordu.

'Daryal boğazındaki gibi...'

Antredeki loşluk daha da yoğundu; hizmetçi paltosunu üzerinden alırken sertçe:

"Sağdan gidin," dedi.

Samgin tek pencereli küçük bir odaya girdi; pencerenin perdeleri solmuştu ve koyu ahududu rengindeki güneş içeriye yayılıyordu. Köşede, iki altın aşk tanrısı yuvarlak bir aynayı tutuyordu; Samgin'in yüzü aynaya belirsiz bir biçimde yansımaktaydı.

'Belki de Gleb Uspenskiy'e benzediğim doğrudur,' diye düşündü; gözlüğünü çıkardı ve avucunu yüzüne sürdü. Uspenskiy ile olan benzerliği kötü bir düşünceye yol açtı.

'Bu tür insanlar arasında insan aklını kaçırabilir.'

Solda, fark etmediği bir perde açıldı ve papaz cübbesine benzeyen siyah giysili, beyaz dantel yakalı, duman rengi gözlüklü bir kadın sessizce çıktı. Kıvrık bir şapka oluşturan saçlarının üzerinde incili bir file vardı ama yine de başı omuzlarına kıyasla çok büyüktü. Samgin onun Lidiya olduğunu yalnızca sesinden anlayabildi.

"Tanrım bu hiç beklenmedik bir şey! Marina senin burada olduğunu söylese de..."

Eldivenleri sandalyeye fırlatarak Samgin'in elini ince ve sıcak parmaklarıyla kuvvetle sıktı.

"Valiye ayin için gitmeye hazırlanıyordum. Ama daha zaman var. Oturalım. Ben hiçbir şey anlamıyorum! Artık anayasa kabul edildi, daha ne gerekiyor ki? Biraz yaşlanmışsın, şakakların kırlaşmış ve çok çilekeş bir yüzün var. Ama bu anlaşılabilir, öyle günler geçiriyoruz ki! Çar, kuşkusuz işçileri acımasızca cezalan-

dırdı, ama ne yapılabilir ki?"

Aralıksız, alçak sesle ve burnundan konuşuyor, bazı sözcükler üç altın dişinin arasından haykırır gibi ve çok itici çıkıyordu. Samgin onun sosyete kadını rolündeki bir taşralı sanatçı gibi konuştuğunu düşündü.

Gözlük camlarının arkasından gözlerini göremiyordu; ancak yüzünün daha da çingeneye benzediğini, teninin güneşte rengi atmış bir kâğıt renginde olduğunu fark ediyordu. İnce, kalemle çizilmiş bir resim gibi duran göz kenarlarının çevresindeki kırışıklıklar yüzüne gülümseyen ve kurnazca bir anlam veriyor, bu da onun yakınan sözcüklerine hiç uymuyordu.

"O liberaldi, hatta daha da ileriydi; ancak acılı bir ölüm karşılığında Tanrı onun monarşizm düşüncesine ihanetini bağışlayabilir."

Samgin sigara alarak eğildi ve iradesi dışı beliren gülümsemesini gizledi. Yerde ahududu renginde kalın bir halı, çevrede karelya ağacından birçok mobilya vardı ve bronz eşyalar donuk bir biçimde parlıyordu; duvarlarda eski taş basmalar yer alıyor, odayı tatlımsı, hoş olmayan bir koku dolduruyordu. Lidiya öylesine inceydi ki, sanki çevresindeki her şey onu sıkıştırıyor, tavana doğru uzamak zorunda bırakıyordu.

"Sen de kuşkusuz anayasal düzenden yanasın, öyle değil mi?"

Samgin onaylarcasına başını salladı ve onun sözcüklerinin hemen tükenip tükenmeyeceğini beklemeye başladı.

"Ben anlıyorum, sen ateistsin! Ancak inançlı bir kişi monarşi yanlısı olabilir. Halkı ahlaksal olarak yönetmek, kutsal bir eylemdir..."

Hayır, Lidiya'nın susmaya niyeti yoktu. O zaman Samgin sigara içmeye başlayarak küllük aramak için çevresine bakındı. Ve kibriti Lidiya'nın görebileceği bir biçimde avucuna aldı. Ancak Lidiya buna aldırmadı ve monarşizm konusunda konuşmasını sürdürdü. Samgin göstere göstere sigaranın külünü halıya silkti ve neredeyse öfkeyle:

"Neden bana siyasi görüşlerini anlatmakta bu kadar acele ediyorsun?" diye sordu.

Lidiya: "Açık olmak gerek, Klim!" diye hemen yanıtladı ve gümüş içindeki sedef kabuğunu raftan alarak masaya koydu: "İşte sana küllük."

"Seni alıkoyuyor muyum?"

"Hayır, hayır! Ayin beni heyecanlandırdığı için gidiyorum. Orada validen nefret eden birçok kişi bulunacak. Ama o öylesine neşeli, keskin zekâlı bir adamdı ki... ayrıca..."

Sözcükleri bulamayarak parmaklarını şıkırdattı, daha sonra da başındaki fileyi düzeltmek için gözlüğünü çıkardı; koyu göz bebekleri geniş, bakışları huzursuzdu ancak bu onu çok gençleştiriyordu. Aradan yararlanan Samgin:

"Zotova ile çok mu yakınsın?" diye sordu.

Lidiya zafer kazanmış bir tavırla: "Özellikle onun için burada yaşamaya karar verdim. Bu her şeyi anlatıyor, herhalde!" dedi. "O da bana bu evi buldu; rahat, öyle değil mi? Tüm mobilyayı da; her şey öylesine ağırbaşlı ve huzurlu ki. Yeni eşyalara tahammül edemiyorum, gece çatırdayıp duruyorlar. Ben sessizliği severim. Diomidov'u anımsıyor musun? 'İnsan kendisine ancak tam bir sessizlik içinde iken yaklaşabilir,' derdi. Diomidov hakkında hiçbir şey bilmiyor musun?"

Samgin, soğuk bir sesle: "Hayır," diye yanıtladı ve Marina'ya ilişkin fazladan bir şeyler işitebilmek için yeniden onun hakkında konuşmaya başladı.

Lidiya, gözlüğünü takarak: "Ama sen onu benimle aynı zamanda tanıdın," diye şaşkınlıkla sordu. "Bence o zamandan beri çok fazla değişmedi."

Sözcüklerin tonu Klim'e çok yapmacık geldi; çok gergin bir biçimde dik oturuyor, sanki tartışmak, bir şeyleri yadsımak istiyordu.

Samgin: 'Kafasından aptalca şeyler uyduruyor ve başkalarının düşüncelerine saplanıyor,' diye düşündü; Lidiya ise iç geçirerek:

"Evet, o aynı kızlığındaki gibi; akıllı, içten ve her şeyi kendisi için gören bir insan. Ben onun iç özgürlüğünden söz ediyorum," diye telaşla ekledi; anlaşılan onun kuşkucu gülümsemesini fark etmişti. Daha sonra: "Benden babanın kitaplarını almak istemiyor musun?" diye sordu. "Onları ne yapacağımı bilmiyorum. Kitap-

lar çok güzel ciltlenmiş ve bunları kent kütüphanesine vermek hem yazık hem de olanaksız! Onun boşluklara not yazma alışkanlığı, ayrıca Rusya, din ve diğer konular hakkında değişmez düşünceleri vardı. Kızlık dönemimdeki duygularım beni bazı notları silgiyle silmeye zorladı."

"Demek böyle ha?" diye alaycı bir tavırla haykırdı Samgin.

Lidiya: "Sen de kuşkucusun, bu seni rahatsız edemez," dedi. Samgin ona sert bir yanıt vermek istedi, ancak bunun nasıl olacağını düşünürken Lidiya yine konuşmaya başladı:

"Kırım'da Lübova Somova'ya, Musevi bir dişçide rastladım. Öylesine acınacak ve yarı hasta durumdaydı ki; çocuk düşürmüş olmalı."

Samgin öfkeyle: "Onu sokakta serseriler dövmüştü," dedi.

"Öyle mi? Demek bu yüzden herkese karşı öfke doluydu. Yazlığıma geldi, ama onunla neredeyse kavga edecektik."

Samgin de, buradan gitmezse onunla kavga edeceğini hissediyordu. Kalktı.

"Eh, senin ayine gitme zamanın geldi."

"Evet, ne yazık ki. Ama daha sonra uğrarsın değil mi?"

"Eğer gitmezsem."

"Uğra, uğra," dedi, elini kuvvetle sallayarak.

Samgin, kendisini bile şaşırtan ağır bir öfkeyi de beraberinde taşıyarak sokağa çıktı.

'Ben ne yapıyorum, neden? Evet, iğrenç, aptal ve yapmacık ama bana ne?'

Öfkesinin nedenini araştırarak acele etmeden çıktı ve kendisini karşısına çıkan herkesi doğruca gözlerine bakmaya, hepsiyle düşünsel olarak kavga etmeye zorladı. Sokakta çok insan vardı ve çoğunluğu, valinin konağının bulunduğu meydana doğru yaya olarak ya da arabayla gidiyordu.

"Sağduyu sahibi" Mitrofanov'un "ölümle canlanmak" sözlerini anımsadı. Muhbir bu sözleri, Moskova'nın bakan Plev'in ölümünden duyduğu sevinci belirtmek için söylemişti. Yeniden Lidiya'yı düşünmeye başladı.

'Zotova hakkında konuşmak istemedi; bu çok açık! Ama neden?'

Evde daha kıyafetini değiştiremeden Dunyaşa içeri daldı ve boynuna sarılarak yüzünü göğsüne dayadı. Samgin sendeledi, elini kadının başına ve omzuna koydu onu yavaşça itmeye çalışarak ve gülerek:

'Kadınlarla dolu günler!' diye düşündü.

Ama Dunyaşa'yı görmek hoşuna gitmişti ve neredeyse sevecen bir tavırla:

"Ee, nasıl, dik başlı insanları başarıyla terbiye ettin mi?" diye sordu.

Kadın uzaklaşarak kendisini divana attı, alaca yüzü bir anda yaşlarla dolmuştu. Soluğu kesilerek, hıçkırarak elindeki mendili sallıyor, diğer eli ile göğsüne vuruyor ve dudaklarını ısırarak böğürür gibi sesler çıkarıyordu.

Samgin, 'sarhoş mu acaba?' diye düşündü, sırtını döndü ve sürahiden bardağa su koymaya başladı; Dunyaşa ise boğuk bir sesle, telaşla ve bağlantısız bir biçimde konuşuyordu:

"Benimle eğlenmeye hakkın yok; ayıp sana, zeki adam! Ama ben bilmiyordum ki..."

Ona omzunun üzerinden baktı; hayır, ayıktı, gözyaşlarıyla yıkanmış gözleri parlıyor, sözcükleri artık kararlı bir tavırla söylüyordu.

"Ama bilseydim, ne fark ederdi ki, ne yapabilirdim?"

Samgin, suyu uzatırken: "Anlamıyorum, ne oldu?" dedi.

Dunyaşa onun elini iterek konuşmaya başladı: "Onlar orada şeytan bilir neler yaptı? Bir demircinin omurgasını kırdılar, dört kişiyi öldürdüler ve on kişi de yaralı! Ben ise, sersem karı, şarkı söylüyorum. Nasıl da ıslıklıyorlardı!" Gözlerini dehşetle iri iri açarak konuşuyordu ve başını silkerek gözlerini kapadı. "Ama biliyor musun, sanki yerin dibine geçtim! Hiçbir şey anlamıyorum! Sen o zaman haklıydın, onlar bir hayvan! Bunu sen bana önceden söylemiştin! Orada askerler ve bir yüzbaşı vardı. İşçi kampında camlar kırılmıştı ve pencerelerdeki yastıklar görünüyordu... Kızıl yastık yüzleri et rengindeydi. Ben gece geldim ve hiçbir şey görmedim..."

Samgin sigara içiyor, yüzünü buruşturuyordu ve bir anda kendisini ip gibi ince ve uzun olarak gözünün önünde canlandırdı. Yere karmakarışık uzanmış ve görünmez, kötü bir el üzerine düğümler atıyordu sanki.

"Sakinleş," diye mırıldandı, kendi hayaline acıyarak; ama Dunyaşa kızaran yüzünü ıslak mendille silerken, yumruk yaptığı diğer elini sallayarak:

"Ben ona, patlak gözlü hayvana, adı neydi? Alkolik suratlı!. Ben ona 'toplantı özgürlüğü ilan ettiniz, şimdi neden ateş ediyorsunuz?' diye sordum. O köpoğlusu ise sırıtarak: 'Bu, insanlara daha rahat ateş edebilmek için ilan edildi!' diye yanıtlıyor. Anlıyor musun? Stratonov, adı böyleydi. Karısı inek suratlı ve nah bu kadar büyük göğüslüydü!"

Dunyaşa, göğsün iriliğini kollarını uzatarak ve onlarla daire oluşturarak ve parmaklarının ucunu birleştirerek gösterdi.

"'Benim babam çarık yapan bir köylünün oğluydu ve ticari danışman olarak öldü. İşçileri elleriyle döverdi, ama onlar da onu sayardı," dedi. "Ah, sen, sanıyorum anne... Bağışla lütfen, Klim."

Yeniden sessizce ağlamaya başladı, Samgin ise somurtkan bir gerginlik içinde izlenimler yumağının nasıl çözüleceğini hissediyordu. Marina'nın ve Lidiya'nın evleri, Moskova'daki sokak, barikatlar, Mitrofanov'u öldürdükleri ahır, şaşırtıcı bir gerçeklikle gözlerinin önünde canlanıyordu. Valinin kasketi havada uçuşuyor, kilise gereçleri mağazasının camı parlıyordu.

"Haydi yeter artık, bırak!" diye makine gibi onu iknaya çalışıyor, Dunyaşa onu engellememesine karşın onu kendisinden uzakta, tütün dumanı bulutunun ardında görüyordu. Kendisini iyi hissetmiyordu; yorgun ve bitkindi; 'aklımı kaçırabilirim,' diye düşündü.

Dunyaşa, öfke dolu yakınmalarına ara vererek:

"Yemek istiyorum, su içmek istiyorum!" dedi.

Samgin itaatkâr bir tavırla zile doğru gitti ve Dunyaşa'nın önünden geçerken, hafifçe omzunu okşadı. Bu, onun öfkesini yeniden canlandırdı.

"Orada içiyor, Japonlar gibi 'yaşasın' diye haykırıyorlarmış,

galip Napolyonlar gibiymişler. İnsanlar ahırlara kapatılmış, yirmi yedi kişiymişler; korkunç bir ayaz varmış ve çevredeki her şey soğuktan çatırdıyormuş. Orada, ahırda ise yaralılar varmış. Tüm bunları bana Alina'nın bir tanıdığı, İnokov anlattı."

Samgin odanın ortasında durarak: "İnokov mu? O niçin oradaydı?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Herhalde çalışıyor. Sevimsiz bir insan. Yoksa onu tanıyor musun?"

"Bu, o değildir," dedi Samgin.

"Valiyi öldürdüklerinde kentteydi."

"Daha yavaş," diye uyardı Samgin. Sudakov'u da gördün mü?"

"Hayır."

Samgin, İnokov ve Sudakov'u, sanki bu insanlar onu ilgilendirmiyormuş gibi sorduğunu fark ederek sustu.

Dunyaşa, çok talepkâr bir tavırla: "Neden susuyorsun?" diye sordu; o anda koridor görevlisi "yemeğin bayanın odasına getirildiğini" söylediği için Samgin yanıt veremedi.

Dunyaşa: "Buraya getirin!" diye sert bir sesle haykırdı ve kendisine şarap getirdiklerinde hemen bir kadeh votka içti, çevresine bakındı ve suratını asarak mırıldanırcasına:

"Neler olduğunu Tanrı bilir! Belki de ben hastaneler için gömlek ve kefen dikseymişim daha iyi olacakmış... Söylesene, belki de daha iyi, öyle değil mi?"

"Yemeğini ye," dedi Samgin. "Yakınmanın yararı yok. Her şey koşullanmış..."

Dunyaşa mimikleriyle, "koşullanmış," diye yineledi. "Ne kadar çirkin bir söz. Bir kalıba sokulmuşa benziyor. Şöyle bir mecaz var: Fedka çarıkları giydi, Fedul dudağını sarkıttı. Bana bu çarıkları ve de Fedka'nın pantolonunu giydirseler ve de Fedka'yı ırgatlığa gönderseler!"

Gülünç mecaz yeniden gözlerini yaşarttı; onları yanaklarından parmaklarıyla silerken:

"Kadeh tokuşturalım! Ve haydi içelim!" diye coşkuyla önerdi.

Samgin, ona bakarak güldü.

Dunyaşa: "Ee? Ne oldu ki?" diye sordu ve peçeteyi ona doğru

sallayarak neredeyse haykırdı: "Haydi, gözlüğünü çıkar! Onları ruhuna takmış gibisin! Bakıyorsun, gülüyorsun... Dikkat et de, sana da gülmesinler! Hiç olmazsa bir gün kendini zincirlerinden arındır. Yarın gidiyorum, bir daha ne zaman görüşürüz ya da görüşebilir miyiz? Senin Moskova'da karın var, ben orada senin için gereksizim."

Samgin, gözlüğünü çıkararak, aklından; 'Rezalet çıkarmak istiyor, onun histerik olduğunu düşünmemiştim,' diye geçirdi.

Kendisini nazikçe gülümsemeye zorlayarak Dunyaşa'ya endişeyle bakıyor ve yanaklarının solduğunu, kaşlarının çatıldığını görüyordu; dudaklarını ısırarak gözlerini kısmış lambanın ışığına bakıyor, gözlerinden yaşlar akıyordu. Çay kaşığıyla sinirli bir biçimde şişeye vuruyordu. Samgin, iç geçirerek ve bardağına şarap koyarak: 'Ne kadar kötü bir yüz,' diye düşündü. Dunyaşa, titreyen elinin kısa parmaklarıyla bluzunu çözmeye başladı. Samgin ona yardım etmek istedi ama Dunyaşa elini itti.

"Boğulur gibi oluyorum."

Ve Klim'in yüzüne bakarak alçak sesle:

"Beni konserden sonra kırmıştın," dedi.

Samgin ondan uzaklaşarak sordu:

"Ne yaptım?"

"Hayır, kırmadın, şaşırttın. Aniden, hiç kimseye benzemeyen bir insanken, kocam gibi konuşmaya başlamıştın!"

Bunu gerçekten şaşkın bir tavırla söylemişti; omuzlarını soğuktan ürperircesine çekerek, yumruklarını sıkarak birbirlerine vurdu:

"Kocam da Zotova'nın kocasından söz ederken onu hemen anlamıştı ve doğru da anlamıştı. O, 'melankoli yüzünden devrimcilik yapılıyor,' diyordu! Hayır mı? Başka türlü nasıl olabilir ki? Herkesten nasıl nefret edebiliyorlar?"

Şimdi yumruğuyla acıtarak Samgin'in omuzlarına vuruyordu; Samgin:

"Hayırseverlikten olmasın?" dedi.

"Tamam işte, bundan! Polislerden, papazlardan nefret ettiklerinde anlıyorum, memurlardan da; ama onlar herkesten nefret

ediyor! Kocam hizmetçi Motya'dan bile nefret ediyordu; onunla bir kadın arkadaş gibi yaşıyordum o ise: 'Hizmetçiler beni rahatsız ediyor, onları makinelerle değiştirmek gerek,' diyordu. Ama bence insanı rahatsız eden şey anlayamadığı şeydir; anlayabildiğin şey seni rahatsız etmez."

Ayağa fırladı ve hızla odada ayaklarını vurarak dolaşmaya başladı, yarı kızgın bir tavırla gülümseyerek konuşmasını sürdürdü:

"Motya'nın bir erkek arkadaşı vardı, çilingirdi ve Şanyavskiy'den ders alıyordu. Asık suratlı, kaba saba birisiydi ve bana küçümseyen gözlerle bakıyordu. Aniden Motya onun... şefkatli bir ruhu olduğunu ve onun bundan utanç duyduğunu anladı. Ben de, 'Pahomov, siz boşuna hayvan gibi görünmeye çalışıyorsunuz ve sizin içinizi okuyorum!' dedim. Kızmaya başladı: 'Siz hiçbir şey görmüyorsunuz ve göremezsiniz de!' dedi. Ama daha sonra itiraf etti: 'Doğru, yumuşak bir yüreğim var ve aklımla birlikte hareket etmiyor; aklım bana başka şeyler öğretiyor.' Gerçekten de akıllı, eğitimli birisiydi ve artık işçi olan kardeşine duyduğu sevgiden dolayı devrimci oldu! Kalançevska Meydanı'nda ve Karetnıy'da dövüşüyordu. Orada bir subay onu omzundan vurdu; Motya da onu benim evimde sakladı, kocam ise..."

Durdu, gözlerini kısarak köşeye baktı, daha sonra da masaya yaklaşarak şarabını yudumladı, yanaklarını sildi.

"Neyse, onun, yani kocamın yüzünü şeytan görsün!" Şarabın tadına baktı ve tükürdü.

Yeniden, telaşla ve hiç yeri değilken, yaralı bir çilingiri bir yerlere taşıyan başka bir neşeli çilingir yoldaştan, bir devrimciden söz etmeye başladı. Samgin kuşkuyla, yeni bir patlama bekleyerek dinliyordu; giderek hızlı konuştuğu, söylemek istediği asıl noktaya ulaşmaya çalıştığı açıktı. Samgin'in şakakları gerginlikten ter içinde kalmıştı.

"Bence insan sevdiği sürece yaşar ve insanları sevmezse, kişi neye yarar ki?"

Samgin'e eğilerek elleriyle başını tuttu ve iki yana sallayarak yüzüne karşı, ateşli bir biçimde:

"Sen herkesi sessizce seviyorsun, ancak utanıyor, sert ve hoş-

nutsuz görünmeye çalışıyorsun. Susuyor ve herkese karşı suskun bir acıma duyuyorsun! İşte..."

Samgin bunu beklemiyordu; bu kadın onu ikinci kez adeta sağır ve altüst ediyordu. Son derece parlak ve ateşli gözlerle gözlerinin içine bakıyordu. Dunyaşa, konuşmasını sürdürürken onu alnından öptü: Samgin ise beline sarılmıştı ve sözcükleri duymuyordu bile. Ellerinin, kadının bedenindeki fiziksel sıcaklıkla birlikte başka bir sıcaklığı da çekmekte olduğunu hissediyordu. Bu beden ateşler içinde yanıyor, utanmaya benzer bir suçluluk duygusuna yol açarak öfkeyle kıvranıyordu. Bu beden onu fısıldamak zorunda bıraktı:

"Yeter, yanılıyorsun..."

"Hayır, ben kimin ne olduğunu köpeklerden iyi bilirim! Akıllı değilim ama biliyorum ki..."

Bir saat sonra Samgin yorgun bir vaziyette koltukta oturuyor ve şarabını yudumlayarak sigarasını içiyordu. Bu süre içinde Dunyaşa'nın kendisine anlattığı aptalca şeyler arasında Samgin'in belleğinde yalnızca tek bir şey kalmıştı:

Yarı baygın ya da uyuklar bir durumda beş dakika kadar uzandığında: "İşte bu gerçek bir kadın olduğum an," demişti. Samgin de birkaç kez ona sıra dışı birkaç söz söylemeye çalışmış ama bu sözcükleri bulamamıştı.

Şimdi onun çıplak sırtına ve yastığa dökülmüş kızıl sarı saçlarına bakıyor, 'bu kadar yoğun bir saçı taramayı nasıl beceriyor?' diye düşünüyordu. Ama bu saçlar zaten son derece inceydi.

'Onda gerçekten sade ve kadınca olan pek çok şey var. Güzel, dostça ve kadınca.' Uygun sözcükleri nihayet bulmuştu. 'Yarın gidiyor...' diye şarabını bitirirken sıkıntıyla düşündü; kalktı ve pencereye gitti. Kentin üzeri kızıl bakır rengi çok sıkıntılı ve ağır bulutlarla kaplıydı. Klim Samgin, bu kızıl sarı kadın kadar hiçbir kadının kendisini heyecanlandırmadığını düşündü. Hakkında pek iyi şeyler düşünmediği bir kadının, kendisinde tatmadığı heyecanlar uyandırmasında insanı inciten bir şeyler vardı.

Yine, aklından: 'Kadınlarla yüklü günler,' diye geçirdi. 'Gülünç...'

Dunyaşa inleyerek döndü. Samgin yavaşça:

"Odana gidecek misin?" diye sordu.

Dunyaşa, uykusunun arasında: "Ben odamdayım," diye yanıtladı.

Samgin, gülümseyerek kendisine şarap koydu.

'Bu da böyle işte. Kendisini her yatakta kendi odasında gibi görüyor.'

Bu da incitici bir düşünceydi ancak bu düşünceyi tartarken Samgin kararsız kaldı: Kimin için daha inciticiydi? Kısa ve dar divana uzandı; divan çok rahatsızdı ve bu rahatsızlık ondaki kendine acıma duygusunu güçlendiriyordu.

'Bu kadın kendisini her yerde odasında gibi hissediyor, bense her yerde kendime karşıyım. Neden? "Kendi etrafında seksen bin verst" mi? Bu eğlendirici, ancak doğru değil. "İnsan, dünyanın güneşin çevresinde döndüğü gibi kendi ruhunun çevresinde döner." Marina bu kadının yarısı kadar açık yürekli olsaydı...'

Uykuya daldı ve daha sonra gürültüyle uyandı. Bu Dunyaşa'ydı, botlarını giyerken sandalyeyi oynatmıştı. Göz kapaklarının arasından, eşyalarını bir küme halinde toplayarak koltuğunun altına alışını, mumu söndürüşünü ve kapıya doğru gidişini izliyordu. Bir saniye kadar durdu ve Samgin onun kendisine baktığını fark etti; galiba yanına gelecekti. Ancak genç kadın gelmedi, kapıyı yavaşça açarak gözden kayboldu.

Bu iyi de olmuştu, zira rahatsız bir durumda yatmaktan Samgin'in kasları ağrımıştı. Odasının kilidinin kapanmasını bekleyerek yatağa geçti ve büyük bir zevkle uzandı, mumu yaktı ve saate baktı; gece yarısı olmuştu. Konsolun üzerinde küçük deri bir çanta duruyor ve içinden bir kâğıt parçası sarkıyordu. Samgin kurulmuş bir makine gibi onu aldı ve yuvarlak, iri ve çocuksu yazıyı okudu:

"...Ah, Alinacık onlar öylesine hayvan ki; ben de tam ortalarına düştüm. İçlerinde iri yarı, aptal bir adam hepsinden iğrençti."

Samgin gerisini okumadı, mektubu çantaya koydu ve mumu söndürürken düşündü: 'Başına bir işler gelecek. Saf bir insan. Ama sonuçta hoş bir kadın...'

Sabahleyin elini yüzünü yıkarken Dunyaşa yol giysisiyle geldi.

"Artık toparlandım."

Yüzü anlamsız, kaşları çatıktı ve gözleri koyulaşmıştı.

"Eh, benimle görüşmek istersen Lütovlar benim nerede olduğumu her zaman bilir..."

"Tabii ki, isterim!"

Dunyaşa, iç geçirip dudaklarını ısırarak: "Çay içmeye zaman kalmadı, uyuya kaldın," dedi ve öfkeyle sordu: "Seni tutuklamalarından korkmuyor musun?"

"Beni mi? Ne için?" diye şaşkınlıkla sordu Samgin.

"Ne içinmiş! Numara yapma. Bence hepinizi öldürecekler."

Samgin, elini öperek: "Ee, yeter," dedi ve aniden: "Zotova'ya kendinle ilgili her şeyi anlatacak mısın?" diye sordu.

"Ona her şeyi anlatmak zorundasındır, öğrenmek ister, pompa gibi emer."

Samgin'e yaklaşarak burnunun üzerinden gözlüğünü aldı ve gözünün içine bakarak, mırıldanırcasına, alçak sesle konuşmaya başladı:

"Alınma, ben sana acıyorum; aslında bu alınacak bir şey değil! Nasıl söylesem, bilmiyorum! Yalnızsın, öyle değil mi? Çok mu yalnız?"

Samgin şaşırdı, kendisine böyle bir duygu taşıyan sözleri ilk kez söylüyorlardı. İradesi dışında bir el hareketiyle kadına sıkıca sarıldı ve mırıldandı:

"Neler söylüyorsun? Neden böyle konuşuyorsun?"

Sustu. Neyin daha iyi olacağını kestiremiyordu: Dunyaşa konuşmalı mıydı yoksa kendisi onu öpmeli ve susmak zorunda bırakmalı mıydı? Dunyaşa ise ateşli bir biçimde fısıldıyordu.

"Sakın senin on yıllığına sevgilin olmak istediğimi düşünme, ben yalnızca, öylesine, içimden gelerek söylüyorum. Susmanın ne olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsun? Bazıları söyleyeceği bir şey, diğerleri de söyleyecek kimsesi olmadığı için susar."

Samgin'in şakaklarını kuvvetle sıkarak daha yavaş bir sesle:

"Anlaşılan, sen Zotova ile çok..."

Samgin'in kafasında, 'kıskanıyor' düşüncesi çaktı ve her şey

daha kolay ve anlaşılır oldu.

Gülerek ve başını okşayarak sordu:

"Neden?"

"Burada onun hakkında iyi şeyler söylemiyorlar."

"Kim?"

"Birçok kimse."

Kapı çalındı, yaşlı uşak kafasını içeri soktu: "Yolcu etmeye geldiler," dedi.

Dunyaşa: "Eh, hoşça kal," dedi. Samgin onun kendisini her zamankinden farklı, biraz daha şefkatli öptüğünü hissetti. Kendisi de fısıltıyla:

"Teşekkür ederim! Bunu unutmayacağım," dedi.

Mendiliyle gözyaşlarını silerek çıkıp gitti. Samgin, camları buğulanmış pencereye yaklaştı, camı sildi, alnını cama dayadı ve daha önce ne zaman böylesine heyecanlandığını düşündü? 'Varvara ne zaman düşük yapmıştı?'

'Ama o zaman korkuyordum, ya şimdi?'

Her şey açıktı: Dunyaşa'nın gidişine üzülmüştü.

'Kıskanıyor diye düşünmem aptalcaydı.'

Otelin kapısında iki araba duruyordu. Kır bıyıklı bir subay Dunyaşa'yı kızağa bindirdi. Ciddi yüzlü beş adam daha toplanmıştı. Marina da gri bir ata binmiş olarak geldi. Arabaların istasyona gitmesini bekledikten sonra, Samgin de istasyona gitmeye ve orada kahvaltı etmeye karar verdi.

Büfede, pencerenin yanında ayakta durarak kapının sövesinden perona baktı. Dunyaşa, kendisini çevreleyen kalabalığın arasında görünmüyordu. Samgin onu geçirmeye gelenleri saydı: Kadın ve erkek toplam otuz yedi kişi vardı. Marina, içlerinde en fazla göze batan kişiydi.

'Otuz yedi kişi,' diye içinden yineledi. 'Allah artırsın.'

Kır saçlı subay Dunyaşa'yı ustalıkla vagonun basamaklarına çıkardı ve bu hareketiyle sanki vagonu itti; yolcu etmeye gelenler avuçlarını çırpmaya başladı; Dunyaşa da onlara çiçek fırlatıyordu.

Gözleriyle onu izlerken, Samgin bildik tümceyi anımsadı: "Ya-

şam kitabının bir sayfası daha okundu."

Kendisini çok kederli hissediyordu ve kendisine sitem etme gereğini duydu:

'Ben de biraz duygusalım.'

Aynanın karşısına kahve içmek için oturdu ve aynanın anlaşılmaz derinliğinde, biraz daha zayıflamış, solgun yüzünü, omuzlarının üzerinde ise kendir parçalarına benzeyen saç tutamları içindeki büyük, geniş alınlı başını gördü; başı masanın üzerine eğilmişti ve tombul, kırmızı eli tabağın içinden çatalla ağzına kızarmış et taşıyordu. Çok iğrenç bir eldi bu.

Büfenin kapısında Marina'nın renkli sesi çınladığında, bu tüylü baş hemen geriye çekilerek komik ve yassı başka bir yüzü ortaya çıkardı; bu yüzde geniş bir burun ve çok büyük akları olan küçük, gök mavisi göz bebeklerine sahip sıra dışı gözler yer alıyordu. Bu gözlerin sahibi telaşla yerinden kalktı, aynaya baktı, tek eliyle saçlarını düzeltmeye çalıştı, diğer elindeki peçeteyle mendille silercesine yüzünü yani yanaklarını, alnını ve şakaklarını sildi. Daha sonra huzursuzca gözlerini kırpıştırarak oturdu; kaşları, bıyıkları gibi beyazımsıydı ve bu tüylü kısımlar düz ve tombul yüzünün solgun derisinde neredeyse fark edilmiyordu. Marina ona doğru yaklaştı, Samgin ise ayağa kalktı ve sandalyeyi beceriksizce itti. Marina devrilmekte olan sandalyeyi tutmayı başarabildi ve avucuyla arkalığına vurarak işitilmeyen bir sesle karışık saçlı adama bir şeyler söyledi; o da yanıt olarak başını salladı ve kısık bir sesle öksürdü; Marina, Samgin'e yaklaştı.

Onu dikkatle inceleyerek: "Dunyaşa'yı geçirmek için geç mi kaldın?" diye sordu. "Hava ayaz, sen ise eriyorsun. Para konusunu konuşmak için bana uğra."

"Ne zaman olabilir?"

Yarım saat sonra mağazada olacağını söyledi ve gitti. Samgin'e kendisiyle biraz soğuk konuşmuş ve üstelik de gözleri sertçe bakıyormuş gibi geldi. Aynadan, karışık saçlı adamın pek sevecen bakmadığını ve kendisine doğru gelmeye hazırlandığını gördü. Tüm bunlar çok can sıkıcıydı.

'Daha bir iki gün var, sonra buradan gideceğim,' diye karar

verdi ve hemen Varvara'yı gözünün önüne getirdi. 'Kırım'a gideceğim.'

Marina'nın mağazasına girdiğinde yakışıklı Mişa eğilerek ona odanın kapısını işaret etti. Marina divanda, semaverin arkasında oturuyordu ve elinde gümüş bir haç vardı; onu saç firketesi ile kazıyor, güderi parçası ile siliyordu. İsteyip istemediğini sormadan çay koydu, sonra da:

"Valinin kalıntılarının gömülme törenine katılmadın mı?" diye sordu.

"Hayır. Galiba 'naaş' diyorlar?"

"Doğru, naaş! Savcı size yönelik tehditkâr bir konuşma yaptı. Sen içinden bu terör hareketine üzülüyor musun?"

"Ne üzülüyorum ne de üzülmüyorum."

"Dün bir lise öğrencisi öldürüldü; varlıklı bir tüccarın tek oğluydu. Babası biraz saf bir Rus, annesi Alman; çocuğun ise bomba yapımcısı olduğu söyleniyor. İşte böyle," diye Klim'e bakmadan anlatıyor, bir yandan da haçı kazıyordu. Samgin:

"Ne yapıyorsun?" diye sordu.

"Rahip haçı sattı. Güzel, eski bir Alman döküm. Yerde bulduğunu söylüyor. Sanırım yalan söyledi. Herhalde mujikler bir çiftliğin duvarından almışlar."

Samgin: "Lidiya'nın yanındaydım," dedi. Sesi, istememesine karşın, meydan okur gibiydi.

"Biliyorum, hakkımda bir şeyler sormuşsun."

Samgin, kadının kulaklarının kızardığını fark etti ve yumuşak bir ifadeyle:

"Bunun çok sıradan bir merak olmadığına inan," dedi.

"İnanıyorum. Eğer sıradan değilse çok onur okşayıcı."

Sustu. Samgin biraz bekleyerek çok uzlaşmacı bir tavırla:

"Kızına! Suçlu sensin! Bir gizem kılıfı içinde saklanıyorsun," dedi.

Marina haça bakarak: "Konuşma, yoksa saçmalayacak ve utanacaksın," diye uyardı. "Kızmıyorum ve bunun ilginç olduğunu anlıyorum. Genç kız tiyatrolarda şarkı söylemeye hazırlanıyor,

görünümünden dolayı şımarıyorken ansızın bir tüccarla evleniyor ve kilise gereçleri satıyor. Bunda herhalde gülünç bir şeyler var..."

"Alışılmış bir şey değil," diye doğruladı Samgin; Marina ise kayıtsız ve uyuşuk bir tavırla sürdürdü:

"Ruhsal gereksiniminden dolayı merak ettiğine inanabilirim... Ama yine de doğrudan doğruya sormak daha basit olur: Neye inanıyorsun?"

Marina doğruldu, kulak kesildi ve haçı divanın üzerine fırlatarak gürültü etmeden mağazanın kapısına yaklaştı, sert bir sesle konuşmaya başladı:

"Sen ne yapıyorsun? Ha? Mağazayı kapat ve evine çek git. Nee?"

Mağazanın içinde kayboldu ve orada heykel görünümlü delikanlıyı haşlarken Samgin kendi kendine sorarak yerinden kalktı:

'Onda bana gereken ne var ki?'

Köşede, küçük bir rafta yirmi kadar kitap farklı deri ciltler içinde duruyordu. Kitapların arkalarını okudu: Bulver Litton: *Kenelm Çillingli* Musseau: *Yüzyılın Çocuğunun İtirafları*, Sienkiewicz: *Dogmasız*, Burge: *Öğrenci*, Lihtenberge: *Nietszche Felsefesi*, Çehov: *Can Sıkıcı Bir Öykü*. Samgin omuz silkti: "Tuhaf!"

Marina: "Kitaplarla ilgileniyor musun?" diye sordu. Sesinde belirgin bir alay seziliyordu: "İlginç kitaplar mı? Hepsi aynı konu üzerine: Ruhen yoksul, 'iradesinin kızıllığı, düşüncenin zulmü altında solan' kişileri anlatıyor. Bunu Shakespeare söylemiş. Eşim Bulver'i ve *Can Sıkıcı Bir Öykü*'yü özellikle severdi.

"Sen galiba din ve felsefe sorunları üzerine kitaplar okuyorsun?"

Yeniden divana oturarak, firketeyle yeniden silahlanmış gibi: "Biraz okudum, ama sıkıcı," dedi ve ekledi:

"Edebiyatçılar, ilahiyatçılardan ve felsefecilerden daha şeffaf felsefe yapıyor; onların düşünceleri yüzlerinden okunuyor ve düşüncelerinin kıtlığı çok açık görülebiliyor."

Firketeyle çalışırken hafifçe iç geçirerek konuşmasını sürdürdü:

"Sen Tanrı'ya inanıp inanmadığımı merak ediyorsun, öyle değil mi? İnanıyorum. Ama eski dönemlerde Propator, Proarh ve

Eon olarak adlandırılan Tanrı'ya inanıyorum. Sen Agnostikleri tanıyor musun?"

"Hayır, yani..."

"Tanımıyorsun. Ee, bu şöyle bir şey... Eon'un bir başlangıcı olmadığını öğretiyorlardı; ancak bazıları Eon'un başlangıcının ona ilişkin düşüncenin toplamından, onu tanıma yöneliminden ibaret olduğunu söyleyerek, Eon'a özgü olan, Ennoyya düşüncesinin ortaya çıktığını öne sürüyorlar. Bu bir akıl değil, en temiz ruhların derinliklerinde aklı harekete geçiren, toprağı ve bedeni reddeden bir güç..."

Semaverin üzerinde sanki sivrisinekler şarkı söylüyordu. Marina alçak sesle, yalnızca kendisi için konuşuyormuş gibi, Samgin'e bakmadan, haçı temizleyerek konuşuyordu. Samgin ise anlamadan, inanmadan ama çok sade ve ciddi sözler bekleyerek dinliyor ve onun güzel, endamlı görünümüne sıradan ve koyu renk satıcı kadın giysisinin yakışmadığını düşünüyordu. Hıristiyanlığın Mezhep liderlerinin, Ortodoksların ve savunucularının adlarını söylüyordu ve bu adlar Samgin'in az tanıdığı ya da hiç tanımadığı kişilerdi ve söylemlerinin farklılığı onu hiç ilgilendirmiyordu. Uzun uzun konuşuyor ama Samgin dikkatle dinlemiyor, kadının ruha ilişkin bilgece sözleri önünden kayıp gidiyor, sigara dumanıyla birlikte yok oluyordu; belleği yalnızca bazı tümceleri algılıyordu.

"Ruh, bedenin tutkularıyla bağlantılıdır, ruhun kendisi tutkusuzdur; onun amacı ruhun temizlenmesi, ruhun ulvi kabul edilmesidir, çünkü dünya ulvi kabul edilmeyen ruhları yaratmıştır..."

Haçı divanın köşesine koyarak ve peçeteyle parmaklarını temizleyerek daha yavaş ve kayıtsız konuşmaya başladı; bu kayıtsızlık Samgin'in canını sıkıyordu.

'Neden bu sağlıklı, iri göğüslü ve kuşkusuz duyguları olan bir kadına özellikle böyle edebi bir giysi gerekiyor ki? Güzel sesiyle, kilise Tanrısından, rahiplerin, keşişlerin ve köy kadınlarının Tanrısından söz etseydi bu daha doğal ve inandırıcı olurdu.'

Haçın divanın kenarında baş aşağı sarktığını, Marina'nın konuşmadan, itinayla bisküviye reçel sürdüğünü görüyordu. Bu ayrıntılar, Samgin'i, Marina elinden belirsiz bir umudu almışçasına

düş kırıklığına uğramış hissettiriyordu.

Samgin: "Tüm bunlar çok bilgece ve... benden çok uzak," dedi ve gülmek istedi ancak gülemedi; Marina ise hoşgörülü bir tavırla gülümsedi.

"Sıkıldığını görüyorum."

"Ve aslına bakacak olursan kendin hakkında ne söyledin ki?"

"Gereken her şeyi söyledim..."

Samgin onu kızdırmak için aldırmaz ve alaycı bir tavırla soruyor, o ise tartışmak istemeyen çünkü buna üşenen bir insan tonunda yanıtlar veriyordu. Samgin kadının yanıtlarını kendi sorularına kıyasla daha aldırmaz bir tavırla verdiğini ve bunun onun için doğal olduğunu hissediyordu. Bisküvisini yedikten sonra dudaklarını yaladı ve konuşmaları yeniden alevlenmeye başladı:

"Siz aydınlar istatistiklere inanıyordunuz: Hesap, ölçü, ağırlık! Bu, Şeytanın varlığını unutarak Satana'ya tapınmayla aynı şey..."

"Satana da kim?"

"Akıl, tabii ki."

Klim, iç geçirerek: "Eh, Marina, bu öylesine eski ve tatsız bir şey ki," dedi.

"Ezelden beri Rus olan ve halka ait olan bir şey. Ya siz ne düşünmüştünüz? Anayasayı mı? Bu anayasa senin içinde bulunduğun öldürücü can sıkıntısına nasıl yardımcı olacak ki?"

"Ben ölümü düşünmüyorum."

"Can sıkıntısı da ölüm sayılır. Bu nedenle de yaşama sarılmaktan vazgeçtiğini düşünmüyorsun."

Bunu söyledikten sonra haçı aldı ve çıktı.

Klim: 'Kuşkusuz onu yaşatan bu saçmalık değil,' diye öfkeyle bir sonuca vardı. Onun yapılı bedenini gözleriyle izledi. Kapısı avluya demir çubuklarla tutturulmuş rahat yerini gözden geçirdi ve Marina'nın burada gecelerken âşığına kapıyı açışını gözünün önüne getirdi.

'İşte bu, kuşku götürmez!'

Ertesi gün Moskova'ya, sonra da Kırım'a gitmeye karar verdi.

Marina, karşısında durarak ve anahtarları şakırdatarak: "Sana söyleyeceğim şeye kulak ver," diye söze başladı ve her sözcü-

güyle onu şaşkınlığa düşürerek iş bilir bir tavırla öneride bulundu: Buraya, bu kente yerleşmek ister miydi? Nerede yaşadığının onun açısından fark etmeyeceğinden emindi.

"Neden böyle düşünüyorsun?" diye sordu Samgin.

Marina, sorusunu yanıtlamadan: "Sessiz, sakin bir kent," dedi. "Yaşam ucuz. Sana mahkemedeki bazı işleri devrederim, pratik için iş bulurum, daireni düzenlerim. Ne diyorsun?"

Samgin: "Bu beklenmedik bir öneri ve... düşünmek gerek," dedi; yaşadığı şaşkınlığın ürkekliğe benzemeye başladığını düşündü.

"Öyleyse düşün. Ama şimdi beni bırak, bayan valiyi teselli etmeye gideceğim. Bizim bayan vali, valinin kız kardeşi. Vali dul kalmıştı. Kız kardeşi onu iğ gibi çekip çeviriyordu."

Konuşurken giyiniyordu. Avluya çıktılar. Marina demir kapıyı büyük, eski bir anahtarla kapattı, anahtarı da manşonuna sakladı. Avlu küçük ve dardı; pencereler dört bir yandan avluya bakıyor ve bu da Samgin'i tuhaf bir biçimde sıkıyordu.

Farklı yönlere gittiler. Samgin adımlarını acele etmeden atarak Marina'nın önerisini kafasında tartıyordu. Bu öneri, artık kabul ettiği üzere, hiç de fena değildi.

'Sakince yaşarım, kendimle baş başa kalırım.'

Tek yaşam arkadaşının daima kendisi olduğunu anımsayarak yalnızlığı kafasından sildi.

'Dunyaşa gelecek. Ara sıra. Sefil çocuk. En ilginç tipleri yaşamın kendisi yaratıyor. İşte şu Zotova ve onun Propator'u. Dersini çok tuhaf bir biçimde bitirdi. Ona boşuna kızmışım.'

Kararını Marina'ya ertesi gün bildirdi.

Marina, sevinçle: "İyi öyleyse," dedi. "Parayı al, Alyöşa Gogin'e git ve ona selamlarımı söyle."

"Sen onu tanıyor musun?"

"Ah, evet! İki ay burada kaldı, etkinliklerde bulundu. Bizim kentin tümü Eserdi ve Alyöşa'yı çok hırpaladılar."

"Sen ilginç bir insansın!" diye içtenlikle şaşırdı Klim. "Mistisizmi ve... nasıl birleştiriyorsun?"

"Birincisi, Agnostisizm, mistisizm değildir; ikincisi, bir söz vardır: Büyük çuval, çamurdan yapılmış testi gibi değildir, içine

neyi ustaca yerleştirsen sağlam kalır. Bunu bil, ama çok sallamadan taşı."

"Bu, Havva'ya özgü bir merak mı?"

Marina gülerek yanıtladı: "Havva tek bir günahla ilgileniyordu, ben ise, belki de hepsiyle..."

Samgin, iç geçirerek: "Merak içinde yaşanmaz," dedi; Marina: "Denedin mi?" diye sordu.

Daha sonra ikisi de gülümser gibi yaptı.

Moskova'da her şey çok basit gelişti. Varvara onu, gelmese de olabilecek ama görmenin de ilginç gelebileceği eski bir dost gibi karşıladı. İki hafta içinde zayıflamış, solmuştu; gözlerinin çevresi gölgelenmişti ve endişeyle, soru sorarcasına bakıyordu. Siyah, süsten yoksun giysisi, ona mutsuz bir dul görünümü veriyordu. Samgin ona taşrada yaşamak niyetinde olduğunu söylediğinde başını eğerek hemen yanıt vermedi ve Klim'i düşünmeye zorladı: 'Şimdi hoş olmayan, yapmacık bir şey başlayacak!' Ama yanılmıştı. Varvara iç geçirerek:

"Seni anlıyorum. Birlikte yaşamamızın artık bir anlamı yok. Ben zaten taşrada yaşayamam, Moskova'ya öylesine sıkı kök saldım ki! Şimdi ise Moskova büyük bir trajedi yaşadı ve bana daha bir yakın oldu," dedi.

Varvara, Moskova'ya olan bağlılığını uzun süre, kitabi ve lirik bir dille anlattı. Klim onu dinlemiyor ve düşünüyordu.

'"Sevinç olmadan da aşk vardı" ama "ayrılığın kedersiz olmasını" beklemiyordum.'

Ve "keder olmadan" ayrılığın yine de kırıcı bir şey olduğunu hissetti. Olayı daha da kırıcı yapan, Varvara'nın işle ilgili konuşmaya başlaması ve gözlerinin sakin bir tavırla bakmasıydı:

"Yurtdışına gitmeyi, bahara kadar orada kalmayı, tedavi olmayı ve kendimi bir düzene sokmayı düşünüyorum. Duma'nın, kültür çalışmalarına geniş olanaklar sağlayacağına inanıyorum. Halkın kültür düzeyini yükseltmeden, entelektüel gücümüzü yararsızca harcayacağız. İşte geçen yılın bana telkin ettiği düşünce ve tüm dehşetine karşın bu yılı bağışlıyor ve ona teşekkür ediyorum."

Samgin alaycı bir tavırla:

'Düzgün konuşuyor. Ona bir şeyler öğrettikçe aptallaştı,' diye düşündü.

Sonbahar yağmurunu anımsatan tekdüze konuşmasının sona ermesini istiyordu ama Varvara daha yirmi dakika kadar parlak laflar etti ve Samgin onlardan kendisinin bilmediği, yeni bir fikir edinemedi. Sonunda Varvara keskin parfüm kokuları salan mendilini masada bırakarak gitti. Klim, çalışma odasına, tek zenginliği olan kitaplarının arasından bir şeyler seçmeye gitti.

Yasadışı kartpostal, epigram ve sansür tarafından yasaklanmış şiir koleksiyonunun bulunduğu dosyayı buldu, kaşlarını çatarak kâğıtları gözden geçirmeye başladı. Bunların bugün mizahı dergilerinde basılanlarla kıyaslandıklarında ne denli tatsız, değersiz ve yeteneksiz şeyler olduğuna kanaat getirmek hoş bir duygu değildi.

'Geçmişte kalanlar,' diye düşündü, "benim" sözcüğünü kullanmadı ve ucuz bir özgür düşüncenin ve gençliğinin uğraşısı olan anıları küçük parçalara ayırmaya başladı.

"Çar efendi Nikolay!
Çarlık yapman gerekirse,
Şunu unutma ki,
Polis çatışacak bizimle!"

diye okudu ve yüzünü buruşturdu. 'Şimdi bu tür şeyler öylesine eski bir giysi gibi ki, dilenciye bile hediye etmek ayıp olur.'

'Yüzlerce insan bunlarla uğraşıyordu,' diye düşünerek kendisini teselli etmeyi denedi; bu arada kâğıtları giderek daha çabuk ve küçük parçalar halinde yırtıyordu; geçmişiyle olan bu bağı koparmaya tarak kâğıtları ayağıyla kâğıt sepetine itti ve büyük bir zevkle sigarasını içmeye başladı.

Bir saat sonra Goginlerin dairesinde, Tatyana'nın karşısında oturuyordu. Bu kıza nadiren rastlıyordu; onu, neşeli ve boş konuşmalarından, mavi ve coşkulu gözlerinin belirgin parlaklığından anımsıyordu. Her zaman alaycı, antipatikti ve hiçbir zaman onu daha yakından tanımak arzusu uyandırmamıştı. Şimdi kirpikleri yorgun gözlerini örtmüştü; yüzü zayıflamış, uzamış, yanaklarında ise sağlıksız bir kırmızılık belirmişti. Öksürerek ayak-

larını uzatmış divanda yatıyordu ve üzerinde kareli bir battaniye vardı. On yaş kadar yaşlanmış görünüyordu. Boğuk ve cansız bir veremli sesiyle:

"Paralar gecikti. Aleksandr, Rostov'da, Lüba Somova ile birlikte tutuklandı. Spivak'ı tanıyor muydunuz? O da baskı makinesi ile birlikte tutuklandı; onu bırakmaya zaman bulamamış. Oğlu Arkadiy bizde kalıyor."

"Siz hasta mısınız?" diye sordu Samgin.

"Gördüğünüz gibi. Hani Piyotr Usov vardı ya, kör olan; mitinge gitti ve yolda öldürdüler, kelimenin tam anlamıyla ayaklarının altında çiğnediler. Savaşçı birliklerin örgütlenmesi gerekir ve 'göze göz, dişe diş' olmalı. Çar yanlıları terör konusunda bölünecekler.

Bağlantısız konuşuyor, gözleri acı çekercesine parlıyordu.

"Sizin anlaşılan, ateşiniz yükseliyor."

"Bunun önemi yok, oturun!"

Samgin zamanı olmadığını söyledi. Tatyana elini uzatarak:

"Ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Samgin, gitmek için acele ederek: "Henüz karar vermedim," diye soğuk bir yanıt verdi.

Sokağa çıkınca: 'Yaşamın dışında bir yerlerde kalmış, saçma bir geçmişle yaşıyor,' diye düşündü. Şaşkınlıkla hatta kendisine karşı güvensizlik duyarak, Moskova dışında yaşanan onlarca günün onu bu kentten ve Tatyana gibi insanlardan çok uzaklaştırdığını hissetti. Bu çok tuhaftı ve analiz gerektiriyordu. Bu sanki, iradeyi zorlayan bazı anlarda, yaşam gerçeklerinin olumsuz çemberinin dışına çıkmanın olanak dahilinde olduğunu ima ediyordu.

İçinden: "Küçük gerekliliklerin çarlığından özgürlüğün çarlığına,' diye güldü ve böyle bir sıçrama için iradesini hiç de zorlamadığını anımsadı.

Bu daha da tuhaftı. Ruh durumunun sağlamlığına karşı duyduğu inançsızlık, heyecan veriyordu.

'Dünyada her şey, az ya da çok, sağlam bir dengeye yöneliktir,' diye kendisine anımsattı. 'Yaşam gerçeğine devrimci bir darbe vurulmuş, bu gerçek sarsılmış, ileriye gitmiştir ve şimdi de...'

"Merhaba, yoldaş Samgin!"

Lavruşka, onunla alçak sesle selamlaştı, yüzüne bakarak ve gülümseyerek yanında yürümeye başladı. Uzun, ancak kalıbına uymayan geniş, mavimsi bir palto giymişti, başında tüyleri iyice dökülmüş astragan bir şapka, ayaklarında keçe çizmeler vardı.

Samgin onu iki kez süzdü ve paltosunun yakalarını kaldırarak çevresine bakındı, adımlarını hızlandırdı; Lavruşka ise hesap verircesine, çabuk çabuk, alçak sesle ve çok mutlu bir tavırla konuşuyordu:

"Elim iyileşti, yalnızca lekeler kaldı, sanki çiçek bozuğu gibi... Şimdi okuyorum. Pavel Mihayloviç ise öldü."

"O da kim?" diye sordu Klim.

"Bakırcı olan! Bakırcı! Unuttunuz mu?"

"Haa..."

"Üşüttü ve hemen öldü."

"Eh, Allah selamet versin!" diye acıdı Samgin ve arabaya doğru yöneldi ancak durdu ve birden yavaşça:

"Ya Yakov?" diye sordu.

Lavruşka, yine yavaşça ancak mutlu bir tavırla: "Çok iyi!" diye haykırdı. "Sapasağlam. O şimdi Yakov değil. İşte, o artık gerçekten..."

"Haydi, hoşça kal!"

Kızağa binen Samgin:

'Neden Yakov'u sordum ki? Belleğin tuhaf bir kaprisi olsa gerek... Kuşkusuz, başka bir şey olamaz, olsa olsa kapris,' diye düşündü. Ardından hemen:

'Galiba ben kendimi inandırmaya çalışıyorum?' diye düşünmeyi sürdürdü.

Daha sonra paltosunun yakasını indirerek sert bir sesle arabacıya:

"Daha çabuk!" dedi.

Bugün, o anda Moskova'dan ayrılmak istemişti. Buzlar çözülüyordu ve kaldırımlar sararmıştı. Rutubetli havada at gübresi kokusu vardı; binalar terlemiş gibiydi ve insanların sesi homurdanır gibi çıkıyor, çıplak kaldırım taşları üzerinde kızakların gıcırtı-

ları kulakları tırmalıyordu. Varvara ve arkadaşları ile görüşmekten kaçınan Samgin, gündüzleri müzelere, akşamları ise tiyatrolara gidiyordu. Ismarladığı kutulara kitapları ve eşyaları nihayet yerleştirilmişti. Varvara'nın elini neredeyse minnetle öptü, o ise mendilini gözlerine bastırarak sırtını döndü.

Ve işte, karısıyla olan bağını acısız bir biçimde kopartarak yaşamına bir çizgi çekmişti ve kendisini özgür ve lirik bir ruh hali içinde hissediyordu. Kim bilir kaçıncı kez, çoktandır tanış olduğu sıradan ikinci sınıf vagon yolcularının arasında oturuyordu; ancak bugün onlarda daha farklı bir şeyler hissediyor ve bu kişiler kendisinde alışılageldik duygular uyandırmıyordu. Yanında, pencerenin kenarında ufak tefek bir adam mizah dergisi okuyordu; pembe yanaklı, gaga burunluydu ve yeleğinin düğmeleri büyüklüğünde yuvarlak ve mavi gözleri vardı. Kravatından potinlerine kadar yepyeni giysiler içindeydi ve kımıldadığında içinde bir şeyler çıtırdıyordu; bu, onun iyice kolalanmış gömleği ya da lacivert ceketinin astarı olmalıydı. Diğer yanında topluca, yüzü tüylü, yuvarlak gözlüklü bir kadın oturuyordu. Yanında kaplamadan yapılmış yuvarlak bir şapka kutusu vardı; kutunun içinde kedi yavruları kımıldanıyor ve miyavlıyordu. Klim'in karşısında, sakalı karmakarışık, çiçek bozuğu yüzlü, sarı kızıl bir adam oturuyor, koyu gözleri neşeli bakışlarla çevreyi süzüyordu. Gözleri, kuru ve kirli yüzünde bir başkasının gözleri gibi duruyordu. Onun yanında da, büyük olasılıkla, karısı oturuyordu; iri yarı ve hamile olan kadın siyah bir kadife bluz giymişti, boynunda ve göğsünde uzun bir altın zincir vardı. Yüzü uzundu ve iyi yürekli izlenimi veriyordu; gözleri ise gri ve sevimliydi. Sıranın bir köşesinde sivri burunlu, köşeli şapkalı bir adam hiçbir şeyle ilgilenmiyordu; elini paltosunun cebine sokmuş ve büzülmüştü.

Samgin ilk kez bu tür insanlarla karşılaştığını düşündü; bu insanlar öylesine alışıldık tiplerdi ki, pencerenin dışında görünüp kaybolan telgraf direklerinden, bir tel gibi çizilmiş gökyüzünden, karla kaplı yerin hızla dönüşünden ve karın üzerinde sakal gibi duran köy evlerinden farkları yoktu. Her şey bildik ve alışılagel-

dikti ve her zaman olduğu gibi insanlar çok sigara içiyor ve bir şeyler çiğniyordu.

'Aslında, özellikle bu insanların tarihin temel maddesi, hammaddesi olduğunu düşünmek için birçok neden var. İnsana ve kültüre ilişkin geriye kalan her şey bunlardan ortaya çıkıyor. Onlar ve köylü sınıfı. Bu demokrasi, gerçek bir şeytan, son derece canlı ve tükenmek bilmez bir güç. Tüm toplumsal ve doğal felaketleri geçiriyor, itaatkâr ve yorulmak bilmez bir biçimde yaşamın ağlarını örüyor. Sosyalistler demokrasinin önemini yeterince değerlendiremiyorlar.'

Bu yeni düşünceler, çok kolay ve yalın bir biçimde, daha önce de hissedilmişçesine oluşuyordu. Bu çok baştan çıkarıcı bir şeydi. Ancak çevredekilerin gürültüsü düşünmeyi engelliyordu. Samgin'in arkasındaki bölümde bir yolculuk sohbeti başlamıştı; bir anda birkaç kişi konuşuyor ve her birisi de sinsice, tatlı ve cırlak bir sesle bir diğerinin konuşmasını kesmek istiyordu:

"Ee, ne yani, neyi bekliyoruz ki? Yönetimin bölünmesi ne demektir? Bu, çok başlı yönetim demektir. Şöyle ki: Musevi avukatlar bizim gelecekteki yöneticilerimizdir; onlar bizim dün hava atan, bugün ise milyonlarla oynayan soylularımızdan ve tüccarlarımızdan daha akıllı."

İki dakika kadar kimse bu sesi bastıramadı; ses, bir çalar saat gibi çınlıyordu; daha sonra bu sesi gür ve nemli hissi veren başka bir ses bastırdı:

"Yönetim gerçekten de zayıfladı ve bunun nedeni de ruhban sınıfının vaaz verme özgürlüğünden yoksun kalmasıdır. Mübarek hakimim Antonin, gerçekçi ve yürekli bir biçimde şunları söylemiştir: 'Tanrı'nın sözleri, gazetelerin akılsızca ve putperestçe kaosunun gürültüsü arasında duyulmamaktadır ve bu en büyük kötülüktür...'"

"Hah, işte! Rusya'yı karıştırdılar ve disiplinsiz bir duruma getirdiler!"

Gözlerini kısarak ve başını sallayarak "doğru!" diye neşeyle haykırdı çiçek bozuğu yüzlü adam; daha sonra gözlerini açarak ve Samgin'in yüzüne bakarak:

"Ama bu arada halkı da yüreklendirdi; halk ne düşündüyse onu söyledi," dedi.

Kadın, bir eliyle koltuk altını kaşırken diğer eliyle de cebinden parlak kâğıda sarılmış bir şeker çıkardı ve kocasına verdi.

"Al da em! Herhalde sigara içmek istiyorsun? Bak nasıl duman oldu, sanki meyhane."

Sivri burunlu adam, kadının kulağına: "Meyhane değil de bir kalbur," dedi. "İnsanlar bir kalbura konmuş ve üzerlerinden aptallık akıyor."

Konuşurken o da Samgin'e bakıyordu; yanındaki kadın ise yanağına bir şeker yerleştirerek uzlaştırır gibi konuştu:

"Aptallıklar olmadan da yaşanmaz..."

Kocası: "Bundan başlayalım," diye onu destekledi.

Yandaki bölümde sesler giderek yükseliyor ve telaşlı bir hal alıyordu; sanki trenin takırtı ve şakırtısına ritm tutmak istiyorlardı. Sivri burunlu adam Samgin'in ilgisini çekti: Solgun yüzü, ince bir iplik ağı gibi küçük kırışıklarla doluydu. Bu yüz çok hareketliydi: kâh acılı ve alaycı, kâh asıktı. Ağzı eğriydi ve kuru dudakları sağa doğru, sanki aralarında görünmeyen bir sigara varmışçasına açılıyordu. Kemikli göz çukurlarından ve koyu renk kaşlarının altından mavimtırak gözleri yabansı biçimde parlıyordu.

'Böyle bir yüzü olan adamın susması gerekir,' diye karar verdi Samgin. Ancak bu adam susmayı ya beceremiyor ya da istemiyordu. Gürültülü vagonda teklifsizce ve meydan okurcasına her söze karşılık veriyordu. Onun renksiz, sert sesi ile yan bölmedeki sinsice tatlı ses diğer tüm sesleri bastırıyordu. Koridorda birisi:

"Yaşam kısa, ev kurmaya zaman yok ve tabuta girme zamanı geldi!" diyordu.

Sivri burunlu hemen haykırdı:

"Sizin gibi tüccar bir adamın, tabutu değil, Almanya ile yapılan ve sizin için alçaltıcı ve zararlı olan ticaret anlaşmasını düşünmesi gerekir. İşte sizin için tabut bu!"

Klim'in arkasındaki bas ses alınmış gibi uğuldadı:

"Bizim düşünürlerimiz bir tür genç kız gibi! Haç yürüyüşü sırasında ayağına basmışlar, o ise histeri nöbetine tutulmuş. Bu ne

münasebetsizlik! Ünlü yazar Andreyev Leonid de aynı: Rus halkı Pasifik Okyanusu'na çıkmaya çalışıyor, bu yazar ise tüm dürüst dünyaya haykırıyor: Ah, subayın ayakları koptu!.."

Sivri burunlu ayağa kalktı ve Samgin'in başının üzerinden haykırdı:

"*Kızıl Gülüş* kitabı için büyük paralar veriyorlar. Andreyev, bir papazı bile ateist olarak betimledi."

Lokomotif öttü, sarsıldı, vagonları silkeleyerek ve insanları sarsarak yoğun bir kar kümesinde hışırdayarak durdu. Sivri burunlunun sesi daha bir işitilir oldu. Bu adam şapkasını çıkartarak, büyük olasılıkla sol kolunu sallamamak için, koltuğunun altına sıkıştırdı ve sağ elini sallayarak, tahta bir kutuya çivi çakıyormuş gibi bir sesle konuşmaya başladı:

"Orada, başkentte, yazarlar, baldırıçıplaklar, batakhane kaçkınları, tüm aydın tayfası, küflenmiş ve köpürmüş insanlar kendilerine özgürlük istiyor; anayasayı elde ettiler ve bizim yazgımızı belirleyecekler, biz ise burada laf ebeliği yapıyoruz, atasözleri sıralıyoruz, çay içiyoruz, evet, evet! Bir dinlesen nasıl da konuşuyorlar." Daha sonra kedileri olan kadına döndü: "Her şeyden söz ediyorlar ama hiçbir şey yapamıyorlar!"

Şapkasını koltuğunun altından kaparak onu yumruğuna taktı ve göğsünü yumruklamaya başladı.

"Tüm Rusya'yı enine boyuna birkaç kez dolaştım, yurtdışında birçok ülkede bulundum..."

Lokomotif yeniden öttü, vagonu sarsarak karların arasında sürüklemeye başladı; ancak trenin gürültüsü sanki azalmış, boğuklaşmış gibiydi. Sivri burunlu ise zaferi kazanmıştı. İnsanlar sıraların arkalıkları üzerinden ona bakıyor, sigaralarını içerek koridorda duruyorlardı. Samgin, adamın yüzündeki buruşuk ağın nasıl genişleyip daraldığını ve bu sivri burunlu yüzü nasıl değiştirdiğini görüyordu. Küçük, yuvarlak kafasındaki kır ve sert kıllar kımıldıyor, kaşları oynuyordu. Yüzünün derisi kızarmıyor, ancak alnı ve şakakları terle kaplanıyordu; adam bu terleri şapkasıyla siliyor, konuşuyor, konuşuyordu:

"Sürekli iftira ettiler, sürekli kötülediler. Yazarlar, Rusya'yı bir kapıyı ziftler gibi karaladılar..."

Mizalı dergileri okuyan ufak tefek adam: "İftiraa!" diye haykırdı.

Konuşan kişi, ona doğru kıllı yumruğunu salladı.

"Düşünce özgürlüğü! Sen, şeytan herif, düşün ama konuşma, insanları baştan çıkartma..."

Koridordan: "Doğru!" diye haykırdılar; ama birisi güldü, bir diğeri ıslık çaldı, sivri burunlu ufak tefek adam ise yüzünü dergiye sokarak öfkeyle konuştu:

"Nee kadarr saçmaaa!"

Çiçek bozuğu suratlı adam, Samgin'e: "Dürüst konuşuyor," dedi. "Kendini bir semaver gibi idare et. İçinden kayna, dışarı cızırtı ver ama sağa sola püskürme! İşte ben de püskürdüm..."

Karısı: "Üç ay tımarhanede kaldı," diye ekledi ve sevecen bir tavırla uzanan eline bir şeker daha koydu. Konuşmacı ise büyük bir coşkuyla, terli ancak kızarmayan yüzünü şapkasıyla daha sık silerek konuşmasını sürdürdü:

"Halk özgürlük talep etmiyor, bizim halkımız mujiktir ve tek gereksinimi, tembel tembel oturarak sakal bırakmaktır..."

"Tıraş olmak için mi?" diye sordu mizalı dergisi okuyucusu. O zaman sivri burunlu adam ona doğru eğilerek, acımasızca ve cırlak bir sesle haykırdı:

"Evet, bunun için! Sizden, sizin gibilerden, devlet çok mu yontuyor? Siz yalnızca devleti kemiriyor ve emiyorsunuz. Size okuma yazma öğretmek kaça patlıyor? On yıl okuyorsunuz, devletin parasıyla ayaklanma çıkartıyor, valilere ve bakanlara ateş açıyorsunuz..."

Koridorda birisi yüksek sesle: "Acıyacak adamları buldu," dedi ve birisi yeniden ıslık çaldı.

"Ben acımıyorum, yararsızlıktan söz ediyorum! Bizim işimiz var, Japon savaşının yaralarını sarmamız gerekli, ya biz ne yapıyoruz?"

Samgin iki yıl önce bu insanların bu konular üzerinde böylesine açıkça konuşmaya cesaret edemediklerini düşündü. Onların pek çok bayağı şeyden söz ettiğini fark etti, ama bu anlamla değil biçimle açıklanabilirdi.

'Kuşkusuz anlam da çok iyi değil, ama burada önemli olan insanların siyasi düşünebilmesi, yaşama karşı ilgisinin artması. Zamanı gelince yaşam hataları düzeltir...'

Lokomotif yeniden ama delicesine öttü ve sanki bir şeye çarptı; frenler gıcırdadı, tamponların kapakları birbirine vurdu, ayakta duran insanlar birbirlerine tutunarak sallandı. Kadın sıradan fırlayarak elleriyle Samgin'in dizlerine dayandı ve haykırdı:

"Ah, neler oluyor?"

Sivri burunlu adam sepeti raftan indirerek: "Makinist sarhoş," diye açıklama getirdi.

Görünmeyen dokumacılar pencerenin dışında çok yoğun ve beyaz bir perdeyi dokuyor, böylelikle istasyonun peronundaki asker dizilerini saklamaya çalışıyor gibiydi. "Birisini karşılıyorlar," dedi sivri burunlu; kondüktör onun ardından giderek düzeltti:

"Kimseyi karşılamıyorlar, mahkûmları trene bindireceğiz."

Kadın, rahatlayarak nefes aldı ve gülümsedi:

"Süngüler tarak gibi! Askerler isyan böceğini taraktan geçiriyor; şükürler olsun sana Tanrım!"

Haç çıkardı ve kocasına öneride bulundu:

"Gidelim, burada bir büfe var."

Yanında kedi taşıyan suskun kadın, derin bir iç geçirerek kalktı ve gitti.

Kekeme adam: "Kooo-rkunç insanlar," diye fısıldadı; anlaşılan o da konuşmak istiyor, huzursuz bir tavırla sırada oturuyor, dergileri boru biçimine getiriyor ve bunu önünde sallıyordu; dudakları şişti ve mavi gözleri alınmış gibi parlıyordu.

"Bu-bu insanlardan ku-kurtulmak için insan manastıra ka-kapanmak i-istiyor," diye yakındı.

Samgin, kekemenin sözcükleri telaffuz ederken sarf ettiği çabanın güçlüğü karşısında acıma duyarak başını salladı. Kekeme ise pembe dudaklarını sarkıttı ve gülümseyerek ekledi:

"Ya da bir po-porsuk gi-gibi inde ya-yaşamak gerekir..."

Sıranın arka tarafından bıyıklı, tıraşsız bir yüz belirdi ve bıyıklarının arasından:

"Porsukla birlikte genellikle tilki de inde yaşar," dedi.

Bunu sitemkâr bir tavırla söylemişti ve hemen kayboldu, kekeme ise ürkmüş bir halde büzüldü.

Tren çok uzun süre durdu; çiçek bozuğu yüzlü adamla karısı istasyondan geldi; kadının saatini çalmışlardı; öfkeyle burnundan soluyor, kızarmış gözlerindeki seyrek gözyaşlarını parmağıyla siliyordu.

"Saat eskiceydi ve pahalı da değildi; evet, onu bana anneannem daha nişanlıyken armağan etmişti."

Daha sonra da vagonun diğer ucunda bir çantanın ve kılıf içindeki bir klarnetin de kaybolduğu ortaya çıktı. O anda Klim'in arkasındaki bas ses zafer kazanmışçasına uğuldadı:

"Sözüme inanın. Bu geveze, sıradan bir hırsız ve bunun burada mutlaka yardımcıları vardır; o bizimle çene çalıyordu, diğerleri ise iş üzerindeydi."

Çiçek bozuğu suratlı, neşeyle: "Bilinen yöntem," diyerek onayladı ve bas sesli adamı coşturdu:

"Bir düşünün: Bu adamın neden ortada bir şey yokken içi dışına çıktı?"

"Evet, azizim, siz de söylemiştiniz!"

"Ben din adamıyım!"

Samgin'in oturduğu bölüme, iri yarı bir adam, elinde ağır ve siyah bir çantayla güçlükle sıkıştı; diğer elinde bir kitap destesi ve göğsünde boynuna geçirilmiş kayışa bağlanmış iki kitap tomarı vardı. Hırıldayarak çantayı rafa koydu, iki tomarı da ortaya yerleştirdi, üçüncü tomar ise dağıldı ve ciltlenmiş iki kitap ufak tefek kekemenin dizlerine düştü.

Kekeme: "Ya-yaavaşş!" diye haykırdı ve köşesine büzülerek kitapları yere fırlattı.

Yeni yolcu gri, kalın kaşlarını iyice kaldırarak birkaç saniye kekemeye baktı ve tuhaf, ince bir sesle bazı harfleri vurgulayarak sordu:

"Neden yere fırlatıyorsunuz? Haydi, kaldırın yerden!"

"Be-ben sizin uşağınız değilim..."

"Bu doğru değil: İnsan her zaman, öyle ya da böyle, insanın uşağıdır. Haydi, kaldırın!"

Kekeme köşesine iyice büzüldü ancak kitapların sahibi elini

onun omzuna koydu üçüncü kez, çok sakin bir tavırla:

"Kaldırın," dedi.

Komşu bölümlerdekiler ayağa kalktı; konuşmadan sıraların arkalıkları üzerinden bakıyor ve bir rezalet çıkmasını bekliyorlardı.

Kekeme, sapsarı bir halde: "Zorbalığa boyun eğiyorum," dedi, eğildi ve kitapları kaldırarak sıranın üzerine attı.

Gri sakallı adam, onun yanına oturarak: "Hah işte," dedi. "Hiç kitaplar ayak altına alınır mı? Üstelik bu kitap Milliya'nın *Mantığın Sistemi* ve elli beş yılının Volf baskısı. Okumadığınız gibi, bir de çiğniyorsunuz!"

Kısa kesilmiş gri sakallı, yuvarlak bir yüzü vardı. Üst dudağındaki tüyler, çenesindekilere ve yanaklarındakilere kıyasla daha uzun, dudakları ise kalındı; daha da kalın olan kulakları ise bir kasketin altına sıkışmıştı. Kalın kaşlarının altında bulanık gri gözleri vardı. Dikkatle Samgin'in yüzüne baktı, çiçek bozuğu suratlı adamı ve karısını inceledi, kalın paltosunun cebinden bir kâğıt tomarı çıkardı, açtı, kaşlarını çatarak sandviçi yokladı ve:

"Sersem! Ben jambonlu istedim, o sucuklu vermiş!" dedi.

Kalın parmaklarıyla ekmeği kâğıdıyla birlikte buruşturdu ve topağı da ağ biçiminde örülmüş rafa fırlattı.

İnsanlar onu izleyerek iyice suskunlaştı. Çiçek bozuğu suratlı adam beklemekten ilk yorulan kişi oldu.

"Kitap ticareti mi yapıyorsunuz?"

"Satın alıyorum."

"Okumak için mi?"

"Çatı kaplamak için."

Çiçek bozuğu suratlı kızardı ve güldü.

"Ama kitap ticareti yapan da var!"

"Sahi mi?"

"Halkımız öylesine kabalaştı ki," dedi kadın iç geçirerek. "Önceleri daha nazik konuşurlardı..."

Kitapçı, ona bakmaksızın koynundan tahta bir kutu çıkardı ve sigarasını sarmaya başladı. Sıkılan insanlar onu giderek daha sinirli bir hava içinde izliyordu. Çiçek bozuğu suratlı, kararlı bir sesle:

"Burada Mahorka içmek yasak!" dedi.

Kitapçı: "Kim yasakladı?" diye sordu. "Yumuşak tütün içmiyorum, ama duman dumandır! Mahorka'nın tütünü daha sağlıklıdır, içinde az nikotin bulunur... İşte böyle."

"Ama siz doktor değilsiniz," diye ısrar etti, çiçek bozuğu suratlı. Karısı ona bir şeker verdi ve:

"Bırak, tartışma! Al şu şekeri, çabucak em!" dedi.

Samgin, insanların asılmış suratlarına bakarak bir rezalet çıkmasını bekliyordu. Ufak tefek kekeme, sözlü bir tartışmaya açıkça hazırlanarak acı acı gülümsedi ve gözlerini kıstı. Kitapçı, yüzünü yeşilimsi dumanla gölgeleyerek, çiçek bozuğu yüzlü adama yanıt verdi:

"Doğru, ben insan doktoru değilim ama hayvan doktoruyum, veterinerim."

Samgin'in başı üzerindeki bas ses: "Hayvan doktoru olduğunuz belli," dedi ve ortalık sessizleşti, birkaç saniye sonra ise veteriner sesli bir biçimde iç geçirerek:

"Mujikleri ateşten bir süpürgeyle ücra yerlere attılar..." dedi.

Bunu öyle sesli ve inanarak söyledi ki, sanki tüm bu insanların kendisinden mujiklere ilişkin bir öykü beklediklerinden kesinlikle emindi.

"Soymonovların çiftliğinden yalnızca ökse otları, küller ve yıkılmış sobalar kaldı; bu olağanüstü bir çiftlikti ve işletmesi son derece moderndi."

Öfke duymadan, düşünceli bir tavırla konuşuyordu ve ince sesi sessizliğin yerini almıştı.

"Ancak mujikleri kapsamayan bu modernlik onları yalnızca öfkelendiriyordu; aslında, kuşkusuz, buradaki mujik akıllı ve iyiydi. Ben onları çok iyi tanırım, burada sekiz yıl çalıştım. Mujik işte: Ne kadar akıllıysa o denli kötüdür! Bu onun yaşam kuralı."

Birisi yavaşça: "Az kamçılıyorlardır," diye anımsattı.

Veteriner, bu sözü söyleyen kişiye de, başkalarına da bakmadan, sakin bir sesle: "Mujiği değil, sizi kamçılamak gerek, hemşehrim," dedi. "Genelde köylüye öyle acımasızca davranılıyor ki; burada, Almanya'da olduğu gibi, köylülerin başlattığı bir savaş

çıkarsa şaşırmamak gerek."

Çiçek bozuğu suratlı: "Yok canım, daha neler!" diye hemen tiz bir sesle haykırdı. "İnsaf edin, insanları neden kızdırıp huzursuz ediyorsunuz? Üstelik bu gerçekçi de değil, çünkü böyle bir şey olamaz! Savaşmak için silah gerekir, ancak köylerde silah bulunmaz!"

Veteriner gülümseyerek ve tartışma olanağı çıktığına sevinerek: "Mujik, Aleksey Tolstoy'daki Mitya gibi göbeğiyle çullanacak," dedi.

Çiçek bozuğu suratlı fısıltıyla konuşarak: "Tolstoy'un yapıtlarına kimse inanmıyor, bu Brüs takvimi değil, roman, evet," dedi.

"Ben Lev Tolstoy'dan söz etmiyorum..."

"Bizim için fark etmez! İzninizle belirteyim ki, Almanya'da hiç köylü savaşı olmadı ve olamaz da. Almanlar eğitimli insanlar ve biz onları tanırız; siz bu savaşı akılları karıştırmak, bizim gibi cahil insanları korkutmak için kendiniz uydurdunuz..."

Artık histerik bir halde haykırmaya başlamış, yumruğunu göğsüne dayamıştı; sürekli öne doğru, veterinerin karnına başıyla vurmaya hazırlanıyormuş gibi eğiliyordu. Veteriner ise başını arkaya atarak ve kıllı gerdanını çıkartarak kahkaha atıyor, yuvarlak ağzı kulakları çınlatan tiz bir ses çıkartıyordu:

"Hah hah haaa!"

Genç kadın endişeyle kocasının omzunu ve böğrünü yumruklayarak onu ikna etmeye çalışıyordu: "Evet, bırak artık, hey Tanrım! Beyefendi, onu bırakın artık, onu sinirlendiriyorsunuz!" diye bağırmaya başladı; sürekli gülen veterinere bakıyor ve yaşaran gözlerini siliyordu.

Samgin koridora çıktı, kadının yakarışı onu izledi:

"Ya siz, beyefendi, horozları birbirine düşürdünüz ve zevkle izliyorsunuz, utanmıyor musunuz!"

Koridorda da tartışıyorlar ve birisi:

"Bizim kuşağımız, gelişim düşüncesine inanıyordu... Materyalistler ise bunu bozdular ve teknik gelişim düşüncesine indirgediler," diyordu.

Samgin, sahanlığın kapısında durdu, önce fabrikanın ataerkil köy yaşamını yıkışına ilişkin sözleri, daha sonra da Gogol'ün "üç atlı araba"sına ilişkin kötü izlenimleri dinledi sonra da trenin so-

ğuk tıkırtı ve gıcırtısını dinlemek için sahanlığa çıktı. Uzaklarda, karın oluşturduğu boşluğun üzerinde, portakal rengi şafak kızıla dönüşüyordu ve tren o yöne doğru yol almaya başladı. Vagondaki konuşmalar onu yormuş, ruh halini sarsmış, bir şeyleri bozmuştu. Samgin'de sanki tren uzak geçmişe, babasının, Varavka'nın ve sert Marya Romanovna'nın tartışmalarına yöneliyormuş izlenimi oluşmuştu.

'Sinirlerim laçka olmuş...'

Daha sonra aniden, her insanın vagonda, trende ve dünyada ekonomik bir kafese, gerçekte ise hayvansal çıkarlar kafesine kapatıldığını düşündü. Dünya, her insana, kafesin demirleri arasından doğru bir çizgi çekilmiş biçimde görünüyor, herhangi bir güç dışarıdan bu demirleri eğdiğinde ise insan dünyayı tahrif edilmiş gibi algılıyordu. Ve dramın özü de buydu. Ancak bu başka birisinin düşüncesiydi: Marina'nın "kafesteki kanaryalar" sözünü anımsadı; kafes konusunu kendisi bulamadığı için bu hoşuna gitmedi.

Şafak, rengini çabucak değiştirerek şimdi gökyüzünü eski, ucuz bir yağlıboyayla boyamış gibiydi; kar bir battaniye gibi her tarafı kaplamıştı ve artık parlamıyordu.

Klim aniden: 'Ama kendimi öldürebilirim,' diye düşündü; bunu sanki başka birisi ona söylemişti.

'Marina da kuşkusuz bir kafesin içinde,' diye telaşla düşündü. 'O da kısıtlanmış durumda. Ama ben kısıtlanmış değilim...'

Ancak bunu kendisine sorduğunu mu, yoksa onayladığını mı bilemiyordu. Hava çok soğumuştu ama herkesin tartıştığı dumanla dolu vagona geri dönmek de istemiyordu. İstasyonda kondüktörden kendisini birinci sınıfa almasını rica etti. Orada kuşete uzandı ve düşünmemek için tekerleklerin raylara vurarak çıkardığı ritme uygun şiirler seçmeye başladı; bunu hemen başaramadı ama yine de oldukça çabuk buldu:

"Koşan bir atı durdurur,
Yanan bir eve dalar..." *

Sigarasını içmeye başlayarak: 'Belki de bu, baş rahip Avvakum'un karısıdır,' diye düşündü.

* Rus kadınını tanımlamak için söylenen bir tekerleme –ç.n.

Marina'nın kenti de onu fırtınayla karşıladı; havada sanki bir tür serum vardı ve iri damlalar çatılardan tembel tembel damlıyordu; damlalardan her biri ıslak telgraf tellerine düşmek ister gibiydi ve bu iliklenmek istemeyen bir düğme ya da yaka düğmesi gibi insanı sinirlendiriyordu. Klim, bu sıradan otelin aynı odasında, pencerenin yanında oturuyor, bulanık havanın arasından cam gibi damlaların düşüşünü izliyor ve Marina ile karşılaşmasını anımsıyordu. Bu karşılaşmada, iş görüşmesini anımsatan kırıcı bir şey vardı.

"Geri döndün mü?" diye sanki şaşkınlıkla sormuş, hemen işlerden söz etmeye başlamış, acilen bir daire aranması gerektiğini ve boş bir tane olduğunu, bunun, herhalde, onun için rahat bir yer olacağını belirtmişti.

"Saat iki gibi sana uğrarım, bakarız, tamam mı?"

Onu öylesine, işleri yoğun bir ev sahibesinin çalışanını karşıladığı gibi karşılamış ve mağazanın arkasındaki odasına çağırmamıştı.

Şimdi saat iki buçuk olmasına karşın, hâlâ ortalarda yoktu. Tam bu sırada uşak kapıyı aralayarak:

"Marina Petrovna sizi arabaya davet ediyorlar," dedi.

Samgin, onun gecikmeden dolayı özür dilemediğini fark etti.

"Moskova'yı tamamen mi bitirdin?"

"Evet."

"İşte bu harika."

Sisin içinden dikkatle, yavaşça ilerliyorlardı ve tek katlı, dört pencereli, gösterişli kapısı olan bir evin önünde durdular; yeni, sacdan yapılmış çatının altındaki pencerelerin arasındaki yuvarlak çerçeveli kabartmaların üzerine tuhaf görünümlü kuş motifleri yapıştırılmış ve tüm cephe çiçekten çelenklerle ve kabartmalarla süslenmişti. Avluyu geçtiler; orada binaya bitişik üç pencereli, çardaklı, ahşap bir ek bölme bulunuyordu. Kar kümelerinin yığıldığı avlunun iç kısmında, karla kaplı ağaçlar yükseliyordu. Ek bölmenin kapısını, kahverengi giysili, gözlüklü, ufak tefek, yaşlı bir kadın açtı.

Marina: "Merhaba, Felitsiata Nazarovna! İşte konuğu getir-

dim. Valentin nerede?" diye bağırdı; yaşlı kadın konuşmadan ve gizemli bir tavırla gri parmağıyla yukarıyı işaret etti.

"Çağır. Sağırdır," diye yavaşça açıkladı Marina ve Samgin'i küçük ve çok aydınlık bir odaya soktu. Bunun gibi üç oda vardı ve Marina, bunlardan birisinin konuk kabul odası, diğerinin çalışma odası, arkadakinin ise yatak odası olduğunu söyledi.

"Gördüğün gibi pencereler bahçeye bakıyor. Burada doktor kalıyordu, şimdi ise avukat kalacak."

Samgin: 'Artık karar vermiş,' diye düşündü. Evin görünümü ve odaların çok aydınlık olması hoşuna gitmemiş ve Marina biraz bozulmuştu. Kalın ceket giymiş iri yarı bir adam, öküz gibi başını eğerek içeriye daldığında kendisini iyice kötü hissetti. Adam beline geniş bir kemer sarmıştı, ayaklarında keçe çizmeler vardı, tepeden tırnağa tüyler ve saman kırıntıları içindeydi. Marina'nın elini yakaladı, saçı başı karışmış kafasını onun avucunun içine sokarak elini öptü ve böğürür gibi konuşmaya başladı.

Marina onu şaşırtıcı bir kolaylıkla iterek: "Bezbedov, Valentin Vasilyeviç," diye tanıttı. Bezbedov doğruldu ve Samgin karşısında geniş alınlı bir yüz, insana itici gelen göz akları, küçük, çok mavi bir göz bebeği tabakası gördü. Marina, telkin edercesine konuşuyor, Bezbedov'un mobilya verebileceğini, yemeği onda yiyebileceğini ve bunun pahalı olmayacağını söylüyordu.

"Bedava," dedi Bezbedov, hasta bir adamın sesiyle. "Parasız, ister misiniz?"

Samgin soğuk bir sesle: "Neden?" diye sordu, adam ise göz bebeklerini devirerek ellerini iyice yana açtı ve yanıtladı:

"Öyle işte. Değişiklik olsun diye."

Marina: "Aptallık etme, Valentin," diye sertçe tavsiyede bulundu ve birkaç dakika sonra Bezbedov'a:

"Yarın sana Mişutka'yı göndereceğim, sen onunla birlikte her şeyi ayarla; iki gün yeter mi?" dedi.

Bezbedov yeniden onun elini yakaladı, öptü ve hırıldadı:

"Yarın akşama doğru olabilir..."

Samgin'in elini öylesine sıktı ki, Klim acıdan ayağıyla yere vurdu. Marina onu dükkâna götürdü. Orada, her zaman olduğu gi-

bi, semaver kaynıyordu ve oda da her zaman olduğu gibi, derin bir uyku öncesindeki yatak gibi rahattı.

Marina, gülerek: "Valentin, seni huzursuz etti galiba?" diye sordu. "Biraz tuhaftır ama sana engel olmaz. Onun bir tutkusu var, o da güvercinler. Güvencinler yüzünden karısını kaçırdı. Bir yabancıyla, doktorla kaçtı. Şanssız bir adam, bunu biraz da abartıyor; onun çevresinde kadınlar kocalarını çok nadiren terk ederler ve böyle bir skandal erkeği çok sarsar."

Biraz sustuktan sonra yarın avukatından işleri devralmasını rica etti, daha sonra da iyice yaklaşarak eğildi ve Klim'in yüzünü sıcak avuçlarıyla sıktı, gözlerine bakarak çok yavaş, sevecen bir sesle, ancak emredercesine:

"Ee, ne var? Neden surat asıyorsun? Acıyor mu? Bağır, daha az acır!"

Oturmak rahatsız etse de, onun güçlü avuçlarından yüzünü kurtarmak istemiyordu ve boynunu eğdi; kadının gözlerinin sıra dışı parıltısı onu utandırmıştı. Hiçbir kadın ona böyle davranmamıştı ve Varvara'nın da kendisine böyle heyecan verici biçimde bakıp bakmadığını anımsamıyordu. Kadın yüzünden elini çekti, yanına oturdu ve saçını düzelterek yineledi:

"Haydi, anlat! Kendini anlatmak istiyordun, neden susuyorsun?"

Samgin, "kendisinden söz etmeyi" hiç istemiyordu; bunu istese bile, kendisinin de anlamadığı şeyi, bir kadının anlayabileceği biçimde anlatamazdı. Heyecanını alaycı bir gülümsemeyle gizleyerek:

"Günah çıkartmamı mı istiyorsun? Tuhaf bir istek. Bu senin için neden gerekli?" diye sordu.

Omuzlarını silkti, Marina ise elini onun omzuna koyup yavaşça iç geçirerek:

"İstemiyorsan gereği yok. Ama biz, kadınlar, başka bir kez yükü omzundan atmana yardım ederiz..." dedi.

Samgin: "Başka bir yük yüklemek için," dedi, Marina ise onun gözlerine bakarak ve gülümseyerek yanıt verdi:

"Seninle evlenmeye hazırlanmıyorum ki; âşığın olmak için de çanak tutmuyorum."

Yumuşak ve derinden gelen sesi baştan çıkarıcı, güzel yüzündeki gülümseyişi hoştu; altın rengi gözleri ise sıcak bir parıltı içindeydi.

"Kendimden söz etmek güç," diye uyardı Samgin.

Marina: "Öyleyse neden söz edeceğiz?" diye sordu. "Havadan söz edeceğimize kendimizden söz edelim."

"Olaya çok basit bakıyorsun..."

"Öyle mi?"

Samgin gözünün ucuyla kadının yüzüne baktı ve temkinli bir tavırla konuşmaya başladı:

"Yalnızca olgulardan, olaylardan söz edilebilir, onlar ise ben demek değildir," dedi. Yavaşça ve dikkatli bir tonda konuşuyordu. "Yaşam, sonu gelmeyen bir dizi aptalca, bayağı ve genelde dramatik olaylardan oluşur; bu olaylar zor kullanarak hücum ederler, heyecan verirler, belleği gereksiz bir yükle doldururlar ve bunlarla yüklenen, ezilen insan kendisini, özünü hissetmemeye başlar ve yaşamı bir acı gibi algılar..."

Marina, konuşmadan onun omzunu okşadı ama Samgin konuşurken artık ona bakmıyordu:

"Sanırım, aydınların büyük bir kısmı kendisini böyle hissediyordur; ben ise, kuşkusuz, kendimi tipik bir aydın kabul ediyorum ama kendi üzerimde baskı kurma yeteneğim yok. Kendimi sosyalizmin ve benzeri şeylerin kurtarıcılığına inanmaya zorlayamam. Kendini beğenmiş bir insan değilim ve iç özgürlüğüme saygım var..."

Birkaç saniye kadar sustu ve "iç özgürlük" sözünü tarttı. Kalktı ve odayı bir uçtan bir uca adımlayarak, daha da çabuk bir biçimde konuşmasını sürdürdü.

"Bu nedenle de, kendilerini bir partiye ya da gruba dahil eden insanlar arasında bir yabancıyım; bu insanlar önce katılıyor, sonra da ayrılıyorlar..."

Sıra dışı, hatta birkaç kez okuduğu ve sıkıldığı bir kitabı anımsıyormuşçasına rahat konuştuğunu hissetti.

"Eninde sonunda her şey şu ya da bu ifade sistemine indirgeniyor, ancak olgular hiçbirisine girmiyor. Ve insan, kendisi hak-

kında, 'şunu gördüm, bunu gördüm' dışında ne söyleyebilir ki?"

Odanın ortasında durarak sigarasının dumanına bakarken, gözlerinin önünden birçok olay geçti: Boris Varavka'nın ölümü, Makarov'un intihara kalkışması, çanı hep birlikte kaldıran mujikler, ekmek dükkânının kilidini kıranlar, 9 Ocak, Moskova barikatları, valinin öldürülmesine kadar tüm yaşadıkları. Aniden bir şey hissetti: Tüm bu yaşananlarda teselli veren tek şey, belleğin bu olayları değersiz bir zaman birimi içine yerleştirmesiydi. Bu hem teselli veren hem de ironik bir şeydi sanki. İsteği dışında saatini çıkardı ama kadranına bakmadan hemen sakladı. Marina'nın kendisine sabırsızca, beklenti içinde baktığını fark ederek, mekanik ve isteksiz bir tavırla sürdürdü:

"Kutuzov tipindeki insanlara saygı duyuyorum... örneğin cerrahlara duyduğum gibi. Ama benim kemiklerim kırık değil ve kötü huylu tümörüm de yok..."

Yeniden yumuşak, sıcak loşluğu adımlamaya başladı ve gece gördüğü karabasanı anımsayarak yaşanan şeyi kendi kopyası olan kişilere paylaştırmaya başladı. Sanki onu yeniden çevrelemişlerdi. Bunlardan birisi, bir canavarın Turoboyev'e nasıl kılıçla vurmaya çalıştığını izliyordu ama Alina'nın âşığı olan diğeri, tamamen farklı birisiydi. İlk ikisine hiç benzemeyen üçüncü kişi, tarihçi Kozlov'un konuşmasını dikkatle ve zevkle dinliyordu. Daha birçok kişi vardı ve şu anda hepsi de Klim Samgin'e aynı derecede yabancıydı. Onları zorba olarak tanımlamak olasıydı.

Marina'ya gözlüğünün üzerinden bakarak: 'Karabasan' diye düşündü. 'Neden onunla böylesine açık konuşuyorum? Onu anlamıyorum ve onda hoş olmayan bir şeyler hissediyorum. Neden?' Konuşmasını kesti, Marina ise ellerini göğsünün üzerinde haç biçiminde birleştirerek yavaşça:

"Stepan'ı haksız yere eleştiriyorsun, ben onu senden daha iyi tanıyorum. Onunla birlikte yaşadığım için değil ama..." dedi.

Tümcesini tamamlamadı; herhalde uygun sözcüğü bulamamıştı ve yeni bir ses tonuyla:

"Sen herhalde kitap okumaya dalmışsın, bu yüzden de düşüncelerin küflenmiş," dedi.

"Çok fazla okumuyorum."
"Bir yere takılıp kalmışsın. Başka köşeye de uzanmak gerek."
"Neden köşeye?"
"Sıradan insanlarla yaşamak gerek."
"İşçilerden ve köylülerden mi söz ediyorsun?"
Marina, onun sorduğu soruya aldırmadan:
"Karınla birlikteliğini tamamen bitirdin mi?" diye sordu.
"Evet."
"Eh, işte bu iyi! Demek ki bir süre özgürsün."
Samgin: 'Benimle abla gibi konuşuyor,' diye düşündü.
Marina, dilinin ucuyla dudaklarını yalayarak ve gözlerini kısarak tavana bakıyordu; Klim ona doğru, Kutuzov'u sormak için eğildi; Marina irkildi ve konuşmaya başladı:
"Öyleyse yarın işe koyulalım! Benim vekilimle konuş, iş hakkında görüş, ben ona önceden haber verdim..."
Bunu çok yumuşak ancak öyle bir sesle söylemişti ki, Klim gitmesi gerektiğini anladı ve konuşmadan, Marina'nın çok sıcak olan elini sıkarak oradan ayrıldı.
Kendisine içten içe: 'Kurnaz bir kadın. Onu iyice anlamak kolay olmayacak. İyice anlamak gerekli mi acaba?' diye sordu.
Bu kadına karşı olan tutumu belirlenmemişti. Kendine olan güveni iticiydi; amirane tavırları sinirine dokunuyor, görüşlerini söylemeye zorlaması da kızdırıyordu. Özellikle bu sonuncusu çok sıkıcı bir şeydi. Samgin, şimdiye kadar hiç kimseyle, onunla konuştuğu gibi açık konuşmadığını biliyordu.

Ertesi sabah, siyah mobilyayla döşenmiş büyük bir büroda oturuyordu. Büyük dolaplarda dizili kitapların altın işlemeli sırtları şık bir biçimde parlıyordu. Klim ile büronun sahibi arasında, piyano ayağını anımsatan kalın ve bombeli ayaklı bir masa vardı. Büronun sahibi, kara kaşlı, kel kafalıydı ve yuvarlak, sarı yüzünü, yüzme öğrenmek isteyen inek yavrusu gibi şişirmişti; yüzü, yarısı kırlaşmış, sivri ve siyah bir sakalla sona eriyordu. Mavimsi göz aklarındaki siyah göz bebekleri nüfuz etmek istercesine parlıyordu. Sesi ince ve inatçıydı; sözcükleri Rusça olarak net bir biçimde

telaffuz etmiyor, birbiri ardına sıralıyordu.

"Benim vekili olduğum bayan," diye saygıyla ve adını vermeden konuşuyordu, "... dikkate alarak... buradan hareketle... ortaya konan şeylere dayanarak..." Sanki bilerek yakınma tümceleriyle konuşuyor, saygılı ses tonuna dudaklarının hafif titreyişi ve içe işleyen gözlerinin alaycılığı eşlik ediyordu. Sol elinin kısa hareketiyle sanki bir şeyi kendisinden uzaklaştırıyordu. Yapmacık tavırları, Samgin'i, bu adamın Marina'ya kırgın olduğunu, belki de ondan nefret ettiğini, ancak çekindiğini düşünmeye zorladı. Marina'ya karşı olan tavrını Klim'e de yansıtmıştı.

Klim'e: "Meslektaşım," diyordu.

"Devam edelim: Hlıst tarikatı üyesi olduğu için sürgüne mahkûm edilen Tüccar Potapova'nın mirasçılarını arama işini ele alalım. Mahkûm edilen kişinin mal varlığı kısmen hazineye kalıyor. Vekili olduğum bayanın bu mal varlığı üzerindeki hakkı yeterince belirgin değil, ancak kendisi bir belge daha sunma vaadinde bulundu. Bu noktada, vekili olduğum bayan, olaya herhalde mal açısından değil, nasıl denir, insani açıdan bakıyor ve eğer yanılmıyorsam, onun amacı davanın yeniden açılmasını sağlamak. Aslında siz de göreceksiniz ki..."

Marina'nın insani ilgisinden belirgin bir merhamet duygusu ile söz etmişti ancak Marina'nın açtığı davalar konusundaki tanımlamaları genelde sinsi bir hava taşıyordu. Samgin artık meslektaşı Folts'un onu iş konularıyla değil, saygıdeğer vekili ile de tanıştırmak istediğini hissediyordu. Siyah mobilyalı büroda, aksırma isteği uyandıran kötü bir koku vardı; dışarıda rüzgâr inleyerek uğulduyor, gökyüzünde kar yüklü bulutlar dolaşıyordu. İki saat kadar oturduktan sonra Samgin neredeyse zevk alarak sokaktaki kar fırtınasının içine daldı. Sallanıyor, itilip kakılıyordu. Beyaz kar fırtınası içinden kendisine çarpan ve yanından geçip giden siyah figürler fırlıyordu; yürüyor ve hissediyordu. Evet, yeni bir yaşam çizgisi başlıyordu. Marina'ya karşı dikkatli olmak gerekiyordu. Kendisine de hakim olmalıydı. Bragin'in 'kendini değişmeyen sonuçların çemberi içine koymak,' tümcesini anımsadı ve belleğinin çöplüğe benzemesinden dolayı rahatsız oldu.

Birkaç gün sonra Bezbedov'un eşliğinde, dairesindeki odaları dolaşıyordu. Odalar, büyük olasılıkla bir beyin çiftliğinden satın alınan eski ve sağlam mobilyalarla döşenmişti. Valentin Bezbedov, Klim'i bu eşya kalabalığının içine sokarak, aldırmaz bir tavırla ve kısık bir sesle:

"Eğer yeterli değilse, ahıra gidin, orada ne ararsanız var! Kitap dolabı, klavsen. Çiçek ister misiniz? Benim binada çok var, mezarlık gibi toprak kokuyor," dedi.

Alman malı porselen bir pipo içiyor, dumanı geniş burun deliklerinden ve ağzından çıkıyordu. Pipo göğsüne, moda olan kalın ceketinin reverleri arasına asılıydı ve oradan da duman çıkıyordu. Ama Bezbedov, Alman'a değil, ansızın zenginleşen ve moda giysilere henüz alışamayan Rus yük arabacısına benziyordu. Saçları karmakarışık, yüzü kırmızı ve şişti. Klim'in yanında yürüyor, iyice açtığı gözleriyle onun yüzüne bakıyordu. Botları tiksinti veren bir biçimde gıcırdıyor, kendisi de öksürüyor, hırıldıyor, piposundan dumanlar çıkarıyor, Samgin'i dirseğiyle dürtüyordu ve aniden: "Olayı okudunuz mu?" diye sordu.

"Hangi olayı?"

"Çar'ın yanında, İvanovo-Voznesensk kentinden gelen sadık işçilerden oluşan bir heyet varmış. Çar onlara kelimesi kelimesine şunları söylemiş: 'Benim mutlakiyetçi rejimim eskiden nasılsa öyle kalacak.' Çar aklını kaçırdı galiba?"

Samgin: "Evet, bu oldukça tuhaf," diye yanıtladı.

Bezbedov onun dirseğini sert bir biçimde sıktı.

"Eh, haydi yerleşin!"

Dumanlar savurarak ve gıcırdayarak çıkıp gitti ancak kapıyı kapattıktan hemen sonra yeniden açtı ve kısık bir sesle:

"Çar, Moskova'ya gidiyor!" dedi.

Elini sallayarak dumandan kurtulan Samgin, kendi kendine:

'Bu hayvan da mı siyasetle ilgileniyor?' diye sordu.

Tüm sıra dışı insanlar gibi, Bezbedov da Samgin'de merak uyandırdı; bu durumda merak, belirsiz, ancak hoş olmayan bir duygu ile güç kazanıyordu. Samgin, Bezbedov'un bölümünde, baştan başa çeşitli bitkilerle ve kitap raflarıyla dolu odada yemek

yedi; kitapların hemen hepsi yabancı dilden çeviri idi: Yabancı yazarların eserlerini içeren 144 ciltlik Pantelev baskısı. Maien Reed, Brem, Gustav Emar, Cooper, Dickens ve E. Rekley'in 'Dünya Coğrafyası'; kitapların büyük bölümü ciltsiz, hırpalanmış ve raflara gelişi güzel dizilmiş durumdaydı.

Samgin: 'Bir liselinin kütüphanesi,' diye düşündü. Bezbedov, hiç gecikmeden onu onayladı.

Kitaplara hoşnutsuz bir tavırla bakarak: "Lise yıllarından beri topluyorum," dedi. "Hepsi saçma sapan. Onların yüzünden liseyi bitiremedim."

Çevresindeki her şey, kendisi gibi özensizdi; üzerinde daima kuş pisliği, giysisinde ve perişan saçlı kafasında tüy vardı. Çok fazla, alelacele yiyor, Felitsiata çok lezzetli hazırlamasına karşın, yemek tuzlu, ekşi ya da acıymışçasına yüzünü buruşturuyordu. Karnını doyurduktan sonra Samgin'in ağzına bakıyor, tuhaf haberler veriyor ve bunları kafasından uydurduğu anlaşılıyordu.

"Petersburglu din adamı Sergey, teğmen Schimid'in töreninde görev almış; Ruhban Akademisi öğrencileri onu 'hizmet et!' diye zorlamış, o da hizmet etmiş."

"Bunu nereden biliyorsunuz?"

"Muromskaya, Lidiya Timofeyevna söyledi. O her şeyi biliyor, Petersburg'la bağlantıları var."

Alt dudağını büzerek, bir şey beklercesine, soru soran bir tavırla sustu, daha sonra da suçlu bir ses tonuyla:

"Ben onun ormanını çekip çeviriyorum. Onu tanıyor musunuz?" diye sordu.

"Evet."

"Sıkıcı bir kadın. Böyle söylememde bir sakınca var mı?"

"Rica ederim."

"O bir kadın değil, belediye meclisinin olmazsa olmaz kararı gibi bir şey. İnsanların giderek daha sıkıcı olduklarını fark etmiyor musunuz?"

Samgin bir filozof tavrıyla: "İnsanoğlu genelde sıkıcıdır," dedi; Bezbedov onayladı:

"Doğru."

Onun siyasal haberleri ve küçük kent dedikoduları nedeniyle Samgin iştahını yitiriyordu. Ama kısa süre sonra bu adamın siyasetten, konuğunu hoş tutmayı görev bildiği için, kibarlığından söz ettiğine kanaat getirdi. Bir akşam yemek sırasında, asık bir yüzle:

"Devrimciler Moskova'da bir bankaya saldırarak bir milyon civarında bir para yürütmüşler," dedi; of çekerek, belirgin bir can sıkıntısı ve asık bir yüzle:

"Artık gına geldi! Sürekli, temcit pilavı gibi, siyasetten söz ediyorlar," diye de homurdandı.

Samgin ona inanmaz bir tavırla baktı ve alınmış gibi dudaklarını şişirerek piposuna tütün koyduğunu gördü. Böyle iki-üç yakınmadan sonra Samgin ev sahibinin budala bir insan olduğunu, bunu kendisinin de bildiğini, ancak bu budalalığından dolayı hiç gocunmadığını, hatta bununla övündüğünü fark etti.

'Sersem, sözü Rusça biraz geniş anlamlı; bu ise aptallığından dolayı biraz sırnaşık, ancak küstah ve kötü yürekli değil,' diye karar verdi Klim ve her geçen gün doğru bir tanı koyduğuna inandı.

Bir öğle yemeği sırasında Bezbedov leziz bir yemek yiyor, ardıç otunda eritilmiş votka içiyordu; yüzü kızarmıştı. Alman yapımı piposunu tüttürürken aniden öfkeyle haykırdı:

"Budalaca bir dönem yaşıyoruz, yüzünü şeytan görsün!" Avuçlarını kulaklarına vurarak lime lime saçlı başını sarstı. Samgin, sakin bir tavırla siyasi bir haber bekliyordu, ancak Bezbedov öfkeyle konuşmaya başladı:

"Mart ayı geldi, ama ne oluyor ki, ha?"

"Neden söz ediyorsunuz?"

"Tabii ki, havadan! Benim güvercinler semirdi," diye sıkıntıyla hırıldadı ve parmağıyla tavandaki havuç çiçeklerini gösterdi. "En iyi avlanma bu kentte; iki kez ödül aldık ve Moskovalıları geride bıraktık. Burada Blinov adında bir alçak var, meyhaneci ve benim düşmanım; Heruvim'ime, Rusya'nın en iyi takla atan güvercinine ateş etti. Onu öldürdü, cani; ben de ağzını burnunu dağıttım..."

Samgin, ev sahibinin yüzüne kan hücum ettiğini, göz aklarının dışarı fırladığını, kırmızı parmaklarının peçeteyi hırsla sıktığını

fark etti ve bunun bir sarhoşluk kriziyle, hatta felçle sonuçlanacağını düşündü. Çok ilgilenmiş gibi görünerek:

"Bu çok mu ilginç bir hobi?" diye sordu.

Bezbedov bir küfür savuracak gibi oldu, titreyen eliyle kvas doldurdu, iki yudumda bardağı bitirdi ve iç geçirerek dışarı saldığı havayla birlikte:

"Ne kadar ilginç olduğunu bir bilseniz!" dedi.

Masanın arkasından sanki bir yere gidecekmiş gibi fırladı, çiçeklerle bezenmiş pencerenin yanında durdu, peçete ile yüzündeki teri sildi, yere fırlattı ve kollarını iyice açarak kısık sesle konuştu:

"Hayal bile edemezsiniz!"

Kanat gibi açtığı kollarını sallayarak, gözlerini kapatarak ve başını sallayarak homurdandı:

"Anlıyor musunuz: Gökyüzü! Derinlik, açık mavi bir temizlik, berraklık! Ve güneş! Ve işte ben, ben neyim ki? Bir hiçim, sersemim! Ve işte güvercinleri salıyorum. Daireler çizerek uçuyorlar, yukarı, daha yukarı, beyaz güvercinler mavilikler içinde. Benim zavallı ruhum da arkalarından uçuyor, anlıyor musunuz? Ruhum! Onlar ise orada; güçlükle seçebiliyorum. Burada bayılmaya benzer bir gerginlik içindeyim. Ve de 'ya dönmezlerse?' korkusu. Ama, biliyor musunuz, içinizden dönmemelerini de istiyorsunuz."

Bezbedov'un büyük, yumuşak bedeni sarsıldı, sanki sesizce gülüyordu; yüzü yumuşadı, gevşedi, ter içinde kaldı; yarı sarhoş gözlerinde Samgin gerçekten korku ve sevinç gördü. Bezbedov'daki gülünçlüğü ve aptallığı fark ederek ona yakınlık duydu. Bezbedov ellerini sallamaktan yorularak, iç geçirerek ve hırıldayarak sandalyeye devrildi; bardağa kvas koyarak söylendi:

"Büyük bir an! Ve kimseyi engellemeyen, kimseye bağımlı olmayan dürüstçe bir hobi. Tüm bu saçmalıkları şeytan götürsün! Buyrun, haydi, içelim!" Onunla kadeh tokuştururken, Samgin:

'Bu, aptallığın şiirselliğe ulaştığı bir durum,' diye düşündü.

Bezbedov, kadehteki votkayı kvas bardağına boşalttı ve konuşmasını sürdürdü. Giderek daha fazla dağılıyordu; ceketini çıkartıp fırlattı, mavi saten gömleğinin yakasını açtı, peçeteyle yelpazelendi; başındaki gri perçemleri neşeyle kımıldanıyordu. Bez-

bedov'un böylesine kolaylıkla anlaşılabilmesi, onunla ilişkilerde temkinli olmaya gereksinim duyulmaması hoş bir şeydi. Her şeyi yüzüne söylüyor ve pek fazla sevmediği anlaşılan teyzesi gibi soru sormuyordu. O akşam Samgin yatmaya giderken, Bezbedov'un elini özellikle iyice sıktı ve onunla gerektiğinden fazla mesafeli olduğunu bile düşündü. Ona bir şey söylemesi, üzüntüsünü belirtmesi gerekiyordu. Bu, tabii ki onun gevezeliğini teşvik etmek için değildi. Yapayalnız bir kişi ve anlaşılan mutsuz bir adamdı. Gevezelik onu hiçbir şeye zorlamıyordu ki.

Ancak Bezbedov'un merhamete ve teşvik edilmeye gereksinimi yoktu ve hemen her akşam zevkle, yorulmak bilmeden kentten ve kendisinden söz ediyordu. Samgin dinliyor ve Marina'dan söz etmeye başlamasını bekliyordu. Sık sık onun öykülerini aşırı, özensiz derecede açık yürekli buluyor ve bu onu çok şaşırtıyordu. Bezbedov kendisine acımakla birlikte, yine de sözlerinde başarısız yaşamına ilişkin bir yakınma belirtisi yakalamak olanaksızdı. Anlatırken günah çıkartmıyor ve kendisinden, canını sıkan ama tüm noksanlarına karşı fena bir insan olmayan bir komşuymuşçasına söz ediyordu. Bir keresinde, hüzünlü, rüzgârlı ve yağmurlu bir akşam, Bezbedov karısından söz etmeye başladı.

Masaya koluyla yaslanarak: "Onu güvercinler yüzünden yitirdim," dedi ve parmaklarını saçları arasında dolaştırdı; bu hareketi nedeniyle başı çirkin derecede kocaman, yüzü ise ufak görünüyordu. "Doğrusu iyi bir kadındı, ama biliyorsunuz, ondaki bu toplumsal içgüdü ve diğer şeyler benim başımı döndürmüyordu."

"Toplumsal içgüdü" sözünü hım hım bir sesle, burnundan ve yüzünü buruşturarak söylemişti; ellerini ensesine indirerek hoşnutsuz bir tavırla:

"Aptalların daha akıllıca ya da daha iyi yaşamasından dolayı niye kaygılanayım ki?" diye sordu. "Akıllı insanlar ben olmadan da yaşayabilir. Siz kuşkusuz başka bir görüştesiniz, ama bence aptallar da iyi yaşayabilir. Ben bu konuda da karımla anlaşamadım. Bir de güvercinler vardı. Eğer tavuk olsalardı kabullenebilirdi ama güvercinler! Bu onun için onur kırıcıydı. Genelde kendisini aldatılmış hissediyordu. Galiba benden değil, Valentin adından

hoşlanıyordu; herhalde benim adımın arkasında sıra dışı bir şeylerin gizlendiğini düşünüyordu. Lise öğrencisiydi, bol bol roman ve şiir okumuştu. Kitap kurdu, işte..."

Samgin dinliyor ve gülümsüyordu. Valentin'in, karısı henüz geçen yılın sonbaharında kendisini terk etmesine karşın, uzak geçmişi anımsarcasına, üzüntü duymadan konuşması hoşuna gidiyordu.

Bezbedov: "Farkına varabilseydim ve onu canlı bir şeyle, örneğin tavuklarla, ineklerle, ya da köpeklerle oyalayabilseydim!" dedi, daha sonra da enerjik bir tavırla konuşmasını sürdürdü: "İşte ben kendimi güvercin merakına, yani kaderimde yazılı olan bir şarkıyı söylemeye mahkûm edilmiş buldum. Yaşamın özü özellikle böyle bir şarkıdadır ve onu çok içten okumak gerekir. Puşkin, Çaykovskiy, Mikluho-Maklay yaşamlarını sevdikleri işi yapmak için harcadılar, öyle değil mi?"

Samgin, onaylarcasına başını salladı ve kısık sesle söylenen sözcükleri, Bezbedov'un öyküsünde yeni şeyler hissederek daha dikkatli dinlemeye başladı.

Bezbedov: "Avukatlık mesleği sizi çekiyor, kâğıt oyunu ise bir başkasını; beni ise güvercinler! Büyük olasılıkla da çatıda öleceğim, orada zevk içinde son nefesimi vereceğim ve çatıdan yere yuvarlanacağım," dedi ve biraz cıvık, sevimsiz bir biçimde gülmeye başladı. "Çocukluğumda benim bazı yeteneklerim vardı," dedi ve masada küllük olmasına karşın piposunun tütününü çay bardağına silkti. "Doğrusunu söylemek gerekirse, benim hiçbir yeteneğim yoktu ama bunu annem ve vaftiz babam bana telkin etmişti: 'Valentin, senin bazı yeteneklerin var!' Kuşkusuz bu beni bazı sıra dışı şeyler yapmaya zorluyordu. Senden olağanüstü bir şeyler beklerler ve sen de bir şeyler uydurur, yalan atarsın, ne yapacaksın? İnsanların güvenini haklı çıkarmak zorundasın."

Samgin'e göz kırptı ve düşünmek zorunda bıraktı:

'Hiçbir zaman yalan uydurmadım.'

"Yalan söylemek şimdi bende alışkanlık oldu; güç inanılacak bir şey uyduruyorum ve çaktırmadan söylüyorum; yalnızca bir kişiye anlatmak yetiyor, daha sonra bu yalan kendiliğinden yayılı-

yor! Ne denli inanılmaz olursa, o denli kolay inanıyorlar."

Güldü ve gözlerini sıkıca kapatarak sustu, düşündü ve iç geçirdi.

"Aslında günümüzde inanılmaz şeyler sıradanlaşıyor. Ben kendimi ve insanları eğlendirmek için yalan uydurmuyorum; öylesine işte, nedenini şeytan bilir! Bu dünya, en güzel şeyleri çatıda yaşadığın zaman sıkıcı geliyor. Lisede de yetenekleri olan bir çocuk olarak görülürdüm; vaftiz babam beni farklı gösterirdi. Ben de onu haklı çıkarmak için serserilik ederdim. Beşinci sınıfta beni okuldan kovdular. Sıra dışı giysiler içinde çalım satmaya başladım; aptalca şapkalar da giyiyordum. Genç kızların hoşuna gidiyordu. Çok iyi bilardo oynayabileceğimi düşünüyor ve saat beşe kadar oynuyordum; kuşkusuz bu oyuna yeteneğim yoktu. Genelde ben tümüyle yeteneksiz bir adamım."

Son sözleri belirgin bir zevk alarak söyleyen Bezbedov iç geçirdi ve yüzü tütün bulutunun ardında kayboldu. Samgin de sigara içiyor ve susuyordu; bu adamda sempatik bir şeyler olduğunu kabul etmekte acele ettiğini düşünüyordu.

'Yalnızca saf adam rolü oynuyor gibi; ben yanılmışım.'

Hata yaptığı bilinci o anda, Bezbedov yeteneklerden ve marifetlerden söz ettikten sonra belirmişti. Genelde Bezbedov'un sözlerinde hoş olmayan bir şeyler yavaş yavaş belirginleşiyordu. Samgin'i özellikle, kendisi hakkındaki, 'hiçbir zaman yalan uydurmadım' düşüncesi rahatsız etmişti.

Bu adamla aralarında bir benzerlik olabilmesi olasılığı çok onur kırıcıydı. Samgin, gözlüğünün camları arkasından, kuşkuyla, adamın porselene benzeyen göz aklarının ve boncuğumsu mavi göz bebeklerinin yer aldığı yassı, hafif şişkin yüzüne, kuru, kalın alt dudağına ve geniş burnunun altında, üst dudağında göze çarpan beyazımsı tüylere baktı. Çok aptal görünümlü bir yüzdü bu.

Bezbedov, dumanı hızla savurarak:

"Genç kadınlara karşı tutkunuz yok mu? Burada, yakında, iki kız kardeş yaşıyor; çok hoş ve neşeli insanlar, istemez miydiniz?" diye sordu.

Samgin soğuk bir tavırla reddetti, ancak bu şişko adamın kadınlar arasında nasıl durduğunu görmenin gerekli olabileceğini

düşündü. Daha sonra kekremsi kırmızı şarabı yudumlayarak:

"Kuşkusuz, hiçbir şeye yeteneğiniz olmadığını söylediğinizde size inanmıyorum..." dedi.

"Bu kutsal bir gerçek!" diye haykırdı Bezbedov; kendisinden bir şeyi uzaklaştırmak, kendini korumak istercesine elini yüzünün hizasına kaldırdı. "Ben olanakları olmayan zavallı bir adamım, hiç kimseye, hiçbir konuda yardımcı olamıyorum!" Bu sözleri maskaraca bir mimikle, cimri bir tüccarın acıklı yüz ifadesini soytarı gibi takınarak ve haykırarak söylemişti.

Samgin ısrarla sürdürdü:

"Ancak bunu sanki zevk alıyormuşçasına söylediğinizi işitmek çok tuhaf..."

Bezbedov, anlamsızca elini sallayarak: "Evet, tabii ki zevk alarak söylüyorum!" diye haykırdı. "Bunu size nasıl anlatsam? Ah, aksi şeytan..."

Gözlerini fal taşı gibi açarak ve avucuyla pürtüklü alnını sıvazlayarak birkaç saniye Samgin'in yüzüne baktı ve Samgin onun kalın dudaklarının, terli yanaklarının yayıldığını, muzaffer bir gülüşün içinde eridiğini gördü.

Aklı başında bir tavırla ve yüksek sesle:

"Ben sağır ve dilsizim; sağır ve dilsiz vaaz vermeye zorlanmaz! Anlıyor musunuz?" dedi.

Samgin kızgın bir ifadeyle: "Rol yaptığınızı kabul ediyorsunuz," dedi.

"Niçin rol yapayım ki? Hayır, bu benim düşüncem. Siz anayasanın, devrimin ve genel olarak da kargaşanın gerekli olduğunu düşünüyorsunuz ama ben bunları istemiyorum! İstemiyorum! Vaaz vermek de istemiyorum ve vermeyeceğim; istemiyorum! Devrimin işçiler için yararlı, hatta gerekli olduğunu da yadsımayacağım. Gerekli mi? Tamam, devrimi yapın, gerçekleştirin ama bu benim için gerekli değil, ben güvercin kovalayacağım. Sağır ve dilsizim!" Ve geniş, semiz göğsüne kolunu iyice açıp avucuyla vurarak kısık, coşkulu bir gülüşle kahkaha attı.

Samgin, Bezbedov'a karşı çıkabileceği tüm itirazları belleğinden çabucak ve öfkeyle geçirerek, içinden 'hayvan herif,' diye söv-

dü. Ancak itirazın bir yararı olmayacağı çok açıktı; Bezbedov onların hepsini "istemiyorum" diyerek bir kenara itecekti.

Belki de o güç sahibi olmayı istemiyordu. Samgin yine de homurdandı:

"Anarşizm, çok eski bir şeydir."

Bezbedov, gülümseyerek: "Dünya kadar eski," diye onayladı. Porseleni andıran gözünü kırparak: "Uygarlık kadar," diye de ekledi. "Aslında uygarlık da anarşiyi doğuruyor. Uygarlığın önderleri insanlara koyun sürüsüymüş gibi bakıyor, ama ben kendim için koyunum; uygarlık uğruna kesilmek, herhangi bir felsefenin sosuyla kızarmak istemiyorum."

İki dakika kadar, çoktandır bildiği, sıradan sözleri dinledikten sonra, Samgin yüksek sesle söylemek istemediği sözleri elinde olmadan söyleyiverdi:

"En güçlü biçimde söyleyebileceğiniz ve söylediğiniz şey 'istemiyorum!'"

Bezbedov, kırmızı ve tombul avuçlarını birbirine sürterek: "Kuşkusuz," diye kabullendi. Dişlerini göstererek: "Binlercesi düşünür, birisi dile getirir," diye de ekledi. Yeniden kadınlar hakkında konuşmaya başladı. Samgin onu bir dakika kadar daha dinledi ve kendisini zehirlenmiş gibi hissederek çıkıp gitti.

Çalışma odasında lambayı yaktı, terliklerini giydi ve çalışmaya niyetlenerek masaya oturdu ancak *M. P. Zotovoy'un Pojok Köylüleriyle Yaptığı Çalışmalar* adlı kalın ve mavi kaplı kitabı gördü, gözlerini kapadı, sanki karanlığa dalmış gibi uzun süre oturdu; karanlığın içinde Bezbedov'un porselen gözlü, karışık gri saçlı başını ve semiz bedenini görüyor, kısık, coşkulu sesini duyuyordu.

'İğrenç yaratık...'

Daha sonra sigarasını içmeye başlayarak aydınlatılmamış olan yan odaya geçti ve iki bulanık, gri renkli pencerenin önünde dolaşmaya ve düşünmeye başladı. Kuşkusuz Bezbedov'un konuşmalarında Marina'dan bazı izler vardı. O da "kargaşanın" dışında kalıyordu. Bu "kargaşanın" içinde yer alan insanlar arasında fiziksel olarak bulunsa bile... Samgin belleğinde "Tanrısal Kent" derneği toplantısındaki sahneyi canlandırdı. Onu bu derneğin

toplantısına Lidiya Varavka davet etmişti.

"Moda Mağazası" tabelasının asılı olduğu bir yere, temkinli bir tavırla, konuşmadan, farklı giysiler içinde, ama aynı derece sakin insanlar giriyordu; üstlerini çıkartıyor, ya tezgâha koyuyor ya da boş raflara yerleştiriyorlardı; daha sonra "kaz" gibi birbirleri ardı sıra yürüyerek dört basamak iniyor, büyük, dar ve uzun bir odaya giriyorlardı. Burası duvarları boş, arka duvarında iki pencere, bir soba ve köşede, girişin yanında bir ocak bulunan bir odaydı ve atölye olarak kullanılıyor olmalıydı. Oda karanlıkçaydı, duvarlardan çiriş ve rutubet kokusu geliyordu. Viyana tarzı siyahı ve kahverengi sandalyelerde insanlar kıpırdamadan ve konuşmadan oturuyordu; otuz-kırk kadar erkek ve kadın vardı ancak yüzleri loşlukta iyi seçilmiyordu. Bazıları dirseklerini dizlerine dayayarak eğilmişti; bir tanesi öylesine eğilmişti ki, neden düşmediği anlaşılamıyordu. Birçokları başsız gibi duruyordu. İleride, pencereler arasındaki boşlukta, yeşil muşamba ile kaplı masada Lidiya ince, düz ve beyaz giysisi, kıvırcık saçlı başında filesi ve mavi gözlüğüyle oturuyordu. Önünde beyaz abajurlu bir lamba, iki stearin mumu, sarı ciltli kalın bir kitap vardı. Lidiya'nın, muşambanın renginin yansıdığı yüzü yeşilimsiydi; gözlük camlarında mum ışıkları titreşiyordu. Lidiya insanlara korku salmak için yaratılmış gibiydi ve görünümünde teatral, itici bir şeyler vardı.

Kitaba bakarak, başını eğip kaldırarak, burnundan, hım hım bir sesle okuyordu:

"Ruhundan konuşan kişiyi eleştirmeyin, çünkü vaaz veren beden değildir; ruha gelince, ruhu eleştirmek ölümcül bir günahtır. Her tür günah bağışlanabilir, ama bu günah asla."

Kitaptan uzun bir sayfa ayırarak lambaya yaklaştırmış ve konuşmadan dudaklarını kımıldatmıştı. Köşede, onun biraz ilerisinde Marina, kollarını göğsünde haç biçiminde birleştirmiş, başını yukarı kaldırmış durumda oturuyordu; parlak yüzü duvarın kül grisi fonunda pek belli olmuyordu.

Lidiya, elindeki kâğıdı rulo haline getirerek: "Başla, Sofiya kardeş, baba, oğul ve kutsal ruh adına," diyordu.

Marina'nın yanında, tarikatın sorunlarıyla ilgilenen yazar

Kormilitsın duruyordu. Kadınımsı derecede yumuşak yüzünde büyük gri bir sakalı vardı ve yüzü sürekli yalnız ve mutsuz bir dulun çaresizliğini yansıtıyordu; dışarı çıkık göğsü de kadına benzerliğini artırıyordu.

Samgin onunla Moskova'da sık sık karşılaşmış ve hatta bir süre Kormilitsın kendisini de yanına çekerek amacına ulaştığında onu kıskanmıştı bile. Yazarın büyük bir yasadışı şiir, kartpostal ve sansürün yasakladığı makale koleksiyonu vardı; bakanların, din adamlarının, valilerin ve yazarların yaşamlarına ilişkin olayları herkesten önce öğrenmekle ün yapmıştı. Genel olarak da ısrarla, bir savcı gibi, insanları bayağı, aptal, acımasız ve suçlu gösteren her şeyi topluyordu. Onun hikâyelerini dinlerken Samgin, bu adamın bu bilgilerden dolayı bir bilim adamının araştırmalarıyla gururlandığı gibi gurur duyduğunu hissediyordu; ancak sürekli endişeyle, bu tür şeylerden kurtulma isteğini açıkça ortaya koyarak konuşuyor ve bunu karşısındakine de telkin ediyordu. Lidiya'nın masasına siyah giysili, küçük kafalı, sivri burunlu yaşlı bir kadın yaklaşmış, sarı İncil'i eline alarak aniden gür ve sert bir sesle:

"İshak peygamber, yirmi dördüncü bölüm!" diye açıklamıştı.

Ağır kitabı açarak sivri burnunu kitaba sokmuştu; sayfalar hışırdamış "Tanrısal Kent" derneği üyeleri yerlerinden kımıldamış, sandalye gıcırtıları, ayak sesleri ve temkinli bir öksürük duyulmuştu. Kadın, siyah giysi içindeki başını sallayarak törensel ve intikam alırcasına bir tavırla okumuştu:

"Tanrı kainatı dağıtacak ve boşaltacak, gerçek yüzünü açıklayacak ve üzerinde yaşayanlara biçim verecek."

Köşede, ocağın yanında birisi boğuk bir sesle hırlamaya başlamıştı.

"Çürümeyle yeryüzü de çürüyecek, yağma ile de dünya yağmalanacaktır." Yaşlı kadın, büyük bir çaba sarf ederek ve giderek intikamcı bir tavırla okuyordu.

"Dünya ağlayacak..."

Sobanın yanındaki gürültü artıyordu; Marina, Lidiya'ya eğilerek bir şeyler söylemiş, Lidiya da anahtarla masaya vurarak sertçe bağırmıştı:

"Daha sessiz!"

Sandalye dizileri içinden bir adam yaklaşmış ve yüksek sesle ve ısrarla şöyle demişti:

"Ben hiçbir şey anlamıyorum! Önce, serpip yayıyor, sonra da yüzünü açıyor... Bağışlayın, ama tüm bunlar bilinen şeyler; yeryüzü, geçim kaynaklarının yıkıntıya uğramasından dolayı ağlar..."

Ufak tefek ve zayıfça olan adamın üzerinde bir palto ve parlak çizmeler vardı; dar alnının üzerinde, kısa kesilmiş saçlarının siyah fırça görünümündeki uzantıları sarkıyordu; yuvarlak ve tıraşlı yüzü, fazlasıyla büyük görünen bir bıyıkla kaplıydı. Çınlayan bir sesle ve kaprisli bir tavırla konuşuyordu.

"Hiç anlayamıyorum, kim emeğin yağmalanmasına izin veriyor ve neden Çar halkı yönetmeyi reddediyor..."

Doğal olmayan biçimde eğilmiş olan adam doğrularak ayağa kalkmış, uzun elini uzatarak esmer adamı omzundan yakalamıştı. Adam ise öfkeyle:

"Niye tutuyorsun?" diye haykırmıştı.

"Burada insanlar toplandı..."

"Evet, görüyorum ki insanlar..."

"Senin söylediğin şeyler üzerine konuşmayacağız, birader..."

"Neden konuşulmayacakmış?"

Birisi gülmüş, insanlar öfkeyle homurdanmıştı. Lidiya zayıf bir ses çıkartan küçük çanı sallamıştı; kaprisli esmer adamı durduran adam köşeye, Marina'ya baktı; o ise hiç hareket etmeden duruyordu.

Samgin: 'İdol,' diye düşünmüştü.

Ön sırada oturan bir kadın ayağa kalkmış ve neşeli bir sesle haykırmıştı:

"Bu Lukin, polis, rol yapıyor, bıyıkları yapıştırmadır..."

Lidiya: "Götürün onu," diye histerik bir tavırla haykırmıştı.

Samgin'e, Marina'nın gözlerinin içi gülüyormuş gibi gelmişti. Birçok kadın ve erkeğin, gözünü ayırmadan, itaatkâr bir tavırla, neredeyse heyecanla ona baktığını görmüştü. Görkemli güzelliği erkekleri baştan çıkarabilirdi ama kadınları çeken neydi? Acaba burada vaaz mı veriyordu? Samgin sabırsızlıkla bekliyordu. Rutu-

bet kokusu şimdi daha da yoğunlaşmıştı. Polisi dışarı çıkartan kişi geri dönerek masaya yaklaşmış, eğilmiş ve Lidiya'ya bir şeyler söylemişti. Lidiya onaylar gibi başını sallamış ve mavi ışıklar gözlüğünden silinmiş gibi görünmüştü.

"Güzel, Zahariy kardeş," demiş, Zahariy de eğilmişti; uzun boylu, dar omuzluydu; hafifçe kamburlaşmıştı; yüzü hareketsiz ve çok soluktu; gür ve siyah bir sakalı vardı.

Lidiya: "Vasiliy kardeş," diye seslenmişti.

Karanlığın içinden kel kafalı bir adam fırlayarak masaya yaklaşmıştı; kızıl sarı ve seyrek bir sakalı vardı. Beraberinde, kareli etekli, kırmızı bluzlu ve omuzlarında alaca eşarbı olan bir kadını sürüklüyordu.

Kadının elini, o da kendisiyle aynı hızla gelmesine karşın çekiştiriyor: "Gel, gel, korkma!" diyordu. "İşte, kız ve erkek kardeşlerim, işte yeni birisi!" dedi. "Bedeninden dolayı öylesine acı çekiyor ki! İşte, size tutkularını, bedenimizin, şeytanın oyuncağı olan şeyin bizi nerelere götürdüğünü anlatacak..."

Kadını masaya kadar götürerek parmağıyla tehdit eder gibi yapmıştı:

"Taisya, bize her şeyi, nasıl olduysa dürüstçe anlat, utanma; buradaki insanlar Tanrı'ya hizmet etmek istiyor ve Tanrı'nın karşısında utanılmaz!"

Bir kenara çekildi, yüzü endişe ve mutlulukla titriyor, kollarını sallıyor, oynamaya hazırlanıyormuşçasına ayaklarını vuruyor, redingotunun etekleri kaz kanadı gibi çarpıyor ve kuru sesi telaşla gürüldüyordu:

"Burada kardeşlerin var, ortaya çıkacak..."

Ve gerekli sözcükleri bulamayarak haykırmıştı:

"Haydi, başla, anlat, konuş, Taisya..."

Kadın bir eliyle masaya dayanarak ayakta duruyor, diğer eliyle de çenesini ve boğazını sıvazlıyor, kısa ve kalın saç örgüsünü çekiştiriyordu. Yüzü esmer, şiş ve genç bir kızınki gibiydi; gözleri yuvarlaktı ve kedi gözünü andırıyordu. Dudakları çok keskin hatlarla belirginleşmişti. Sırtını Lidiya'ya dönmüş ve ellerini arkasında birleştirerek masanın köşesine dayanmıştı ve düşecek gibi du-

ruyordu. Göğüsleri ve karnı kabarıktı; meydan okurcasına bir hava taşıyordu ve Samgin onun bu duruşunda sıra dışı, rahatsız edici ve kasıtlı bir şeyin varlığını hissetmişti.

"Benim babam Volga'da gemi kılavuzuydu!" diye haykırmıştı ve bu tiz haykırış onu herhalde utandırmış olmalıydı ki, gözlerini kapamış, çabuk ve anlaşılmaz bir biçimde konuşmaya başlamıştı.

Sivri burunlu Sofya: "Hiçbir şey işitilmiyor," dediğinde, telaşlı Vasiliy kardeş üzüntüyle bağırmıştı:

"Ee, Taisya, işi bozuyorsun! Bozuyorsun!"

Kormilitsın ayağa kalkmış ve sandalyeyi ihtiyatla Taisya'nın önüne koymuştu. Taisya iki eliyle sandalyenin arkalığını tutmuş ve bir baş hareketiyle örgüsünü sırtına atmıştı.

Ağır ağır ve yüksek sesle: "1912'de üvey annem beni, elişi ve okuma yazma öğrenmem için manastıra gönderdi," demişti. "Bu sarhoş gibi geçen yaşamdan sonra manastır bana iyi gelmişti ve orada beş yıl kaldım."

Esmer yüzü hareketsizleşmişti ve yalnızca biçimli ağzındaki çocuksu, dolgun dudakları hareket ediyordu. Öfkeyle, kırılgan bir sesle, umulmadık anlarda sesini yükselterek konuşuyordu. Parmakları sandalye arkalığının eğrisinde sinirli bir biçimde kayıyordu; bedeni sanki büyümüş gibi dimdik olmuştu.

"Sözlüm, silik, kızıl sarı, öylesine bir adamdı... alçaktı!" diye aniden haykırmıştı.

Vasiliy kardeş, açık bir coşku ve şehvetli bir ifadeyle haykırmıştı: "İşte konu bu!"

Diğerleri sessizce, konuşmadan oturuyordu; Samgin'e, yanında oturan kişiden rutubetli bir tutkal kokusu yayılıyor gibi gelmişti.

Ancak Taisya'nın anlattıklarından duyduğu sinir bozucu sıkıntı yok olmuştu. Bu kadının görünümünün Dunyaşa'yı anımsattığını düşünmüştü. Aynı derecede güçlü, hesaplıydı ve aynı derecede ufak tefek, küçük bir ağzı vardı. Marina'ya bakınca yazarın ona bir şeyler söylediğini, onun ise yine aynı ağırbaşlı tavırla oturduğunu görmüştü.

'Tam bir idol,' diye yeniden düşünmüş ve Marina'nın burada

olup bitenlerle ilgisini kestiremediği için canı sıkılmıştı.

Taisya: "Evlendikten kısa bir süre sonra kocam beni ikna etmeye çalışmış: 'Eğer patron bir şey isterse onu reddetme, ben buna alınmam ve bizim yaşamımız açısından yararlı da olur,' demişti," diye anlatıyordu. Hiç yüksünmüyor, adeta alay ediyordu. "Ama onların ikisi de, hem patron hem de damadı asılmaya başladı. Ama ne olacak ki?" diye haykırdı, başını sallayarak; kedininkini andıran gözleri öfkeyle parlıyordu: "Patronla kocamın emri üzerine, damatla da kocamdan öç almak için yatıyordum..."

Karanlığın içinden: "Eee," diye alaycı bir ses duyulmuş, insanlar homurdanmış ve kımıldanmıştı. Lidiya ayağa kalkmış ve küçük zili şıngırdatmış, siyah sakallı Zahariy sesin olduğu yere yönelmiş ve homurdanmıştı. Samgin'e bu sırada Marina gülümsüyor gibi gelmişti. Ancak çıkan temkinli gürültü, Taisya'nın haykıran, artık neredeyse histerik bir ton alan konuşmasının arasında yok olup gitmişti.

"Ev sahibesinin kızı beni kocasıyla, yani damatla, bahçede, kameriyenin olduğu yerde yakaladı. Aynı şeytanlar, beni utanma duygusundan yoksun bıraktıkları gibi, utançla cezalandırma konusunda da sözleşmişlerdi."

Soluğu kesilir gibi olmuştu; sandalyesini ayaklarını yere vurarak oynatırken susmuştu; gözleri porselen gibi parlıyordu, iki kez ağzını açmıştı ama anlaşılan bir şey söyleyecek gücü yoktu. Arkaya attığı başını, görünmeyen bir el çenesine darbe vurmuşçasına dik tutuyordu. Daha sonra düz oturarak, dişleri arasından konuşuyormuşçasına kısık bir sesle, ıslık çalar gibi:

"Beni ormana götürdüler, çırılçıplak soydular, ellerimi ve ayaklarımı bir kayın ağacına, bir karınca yuvasının yakınına bağladılar, tüm vücuduma şekerleme sürdüler. Kocam, damat ve patron üçü birden oturarak votka içmeye, sigara tüttürmeye başladılar; bu arada çıplaklığımla alay ediyordu, hayvanlar! Beni ise arılar, eşek arıları sokuyor, karıncalar ve sinekler üzerimde geziniyor, kanımı ve gözyaşlarımı içiyorlardı. Karıncaları bir düşünsenize! Burun deliklerime ve her yerime giriyorlardı; beni öyle bağlamışlardı ki, ayaklarımla yere sıkıca basamıyordum, işte olanlar

bu!" diyerek sözlerine ara verdi.

Samgin'in yakınında birisi, yavaş bir sesle: "Ah, utanmaz kadın..." dedi.

Samgin, Taisya'nın parmaklarının beyazlaştığını, kanının çekildiğini, yüzünün ise doğal olmayan bir biçimde uzadığını görmüştü. Oda çok sessizleşmişti ve insanın canı, anlattıkları iğrenç olmasına karşın, bu kadının dışında hiç kimseye bakmak istemiyordu. Islık çalarcasına söylediği sözler tiksinti uyandırmıştı.

"Önceleri sessizce ağlıyor, bu canileri sevindirmek istemiyordum ama bu küçük böcekler yüzümde ve gözlerimde dolaşmaya başladığında... gözlerim öylesine acıdı ki, beni kör edeceklerini düşündüm! O zaman yürek parçalayıcı bir sesle, tüm insanlara, Tanrı'ya, Tanrı'nın meleklerine bağırmaya başladım. Bağırıyorum, beni ısırıyorlar, içimi yakıyor, gıdıklıyorlar, gözyaşlarını içiyorlar... içiyorlar. Acıdan ve utançtan bağırmıyordum, onların karşısında utanacak ne vardı ki? Kahkahalar atıyorlardı. Aşağılanmaktan dolayı bağırıyordum. Bir insana nasıl acı verebilirlerdi? Olmadık bir yere götürüyor ve işkence ediyorlar... Öyle bağırıyordum ki, nasıl canlı kalabildiğimi bilmiyorum. O arada kocam da bağırmaya başladı, beni çözmek için atıldı, sarhoş. Bense ateşten bir bulutun üzerinde gibiydim..."

Taisya sallanır gibi olmuştu; kara sakallı tam zamanında onu tuttu ve sandalyeye oturttu. Kadın, saç örgüsüyle ağzını sildi ve gürültüyle derin bir soluk aldı, kara sakallıdan bir el hareketi ile sıyrıldı.

Yanaklarını avuçlarıyla sıvazlayarak: "Onu da dövdüler," dedi; avuçlarına bakıyor ve hastalıklı gibi gülüyordu. "Sabahleyin kocam bana: 'Bağışla, onlar hayvan; beni bağışlamazsan kendimi ağaca asacağım,' dedi. 'Hayır,' dedim, 'Bu ağaç kirletilecek bir şey değil, bunu aklından bile geçirme, Yahuda. Bu köyde çok acı çektim. Hiç kimseyi, ne seni, ne de başkalarını ne de Tanrı'yı bağışlayacağım.' Ah, hayır, artık bağışlamayacağım. Beni on yedi ay alıkoydu, hep ikna etmeye çabalıyordu, içmeye de başladı, daha sonra kış geldi..."

Ferahlamış gibi iç geçirdi, yüksek sesle ve sertçe:

"Geberdi," dedi.

İnsanlar kımıldamamıştı bile; susuyorlardı. Sessizlik birkaç saniye sürmüş olmalıydı. Her geçen saniye daha bir ağır ve yoğun geçiyor gibiydi.

Daha sonra Vasiliy yerinden fırlamış ve ellerini sallayarak konuşmaya başlamıştı:

"Duydunuz mu kardeşlerim? O pişmanlık duymuyor, akıl hocalığı yapıyor! Burada hepimiz bedenin kara ateşiyle, şeytanın nefesiyle yanmışız, hepimiz acı çektik..."

Lidiya ayağa kalkmış, anahtarla vurarak ve öfkeyle kaşlarını çatarak, sert bir sesle:

"Durun bakalım Vasiliy kardeş! Kardeşlerim, bu bahtsız kadın bir rastlantı sonucu aramızda. Vasiliy kardeş neden söz edeceği konusunda bizi uyarmadı..." demişti.

Taisya da kalkmış, ancak sallanarak yeniden sandalyeye oturmuş ama oradan da yavaşça yere yığılmıştı. İki-üç ses yavaşça 'ah' çekmiş, birçok dernek üyesi sandalyeden kalkmıştı; Zahariy, dik açı biçiminde eğilmiş, Taisya'yı yavaşça, bir yastık gibi kollarına alarak, kapıya taşımıştı; bir ses:

"Bu kadın çok çekmiş," demiş ve hemen başka birisi sert bir sesle: "Onu şımartma, şeytanlara boyun eğme," diye seslenmişti.

Kadınlar ve erkekler Lidiya'nın yanına gelip, eğilerek selamlamışlar, elini öpmüşlerdi; o ise yavaş bir sesle onlara bir şeyler söyleyerek omuzlarını çekiştirmişti. Yanakları ve kulakları iyice kızarmıştı. Marina, köşede durarak Kormilitsın'ı dinliyordu; kâh bir ayağı kâh diğeri üzerinde durarak sigara tabakasıyla oynuyordu. Samgin yaklaşarak, Kormilitsın'ın yumuşak ve kararsız sözlerini işitmişti.

"Tarımsal kargaşada tarikatlar hemen hiç rol almıyor."

Marina: "Bunu bilmiyorum," demişti. "Sigara içmek ister misiniz? Şimdi, sanırım içilebilir. Tanışıyor musunuz?"

"Karşılaşmıştık," diye anımsatmıştı Samgin. Edebiyatçı onun yüzüne, daha sonra ayaklarına bakmış ve onaylamıştı:

"Ah, evet, nasıl tanışmayız!" Daha sonra sigarasını kibritle yakarak ve anlaşılan, sakalını yakmaktan korkarak:

"Anladığım kadarıyla, bu tarikat, kırbaçlılarla aynı çizgide," demişti.

Marina kayıtsızca: "Kırbaçlıları papazlar uydurdu, böyle tarikatlar yok," demiş, sevecenlikle acıma arası bir gülümsemeyle Lidiya'ya: "Bugün başarılı olamadın mı?" diye sormuştu.

"Bu... Terentyev yok mu?" diye öfkeyle ve bazı sözcükleri yutarak fısıldamıştı. "Her zaman, sürekli beklenmedik ve kötü bir şeyler uyduruyor."

Marina kısaca: "İşe yaramaz herif," demiş ve yine kısaca ve sevecen bir tavırla eklemişti:

"Küstah herif."

"Ama ne korkunç bir kadın!"

Marina: "Cana yakın değil," diye onaylamış ve gösterişli bir tavırla sigara dumanından kaçınmış; edebiyatçı da özür dileyerek sigarasını arkasına saklamıştı.

Lidiya iç geçirerek düşüncesini belirtmişti:

"Kadın güzel anlattı."

Marina, uyuşuk bir tavırla: "Korkunç şeyler hep güzel anlatılır," demiş, onun omzundan tutarak kapıya götürmüştü.

"Bu çok doğru!" diye onaylayan Kormilitsın, sanatsal edebiyatın tarikat hareketine değinmediğini ve es geçtiğini esefle vurgulamıştı.

Marina, "Tamamen de es geçmedi, bazıları değiniyor," demişti. "Değiniyor" sözünü açık bir istihzayla söylemiş, Samgin ise onun söylediği her şeyi ayrıntı gibi gördüğünü düşünmüştü. Yoksul insanların toplantılarında kendisinin de bir konuk olduğunu Kormilitsın'a kanıtlıyordu. Yazar ve Lidiya mağazada giyindiklerinde, Marina, Samgin'e kendisini eve götüreceğini söylemiş, daha sonra da karşısında saygıyla eğilen Zahariy ile bir şeyler fısıldaşmıştı.

Sokakta arabacıya: "Beni izle," demişti.

Samgin: 'Bizi izle, demesi gerekirdi,' diye düşünmüştü.

Yürümeye başladıklarında, Marina konuşmaya başlamıştı:

"Bu yazarı sevmiyorum. Her yere burnunu sokuyor, her şeyi biliyor ama cahil birisi. Yazılarını ölü bir dille yazıyor. Benim

eşim kolay güvenen bir adamdı, ruhu sıcak olduğu için herkesle tanışırdı... Ee, 'Tanrısal Kent' hakkında neler söyleyeceksin?"

Samgin hiçbir şey anlamadığını söylemişti.

"Evet, biraz karışık! Çok korkunç kâhinleri okuyor ve dinliyorlar. İnsanların ruhunu kaşıyorlar. Birçoğunun ruhu koltuğunun altında yaşıyor." Gülerek arsız bir tavırla, Klim'i dirseğiyle dürterek eklemişti:

"Kadınların ise daha aşağıları kaşınıyor."

Klim, suratını asarak onu hiç anlamadığını söylemişti.

"Ya Lidiya'yı anladın mı?"

"Tabii ki, hayır. Hayalci bir adamla çingene bir kadının kızı, dejenere bir soylunun karısı olan bu kızın, nasıl olup da İngiliz tarzı yalancı bir sofuya dönüştüğünü anlayamıyorum."

"İşte bak, çok kızgınsın," demişti Marina, neşeli bir sesle. "Bu tür değişimler oluyor, aziz dostum! Örneğin Lev Tihomirov babasının öldürülmesi için yardımcı olmuş, daha sonra ise oğluna, bunun bir gençlik hatası olduğunu söyleyerek günah çıkarmış, oğlu da kendisine altın bir mürekkep hokkası armağan etmiş. Bunu bana Lidiya anlatmıştı."

Klim'i dairesine kadar geçirerek Bezbedov'a çay içmeye uğramıştı. Yeğeni, sahibesine âşık bir uşağın coşkusu ve saygılı heyecanı ile onunla ilgileniyordu ve onu ziyaret ettiği için çok mutluydu. Bu telaşlı heyecanda, Samgin yapmacık bir şeyler hissediyor, Marina ise iyi yürekli bir tavırla yeğeniyle biraz eğleniyordu; böylesine akıllı bir kadının Bezbedov'un yapmacıklığını fark edememesi çok tuhaftı.

Samgin'in nasıl yerleştiğini görmek isteyerek odalara girmiş:

"Ee, daha ne olsun? Her şey var, yalnızca bir kadın eksik. Valentin rahatsız ediyor mu?" diye sormuştu.

"Hiç etmiyor."

"İyi öyleyse. Rahatsız ederse söyle, ben onu sustururum. Sıkılıyor musun?"

Kaygılı ve sevecen soruları Samgin'i hoş bir biçimde duygulandırmış, sıkılmamakla birlikte yeni ortama henüz alışamadığını söylemişti.

"Ee, tabii ki," demişti Marina, başını sallayarak. "Her şeye

alıştığın bir ortamda uzun süre yaşadın ve eşyaları artık fark edemiyordun; şimdi ise her şey fark edilir oldu, gözüne batıyor ve sanki 'bizi nasıl yerleştireceksin?' diye öğrenmek istiyorlar."

Samgin, gülümseyerek: "Bunu mecazi anlamda mı kabul etmek gerekiyor?" diye sormuştu.

Genç kadın da gülümsemiş: "Nasıl istersen," diye yanıtlamıştı.

Kadının sakin yüzü, kendine güvenli konuşması, Samgin'in bir saat önce gördüğü ve işittiği her şeyi kolayca geride bırakmış ve uzaklaştırmıştı.

İç geçirerek: "Her yer karanlık ve sıkıcı, dostum," diyerek hemen eklemişti:

"Yalnızca insanın içi aydınlık ve özgürdür."

O noktada Samgin yakınmaya başlamıştı: Yaşam, Taisya'nın kendisine nasıl işkence ettiklerini anlatan öykü türünden çok fazla olayla doluydu; bu olaylar insanın ruhuna, belleğine saldırıyor ve rahatsız ediyordu...

Marina onun tümcesini aldırmaz bir tavırla: "Bunlar, kitabi yanıtlar dışında başka yanıtlar bulamadığımız sorular," diye tamamlamış, "sen bu soruları reddet ve sustur," diye tavsiyede bulunmuştu. Gülmüş ve gözlerini kısmıştı. "Sizin gibiler, aydınlar, birbirlerine gösteriş yapmak için bu sorunlarla uğraşır ve karmaşıklık oyunu oynarlar: Kim kimden daha karmaşık? Ve birbirinizi yanıltırsınız. Bu sorunlar akılla değil, iradeyle çözülür... Örneğin Fransızlar havada uçmayı öğreniyor ve bu güzel bir şey! Ama bunu başaran şey iradedir; akıl yalnızca yardımcı olur. Yeryüzünde özgürce dolaşmayı da yalnızca irade öğretir." Yavaşça gülmeye başlamış ve: "Bense bu kadına ilişkin soruyu şöyle çözümler, onu insanlardan uzak, kuralların daha sert olduğu bir manastıra gönderirdim..." demişti.

"Sert ama adil," diye onaylamıştı Samgin. Sofiya kardeşin kinci sesini anımsayarak, 'kimdi o?' diye sormuştu.

"Yapay mineral su fabrikatörünün kızı. Karanlık bir dava için mahkemeye çağırılmış: Kocasını ve kayınpederini zehirlediğinden kuşku duyuluyormuş. Bir yıl kadar hapis yatmış, ama aklanmış.

Zehirleyen kişi ise kocasının sarhoş erkek kardeşi çıkmış."

Samgin'in çalışma masasında oturarak başka ve yine karanlık bir hikâye anlatmaya başlamıştı. Samgin onu zevkle izlemiş, dikkatle dinlemiş ve kadın ayağa kalkarak ev sahibesi edasıyla: "Ödeme süresi haziranda sona eriyor, bu da, senin bu zamana kadar Lidiya Muromskaya adına senedi satın alman anlamına geliyor. Öyle değil mi? Eh, şimdi vedalaşalım, Samgin; yarın gidiyorum, bir buçuk hafta yokum," dediğinde pek hoş olmayan bir şaşkınlık yaşamıştı.

Elini öpmek için eğildiğinde, Marina onu alnından öpmüş, daha sonra da omzuna vurarak bir kadının kocasına söylediği gibi:

"Canın sıkılmasın!" demişti.

Dudakları öyle hoş bir yakıcılığa sahipti ki, alnının derisi dokunuşlarını uzun süre hissetmişti.

Tüm bunları anımsarken Samgin odada yavaşça dolaşıyor ve aralıksız sigara içiyordu. Pencerede ay parlıyor, sokaklarda karlar eriyor, iri ve altın rengi damlalar, birbirlerinden eşit uzaklıktaki telgraf tellerinin üzerinde kayıyor, belirsiz bir noktaya kadar uzayarak kopuyor ve düşüyordu. Samgin uzun süre, hiçbir anlamı olmadan bunları izledi, kırk yedi damla saydı ve içinden birisine yakındı:

'Her şey aynı yerde.'

Yatak odasına geçti, soyundu ve lambayı söndürmeyi unutarak yattı. Yan yatmış durumda, bir hasta gibi gözünü dikmiş, ateşin altın renkli uzantısına bakıyordu. Marina'nın 'aklın dizginlenemez olduğunu' söylediğinde haklı olduğunu düşündü.

'Edebiyatçılar, köşe yazarları tarafından eğitilen "eleştirel düşünen kişilik", artık devrini tamamlamış ve eskimiştir. Eleştirinin tekdüze pasıyla kaplayarak sürekli bunun ana düşüncesini oksitlemektedir. Tamamen somut olgulardan doğru olmayan sonuçlar çıkarıyor. Buna karşın, toplumsal hipotez gibi ütopik şeylerden, yani yarı vahşi insanların ülkesi olan Rusya'da sosyalist devrim gibi şeylerden söz ediyor. 'Tanrısal Kent' projeleri de bunlardan birisi.' Ancak insanları yarı vahşi diye adlandırdıktan sonra kendisine de sitem etmişti.

'Ben insanlara karşı oldukça talepkârım ve onlara tarihsel açıdan bakmıyorum. Kanıların tarihselliğindeki eksiklik, aydınların genel eksikliği. Aydınlar tarihten, onu hissetmeksizin söz ediyor ve yazıyor.'

Daha sonra Dunyaşa'ya haksızlık ettiğini, onun yalınlığını gereğince değerlendiremediğini düşündü. Bu kadınla kendinden geçemeyişi, onu ve kendisini izlemekten vazgeçmeyişi kötüydü. Fransız yazarlardan birisi, profesyonelce analiz fazlalığından yakınıyordu... Kimdi acaba? Yazarın adını anımsayamayan Samgin uyuyakaldı.

Marina üç hafta dönmedi; dükkânda, az konuşan, ifadesiz mat sarı yüzlü, siyah sakallı Zahariy çalışıyordu. Koyu renk gözleri hüzünle bakıyor, yöneltilen sorulara kısaca ve alçak sesle yanıt veriyordu; sık saçları zamanından önce belirmiş beyaz tellerle doluydu. Samgin, bu Zahariy'nin kılık değiştirmiş bir keşişe çok benzediğini ve Marina'yla sevişebilmek için çok uyuşuk ve soluk kaldığını düşünüyordu.

'Özellikle sevişebilmek. Kocası da, büyük olasılıkla onunla sevişiyordu.'

Bu noktada kafasında, Marina'nın belki de kendisini de yalnızca bir hukukçu olarak değil, başka türlü de hizmete zorlayacağı düşüncesi belirdi. Ancak kendisini Marina'nın âşığı olarak düşünemeyerek bu düşünceden hemen vazgeçti. Marina, kendisinde, artık sıcaklığını yitirmiş bir yaş ve deneyime sahip bir erkek olarak merak uyandırıyor, cinsel açıdan etkilemiyordu. Ona karşı belirgin bir sempatisi de yoktu. Ancak her karşılaşmadan sonra, bu kadının ilgisini daha çok çektiğini ve onda tuhaf bir gücün varlığını hissediyordu; bu güç onu iterek ve kendisine doğru çekerek, bu kadında sıra dışı bir şeyin keşfine ilişkin belirsiz umutlar uyandırıyordu.

Ancak sonuçta bu kadına rastladığından ve kadının onu kendisiyle yaptığı iç çekişmelerden uzaklaştırmasından dolayı memnundu. Rahat ve bağımsız bir eve yerleştiği, yaşadığı şeylerden sonra dinlenebildiği için de huzurluydu. Giderek daha sık, yaşa-

mının bu sakin evresinde, kendisini iç düzensizliklerden kurtarabilecek ve güçlü bir konuma getirebilecek önemli bir keşfin arifesinde olduğunu düşünüyordu.

Marina geldiğinde Samgin onu sevinç gösterisi yaparak şaşırttı.

Kadın, anlaşılan çok yorulmuştu; gözlerinin altında gölgeler oluşmuştu ve bunlar gözlerine daha bir derinlik kazandırıyor ve güzelleştiriyordu. Bir şeyin onu heyecanlandırdığı belliydi. Renkli sesinde yeni ve tiz bir nota belirmişti; gözleri daha keskin ve alaycı gülümsüyordu.

Gülerek ve dudaklarını dilinin ucuyla yalayarak: "Ee, yeni neler anlatabilirim, bakalım?" dedi. "Gazetelerden Kadet partisi üyelerinin üstün konuma geldiklerini öğrenmişsindir. Demek ki sevinebilir ve neşelenebilirsin! Devlet Dumasında meslektaşların, yani avukatlar oturuyor. Tver'de de valiyi hırpaladılar, okudun mu? Şöyle bir emir verildiğini duydum: Köylü kökenli milletvekilleri Çar'ın yanına bırakılmayacakmış. Durnovo, valilere fazla ateş açmamalarını telkin ediyormuş. Başka neler var? Bir din adamı gördüm, kısa bir süre önce Çar'la sohbet etmiş; Çar'ın Rusya'daki en sakin kişi olduğunu söylüyor. Bu din adamı iç geçirerek, hüzünlü bir tavırla konuşuyordu..."

Bir dakika kadar kaşlarını çattı, gözlerini kısıp düşünceli bir halde: "Bir sigara ver," dedi.

Sigarasını içmeye başladı; ama mendiliyle de dumanlardan kurtulmaya çalıştı, daha sonra gözlerini kısarak söze yeniden başladı:

"Tarikatçılar çok kımıldanmaya başladı. Bizde iki kilise olacak gibi: Birisi havlayacak, diğeri uluyacak! Biz dinsel düşünce konusunda yeteneksiz insanlarız ve bizim kilisemiz de yeteneksiz..."

Samgin, temkinli bir tavırla:

"Senin gibi önemli ve güzel bir insanı bu tür sorunların neden ilgilendirdiğini anlayamıyorum..." diye belirtti.

"Yani sen, dinin veremlilerin uğraşı olduğunu mu düşünüyorsun? Kötü düşünüyorsun. Özellikle sağlıklı bir beden, kutsallığı ister. Yunanlılar bunu iyi kavramıştı."

Ağız çalkalama kabında sigarasını söndürerek, çatık bir kaşla sürdürdü:

"Benim görüşüme göre, din, kadınların işi. Tüm dinlerde İsa'nın anası bir kadındı. Evet. Ama sonra bir şeyler oldu ve hemen tüm dinler kadını günahların kaynağı saymaya başladı; kadını suçladılar, aşağıladılar ve hatta Ortodokslar çocuk doğurmayı bile ahlaksız bir iş gibi görmeye başlayarak çocuk doğuran loğusa kadını bir buçuk ay kiliseye sokmadılar. Bunun neden böyle olduğunu hiç düşündün mü?"

Samgin: "Hayır," diye yanıtlayarak Makarov'dan söz etmeye başladı. Marina, Mader şarabını yudumlayarak uzun süre bununla ağzını çalkaladı ve şarabı gargara kabına boşalttı ve özür diledi:

"Bağışla, ikinci gün ağızda demirimsi bir tat kalıyor."

Mendiliyle dudaklarını sildi ve aldırmaz bir tavırla elini sallayarak:

"Feminizm, sufrajizm –tüm bunlar, azizim, yoksul ruhların uydurması."

Samgin yeniden sustu, Marina ise mahkemedeki işlerinden ve önceki vekilinden söz etmeye başladı:

"Sevimsiz sersem, dolandırıcılığa kalkışıyor. Liberal ama liberaller ne elde edebilirler ki? Tutucu olma hakkını. Bunun fark edilmediğini sanıyorlar! Ama istediklerini de elde ediyorlar, ne dersin?"

"Olabilir," diye kabullendi Samgin.

Marina gülmeye başladı. Samgin, onunla her konuştuğunda, sözcüklere hakim olma, tümce oluşturma becerisini kıskanıyor, ancak görüştükten sonra, her defasında, Marina'nın yeterince anlaşılır olmadığını ve asıl düşüncesinin netleşmediğini hissediyordu.

Din üzerine yaptığı konuşmalara önem vermiyor, bunları "ifadeler sistemi" olarak kabul ediyordu; bu tümcelerle kendisine hava vererek, Marina bunların sıra dışılığının arkasına çok daha önemli bir şeyleri, kendisini savunmak için gerçek silahlarını gizliyordu; bu silahın gücüne inanıyor, yaşama ve özellikle de insanlara olan soğukkanlı yaklaşımı bu inançla açıklanabiliyordu. Ancak bu nasıl bir silahtı?

Mahkemedeki davalardan, kocasının akıllı ve acımasız bir mal canlısı olduğunu anlıyordu; ormanları, binaları elinde tutuyor ve

satıyor, parasını rehine çiftliklere yatırıyordu ve yaptığı işlemlerin birçoğu tefecilik özelliği taşıyordu.

Davaları okuyan Samgin: "Hedonist," diye güldü.

Marina bu gerçeğe kızmakla kalmıyor, aynı zamanda onu başarıyla da sürdürüyordu.

'Para onun için neden gerekli ki?' diye düşünüyordu Samgin. 'Yeterince varlıklı ve mütevazı bir biçimde yaşıyor. Hayır işleri için de o kadar fazla harcamıyor...'

Samgin'in elinde yerel yöneticinin ipotekli bir alacak davası vardı. Bu adamın çiftliğini köylüler yağma etmiş ve yakmıştı. Marina, Samgin'e:

"Ona biraz bir şey verin, o kumarbazın ve alemcinin biri. Petersbug'dan nakit yardım aldı ama hepsini harcadı. Toprakları bana kalacak ve aynı köylüler onu satın alacak," demişti.

Parmağıyla Samgin'in omzuna vurarak gülmeye başladı:

"Görüyor musun: Köylü beyle tartışıyor, tüccar karısı kazanıyor! Bu hep böyleydi."

Samgin bu sözlerdeki pişkinliği fark etmedi ve bu onu çok şaşırttı.

"Tüccar kazanır," sözünü Marina çok sık kullanır ve bunu şakacı bir tavırla, sanki Klim'i kızdırmak için söylerdi.

"Eğer Duma'da tüccarlar ve rahipler yer alıyorsa, sizin, yani aydınların vay haline!"

Samgin: "İşçiler de var," diye anımsattı.

"Var mı? Olacak. Ama buna daha çok var!"

Yolculuktan döndükten sonra Marina'nın kendisine daha sevecen ve dostça davrandığını, sık sık onurunu kıran alaycı tavrını bıraktığını fark etti; onun bu yaklaşımı, kendisinin ona olan ilgisini ve belirsiz umutlarını güçlendiriyordu.

Birkaç gün sonra Volga'daki kentlerden birisine gitmesi, evde kalmış bir kızın vasiyetiyle Marina'ya bırakılan mallar üzerindeki haklarını onaylatması gerekiyordu.

"Bu arada, Klim İvanoviç," dedi. "On yıl kadar önce tüccar Potapov adında birisi, bir tarikata üye olduğu için mahkûm edil-

mişti. Mahkemede, Penze'de yaşayan Klavdiya Zayagina'nın da bir mektubu okunmuştu; kendisi bu dava başlamadan iki yıl önce öldü ve Yakov Tobolskiy adında birisinin el yazısı kaldı. Sen bana bu belgeleri "iş olarak değil de bir dost olarak" getiriver. Bu belgeler kuşkusuz arşivdedir ve senin de kayıtları tutan Serafim Ponomarev'e başvurman gerekecek. Ona elli ruble kadar, gerekirse daha fazla ver. Bu belgeler benim çok ilgimi çekiyor; bir şeyler topluyorum, bir ara sana da göstereceğim. Bende Vladimir Solovyev'in ve Zyudergeym adında yaşlı bir adamın mektupları var; bunlar 'kaçaklar' hakkında bir şeyler. Bunları kocam toplamaya başlamıştı. Hepsi çok ilginç. Sen şu Serafim'e bu belgelerin bilimsel bir çalışma için gerektiğini söyle."

Her zaman olduğu gibi, tatlı sesinin ve tanımadığı bir adam hakkındaki konuşmaların sonucunda Klim kadının çekiciliğine kapılmıştı; eğlenceli bir şeyden ya da kaprisinden söz edercesine konuşan bir insanın ses tonuyla ifade edilen bu ricanın anlamını tam olarak kavrayamadı. Bilmediği ve sevimsiz bulduğu bu tüccar kentinde mahkemeye gittiğinde, belge hırsızlığını kabul ettiğini düşündü. Bu onun keyfini kaçırdı.

'Hay Allah kahretsin! Nasıl bir hata yaptım ben.'

Ancak kayıt memurunun yarı karanlık ve pis odasında karşısına pembe yanaklı, ufak tefek, yaşlı bir adam çıktı; adamın neşeyle gülümsediğini, parmaklarının ucunda yürüdüğünü, yumuşak bir tonda, sempatik bir tavırla konuştuğunu gördü. Samgin, kendisini yaşlı adamın direncini denemeye neyin zorladığını açıklayamazdı. Marina'nın tavsiyesini dinleyerek tarikatlar üzerine inceleme yaptığını söyledi. Yaşlı adam çok zorlu çıkmadı; iş yapma önerisini dikkatle dinleyerek kibar bir tavırla:

"Tabii ki olabilir, zira belgeler parayla ilgili değil. Eğer din adamları onları kullanmadılarsa araştırabilirim. Genellikle bu tür belgeler devletin Siant Sinot meclisine, oranın kütüphanesine gönderilir."

İki gün sonra ise mektup paketini ve deri kap içindeki defteri Samgin'e küstahça bir tavırla göstererek: "Yazılanların başlıkları öylesine baştan çıkarıcı ki; bakın: 'İakova', yalnızca Yakova değil, İakova, işte! İakova Tobulskogo -ruh, beden ve şiytan üzerine

düşünceler. Şeytan değil, şiytan! İlginç olsa gerek!" dedi.

Defteri masaya koyarak ve pembe, tombul eliyle sıkıca tutarak, kararlı bir tavırla:

"Bir yirmi beş ruble daha veriniz," dedi.

Samgin parayı verdi ve Marina'nın kendisine bir daha bu tür işler vermemesi için küçük bir olay çıkarmaya karar verdi. Daha sonra ise sağduyulu düşündü:

'Bu olay, bana bu tür görevlerin yeniden verileceğini düşünme hakkını veriyor mu ki?'

Yolda, vagonda giderken defteri çıkardı ve onun mavimsi sayfalarında pas rengini anımsatan sarı-kızıl sözcükleri okumaya başladı:

"...Sözde Tanrı'nın insana âşık olurken, onun doğuşuna ve bedenine de âşık olduğu, bizim Tanrımızın ruh olduğu ve bedene olan sevgiyi engellemediği, ancak bedeni vurguladığı sapkın bir düşüncedir. Buna nasıl bir kanıt getirebiliriz ki? Birincisi: Bizim bedenimiz pis ve iğrençtir; hastalığa, ölüme ve çürümeye mahkûmdur."

Yuvarlak ve çirkin bir el yazısıyla yazılmış birkaç sayfayı daha çevirirken gözleriyle sık satırlardan oluşan bir tümce yakaladı: "Demek ki, ruha baba ve oğuldan daha öncelikli bir yer vermek gerekir, çünkü baba ve oğul ruh tarafından yaratılmıştır, ruh baba tarafından değil."

Klim: 'Ne kadar saçma,' diye düşündü ve defteri çantasına sakladı. 'Bunun gerçekten Marina'yı ilgilendirmesi olanaksız. Yapılan bu şeyin hukuksal anlamı onun anlayamayacağı bir şey.'

Kentte, Bezbedova'nın evine yaklaşırken sokağın ortasında eğlenceli bir gruba rastladı; koltuğunun altında bir kütük defteriyle bir polis, kareli eteği ve elinde bastonuyla yaşlı bir kadın, göğsünde kumbarasıyla sakallı bir keşiş, üç küçük erkek çocuğu ve beyaz ceketli bir öğretmen konuşmadan ek binanın çatısına bakıyordu; orada, bacanın yanında, Bezbedov mavi gömleğiyle, kemersiz çizgili pantolonuyla sallanarak duruyordu. Çıplak ayaklarının tabanı bir maymun gibi çatının tahtasına sıkıca sarılmıştı. Ucuna pis kumaş parçaları takılmış uzun bir sopayı sallayarak ıslık çalıyor, hay-

kırıyor, öksürüyor, karmakarışık saçlı kafasının üzerinde bulunan mavi ve hoş bir duruluk içindeki gökyüzünde güvercin sürüsü uçuyor, adeta kar beyazı çiçekler çatıya düşerek titreşiyordu.

Bezbedov, Klim avluya girdiğinde: "İyice tembelleştiler ve semirdiler!" diye haykırdı. "Ama ben onları canlandırırım! Ayağa kaldırırım! Göreceksiniz işte! Güleceksiniz..."

Samgin ona şapkasını salladı ve:

'"Korkunç komik," sözünü kullananlar doğru söylüyor,' diye düşündü.

Akşam çayından önce Bezbedov nehre indi, yıkandı ve eski bir şapkayı anımsatan ıslak saçlarıyla masaya oturdu, öksürdü, terledi ve yüzünü çay peçetesine silerek homurdandı:

"Muromskaya geldi. Sözde Çar'ın Londra'ya kaçmaya hazırlandığını anlatıyor; Kadetlerden korkmuş, Kadetler ise solculardan korkuyor ve neler olacağını şeytan bilir!"

Gürülder gibi öksürüyor, yüzü ve boynu kan basıncından dolayı şişiyor, gözlerinin akı kızararak fırlıyor, kulakları titriyordu. Samgin, onu hiç böylesine aşırı heyecanlı görmemişti.

"Yeni bakan Stolıpin'in ise korkak ve aptal olduğunu söylüyor."

Dikkatle dinleyen Samgin:

"Kime söylüyor?" diye sordu.

"Kimseye söylemiyor," diye öfkeyle yanıtladı Bezbedov. "Bunu o söylemiyor, Muromskaya söylüyor. Histerik bir kadın, şeytan götüresi... Rüzgâr gibi ortalığı tozutuyor."

Öksürdü, mendiline tükürdü ve masaya koydu; ancak iğrenerek, tek parmağıyla yere fırlattı, yeniden alnını, şakaklarını sildi, öfkeyle homurdandı:

"Bağırıyor: Ormanı satın, yurtdışına gidiyorum! Kimse hiçbir şey bilmezken hangi Allahın cezasına satayım. Köylüler yakıyor, herkes korktu... Ben ise Blinov'dan korkuyorum; burada bana karşı bir şeyler çeviriyor, belki de güvercinliği yakmak istiyor. Bugünlerde manejde 'Rus Halkının Birliği'nin mitingi vardı. Orada da, 'yeter!' diye bağırıyordu. Hatta aptalın burnundan kan bile geldi..."

Piposunu yakarak biraz sakinleşti, eğri ve kocaman dişlerini

geniş bir biçimde ortaya koydu.

"'Finlandiya erteleme istiyor, İsveçliler bize savaş ilan ediyor,' diye bağırıyordu. Yani ortalık kaynıyor!"

Belleğinden haberleri atmak konusunda acele ettiği ortadaydı. Samgin güldü.

"Evet, gülünç," dedi Bezbedov. "Çar Duma'yı tahtında, üzerinde cübbesiyle açıyor, oradakiler ise frak giymiş. Fraklı ya da redingotlu, bilmiyor muydunuz?"

"Bilmiyorum."

"Gülünç bir şey! Allah kahretsin neler gördük, ha? İngiltere gibi. Kral cübbeli, diğerleri fraklı! Fraklı bir adam küçük bir kuşa benziyordu. Onlara bir tür kaftan giydirmek gerekir. İyi giyinmiş bir adam aptala daha az benzer."

Samgin gözlüğünü düzelterek ona baktı; bu tür aforizmalar Bezbedov'un ağzında bu adamın aptallığı konusunda kuşku uyandırıyor ve ona olan düşmanlığını güçlendiriyordu. Bezbedov'un haberlerini mekanik bir biçimde, rüzgârın sesini dinler gibi dinliyor; haberleri, bir ressamın çok sayıda olan, aynı renk ve teknikle insanı yoran tabloları gibi, hiç düşünmüyordu. Bu fıkramsı haberlerin, anlamlarının değerlendirilmesi için bir çağrışım yapmadığını fark etti. Bu biraz garipti ama o hemen bir açıklama buldu:

'Bezbedov olaylara kendi güvercin yuvasının tepesinden bakarak, kendisi için ilginç olmayan aptalca şeyleri konuşmak zorunda kalan bir adamın tonuyla konuşuyor. Binlerce insan bu sorunlar üzerinde yaşamlarını ve kariyerlerini mahvediyor, bu sersem ise...' Samgin kızdı ve gitti.

Marina kentte yoktu ve sekiz gün sonra geldi; kendisinin günleri saydığını fark etmesi Samgin'i şaşırttı. Mektup paketini ve "Düşünceler" defterini verdiğinde, Marina, aldırmaz bir tavırla divanın üzerine fırlattı ve kayıtsızca:

"Teşekkür ederim," dedi.

Bu hareket, Samgin'i, bu tüccar karısının, isteği üzerine yaptığı işin hukuksal anlamını kavrayamadığına inandırdı. Bu anlamı ona açıklamaya zaman bulamadı. Marina da, yorgun bir pozda

oturarak ve ellerini ensesinde birleştirerek haberleri anlatmaya başladı:

"Eh, azizim, bu Petersburg iyice çıldırdı. Lidiya beni farklı siyasi salonlara götürdü..."

"Orada birlikte miydiniz?"

"Evet."

Samgin, Bezbedov'un kendisine bundan söz etmediğini fark etti. Kadın kaşlarıyla oynayarak, gözlerinde bir gülümseme ile Çar'ın kapris yaptığını anlattı. Duma üyelerini kabul ettiğinde, tayfaların bir amirali öldürdüklerini öğrenerek çok terbiye dışı davranmıştı. Ayaklarını yere vurmuş, cinayetlere son vermedikleri sürece liberallerin siyasiler için af istemeye cüret etmemeleri konusunda bağırmıştı; Kelets eyaleti valisinin sevgilisini öldürmesi konusunda da, bunun kazayla olduğunu belirtmişti. Stolıpin'den, Duma'yı kapatması konusunda kararsız kaldığı, mitinglerde solcular Kadetleri dövdükleri için memnun değildi. Kadetler gücendikleri için sağa yönelmişlerdi."

"Şu şiir yazan tanınmış avukatı gördüm. Bu adam Stolıpin hakkında iyi şeyler düşünüyor, onu çok savunuyor; sözde Stolıpin, anayasa yanlılarını solcularla bilerek kapıştırıyormuş. Onları korkutmak ve iyice sağa itmek istiyormuş. Avukat hoş bir adam, bir berber gibi de nazik, yalnız adi suçluları savunmaya çok alışkın."

Hemen hemen yeğeniyle aynı şeyleri anlatıyordu. Onun öykülerinin tonunu, Samgin, yabancı bir ülkede kalarak onların yaşamını adeta bir güvercinliğin tepesinden değerlendiren bir adamın tonu gibi algılıyordu.

"Çocukça haylazlıklardan söz eder gibi konuşuyorsun," diye belirtti; Marina güldü:

"Öyle mi? Yaşlı bir kadın gibi mi? Yaşlı bir öğretmen gibi mi? Senin ateşli devrimci yüreğini mi soğutuyorum? Bir sigara ver."

Sigaralığını verirken Samgin kadının elinin titrediğini fark etti. Anlayamadığı bir maske takmış bu kadına karşı içindeki hoşnutsuzluk arttı. Şimdi ona aptalca yazılmış "Düşünceler" defterinden ve belgeler için yapılan işlemlerden söz edecekti. Ama Marina

onun bu niyetini önledi. Sigarasını yaktı, dumanını tavana üfleyerek ve izleyerek alçak bir sesle, ağır ağır konuşmaya başladı:

"Sen, Klim İvanoviç, benim karşımda boşuna iğnelerinin korkunç olmadığını, acıtmadığını göstermeye çalışıyorsun. Ve boşuna yüreğindeki sağduyu ateşini tutuşturuyorsun; senin yüreğin yanmıyor, kuruyor. Kendini analizlerle ya da bilemiyorum, başka bir şeyle yıpratmışsın! Benim bildiğim şu: Dimitri Pisarev'in eleştirel düşünen kişiliği, artık eskimiş ve modası geçmiştir. Eleştiri, aklın yapışkan, alışıldık bir durumu olarak yozlaşmıştır, o kadar."

Bu tonda iki üç dakika konuştu. Samgin sabırla dinliyor ve kadının tüm düşünceleri bildik geliyordu, ancak bu kez eskiye oranla daha yoğun, yumuşak ve daha dostçaydı. Sözlerinin ağır akışı içinde gereksiz bir sözcük arıyor, onları bulmayı çok istiyor, bulamıyor ve kadının kendi bulduğu sözcüklerle bazı düşüncelerini formüle ettiğini görüyordu. Kendisinin bile bu düşünceleri böylesine basit ve ağırlıklı dile getiremeyeceğini düşündü.

Gözlerinin parıltısını izlerken, 'gerçekten de, konuştuğunda yaşından büyük gösteriyor,' diye düşündü. Marina, gözlerini kirpikleriyle örterek sağ elinin avucuna bakıyordu. Samgin, Marina'nın onu silahlarından arındırdığını düşündü. Marina ise ellerini göğsüne kavuşturup ayaklarını uzatarak derin bir iç geçirdi:

"Yorgunum ve belki de ilgisiz sözler söylüyorum ama sana karşı iyi duygularla konuşuyorum. Senin gibi birisini ilk kez görmüyorum, çok rastladım. Benim kocam, yaşamı yeniden oluşturmaya çalışan insanlara çok saygı duyardı; ben de onlara karşı kayıtsız değilimdir. Ben kadınım ve 'tüm dinlerin anası' dediğimi anımsıyor musun? İnanan insanlar hoşuma gider, dinleri Tanrısız bir din olsa bile..." dedi.

Samgin kendisini sıradan düşüncelerin akışı içinde hissetti; bu düşünceler pencereleri ve kapısı kapalı odada tozlu bir rüzgâr gibi uçuşuyordu. Marina'nın yüzünün çok az hareket ettiğini, parlak dudaklarının sürekli alaycı ve hoşgörülü bir biçimde gülümsediğini düşündü. Bu yüzde en çok göze çarpan şey, kaşların hareketiydi; kadın bunları kaldırıyor ve indiriyordu; bazen ikisini birlikte bazen de yalnızca sağ kaşını indirdiği de oluyordu. O zaman sol gözü kurnazca parlıyordu. Marina'nın söyledikleri motif ola-

rak insanı etkileyen bir şey değildi: Niçin böyle konuşuyordu ki?

Samgin, onun: "Aziz dostum bir devrimci ve dünyadan nefret ediyor ama insanlardan kaçan birisi değil, insanları seviyor ve onlar için yaşıyor," dediğini işitti.

"Bu romantizm," dedi.

"Öyle mi?"

"Romantizm. Ve sen bu konuda yeteneksizsin."

Marina, şaşkınlıkla sordu:

"Ben kendime devrimci dedim mi ki?"

Samgin: "Ben de sana devrimci olmanı tavsiye etmedim," diye iyice düşünmeden konuştu ve kızardığını hissetti.

"Doğru," dedi Marina. "Adlı adınca söylemedin ama... bana güvenme: Bence aydınların büyük bölümü geçici olarak zorunlu devrimcidir; anayasa için, cumhuriyet için. Alınmıyorsun, değil mi?"

Samgin, onun gerçeği söylemediğini fark ederek: "Hayır," dedi. Düşünceleri buruktu ve Marina'nın sözcüklerinden kaçıyorlardı ama ona karşı öfkesinin yok olduğunu hissediyordu. Sözlerine karşı çıkmak istemiyordu; bunun nedeni de onu dinlemenin onunla tartışmaktan daha ilginç olmasıydı. Varvara, ardından da Makarov'un, "geçici yükümlülük taşıyan devrimciler" konusunda Zotova'nın düşüncelerine yakın konuştuğunu anımsadı. İşte bu hoş değildi ve sanki Marina'nın konuşmalarının anlamını azaltıyordu.

"Neden bu konuyu benimle... böylesine tuhaf konuşuyorsun? Neden benim içtenliğimden kuşkulanıyorsun?" diye sordu.

"Anlamadın," dedi Marina iç geçirerek. "Ben senin kafanı aşmanı istiyorum. Senin, Klim İvanoviç, başka bir ateşte ısınman gerek; işte benim söylemek istediğim bu."

Samgin: "Benim dinlenmem gerekiyor," dedi..

Marina: "Ben de bunu söylüyorum. Seni engelleyen ne?" diye sordu. Onun karşısında duruyor ve saçını düzeltiyordu. Saçı, düz, esnek, büyük bir balık gibiydi.

Samgin: "Sen engel oluyorsun!" dememek için kendisini tuttu.

Hiç kavrayamadığı bir ruh hali içinde oradan ayrıldı. Bu söyleşi, onu Marina ile yaptığı tüm söyleşilerden daha fazla heyecanlandırmıştı; bugün bu kadına kendisine güvenme hakkı tanımış,

ancak o, bu gücenme hissini duymamıştı.

Sokağın gölgelik kısmından yürürken: 'Akıllı,' diye düşündü; bu arada güneş alan bazı şanslı binaların camlarının parladığı ve gözleri aldığı yöne doğru bakıyordu. 'Akıllı ve insana nüfuz ediyor. Onunla tartışmak mı? Yararsız. Ve ne hakkında tartışacağız? Yürek, fizyolojik bir terim; halk ağzı ona trajik ve lirik anlamda özellikler veriyor. Bu kadın, herhalde bu anlamda yüreksiz birisi.'

Önünde, dağın eteklerinde, genç ve yeşil ıhlamur ağacı tepeleri yükseliyor, aralarında, kadınlar manastırının çan kulesinin kelleşmiş başı görünüyordu; daha ilerideki her şey derin bir çukura, çukurun yeşil dibine düşüyordu; kentin uzağında, karanlık ormanlara doğru mavimsi nehir akıyordu. Tüm bunlar çok yumuşaktı, sessizdi ve akşamın hüznüyle sarmalanmıştı.

'Gerçekte beni gücendirecek hiçbir şey söylemedi. Ben, yalnızca, hiç de onun gördüğü gibi bir insan değilim.'

Bu düşünceler söyleşinin temel izlenimini kapsamıyordu; Samgin bu izlenimi belirlemekte acele etmiyordu. Onların kendiliğinden güçlenmesi ve biçimlenmesi daha iyiydi.

Tek katlı güzel evin küçük bahçesinde şişman, ciddi tavırlı bir kadın belirdi. Arkasında uzun boylu, genç bir adam duruyordu; başındaki Panama şapkadan kızıl sarı Amerikan potinlere kadar her şeyi yeniydi. Koltuğunun altında bir baston tutuyor ve sağ eline sarı bir eldiven geçiriyordu. Biraz gülünç ancak mutlu bir görünümü vardı ve mutluluğundan utanıyormuş gibiydi. Samgin, üzerindeki liseli redingotunu çıkartarak yeni, açık gri renk elbise giydiği dönemi anımsadı; rahatsız ama güzeldi.

Aklından: 'Lirik şeyler düşünüyorum,' diye geçirdi ve güldü.

Bezbedov avluda onu elinde çiftesiyle karşıladı. Sersemlemiş bir tavırla ona baktı ve hırıldadı:

"Gülüyor musunuz? Size göre hava hoş, ama Muromskaya şimdi beni Mihail Arhangel Birliği'ne gönderdi; Rusya'yı kurtaracak! Allah kahretsin! Bu Mihail Arhangel, polis şefi, tanıyor musunuz? Polisler ise ikide bir bana ceza kesiyor; güvercinler için, sağlık için ve başka şeyler için de..."

Tüfeğin dipçiğiyle merdivenin basamaklarına vurdu ve süpür-

geye benzeyen kafasını sallayarak Samgin'i eve sokmayarak fısıldadı:

"Eğer teyzem olmasaydı, onun siyasetine de, birliğine de, Arhangel'ine de başlardım..."

Her zamanki gibiydi ve Samgin'de düşmanca duygular uyandırmıyordu.

"Siz kim için silahlandınız?"

Bezbedov, çardağa yönelerek: "Sıçanlar için. Belki de kokarcadır," dedi.

Klim'i odalarda soğuk ve sanki onu bekleyen bir sessizlik karşıladı. Odada sinek bile yoktu.

'Bunun nedeni, benim burada yemek yememem,' diye düşündü. Antrenin ortasında durdu, güneşin oluşturduğu şeritin botunun tozluklarını aydınlatışını izledi ve karar verdi:

'Bezbedov ile Marina hakkında mutlaka konuşmak gerek.'

Temkinli, çok sert hareketler yapmadan, sigaralığını, ardından da sigarasını çıkardı ama cebinde kibrit yoktu ve kibritler masada duruyordu. O zaman sigaralığı saklayarak sigarayı masaya attı ve ellerini cebine soktu. Odanın ortasında durmak aptalcaydı. Ama hareket etmek de istemiyordu. Duruyor ve alışılmadık, hüzünlü ancak hoş bir hafiflik hissediyordu.

"Kendimi acaba hiç bu denli tuhaf hissetmiş miydim? Herhalde, hayır."

Daha sonra, patronunun onu görevlendirdiği tatsız bir davayı kaybettiğinde buna benzer bir şey hissettiğini anımsadı. Başka da benzer bir şey olmamıştı. Masaya yaklaştı, sigarasını aldı, yaşlı Felitsiata'nın kendisini çaya davet etmesini bekleyerek yatağa uzandı.

İki hafta hoş bir huzur içinde, alışılmadık bir ruh haliyle yaşadı; arada bir bu durum onu şaşırtmakla kalmıyor, endişeli bir düşünce de aşılıyordu: Bir yerlerde tatsız bir şeyler patlak vermeye hazırlanıyor olmalıydı. Sabah çayını içerken iki yerel gazeteyi şöyle bir gözden geçiriyordu. Bu gazetelerden biri her gün histerik bir tavırla yabancıların tahakkümünden, sol partilerin akılsızlığından söz ediyor, Rusya'ya "ulusal gerçeğe dönme" çağrısı yapıyordu. Diğeri ise ilk gazetenin başyazısına dayanarak, "Du-

ma"nın, yani "özgür, sağduyulu söz tapınağının" korunması gereğini ortaya koyuyor ve "solcuların" "Duma"da akıllıca konuşmadıklarını kanıtlamaya çalışıyordu. Sonuç olarak iki gazete de Samgin'de aynı izlenimi yaratıyordu: Çok donuk ve sıkıcı bir başkent yansıması... kent yaşamına öykünen her iki gazete de mutlu kentin durağan yaşamına heyecan katamıyordu. Bu tür kentlerin sayısı elliden fazlaydı. Pazarları liberal gazetede, İdron imzalı "Taşralı Kızın İzlenimleri" yayımlanıyordu. Samgin, İvan Dronov'un gözlemlerine inanıyor ve onun köşe yazılarını, mahkemede tanık ifadesi dinler gibi, dikkatle okuyordu. İlginç olmayan bu yazılar, yazarın zekâsını ve gözlemciliğini vurgulamak amacından başka bir özellik taşımıyordu. Dronov, sağcılara ve solculara alaycı bir biçimde yaklaşıyor, anayasa yanlısı demokratların "gerçekçiliğini" vurguluyordu.

Gülerek: 'Dronov'un kimin güçlü olduğunu hissetmemesi olanaksız,' diye düşündü.

Samgin, siyasal yaşamın olgularını genelde kendisinin de fark etmediği tuhaf bir biçimde algılamaya başlamıştı. Gazetelerin endişeli bir tonda yazdığı ürkütücü olayların geçmişte olup bittiği düşüncesine kapılıyordu. Bunun neden böyle olduğunu kendisine açıklamaya da kalkışmıyordu. Marina onun bu ruh halini sarsıyordu. Bir keresinde, işle ilgili bir konuşma sonrasında şöyle demişti:

"Dinle bak, yabani bir insan oluşun fark ediliyor ve bu belki de senin için zararlı. Seni, hani ne derler, gizlenmeyen ancak gereken anı kollayan gizemli bir etkin kişi kabul ediyorlar. Senin bazı cesurca davranışlarda bulunduğun yolunda söylentiler dolaşıyor. Sen sözde Moskova ayaklanmasını yönetmişsin ve bir şeyleri yönetmeyi de sürdürüyormuşsun."

Bu beklenmedik ve tatsız bir şeydi. Samgin gülerek:

"Kahramanları işte böyle yaratıyorlar!" dedi.

Kadın ise eldivenleri ile oynayarak konuşmasını sürdürdü:

"Sen, Atinalı Timon, insanlardan nefret eden yaşamını biraz yumuşat! Dikkatli ol, jandarmalar geçmişi çok iyi anımsar, bunları yok edemezlerse nasıl yatışırlar? Senin daha sık insan içine çıkman gerekirdi."

Şakacı bir tavırla konuşuyordu. Samgin:

"Bu seni rahatsız mı ediyor? Adına gölge mi düşürüyorum?" diye sordu.

Marina, şaşkınlıkla kaşlarını kaldırdı:

"Beni mi? Sanki ben vekalet verdiğim kişinin durumundan sorumlu muyum? Ben senin iyiliğin için konuşuyorum." Eldivenini sol elinin parmaklarına geçirdi. "Bak ne diyeceğim: Mişka'yı kendin için tut; odanı toplar ve kitaplarını düzenler. Valentin'le birlikte yemek istemediğin zaman sana yemek getirir. Yazılarını da temize çektirirsin, el yazısı güzel. Alçakgönüllü, ancak hayalci bir çocuk o."

Kendini beğenmiş bir tavırla odadan çıktı ve avludan baygın sesi duyuldu:

"Valentin! Sana avluyu süpürmeni emretmiştim, bu ne böyle! Muromskaya senden şikayetçi: Gözüne gözükme. Nee? Söyleyin, lütfen! Hayır, rica ederim artık kapris yapma. Evet, evet! Kendi aklınla mı? Sen mi? Ah, şaka yapma..."

Bahçe kapısını hızla çarparak çıkıp gitti.

Samgin: 'Şimdiye dek hiç kimse sana böylesine düşünceli davranmadı dostum, öyle değil mi?' diye düşündü.

Marina'yı kendisine geçmişi anımsatması konusunda bağışladı. Onun endişeleri konusunda bazı şeyler öğrenmişti; artık birkaç dava ve kundaklama davasına ilişkin ücretli savunma işi almıştı. Ancak birkaç gün sonra, geçmiş, yeniden ve çok ani kendini gösterdi. Gece geç vakit, müşteri sandığı ve çok kibarca karşıladığı insanlar kendisini ziyarete geldi: Bunlar, boylu boslu, al yanaklı, kaba ifadeli yüzünde koyu renk gözleri olan, sade ve ciddi giyinmiş bir kadın ve beraberinde yaşlı, kel kafalı, sivri kafasında siyah ve sert saç kıvrımı bulunan yaşlı bir adamdı. Sert ifadeli, duman rengi gözlüklü adamın üzerinde yelken bezinden buruşuk ve pis bir palto vardı. Samgin kendince bir karara vardı:

'Ev sahibesi ve uşağı. Herhalde ceza davası.'

Ancak kadın masaya oturdu, eteğinin cebinden sigara paketi çıkardı ve alçak sesle:

"Soyadım Muravyeva, başka bir deyişle de Paşa. Tatyana Go-

gin bana gerekli durumda size başvurabileceğimi söyledi."

Samgin kibriti yakmaya hazırlandı, ancak yakmadı, tırnağıyla kutuya vurdu ve kadına uzatırken:

"Nasıl yardımcı olabilirim?" diye sordu.

Kadının koyu renk gözleri Klim'e ısrarla dikilmişti; arkadaşı duvarın yanındaki sandalyeye, loş bir bölüme oturdu ve orada anlaşılmaz bir şeyler söyledi.

Samgin: 'Galiba onu bir kere görmüştüm,' diye düşündü.

Muravyeva acele etmeden kibritiyle yaktığı sigarasını içmeye başladı ve Menşeviklerin, gelecek pazar günü duruma ilişkin bir raporu zanaatkârlar yönetiminde hazırlayıp sunacaklarını söyledi.

"Bizim onlara karşı çıkacak insanımız yok; bunu ciddi anlamda başaracak arkadaşımız hastalandı."

Talepkâr bir tavırla, yüksek ve kısık bir sesle konuşuyordu. Dik bakışı sevimli değildi. Samgin:

"Sözünü ettiğiniz kişi, bana Muravyeva hakkında bir şey söylemedi ve bu kişiyle hiç yazışmıyorum."

Kadın, omuz silkerek: "Tuhaf," dedi; arkadaşı ise sert bir tavırla:

"Ona gidelim," diye söylendi.

Samgin: "Toplantılarda hiç konuşmadım," diye ekledi ve gerçeği söylediği için kendisini iyi hissetti.

Adam ayağa kalkarak: "Gereği yok, ona gidelim," diye yineledi. Samgin yine onu bir yerde gördüğünü, bu sert ve ağır sesi duyduğunu düşündü. Kadın da kalktı ve sigarasını küllüğe bastırarak yüksek sesle:

"Hiç olmazsa denedik," dedi.

Kalkarken masaya çarptı, lambanın abajuru sarsıldı. Samgin onu avucuyla tuttu, kadın ise aldırmaz bir tavırla:

"Bağışlayın," dedi ve vedalaşmadan çıkıp gitti.

Samgin: 'Kibrit konusunda kibar davranmadım,' diye düşündü. 'Bu adama rastlamıştım.'

İç geçirerek sigara izmaritini kâğıt sepetine silkti.

İki gün sonra "insan arasına" çıktı. Dunyaşa'nın şarkı söylediği kulübün salonunda oturuyor, yerel avukat ve "Bitki Yetiştirici-

lerini Teşvik Derneği" başkanı Dekapolitov'un raporunu dinliyordu. Sahnede, geniş omuzlu, ancak yassı, uzun kollu ve kemikli, kır saçlı, kara kaşlı bir adam, Çar II. Aleksandr'ın portresini kapatacak biçimde duruyordu. Saçları kirpi gibi tıraş edilmişti; gaga burnunun ve sivri Fransız sakalının üzerinde kalın bıyıkları vardı. Tarihsel bir kişiliği taklit ediyor gibiydi, kaşlarını ise kasten siyaha boyamıştı. Bunun amacı, insanların tarihsel kişi ile olan benzerliğine değer verdiğini düşünmelerini önlemekti. Kıvrak ve hoş bir sesle konuşuyor, zayıf aydınlatılmış salonun loşluğuna telaşsız ve sıkıcı sözcükleri adeta savuruyordu.

"Günümüzdeki veriler, kişinin, kesin olarak 'ben ne istiyorum?' sorusunun yanıtını belirlemesini gerektiriyor."

Samgin'in önündeki şişman adam yanındakine: "Stolıpin'i cehennemin dibine göndermeyi," dedi. Yanındaki uyuklar gibi yanıtladı:

"Kesmek, iyi bir yol."

Salonda altmış kadar insan, sıralardaki sandalyelerde dalgın dalgın oturuyordu.

Yaz yağmuru gürültüyle pencere camına çarpıyor, gök gürlüdüyor, şimşek camın tozunu aydınlatıyordu; tozun içinde siyah bir sıçan iki çömlekçi borusu arasında sıçrıyordu. Borular havaya açılmış parmaksız el gibiydi. Hoş olmayan sıcak, ağır bir koku salonu dolduruyor, Samgin'in arkasında birisinin karnı sürekli gurulduyordu. Samgin'in yanında oturan birisi her gökgürültüsünden sonra sol eliyle haç çıkartıyor ve Samgin'e dirseğiyle çarptıktan sonra "pardon," diye fısıldıyordu.

"Karşımızda birkaç siyasi partinin programı bulunuyor," diye anlatıyordu konuşmacı.

Samgin konuşmacının kime benzediğini uzun süre düşündü. Hiç kimseye benzetemedi ve Dunyaşa gelmiş olsa onu sevinçle karşılayacağını düşündü.

Onun önünde, yanda, Marina'nın eski vekili oturuyor ve teselli edici bir tavırla gülümseyerek, yanındaki şişman, sakallı ve yağlı boyunlu adama bir şeyler anlatıyordu.

Konuşmacı: "Siyaset ve etiğin bir arada bulunamayacağı kanısı hakim," diyordu. Cebinden bir mendil çıkartmıştı ve onu sallı-

yordu: "Ancak bu tümüyle yanlış bir kanı ve köşe yazarlarına ait; siyaset, hukuk ölçütlerine göre yapılır..."

Gök gürültüsünün sesi onu şaşırttı, şakaklarını mendille sildi ve gözünü kırparak yana doğru bir adım çekildi. Salon gürültüyle sarsıldı, pencerelerin camları zangırdadı; Marina'nın vekili ise sandalyesinde sıçrayarak oldukça anlaşılır bir sesle:

"Bu temyiz için gerekçe değil," diye söylendi.

Konuşmacı yeniden söze başladı ancak daha çabuk ve birisine kızmış bir tarzda konuşuyordu. Samgin tuhaf bir tümce yakaladı:

"Her liseyi bitiren genç, üniversiteye girmiyor, Afrika'da dolaşan tüm gezginler de kıtanın merkezine gitmiyor..."

Samgin'in arkasında oturan birisi: "Doğru," dedi ve yüksek sesle güldü.

Samgin dikkatini konuşmacıya veremiyor, söylediği sözler çok bildik geliyordu. Dekapolitov öne doğru eğilerek:

"Biz nihayet olası sınırlara ulaştık ve ele geçirdiğimiz mevzileri güçlendirerek elimizden geleni yapabilmek için durmalıyız. O noktada tarih, hangi yönde ve nasıl yolumuza devam edeceğimizi bize gösterecek. Söyleyeceklerim bu kadar," dediğinde Samgin çok memnun olmuştu.

İlk sıradan koca kafalı, kel bir adam ayağa kalktı ve bağırdı:

"Çeyrek saat ara verilecek! Arzu edenlerin tartışma için adını yazdırmasını rica ediyorum."

Aynı biçimde, başka birisi haykırarak:

"Siz ne söylüyorsunuz, azizim, sahnenin önüne masa koydular mı? Sahneye masa koymak gerekirdi. Sahneye..." dedi.

Samgin, ciddi, ağırlığı olan yurttaşların neler söylediğine kulak vererek ve mermer merdivenlerden ağır ağır inerek büfeye gitti.

"Dekapolitov sağduyulu görüş belirtti."

"Evet! Köylücükler, nişadırın sarhoşu etkilediği gibi, onları etkiliyor."

"Kendileri ortalığı sallamaya başladılar, şimdi de her şey sallanmaya başladı."

"Ah, anneciğim! Kediyi kulübeden at, çünkü beni tırmalıyor..."

Tanıdık avukatlar Klim'le soğuk bir tavırla selamlaşıyor, elini

konuşmadan ve aceleyle sıkıyorlardı; Marina'nın eski vekili, kısa bacaklarıyla küçük adımlar atarak ona doğru yaklaştı ve:

"Ee, nasıldı? Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Ardından da kendisi ekledi:

"Ne müthiş bir yağmur!" Sonra da ufak tefek, bıyıklı bir adamın yanına giderek öfkeyle: "Dinleyin bay Onufrienko, artık iki hafta geçti..." dedi.

"Geçtiyse geçti, ne olacak?"

Konuşma konusundaki tartışmaya kalmak istemeyen Samgin eve gitti. Sokaktaki hava şaşırtıcı derecede güzel ve hoş kokuluydu; koyu mavi gökyüzünde gümüşi ay adeta eriyor, kaldırımda su birikintileri parlıyor, ağaçların karanlık koyu yeşilliğinden mavimsi su damlaları düşüyor, binalarda pencereler açılıyordu. Dar sokağın karşı kaldırımında iki kişi yürüyor ve birisi: "İhtiyarcıkları endişelendirdiler," diyordu.

Sokağın ıssızlığına açılmış bir pencereden güzel bir ses yayılıyordu:

"İsterdim, tek bir sözcükle,
Anlatmak, ne varsa yüreğimde..."

"Tepki!" diye pencereye bağırdı yürüyenlerden birisi ve gülerek daha hızlı yürümeye başladılar.

Samgin, taze havayı ve çiçek kokularını zevkle içine çekerek: 'Çok taşra işi bir şaka,' diye düşündü.

Birkaç gün sonra hükümet Duma'yı dağıttı ve Kadetler köylüleri askere adam vermeme ve vergileri ödememe konusunda ikna ederek bir bildiri yayınladı. Bezbedov, gazeteyi sallayarak hırıldıyordu:

"Şeytanlığa bak! Anayasa ise anayasa, bu ise üç ayaklı masayı oturtmak gibi bir şey. Budalalar! Şimdi yeniden genel grevleri bekle dur..."

Samgin: "Kentlerin tepkisi ne olacak?" diye sordu.

"Kentler de ne ki? Koyun çok ama keçi yok; koyunların ardından yürüyeceği birisi de yok."

Samgin, Bezbedov'un içinde bulunduğu ruh durumunda bulu-

nan ve bu güvercin yetiştiricisinden daha akıllı olan yüz binlerce insanın yaşadığına emindi; ve kasten, ona duyduğu antipatiden dolayı ve aptallığından bir kez daha emin olmak amacıyla ona soru yöneltmeye başladı: Ne düşünüyordu? Ancak Bezbedov kızardı, yüzü kabardı, beyaz gözleri kudurmuş gibi patlak bir hal aldı; başını sallayarak, avucuyla boynunu sıvazlayarak:

"Beni sınavdan mı geçiriyorsunuz?" diye sordu. "Ama ben aptal değilim! Duma dediğiniz boyundaki şah damarı gibidir, işi beyine kan gitmesini sağlamaktır ve bunun için de bizim çılgın yaşamımıza katılmıştır! Kadetler ise baş kaldırıcı rolü üstleniyor. Vergiler ödenmeyecekmiş! Ne yani, ben kibrit almayacağım da gözlerimin parıltısıyla mı ateş yakacağım?"

Masaya yumruğuyla vurarak bağırdı:

"Bana sakin bir yaşam sağlamaları için vergilerimi ödeyeceğim -Evet mi, hayır mı? Yönetim benim yaşamımı korumak zorunda değil mi?"

Sandalyede sallanıyor, elleriyle masadaki kap kacağı yerinden oynatıyor, sandalye gıcırdıyor, kap kacak zangırdıyordu. Samgin ilk kez onu böylesi bir coşku nöbeti içinde görüyor ve bu coşkuya yalnızca Duma'nın dağıtılışının neden olduğuna inanmıyordu.

"Sol elinle çok hızlı vuramazsın! Siz nasıl isterseniz öyle yapın, ama vurmak gerekiyor! Herhangi bir ayakkabı tamircisinin göbeğimi deşmesini istemiyorum. Evimi kundaklamalarını da arzu etmem! İşte dün bir kasabadaki kadın işçinin koruma ajanının karnını deştiğini ve evini kundakladığını duydum. Bu benim, Kara Yüzler'in, mutlakiyet yönetiminin ya da saçma sapan şeylerin yanında olduğum anlamına gelmez. Ama eğer siz devleti yönetmeye soyunduysanız, yönetin, yüzünüzü şeytan görsün! Benim huzur isteme hakkım var..."

Aydın bir kişinin güçlü duygu patlamaları yaşamamasını temel özellik sayan Samgin, yine de Bezbedov'a karşı olan antipatisinin nefret aşamasına geldiğini hissediyordu. İçinden, onun kızarmış, terli yüzüne, yuvalarından fırlamış gözlerine bir şeyle vurmak, yüzüne kaba sözcüklerle haykırmak geliyordu. Samgin'in tüm bunları yapmasını engelleyen şey, böylesine alçaltıcı ve vahşi bir isteğin nasıl olup da kendisinde ortaya çıktığı düşüncesinin doğurdu-

ğu şaşkınlıktı. Bezbedov ise sonu gelmez bir biçimde, kudurucasına, soluğu kesilerek, hırıldayarak konuşuyordu.

"Bana anarşistlik aşılamayın. Anarşizmi aşılayan yalnızca yönetimin güçsüzlüğüdür. Evet! Yalnızca lise öğrencileri düşüncelerin insanı eğittiğine inanır. Saçma! Kilise iki bin yıldır şunu telkin ediyor: 'Birbirinizi sevin', 'Görüş birliğine varın' kilise nasıl bir şarkı söylüyor? Benim evim tek katlı, komşumunki ise üç katlı ise görüş birliği olur mu?" diye aniden sözünü bitirdi.

Samgin, yüksek sesle gülerek: "Böylesine heyecanlanmanız sizin için zararlı," dedi ve bahçeye, bitişik evin kör duvarının gölge içinde bıraktığı köşeye gitti. Orada yere raptedilmiş masanın yanında, yarı yuvarlak, çimle kaplı bir oturma yeri yükseliyordu. Bahçenin bu köşesi tümüyle nemli, hüzünlü ve karanlıktı. Sigarasını içerken Samgin ellerinin titrediğini gördü.

'Bu sersem düşünceleri ve duyguları ne kadar kabalaştırıyor,' diye düşündü ve bu tür insanlara sık rastladığını anımsadı. 'Örneğin: Tagilskiy, Stratonov, Ryahin. Ancak bunların hiçbirisi bu adam kadar antipati uyandırmadı.'

Bugün Bezbedov endişenin yanı sıra, ezici bir duygu da uyandırmıştı. Birkaç dakika sonra Samgin, Bezbedov'u düşünmenin alçaltıcı bir şey olduğunu düşündü. Bu onu tuhaf, tümüyle gereksiz düşüncelere itiyordu. Kişisel değer duygusu, bu düşüncelere kararlılıkla karşı çıkıyordu.

Marina, Kadet partisinin çağrısına alaycı bir yaklaşım göstermişti.

Kaşlarını ve kirpiklerini oynatarak: "Artık işin tadını kaçırdılar," dedi. "Bu, öfkeden kaynaklanan bir şey. 'Boş kaşıkla başkasının pilav tabağına saldırmak.' Bunu, Çar, toprak ağalarının topraklarına dokunmayacağını açıkladığında yapmak gerekirdi. O zaman, belki de, köylü sınıfı ellerini sallardı..."

Marina yüzüne dantelli mendilini sallayarak düşünceli bir tavırla:

"Kadetler Lidiya'ya öylesine sövdüler ki, ormanı bile satmak istedi ama dün bana Turçaninovların Otradnoye'deki malikânesini alıp almamak konusunda akıl danıştı. Kadının canı sıkılıyor.

Otradnoye güzel bir malikâne. Benim bu çiftlik için rehin senedim var. Yaşlı Turçaninov, Nis'te öldü, varisi ise bir yerlere kayboldu..." dedi. Soluk aldı ve biraz sustuktan sonra, dudaklarını ıslık çalmaya hazırlanıyormuş gibi büzdü. Daha sonra bir karar vererek: "İşte böyle," dedi.

Mişa, Samgin'in yaşamına sessizce girdi. Yardımcı uşak olarak başladı; kâğıtları çok çabuk temize çekemiyor ancak çok okunaklı ve hatasız yazıyordu; az konuşuyor, Samgin'in yüzüne genç bir kız gibi itaatkâr bir tavırla, neredeyse hayranlıkla bakıyordu. Temiz giyimi ve düz taranmış saçlarıyla kabul odasının girişinde, avluya bakan pencerenin yanındaki küçük bir masada oturuyor ve sağ omzunu kaldırarak, kâğıdı düzgün ve yuvarlak harflerle dolduruyordu. Kitap okumak için izin istemiş ve bu izni aldıktan sonra sessizce:

"Çok teşekkür ederim," demişti.

Kitapların ardında daha da fark edilmez olmuştu. Sorumluluklarıyla ilgisi olmayan hiçbir şeyi asla sormuyordu; yalnızca, köşesine geçtiği ikinci veya üçüncü gün ürkek bir sesle:

"Klim İvanoviç, sormama izin verir misiniz: Devrim sona erdi mi?" diye sormuştu.

Soru öylesine beklenmedikti ki, Samgin şaşkınlıkla delikanlıya bakarak son sözcüğü yineledi:

"Sona erdi."

Ama daha sonra: "Bu seni neden ilgilendiriyor?" diye sordu.

Mişa, biraz duraklayarak: "İşte... öylesine," diye yanıt verdi ve başını eğerek, alçak sesle kendisini haklı göstermeye çalıştı: "Herkes ilgileniyor."

Samgin çocuğun budala olduğunu düşündü ve anımsanacak yönü olmayan bu sıradan olayı unuttu. Yaşam gerçeği, çok daha önemli olayları unutma alışkanlığını büyük bir çabayla eğitiyordu. Sonsuz bir zincirin halkaları olarak birbirini izleyen olaylar, zamanı durmaksızın ileriye sürüklüyor ve zaman, bir dağın altına yuvarlanırcasına, çabucak ve fark ettirmeden ortadan yok oluveriyordu.

Gazeteler hemen her gün mallara el koymalardan, tutuklama-

lardan, askeri mahkemelerden, asılan "soyguncular dan" söz ediyordu. Hükümet mizah dergilerinin yayımını durdurmuş, gazeteleri kapatmıştı; monarşist örgütler giderek daha etkin terörist hareketlerde bulunmaya başlamış, gericilik intikamcı, kudurmuş bir özellik kazanmıştı. Bu hareket, daha az, ancak giderek zayıflayan, kudurmuşçasına bir karşı koymaya yol açmıştı. Samgin tüm bunları görüyor, anlıyor, bunları işitip okuduğu saatlerde bu olaylara çok üzülüyordu. Ancak farkına varmadan, bu olayların artık devrimci anlamını yitirdiğine, zor kullanmanın hareketsizlik yarattığına kendisini inandırmaya başlamıştı. Olaylar "kuru tehdit" özelliği kazanmaya başlamıştı; şimşek ve gök gürültüsü çok fazlaydı, ancak yağmur yağmıyordu. Aynı zamanda kent yaşamını izleyerek, "sakinleşme" sürecinin, bir sis gibi aşağılardan, yerden yükseldiğine ve bu sisin giderek yoğunlaştığına kanaat getiriyordu. Özellikle Marina ile yaptığı yaşama ilişkin söyleşiler sırasında her şeyi kolayca unutuyordu. Ona mallara el koyma hakkında ne düşündüğünü sorduğunda, Marina tırnaklarını inceleyerek gülümsemiş:

"Anlamıyorum. Bu belki de 'çatışmanın sonu'nun, çapulcuların harekete geçtiğinin, belki de devrimin tüm gücünü harcadığının işaretidir. Sen daha iyi bilirsin," diye yanıtlamıştı.

Samgin: "Sanki çatışmalar sona erdiği için üzülüyor gibisin?" diye sorduğunda, Marina başka bir şeyden söz ederek soruyu yanıtlamadı.

"Dinle bak, genç Turçaninov ortaya çıktı; ona Otradnoye malikânesindeki veraset hakları konusunu onaylatmak ve üzerine geçirmek gerekiyor. Ben mahkemede işlerin ağır yürümesi için çaba göstereceğim. Lidiya, galiba malikâneyi satın almaya karar verdi."

Gülerek, serçe parmağındaki şeytan tırnağını çekmeye çalışırken, Lidiya'yı taklit ederek burnundan konuşmaya başlamıştı:

"Onun yeni bir düşüncesi var: Biliyor musun, Stolıpin'in siyasetine uygun olarak kültürel alt yapıları yenilemek, çiftçileri yetiştirmek gerek."

Bir insanın aptal olduğunu söz söylemeden anlatmak için yaptıkları gibi, parmağıyla alnına vurarak, Marina uyuşuk ve renkli sesiyle konuşmasını sürdürdü:

"Kadınlar, diyor, ev sahibesi olarak ülkenin yaşamına katılmalı, devrimci kadın olarak değil. Rus kadınları özellikle tutucu olmak zorunda. Çünkü Rusya'da erkekler hayalci."

Olay, Marina'nın evinde, küçük ve rahat odasında olmuştu. Terasa açılan kapı açıktı ve ılık rüzgâr bahçedeki ağaçların yapraklarını yavaşça yokluyordu; küçük beyaz bulutlar ayı okşayarak gökyüzünde dolaşıyor, masadaki semaverin nikeli mavi gibi görünüyor, gri kelebekler lambanın pembe abajurunda hışırdıyor, ateşinin üzerinde uçuşuyor ve yok oluyorlardı. Marina çok geniş beyaz bir kaput giymişti ve geniş kol ağızlarından çıplak ve mavimsi kolları görünüyordu. Klim geldiğinde özür diledi:

"Ev giysisiyle olduğum için bağışla, çok sıcak! Biraz kiloluyum..." Elini göğsünün ve kalçalarının üzerinde dolaştırır gibi yaptı; bu hafif ve kendini beğenmiş davranış Samgin'i istek dışı bir heyecanla:

"Öyle güzelsin ki!" demek zorunda bıraktı!

"Öyle mi? Dikkat et, âşık olma!"

"Yasak mı?"

Son derece yalın bir tavırla: "Olabilir, ama gereği yok," dedi ve Samgin'de lirik bir ruh hali yarattı. Bu ruh hali içinde de Marina'yı dinliyordu.

"Kısa bir süre önce ona şöyle dedim: Lidiya, neden sararıp soluyorsun? Evlenebilirsin, örneğin şu Samgin'le evlenebilirsin." 'Ben,' diyor, 'yalnızca bir soylu ile evlenebilirim ama uygun birisi yok. Uygun kişi ise soyluluğun tarihsel rolünü unutmamış, şu tirada sadık biri olmalı: Ortodoksluk, otokrasi, ulusçuluk.' Ee, ben de ona, 'güzelim, böyle birisini yüz yıl beklersin!' dedim, kızdı."

Samgin ona çok şey sormak istiyordu, ama yalnızca:

"Bezbedov nasıl birisi?" diye sordu.

Marina, geniş tabaktan bisküvi seçerek ona baktı, biraz gözlerini kıstı, yavaşça ve isteksizce yanıtladı:

"Kendin görüyorsun: Dünyaya hizmet etmek istemiyor, kendisine de edemiyor." Ve aynı anda bu sözleri düzeltmek istercesine telaşla sürdürdü:

"Komik bir adam. Güvercinlerinin kentin en iyileri olduğu konusunu uyduruyor; bu nedenle bir ödül aldığını söylerken yalan söylüyor, zira ödülü meyhaneci Blinov almıştı. Eski avcılar, onun güvercinliğinin kötü olduğunu ve yalnızca kuşları bozduğunu söylüyorlar. Kendisini özgür bir insan olarak görüyor. Özgürlüğü amaçsızlık olarak sayarsak, bu belki de doğrudur. Genelde aptal bir insan değil. Ama sonunun kötü olacağını sanıyorum..."

Akıcı konuşmasını dinlerken Samgin kıskançlık hissediyordu; kadın güzel, yalın ve net konuşuyordu. Kendisinin konuşması ise renksiz ve şu lambanın üzerindeki kelebekler gibi huzursuzdu. Yeniden Lidiya hakkında konuşmaya başladı; ama artık daha sıradan ve çekiştirir bir tarzda konuşuyor, örneğin Lidiya'nın uyumsuz giyindiğini, okuduğu kitapları iyi anlayamadığını, "Tanrısal Kent" derneğini iyi yönetemediğini belirtiyordu. Aniden şöyle dedi:

"Aydın konumundaki insanlar iki gruba ayrılıyor: Bazıları saat rakkası gibi sallanıyor, diğerleri ise kadran göstergeleri gibi, sanki sabahı, öğleni, akşamı ve geceyi gösteriyormuşçasına dönüp duruyor. Ancak zaman onların iradesine bağlı değil! Hayal gücüyle dünya hakkındaki görüşünüzü değiştirebilirsiniz, ama aslında değişen bir şey olmaz." Söylediği bu sözlerle Lidiya hakkındakiler arasındaki bağı Samgin kavrayamadı; ancak bu sözler sanki onu, karşısına açmayı başaramadığı ama şimdi kendiliğinden açılan bir kapının önüne koymuştu. Marina'nın kendisi, inançları ve dünya görüşü hakkında neler söyleyeceğini bekleyerek sustu.

Göğsünün üzerindeki danteli parmaklarıyla çekiştirerek: "İşçiler fabrikaları, köylüler toprağı, aydınlar ise yönetimi istiyor," dedi. "Tüm bunlar, kuşkusuz hem gerekli hem de gerçekleşecek şeyler, ancak senin gibi insanları bu tatmin edecek mi?"

Samgin ışığa tuttuğu eski kristal kadehteki şaraba bakıyordu: Şarap, Marina'nın gözleri gibi, altın rengindeydi. Marina'nın sorusunda kendisi açısından tehlikeli bir şey hissetti ve düşünmeye başladı: Bu ne olabilirdi? Aniden, bugün burada kendisinden söz edecek olursa, Marina'nın Bezbedov hakkında söylediği sözlere benzer bir şeyler söyleyeceğini anladı. Bu onda tedirgin edici bir

şaşkınlık yarattı ve şarabını yudumlayarak kendi kendine yineledi: "Dünyaya hizmet etmek istemiyor, kendisine de edemiyor", "Özgürlük, amaçsızlıktır". Gözlüğünü düzelterek dikkatle ve güvensiz bir tavırla ona baktı ancak kadın hâlâ dantelle oynuyordu ve yüzü sakindi; gözleri düşünceli bir tavırla kelebeklerin uçuşuna takılmıştı. Daha sonra çay peçetesini sallayarak onları kovalamaya başladı.

"Ne kadar çok kelebek var. Kapıyı kapatırsak da çok boğucu bir hava olacak!"

Samgin'in coşkulu ruh hali yok olmuştu. Bekleyecek bir şey yoktu; bu kadın kendisi hakkında bir şey söylemeyecekti. Ayağa kalktı. Kadın onunla vedalaşmak için elini uzattığında göğsünü örten sabahlık açıldı, iç çamaşırının pembemsi, şeffaf ipeği ve meydan okurcasına duran dik göğüsleri bir an göründü.

"Oh," dedi, sabahlığı kapatarak. O anda Samgin onun beyaz çoraplı bacaklarının dizlerine kadar olan bölümünü gördü. Bu belleğinde yer etmesine karşın onu heyecanlandırmadı, hatta düşmanca düşünmek durumunda bıraktı:

'Taştan yapılmış gibi. Herhalde bedeni konusunda da para konusunda olduğu kadar cimri.'

Ancak para konusunda kadın ona karşı cimri davranmıyordu. Bir keresinde Samgin'in evinde otururken onun postadan gelen kitap paketlerini görmüş:

"Kitaplara çok para harcıyorsun!" diyerek dostça sormuştu: "Senin maaşını artırmak gerekmiyor mu?"

Samgin kabul etmemiş ama Marina maaşını iki kat artırmıştı. Şimdi bunu anımsadığında, artırımı yetişkin bir adam olarak utandığı için kabul etmediğini de anımsadı: Özellikle Rus köşe yazarlarının yapıtlarına ve yabancı dilden çevirilere abone oluyor ve okuyordu. Nedense bunu Marina'nın bilmesini istememişti. Ciddi kitaplar kendisini yoruyor siyasal edebiyat ve basın ise sinirlendiriyordu. Marina, liberal basın hakkında:

"Sevgilisi elinden kaçmış histerik kadın gibi bağırıyor ama aslında bu sevgili onu çoktan usandırmıştı," demişti.

İki gün sonra Samgin bahçede oturuyordu; Bezbedov'un güvercinlerini görme ricası karşısında tavizkâr davranmıştı. Bezbe-

dov çatıdan sarkıyor, bir eliyle bacaya sarılıyor, diğer elindeki süpürge ile dengesini sağlıyordu; kuşaksız gömleğinin ve geniş pantolonunun oluşturduğu biçimsiz görünümü, baş biçiminde bir mantarla kapatılmış bir şişeyi anımsatıyordu. Bulanık ve sıcak havada on kadar güvercin alçaktan ve ağır ağır uçuyordu. Bezbedov böğürürcesine bağırıyor ve ıslık çalıyordu. Ama işte, çatıdan atlamak istercesine aşağı doğru eğildi ve kederli bir tavırla:

"Bana mı?" diye sorarak haykırdı: "Klim İvanoviç, size geldiler!"

Marina ve beraberinde kısa boylu, ancak yapılı bir adam geliyordu. Adamın beyaz bir giysisi, sol kolunun yeninde siyah bir şerit, kolunun altında baston, elinde gri eldivenler, başında ensesine yıkılmış bir Panama şapka vardı. Yüzü esmer ve ince hatları düzgündü; kemerli burnu, parlak, sivri sakalı ve bükülü bıyıkları Samgin'e, "Üç Silahşörler"den birisini anımsatıyordu.

"Tanıştırayım," dedi Marina. Turçaninov. Samgin."

Turçaninov dalgın bir ifadeyle soğuk elini Samgin'e uzattı, açık mavi gözleriyle bir an baktı, alçak sesle ve şaşkınlıkla:

"Çatıdaki bu adam ne yapıyor?" diye sordu.

Marina, Bezbedov'un uğraşısının ne olduğunu açıkladıktan sonra:

"Valentin, çay getirmelerini söyle!" diye bağırdı.

Samgin'in evinin girişinde Marina, Vsevolod Pavloviç'in miras haklarının onaylanmasına ilişkin Samgin'in aldığı davayı üstlenmeyi önerdiğini açıkladı.

Turçaninov, oldukça yüksek bir sesle: "Evet, lütfen, sizden çok rica ediyorum," dedi ve küçük, memesiz, doğrudan kafatasına yapışık kulakları kızardı. Marina'ya hitaben, utangaç bir tavırla: "Çevreye karşı doğru yaklaşım duygumu yitirdim. Burada her şey çok uzak gibi görünüyor ve yüksek sesle konuşma isteği duyuyorum... Sekiz yıldır burada değilim."

Flanel pantolonunu çekiştirerek, bacaklarını sandalyenin altına uzattı ve hoş bir gülüşle tebessüm ederek:

"Yeniden burada bulunduğum için mutluyum," dedi.

Marina:

"Paris'te olmak güzel olurdu," dedi.

Turçaninov: "Bu çok basit," diye belirtti. "Orası dünyanın en güzel kenti, Fransa ise Paris demektir."

Turçaninov, her şeyi çok ciddi ve hoş, üst sınıf öğrencileriyle ilk kez sohbet eden genç öğretmenlerin konuşma tonuyla anlatıyordu. Bu arada, Paris'te en iyi terzilerin ve en eğlenceli tiyatroların bulunduğunu da belirtti.

"Berlin'de Stanislavskiy Tiyatrosu'nu izledim. Çok özgün bir şeydi! Ama, biliyor musunuz, bir tiyatro için fazlasıyla ciddiydi ve tiyatro gibi değildi, sanki..." Omuzlarını kaldırarak ellerini açtı ve uygun sözcüğü buldu:

"'Kurtuluş Ordusu'. Biliyor musunuz, general Buts ve yaşlı kızlar Zebur okuyorlar, günahlar için pişmanlık çağrısında bulunuyorlar... Ben de: 'Öyle değil mi?' diye soruyorum." Yeniden Marina'ya dönmüştü. Marina canlı ve iyi niyetli bir yanıt verdi:

"Ah, hayır, hayır! Bu çok ilginç!"

Samgin onun iyi niyetine ve destekleyici gülümsemesine inanmıyordu; Turçaninov ise güçlü olmayan, donuk bir sesle, giderek ilgi duyarak ve yakınırcasına konuşmasını sürdürdü:

"Ve şu baldırıçıplaklar ve serseriler! Ben kuşkusuz demokrat bir insanım, –Fransa'da ise herkes demokrat– burada ise kendimi, annem Fransız olmasına karşın Narodnik gibi hissediyorum. Ama neden baldırıçıplaklar? Bunun zararlı bile olduğunu düşünüyorum. Sanat... estetik olmalıdır. Stanislavskiy, kirli ve yırtık pırtık giysiler içinde dolaşıyor; tuhaf bir kişi olan Vanya Dayı, profesörün sırtına ateş ediyor, neden? Bu anlaşılır gibi değil! Ve iki adımdan isabet ettiremiyor! Üzgün ayyaş Beranje'yi anımsatan tumturaklı laflar ediyor, bu son derece bayat bir şey! O adam artık Fransa'da unutuldu. Genelde Fransızlar bunları hiçbir zaman anlayamazlar. Onlar, tüm bunların artık söylendiğini, konunun yalnızca bilinen bir şeyin güzel bir yinelenişinden ibaret olduğunu biliyorlar." Elini kaldırarak ve parmağıyla tavanı göstererek Marina'nın yüzüne baktı: "Biçim!" diye haykırdı. "Düşünceler –bağışlayın– kadın gibidir, çok farklı değildir; onların çekiciliğinin gizemi giydiriliş biçiminde yatar."

Rahatlamış gibi soluk alarak sustu; anlaşılan kendisine ağırlık veren her şeyi söylediği için memnundu.

Mişa çaya davet etti, Marina ve Parisli çıktılar; Samgin orada kaldı ve birkaç dakika odada dolaştı, Parislinin hafif sözcüklerini yeniden değerlendirdi. Bezbedov'a geldiğinde Marina çay koyuyor, Turçaninov ise Valentin'e:

"Moskova ve Paris ittifakı, III. Aleksandr'ın barışa yaptığı en büyük hizmettir; ancak bunu Fransa'da bizdekinden daha iyi anlıyorlar," diyordu.

Bezbedov başını sallayarak: "Bizim anlamaya zamanımız yok, çünkü sürekli devrim yapıyoruz," diye karşılık verdi. Beyazımsı gözleri ve bir şey sürülmüş saçları yağlı gibi parlıyordu; üzerinde küçük yakalı bir gömlek vardı ve çenesinden kareli kravatına ter damlıyordu.

Turçaninov: "Devrim, Fransızların büyük geçmişidir," dedi ve bir genç kızınkini andıran kansız dudaklarını yaladı.

Marina, Samgin'e öbür gün sabah Otradnoye'ye bir gezi düzenlendiğini, kendisinin, Lidiya'nın ve Vsevolod Pavloviç'in gideceğini, onu da davet ettiklerini belirtti. Samgin, konuşmadan, eğilerek selam verdi. Marina kalktı, Turçaninov da gitmek istiyordu ancak Valentin beklenmedik bir sıcaklıkla onu ikna etmeye çalıştı:

"Kent boş, görecek bir yer yok, siz bana Paris'i anlatsanız. Kalın! Şarap içeriz..."

Turçaninov, Marina'nın elini öptü ve kaldı; Marina ise kapı merdivenine çıkarak kendisini geçiren Samgin'e:

"Ne eğlenceli bir çocuk! Valentin'e neler anlatacağını dinle, bana da anlatırsın, güleriz. Eh, hoşça kal, asık yüzlü adam! Öff ne sıcak!.." dedi.

Marina gitti. Samgin merdivende duruyor ve dinliyordu; açık pencereden konuğun telaşlı tenor sesi duyuluyor ancak sözcükler anlaşılamıyordu. Bezbedov'a gitmek istemiyordu ama gitmemek de nazik bir davranış olmazdı; sigarasını yakarak içeriye girdi. Onun gelişine aldırmadılar. Turçaninov sırtı kapıya dönük, Bezbedov ise yan oturuyordu. Masaya dirseğiyle dayanmış, bir elinin parmaklarını karışık saçlarının arasında dolaştırıyor, diğer eliyle de şarap yemişlerini ağzına atıyor, onları ağır ağır çiğniyor, Mader şarabını yudumluyor ve Turçaninov'a yüzünde cıvık bir gülümsemeyle bakıyordu. Turçaninov ise ona doğru eğilmiş, elinde

bardağı tutuyor ve konuşuyordu:

"Putperestçe bir sadelik! Restoranda elimde bir gazeteyle oturuyordum; karşımdaki masada da çok hoş bir genç kız oturuyordu. Aniden bana: 'Siz herhalde pantolonuma baktığınız kadar okuduğunuz şeye ilgi göstermiyorsunuz,' dedi. Bacak bacak üstüne atmıştı..."

"Hay Allah," diye söylendi, Bezbedov. "Buna, 'başka söze gerek yok!' denir."

"O, hayır, yanılıyorsunuz!" diye neşeyle haykırdı Turçaninov. "Bu zevk kızı değil, Sorbonne öğrencisi, çok saygıdeğer bir burjuvanın kızıydı. Daha sonra subay olan kardeşi ile de tanıştım."

Bezbedov yavaşça ve şaşkınlıkla ıslık çaldı. Sandalyede sallandı, yüzünü buruşturdu, hırıldadı ve terledi. Bu sohbeti derinleştirmenin onun için güç olduğu açıktı. 'Sorusu olmadığı', bundan dolayı sıkıldığı anlaşılıyordu; konuşmamak için yemiş yiyordu. Turçaninov ise hevesle anlatıyordu:

"Bulvarda bir erkekle bir kadın yürüyor, erkek küçük tuvaleti için pisuvara gidiyor ve bu kadını hiç utandırmıyor; duruyor ve bekliyor."

Bezbedov burnundan hızla soludu.

"Evet, Rus adetleri açısından bu gülünç ve biraz ayıp ama onlarda doğal. Fransızlar genel olarak ikiyüzlülükten uzak bir ulus."

Batmakta olan güneşin ışıkları avludan pencereye vuruyordu ve odada bulunan her şey sanki kırmızımsı bir toza bulanmış, bitkilerin yeşilliği ise kararmıştı. Kristal tabaktaki ev yapımı kurabiyelerin üzerinde sinekler dolaşıyordu.

Bezbedov: "Evet, insanlar yaşıyor," diye derin bir iç geçirdi. "Bizde ise ya savaş ya da devrim var."

"Bu korkunç bir şey!" diye üzülerek yanıt verdi Parisli. "Bunun nedeni paranın yetmemesi. Madam Muromskaya ise Fransa'da liberallerin borç alınmasına karşı olduklarını söylüyor. Ama, bakın, bu siyaset midir? İnsanlar yoksul olmak istiyor... Fransa'da devrimi zengin burjuvalar iflas etmiş soylulara karşı yaptı ama kralı ellerinde tuttular; halbuki sizde, yani bizde olanları anlamak çok güç. Devrimi kim yapıyor?"

Bezbedov başını salladı ve avuçlarını dizlerine vurarak, boğulurcasına kahkahayla gülmeye başladı:

"İşte bu önemli, kim yapıyor?"

Turçaninov, Valentin'in gülme nöbetinin geçmesini bekledi ve alınmış gibi:

"Benim kanım şu: Devrim, daima zenginler tarafından yapılır..." dedi.

"Çok doğru!" diye haykırdı Bezbedov.

Samgin fark ettirmeden odadan çıkarken öfkeyle düşünüyordu: 'Bu semiz domuz, rol yapıyor! Genç adamın kendisine bir şeyler öğretmekten hoşlandığını çok iyi anlıyor. Yalnızca kendisi karikatür gibi olmakla kalmıyor, yanında bulunan kişiyi de karikatür durumuna sokuyor.'

Marina'nın Bezbedov hakkında söylediklerinden sonra, Samgin, ona olan antipatisinin daha da arttığını ama bu durumun onu güvercin yetiştiricisinden uzaklaştırmadığı gibi, yaklaştırdığını da hissediyordu. Bu hem kötü hem de anlaşılmaz bir şeydi.

Ertesi sabah Otradnoye'ye giden hasırdan örme bir arabada sallanarak oturuyordu. Hâlâ çimenlerin üzerinde kırağı parlıyordu ama hava boğucuydu. İri ve alaca atların tırnakları altından sıcak ve yakıcı bir toz uçuşuyor, atların terinin sert kokusu otların sarhoş edici kokusuyla karışıyor ve ağır bir uyku hali yaratıyordu. Köy yolunun her iki yanında, ovalarda, sebze bahçelerinde mujikler ve kadınlar çalışıyordu; uzaklarda, sisin ardında, Monastır koruluğunun saf bitki örtüsü kımıldanıyordu. Araba rahatsızdı; sert yayları çok kötü sarsıyor, Samgin uyuyamıyordu; yalnız seyahat ettiği için keyifsizdi de. Marina'nın arabasındaki yerinde Bezbedov, arabacı yerinde ise Marina'nın sakallı, korkunç görünümlü kapıcısı oturuyor ve sürekle atlarla konuşuyordu. Sesi gırtlaktan geliyor, sözcüklerinde sonbahar rüzgârının soğuk ve kuru ıslığını anımsatan bir şey duyuluyordu. Ayrıca alnının ve yanaklarının derisi sıyrılmışçasına, doğal olmayan kırmızılıkta bir yüzü vardı. Gür ve koyu sakalı yapıştırma gibi duruyordu. Daha kentte, arabaya binerken Samgin:

'Ne kadar gözü dönmüş bir yüz,' diye düşünmüştü. Kent dışı-

na çıktıklarında: "Doğum yeriniz neresi?" diye sordu.

"Guryev'denim. Ural nehrinde böyle bir kent var. Daha önceleri adı Yaitskiy'di."

"Kazak mısın?"

"Kazağım. Askerden ayrılalı çok oldu."

"Neden."

"Öyle işte... sevemedim."

Samgin'in canı başka bir şey sormak istemiyordu ama Kazak bir süre sustuktan sonra söylendi:

"Neyi seversen sev, her şey parmaklarının arasından kaçıyor ve yakalayamıyorsun."

Samgin: 'Bunu bir yerde okudum ya da duymuştum,' diye düşündü ve içini sıkıntı bastı. Gün, sıcak, ova, yol, atlar, arabacı ve çevresindeki her şey çok tanıdıktı ve tüm bunlar edebiyatçılar ya da ressamlar tarafından da çok kez betimlenmişti. Yolun kenarında büyük bir anız yığını tütüyor, gri küller çevreye yayılıyor, bir an parıldıyor, altın rengi kırmızımtırak solucanlar gibi titreyerek bükülüyor, kara-gri tepeciğin her yerinden kıvrımlı, mavimsi duman çıkıyordu. Anızın üzerindeki duman ise beyaz bir bulut halinde duruyordu.

"Yangın mı çıkardılar?" diye sordu Klim.

"Mutlaka çıkarmışlardır."

"Geçen yıl burada büyük bir ayaklanma mı oldu?"

Kazak hemen yanıtlamadı:

"Buradaki mujik varlıklıdır, ayaklanacak kimse yok."

Samgin, Turçaninov'un sözünü anımsayarak güldü:

"Her şey yaşandı, her şey söylendi." İnsanoğlu, yeryüzünde, hep aynı şeylerin sonsuz bir biçimde yinelenmesi arasında, güçlük ve sıkıntı içinde daima yaşayacaktır. İnsanın trajik konumuna ilişkin bu düşünce, içinde keder olduğu kadar gurur da barındırıyordu ve Samgin, büyük olasılıkla Marina'nın bu gurura yabancı olmadığını düşündü. Artık öğle olmuştu; sıcak giderek artıyor, toz iyice yakıyor ve doğudaki koyu bulutlar, yanan anız yığınını anımsatarak toplanıyordu.

Arabacı, kamçısıyla uzağı, bir tepeyi işaret ederek: "İşte Otradnoye de göründü," dedi. Orada, küçük kayın ağacı koruluğu-

na yapışık biçimde, sütunlu sarı bir bina yükseliyordu. Samgin, bu tür evlerden Moskova çevresinde en az on tane görmüş, on kadar ev hakkında da okumuştu.

Çeyrek saat sonra terli atlar, yağmurun yıkadığı yolda tepeye, kayın ağaçlıklı yolun ılık gölgesine doğru tırmanıyordu. Daha sonra oymalarla süslü, yeni, ahşap bir binanın merdiveni önünde durdular. Merdivenin üzerinde kavisli, büyük, ağdalı bir tabela asılıydı; beyaz bir ovada, kırmızı ve mavi boyayla tuhaf bir poz vermiş bir mujik betimlenmişti; tek ayağının üzerinde duruyordu ve diğerini koluyla birlikte bir hamuta uzatmıştı. Hamutun arkasında iki zincir vardı, zincirlerin arkasında ise büyük bir çekiç göze çarpıyordu. Daha uzakta anlaşılamayan bir şey ve bir delikanlıyla birlikte genç bir kız vardı; birbirlerinin elini sıkmış, öpüşüyorlardı. Resmin altında küçük harflerle "Büro" yazıyordu ve Samgin, resimlerin de harf biçiminde olduğunu fark etti.

Büronun penceresinden Zahariy'nin siyah sakallı, soluk yüzü göründü ve kayboldu; köşeden dört köylü çıktı, ikisi acele etmeden kasketlerini çıkardı, uzun boylu, bıyıklı olan üçüncüsü ise yalnızca öne doğru eğilmiş hasır şapkasına parmağıyla dokundu, kel ve sakallı olan dördüncüsü, mutlu bir tebessümle ve tiz bir sesle:

"Hoş geldiniz!" dedi.

Samgin, elinde olmadan: 'Bu daha önce de olmuştu,' diye düşündü; köylüleri selamlayarak tozluğunu çıkardı.

Zahariy, beyaz mintanının kemerini kuşanarak ve mujiklere sitemkâr bir tavırla söylenerek, merdivenden koşarak indi:

"Ne yapıyorsunuz, hemen mi? Bırakın da adam dinlensin!" Samgin'i dirseğinden yakaladı: "Eve buyrun, orada sofra hazır..." Ve Kazağın önünden geçerken ona alçak sesle: "Bak bakalım, Danilo, ben şimdi Vasya'yı göndereceğim," dedi. Ve alçak sesle verdiği emri haklı çıkardı: "Buradaki halk korkunç, Klim İvanoviç, delirmiş bir halk!"

Eve mutfak kapısından girdiler; ocağın yanında şişman bir yaşlı kadın esmer yüzünde fırıl fırıl ve çok parlak gözleriyle koşuşturuyordu. İki büyük pencere ve terasa açılan kapının aydınlattığı nemli ve karanlık salona girdiler. Büyük oval masa yemek takımları, şişeler, çiçeklerle donatılmış, gri kılıflı sandalyelerle

çevrilmişti. Köşede bir piyano, üzerinde doldurulmuş bir puhu kuşu ve gitar kılıfı duruyordu. Diğer köşede iki geniş divan ve üzerlerinde altın çerçeveli siyah tablolar vardı. İnce uzun boylu, kalın saç örgülü bir genç kız içeri girerek camdan bir süt kabı getirdi ve hemen kayboldu, Zahariy de:

"İşte, dinlenin, banyo için mutfaktan geçmeniz gerek," dedi.

Samgin koyu ve soğuk bir bardak sütü zevkle içti, mutfağa geçti, yüzünü ve boynunu ıslak havluyla sildi, terasa çıktı ve sigarasını içerek dolaşmaya başladı. Hiçbir şey düşünmeden kendisini dinliyordu, ancak sanki onu burada yeni, daha önce yaşanmamış bir şeyin beklediği duygusuna kapılıyordu. Ayaklarının altında döşeme tahtaları gıcırdıyor, aralarındaki çatlaklardan nemli toprağın kokusu duyuluyordu; ortalık çok sessizdi. Terasın merdivenleri yarım daire biçiminde otlarla kaplı bir meydanlığa doğru iniyordu; yaşlı ıhlamur ve kuşkirazı ağaçlarının gölgeleri meydanı kaplıyordu; bu ağaç gövdelerinin arasında kesilmiş çalılığın kenevirleri sarkıyor, dökme demirden, kırık bir bank duruyordu. Dar bir yol parkın içine uzanıyordu. Samgin merdivenin üst basamağına oturdu.

Evin köşesinden mujikler, kazlar gibi birbiri ardına çıktılar; kel olanı, Samgin'in daha altındaki bir basamağa oturdu, ona gülümsedi ve tiz bir sesle:

"Kentli insan, tütününün kokusundan anlaşılıyor," dedi.

Orta boyluydu; ancak öylesine geniş omuzluydu ki, kısa boylu gibi duruyordu. Yırtık ve rengi belirsiz ceketinin altından kirli, keten bezinden bir gömlek, yamalı, kareli bir pantolon ve ezik lastik galoşlar görünüyordu. Geniş, elmacık kemikleri belirgin yüzü, küçük, keskin bakışlı gözleri ve karmakarışık sakalı, onu Lev Tolstoy'un portrelerine benzetmişti.

Samgin ona sigara ikram etti.

"Az ne pışçem," dedi ve geniş, kendisinden hoşnut gülümsemesinden dolayı gözleri bir çocuğunki gibi parladı. Beyefendinin kendisine soran bakışlarla baktığını fark ederek, gülümsemesine ara vermeden sordu: "Anlamıyor musunuz? Bu Bulgarca, çingenelerin dili. Bulgarlar 'Ya' demezler, 'Az' derler Onların dilinde,

sigara içmek, 'pıhat' demektir.

Uzun boylu, bıyıklı, yüzü tıraşlı mujik elini uzatarak:

"Bana verin, ben içerim!" dedi.

Samgin:

"Siz Bulgaristan'da mı bulundunuz?" diye sordu.

"Neden? Bizim yabancı ellerde sürünmemize gerek yok, biz kendi ülkemizde ancak sürünebiliyoruz..."

Bıyıklı adam, sert bir sesle: "Japonlara bulaştık, onlar da suratımızı dağıttı," dedi.

"Hayır, bu dili bana bir çingene, bir baytar öğretti."

Geri kalan iki kişi de merdivene oturdu: Birisi gri sakallı, ciddi giyimli, topluca, geniş, sarı ve sıradan yüzlüydü; diğeri ise, ufak tefek, kemikli, gocuklu, çıplak ve dökme demire benzer ayaklı, gözlerinin önünü kapatan kasket giymiş bir adamdı. Kasket adamın gözlerinin önüne öylesine inmişti ki, yalnızca kırmızı küt burnu, kalın ve pörsümüş dudakları, seyrek bıyıkları, kızıl sarı sakalları görünüyordu. Dördü birden gözlerini ona dikmiş öylesine bakıyorlardı; Samgin rahatsız oldu ve gitmek istedi. Ancak sakallı olan, sigarasının külünü silkeleyerek sert bir sesle sordu:

"Söyler misiniz, bayım, bizden vergi almamaya karar verdikleri, bizleri savaşa göndermeyecekleri, yalnızca Kazakların savaşacağı, bizim ise yalnızca buğday ekeceğimiz doğru mu?"

Ayakları dökme demire benzeyen mujik, çürümüş basamağı parmağıyla yolarak homurdandı:

"Sana tabii ki böyle söyleyecekler!"

Samgin kısaca Kadet partisinin çağrısından söz etti; mujikler onu konuşmadan dinledi, kel olan ise tatmin olmuş bir tavırla:

"Ben de böyle söylemiştim; bildiri böyleydi!" dedi.

Sakallı olan: "Demek ki bu aldatmaca," diye iç geçirdi; bıyıklı olan ona ters ters baktı ve dişlerinin arasından tükürdü.

Kel kafalı tiz bir sesle yakındı: "Şansımız yok beyim. Bizi, yani buradaki günahkârları vergilerle eziyorlar! İstemediğin kadar iflas var, ama birikim söz konusu değil. Beş kapik biriktiriyorsun, hemen cebine uzanıveriyorlar: 'Ver bakalım!' Ve paralara veda ediyorsun. Paran ve pantolonun. Burada sana yönetim ve her şey..."

"Eğitimin Yararları" oyunundaki mujiğin rolünü oynayan ve

"tavukları kovalayacak yer yok" diye yakınan orta sınıf oyuncular gibi, zevk alarak ve güzel konuşuyordu. Samgin bunu fark ettiğinde, diğer köylüler de ona 'Aşağılanan ve Ezilenler'i oynamaya hazır, teatral tipler gibi göründü.

Bıyıklı köylü, kendisinin de hoşuna gidecek biçimde, bu izlenimi haklı çıkartıyordu: Sigara izmaritini sol elinin baş parmağının tırnağına tükürüğüyle dik olarak yapıştırdı ve inceleyerek şöyle dedi: "Siz, beyim, ona inanmayın. O zengin; beş atı, üç ineği, yirmi koyunu ve güzel bir sebze bahçesi var. Bunların üçü de zengin, kesim yapmaya gidiyor ve bu toprağı satın almak istiyorlar."

Bir fiske vurarak izmariti devirdi, arkasından tükürdü ve ayağıyla yere bastırdı. Kel olan ise yüzünü buruşturarak ve gözlerini kaçırarak başını kaldırdı ve göğe doğru hafifçe gülümsedi.

"O neden söz ediyor, beyim, neden söz ediyor! Biz zenginiz, öyle mi? Sevgili Piotr Vasilyev, zenginlerin köyde yaşadığı görülmüş mü? Eh, zenginlerin köyde büyüdüğü görülmemiştir; onlar kentlerde, emek harcamadan..."

Bıyıklı Piotr kaşlarını çatarak ona baktı, elmacık kemiklerinde şişlikler belirdi.

Kavga çıkacağından korkan Samgin, kasabalarında ayaklanma olup olmadığını sordu.

Beyaz burunlu mujik: "Bunu bilmiyoruz," dedi, bıyıklı olan ise gür bir sesle:

"Burada, çevremizde o kadar çok Çerkez toplandı ki, ayaklanmak olanaksız!" dedi.

"Ayaklanma bizim işimiz değil, beyim!" diye telaşla söze başladı, kel kafalı. "Kuşkusuz, bizim ayaklanmak için nedenimiz var, ancak ayaklanmak oldukça anlamsız!"

Esinlenerek, telaşla sözcükleri birbiri ardına dizerek, ellerini kollarını sallayarak, uzun uzun, anlamla neden arasındaki farkı anlaşılmaz bir biçimde açıkladı. Keskin gözleri aniden ifadesini değiştiriyor, bazen acıklı ve öfkeli, bazen de sevimli ve kurnaz bakıyordu. Gri sakallı mujik, burnunun alt kısmını buruşturarak, bir şey söylemek arzusuyla ağzını açıp kapatıyor, ancak bir arı geniş yüzünün önünde uçarak onu engelliyordu. Üçüncü köylü, basamaktan, bü-

yükçe ve çürümüş bir parça kopartarak dikkatle inceledi:

"Demek ki nedeni tembelliktir ve bu yüzden baş kaldırıyor! Ama başka bir anlam bulmak gerekecek! Şöyle ki: Biti eğerleyemezsin," dedi.

Bıyıklı Piotr: "Neler yakalayacaksın Mitri amca," dedi ve Samgin'e dönerek:

"Tüm bunları hiçbir şey söylememek için söylüyor. Siz onu dinlemeyin ve eski püskü giyimine bakmayın, kasten saf numarası yapıyor..."

"Eh, Piotr boşuna konuşuyorsun," dedi gri sakallı, umutsuzca. "Biz buraya bir iş için geldik, sen ise..."

Kel kafalı sözünü kesti:

"Biz seni biliriz, Petruha! Seni çok iyi tanırız! Gevezelik etme..."

"Ben de sizin ağız birliği ettiğinizi biliyorum! Ve sonuçta ağlayacaksınız." Ana avrat söydü, kalktı ve elini cebine sokarak gitti. Ayakları dökme demiri anımsatan mujik, çürümüş tahta parçasını fırlattı ve tıslar gibi konuştu:

"Asker, fitnecilerin başı, köpoğlu köpek! Burası onların yuvası! Onların ne İsa'ya ne Musa'ya yararı vardır, yalnızca kendilerini düşünürler. Onların yüzünden Çerkezleri de bizim buralara sürdüler."

Kel kafalı: "Çerkezler de suçun kimde olduğunu anlayamıyor," diye ekledi ve tiz bir sesle çığlık atarak avucuyla dizlerindeki yamalara vurdu:

"Bizim düzenimiz yok, yok!"

Gri sakallı, neredeyse akkor haline alan gökyüzüne bakarak: "Fırtına çıkacak," dedi. Daha sonra Samgin'e:

"Siz ne yapacaksınız: Avukatlık mı yapacaksınız yoksa yalnızca konuk mu olacaksınız?" diye sordu.

Bu soru kel kafalıyı güldürdü:

"Vallahi, çok tuhaf bir soru sordun!"

Samgin kalktı ve parka giden yola doğru yürüdü; bu tür adamlar uğruna idealistlerin ve romantiklerin yıllarca hapiste yattığını, sürgüne, kürek cezasına, ölüme gittiğini düşündü... Bunu çok kısa bir süre ve sanki kendisi dışında gibi düşündü; onu rahatsız

eden, Marina'nın neden gelmediğiydi. Hava hamam gibi sıcaktı ve ağır, hoş olmayan bir uyuşukluk bedeni zayıf düşürüyordu. Yolun sonunda, çalılıkların bulunduğu yerde bir çardak vardı; basamaklarında Fransız ökçeli bir potin ve bir kitabın cildi duruyordu; çardakta iki örme hasır sandalye duruyor, yerde kırılmış bir satranç masası yatıyordu. Tepeden, çalılığın üzerinden ova görünüyor, nehir cıva gibi parlıyor, ufukta mavi bir bulut giderek büyüyor, görünmeyen bir patikadan toz çıkıyordu. Ve her şey yine öylesine tanıdık, sınırlı, sıradan ve sıkıcıydı ki...

O anda Samgin kışın kendisini öldürme düşüncesine kapıldığını anımsadı. Aşağılayıcı bir düşünceydi bu.

Uzaktaki toz daha da yoğunlaştı; büyük olasılıkla Marina geliyordu.

Samgin düşünceye daldı: Marina kime benziyordu? Okuduğu romanların kadın kahramanlarından hiçbirisinde bu kadının benzerine rastlamamıştı. Arkasındaki basamaklar gıcırdadı, bıyıklı asker Piotr gelmişti. Teklifsizce koltuğa oturdu, ceviz ağacından sopanın kabuğunu bıçağıyla keserek yavaş ancak sert bir sesle:

"Demek Çar yönetmeyi beceremiyor, başkasına da vermiyor! Biz neyi bekliyoruz?" diye sordu.

Samgin ona yan gözle bakarak: "Ocak ayında Duma'yı açıyorlar," dedi.

"Öyle. Siz hangi partiden olacaksınız?"

Sigarasını içmeye başlayan Samgin yanıt vermedi, asker ise sopanın kabuğunu vida biçiminde keserek yanıt beklemeye başladı ve Samgin'e bakmadan kaygılı bir tavırla:

"Ne dersiniz, toprak satın alalım ve kesime çıkalım mı yoksa bekleyelim mi? Eğer beklersek, parazitler hepsini ele geçirecek. Buraya bir adam geliyor ve insanları ikna etmeye çalışıyor: Beyleri topraklardan atın ve yağmalayın! Ben de ona 'anarşist' diyorum. Yağmalamak basit iş. Maydan'da Çerkezlerin çiftliklerini yaktılar, hayvanlarını öldürdüler ve her şeyi dümdüz ettiler. Yedekler alayından kırk kadar piyade geldi, üç köylüyü ateş açarak öldürdü, on dördünü kırbaçladı, kadınları da. Bunun bir anlamı yok," dedi.

Asker kendi kendine konuşuyor, Klim ise yanıt vermek zorunda olan insanın tuhaf konumunu düşünüyordu.

Piotr belirgin bir hazla: "Siz tepede, evde oturuyor, çay içiyorsunuz, tuğla fabrikasının arkasındaki çukurlarda ise toplantı yapıldı, yabancı bir adam konuşma yapmaya geldi. Mujiği kızdırdılar ve hep kızdırıyorlar. Uzun süre düzen sağlanamayacak," dedi ve akıl verircesine konuşmasını sürdürdü:

"Bu çiftliği bize satmaları için çaba gösteriyorsunuz. Mujik kendi malına zarar vermez. Eğer satmazsanız yaramazlık yapacağız, bunu size korkmadan söylüyorum. Kel kafalı ve hasır şapkalı olanlar Tabakov kardeşlerdir ve çok kurnazdırlar! Parmaklarını bile oynatmazlar ama işi bitirirler! Köyün valisi gibidirler. Papazlar ise insana kene gibi yapışır."

Samgin, çardaktan çıkarak: "Fırtına geliyor," dedi. Asker:

"Bırakın gelsin," diye yanıtladı. Havayı ıslık çaldırarak sopayla yardı. "Sohbet etmek istemiyor musunuz? Gereği yok öyleyse," diye alınmış bir tavırla homurdandı.

Eve dönen Samgin bir şeyler atıştırdı, iki kadeh votka içti, divana uzandı ve hemen uyuya kaldı. Kulakları sağır eden bir çatırtıyla uyandı. Parkın içinde aralıksız şimşek çakıyor, odada, masanın üzerinde her şey titriyor ve karanlığa gömülüyor, sıkı bir yağmur camlara vuruyor, masadaki servis takımları mavimsi bir renkle aydınlanıyor, rüzgâr uğulduyor ve bir yerlerden Zahariy'nin homurdanan sesi duyuluyordu.

"Olga, sütü getir, ekşiyecek! Şimdi artık gelmezler. Ah sen, Tanrım..."

Daha sonra camlara dolu tanecikleri vurmaya başladı. Samgin yüzünü duvara döndü, yeniden uyumaya çalıştı, ancak kısa süre sonra Marina'nın öfkeli haykırışı duyuldu:

"Burada birisi var mı? Çabuk çay getirin. Olga'ya sor, kadın çamaşırı, giysisi yok mu? Ya da sabahlık gibi bir şey..."

Samgin onun yanına gitti ve o anda şimşek çakarak küçük odanın karanlığını aydınlattı ve Marina bir an ipek giysileri içinde göründü.

"Güzel mi?" diye sordu. "Hep Lidiya'nın kaprisi. Manastıra

uğramak gerekiyordu, ah... Eh, haydi dışarı çık, üzerimi değiştireceğim!"

İri bedeni sallandı ve sanki bununla karanlığı silkelemiş gibi oldu. Samgin, Nikonova ile olan ilişkisinin böyle yağmurlu bir gecede başladığını anımsayarak salona döndü. Bu anı onda hemen bir zafer hüznü de yarattı. Küçük odada, ıslak bezler döşemede pof diye ses çıkardı, daha sonra da öfkeli bir ses duyuldu:

"Daha yavaş, Olga, canımı acıttın..."

Marina, çengelli iğneyle tutturulmuş gri bir sabahlık, boynunda bir havlu ve sırtına dökülmüş saçlarıyla odaya girdi; bu görünümüyle, prenses Tarakanova'nın Flavistskiy'nin tablosundaki halini ve suçlu bir tutuklu kadını anımsatıyordu; masaya oturdu, kadife çizmeler içindeki bacaklarını uzattı ve Samgin'e:

"Haydi bakalım, servis yap, ağırla!" dedi.

Zahariy, sevinçle ve suçlu suçlu gülümseyerek büyük bir semaver getirdi, masanın çevresinde dolandı ve gözden kayboldu. Büyük bir kadeh Portveyn şarabı içerek dudaklarını yalayan Marina:

"Bu evde yaşlı, akıllı, sefahati seven, çok pinti bir adam yaşamıştı. Aşırı derecede pintiydi ve yılda üç kez Fransa'ya, Breton kasabasına, bir noterin karısına ve kızına bin ruble gönderiyordu. Bazen bana çeviri yaptırıyordu. 'Roman mı?' diye sormuştum. 'Hayır,' demişti, 'yalnızca sempati.' Büyük olasılıkla yalan söylemiyordu."

Islak saçlarını havlu ile silerek konuşmasını sürdürdü:

"Felsefe yapıyor, *Tarih ve Yazgı* adında bir eseri çok düzensiz ve karamsar bir biçimde yazıyordu. Geçen yıl yanında Tomilin adında tavuk eti yiyen bir adam yaşıyordu; yalnızca sebze ve piliç yiyordu. Öyle şişman, kötü, kendini beğenmiş bir yaratıktı ki. Bir kızın ırzına geçmeye çalıştı ama kız akıllıydı ve bu arada da galiba, bizim Turçaninova'nın kızıydı. Yaşlı adam Tomilin'i rezalet çıkartarak kovdu. Tomilin de felsefe yapıp dururdu."

Samgin. "Ben onu tanıyorum, benim yardımcı öğretmenimdi," diye belirtti.

"Öyle mi?"

Marina gülümseyerek ona baktı, bir şey söylemek istedi, ancak içeriye Bezbedov ve Turçaninov girdi. Bezbedov'un üzerinde

soylu giysisi, çıplak ayaklarında ise terlikler vardı. Karmakarışık saçlarını hemen hemen düz olarak taramayı başarmıştı ve daha anlamlı, ciddi ve heybetli duruyordu. Turçaninov daha inceydi; kısa bir palto ve lastik galoş giymişti. Daha kısa ve ince duruyordu, yüzü ise mutsuzdu. Galoşlarını şakırdatarak kendinden çok emin bir tavırla konuşuyordu:

"İnsan önüne yüksek hedefler koymalıdır..."

"Çok doğru," diye yanıtladı, Marina: "Ama hangi hedefleri?"

Onun yanına oturarak:

"Genel olarak büyük bir bayrak altında yaşamak... örneğin haç taşıyanlar, eski kimyacılar gibi," diye sürdürdü.

Bezbedov ayakta bardağına şarap koydu ve söylendi:

"Eski bayraklar bize uymuyor, biz bağımsız insanlarız."

Turçaninov: "Bu ne anlama geliyor?" dedi. Anlaşılan bu sözlere büyük ilgi duymuştu.

Bezbedov: "Ee, nasıl söylesem?" diye homurdandı, bardağına bakarak. "Aydın kesim, bağımsız. Bizim için gerekli olan, atın mutlaka ileri doğru gitmesi için boyunduruk, gem ve gözümüzün önünde bir tutam ot."

Turçaninov sorar gibi bakarak:

"Saman parçası mı?" diye sordu.

Bezbedov, kaba bir tavırla: "Evet, bayrağın yerine," dedi.

Marina: "Boş ver, Valentin," dedi.

Yağmur yavaşladı, camlara daha kesik ve hızlı vuruyordu; sanki hızını yitirmişti ve durmak niyetindeydi. Rüzgâr uğulduyor, ağaçlar sallanarak ses çıkarıyordu.

Kapıda genç bir kız belirdi ve nedense öfkeli bir sesle:

"Lidiya Timofeyevna gelmeyecek, kendisine çay ve bir kadeh şarap götürmenizi rica etti."

Bezbedov, çay götürürken arkasından bakarak: "Güzel bir kız," dedi. "Sıçan suratlı."

Turçaninov ürperdi, yüzünü buruşturdu ve telaşla sıcak çayı içerek bardağına şarap koydu. Samgin masada ev sahipliği yapıyor, kendisini bu insanların arasında görünmez hissediyordu. Karşısında yalnızca Marina'yı görüyordu; o ise avucunda tartarak ve bir elinden diğerine geçirerek çay kaşığı ile oynuyordu. Gözle-

rini düşünceli bir tavırla kısmıştı.

Kaşık düştü. Samgin kaldırmak için eğildi ve masanın altında Marina'nın dizlerine kadar çıplak bacaklarını gördü. Bezbedov, piyanonun yanına geldi, gitarın kılıfını açtı ve:

"İçi boş. Zaten ben de gitar çalmayı bilmiyorum," dedi.

Marina, ayağa kalkarak: "Gidip bakayım, gitara ne olmuş," dedi. Bezbedov:

"Gitara mı?" diye sordu.

Turçaninov ona şaşkınlıkla baktı ve yeniden şaraplı çayını içmeye başladı. Bezbedov ise gıcırdayan parkelerin üzerinde yürüyerek çılgın gibi bir sesle, horuldarcasına parlak sözler sıralamaya başladı:

"Ben işte o Hamık Han'ım
Buraya hükmetmeye alışkın olan!
Büyükten küçüğe her şey,
Korkunç Hamık'ı tanır!"

Durdu, bir süre sustu ve itirafta bulundu:

"Sonrasını unuttum."

Samgin birdenbire Bezbedov'un sarhoş olduğunu anladı ve bu onu temkinli olmaya yöneltti. Tavana bakan Bezbedov yavaş yavaş anımsadı:

"Çok güzel şeylerle çevrelenmişim,
Yüz kırk kadınım var benim!
Ancak şu günlerde anladım ki,
Yetersizmiş bu da benim için."

Turçaninov: "Çok eğlenceli," dedi ve sorar gibi Samgin'e baktı. Samgin güldü, Bezbedov ise masaya yaklaştı ve Samgin'in arkasında durarak kısık sesle sürdürdü:

"Bir yerde bir kulum ağladığında,
Onu oturturum kazığa,
Ve gördüğünüz gibi, halkım,
Güzel güzel yaşıyor."

Samgin'in sandalyesinin arkalığını yakalayarak: "Yine unuttum," dedi. Turçaninov şiirin eğlenceli olduğunu yineledi ve çev-

resine bakınarak sıkıca alnını ovuşturdu; Bezbedov ise sandalyeyi sarsarak sordu:

"Hoşunuza gitti mi?"

"Çok esprili," dedi Samgin.

Bezbedov yeniden öksürerek ve konuşarak odada dolaşmaya başladı: "Bunu Savva Mamontov yazmış; milyoner, demiryolları inşa ettirmiş, sanatçılara bakıyormuş, operetler yazmış. Böyle Fransızlar var mı ki? Böyleleri yok. Olamaz da," dedi ve öfkeyle ekledi. "Bu yalnızca bizde olur. Bizde, Vsevolod birader, herkes unvanına ve gücüne uygun olmayan biçimde giyinir. Herkes yabancı işi şapka giyer. Yabancı şapkalar daha güzel olduğu için değil, ama şeytan bilir neden! Birdenbire devrimci olur, neden?" Masaya yaklaştı, şişeyi aldı ve şarap koyarken:

"İçelim, Samgin..." diye homurdandı.

Oda aniden mavi bir ışıkla doldu, kısa ve sert bir gökgürültüsü duyuldu. Bezbedov, elini sallayarak sandalyeye oturdu:

"Eh, içelim..."

Bir dakika kadar üçü de sustu, daha sonra Turçaninov ayağa kalktı, köşeye doğru gitti ve oradan:

"Çok güzel konuşuyorsunuz..." dedi.

"Ben mi? Ben aptalca konuşuyorum. Çünkü ruhumda hiçbir şey yok... sanki havanın olmadığı bir boşlukta gibiyim. Aklıma ne eserse söylüyorum, kendi kendime soytarıyı oynuyorum," dedi öfkeyle; kupkuru olmuş saçları dik duruyordu; Klim'le kadeh tokuşturmayı unutarak şarabını içti ve elinde boş bardakla yüzüne bakarak: "Şu anda, bir yerden gelecek bir korkunun vahşi bir hayvan gibi üzerime atılmasından endişe duyuyorum," dedi.

Turçaninov, divanda uzanarak, yatıştırıcı bir tonla: "Bu sinirsel ve fırtınadan kaynaklanan bir şey," dedi.

Bezbedov, eğilerek Samgin'e:

"Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Samgin, Bezbedov'un sözlerine sinirlenmişti ve onun giderek sarhoş olduğunu görerek bir rezalet çıkmasından korktu; ancak sinirine hakim olacak durumda değildi ve soğuk bir yanıt verdi:

"Benim bir tanıdığım şöyle parçalar söylüyordu:

Evet, boş bir ruh için
İnancın yükü gerekli..."

Bezbedov, sandalyesini sallayarak:

"Hamık, çok sefalet çekti,
Kendi isteğiyle ölüme gidiyor," dedi.

Marina odaya girdi; artık saçlarını taramış, saç örgüsünü başına kavuk gibi sarmıştı ve bu nedenle boyu daha uzun görünüyordu.

"Vsevolod Pavloviç, odanız hazır, Valentin ona eşlik et! Asma katta. Sana ise Klim İvanoviç, buraya yatak serecekler."

Turçaninov'a nazik davranıyor, Bezbedov'a ise sertçe emrediyordu. Samgin kendisine olan yaklaşımında sevecen bir şeyler yakaladı.

Marina: "Lidiya, herhalde üşüttü," dedi, suratını asarak; Bezbedov'un adımlarını nasıl sert attığına bakıyordu. "Ne kadar kötü bir gece! Uyumak için biraz erken, ama yapacak ne var ki? Yarın çok dolaşmam, malikâneyi gözden geçirmem gerekiyor. İyi uykular..."

Samgin ayağa kalktı, onu kapıya kadar geçirdi ve kendisinin göremediği merdivenden çıkışını dinledi, salona döndü ve teras kapısında durarak parmaklarıyla camda trampet çalmaya başladı.

Rüzgâr ağaçların tepelerini sallıyor, çok yoğun bir karanlık onların üzerinden bir yerlere doğru uzanıyordu; işte büyük bir yıldız bu karanlığı deliyor ama rüzgâr da yıldızı söndürüyordu. Oda sessizdi, ancak insan, sessizliğin de pencerenin ardındaki karanlık gibi salındığı hissine kapılıyordu. Samgin'in arkasında çıplak ayaklar dikkatlice yürüyor, iç çamaşırı hışırdıyor, birisi güçlü darbelerle yastıkları düzeltiyor, tabak çanağı şakırdatıyordu. Samgin, karanlığın arasından terasa parlak yağmur damlalarının düşüşünü izliyor ve Maupassant'ın *Yüreğimiz* eserinde, Madam de Byuri'nin gece Mariolya'nın odasına yüce yüreklilik göstererek gelişini anımsıyordu. Çehov'daki sıvacının sevdiği deyişi anımsadı: "Her şey olabilir..." Başkalarının sözcükleriyle düşünmek çok kolaydı; doğru olmadıkları anlaşılsa bile, onlardan dolayı sorumlu-

luk almıyordun.

'Madam de Byuri sıcaklığı olmayan bir kadındı ama yine de... Bedenini, çok değerli bir giysi gibi korumuştu. Bu aptalcaydı. Marina tam bir küçük burjuva kadını değildi. Aslında belki küçük burjuva bile değildi. Mal canlısı mıydı? Evet, kuşkusuz. Ama bu onun asıl...'

Hoş bir baş dönmesi hisseden Samgin alnını cama yasladı.

'Gereğinden fazla içtim. Marina benden fazla içiyor... bu gramer kitabı tümcesi oldu.'

Daha sonra çevrenin bir insan için çok sessiz olduğunu düşündü. Saatin çalması gerekiyordu; bir ağaç kurdu hareket ediyordu, "farelerin koşuşturmalı yaşamı" hissedilebilir gibiydi. Kulak kesilerek parktaki yaprakların hışırtısını yakaladı ve bir edebiyatçının bu hışırtıyı dünyanın boşluktaki hareketine verdiğini anımsadı.

'Aptalca. Ama anımsamak düşünmek değildir. Kitap bir realitedir, onunla bir böcek öldürülebilir ve yazarının başına fırlatılabilir. Bir kitap, kadın ve şarap gibi insanı sarhoş edebilir.'

Ayakta durmaktan yorularak geri döndü, oda karanlıktı. Divanın olduğu köşede küçük bir gece lambası yanıyordu ve divanlardan birisinde yatak boştu; diğer yatağın beyaz yastığında ise Zahariy'nin ak sakalı sarkıyordu. Samgin kendisini biraz alınmış hissetti –kendisi için ayrı bir oda bulunamamış mıydı? Şpingalet marka tabancasının kabzasını yakalayarak terasa bakan kapıyı gürültüyle açtı. Orada, karanlığın içinde birisi haykırarak kımıldandı.

"Kim o?"

Arabacının tanıdık sesi biraz gecikmeli olarak yanıt verdi:

"Kraulim."

Çok uzun boylu birisi ağır ağır doğruldu.

"Ben ve Vasya," diye ekledi, arabacı. "İşte Vasya böyle biri!"

Samgin kibriti çaktı, karanlıkta temiz, geniş ve sakalsız bir yüz ona tebessüm etti. Biraz durarak nemli ve serin havayı teneffüs ettikten sonra, Samgin, kapıyı açık bıraktı ve yatağa gitti. Zahariy'nin uyumadığını fark ederek soyundu, uzandı ve gece lambasını söndürerek:

'Belki bu da konuşmaya başlar,' diye düşündü.

Ancak Zahariy susuyor, sanki yokmuşçasına kımıldamıyordu. Samgin:

'Konuşmaya cesaret edemiyor ve sanki dinliyor,' diye düşündü.

İki üç dakika kadar daha bekledikten sonra Samgin alçak sesle sordu:

"Zotova'nın yanında uzun süredir mi çalışıyorsun?"

"Sekizinci yılım," diye yavaşça yanıtladı Zahariy.

"Daha önce ne iş yapıyordunuz?"

Zahariy hemen yanıt vermedi ve bu saygılı bir davranış değildi.

"Ben keşişim. Manastırda yaşıyordum. Dokuz yıl. Marina Petrovna'nın eşi beni oradan aldı..."

'Almış. Eşya gibi,' diye düşündü Samgin. Bir dakika kadar yattı ve sigara içerken kibritin ışığında Zahariy'nin arkasına yorganı sararak oturduğunu gördü. "Uyumak istemiyor musunuz?" diye sordu.

Zahariy fısıltıyla ve kararsızlıkla: "İyi uyuyamıyorum. Yattığım zaman yüreğim tekliyor ve duruyor. Sanki bir yere düşüyor gibi oluyorum. Bu yüzden geceleri daha çok böyle oturuyorum," dedi.

"Manastırda yaşam güç müydü?"

Zahariy, söze başlamadan önce boğulur gibi bir sesle yorgana öksürdü:

"Dünyadan kurtulmanın olanaklı olduğunu düşünen inançlı kişiler için... daha kolay bir şey yok! Ve de düşünmeyenler için. Bana da başlangıçta kolay gelmişti, daha sonra da..."

"Neden sonra?"

"Çok şey gördüm. Keşişler de insan. Yanılabiliyorlar. Bazıları bedenlerine hakim olamıyor, bazıları da mevki hırsına yenik düşüyor. Eh, düşünmekten dolayı da..."

Gözle görülemeyen bir adamın yarı fısıltılı konuşmasını dinlemek çok tuhaftı; yavaş yavaş konuşuyor, sanki karanlıkta sözcükleri yokluyor, birbiri ardına yanlış diziyordu. Samgin:

"Ee, siz manastıra kendi arzunuzla mı gittiniz?" diye sordu.

"Hapisteki rahip tavsiye etti. Bir mahkûm olarak hapishane kilisesinde ona hizmet ediyordum. Bana: 'Eğer temize çıkarsan manastıra git,' diyordu. Temize çıktım ve o da benim için çabaladı. Baş rahip onun öz dayısıydı. Ayyaşın tekiydi ama adildi. Dünyevi kitaplar okumayı severdi. *Şehrazat Öyküleri, Jill Blaze'in Maceraları, Dekameron* gibi... Onun yanında on yedi ay sırdaşı olarak yaşadım."

Samgin düşündü: 'Marina'nın kapıcısı olan Kazak, kaçak bir kürek mahkûmunu anımsatıyordu, bu kâhya ise hapiste yatmış.' Düşündü ve içinden gülmeye başladı:

'Gizemlerin sayısı artıyor.'

Düşünceli ve ağır bir fısıltı işitti: "Beni neden hapse attıklarını öğrenmek sizin için ilginç olmalı. Gördüğünüz gibi ben öksüzüm; on bir yaşından itibaren vaftiz babamın yanında, deri fabrikasında çalıştım. Başlangıçta yani çocukken evde oturdum, daha sonra büroda oturup yazıyordum. Daha sonra vaftiz babam bana kızdı, işçi olarak çalıştırmaya başladı ve üç yıldan fazla deri tabakladım. O ise ikinci kez evlendi; kadın onu yavaş yavaş arsenikle zehirliyordu, ölçüm memuru bir sevgilisi vardı. Vaftiz babam öldü, kızı Yevgenya mahkemede dava açtı, ben de suçlu bulundum; sözde biliyormuşum da haber vermemişim. Yevgenya çok güzel ve akıllı bir kızdı, ölçüm memuruna üvey anasından not taşıdığımı öne sürüyordu. Ondan da ölçüm memuruna götürüyormuşum. İşte böyle. Üçümüzü de tutukladılar, ben de sekiz ay hücrede kaldım. Ölçüm memurunu ve beni temize çıkardılar, Vasilisa Aleksandrovna'yı ise kilisede tövbe etmeye mahkûm ettiler: Onun hata yaptığını kabul ettiler. O zamanlar on yedi yaşındaydım."

'Şimdi de pek fazla değil,' diye düşündü Samgin. Bunu Marina'ya sormaya karar verdi. Zahariy:

"Bağışlayın, Klim İvanoviç, Edward Young'un *Yaşam, Ölüm ve Ölümsüzlük Üzerine Ağlayışı*'nı okudunuz mu?" diye sordu.

"Okumadım."

"Ah, çok yazık," diye iç geçirdi Zahariy.

Samgin: "Bana mı?" diye sordu.

"Hayır, kendime. Bu, yıkıcı düşünceler aşılayan bir kitap." Zahariy, yeniden ve daha derin bir iç geçirdi. "İnsanın aklını ba-

şından alıyor. Orada, bir zaman gelecek ve Tanrı bizim için ya da bize karşı mucizeler yaratacak, deniyor. Kimin Tanrı olduğunu artık anlayamıyorum ve herhalde hiç anlayamayacağım. İşte Tanrı-zaman nasıl olabilir ve bize karşı yaratabilir mi? Tanrı'nın bize karşı olduğu sonucu çıkıyor, ama neden?"

Samgin: 'Ne saçma,' diye düşündü. Zahariy'nin yüzünü karanlıkta küçük, biçimsiz ve bulanık bir leke gibi görüyor, bu yüzün korkudan tuhaf bir görünüm aldığını tasavvur ediyordu. Özellikle korkudan olmalıydı ve Samgin başka türlü olamayacağını hissediyordu. Karanlığın içinden sözler sayıklarcasına kımıldanıyor ve dökülüyor gibiydi:

"O kitapta insanın yapısının içinde ölüm tohumları da gizlediği ve yaşamın kendi katilini beslediği söyleniyor. Yaşamın ölümsüz bir ruh tarafından yaratıldığını anlıyorsak, bu neden böyle?"

Samgin: 'Bu adam herhalde Marina'ya karşı,' diye aklından geçirdi.

"Ölüm, şifa vermek için insanı aşağılıyor, ama bazı insanlar yeryüzünde de ölümsüz olmaktan hoşnut olabilirler. Bu noktada, Klim İvanoviç, yaşamın bir hata olduğu ve bu nedenle tamamlanamamış olduğu sonucu çıkıyor. Onu mükemmel bir ruhun yarattığı ise başka bir konu. Öyleyse mükemmel olan bir ruh, nasıl tamamlanmamış bir şey yaratabilir ki?"

Sigara izmaritini uzağa fırlatan Samgin, kızıl ışığın karanlığın içinde uçuşunu, yere çarpışını ve kıvılcımların dağılışını izlerken:

"Bunu Marina Petrovna'ya sorun," dedi.

"Sordum. O tüm insanca düşüncelerden haberdar, ama *Ağlama* adlı kitabı bir yana itiyor, hatta alaya alıyor ve bu kitabı boş bir gevezelik olarak tanımlıyor. Ben tek başıma düşünebilirim ama fikir yürütemem. Lütfen, *Ağlama*'yı size sorduğumu onu söylemeyin."

"Tamam," diye söz verdi Samgin. "O... çok mu akıllı?"

Zahariy yavaşça iç geçirdi.

"Ah!"

Ve telaşlı bir fısıltıyla, boğulurcasına:

"Sıra dışı bir bilgeliğe sahip. İnsanın ruhunu kamaştırıyor. Son derece korkusuz..." dedi.

Birdenbire sözünü kesti, huzursuz bir ifadeyle kımıldandı, yastığı düzeltti ve homurdanırcasına: "Bağışlayın, uyumanızı engelliyorum," dedi ve sustu. Samgin, büyük olasılıkla başını yorganla örttüğünü düşündü. Sessizlik giderek arttı ve uzun süre hiçbir şey duyulmadı; daha sonra parkta birisinin su birikintisinde yürüyen ayak sesleri işitildi. Samgin, kulak kesilerek, üç parmaklı vaiz Yakov'u anımsadı. Taş aptaldır, ağaç aptaldır. Diomidov'u, çömezi, "Tanrısal Kent" derneğinin üyelerini anımsadı. Tarikatçılar milyonlarca, sosyalistler ise binlerceydi. Marina, aydınların halkın gerçek ruhsal gereksinimlerini bilmediğini söylerken belki de haklıydı. Aydınlar, halkta yalnızca kendi materyalist inançlarının yansısını aramaktaydı. Marina, kuşkusuz bir tarikatçı olamazdı.

Çok uzaklarda bir yerde, bir köpek, korkudan ya da açlıktan kurt gibi uluyordu. İnsanın kentten yalnızca kırk verst uzakta bulunduğu ve kendisini çölün ortasında hissettiği böyle bir gece, kuşkusuz, Avrupa'nın gelişmiş devletlerinde yaşanamazdı.

Sabaha karşı uyudu ve kahvaltı sofrasını kuran Zahariy ve Olga onu uyandırdı. Zahariy, her zamanki gibi, sessiz, saygılıydı ve beyaz yüzü de her zamanki gibi maskeyi andıran bir biçimde, hareketsizdi. Sivri burunlu ve hareketli Olga, kendisiyle teklifsizce hatta kabaca konuşuyordu.

Kahvaltıya önce Marina, buruşuk, kötü ütülenmiş bir giysiyle geldi. Kafasında örgülü saçların oluşturduğu ağır bir taç vardı; Samgin'e sevecen bir tavırla başıyla selam vererek:

"Fareler seni yemedi mi? O kadar çok fare var ki, korkunç!" dedi.

Zahariy'e sertçe:

"Buradaki her şeyi çalmışlar," dedi.

Ellerini iki yana açarak: "Vasya!" diye yanıtladı Zahariy. "Ne isterlerse her şeyi dağıtıyor. Üç gündür yeni ıhlamur ağaçlarından bir şeyler koparmaya izin veriyor, oysa ıhlamur ağaçlarından bir şey koparmanın zamanı değil. Ama mujikler aldırmıyor..."

Marina. "İyi bir koruyucu," diye güldü. "Haydi Klim İvano-

viç, Vasya ile tanış. Burada böyle bir dev var. Mujikler onu yarım akıllı sayıyor. Sokağa atılmış, büyük olasılıkla bir beyin kaçamağı sonucu olmuş; belki de bir Parislinin akrabasıdır."

Lidiya geldi; o da perişandı ve yüzünü kaprisli bir biçimde şişirdiği dudaklarıyla ekşitiyordu; Marina onu çok iyi karşıladı ve bu anlaşılan Lidiya'yı duygulandırdı; Marina'yı omuzlarından kucaklayarak başını öperken:

"Seninle her zaman, her yerde güzel!" dedi.

Marina, onu yanına oturtarak: "İşte biz böyleyiz," dedi. "Ben evi ve parkı dolaştım; bir şey yok; evde her şey yolunda, parkta ise yabani otlar yetişmiş, ama güzel!" dedi. İnce ve esmer yüzlü Lidiya, gri giysisi, siyah ve kıvrımlı saçları üzerindeki şapkasıyla Marina'nın yanında her zamankinden daha az Rus'a benziyordu. Parkta kuşlar cıvıldıyor ve ötüyor, biraz ileride yumuşak bir bas ses işitiliyor, Lidiya ise sert sözcükler kullanıyordu:

"O çok saf. Bilim, gözle görülen her şeyin gözle görülmeyenlerden yaratıldığını yadsımıyor. De-Mester, Josef, ne kadar akıllıca söylemiş: 'İnsanın kusurları içinde en güzel olanı, gençliktir.'

Bezbedov, hastabakıcı gibi, tamamen beyaz giysiler içinde içeri girdi. Çıplak ayaklarında sandaletler vardı; Marina'nın semaverin arkasından kendisini görmemesi için masanın bir ucuna oturdu. Ama Marina herkesi görüyordu.

"Senin, Valentin, tıraş olman gerekiyor, yoksa yüzünde bir şeyler yetişecek." Ve acımasızca ekledi: "Bir tür küf oluşacak."

Turçaninov'u gülerek karşıladı ve iltifatlar yağdırdı. Turçaninov, çok iyi uyuduğu ve her şeyin mükemmel olduğu yanıtını verdi; ancak pek iyi rol yapamıyordu ve doğru söylemediği belliydi. Samgin konuşmadan çayını içiyor ve Marina'yı izliyordu; onun hoşlanmadığı insanlarla bile ustaca ve kıvrak ilişki kurduğunu fark etti. Onu ilgilendiren, Bezbedov'un kederli haliydi.

'Onda da bir zamanlar bir suç işlemiş gibi bir hal var,' diye aniden düşündü.

Yorucu sayılacak kadar uzun süre kahvaltı ettiler, daha sonra da çiftliği dolaşmaya çıktılar.

Marina ve Lidiya ileride yürüyor, Bezbedov onlara eşlik ediyor, bu da Samgin'e bir İngiliz tablosunun reprodüksiyonunu anımsa-

tıyordu: Orta çağda bir Normandiya kalesinin kapısından, soylu bir hanımefendi, ince bacaklı tazısı ve soytarısı ile çıkıyordu.

Alaca renklerden oluşmuş bir sabahtı; nemli toprağın üzerinde ılık bir rüzgâr ağaçları sallayarak esiyor, doğudan küçük, gri, koyun postunu andıran bulutlar geliyordu; Soluk mavi gökyüzünün aydınlığında, sonbahar öncesi güneşi görünüp kayboluyor, adeta eriyordu; sarı bir yaprak kayın ağacından düşüyor, çam ağaçlarının iğne yaprakları kuru bir biçimde hışırdıyordu ve bir gün öncesine kıyasla daha sıkıcı bir gündü.

Turçaninov evde kalmıştı, ancak beş dakika sonra Samgin'e yetişti ve bastonunu sallayarak yanında yürümeye başladı; çevresine bakınıyor ve yakınırcasına konuşuyordu:

"Hayır, siz nasıl düşünürsünüz bilmem, ancak ben burada yaşayamazdım!" Bastonuyla aşağıyı, sürülmüş olan çıplak tarlaların siyah çizgilerini, çalılıklarla karışmış donuk nehrin kıyılarındaki kulübecikleri işaret ediyordu.

"Orada, yukarıda, iki saat kadar camda oturdum; tüm bunların başarısız bir başlangıca sahip olduğu, hiçbir zaman sona ermeyeceği ve uygun bir biçim alamayacağı izlenimine kapıldım."

Samgin içtenlikle sordu:

"Sıkıcı mı?"

"Sıkıcıdan da öte! Bu ıssız yerde umutsuz olan bir şey var. Köylülerin toprağın yetersizliği konusundaki yakınmalarını anlamak olanaksız; Fransa ve Almanya'da hiç buradaki kadar boş alan görmedim."

Biraz sustuktan sonra Samgin'e sigara tuttu, uzun süre ve beceriksizce rüzgâra karşı yakmaya çalıştı, yaktıktan sonra da iç geçirerek:

"Yan odadaki horulduyordu... çevreyi sarsarcasına! Hasta mı acaba?"

"Sanırım, evet."

"Tuhaf bir tip. Öyle... yabani. Ve kederli bir öfkesi var. Öfke de neşeli olmalı. Fransızlar neşeyle öfkelenmeyi başarabiliyor. Bu kadar değişik şeylerden söz ettiğim için bağışlayın, ama ben duyarlı bir insanım. Ama onun teyzesi mükemmel! O ne endam, o ne yü-

rüyüş! Hele o bal rengi gözleri, Valkiriya ve Bdungilda gibi."

Teyze, durarak onu çağırdı; o da hemen ona doğru koştu, Samgin ise kendisini fazla hissederek yandaki ağaçlıklı yola saptı; yol, genç çam ağaçları arasından yukarıya bir yerlere uzanıyordu. Samgin ağır ağır yürüyor, ayaklarının dibine bakıyor ve Marina'yı çevreleyen insanların ne denli tuhaf olduğunu düşünüyordu: Şu arabacı, Zahariy, Bezbedov..."

"Dolaşıyor musun?"

Samgin ürperdi, çam ağaçları arasında çok uzun boylu, geniş omuzlu, şapkasız bir delikanlı duruyordu. Saçları bir kilise çömezininki gibi uzundu. Onun yuvarlak, sakalsız yüzünü Samgin gece görmüştü. Bu yüz şimdi gülümsüyordu ve güzel, koyu renk gözleri iyilik dolu bir parıltı içindeydi; iri burnunun delikleri oynuyor, kalın dudakları titriyordu: Şimdi gülmeye başlayacaktı.

'Vasya,' diye aklından geçirdi, Samgin.

Vasya hoş, yumuşak bir sesle: "Bir şey yok, dolaş," dedi. Geniş omuzlarının üzerinde kahverengi, beli iple bağlı bir giysi vardı; boynuna mavi bir eşarp sarmıştı ve ayaklarında kızıl sarı asker çizmeleri vardı; iki eliyle kalın, budaklı bir sopaya dayanmıştı; Samgin'i tepeden tırnağa süzerek:

"Seni tanıyorum, gece görmüştüm. Sen git, bir şey olmaz, korkma!" dedi.

Samgin: "Siz bekçi misiniz?" diye sordu.

"Ben mi? Buraları ben bekleyeceğim."

"Hepsi oraya, aşağıya gitti," diye işaret etti Samgin.

"Biliyorum. Ben her şeyi görürüm: Kim, nereye gidiyor..."

Vasya şimdi gururlu bir tavırla gülümsüyordu ve bu gülümsemeyle yüzü daha kabalaşmış, gerilmiş ve gözleri daha parlaklaşmıştı.

"Burada, yukarıda kalıyorum. Kulübe var. Hava soğuk olacak. Ben mutfağa gideceğim. Git, gez. Şarkı söyle."

"Ah, mavi bir güvercin indi,
Kutsal Erdan nehrine..."

diye şarkı söylemeye başladı ve sopasını kolunun altına sıkıştırarak boşta kalan eliyle genç bir çamın gövdesini sarstı. "Küçük ateş-

ler yak, ama ateş yayılmasın. Kuru otlar tutuşacak, kül olacak, rüzgâr esecek, kül yok olacak! Her şey ruhtur ve ruh kalacak."

Başını salladı ve bir kenara çekildi. Samgin kendisine "adam yarım akıllı," diye anımsattıktan sonra eve döndü; Marina'nın çevresini tuhaf insanların sardığını yeniden düşünerek, bu karşılaşmada gerçekçi olmayan bir şeyler hissetti. Aşağıda, büronun yanında onu bir gün önceki mujikler karşıladı. Ancak bacakları dökme demire benzeyen de, kel kafalı mujik de kaliteli ceketler giymişlerdi ve ayaklarında çizme vardı.

Kel kafalı mujik, yeni, kahverengi kasketini çıkartarak Samgin'e saygıyla:

"Sağlıklı günler dilerim," diyerek, "Varis siz mi olacaksınız?" diye sordu.

Pencereden Zahariy'nin solgun yüzü uzandı; öfkeyle bağırdı:

"Yok, hayır! Ben size söylemiştim..."

Asker, çiğnemekte olduğu saman parçasını tükürdü ve onun sözünü haykırarak kesti:

"Sen söyledin, ama biz inanmadık! Ve gözümüz seni görmesin!"

Zahariy yok oluverdi. Mujikler konuşmadan Samgin'in açıklamasını dinledikten sonra fısıldaştılar, daha sonra kel mujik iç geçirerek:

"Demek böyle. Size inanabiliriz, yoksa burada..." Umutsuzca elini salladı.

Asker, cebinden tütün kesesi çıkartarak salladı, sakladı ve Samgin'e döndü:

"Bir sigara verir misiniz?"

Sigarayı aldıktan sonra ise Klim'i sertçe süzerek:

"İşte beyim, bizim gibileri askere aldıkları gibi sizi de üç yıllığına köylü yapsalardı. Gerektiği gibi eğitim gördünüz. Köye gider, köylülerin yanında maraba olarak çalışırdınız, bambaşka bir yaşamı tadardınız."

"Yersiz konuşuyorsun," diye söze karıştı kel kafalı. "Hatta tümüyle saçma konuşuyorsun! Köyde çok adam var ve beyler olmasa da sayıları o kadar çok ki; sahibeler için ise köyde özgürlük yok. İşin kötüsü de bu..."

Kır sakallı mujik, yavaşça: "Bakın, geliyorlar!" dedi; asker, avucunu siper ederek baktı ve yine yavaşça ıslık çaldı, daha sonra suratını asarak söylendi:

"Zotova burada."

Köylüler Samgin'e enselerini döndüler, o da büronun köşesini dönerek bir banka oturdu ve mujiklerin de gerçekdışı ve anlaşılmaz olduklarını düşündü: Dün aktör gibi duruyor, bugün ise hiç çiftlikleri yakacak, hayvanları öldürecek insanlara benzemiyorlardı. Yalnızca asker olan çok öfkeliydi. Bunlar genelde yabancı kişilerdi ve onlarla birlikte olmak çok güç ve rahatsız ediciydi. Köşenin ardından Bezbedov'un kısık sesi işitildi:

"Sizin istediğiniz ne? Size satılmayacak dendi, ee?"

Bezbedov'la karşılaşmayı istemeyen Samgin parka gitti ve birkaç dakika sonra evin terasına yaklaştığında Turçaninov'un şaşkın sözlerini işitti:

"Baş kaldırıyorlar ve toprağı satın alıyorlar! Demek ki paraları var? O halde neden baş kaldırıyorlar?"

Marina, terasa çıkarak: "Gidiyoruz!" diye haykırdı.

Samgin, arabada Turçaninov'un yanına oturdu; Bezbedov öfkeyle sesli sesli soluyarak Lidiya'nın karşısında duruyordu; Lidiya ona:

"Siz askeri rahatça yerleştirmelerini emredin. Hoşça kalın! Gidelim, Pavel," dedi.

Yaşlı, düzgün görünümlü, bıyıklı bir adam olan ve kılık değiştirmiş bir generale benzeyen arabacı dizginleri oynattı. İri atlar arabayı yağmurun yıkadığı yolda yavaşça çekmeye başladı. Ağaçlıklı yoldan çıkışta mujikler koşarak yetişti. Kaz gibi art arda yürüyorlardı ve hiçbirisi de şapkasını çıkarmıyordu; asker ise durarak tütün kesesini çıkarmıştı ve öfkeli bir tavırla kaşının altından arabayı izliyordu. Marina gözlerini kısarak, dudaklarını ısırarak çevresine bakınıyor, araziyi ölçüyordu. Sağ kaşı sol kaşından daha yukarıdaydı ve gözleri de farklı bakıyor gibiydi.

Samgin, kendisinin de anlayamadığı bir alınganlıkla ve hüzünle, kadının tartışılmaz zekâsının tümüyle sözcüklere yansıdığını, onun kâr etme konusundaki hırslı eğilimine boyun eğdiğini dü-

şündü. Turçaninov, avuçlarıyla dizlerinin üzerinde bastonunu yuvarlayarak kadınlara:

"Erkeğin kadına mahkûm olduğu, özellikle Paris'te hissediliyor..." diyordu.

Lidiya ise ona akıl verircesine, Madonna mezhebinde putperest unsurların oldukça belirgin, Katolikliğin ise hissedilir ve estetik olduğunu telkin ediyordu.

"Onda, yüksek bir gücün karşısındaki kurtarıcı korku mevcut değildir."

Samgin, Bezbedov'un korkuya ilişkin sözlerini anımsadı ve dairesini değiştirmeye karar verdi. Bu adamla komşu olmak dayanılmaz bir şeydi.

Marina, eldiveniyle onun dizine vurarak:

"Senin yüzün ne kadar öfkeli ve yorgun. Senin iki hafta Otradnoye'de kalman ve dinlenmen gerekir..." dedi.

Samgin, suratını asarak: "Mujiklerle siyasete ve kepeğe ilişkin söyleşiler yapmak için mi?" diye ekledi.

Marina güldü:

"Neden? Sohbet etmek istemiyorsan, bilgeliğini kendine sakla ve sohbet etme. Mujiklere gücendiniz galiba! Lida, askeri kendisi için seçerek çok öngörülü davranıyor."

Lidiya: "Bu senin önerin," diye anımsattı, ancak Zotova itiraz etti:

"Sen ne diyorsun; senin kendi aklın var, çocuk değilsin!"

Atlar hızla koşuyordu, ancak ana yola çıkan patika Samgin'e yorucu derecede uzak göründü.

Ertesi gün Turçaninov'un miras haklarının onaylanması davasını ele aldı; bu konuda ona bazı gizli güçler yardımcı oluyordu. Davayı hemen sonuçlandırdı ve iyi para kazandı. Daha önce paraya karşı neredeyse kayıtsız olan Samgin, şimdi bu banknotları bir tatmin duygusuyla alıyordu. Bu paralar ona bağımsızlık vaat ediyor, yurtdışına gitme arzusunu güçlendiriyordu. Hatta kendisini daha sakin ve güçlü hissediyordu. Bezbedov artık eskisi kadar sinirine dokunmuyordu ve dairesini değiştirme isteği kalmamıştı.

Ancak bu noktada, iki olay, birbiri ardına ve etkili bir biçimde yaşamına girdi.

Kasvetli bir günde çevre mahkemesinde yürüyordu; rüzgâr anlamsızca ve öfkeyle caddelerde dolaşıyor, saklanacak bir yer ararcasına insanın yüzüne, kulaklarına, ensesine çarpıyor, ağaçlardaki son yaprakları kopartıyor, caddelerde soğuk tozla birlikte kovalıyor, kapıların altına sürüklüyordu. Bu anlamsız oyun, hoş olmayan kıyaslamalara neden oluyor ve Samgin başını eğerek hızla yürüyordu.

Kent sakinleri artık camlara kışlık çerçeveleri takmışlardı ve bu da, her zaman olduğu gibi, kentteki sessizliği daha da güçlendiriyor ve yumuşatıyordu. Samgin iki caddeyi birleştiren kısa bir ara sokağı döndü ve yüzüne toz gibi küçük bir yağmur çarptı; yağmur onu durmak, şapkasını düzeltmek ve paltosunun yakasını kaldırmak zorunda bıraktı. O anda köşeden iç parçalayıcı bir biçimde bağırdılar:

"İmdat..."

Orada bir at arabasının demir takırtısı işitildi. Köşeden atların oynayan başları göründü, ön ayakları dans eder gibiydi; imdat isteyen ses iki kez daha yinelendi, gri paltolu, kasketi sakallı yüzüne itilmiş bir adam koşmaya başladı; elinde metalik bir şey parlıyordu, diğerinde ise halı bezinden küçük bir torba vardı. Adam inanılmaz bir hızla Samgin'in yanında belirdi, onu itti ve kaldırımdan yarı bodrum bir girişin kapısına doğru sıçradı; kapının üzerinde bir tabela vardı:

"Dikiş Makineleri ve Bisiklet Tamiri"

Samgin, kasketin siperliğinin altından çok tanıdık gözler ona doğru yöneldiğinde: 'İnokov. Tabancayla. Galiba gasp işlemi,' diye düşündü.

Köşenin diğer yanında gürültü ediyorlardı; bu gürültü çok güçlü olmamasına karşın başını döndürdü. Yağmur giderek şiddetleniyor ve atın başı eğik bir durumda sallanıyordu.

Samgin sorunu çözmeye çalışıyordu: İlerlemeli mi, geri mi dönmeliydi? Ancak o anda dikiş makineleri tamir atölyesinin kapısından uzun boylu, saçı az, asık suratlı, kirli mavi gömlekli ve önlüklü bir adam telaş etmeden çıktı; sağ elini cebinde tutuyordu;

sol eliyle kapıyı açtı ve anahtarla ateşlercesine kapadı. Samgin onu da tanıdı; bu, Muravyeva ile kendisine gelen adamdı.

Samgin yoluna devam ettiğinde, adam yavaşça ancak çok ısrarlı bir biçimde onu paltosunun kolundan çekiştirerek "Tanımadınız mı?" diye sordu. "Öğrenci Marakuyev'i anımsıyor musunuz? Ya Dunayeva'yı? Ben Varaksin'im."

"Ah, evet, nasıl oldu da..." diye homurdandı Samgin; Varaksin'in sağ elini izliyordu. Bu arada Varaksin:

"Sizin neyiniz var? Hasta mısınız?" diye sordu.

"Orada bir şeyler oldu," dedi Samgin, ileriyi göstererek. Varaksin, sakin bir tonla:

"Gidip bakalım," dedi.

Samgin'in arkasından yürüyor, kaldırımın kerpiçleri üzerinde topuklarıyla takırtı çıkartıyordu; Samgin ise hafif adımlarla ve Varaksin'in kafasında bir şeyler kurup kendisine ateş edebileceğine inanarak yürüyordu.

Omzunun üzerinden Varaksin'e bakarak:

"Tanınmayacak kadar değişmişsiniz..." dedi.

Samgin, "Ama siz o kadar değişmemişsiniz," diyen kayıtsız sesi işitti.

Köşede, kaldırım taşı üzerinde, tüm bedeniyle titreyerek, sallanarak ve yavaşça hıçkırarak, ufak tefek, kızıl sarı sakallı, paltosu çamura bulanmış, toplu ve yaşlı bir adam oturuyordu. İki kişi yaşlı adama yandan destek oluyordu: Birisi polis memuru, diğeri ise melon şapkası ensesine kaymış bir adamdı. Adamın yüzü şişti, gözleri ise şaşkınlıkla açılmıştı. Islak ve ezilmiş kasketi yaşlı adamın başına yerleştiriyor ve hışırdar gibi tiz bir sesle:

"Kırk iki bin ha, sen ne diyorsun! Güpegündüz! Kalabalık bir caddede!" diyordu.

Erkekli kadınlı on beş kadar izleyici toplanmıştı; binaların kapılarından meraklı cadde sakinleri fırlıyor, temkinli adımlarla yaklaşıyordu. Arabanın basamağında genç, soluk sarı saçlı arabacı oturuyor ve yakınırcasına, yüksek sesle, duraksayarak konuşuyordu:

"Demek ki o atı geminden yakaladı ve ara sokağa döndürdü..."

Kalabalıktan başında koltuk taşıyan birisi: "Yalan söylüyor-

sun," diye haykırdı.

"Vallahi yalan söylemiyorum! Ben ona kamçıyla vurmak istedim ve o da bana tabancasını gösterdi..."

Birisi onaylarcasına:

"Zamanını iyi seçmişler, yemek zamanı!" dedi.

İnsanlar yüksek sesle:

"Kaç kişiydiler? Ne yana kaçtılar?" diye soruyorlardı.

Klim'in yanında duran birisi, yavaş sesle düşüncesini belirtti:

"Arabacı numara yapıyor gibi."

Yağmur daha da şiddetli yağıyordu; ortadaki alan daralmıştı ve insanlar daha az gürültü ediyor, suların borularda çıkardığı ağlar gibi bir tıkırtı yankılanıyor ve başında koltuk taşıyan adamın heyecanlı ve telaşlı öyküsü tüm gürültüyü ikinci plana itiyordu. Ağırlıktan dolayı basıklaşmış yüzünün yarısı görünmüyordu; yalnızca burnu, siyah ve kıvrımlı sakalının titrediği çenesi görünüyordu.

"İşte ben oradan geliyordum onlar, ikisi, karşıdan geliyordu; birisi kasketli, diğeri ise şapkalıydı. İkisinin de üzerinde palto vardı. Birisi arabaya atıldı ve çantayı kaptı..."

"Yol çantasıydı," dedi yaşlı adam.

"Fark etmez! Kaptı ve ara sokağa koştu, diğeri ise atı yakaladı; arabacı ise arabadan sıçradı ve koştu."

"Ben mi? Attan mı?"

"İşte onlar da ben de gördük! Korktun, sersem..."

Varaksin, aniden ve yüksek sesle sordu: "'Ara sokağa koştu' diyorsun, öyle mi? İşte ben ara sokakta duruyordum ve bu bay da ara sokaktan buraya geldi ve ikimiz de kimseyi görmedik, bu nasıl oluyor? Amca, sen boşuna çene çalıyorsun. İşte, birlik üyesi 'çanta' diyor, sen ise 'yol çantası!' Senin kafandaki mobilyayı yağmur bozacak..."

Varaksin söze etkileyici bir tavırla başlamış, komik biçimde bitirmişti. Yüzü zayıf ve kemikliydi, koyu renk gözleri gür kaşlarının altından sertçe bakıyordu. Onu dikkatle dinliyorlardı ve yaşlı kadın hemen:

"İşte bunlar çene çalıyor ve suçsuz insanları da suçluyorlar," dedi.

Samgin duvarın dibinde duruyor, bakıyor, dinliyordu ve birkaç kez gitmeye kalkıştı; ancak Varaksin kâh sırtıyla kâh bedeninin yanıyla onu engelledi ve iki kez de sertçe yüzüne baktı. Samgin daha kararlı bir harekette bulunduğunda ise, yüksek sesle:

"Siz, beyim, gitmeyin, tanıksınız," dedi ve sakin bir tavırla arabacıyı sorguya çekmeye başladı: "Kaç kişiydiler?"

"İki kişiydiler. Birisi yaşlı adamın yanında iş karıştırıyordu, diğeri ise atı yakalamıştı."

Samgin kendi durumunu belirsiz hissediyordu: Varaksin'in zorbalığına kızması gerekiyor ama kızmıyordu. Geçmiş yeniden, kabaca, zincirleriyle, tehlikeli eliyle ona dokunuyor ama bu da onu heyecanlandırmıyordu.

Varaksin, elini cebinden çıkartarak iki elini göğsünde çapraz olarak birleştirdi, önlüğünün altından kasketinin siperliği ortaya çıktı.

Samgin, alışkın bir biçimde, izleyicilerin üç gruba ayrıldığını fark etti. Bazıları rahatsız olmuş ve korkmuştu, diğerleri ise memnundu ve içten içe seviniyordu; büyük bir bölümü ise temkinli bir biçimde susuyor ve birçoğu artık geri dönüyordu. Polis ekibi geldi; ufak tefek, sivri burunlu, soluk, sağlıksız yüzünde siyah bıyıkları olan bir polis komiseri, iki memur ve bir sivil memur. Sivil memur şişman, yuvarlak gözlüklü, silindir şapkalıydı; üç atlı polis de onlara eşlik ediyordu, iki araba daha geldi. Polis komiseri kalabalığı itekleyerek haykırıyordu:

"Tanık kim? Bu mu? Alıkoyun."

Sivil memur ise başında koltuk taşıyan adama soruyordu:

"Yan sokağa mı? Nasıl giyinmişti?"

Varaksin'in yeniden, telaş etmeksizin ellerini cebine sokuşunu izlemek çok tatsızdı.

"İnsanlar ara sokakta kimseyi görmemiş," dedi birisi.

"Hangi insanlar?"

"Ben," dedi Varaksin, ıslak saçlarını silkerek, "ve bu bey."

Samgin'i sağ eliyle göstererek sol eliyle kırlaşmış ve yağmurdan ıslanmış sakalını sıvazladı.

Samgin: 'Ne kadar rahat davranıyor,' diye düşündü ve polis komiseri sivil memur ile birlikte soru sormaya başladığında, kö-

şeden atın başını ve atölyeyi kapatan atölye çalışanını gördüğünü, sokakta başka kimsenin bulunmadığını söyledi. Polis komiseri onu selamladı; sivil memur Varaksin'in adını ve soyadını sordu.

Varaksin: 'Nikolay Yeremeyev," diye yüksek sesle yanıtladı ve önlüğünün arkasından kasketini çıkartarak telaş etmeden ıslak kafasına geçirdi.

Polis memuru: "Dağılın, dağılın," diye haykırdı. Samgin, Varaksin'in sert yüzüne baktı ve gülümsemesini tutamadı; çilingirin de derin göz çukurlarında yanıt olarak onaylarcasına bir gülümsemenin parıldadığını gördü.

'Ateş edebilirdi,' diye düşündü Samgin. Çiseleyen, hafif yağmurun altında acele adımlarla eve gitti. 'Bu onu kurtaramazdı ama yine de ateş ederdi!'

Kendisinden hoşnuttu, bununla birlikte kendisini biraz bozuk hissediyordu.

'İşte, gasp olayına da dolaylı olarak karışmak durumunda kaldık,' diye içinden güldü. 'Ama İnokov! Kuşkusuz Varaksin'i peşimden o gönderdi... Ve bu yapılan, tam İnokov'un karakterine uygun.'

Tehlikeli bir durumdan kurtulmayı başaran her insan gibi Samgin kendisini yücelmiş hissediyordu ve evde Bezbedov'a soygun olayını anlatırken öyküsüne gülünç unsurlar da katıyor, tanıkların anlattıklarının tutarsızlığından söz ediyor, anlattığı öyküyü kendisi de ilgiyle dinliyordu.

Peçetesini bükerek: "Anarşistler," diye kayıtsızca söylendi Bezbedov; Samgin ise ona, ders verircesine:

"Tanık söylemlerinin doğruluğunun kuşku götürürlüğü, uzun süredir hukuksal pratikle kanıtlanmıştır ve gerçekte, yaşam olayları karşısındaki görüşlerimizin subjektifliğini ortaya koymaktadır," dedi.

"Tanıkların yüzünü şeytan görsün," diye öfkeyle söylendi Bezbedov. "Bende çalışan alçak Blinov, en iyi uçan iki çift kuşumu kapattı. Karşılığında para teklif ediyorum... almıyor."

Ertesi gün Samgin, yerel bir gazetede şunları okudu: "Soygunun rastgele olduğu, daha önceden planlanmadığı, yalnızca sıradan bir gasp olayı olduğunu var saymak için dayanaklar var."

Monarşistlerin gazetesi, bunun, "siyasal bir haddini aşma eylemi olduğunu" öne sürüyordu. Her ikisi de tanıkların saldırganların sayısı konusundaki ifadelerinin açıkça çeliştiğini yazıyordu: Bazıları iki kişinin saldırdığını belirtirken, diğerleri yalnızca bir kişi görmüştü; ayrıca arabacının soyguna katıldığını öne sürenler de vardı. Arabacının dışında iki kişi tutuklanmıştı: Soyulan artel üyesi ve saldırının tanıklarından olan marangoz. Gazetelerin yazdıkları Klim'de hiçbir özel düşünce uyandırmamıştı. Gazeteler, gasp olaylarına giderek sık yer veriyorlardı ve Samgin, Marina'nın sözlerini anımsıyordu: "Çapulcular harekete geçiyor." Bu olay genel olarak Samgin için etkisini yitirmeye başlamıştı ve kısa süre sonra, başka bir olayın etkisiyle tümüyle belleğinden silindi.

Bir akşam Samgin masada çay içiyor ve bir derginin sayfalarını karıştırıyordu. Kapı şiddetle çarptı ve antreye ağır adımlarla Bezbedov girdi, kendisini masaya bıraktı ve kısık kısık öksürmeye başladı. Yuvarlak ve şişkin yüzü, derisinin altındaki yağı eriyormuş ve akıyormuşçasına çirkin bir biçimde oynayıp duruyordu. Gözlerini kamaşmış gibi kırpıştırıyor, elleri, alnından ve yanaklarından örümcek ağı temizlercesine hareket ediyordu.

Samgin, konuşmadan gözlüğünün arkasından ona bakıyor ve bekliyordu.

"Ehh, işte," diye söze başladı Bezbedov; ellerini indirdi, sallanırken avuçlarıyla dizlerine dayandı. "Beni mahkemede savunmanız gerekiyor. Öldürmeye teşebbüs ve sakatlamak amacıyla vurmak suçlamasıyla... Şeytan bilir işin aslı ne! İçecek bir şeyler verir misiniz..."

Samgin telaş etmeden yatak odasına geçti, su sürahisini aldı, aldırmaz bir tavırla Bezbedov'un önüne koydu; tüm bunları kayıtsızlığını vurgulayarak yapıyordu ve kayıtsızca da sordu:

"Ne oldu?"

Bezbedov: "Blinov'un yüzüne fişeği patlattım, konu bu!" dedi ve masadan sürahiyi alarak dizine koydu, başını sallayarak ve ıslık çalar gibi bir sesle: "Alçak herif, benimle alay etti," dedi. 'Bırak yahu, güvercinlerden hiç anlamıyorsun,' dedi bana. Ben *Manzbir*'i okudum! O sersem ise akıl veriyor: 'Sen,' diyor, 'güver-

cinleri sevginden dolayı değil, kıskançlığından, benimle yarışmak için besliyorsun; senin benimle değil, kendi tembelliğinle yarışman gerekir,'"

Horultulu bir sesle sayıklar gibi konuşuyor, sözcükleri ıslık çalarcasına telaffuz ediyor, sürahiyi boğazından tutuyor ve dizinde sallayarak suyun nasıl ses çıkardığını dinliyordu.

Onun ağır iç geçirişlerini ve ağzında yuttuğu sözcükleri dinlemek dehşet vericiydi. Sağ eliyle yanağını eziyor, kırmızı parmaklarıyla saçlarını çekiştiriyordu; yüzü şişmiş ve sarkmıştı; mavi göz bebekleri sanki göz aklarının beyazlığı içinde erimişti. Zavallı, iğrenç ve özellikle de ürkütücü görünüyordu.

Samgin uzun süre neyin, nasıl olduğunu öğrenme olanağı bulamadı.

Bezbedov sorularını yanıtlamıyor, Klim'i birkaç dakika çok değişik duygular yaşamak zorunda bırakıyordu. Öncelikle Bezbedov'u korkmuş ve acınacak durumda görmek hoş bir şeydi; ama daha sonra bu adamın ateş ettiği için değil, öldüremediği için üzgün olduğu ortaya çıktı. Samgin, bu durumda, Bezbedov'un yine çılgınca bir davranışta bulunabileceğini düşündü. Kendisini tehlikede hissederek sert ve ciddi bir tavırla onu sakinleştirmeye başladı.

"Sizi savunmamı istiyorsanız, her şeyi sırayla anlatmalısınız..."

Bezbedov sürahiyi masaya koydu, bir süre konuşmadı, çevresine bakınarak:

"Evet... Kent dışında karşılaştık. Yeni silahını denemeye gidiyordu. Birlikte yürüdük. 'Neden güvercinler karşılığında para almak istemiyorsun?' diye sordum. Bana akıl öğretmeye başladı ve kulağının üzerine yumruğu yedi; o anda şeytan, bana silahını sallaması için onu dürttü, ben de silahı elinden kaptım, dipçiğiyle vurabilirdim..."

Sustu, hatta ağzını kapamak istercesine elini kaldırdı ve bu hastalıklı, içten gelen jest, Samgin'e kesin konuşma hakkını verdi:

"Siz silahın dolu olduğunu biliyordunuz."

Bezbedov, asık bir yüzle itiraf etti: "Evet, silah elimdeyken ve ona baktığımda bana söyledi..." Elleriyle karmakarışık saçlı başını tuttu ve hırıldadı:

"Sorun, teyzem! Beni mahkemeye verirse o zaman teyzem... Ve verecek de! Siz onunla hoşgörülü bir ilişki içindesiniz..."

Samgin: "Saçmalamayın," diye uyardı ve profesyonelce bir soru sordu:

"Tanık var mıydı?"

Bezbedov: "Hayır, hiç kimse yoktu," dedi ve yanaklarını öylesine şişirdi ki, kulaklarına, boynuna kan hücum etti, daha sonra da güçlü bir soluk vererek ısrarlı ve kaba bir tavırla:

"Şarabınız var mı?" diye sordu.

Kalktı ve sallanarak, ayaklarını sürüyerek yaşlı bir adam gibi gitti. Şarap şişesiyle dönmeden önce Samgin kendisini, şimdi Marina hakkında çok önemli bir şey işiteceğine inandırdı. Bezbedov ayakta çay bardağını doldurdu, yarısını içti ve umutsuzca, sert bir öfkeyle yineledi:

"O sersem mahkemeye verecektir! Eskiden teyzemden korkardı ama şimdi herkesin çileden çıktığı ve her gün insanları astıkları ortamda verecektir..."

Yalnızca onu yatıştırmak değil, kendi yararına da kullanmak, daha sonra da Marina'ya ilişkin birkaç soru sormak gerekiyordu. Bunu düşünen Samgin, profesyonel bir ses tonuyla savunmayı nasıl oluşturacaklarını anlatmaya başladı:

"Siz, anlaşılan, hareketlerinizden sorumlu olmadığınız bir durumdaydınız ve yasa bunu öfkeli ve sinirli bir durum olarak tanımlıyor. Böyle bir durum nedensiz oluşmaz ve gurur kırılması buna yol açabiliyor; ya da bu, kişiye özgü hafif, ancak normal olmayan bir uyarılmanın sonucu. Bu son durum tıbbi bir bilirkişi gerektiriyor. Tanık yok. Saldırıya maruz kalanın ifadesi mi? Silah onun elindeyken ateş almış. Bu atış, silahın bakımı sırasında bir rastlantı sonucu olabilirdi ve siz onun dolu olduğunu bilmeyebilirdiniz. Ve en nihayetinde de siz gerçekten mağdurun silahı salladığını anımsıyorsanız, onunla silah yüzünden bir boğuşmaya girişebilirdiniz ve atış bu durumda da rastlantı olarak açıklanabilirdi. Bu arada kendini savunma durumu da hariç tutulmamalı. Genelde savunma çok kötü gerekçelere sahip değil."

Avukatın işini bilen konuşmasını, Bezbedov, Klim'e yarı dö-

nük durumda, başını omzuna dayayarak ve elindeki bardağı çene hizasında tutarak dinliyordu.

Alçak sesle: "Akıllıca," diye onayladı ve anlaşılan çok sevinmişti. "Çok akıllıca!" Başını arkaya atarak şarabı dikti ve 'hınk' diye bir ses çıkardı.

"Ama ben mahkemeye gitmek istemiyorum; bunları gürültüsüzce halletmem için bana yardımcı olun. İşte sizin Mişka'yı orada durum nasıl, bir baksın diye gönderdim. Eğer... çok iyi değilse yarın kendim Blinov'a giderim, yüzünü şeytan görsün! Siz ise teyzemi yatıştırın, ona bir şeyler anlatın... öylesine," dedi. Bunu teklifsizce ve enerjik bir tavırla, Klim'e yaklaşarak söylemiş, hatta yavaşça omzuna ağır ve kırmızı avucuyla dokunmuştu. Bu davranış Klim'i biraz rahatsız etmişti; gülerek:

"Siz Marina Petrovna'dan çok korkuyorsunuz!" dedi.

Bezbedov, bir adım geri çekilerek: "Korkuyorum," dedi ve ellerini arkasına saklayarak beyaz gözlerini dikkatle ve öfkeyle Samgin'in yüzüne dikti. Samgin'e Moskova'yı, yeşil evi, Lübaşa'yı, serserilerin saldırı sahnesini anımsattı. "Komik mi?" diye sordu, Bezbedov.

Samgin omzunu silkerek ve gözlüğünü düzelterek: "Komik değil, ancak tuhaf," dedi.

Bezbedov mavi göz bebeklerini bir yandan diğerine kaçamak bir biçimde çeviriyordu. Yüzü buruşmuş, aşağı sarkmıştı; bir şey söylemek istediği ancak karar veremediği belliydi. Samgin ona yardımcı olmayı denedi:

"Herhalde çok 'dediğim dedik' bir insan..."

"İnsan mı?" diye düşünmeden yineledi Bezbedov. "Evet, bu doğru... Eh, teşekkürler..." diyerek aniden kapıya doğru yürüdü, Samgin, onu öfkeli bakışlarla yolcu ederken:

'Belirgin derecede suç işlemeye yatkın bir tip. Marina'dan yalnızca korkmuyor galiba nefret de ediyor. Neden?' diye düşündü.

Ertesi gün Bezbedov, Samgin'de tuhaf bir kuşku uyandırdı: Silah atışıyla ilgili bu öyküyü sanki ilgi çekmek için anlatmıştı; kahramanlığının ölçüsünü iyice abartmıştı. Güvercin yetiştiricisinin yüzüne değil, karnına ateş etmiş ama saçmalar kalın paltoyu del-

memişti. Bezbedov, tıraşlı çenesini ve yanaklarını sakin bir tavırla sıvazlayarak:

"Uzlaştık; ona iki çift kuş ve yirmilik bozuk para verdim. Yüzünü şeytan görsün!" dedi.

Samgin, bunun da yalan olduğunu, ateş bile edilmediğini, her şeyin uydurulduğunu düşündü ama Bezbedov'a kendisine inanmadığını söylemek istemedi; yalnızca alaycı bir tavırla:

"Tıraş olmuşsunuz," dedi.

"Büyüklerin sözünü dinliyorum," diye yanıtladı Bezbedov ve kabarcıklarla kaplı yüzünde buruşuklar oluştu ve bunlar, birkaç saniye süreyle onun toplu ve şiş yüzüne yaşlı yüzü gibi gevşek bir görünüm kazandırdı. Bu anlamsız olay, Samgin'in Bezbedov'a olan antipatisini artırdı ve Valentin'in teyzesinden korktuğu konusundaki inancını sarsmadı; ancak bu kadının para biriktirme hırsı dışında nasıl yaşadığına ilişkin merakını da güçlendirdi.

Marina, iki gün sonra onu mağazada karşıladığında Samgin sözlerinde ne öfke ne de sitem yakalayabildi.

"Otradnoye'yi yaktılar! Askerlerin karşısında yaktılar. Zahariy'i biraz dövmüşler, güçlükle yürüyebiliyor. Evin ve büronun tüm sol kanadı, ahır ve samanlık yanmış. Allahtan mahsulü satmaya zaman bulmuştum."

Dişlerini ortaya çıkararak, doğal olmayan bir biçimde konuşuyor, sağ elini Samgin'e vurmaya hazırlanıyor gibi sallıyordu.

"Ev Lidiya'nın hoşuna gitmemişti ve onu yeniden düzenlemek istiyordu. Benim bir kaybım yok, parayı ipotekten almıştım; ancak yine de Lidiya'yı yatıştırmak gerek. Sen ona git, bak bakalım nasıl? Ben oradaydım ama göremedim. Duma seçimleriyle uğraşıyormuş; şu "Rus Halkının Birliği" derneğinde... Haydi, harekete geç!"

Samgin oradan ayrıldı. Yolda giderken, miras davasını, genç ve saf yabancı Turçaninov için değil de, birinci dereceden loca üyesi tüccarın dul eşi Marina Petrovna Zotova lehine onayladığını düşündü.

"İnsanı sömüren bir kadın," diye düşündü. "Giderek daha açık, hatta arsız oluyor."

Onu kızdıran Marina'nın acımasız tutkusuydu. Bu tutkunun

Marina'yı tümüyle tanımlamadığına inanıyordu. Ancak onu basit bir düzeye de indirmek istemiyordu; Zotova'yı basit olarak kabul etmek, kendisini de onun acımasız amaçlarının itaatkâr uşağı düzeyine indirmek olacaktı. Onun zekâsı yalnızca bu amaçlarla sınırlı olabilir miydi? Marina para biriktiriyordu ama herhalde bunu yalnızca para için değil, başka bir şey için yapıyordu. Ama bu ne olabilirdi? Bu inancın içinde nasıl oluştuğunu ve güçlendiğini açıklayacak durumda değildi, ancak bu kanı çok güçlüydü. Eninde sonunda kendisine, neye hizmet ettiğini sormakla yükümlüydü.

Lidiya onu büroda, masada otururken kabul etti. Duman rengi gözlüğünü takınıştı ve üzerinde siyah ejderler işlenmiş Çin işi bir sabahlık vardı. Dalgalı saçları mutlaka taktığı filenin içindeydi ve bir gazeteyi makasla kesiyordu. Esmer yüzü uzamış ve kötü görünüyordu.

"Ah, biliyorum, biliyorum!" dedi, elini sallayarak. "Eski, çürümüş ev yanmış; ee, ne yapalım? Bunun için insanları cezalandıracaklar. Telefonda bana orada bir askerin ve aşçının kızının tutuklandığını söylediler; bu, sivri burunlu, küstah kız olsa gerek."

İki eliyle masadaki gazete kümesine vurarak, telaşlı, endişeli ve histerik bir biçimde haykırdı:

"Yıkılmakta olan Rusya ne yapacak, söyle bakalım? Bana, 'Çar her şeye kayıtsız,' diye yazıyorlar; yüksek çevreden bana yakın olan başka birisi ise: 'Çar, Duma'ya kendi verdiği anayasadan ve her şeyden nefret ediyor,' diye bildiriyor. Düşünsene, diktatörlükten söz ediliyor! Mutlakiyetçi diktatörlükten! Bu olacak şey mi?" Başını eğerek Samgin'e kaşının altından baktı; gözlüğü neredeyse burnunun ucuna inmişti ve yüzünde iki çift, birbirinden farklı göz varmış gibi duruyordu. "Tüm haberlere göre Duma'ya solcular kitle halinde katılıyor. Bunu, bey hesabına çalışmayı kaldırmaya kalkışan ve güçlü kuvvetli mujikleri köylerden çiftliklere gönderen maceracı Stolıpin'e borçlu olacağız."

Samgin:

"Sen galiba bu reformu onaylıyorsun?" dedi.

Lidiya kesin bir tavırla: "Hayır, yani evet, onaylıyordum, ama onun devrimci anlamını göremediğim sürece. Köylerden refah

içinde yaşayanları ayırmak, köyleri güçsüzleştirmek ve çiftlik sahiplerini toprak beyleri gibi savunmasız bırakmak demektir." Gözlüğünü çıkartarak koltuğun arkalığına yaslandı, Samgin'e şiş göz kapaklarına gömülü koyu gözleriyle bakarak sitem edercesine başını salladı.

"Aslında boşuna konuşuyorum; senin yakma yıkma olmayan her şeye kayıtsız olduğunu biliyorum. Marina senin için, 'gönülsüz izleyici,' dedi."

Klim, rahatsız bir şaşkınlıkla: "Öyle mi?" diye sordu. "Bu ne anlama geliyor?"

Lidiya: "Bu, korkunç bir şey, Klim!" diye haykırdı ve başındaki fileyi düzeltti; sabahlığının yenlerindeki siyah ejderhalar omuzlarına ve yanaklarına süründü. "Düşünsene: Ülken mahvoluyor ve hepimiz kendimizi kurtarmak için onu kurtarmak zorundayız. Stolıpin, kendini beğenmiş ve aptal. Ben bu adamı gördüm; hayır, o bir önder olamaz! Ve işte bu aptal adam Çar'a akıl veriyor! Çar'ı..."

Samgin onun haykırışlarını işitiyordu; ancak bu geniş ve fantastik cübbemsi giysi içindeki kadın artık onun için bu odada mevcut değildi; sesi, telefonda konuşuyormuşçasına uzaktan geliyordu. Samgin:

'Marina benim için nasıl konuşuyor...' diye düşündü.

Şu sözleri işitiyordu: "Teröristler, Moskova ayaklanmasını bastıran albay Min'i Petersburg'da öldürmüşler, İnterlaken'de bir Alman'a, bakan Durnovo sanarak ateş açmışlar; Askeri seyyar mahkeme, anarşistlerin devrimci eylemlerini azaltmıyor." Kadın yorulmak bilmeden ısrarla haykırıyordu; ancak söylediği her şey, geçmişte, diğer bir Samgin döneminde olmuş şeylerdi. Diğer Samgin belki tüm bu olaylara başka türlü bakabilirdi, ancak bu Samgin, kendisi ve Marina dışında kalan bir şeyi kesinlikle düşünemiyordu.

'Gönülsüz izleyici mi? Bu doğru, ben bunu kendim için söyledim.'

Yalnızca bir an için Çar'ı, mavi gözlü, kayıtsız ve sevimli gülümsemesi olan bu ufak tefek adamın, kalay grisi görünümünü anımsadı.

'Kayıtsız ve nefret ediyor... Bu ikisi bir arada olamaz. Daha doğrusu hor görüyor. Ya ben, nefret mi ediyorum, hor mu görüyorum?'

İstem dışı gülümsedi ve bu gülüş Lidiya'da öfke patlamasına neden oldu.

"Acaba tüm bu olanlar seni yalnızca güldürüyor mu? Ama bir düşünsene! Ülkedeki herkesin, herkesin üzerinde olmak!" Rahatsız olan gözlerini korkmuş bir halde açarak haykırıyordu. "İki başlı kartal –insanca olmayan bir yönetimin kutsal simgesi..."

Samgin, onun ne zaman ve neden yeniden Çar'dan söz etmeye başladığını fark etmedi.

Ayağa kalkarak: "Biz, hepimiz iki başlıyız," dedi. "Zotova, sen, ben..."

Lidiya: "Ne demek istiyorsun?" diye sordu ve o da ayağa kalktı.

Kendi söylediklerine kulak vererek ve Lidiya'yı incitmeyi umut ederek konuşmaya başladı:

"Çar, herhalde bu çekişmeden yorgun düştü ve herkesi hor görüyor..."

"O mu? Tanrı'nın başına çelenk koyduğu kişi insanları hor görüyor, öyle mi?" diye öfkeyle haykırdı Lidiya. "Kendine gel! Ancak bir ateist ya da anarşist böyle düşünebilir! Ama aslına bakılırsa sen böylesin ve yapın da böyle."

Lidiya umutsuzca başını salladı, sonra da Samgin elini sıkarken:

"Buradaki insanların elleri korkunç derecede terli, fark ettin mi?" diye sordu.

Samgin, kayıtsızca ve bir kitabe yazar gibi: 'Sersem. Verimsiz incir ağacı gibi,' diye düşündü. 'Marina ona kıyasla ne kadar akıllı ve ilginç.'

Marina ile Çar'ın mavimsi gri görüntüsünü yan yana koyarak güldü.

Kent, Duma seçimlerine hazırlanırken huzursuzdu; sokaklarda asık yüzlü insanlar kaygılı bir tavırla gidip geliyor, çitlerin üzerine alaca renkli parti çağrıları asılıyor, "Rus Halkının Birliği" ku-

ruluşunun üyeleri onları yırtıyor, yerlerine kendilerininkini yapıştırıyordu.

Tüm bunlar Samgin'in önünde olup bitiyor, ancak bir kenarda durmak da hoş olmuyordu; bu nedenle iki-üç kez yerel siyasetçilerin toplantılarına gitti. İşittikleri, tüm konuşmacıların söyledikleri ona bildik geliyordu; solcuların yüksek sesle konuştuklarını, ancak sözlerinin donuk olduğunu fark ediyordu. Ayrıca konuşmacıların, son güçlerini harcarcasına, gergin bir tonda konuştukları hissediliyordu. Kent Dumasında en aklı başında konuşmanın, Kadet Partisi yerel komitesi üyesi olan Marina'nın eski yardımcısı tarafından yapıldığını kabul ediyordu.

Solgun yüzlü bu adam, yeşil çuha örtülü masanın kenarına göbeğiyle dayanarak, saatinin ince altın zinciriyle oynayarak, diğer elinin parmağıyla da havaya tuz ekercesine hareketler yaparak, tiz sesiyle yuvarlak sözleri ustaca kullanıyordu. Mavimsi göz akları içinde siyah göz bebeklerinin kenarları parlıyor, uzaktan yuvarlak yüzü alınmış ve öfkeli görünüyordu. Onu konuşmadan, dikkatle dinliyorlardı ve bu suskunluk öylesine saygılı bir sıkıcılıktaydı ki, çok saygın toplum adamlarını anma törenlerini anımsatıyordu.

Konuşmacı, savaşın Rusya'nın uluslararası önemini sarstığını, onu kendi aleyhine hatta utanç verici barış koşullarını kabul etmek ve Almanya ile tahıl ticareti konusunda ağır bir sözleşme imzalamak zorunda bıraktığını belirtiyordu. Devrim, ülke ekonomisine ağır bir darbe vurmuş, ancak pahalıya mal olsa da, mutlakiyetçi yönetime kısıtlamalar getirmişti. Devlet Duma'sı sakin çalışmak, halkın elde ettiği hakları giderek genişletmek, Rusya'yı demokrat ve Avrupalı bir konuma getirmek zorundaydı.

Konuşmasına ara verdi, bir bardak suyu dudaklarına götürdü, ancak sağ eliyle parmağını suya sokmak istercesine bir hareket yaptı; bardağı yerine koydu, daha gergin, neredeyse öfkeli ancak umutsuz bir tavırla konuşmaya başladı:

"Menşevikler, toplumcu-gerçekçiler, devrimin kendi başına bir şey yaratamayacağını, yalnızca kaçınılmaz olan toplumsal re-

formlara ulaşmada karşılaşılacak engelleri yıkarak yok ettiğini anladılar. Onlar, kültürün, sınıfların işbirliği dışında olamayacağını da anladılar. Ütopik toplumcular, işçi sınıfına olan mistik inançlarıyla birlikte parçalandılar ve tarih sahnesinden yok oldular. Herkes, siyaset ve kültür alanında ülkenin sakin ve gündelik bir yaşama gereksinimi olduğunu anlıyor. Sonuç olarak, yaşanan fırtınanın acımasız sarsıntılarından yorgun düşen herkes dinlenmek zorunda. Karşımızda devasa bir sorun var: Milyonlarca köylüyü ayağa kaldırmak. Ve bir kez daha söylüyorum: Evrim, sınıf dayanışması olmadan olanaksızdır; bu gerçek, tüm Avrupa kültürel gelişim tarihi tarafından doğrulanmaktadır ve bu gerçeği, yalnızca tarih karşısında sorumluluk duygusundan tümüyle yoksun insanlar yadsıyabilir..."

Bu düşünceleri kabul etmek için Samgin'in kendisini özellikle zorlaması gerekmiyordu. Bu düşünceler onda çok önceden, kendiliğinden ortaya çıkmıştı ve sözcüklerle biçimlenme gereksinimi duymamıştı. Konuşmacı Samgin'i rahatsız ediyor, "tarih bilincinin oluşturduğu" bu düşünceleri çıplaklaştırıyor ve renksizleştiriyordu.

Samgin, tarih bilincinin kanıtlarını derinleştirmek ve tazelemenin, kendi deneyim materyalleriyle güçlendirmenin gerekliliğini hissediyordu. Çok şey yaşamıştı ve her ne kadar aklı "olayları" ve "ifade sistemlerini" kaydetmekten yorgun düşse de, henüz mekanikleşmiş, ısrarcı ve verimsiz olma alışkanlığını yitirmemişti. Deneyim birikiminin yararsızlığı ona acı veriyor ve öfkelendiriyordu. Marina'nın bilince olan kuşkucu yaklaşımını benimsediğini itiraf etmek istemiyor, ancak onun sözlerinin kendisine kitaplardan daha ikna edici geldiğini artık hissediyordu. Ve sonuç olarak Samgin, hoş olmayan bir açıklıkla, "yaşanan anın" yüzünün, yatıştırıcı sözcüklerin tozuyla kaplı olduğunu ve kaplanmayı sürdürdüğünü, bununla birlikte, bu yüzün karşısına Marina'nın kapıcısının yüzü gibi kızıl ve azgın bir halde çıktığını kavrıyordu.

Kardeşini anımsadı: Kısa süre önce kalın bir dergide, Dmitri'nin, Kuzey'in etnografisi üzerine yazdığı kitaba övgü dolu bir

eleştiri yazısı yayımlanmıştı.

'Benim de gözlemlerimden sonuçlar çıkarmam gerekir,' diye karar verdi ve boş zamanlarında eski notlarını gözden geçirmeye başladı. Marina'nın işlerinin genişlemesine karşın, yeterince boş zamanı vardı ve bu işler tuhaf derecede tekdüzeydi: Bazı dul kadınlar, yaşlı kızlar, çocuksuz tüccarlar ölüyor ve bazen ciddi boyutlara varan mal varlıklarını Marina'ya bırakıyorlardı.

Marina: "Kocamın uzak akrabaları," diye açıklıyordu.

Müşteri sayısı artıyor, taşradan ve hatta komşu eyaletlerden saygıdeğer tüccarlar Samgin'e geliyordu.

"Zotiha, Marina Petrovna, bize tavsiye etti," diyorlardı ve bu insanların Marina'yı büyük bir insan saydıkları hissediliyordu. Samgin, bu durumu, bu yarı vahşi ve taşralı insanların Marina'nın girişken aklına ve yaşam bilgisine değer vermeleriyle açıklıyordu.

Kış gecelerinde, odanın sıcak sessizliğinde, sigarasını içerek masaya oturuyor ve acele etmeden yaşadıklarını ve okuduklarını, yani gelecekteki kitabının malzemesini kâğıda geçiriyordu. Önceleri kitaba, *Bilince Yaklaşım Açısından Rus Yaşamı ve Edebiyatı* adını vermişti; ancak bu ad ona oldukça ağdalı göründü ve değiştirdi: *Sanat ve Bilinç*; daha sonra bunun çok geniş bir konu olduğunu düşünerek "Sanat" sözcüğüne "Rus" sözcüğünü de ekledi ve sonunda da konuyu iyice sınırladı: *Gogol, Dostoyevskiy, Tolstoy ve Bilince Yaklaşımları.* Daha sonra bu üç yazarı elinde kalemle yeniden okumaya başladı; bu çok hoş bir işti, insanı sakinleştiriyor ve eğri bir hat üzerinde seyretmekte olan yaşam gerçeğinin üzerine çıkarıyordu.

Gogol ve Dostoyevskiy, Samgin'in karakterinin temel özelliklerine yakın olan çok sayıda olayı ortaya koyuyor, o da bunu hissediyor ve hoşuna gidiyordu. Yaşamın çirkinliği ve psikolojilerin kapris dolu dizginlenemezliği, Samgin'e yaşamla sürekli içinde bulunduğu çekişmeyi açıklıyor, sarsılmaz bir gerçeğe ve iç özgürlüğe sahip olan Dostoyevskiy'nin kahramanlarının sancılı arayışları Klim'i yüceltiyor, sıradan kahramanlar kitlesinin dışına çıkarıp,

Dostoyevskiy'nin huzursuz kahramanlarına yakınlaştırıyordu.

Ancak ara sıra kalemi masaya fırlatıyor:

'Ben bu insanlar gibi değilim, onlardan daha sağlıklıyım ve yaşama daha sakin yaklaşıyorum,' diye düşünüyordu.

Ancak yaşam gerçekleri, kendisini yatıştırmak isteyen kuramların oluşturduğu yasaları dinlemiyor, sözcüklerin oluşturduğu yoğun tozun yüzeyine oturarak Samgin'i dürtmeyi ve endişelendirmeyi sürdürüyordu.

Kış biterken Moskova'ya gitti, adliyedeki davayı kazandı ve keyfi yerinde bir halde otele, yemek yemeğe gitti ve orada otururken Lütov ve Alina ile bu salonda oturarak Şalyapin'in "Dubinuşka" şarkısını dinlemesinin üzerinden henüz iki yıl geçtiğini anımsadı. Bu denli çok olay ve izlenimin, çok küçük bir zaman dilimi içinde oluşması, ona bir kez daha inanılmaz geldi.

'Yerküre, zamanın dipsiz kuyusu içinde dönüyor,' diye kısa süre önce okuduğu bir tümceyi anımsadı. Dostoyevskiy ve Gogol'e, Leonid Andreyev ve Sologub'u katmanın gerekli olduğunu düşündü. Daha sonra yemek listesini incelerken ve seslerin oluşturduğu gürültüye kulak verirken, hiçbir yerde insanların Moskova'daki kadar neşeli ve gürültülü yemek yemediklerini düşündü. Özellikle solundan, duvarın yanındaki büyük masadan çok gürültü geliyordu. Orada yedi kişi oturuyordu ve bunlardan uzun boylu, zayıf, küçük kafalı, kırmızı yüzü seyrek bıyıklı olan kişi, tenor bir sesle ve coşkuyla söylediği heyecanlı tümcelerle yoğun uğultuyu bastırıyordu:

"Avrupa'da sanayiciler, bakanlara yönlendirici düşünceler telkin ediyor; bizde ise tam tersi: Bizde fabrikatörlerin örgütlenme gerekliliği, geçen yıl bakan Kokovtsov tarafından belirtildi!"

Klim'in arkasında, palmiyenin altında iki kişi homurdanırcasına konuşuyordu ve bunlardan birisinin ayık sesi tanıdıktı.

"Saçma! Askerler devrim yapmaz."

"Yavaş konuş!"

"Zencilere yaptıkları gibi ateş açar, vururlar..."

"Bir düşünsene: Hassa ordusu, Preobrajenskiy alayı."

"Üstelik ateş açıyorlar! Aptalca bir yer olan Medved köyüne sürgün ne demek? İngilizlerin yerli halkı yok etmeleri gibi..."

"Bunu ciddi söylemiyorsun."

Öfkeden kudurmuş adam, sarhoş bir sesle: "Senden fazla biliyorum," diye haykırdı ve Samgin o anda anımsadı:

'Bu, Tagilskiy. Beni tanırsa hoş olmaz.'

Başka bir boş masa olup olmadığına bakınarak ayağa kalktı.

Masa bulamadı, küçük kafalı tenor ise avucuyla masaya vurarak, üzerine basa basa:

"Asla! İşçilerin ücretleri tespit edebilmeleri, ancak kuruluşların zararı karşısında kendilerinin de sorumluluk almaları koşuluyla kabul edilebilir!" diyordu.

Kalktı ve birlikte yemek yediklerinin ellerini sıkarak düz kafasıyla her birini eğilerek selamladı; daha sonra başını yukarı kaldırarak ve bir elini arkasına koyarak diğer eliyle saatini elinde tutup kadranına baktı, geniş adımlarla kapıya doğru yürüdü. Bunu, insanların nereye gittiğini anladıklarından ve kendisine yol vermek için çabaladıklarından emin olan bir adam tavrıyla yapıyordu.

Samgin gazetelerden, Petersburg'da "Fabrikatör ve Tesis Sahipleri Derneği" kurulduğunu ve Moskovalı sanayicilerin de bunun için çabaladığını öğrenmişti. Kuşkusuz, bu uzun boylu adam da bu kuruculardan birisiydi. Tagilskiy, anlaşılır bir biçimde homurdandı:

"Semyonov alayından övünmeyi seven birisi, Moskova'da alayın yanlış insanları vurduğunu anlattı. Anlıyor musun? Gerekenleri değil! Askerler onu hemen ele vermiş..."

Samgin'in sağında ciddi bir tavırla yemek yiyen üç kişi oturuyordu. Kısa boynu yağlı katmanlardan oluşan geniş omuzlu bir kadın; saçını çok özenle taramış, kıvrık bıyıklı, kıskaçlı gözlük takmış, kılık değiştirmiş bir berbere çok benzeyen bir öğrenci; boynunda nişan bulunan, torbaları morarmış iri gözlü yuvarlak yüzlü bir bey; adam ağır ağır, alınmış bir tavırla anlatıyordu:

"Ben tanığım; Bompar'la arabada gidiyordum. Karşılaştıkları-

mız gerçekten de işçiydi. Küstahlığı anlayabiliyor musun? Fransız elçisinin arabasını durdurdular ve yüzüne karşı haykırdılar: 'Neden Çarımıza para veriyorsunuz, bizi öldürmesi için mi? Bunun için yeterince parası var.'"

Kadın, bas bir sesle ve sakin bir tavırla: "Korkunç bir şey," dedi. Bu arada tabaklara besili bildırcınları koyuyordu. "Launits'i, Vitte'yi tutuklamak istediği için öldürdükleri doğru mu?" diye sordu.

Öğrenci, alnını buruşturarak söze başladı: "Ama anne, Launits'i sosyalist devrimcilerin öldürdüğü belirlendi."

Kadın, aynı bas sesle ve sakin bir tavırla:

"Kim öldürdü, diye sormuyorum, neden öldürdüler diye soruyorum," dedi. "Umut ederim ki, devrimcilerin ve sosyalistlerin ne olduğunu, kime hizmet ettiklerini bilmiyorsundur. Biraz daha yaban mersini alsana, Matvey!"

Boynunda nişan olan adam yaban mersinini aldı ve derin bir iç geçirerek:

"Yaşlı Suvorin, Goremıkin'in sözde kendisine: "Çiftlikleri yakmaları kötü bir şey değil, soyluların biraz titremeleri gerekiyor; devrim için çalışmaktan vazgeçsinler," dediğini öne sürüyor. Ama, Tanrı aşkına, ne zaman devrim için çalıştık ki?" diye belirtti.

Kadın: "Bu korkunç bir şey," dedi, şarap koyarken. "Ayrıca, Goremıkin sapığın teki."

Öğrenci gülerek:

"Dayı, Dekabristleri unuttun..." dedi.

Samgin: 'Bunlar komedilik insanlar,' diye düşündü. 'Onlardan söz ettiğimde Marina gülecek.'

Bu üç kişi ilgisini çok çekmişti. Geceyi tiyatroda geçirmeye karar verdi; tren gece yarısı gibi hareket ediyordu. Ama aniden Lütov'un şaşı bakan gözleri üzerine eğildi. Samgin'in en az görmek istediği kişi oydu. Ama Lütov artık söze başlamıştı bile:

"Beklenmedik bir rastlantı! Aptalca bir sözdü; sanki rastlantılar önceden beklenirmiş gibi! Ama böyle söylüyorlar! Bana üç yıldır Vologda'ya takıldığını söylediler, doğru değil mi?"

Sıra dışı, kalın, alacalı ve tüylü kumaştan bir giysisi vardı ve daha kısa boylu görünüyordu ama sanki biraz özensiz bir hali vardı.

"Vologda'da da içiyorlar ama sen hâlâ kendini içkiye vermedin mi? İlginç, saçın sakalın ne kadar da uzamış."

Alçak sesle konuşuyordu ama yine de soluk sarı saçlı, keskin bakışlı garsonun yanında bu tonda konuşması hoş değildi. İşte parmağıyla onun omzunu dürtüyordu:

"Vasya, yemek yiyecek oda var mı?

"Başüstüne. Meze ister misiniz?"

"Tabii ki."

"Daha sonra ne alırdınız?"

"Sen bir şeyler düşün, canım."

'Modası geçmiş bir Moskova demokratlığı gösterisi yapıyor,' diye düşündü Samgin. Bu arada gözlüğünün ardından insanları izliyordu. Bazıları Lütov'a alaycı bir tavırla bakıyordu. Ancak Samgin, Lütov'un onu gördüğüne gerçekten sevindiğini hissediyordu. Koridorda, odaya giden yolda Samgin, Alina'nın nerede olduğunu sordu.

Lütov: "Alina mı?" diye gereksiz yere yineledi. "Alina, Fransa'nın Lütes eyaletinin merkezinde kalıyor ve bana oradan uzun ve öfke dolu mektuplar gönderiyor. Fransızlardan hoşlanmıyor. Kostya Makarov onunla birlikte gitti, Dunyaşa da gitmeye hazırlanıyor..."

Samgin'i odanın kapısına doğru iterek divana oturttu, karşısındaki bir koltuğa oturdu, eğilerek:

"Eh, anlat bakalım, nasıl gidiyor?" dedi.

Çıkık gözleri sanki daha sakin bakıyor, eskisi gibi onları gizlemeye çalışmıyordu. Şişkince duran yüzünde, kırmızı kılcal damarların oluşturduğu, karaciğer bozukluğunun belirtisi olan şekiller ortaya çıkmıştı.

Samgin'i inceleyerek: "Şişmanlamışsın," dedi. "Ee, neler düşünüyorsun?"

"Ne hakkında?" diye sordu Samgin.

"Örneğin, Rus papazları hakkında? Neden mujikler parlamen-

toya bu kadar papaz soktu? İşten iyi mi anlıyorlar? Sosyal demokrat mı görünüyorlar? Yoksa başka bir şey mi var?"

Konuşurken sözcüklerden ağzı yanıyormuş gibi davranıyor, onları kâh üflüyor kâh içine çekiyordu sanki.

Samgin: 'Hokkabazlık başlıyor,' diye düşündü. Lütov ise telaşla:

"Mujikler papazları sevmez ve ona inanmaz, çünkü papazlar da asalaktır. Ama aniden ne oldu?"

Samgin: "Ben Duma'da o kadar çok papaz olduğunu düşünmüyorum. Ama seni neyin bu denli heyecanlandırdığını hiç anlayamıyorum," dedi.

Lütov, gözlerini kısarak ona baktı ve parmaklarını şaklattı:

"İnanmıyorum, anlıyor musun? Papazın üzerinde baş papaz var, dini meclis var. Daha sonra da patrik İsidor var, biliyorsun. Bizim kilise Roma tarzı, Katolik tarzı örgütlenmiştir. İspanya'da ve İtalya'da olduğu gibi, mujiğin gırtlağına yapışır, öyle değil mi?"

Samgin, omuz silkerek: "Tuhaf, hayali bir düşünce," dedi.

Lütov: "Hayali düşünce mi?" diye sorarcasına yineledi, sonra da onayladı: "Tamam, var sayalım ki öyle! Ama eğer öyleyse, papaz saf Rus kanı taşıyor ve bu anlamda ruhban sınıfı soylulardan daha saf, doğru değil mi? Çok Rus tarzı olan papazın beklenmedik bir şeyler uydurabileceğini düşünmüyor musun?"

Samgin canı sıkılarak: "Engizisyon mu?" diye sordu. Lütov ciddi bir tavırla:

"Engizisyon bilinen bir şey ama tüm Rus köylülerinin şahsına özgü bir keder katmıyor mu?" diye sordu.

Samgin isteksiz ve homurdanırcasına: "Biz mujikten 'bana toprak verin,' sözü dışında hiçbir şey duymuyoruz," diye yanıtladı.

Lekelerle kaplı yüzünü buruşturduktan sonra sallanarak başını uzatan Lütov, bir dişçinin muayenehanesinde otururken diş ağrısı çeken bir adama benzemeye başlamıştı.

"Evet," dedi. "Çok basit. Ben ise, kardeşim, hep sıra dışı olanı bekliyorum..."

Samgin: 'Hâlâ sıra dışı şeylerden yorulmadın mı?' diye sormak istedi ancak soluk sarı saçlı garson, yanında yeni yetme bir diğer

garsonla içeri girdi. Tepsilerde meze taşıyorlardı. Lütov:

"Ne o, Vasya, beyler sizin birliği kabul etmiyor mu?" diye sordu.

"İstemiyorlar," dedi Vasya gülerek.

"Ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

Garson peçeteyi büktü, avucuna vurdu ve iç geçirerek:

"Bilmiyorum. Grevin yararı olmaz. Hepimiz aç kaldık ve yorulduk. Petersburglu işçiler fabrika ambarlarından mal çıkartılmasını engelliyor, ya biz ne yapacağız? Yemek kaplarını mı kıralım? Buyrun, yiyin lütfen," diye ekledi ve çıktı.

Samgin, Lütov'un bu davranışını da göstermelik bir demokratlık olarak değerlendirdi.

Garsondan hoşlanmamıştı. Saygısızca konuşuyor, parlak bıyıkları hoş olmayan bir biçimde kabarıyor, kısa üst dudağı ise yukarı kalkarak küçük ve keskin dişlerini ortaya koyuyordu.

Lütov, başını Vasiliy'nin arkasından sallayarak ve kadehine votka koyarak: "Akıllı bir genç," dedi.

"*Komünist Manifesto*'yu ezberlemiş ve genelde de okuyor! Sen kuşkusuz bu broşürün kaç yüz bin adet dağıtıldığını biliyorsundur. Bu, insanı ürkütüyor! İçelim..."

Samgin, kadeh tokuştururken:

"Ürküttüğü için seviniyor musun?" diye sordu.

Lütov, coşkuyla: "Ustaca bir soru!" diye haykırdı. "Başkasının sorunuymuş gibi ilgisizce sordun! Barikat ustası olarak hâlâ kayıtsız adamı mı oynuyorsun? Benimle gizli işler oyunu oynaman gerekmez."

Samgin soğuk turunç votkasını som balığı eşliğinde içerken güvenmeyen bakışlarla yandan Lütov'u inceliyordu. Lütov peçeteyi boynuna bağladı ve sözcüklerden ağzı yanıyormuş gibi konuşmaya başladı:

"Ben tüccarım ama benim göz çukurlarının yerinde para durmuyor. Ben kendi sınıfımın içinde farklı bir konuma sahibim ve sana açıkça söylüyorum: Kendi çevremle aramda içten bir bağ hissetmiyorum ve bazen üzülüyorum, hatta hasta oluyorum... İşte sorun bu! 'Boşlukta kalmaktansa asılmak daha iyi,' diye düşün-

düğüm anlar olabiliyor. Ama kendi çevreme katılmayı başaramıyorum; belki de gücüm olmadığı, biyolojik olarak yetersiz kaldığım için. Geçenlerde Çetverikov, işçi birliklerinde teröristlerin, anarşistlerin ve her tür işe yaramaz adamın saklandığını, mal sahiplerinin birliklerin dağıtılması için önlem alınmaları gerektiğini söylüyordu. Kuşkusuz o da mal sahibi ve yaptığı iş onu işçilerle çatışmaya zorluyor, ama bunları söylerken ne kadar iğrenç suratlı olduğunu bir görsen! Ve genel olarak da, kardeşim, öyle bir ruh halindeler ki, yönetimi ellerine bir geçirirlerse..."

Vladimir Lütov'un yüzü koyulaştı, gözleri hareket etmemeye çalışırken titriyordu; bir kör gibi, mantarı yakalarken çatalı tabağa çarpıp duruyor ve Samgin'i ne yapacağını bilemez bir duruma sokuyordu. Samgin, bu adamın böylesine ciddi, yapmacıksız, hoş olmayan imalarla konuştuğunu daha önce ne işitmiş ne de hissetmişti. Samgin, konuşmadan biraz daha votka koydu, Lütov ise peçeteyi boynundan sıyırarak sözlerini sürdürdü:

"Benim duygularımı anlayabileceğini sanmıyorum. Sen kendini düşüncelere, gizli etkinliklere vermişsin; nasıl derler, yüksekte, bir kulede yaşıyorsun ve ulaşılmaz birisi olmuşsun. Uzun süredir kendimi bir insan olarak görmenin gerekli olmadığı düşüncesine alıştım. Devrim, beni buna kesin olarak inandırdı. Alina, Makarov ve bunlara benzer binlercesi hiçbir işe yaramayan insanlar. Tuhaf, kötü olmayan ancak gereksiz bir topluluk oluşturuyorlar. Bir temeli olmayan insanlar. Örneğin, sen tanırsın, İnokov gibi devrimciler var. O bir evi, bir kiliseyi yıkabilir ama bir kümes bile kuramaz. Yıkma hakkına ise yalnızca nasıl kurmak gerektiğini bilen ve kuran insanlar sahiptir."

Samgin bu beklenmedik sözlerin kendisini huzursuz ettiğini hissediyordu; bir kadeh daha içti ve:

"Başlarında Nekrasov bulunan ve yetmişli yıllarda pişmanlık duyan soylular böyle konuşuyorlardı. Özellikle Nekrasov bu yakınmaları onlara iletiyordu ve bu yakınmalar gerçekte şiirlerinin düz yazı biçimindeki anlatımıydı," dedi. Garson yeniden içeri girdi ve Samgin onun keskin bakışlarının kendisine yöneldiğini his-

sederek sert bir şeyler söyleme isteği duyarak:

"Hiçbir şey yapmayı beceremediğin için tarih yapmaya kalkmak olmaz," dedi.

"Çok doğru," diye onayladı Lütov ve Samgin bunun Stepan Kutuzov'un sözlerini yinelediği için söylenmediğini anladı. Ama yine de sürdürdü:

"Bizde birçok kişi can sıkıntısından, yapacak bir şey olmadığından dolayı iş yapıyor."

Lütov, onaylarcasına başını sallayarak ve ekmek parçasını yuvarlayarak: "Bu, Tolstoy'un düşüncesi," diye belirtti.

Samgin, garsonun gitmesini bekleyerek sustu, daha sonra da Lütov'a ve kendisine yönelik öfke duygusuyla, kendisine ters düşecek bir biçimde, homurdanarak ve güçlükle konuşmaya başladı:

"Aydın sınıf hiçbir zaman devrim yapmaz; psikolojik olarak sınıfından kopmuş olsa bile... Aydın kişi devrimci değil, bilimde, sanatta ve dinde yenilikçi olan kişidir. Siyasette de kuşkusuz. Kendisini zorlaması, yapay bir biçimde kahramanca bir tarz benimsemeye kalkışması, anlamsız ve yararsızdır."

Lütov çorba tabağına bakarak: "Anlayamıyorum," dedi.

Samgin de hangi amaçla böyle konuştuğunu pek iyi kavrayamıyordu. Ama yine de:

"Sen devrime kişisel bir sorun, bir aydın sorunu olarak bakıyorsun..." dedi.

"Ben mi?" diye şaşkınlıkla sordu Lütov. "Bunu da nereden çıkardın?"

"Senin tüm bu söylediklerinden."

Lütov, yavaşça ve düşünceli bir tavırla: "Bana öyle geliyor ki, sen beni değil kendini bir şeylere inandırmaya çabalıyorsun," diyerek: "Bolşevik misin?" diye sordu.

Samgin: "Ah, bırak bunu," diye öfkeyle haykırdı. İki dakika kadar ikisi de birbirlerinin karşısında hareketsiz oturarak konuşmadı. Samgin pencereden bakarak sigarasını içiyordu; dışarıda ipeğimsi gökyüzü parlıyor, mehtap beyaz mermerden çatıları aydınlatıyordu. Bu çok bildik bir tabloydu.

'Haklı,' diye düşündü Samgin. 'Ben gerçekte kendimi inandırıyordum.'

Lütov: "Gericilik," diye söylendi. "Lenin, galiba gericiliğin kuşkuya düşürmediği tek insan."

Büzüldü, grileşti, kendisine daha fazla benzemeye başladı ve ansızın rol yapmaya, eski ve iyi bir tanıdık kişiye dönüşmeye başladı; şarabını yudumlarken ateşli bir tavırla söze başladı:

"Sineklerin olağanüstü keskin bir görüşe sahip olduğunu işittim; ama görüyorsun, camla havayı ayırt edemiyorlar!"

Samgin, kuşkuyla bakarak: "Kışın ortasında sinekler de aklına nereden geldi?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Anlaşılan canımız bir şeyler yemek istemiyor. Eh, öyleyse içelim!"

İçtiler. Lütov, başını sallayarak, şakaklarını parmağıyla ovarak iç geçirdi ve güldü:

"Samgin, sohbetimiz koyulaşmadı! Ben bir şeyler bekliyordum. Ben, kardeşim, sürekli bir şeyler bekliyorum. İşte, örneğin, papazlar; onların bir şeyler söylemesini ciddi olarak bekliyorum. Belki de: 'Daha kötü olacak, ama böyle değil!' diyeceklerdir. Papazlar yetenekli bir topluluktur! Bilime ve edebiyata ne çok sıra dışı insan kazandırdılar: Belinskiyler, Çernişevskiyler, Seçenovlar..."

Ancak Lütov'un canlanışı hemen tükendi; sustu, kamburunu çıkardı ve yeniden tabaktaki ekmek parçasını yuvarlamaya başladı. Samgin, Streşneva'nın nerede olduğunu sordu.

"Dunyaşa mı? Volga'da bir yerlerde şarkı söylüyor. İşte bak, Dunyaşa da, savaşçılar için söylenen ifadeyle, formunda değil. Bir petrolcü kendisine bir ev ve ayda üç yüz ruble önerdi ama o reddetti! Evet, kadın kendisinde değil. Herkesten hoşlanmıyor. 'Şarkı söylemek, aylakça bir uğraş,' diyor. Operete davet ettiler, gitmedi."

Pencereden bakarak içini çekti:

"Onun berbat bir ilişkiye girmesinden korkuyorum. Şu İnokov'la bizim evde hasta ve yaralı yattığı sırada tanıştı. Kötü bir insan değil, ilginç ama kaba saba. Daha sonra bir kişi daha orta-

ya çıktı; Turoboyev'i gömdüklerinde kahramanlık yapan delikanlıyı anımsıyor musun? Rıbakov'u..?"

"Sudakov," diye düzeltti Samgin.

"İyi bir belleğin var... Hmm... Diyelim ki onlar arkadaştı. Dunyaşa onlara para veriyor, onlar da onu eğitiyordu. İkisi de anarşistti."

Lütov saatini çıkardı ve masanın altında tutarak, kapağını şakırdattı; Samgin de, Lütov'a zamanı olup olmadığını sormanın nazik bir davranış olacağını düşünerek saatine baktı.

Lütov çok sade biçimde vedalaştı, hatta kederli gibiydi ve eğlendirici sözler de söylemedi.

Samgin, otelden meydanın mavimsi soğukluğuna çıktığında: 'Canlılığını yitirmiş,' diye düşündü. 'Tipik bir Rus boşta gezeri. Papazlar konusunu kasten benim için uydurdu. İçindeki boşluğu tuhaflıklarıyla maskeliyor. Marina olsa, 'verimsiz akla sahip bir adam,' derdi.'

Havanın rutubetinden ve votkadan dolayı başı hoş bir biçimde dönüyor, ayaz, derin nefes almasını gerektiriyor ve ciğerlerini taze havayla doldurarak dinçlik duygusu kazandırıyordu. Aptalca bir şarkının ezgisi belleğinde çınlıyordu:

"Çar, Mutsiya gibi..."

'Dunyaşa'ya bak sen! Reddetmiş. Neden acaba?'

Samgin bir araba çevirdi ve operete gitti. Gişedeki adam tüm biletlerin satıldığını, ancak iki boş loca bulunduğunu ve buralardan yer alabileceğini söyledi.

İkinci katın yüksekliğinden küçük tiyatronun salonu, dibi düz bir çukura benziyordu. Daha sonra ise dik olarak yerleştirilmiş bir sebzeci dükkânına benzedi: Yonga köpüğünün üzerinde sıra sıra portakallar, elmalar, limonlar duruyordu. Samgin, Turoboyev'in, Omon'da anarşist Ravaşol'u nasıl haklı gösterdiğini anımsadı ve kendi kendisine:

'Ben bomba fırlatabilir miydim?' diye sordu. 'Asla. Lütov da yapamazdı. Ben onda kendine özgü bir şeyden kuşkulanıyordum. Ama bir şey yok. Hatta bu soysuz adamdaki bir şeyden de çeki-

niyordum galiba.' Yüksek sesle gülebileceğini hissederek, Samgin kendi kendisine itiraf etti: 'İçkinin ölçüsünü kaçırmış olmalıyım.'

Orkestrayı esmer, koca kafalı, kel bir adam, coşkuyla bükülerek, kısa kollarını ve frakının eteklerini sallayarak yönetiyordu. İki Çar ve sıska, eğri bacaklı Pobedonostsev'e benzeyen rahip Kalhas, rampanın üzerinde delicesine dans ediyordu.

'Offenbach, *İliada*'nın önsözünü komediye dönüştürürken gerçekten zekice düşünmüş. Kültür tarihinin en önemli olaylarını, insanları geçmişlerine bir efendiye yaltaklanırcasına davranmalarından vazgeçirmek için, hafif komedi serisine dönüştürmek gerekir...'

Düşünceler aklına kolayca ve coşkulu geliyor, ancak başı giderek daha fazla dönüyordu. Bunun nedeni sıcak havanın parfüm kokularıyla ağırlaşması olabilirdi. Halk coşkuyla alkışlıyor, çarlar ve rahip, dişlerini göstererek sırıtıyor, minnettar bir tavırla salonun karanlığında kalan yoğun insan kitlesini eğilerek selamlıyordu. İnsan kitlesi ise ağır bir dalgalanmayla, "bravo, bravo!" diye bağırıyordu. Bu ne eğlenceli ne de gülünç bir manzaraydı ve Samgin bir dize anımsayarak yüzünü buruşturdu:

"Girdap, yaşayan her şeyin yok olacağı yerdir."

'Bu dize neredendi?'

Biraz düşündü ve anımsadı: Alman demokrat Johannes Şerr'in kitabından. Özellikle bu profesör dünya tarihini bir komedi olarak görmeyi öneriyor, ama aynı zamanda Goethe'nin: "İnsan olmak, savaşçı olmaktır," görüşünü paylaşıyordu.

Samgin: 'Komediye biraz dram nüansı da verilebilir mi acaba? Kafayı buluyorum galiba,' diye düşündü ve avucuyla alnını sıvazladı. Çok özgün bir düşünce yaratmayı ve kendi kendine gülmeyi çok istiyor, ancak sahnedeki sanatçılar buna engel oluyordu. Rampada, Çar Priam'in geniş omuzlu, dolgun vücutlu kızı, kalçalarına kadar çıplak bacağını sallayarak duruyordu; Kalhas ise sanki içi boşmuş gibi çok hafif bir biçimde oynuyordu; şarkı söylüyorlardı:

"Bakınız,

Vitte'ye
Portsmut'lu konta,
Sevdiği spor -fesat çıkarma..."

Samgin, iki kez alkışladıktan sonra: 'Bu aptalca bir şey,' diye düşündü.

İnsanlar, "bravo!" diye haykırıyorlardı.

Birisi Klim'in yanına otururken "bağışlayın," dedi ve aynı anda haykırdı: "Tanrım, bu siz misiniz? Ne kadar sevindim!"

Bu Bragin'di. Damat gibi frak giymiş, beyaz bir kravat takmıştı. Küçük kafasındaki saçları düz olarak taranmış, bir tutam saçı şakağının üzerinden geçirmiş ve alnındaki şişliği eskisinden daha ustaca kapatmıştı. Saçlarına çok güçlü bir koku sürmüştü ve yüzü sevinçle parlıyordu. Bu karşılaşmayı beklenmedik olarak tanımlamakta haklıydı ve bir dakika içinde bu kuruluşun ortaklarından birisi olduğunu anlatmayı başardı.

"Eski metne bazı çağdaş şeyler kattığımızı fark ettiniz mi? Bu, halkın çok hoşuna gidiyor. Ben de biraz biraz bir şeyler yazmaya başlıyorum; Kalhas'ın bazı parçaları benim." Duraklayarak konuşuyor, eldivenini yüreğine bastırıyor, locada oturan bir kişiyi selamlıyordu. "Genelde biz halka neşeli bir dinleti sunmaya ama onları da güncellikten uzaklaştırmamaya çalışıyoruz. İşte Vitte ve diğerlerini alaya alıyoruz, bence bunlar bombalardan daha yararlı," dedi yavaşça.

"Evet," diye onayladı Samgin. "Bırakın herkes gülümsesin! Bırakın insan kendi kendine gülebilsin."

Bragin: "Çok güzel söylediniz!" diye hayranlıkla fısıldadı. "Özellikle kendi kendine!"

"Bırakın gülümsesinler!" diye sertçe yineledi Samgin.

"Ben Duma için de bazı parçalar yazdım. Duma'da bulundunuz mu?"

"Hayır, Duma'da bulunmadım..."

"Orası bir toplantı yeri ve devleti temsil eden bir şey yok. Göreceksiniz, yeniden kapatacaklar."

Samgin: "Gereği yok, bırakın konuşsunlar," dedi.

"Evet, kuşkusuz sokağa dökülmektense çatı altında toplanmak daha iyi! Ya gazeteler! Onlar her şeyi sokağa döküyor."

Samgin: "Ama o akıllı! Gülüyor," dedi ve ayık kalan bilinç kalıntısıyla, aşırı derecede sarhoş olduğunu ve saçmaladığını anladı. Sandalyenin arkalığına yaslanarak gözlerini kapadı, dudaklarını ısırdı ve bir iki dakika trampetin tıkırtısına, kontrbasın uğultusuna, kemanların neşeli çığlıklarına kulak verdi. Göz kapaklarını kaldırdığında Bragin artık yoktu, karşısında bir garson duruyor soğuk bir soda sunuyor ve dostça bir tonla:

"Nişadır ispirtosu emreder misiniz?" diye soruyordu.

Arada Samgin locanın dip bölümünde oturdu, ışıkları söndürdüklerinde ise yavaşça dışarı çıktı ve eşyalarını almak için otele gitti. Sarhoşluğu geçmiş, yerini sıkıntılı bir kendine acıma duygusu almıştı.

'Gerçekte önemsiz bir olay, ama sorun benim fazla içmiş olmamda,' diye kendisini avutmaya çalıştı, ancak avutamadı.

Ertesi akşam öfkeyle Marina'ya anlatıyordu:

"Moskova, bende bayağılık ve öfke duygusu uyandırdı. Bazıları telaşla ve bayağıca eğleniyor, diğerleri ise yaşanan endişenin intikamını almaya hazırlanıyor..."

"Hazırlanıyorlar ha!" diye haykırdı Marina. "Artık başladılar bile; Stolıpin insanları asma telaşı içinde."

Kazanılan süreçten çok memnundu ve neşeli bir tavırla konuşuyordu. Samgin, Stolıpin'in çalışmaları hakkında neşeyle konuşmasını en azından kibarca bulmadı ve alaycı bir tavırla:

"Sence telaş etmeden mi asmak gerekiyor?" diye sordu.

Marina, gülümseyerek ve dudaklarını yalayarak karanlık köşeye baktı.

"Marjinalleri mi? Ben de onun yerinde olsam, asardım. İşte bakın, onlar Fonarnıy ara sokağında para kavgası ediyor. Stolıpin de kişisel olarak onlardan yılmış durumda. Kızını yaraladılar, yazlık evini havaya uçurdular."

Samgin: "Korkunç bir şey... Tüm bu trajedilere sıradan bir yaklaşım içindesin," dedi ve şaşkınlıkla konuştuğunu ancak hoş-

nutsuz bir yaklaşım içinde olduğunu vurguladı.

Marina: "Ben bakan değilim ve bu tür aile işlerine karışmak da istemiyorum," dedi.

Samgin, onun terörü ikinci kez "ailevi işler" olarak tanımladığını anımsadı. Tamara Prints'in General Kaulbars'a Odessa'da yaptığı suikastı anlatırken de böyle konuşuyordu. Samgin ona suikast hakkındaki notların yazıldığı gazeteyi verdi.

"Evet, biliyorum," dedi Marina. "Lidiya bunu ayrıntılarıyla biliyor." Gazeteyi üzerinde toz varmışçasına silkeleyerek yavaşça ve anlamaz bir tavırla konuşuyordu:

"Ne kadar çocukça! Generalin kızı başka bir generale geliyor ve ağlamaya başlıyor, aptal: 'Ah, ben size ateş etmeye gelmiştim ama yapamıyorum. Siz babamın arkadaşısınız.' Bakan Durnovo yerine bir Alman'ı öldüren Tatyana Leontyeva da galiba general kızıydı. Bunlar bir tür ailevi iş sayılır."

Onun yaşam olaylarına sürekli sakin bir biçimde yaklaşımı Samgin'i kızdırıyordu. Ancak yalnızca onun aklına değil, duyduğu kıskançlığa da kızdığını anlayarak susuyordu. Olaylar bu kadının üzerinde fırtına bulutu gibi patlıyor ancak bulut gölgesi gibi hafifçe dokunarak keyfini kaçıramıyordu; "Lidiya, sözde devlet konseyini havaya uçurmak istediklerini ancak başaramadıklarını anlatıyor," dedi. Marina düşünceli bir tavırla:

"Neden onlara karşı başarılı olmuyorlar?" diye sordu.

Samgin, terörist olsa bu kadının kuşkusuz Devlet Sovyeti'ni de havaya uçurmayı başarabileceğini düşünerek güldü.

'Her şey ona yabancı,' diye düşündü. 'Başka bir yerden gelmiş gibi. Ya da "çok güzel bir dünyada her şeyin iyiye gittiğine" sarsılmaz inancı olan birisi gibi. Ondaki bu hayvansal iyimserlik nereden kaynaklanıyor acaba?'

"Çok güzel bir dünyada" Klim Samgin adlı birisi verimsizce acı çekiyordu. Eskisi kadar olmasa bile arayışlarının, heyecanlarının ve endişelerinin yararsızlığını hissediyor ancak zaman zaman yaşam gerçeklerinin kendisine karşı daha düşmanca davrandığını, onu yaşamdan silerek bir yana ittiğini ve sıkıştırdığını hissediyor-

du. Onu özellikle şaşırtan şey, Tomilin'in aydınlara karşı yöneltiği sert ve beklenmedik saldırıydı. Yerel bir liberal gazetede, Tomilin'in, Samgin'in doğduğu kentte verdiği konferansa ilişkin ayrıntılı bir yorum yayımlanmıştı. Konferansın başlığı "Aydınlar ve Yazgı" idi. Yazıda, zekânın yazgının iradesinin bir anlatıcısı olduğu, "yazgının, şeytanın yani Prometeus'un maskesinden başka bir şey olmadığı" kanıtlanıyordu; "Prometeus, insanoğlunun cehalet cennetine ilk kez bilgi tutkusu sokan kişidir; o zamandan beri, insan ruhunun bakir ve susamış inancı, Prometeus'un ateşinde yanmaktadır; materyalizm ise onun gri külüdür." Tomilin, "acımasızca, ince bir biçimde organize edilmiş, sözde yaşamın tüm ateş tayfını yansıtabilme yetisine sahip olan insan kişiliğini alaya alıyordu. Bu kişilik, dünyanın en yalın, benzersiz ve gizemli "Tanrı" sözcüğünden oluşan bilgeliğine karşı çıkan inanç ateşinin gücünden tamamen yoksundu."

Yazı, yazarın, "bizim saygıdeğer meslektaşımız, özgün ve cesur düşünürümüz, kentimizi ziyaret ederek bu coşturucu konferansı kentimizde de vermelidir. Bu, bizim temel düşünceler yüksekliğine ulaşabilmemiz ve oradan trajik hatalarımızı sakince gözlemleyebilmemiz açısından çok yararlı olacaktır" biçimindeki beklentilerini de ortaya koyuyordu.

Tomilin'in düşüncelerindeki bu ani dönüş, Samgin'i, yalnızca bu dönüşün çok ani olmasıyla değil, bilinç üzerine yazacağı kitabına temel olabilecek henüz netleşmeyen bazı düşünceleri açıkça ortaya koymasıyla da kızdırıyordu. Samgin'in, temkinli düşüncelerini daha ortaya koymadan başkalarının bunları ortaya koyduğu ve öne sürdüğü durumlar ilk kez olmuyordu. Kendisini kızıl sarı felsefeci tarafından soyulmuş gibi hissediyordu.

Akşam mağazanın arka odasında otururken: "Marina, herhalde Tomilin'in felsefesini beğeniyordur," diye düşündü ve ona konferans hakkındaki yazıyı okuyup okumadığını sordu.

Marina, marmeladını yerken: "Sahtekâr," dedi. "Ben, felsefesinden değil, yazıyı yazandan söz ediyorum. Dunyaşa'nın konserinde, soylu temsilcisinin oğlu olan züppenin parlak laflar ettiğini

anımsıyor musun? İşte bu o. Ekim devrimcisi rolüne bürünmüş. Gazeteyi onlar satın alıyor ve belki de artık almışlardır. Liberallerde para yok. Şimdi Stolıpin felsefesi şunu vaaz ediyor: "Önce sakinlik, sonra reformlar."

Marina'nın sakin bir tavırla söylediği bu sözler Samgin'i biraz incitti: Bu tür sorunlar üzerine konuşurken, marmelat yememesi gerekirdi. Kendini tutamayarak:

"Trajik hatalar anlaşılan seni pek rahatsız etmiyor," dedi.

Marina, parmaklarını çay peçetesiyle silerek:

"Huzursuz olmaktan hoşlanmıyorum. Ahlayıp vahlamak için yeterince aydın bir kişiyim; ve belki de yeterince kadın değilim," dedi.

Samgin kadının şu sözleri söyleyebileceğini öngörerek susuyordu:

"Ama sen, bakanın her gün insanları 'kenevir kravatlarla' boğmasından pek fazla endişelenmiyorsun."

Bu tür sözlere itiraz edecek bir şeyi yoktu. İdamları fazla rahatsız olmadan okuyordu ve idamlar, kent kroniğinin değersiz olayları haline gelmiş ya da bir zamanlar yapılan Musevi katliamı gibi sıradan bir olay halini almıştı: Birinci katliam çok tepki uyandırmış, ancak daha sonrakilerde kızacak güç kalmamıştı. Bir şey hissetmeksizin, kendi kendisini gözlemleyerek, neden idamların kendisini öfkelendirmediğini için için soruyordu: Cinayetlerin neden olduğu biyolojik tiksinti onu etkilemiyordu. Bunu, birçok kez cinayetlere tanık olmasıyla açıklıyor ve avutucu bir atasözünü anımsıyordu: "Kavgada yumruk sayılmaz." Kavgada kellelere de acımıyorlardı.

Marina, çayını yudumlayarak sakin bir tavırla anlatıyordu:

"Bu koca kafalı Tomilin, iki yıl kadar önce burada da konferans vermişti ve ben de dinlemiştim. O zamanlar böyle düşünmüyordu, ancak bu noktaya geleceği önceden fark edilebiliyordu. Şimdi onun Ortodoksluğu yüceltmesi gerekecek. Bizim din bilgini aydınlarımız, kaçınılmaz olarak alınlarını kilisenin duvarına dayıyorlar; halkımız sıradan, saf, daha bağımsız ve özgün." Gözlerini kısarak ve gülerek: "Okur yazarlık herkese yarar getirmez," dedi.

Samgin sigara içiyor, dinliyor ve her zaman olduğu gibi, kendisinde saygı ve güvensizlik gibi çelişkili duygular uyandıran bu kadına olan tutumunu tartıyor, belirsiz kuşkuları ve belirsiz umutları açığa kavuşturmaya, kavrayamadığı bir bilgeliği anlamaya çalışıyordu. Bilgeliği düşünürken, kuşkucu bir tavırla gülümsüyor ama yine de düşünüyordu. Marina'nın kendine olan güvenine karşı giderek sert bir kıskançlık hissediyordu.

Kendi kendine: 'Yaşama nereden bakıyor bu kadın?' diye soruyordu.

Marina, onunla din sorunları üzerine nadiren konuşurdu; konuştuğunda da, herhangi bir şeyden söz eder gibi, sakin ve kendinden emindi. Samgin, onun Ortodoksluktan kopuk yaklaşımının kiliseye gitmesini engellemediğini biliyor ve bunu kilise gereçleri satarken kiliseye gitmemenin olanaksızlığıyla açıklıyordu. Marina'nın dine olan ilgisinin, dikkatle izlediği edebiyata olan ilgisinden daha fazla ve derin olmadığını düşünüyordu. Onun dine ilişkin sözleri, laf arasında, ansızın ortaya çıkardı. Gündelik, sıradan bir şeyden konuşurken, aniden:

"Biliyor musun, bana öyle geliyor ki, sünnet töreni ile hadımlık arasında bir ilişki var. Büyük olasılıkla bu tören, Tanrı'ya canlı insan kurban etme yerine koyun kesme gibi, hadımlığın yerini almış."

Samgin: "Bunu hiç düşünmemiştim ve bunun neden ilginç olduğunu anlamıyorum," dedi. Marina ise gülerek, belirgin ve kırıcı bir acımayla iç geçirdi:

"Ah, sen yok musun..."

Başka bir kez, uzun uzun ve üstü kapalı bir biçimde Yizid, Set ve Osirizden* söz etti. Samgin, özellikle dindeki cinselliğe ilişkin konuların kadının ilgisini çektiğini ve bunun büyük olasılıkla fizyolojik açıdan sağlıklı bir kadının bu konuyu konuşma isteğinden kaynaklandığını düşündü. Genellikle Marina'nın dine ilişkin düşüncelerinin dini güzelleştirmediği, görünümündeki bütünlüğü bozduğu görüşündeydi.

* Eski Mısır tanrıları.

Edebiyata ilişkin düşünceleri, Klim'i daha fazla ilgilendiriyordu.

"Gerçekçilik ne denli devrimci ise de, artık rolünü tamamladı," diyordu. "Bu, edebi yongaların oynadığı roldür: Ateş tutuştu ve söndü! Albatroslar ve diğer kuşlar artık gereksizdir. Görülüyor ki, edebiyatçılar, yeni kültürel güçlerin gelişim ve birikim yıllarının artık gelip çattığını anladılar. Ezilenlerden ve aşağılananlardan söz eden edebiyat geleneğinin modası geçti. Ezilenler kendilerini sempatik gösteremediler, hatta korkunç gösterdiler. Kim bilebilir ki? Belki bu kişiler yeniden yaşamı aniden sarsacaktır. Yazar güç durumda: Yeni, daha basit, daha ciddi kahramanlar yaratması gerekmekte ama eski kahramanların hepsi sürgüne gönderilip asılmadıkça günümüzde bu o kadar da kolay değil."

Samgin dinliyor ve düşünüyordu: 'Bu yüzsüzce bir şey mi, yoksa alay mı ediyor?'

Başka bir kez, parmağıyla dergiye vurarak şöyle diyordu:

"Artsıbaşev, gençliğin yararlanılmayan enerjisinin nasıl ortaya çıkartılacağını zamanında gösterdi. Çok açık yürekli bir yazar! Onun tapacağı kişi kuşkusuz Sanin olacak."

Bu açık bir ironiydi ama daha sonra kendi alışıldık ses tonuyla konuşmaya başladı:

"İki kâhin ile uzun süre birlikte olacağız: Leonid Andreyev ve Sologub! Ve bunları diğerleri de izleyecek, göreceksin! Andreyev, cesaret açısından bizde eşi olmayan birisi. Kaba birisi olması, çok büyük bir felaket sayılmaz! Bu nedenle bizim için daha anlaşılır birisi. Klim İvanoviç, sen boşuna yüzünü ekşitiyorsun. Andreyev çok güçlü ve özgün birisi. Kuşkusuz düşünce açısından Dostoyevskiy'den daha basit ama bunun nedeni, onun daha bir bütün olmasından kaynaklanabilir. Onu okumak, yeni bir şey söylemeyeceğini önceden bilmene karşın, her zaman ilginç!" Gülerek göz kırptı:

"İudu'yu, İsa'yı içten seven on iki devrimci arasında tek gerçek kişi olarak betimlemesinin ince bir şaka olduğunu kabul et! Belki de bu şakada bir gerçek var: Hain kişi gerçekten de kahraman bir kişi oluyor. Sosyal demokratlar arasında büyük bir provokatör bulunduğuna ilişkin bir söylenti var."

Sözlerinin tonu Samgin'i düşüncelerinden daha çok endişelendiriyordu.

Şimdi soru sorarcasına, itirazlara meydan okurcasına konuşuyordu. Klim ise sigarasını içiyor, sorular ve nidalarla temkinli karşılıklar veriyordu. Marina'nın bu kez onu günah çıkartmak için zorlamaya, ağzından laf almaya ve kapmaya kararlı olduğunu sanıyordu; ama sonuçta, tüm düşüncelerin sıkı bir kanılar düğümü olarak noktalanacağını da biliyordu. Galiba özellikle de bu noktayı kendisinde arıyordu. Ancak ona karşı olan güvensizliği, kendisi hakkında açıkça konuşma arzusunu söndürmüştü; bu nedenle de kendini anlatma girişimlerini başarısız buluyordu.

Marina'nın yaşamında öncelikli yeri aldığını, ona karşı olan ilgisinin arttığını, süreklilik ve derinlik kazandığını ama hâlâ onu çok az anlayabildiğini kabul ediyordu. Onun edebiyata olan yaklaşımı da anlaşılmazdı. Andreyev'e neden bu kadar değer veriyordu? Bu yazar, Samgin'i, dilini sürekli olarak tek yanlı kullanışıyla, okuyucuyu tek renkli sözcüklerle açıkça hipnotize etme çabasıyla sinirlendiriyordu. Bu yazar, öykülerini oldukça yoğun siyahlıkta bir mürekkeple ve çok iri bir el yazısıyla, gözleri zayıf okuyucular için yazıyormuş gibi geliyordu Samgin'e. "Karanlık" eserinin histerik ve kuşkucu karamsarlığı hoşuna gitmiyordu. Eser kahramanının "tüm ateşlerin sönmesi" için kadeh kaldırma önerisi insanı çileden çıkarıcı bir öneriydi ve Samgin'i şu haykırış özellikle delirtiyordu: "İyi olmak utanç vericidir!" Genelde bu öyküyü edebi insancıllığın hicvi gibi anlamak olasıydı. Bazen Samgin, Leonid Andreyev'in kendisine ait bazı görüşleri derinleştirerek ve basitleştirerek kanıtladığını, ironik ve intikamcı bir kabalığa saplandığını düşünüyordu. Samgin özellikle "Düşünce"yi okuduğunda kızmıştı. Bu öyküde yazarın artık akla karşı açıktan açığa düşmanca bir tutum içine girdiğini fark ediyor ve öfkeyle Andreyev'in, aynen Tomilin gibi, kendisini geride bıraktığını düşünüyordu. Ancak yalnızca geride bırakmakla kalmamış, korkuya benzer tuhaf bir duyguyu da tutuşturmuştu. Bu duygu içinde ve bu duyguyu gizleyerek, Samgin, Marina'ya "Düşünce" öyküsü

hakkında ne düşündüğünü sordu:

Gülerek ve parlak dudaklarını ısırarak: "Ne olsun ki? O baltayla iş yapıyor ama ben sana bunun bana göre suç sayılamayacağını söylemiştim. Din adamı olsaydı, şeytan karşıtı sıra dışı eserler verirdi!" dedi.

Samgin asık bir yüzle: "Sen sürekli şaka yapıyorsun," diye sitem etti. Marina şaşırdı ve kaşını kaldırdı.

"Ciddi anlamda tam olarak böyle düşünüyorum! O, bizim yazarlarımızın büyük çoğunluğu gibi bir hatip ama birçoğundan daha yetkin bir insan; çünkü akıl olarak değil, yetenek olarak hatip. Aynı zamanda devrimci ve dünyanın, temellerinden, geleneklerinden, dogmalarından ve ölçütlerinden başlayarak yıkılması gerektiğini hissediyor."

Samgin'in yüzüne gözlerini kısarak baktı ve yavaşça güldü, daha sonra başını sallayarak:

"Bana inanmıyorsun! Ve benim Stepan Kutuzov'un öğrencisi olduğumu, bu dünyanın hizmetçisi olmadığımı unuttun," dedi.

Samgin omuzlarını kısarak öfkeyle: "Bu hiç anlaşılmayacak bir durum," dedi.

Marina da biraz sinirlenerek: "Eğer sen anlamıyorsan, ben ne yapabilirim?" diye karşılık verdi. "Ben bunların çok basit olduğunu düşünüyorum: Aydın beyler, bazı çok sevilen geleneklerin artık işe yaramaz olduğunu, sıkıntı verdiğini ve devleti yadsıyarak yaşamanın olanaksız olduğunu, devletin kilise olmadan güçlü olamadığını, kilisenin Tanrı olmadan var olamayacağını, inançla aklın ise bir araya gelemeyeceğini hissettiler. Yeniden oluşturma konusundaki telaşlı çabalarda küçük ve çelişkili bir saçmalık ortaya çıkıyor," dedi.

Divandan kitabı aldı, açtı:

"*Küçük Cin*'i okudun mu?"

"Henüz okumadım."

"Bak işte, sembolist kişi ne denli sert bir gerçekçilikle konuşuyor."

"İnsanlar kendilerini sevmeleri için başkalarını sever," diye

zevkle okumaya başladı. "Ruhun yüce ve soylu yanlarının betimlenmesi insanların hoşuna gidiyor. Karşılarında doğru, tam, keder verici ve kötü bir şey belirdiğinde inanmak istemezler. "Kendisinden söz ediyor," demek isterler. Hayır, benim sevimli çağdaşlarım, küçük cini yazarken sizi ve onun acı veren kahramanını yazdım. Sizi yazdım."

Kitabı dizine vurarak: "Bunun üzerinde düşünmek gerekir! Buradaki anlam, Sologub'un cinlerinin Dostoyevskiy'nin cinlerinden daha çirkin ve ufak olması değildir; nedir biliyor musun? Ah, evet, sen okumamıştın! Al, ilginç bir kitap."

Samgin, kitabı Marina'ya bakmadan aldı, sayfalarını çevirdi ve söylendi:

"Yine de ne söylemek istediğin pek anlaşılmadı."

Marina yanıt vermedi. Samgin ona baktı; ellerini ensesinin arkasında birleştirerek oturuyordu; güneş başını aydınlatıyor, saç tellerini, pembemsi kulağını, al yanaklarını altın rengine dönüştürüyordu; kirpikler Marina'nın gözlerini örtüyordu, dudakları ise iyice sıkılmıştı. Samgin elinde olmaksızın onun yüzüne ve bedenine baktı. Ve bir kez daha anlayamadan neredeyse öfkeyle düşündü: 'Bu kadın nasıl yaşıyor?'

Marina'nın yaşamında gizemli ya da en azından tuhaf bir şeyin varlığını giderek daha fazla hissediyordu. Tuhaflık, siyasal ve dinsel kanılarıyla yaptığı iş arasındaki çelişkiden kaynaklanmıyor ve bu çelişki Samgin'i rahatsız etmiyor, yalnızca "ifadeler sistemi"ne karşı kuşkucu tavrını güçlendiriyordu. Ama yaptığı işlerde de karanlık bir şeyler vardı.

Samgin kışın adliye sarayında tüccar Koptev'in akrabalarına, bezirgan ve tefecilere karşı açtığı davayı kazandı; bu adam ölmüş, otuz beş bin rubleyi Marina'ya, evini ve kalan mülkünü aşçı kadınla sakat oğluna vasiyet yoluyla bırakmıştı. Koptev dul ve çocuksuzdu; ancak uzak akrabalar ortaya çıkmış, mirası bırakan kişinin akli melekelerinin yerinde olmadığını öne sürerek dava açmışlardı. Koptev'in, aldıkları bilgiye göre yalnızca iki kez gördü-

ğü bir kadına parasını bırakması için bir neden yoktu; aşçı kadını da "mülkü gizlemekle" suçluyorlardı. Marina, Koptev'in, kocasının yakın dostu olduğunu, mirasçıların, miras sahibinin onu yalnızca iki kez gördüğünü söylerken yalan beyanda bulunduklarını belirtmişti.

"Ne kadar aptalca!" demişti, aşağılar bir tavırla. "Adamın bir kadınla olan görüşmelerini sanki izlemişler mi?"

Bu sözlerde Samgin arsızca bir şeyler fark etmişti. Vasiyetin hukuksal açıdan geçersiz bir yanı yoktu; ciddi tanıklarca imzalanmıştı ve dava açılması anlamsızdı ama yine de bu davada Samgin sıra dışı bir şeyler sezmişti. Marina kısa bir süre önce adına yazılmış bir not göndermişti: Anna Oboimova adında yaşlı bir kız, komşu eyaletteki kentte bulunan bir binayı ona armağan ediyordu. Belgeleri ona verirken Samgin'in özellikle hoşuna giden uyuşuk bir tonla şöyle demişti:

"Galiba bu binada bir okul ya da lise var; sen öğren bakalım, kent onu satın alacak mı, ben ucuza alacağım."

Samgin şakacı bir ifadeyle: "Neden sana her şeyi hediye ediyor ya da miras bırakıyorlar," diye sordu. Marina aldırmadan yanıtladı:

"Demek ki seviyorlar." Biraz düşündükten sonra: "Satış için sen kaygılanma, Zahar'ı gönderirim," dedi.

Yaşlı kız Anna Oboimova, ufak tefek, topluca, solgun yüzlü birisiydi ve bir şeyden dolayı büyülenmiş gibiydi; renksiz gözlerinde yumuşak, mutlu bir gülümseme yer etmişti ve gevşek dudaklarını yavaşça uzatıp fiyonk biçiminde büzüyor, her şeyden, gizli ve hoş bir şeyden söz edercesine alçak sesle söz ediyordu; Samgin'e: "Biliyor musunuz, ağabeyim ve eğitmenim olan kişi gönüllü olarak savaşa gitti ve yolda vagondan düşerek öldü," dediğinde bile sevimli gülüşü yüzünden silinmemişti.

Elli yaşlarında olmalıydı; fare rengi yün bir giysisi vardı ve itinayla taranmıştı; ayaklarında yumuşak botlar vardı; temkinli ve gürültüsüz hareket ediyordu. Samgin'de biraz aklının kıt olduğu

konusunda kesin bir kanı uyandırmıştı.

Kadife ceket giymiş kel kafalı ve sıska bir adam güvercin gibi sesler çıkararak onun yanında dolaşıyordu; o da sevimli ve sessizdi; düzgün kesilmiş sakalı ve çocukça gözleriyle hoş bir görünümü vardı.

"Bu benim yeğenim," dedi yaşlı kız.

Yeğen, neşeli bir ifadeyle: "Donat Yastreb. Sanatçı ve eski bir resim öğretmeniyim. Şu anda işsizim, rantla yaşıyorum ama bundan utanç duymuyorum!" Teyzesinden daha genç görünüyordu. Elinde, ucu lastikli, kalın ve anlaşılan ağır bir baston vardı ama rahatça yürüyebiliyordu. Bu tür insanlara Samgin daha önce rastlamamıştı; rahat davranamıyor ve bu kişilerin göründükleri gibi olduklarına inanamıyordu. Marina'nın sağlığı ile yakından ilgileniyor, gizemli ve sevecen bir tavırla ona ilişkin sorular soruyor ve Samgin'e, her şeyi bilen ve anlayan bir kişi gözüyle bakıyorlardı. Malaya Dvoryanskaya'da çok tenha bir sokakta, sık bir bahçenin arkasına gizlenmiş bir evde yaşıyorlardı. Samgin'i kabul ettikleri büyük oda, eskici dükkânı gibi mobilya doluydu.

Zahariy geldi; kaygılı ve ter içindeydi. Yastrebov ona doğru yaklaştı ve telaşla:

"Ne var ne oldu?" diye sordu.

Zahariy, yorgun bir ifadeyle: "Rüşvet vermek gerekiyor," dedi.

Yastrebov sevinçle haykırdı: "Rüşvetmiş, işitiyor musun Annuşka? Rüşvet istiyorlarmış, demek ki iş çok kolay!" parmaklarını şaklatarak bozulmuş, biraz da cıvıldar gibi bir sesle gülmeye başladı. Zahariy koluna girdi ve kapının dışına bir yere götürdü, yaşlı kız Oboimova ise, hiç değişmeyen gülüşüyle başını sallayarak Samgin'e:

"Herkes öylesine açgözlü ki, bir şeye sahip olmak neredeyse utanılacak bir şey..." dedi.

Samgin ona Marina'nın mektubunu ve emanetini vermek için uğramıştı. Kız mektubu aldıktan sonra öptü ve Samgin'in oturduğu süre içinde zarfı göğsüne, yüreğinin üzerine bastırdı.

Samgin: 'Bu yarım akıllı insanlardan gelen armağanlar ne anlama geliyor?' diye düşündü.

İnsanları anlayabilme konusundaki profesyonel becerisine güvenmemesine karşın, yaşlı kız Oboimova'yı ziyaretinden sonra Samgin'i Marina'nın onu karanlık bir işe karıştıracağı ve şerefini lekeleyebileceği korkusu sarmıştı. Marina'nın kendisine karşı giderek dostça davranmakla birlikte yavaş yavaş bir hizmetli konumuna soktuğunu ve işler hakkında çok az danıştığını fark ediyordu. Sonunda kendisini rahatsız eden bu konular hakkında onunla ciddi bir görüşme yapmaya karar verdi.

Kendisi için hoş olmayan bu konuyu onun evinde, küçük odada açtı. Sonbahar akşamı, sokaktan odaya, terastan da kapıya hüzünlü hüzünlü bakıyordu; bahçede, kızılımsı gökyüzünün altında, daha şimdiden sabah kırağısıyla süslenmiş ağaçlar hareketsiz duruyordu. Masada, her zaman olduğu gibi, semaver kaynıyor, Marina çay koyarken bir yandan da, yine her zaman olduğu gibi, sakin ve alaycı bir tavırla konuşuyordu:

"Stolıpin reformlarını altmış bir yılında yapsalardı biz kuşkusuz bulunduğumuz yerden uzaklarda olurduk; peki, şimdi ne olacak? Zengin toprak sahibinin elleri çözüldü; toplumdan uzaklaşarak bir köşeye çekilecek ve oradan da rahatça köyü sömürmeye başlayacak; köy ise yoksullaşacak, serserileşecek. Demek ki, aziz dostum, milyonlarca ucuz el için fabrika kazanını genişletmek gerekecek. İşte devrimin öğrettiği! Bir İngiliz ile yazışıyorum, Kanada'da yaşıyor, kocamın arkadaşının oğlu ve ne yapmamız gerektiğini iyi görebiliyor..."

Samgin: "Uzaktan bir izleyici," dedi.

Ona çay bardağını uzatırken Marina hoş bir biçimde güldü:

"Lidiya çok komik! Stolıpin'e lanet okuyordu, şimdi ise göklere çıkartıyor. 'İngiliz tarzı yeniden yapılanıyoruz; merkezde büyük toprak sahibinin kültüre dayalı ekonomik işleri, çevresinde ise çiftçilerin oluşturduğu halka,' diyor. Olağanüstü! İngiltere'de hiç bulunmadı, romanlara ve resimlere göre hüküm veriyor."

Samgin artık onun gerçeği hissettiğine inanmaya alışmıştı. Ve her zaman siyaset hakkındaki görüşlerini dikkatle dinliyordu. Ama şu sırada siyaset onu engelliyordu.

"Sözünü kestiğim için bağışla," dedi.

"Bu ne resmiyet böyle?"

"Bu yaşlı Oboimova da neyin nesi?"

Marina kaşını kaldırdı, gözleri gülümsemiyordu.

"Onda senin ilgini çeken ne?"

"Hayır, ciddi söylüyorum!" dedi Samgin. "O ve onun..."

"Yastrebov mu?"

"Bana biraz kıt akıllı gibi göründüler de."

Marina gözlerini açarak itiraz etti: "Aa, bu kadarı da fazla! O duygusal bir yaşlı kız; çok mutsuz ve bana neredeyse âşık; adam ise tembel, beş para etmez birisi. Üstelik yalancı da; ressamım, öğretmenim ve zenginim diye atıyor; aslında vergi memuruydu, rüşvet yüzünden yakalandı ve yargılandı; tablo yaptığı doğru."

Aniden sustu, başını arkaya attı ve Samgin'in yüzüne dik dik bakarak parlayan gözlerle sordu:

"Aslında senin rahatsız olduğunu hissediyorum ve galiba neden rahatsız olduğunu da anlıyorum."

Kirpikleri titriyordu ve göz bebekleri parlıyor gibiydi; sesi daha alçak ve etkileyiciydi; çayı kaşıkla karıştırırken, itici ve aldırmaz bir tavırla gülerek:

"Ee, ne yapalım? Anlaşılan gizemleri ve bilmeceleri ortaya çıkarmanın zamanı geldi," dedi.

Biraz sustuktan sonra Samgin'in başının üzerindeki bir yere bakarak sordu:

"Sen Yakov Tobolskiy'nin *Düşünceleri*'ni, yani şu Urallı adamı okudun mu? Samara'da satın aldığın el yazmasını anımsıyor musun? Okumadın mı? Kuşkusuz okumamışsındır. Al ve oku! Urallı pek güzel düşünmüyor ama Tatarinova öğretisini iyi anlatmış; bu kadın Kupidon tarikatının kurucusu..."

Samgin, öfkeyle: "Bunun benim sorumla ne ilgisi var, anlamıyorum," dedi ama Marina:

"Şimdi anlayacaksın," dedi.

"Neyi?"

"Ben de tarikat kurucusuyum."

Samgin uzun süre, özenle bir sigara seçti ve onu içerken duygusunu nasıl ifade edeceğini düşünüyordu. Marina ise aynı aldırmaz ve isteksiz tavrıyla konuşmasını sürdürüyordu:

"Montanalar pek de doğru değil. Montan sözü burada gereksiz; benim görüşümü paylaşan insanlar kendilerini ruhbanlar olarak adlandırıyor..."

'Tarikatçı mı?' diye düşündü Samgin. 'Bu herhalde gerçek. Bu tür bir şeyi ondan beklemem gerekirdi.' Ancak can sıkıntısı ve düş kırıklığı hissettiğini, Marina'dan bunu beklemediğini anladı. Şu soruyu sorması için gücünü toplaması gerekti:

"Demek ki sen... tarikat üyesisin?"

"Ben geminin kaptanıyım."

Bunu çok yalın, sanki bulunduğu mevkiden gurur duymuyormuşçasına söylemişti; daha sonra kırıcı bir kayıtsızlıkla:

"Rahipler, cehaletlerinden dolayı aile büyüklerini peygamber, kadın azizleri ise Meryem olarak adlandırıyorlar. Örgüt yeri ise, senin dediğin gibi, pek de küçük olmayan kiliseler; hemen hemen kırk eyalete yayılmış durumda, şimdilik..."

Samgin'e reçel kavanozunu iterek, diğer eliyle de kaputunun yakasını tutarak gülümsedi:

"Ah, gözlerini ne kadar komik kırpıştırıyorsun! Yüzün de uzadı. Şaşırdın mı? Ee, aziz dostum, hakkımda ne düşünüyordun?"

Sağ kolu dirseğine, sol kolu ise omzuna kadar çıplaktı. Kaputu adeta üzerinden kaymıştı. Samgin sigara dumanına bakarak, üzüldüğünü saklamadan:

"Bunun benim için beklenmedik bir şey olduğunu kabul etmelisin. Aslına bakılırsa çok da tuhaf!" dedi.

"Ee, kuşkusuz!" diye yanıtladı, Marina. "Gizli bir randevuevi işletiyor olsaydım bu daha basit olabilirdi..."

Samgin, canı sıkılarak, biraz da üzgün: "Seni bir türlü anlayamadım," diye söylendi. "Öylesine akıllı ve güzelsin ki. Ezici bir güzelliğin var..."

Konuşurken ona bakmıyor, ancak gözlerinin alaycı bir biçimde parladığını biliyordu.

"Hatta eziyor muyum?" diye sordu. "Demek öyle?" Etkileyici bir sesle:

"'Sokratlar, Zenonlar, Diyojenler çirkin olabilirler ama bir külte hizmet eden kişiye güzellik ve görkem yakışır,' sözünü kim söylemiş, biliyor musun?" dedi.

Samgin, çevresine bakarak: "Hayır," dedi. Çevresindeki her şey sanki değişime uğramış, kararmış, daha sıkışık bir hal almış, Marina ise irileşmişti. Marina ona bir öğrenciye sorar gibi, mistik tarikatlar ve kiliseler tarihi üzerine ne okuduğu sorusunu yöneltiyor, olumsuz yanıtlar ise onu güldürüyordu.

"Belki, en azından Melnikov'un *Dağlarda* kitabını okumuşsundur?"

"*Ormanlarda*'yı okudum."

"Eh, *Dağlarda*'yı okumaman iyi bir şey. Yazar, orada görmediği şeyleri anlatıyor ve saçmalıyor. Ama yine de oku."

"Saçmalıyor mu?" diye sordu, Samgin.

Marina, gülerek: "Her şeyi bilmek gerekir; belki o zaman bir şeyler öğrenebilirsin," dedi.

Bu gülüş çok yersizdi ve Samgin'in onuruna dokundu ve onunla tartışma, hatta sıkı bir kavgaya girişme arzusu doğurdu ancak üzüntü verici düşünceler, karşı çıkma konusundaki isteğini engelliyordu:

'Bana karşı kendisini çok rahatça ifade ediyor. Ben ise ona kendime ilişkin bir şey söyleyemiyorum, çünkü öne sürdüğüm bir şey yok. O ise bir şeyler öne sürüyor. Anlamsızca şeyler. Belki de, bu anlamsızlığı görmemek için kendisini bilinçli olarak aldatıyordur. Küçük cine karşı kendisini savunmak için...'

Marina'nın yapılı saçları dağılmış, bir tutam saç omzuna ve göğsüne dökülmüştü. Marina alçak sesle konuşuyordu:

"O zaman Savaof, keder ve umutsuzluk içinde Ruha karşı ayaklandı ve bakışlarını maddenin özüne diktikten sonra kötü şehvetini kullandı ve bu nedenle yılan biçiminde bir oğlu oldu. Bu, akıldı. Akıl ise yalandı ve İsa'dan dünyadaki tüm kötülükler ve ölüm ortaya çıktı. Böyle öğrettiler...'

Samgin, kaşlarının altından, gözlüğüyle Marina'ya bakarak: 'Bu, kuşkusuz mistik bir saçmalık. Buna inanması olacak şey değil,' diye düşündü.

"Ve sevinç, Ruha ilişkin sevinç, akıl tarafından yok edildi..."

"Sevinç mi," diye sordu Samgin. "Bu herhalde bir tür Atina gecesi ya da sevinç ayini olmalı."

Marina, sakin bir tavırla: "Bu papazların pis bir uydurması," dedi ancak daha sonra biraz hor gören ve sert bir ifadeyle:

"Siz aydınlar, halkın ruhuna ilişkin konularda öylesine cahil ve kolay inanan kişilersiniz ki! Ve kilisenin zehrini öylesine almışsınız ki... ve sen de Klim İvanoviç! Kendin başkalarının düşünceleriyle yaşadığından, onlar tarafından ezildiğinden yakınıyordun..."

Samgin, surat asarak:

"Anımsamıyorum... yakındığımdan da kuşkuluyum! Ama öyle bile olsa, sen de kendi düşüncelerinle yaşadığını söyleyemezsin..."

Gülerek: "Neden söyleyemezmişim?" dedi. "Yaşayamadığımı öne sürebilmen için ne gibi dayanakların var? Benim neler okuduğumu, kafamda neler yarattığımı biliyor musun? Ayrıca, okumak, inanmak ve kabul etmek anlamına gelmez..."

Savaşır gibi silkindi, saçlarını sırtına attı ve son derece kararlı biçimde: "Eh, yeter artık! Ben sana günah çıkardım, içimi boşalttım; şimdi benim kim olduğumu biliyorsun. Bunların aramızda kalmasını rica etmeme izin ver. Senin alçakgönüllülüğüne, temkinli oluşuna güveniyorum ve senin gizli örgüt üyesi olduğunu, kendin ve başkaları konusunda susabileceğini biliyorum. Ama tesadüfen de olsa Valentin'e ve Lidiya'ya söyleme."

Birkaç saniye gözlerini kapatarak konuşmadı. Samgin söylenecek zaman bularak:

"Çok gereksiz bir uyarı..." dedi.

Marina: "Ne de olsa işe yarar," dedi, soğuk bir tavırla. "Şimdi Koptev ve Oboimova konularına gelelim. Önceden uyarıyorum: Bu tür şeyler yine olacak. Bizim cemaatimizin her üyesi, ölüm halinde ya da sağken, bu ona kalmış bir şey, tüm mal varlı-

ğını cemaate vermek zorundadır. Oboimova'nın kardeşi bizim üyemizdi, kadın ise başka bir cemaattendi ama kısa süre önce onun cemaati benimkine katıldı. İşte hepsi bu kadar..."

Samgin biraz düşündükten sonra:

"Bana güvendiğin için teşekkür etmeliyim," dedi. Aniden, kendisi de beklemediği halde ekledi: "Benim gerçekten de bazı belirsiz düşüncelerim vardı!"

Marina: "Bunlar yok olduysa iyi..." dedi.

"Evet, yok oldu," diye onayladı Samgin. Onun çayını yudumlarken susmasından yararlanarak şaşkınlıkla: "Eğer sana... yine de senin gibi akıllı bir kadını anlamanın güç olduğunu söylersem... yinelersem, bana gücenir misin?" diye sordu.

Marina sözünü bitirmesine fırsat vermedi; çay fincanını tabağa koydu, ellerini yumruk yaptı, yüzü kızardı ve yumruğunu sallayarak boğuk bir sesle söze başladı:

"Ben rahiplerin Ortodoksluk anlayışından nefret ediyorum; benim aklım tüm cemaatlerimizin ve onlara yakın olanların kaynaşması, tek bir cemaat haline gelmesi yönünde. Ben Hıristiyanlığı sevmiyorum, konu bu! Eğer senin birliğindeki insanlar Hıristiyanlığın ne olduğunu, iradeye nasıl etki ettiğini anlayabilselerdi..."

Samgin söylediklerini dinlemeden onun yüzüne bakıyordu; yüzündeki kırmızılık azalmamış, ancak yabancı, neredeyse korkutucu bir ifade belirmişti: Gözleri insanın gözünü alacak derecede parlıyor, boğuk sözcükler söyleyen dudakları ve beyazlaşmış elleri titriyordu.

Göğsündeki dantelleri düzelterek: "Bak beni ne kadar sinirlendirdin!" dedi.

Samgin, ne söyleyeceğini bilemeyerek şefkatle gülümsedi ve birkaç dakika sonra onunla vedalaşırken elini öpme isteği duydu ve hiçbir zaman yapmadığı bu şeyi yaptı. Yaşam gerçeklerine kayıtsız bu kadının bir şeyden nefret edebileceğini tasavvur edemiyordu.

Eve giderken, karanlık ve çok az aydınlatılmış sokakta bir fe-

nerden diğerine yürürken: 'Demek böyle?' diye içinden geçirdi. 'Nefret ediyorsa, sözcüklerle oynamıyor, kendisini aldatmıyor, inanıyor demektir. Onda yapmacık bir şey fark ettim mi?' diye kendisine sordu ve olumsuz yanıt verdi.

İşittiği her şey, gördüklerine kıyasla çok önemsizdi. Sözlerin değerini biliyor ve bu kadının sözlerine hepsinden fazla değer veriyordu; ancak sert yüzü, altın rengi gözlerinin yanıcı ve tutkulu parıltısı belleğinde iyice yer etmişti.

'Evet, kendisini ortaya koydu ama daha anlaşılır olmadı, hayır! Davranışını açıkladı, aklıyla inancı arasındaki çelişkiyi değil...'

İki hafta bu beklenmedik keşfin etkisi altında kaldı. Sanki Marina ona karşı daha soğuk ve mesafeli davranıyordu; ama sanki eskisine kıyasla daha kaygılıydı. Israr etmeden, laf arasında Mişa'nın çalışmasından memnun olup olmadığını soruyordu; çok güzel bir kitap dolabı armağan etti ve Bezbedov'un ona engel olup olmadığını yeniden sordu.

Hayır, Bezbedov ona engel olmuyordu ama nedense mahzunlaşmış, suskunlaşmıştı ve ortalarda daha az görünüyor, güvercin peşinde daha az koşuyordu. Blinov yine onun bir çift kuşunu kaçırmış, kısa süre önce birisi gece karanlıkta bahçeden çatıya güvercinleri çalmak için tırmanmış ve kafesin kilidini kırmıştı. Bu olay onda kederli bir öfkeye yol açtı. Sabahleyin, soğuğa karşın, gece kıyafetiyle avluda koşuşturdu, kapıcıya ağzına geleni söyledi, hizmetçi kızı kovaladı daha sonra da Samgin'e kahve içmeye gelerek, öfkeden sapsarı bir durumda, açıklamada bulundu:

"Ek binayı yakacağım, hepsinin canı cehenneme!"

Samgin ciddi bir tavırla ve ona bakmadan: "Beni bir gün önceden uyarın da, daireyi boşaltmaya zamanım olsun," dedi. Güvercin yetiştiricisi sustu ve aynı ciddiyetle hırıldadı:

"Tamam."

Ardından da patladı:

"Rusya'yı şeytanlar götürsün!" diye hırıldadı soluk soluğa. "Her yer hırsız ve memur dolu! Görevliler. Kime hizmet ediyor-

lar ki? Şeytana mı? Şeytan da bir memur."

Samgin, gazetesini okuyarak çay içiyor ve sevimsiz konuğunun saçmalıklarını dinlemiyordu; ama ansızın alçak sesle, sanki daha akıllıca konuşmaya başlamıştı:

"Bu Parisli züppe, Turçaninov: 'İnsan için oyalayıcı bir şey gerekli,' diye doğru söylüyor. Tanrı, müzik ya da kâğıt oyunu..."

Gazetenin üzerinden bakan Samgin:

"Ya güvercinler?" dedi.

Bezbedov: "Güvercinlerin kafasını kopartmak ve kızartmak gerek. Hayır, aslına bakılırsa, insanın kendisini öldürmesi bile olası," diye konuşmasını sürdürdü. "Siz ormana ya da, fark etmez, ovalara gece gidiyorsunuz. Gece, karanlık; yerde, ayaklarınızın altında kozalaklar, çevrede ise anlaşılmayan bir şeyler var. Devrim, mallara el koymalar, darağaçları ve saklanacak hiçbir yer yok! Önünüzde bir şeylerin aydınlanması gerek. Aydınlanmasından vazgeçtik yalnızca var olması gerek. Ah, yüzünü şeytan görsün, varsın var olmasın; işte, insanlar şeytanın var olduğunu uydurmuşlar ve var olduğuna da inanıyorlar."

Gürültüyle kalktı ve çıktı. Gevezeliği, Samgin'in belleğinde iz bırakmamıştı.

Mişa ise onda yavaş yavaş dostça olmayan duygular uyandırıyordu. Suskun ve alçakgönüllü delikanlı düşmanlık için belirgin bir gerekçe yaratmıyor, odayı çabucak ve düzenli olarak topluyor, bir hizmetçi kız kadar deneyimli ve temiz biçimde tozları alıyor, postaya verilecek kâğıtları hatasız yazıyor, mahkemeye, dükkânlara, postaneye koşuşturuyor, soruları son derece net yanıtlıyordu. Boş zamanlarında antredeki pencerenin yanındaki sandalyede, bir kitabın üzerine eğilmiş durumda oturuyordu.

"Ne okuyorsun?" diye soruyordu Samgin.

"Çağdaş Dünya dergisini, Artsıbaşev'in *Sanin* romanının üçüncü cildini."

Samgin ona telkinde bulunuyordu:

"Yanıt verirken karşımda dikilmene gerek yok: Sen asker değilsin, ben de komutan."

"Evet," dedi Mişa ve bir daha ayağa kalkmadı ve böylelikle de Samgin'i tek azarlama olanağından yoksun bırakmış oldu; ancak Samgin'in canı onu paylamak istiyordu, hem de sık sık. Bu arzusunun temelsizliğini anlıyor ancak bu, içindeki ısrarlı isteği azaltmıyor ve kendi kendisine:

'Bu çocukta hoşuma gitmeyen ne?' diye soruyordu.

Sonunda hoşuna gitmeyen şeyin ne olduğunu anladı: Mişa'nın güzel, ancak boş bakışlı parlak gözleri kedisine doğrudan ve dik dik bakıyordu. Bu bakışlar saygılı olmakla birlikte talepkârdı ve bir şeyler sorar gibiydi. Samgin, antrenin köşesinde oturarak kâğıtları temize çeken Mişa'nın şeffaf gözlerinin kendisini izlediğini giderek daha sık fark ediyordu sanki.

"Büromun kapısını kapat," diye emrediyordu.

Ona karşı davranışının, bu çocukla, gözlerini vahşice açarak, belirgin bir öfkeyle, aşağılayarak, böğürür gibi konuşan Bezbedov'un davranışıyla benzeştiğini saptamak canını daha fazla sıktı.

Kendisini, 'onunla ilgilenmeye değmez,' diye ikna etmeye çalışıyordu. Marina'ya ilişkin düşünceler, kendisini bunlardan ve genelde de önemsiz düşüncelerden hemen çekip alıveriyordu. Belirlemeye çalıştığı şey şuydu: Bu kadına karşı olan davranışı daha basit mi, yoksa daha karmaşık mı bir hal almıştı. Bazen ona ilişkin düşünceler sağduyulu bir hal alıyor, çalışkanlığı, kentteki bağımsız hatta üstün konumu, okumuşluğu, onun bir tarikatçı, "bir aile başkanı", "bir azize" olduğunu unutturuyordu. Bunun, büyük olasılıkla hükmetme isteğinin bir cilvesi, birilerine emretme arzusunun ifadesi, belki de bir tür farklı şehvet gösterisi, güzel bir bedenin oyunu olduğuna karar vermişti.

'İdol,' diye anımsattı kendisine.

Ancak bu düşünceyi, bu kadının kendisini çok şaşırtan öfke patlaması yalanlar gibiydi.

'Suların içindeki bir kaya gibi dirençli ve hareketsiz; yaşam kaygıları onu sarmadan çevresinden geçip gidiyor. Ama nefret ettiği şey ne? Hıristiyanlık olduğunu söylemişti.'

Marina ile tanışıklığının kendisi için çok derin, belirleyici bir

önemi olduğunu giderek daha fazla düşünüyor, ancak bu önemin ne olduğunu belirleyemiyor ve bu konuda karar veremiyordu.

'Onu çok fazla düşünüyorum ve galiba gözümde biraz fazla büyütüyorum,' diye karar veriyor ama artık bu konuda kendisini inandıramıyordu.

Geçenlerde bir gün kendisine:

"Yaşam sakin geçiyor; yurtdışına gidiyorum, bakayım nasıl bir şey? İngiltere'ye gideceğim..." demişti.

Onun kentte bulunmadığını düşünmek çok güçtü. Gitmeden bir gece önce masada oturuyor, çok karmaşık bir davada şikayet mektubu yazmaya hazırlanıyordu; bu arada kâğıt üzerine kalemle kadın bedeni şekilleri yaparken düşündü: 'Romancı olsaydım..."

Marina'yı küçük bir biçimde resmetmeye başladı; ancak yavaş yavaş, fark etmeden resmi büyütüyor, genişletiyordu; tüm kâğıdı karaladığında önünde birçok kadın figürü gördü; bunlar birbirleri üzerine geçmiş ve biçimsiz şekillerden oluşan dev bir figüre dönüşmüştü.

'Evet, yazar olsaydım onu yeni burjuva kadın tipi olarak betimlerdim.'

Karalanmış sayfayı çevirerek yeniden Marina'yı düşündüğü gibi çizmeye başladı; eline bir Merkür buhurdanlığı tutuşturdu. Bacaklarına kanat taktı ve ansızın Bezbedov'un "oyalayıcı şey" sözlerini anımsadı. Kalemi fırlatarak gözlüğünü çıkardı, odada dolaştı, sigarasını yaktı, divana uzandı. Evet, Marina onun endişe dolu düşüncelerini üzerinde topluyordu ve bu kadın onun yaşamındaki en önemli şeydi. Önceleri bir yerlere giderken, şimdi onun karşısında ya da yanında duruyordu. Bunu keşfetmemeyi yeğlerdi, ancak keşfettikten sonra da bunun doğru olduğunu kabul etti: Artık yaşama daha sakin, kendisine ise daha yalın ve sabırlı yaklaşabiliyordu. Kuşkusuz bu, Marina'nın etkisiydi. Samgin iç geçirdi, başının altındaki yastığı düzeltti. Duvarın yanındaki masada küçük, oval, altın çerçevesi donuklaşmış bir ayna duruyordu. Bu Marina'nın armağanı olan çok sade ve güzel bir şey-

di. Marina aynayı yatak odasına asmaya zaman bulamamıştı. Akşamüstü loşluğunda, aynada, ek bölmenin, bacasının yanında güvercin kafesleri bulunan çatısını, çatının ardında ise çıplak ağaç dallarını görüyordu.

Aynada uzun, sivri sakallı, gözlüklü bir yüz, üzerinde ise sigaranın morumsu dumanı yansıyordu; dumanlar eğlenceli bir biçimde çatıda kayıp gidiyor, ağaçların siyah dalları arasına karışıyordu.

Samgin, Marina'yı düşünmeyi sürdürdü: 'Hıristiyanlık ona neden engel oluyor ki? Hayır, bunu bilinçli olarak söylemedi, herhalde bana kızdığı için söyledi... Gelecek yıl ben de yurtdışına gideceğim...'

Aynadaki duman belirsiz bir nedenle yoğunlaşıyor, grimsi bir renk alıyordu ve bunun nedeni de belli değildi. Sigara sönmek üzereydi. Duman kızıllaşıyordu; daha sonra güvercin kafeslerinden birisinin altından keskin, güneş ışığının yansıması olabilecek kızıl bir ateş parçası belirdi.

Ama Samgin bunun ne olduğunu biliyordu: Yangın başlıyordu; ateş şeritleri büyülü bir çabuklukla kafesleri sardı ve çatının uçlarına atladı, giderek büyürken şeritlerin sayısı da artıyordu; sarı, kızıl, sivri uçluydular ve çatıyı sararak üst kısmına doğru yayılıyorlar, sanki neşe içinde iki yana da sarkıyorlardı. Samgin aynadaki yüzünün asıldığını gördü; eli başının üzerindeki telefona gitti, ancak ahizeyi yakalayamadı ve ahize göğsüne düştü.

'Yangın,' diye sertçe kendisine telkinde bulundu. 'Bu serseri yakmıştır.'

Gözünü alevlerin oynaşmasından ayırmayan Samgin, bu durumda gerekli olan endişeyi hissetmiyor, bu durum onu şaşırtıyor ve açıklama gerektiriyordu.

'Yangının çıkışını ilk kez görüyorum,' diye kendisine açıklama getirdi. 'Telefon etmek gerek.'

Ancak yerinden kımıldamadı. Yangın merkezine telefon etmek, avluya ve sokağa fırlamak, bağırmak zorunda olduğunu bilmek, ancak bunu yapmayabileceğini anlamak hoş bir duyguydu.

İçinden, 'yapabilirim,' dedi ve aynadaki aksine gülümsedi. 'Evrakları ve kitapları pencereden atmaya zamanım var.'

Ama yine de telefon etti; yangın biriminden kısa ve öfkeli bir yanıt aldı:

"Biliyoruz."

Ayna yoğun bir biçimde kızarmıştı ve eriyor gibiydi; çatının tepesinin neredeyse yarısı alevlerle kızıllaşmıştı ve kızıl alev parçaları ana kitleden koparak havada kayboluyordu.

Samgin avluya koştuğunda insanlar telaş içindeydi. Kapıcı Panfil ve polis memuru ağır merdiveni sürüklüyor, yukarıda çatıda, bacanın yanında Bezbedov oturuyor ve bir tahta parçası kesiyordu. Ayaklarında yalnızca soketler, üzerinde siyah bir pantolon, göğsü kolalı ve kol ağızları iliklenmemiş bir gömlek vardı; kol ağızları onu engelliyor, dirsekleriyle elleri arasında sallanıyordu; baltayı çatıya sapladı ve kol ağzını yırtarak bağırdı:

"Suu!"

Samgin: 'Korktu sersem,' diye düşündü. 'Yoksa pişman mı oldu?'

Kırmızı giysili, uzun boylu, zayıf bir adam Bezbedov'a doğru uzandı, tuhaf bir biçimde çatıya tutundu ve tahta parçalarını eliyle sökerek aşağı doğru atmaya başladı; bir yandan da haykırıyordu:

"Kaçılın, uzaklaşın!"

Klim'in yanında ise, elinde demir parçası tutan kıvırcık saçlı bir delikanlı duruyor ve hapşırıyordu; hapşırıyor, Samgin'e gülümsüyor ve demiri kaldırım taşına vurarak diğer hapşırığı bekliyordu. Avluya, mavimsi duman kitlesinin içine, itfaiyeciler koşarak daldı. Arkalarında bakır dilli bir yılan sürüklüyorlardı; baltalar işliyor, tahtalar çatırdıyor, tüterek ve kıvılcımlar saçarak yere düşüyordu. Polis memuru Egge, izleyenleri ikna etmeye çalışıyordu:

"Dağılın, beyler!"

Gümüş rengindeki su, çatının altındaki kadifemsi duman bulutunu kovalıyordu; her şey son derece canlı ve neşeli geçiyor, Samgin kendisini çok iyi hissediyordu. Bezbedov, tepeden tırnağa ıslak, beline kadar çıplak durumda kendisine yaklaştığında:

"Güvercinler öldü mü?" diye sordu.

Bezbedov elini salladı.

"Allah kahretsin! Misafirliğe gitmeye hazırlanıyor, isim günü için giyiniyordum ve işte... Hepsi geberip gitti, bir tanesi bile kaçamadı."

Yüzü ıslak, tüm cildi sanki kirli gözyaşlarıyla yıkanmış gibiydi; ağzını iyice açarak, altın kaplama dişlerini gösterircesine, ağır ağır soluk alıyordu.

Samgin, kendisinin de beklemediği kadar sert bir tonla: "Nasıl oldu?" diye sordu.

Bezbedov çatıya tırmanırken homurdandı:

"Bilmiyorum. Yangını hırsız çıkarmış olmalı."

Tükürerek yineledi:

"Hırsız."

Bezbedov'un gerçekten öfkeli olduğu, numara yapmadığı hissediliyordu. Yarım saat sonra ateş söndü, avlu boşaldı, kapıcı avlu kapısını kapattı. Başarısız yangından bellekte acı bir duman kokusu, su birikintisi, yanmış tahta parçaları ve avlunun köşesinde Bezbedov'un beyaz kol kapakları kalmıştı. Bir yarım saat daha geçtikten sonra Bezbedov yıkanmış, başı ıslak, asık ve hüzünlü bir yüzle Samgin'in odasında oturuyor, çabuk çabuk birasını içiyor ve kapkara gökyüzündeki ilk yıldızlara camdan bakarak söyleniyordu:

"Bakın göreceksiniz, yarın Blinov sabahleyin beni kızdırmak için güvercinleri salacak..."

Samgin uzun süredir onunla sohbet etmemiş ve ona karşı olan antipatisi kayıtsızlığın içinde adeta erimişti. Bu gece Bezbedov gülünç, acınacak bir haldeydi ve çocukça bir görünümü vardı. Şişmandı; iliklenmemiş mavi bir ceket giymiş, beyaz ve kabarık boynu açıkta kalmıştı. Sakalsız yüzüyle yeteneksiz bir oyuncunun oynadığı "Yeni Yetme"yi anımsatıyordu. Umutsuzca homurdanışında kaprisi anımsatan bir şeyler seziliyordu.

'Hayır, o yakmamış, o kapasitede değil,' diye karar verdi Samgin.

"Size gıpta ediyorum: Sizde her şey iyice düşünülmüş, kararlaştırılmış ve siz İsa'nın koynunda, sakin bir halde yaşıyorsunuz.

Ama benim ruhumda fırtınalar kopuyor..." Samgin gülümsedi ve gülümsemesinin kırıcı olmaması için saygıyla karışık bir kaygı duydu. Bezbedov iç geçirdi: "Bu biranın yanında ıstakoz olsaydı... Evet, fırtınalar! Duman ve toz. İşte siz insanları savunuyorsunuz, gazetede konuşmanızı övüyorlar. Bense insanları sevmiyorum. Onların hepsi pislik ve savunulacak kimse yok."

"Ee, daha neler!" dedi Samgin. "Siz de o kadar acımasız değilsiniz ki..."

Bezbedov avucuyla pencerenin pervazına vurarak: "Öyleyim," diye itiraz etti. Daha sonra da elini serinletmek için avucunu havada salladı. "Biliyorsunuz, benim terörist ya da anarşist olmam gerekirdi ama ben tembelim, işte o kadar! Onlarda ise bir kışla disiplini var..."

Bardağına ölmekte gecikmiş bir sinek düştü. Serçe parmağıyla hayvanı köpükten çıkartarak heyecanlı bir sesle konuşmasını sürdürdü:

"İyi insanları ben görmedim. Görmeyi de ummuyorum ve istemiyorum. Var olduklarına da inanmıyorum. Ölümden sonra herkesi iyi insan yapıyorlar. Aldatmak için."

"Güvercinlerinizi kaybetmeniz sizi üzmüş, bu yüzden söyleniyorsunuz," diye belirtti Samgin. Bu vahşi adamın can sıkmaya başladığını hissediyor, Bezbedov ise birayı içtikten sonra boş bardağa bakarak ısrarla konuşuyordu:

"Kuyumcu Markoviç, tefeci olan, vitrine farklı renklerde küçük ucuz taşlar yerleştirmiş, aralarına da beş iri taş koymuştu. İri olanlar sahteydi. Bunu biliyorum, bana oğlu Levka söylemişti. İşte size iyi adamlar! Bu insanları öğretici olsun diye, benim için uyduruyorlar: 'Utan, Valentin Bezbedov!' diyorlar. Bense hiç utanmıyorum."

Kafasını sallayarak ve Samgin'e dik dik bakarak meydan okurcasına kısık sesle konuştu:

"Utanmıyorum."

Samgin: "Utanmasaydınız, bu konu hakkında böyle konuşmazdınız," dedi ve akıl verircesine ekledi: "İnsan kendisini aradığı için huzursuzluk duyar. Kendisi olmayı, her an kendisine sadık

kalmayı ister. İç uyuma yönelir."

Bezbedov geniş ve sevimsiz bir gülümsemeyle: "Uyum uyumdur, bununla kim oynar ki?" diye sordu.

Samgin suratını asarak: "Kötü bir cinas," dedi.

Bezbedov: "Ya kendim olmayı istemiyorsam?" diye sordu ve yanıt olarak iki kuru sözcük aldı:

"Siz bilirsiniz."

Bezbedov, karşısındakine bakarak birkaç saniye sustu; mavi camı anımsatan göz bebekleri sanki daha küçük ve keskindi; kalın dudaklarını gülümsemek için ağır ağır yayarak:

"Sizi aldatmak olanaksız! Doğru, hayvan gibi yaşadığım için utanıyorum. Güvercinlerle uğraşmanın saçmalık olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsunuz? Kızlar da saçmalık. Birisinin dışında bir kız aldatmak içindir. Çünkü güzeldir. Beni evlendirmeye yöneltebilir. Karım da güzeldi... ve akıllıydı, ama teyzem akıllıları sevmez..."

Dudaklarını sanki bir şişe açılmış gibi ses çıkartarak kapattı ve sözünü yarıda kesti; Samgin'e bir bakış fırlattı ve bardağına bira koyarak homurdandı:

"Onlar kavga etti. Teyzem ve karım..."

Samgin: 'Kafayı buluyor,' diye düşündü ve Bezbedov'un Marina'dan söz edeceğini umarak kulak kesildi. Ama Bezbedov birayı bir çırpıda içti ve dudaklarındaki köpükleri saçarak söze başladı:

"Belki de utanmaktan boşuna, kibarlık olsun diye söz ediyorum. Artsıbaşev'i okudunuz mu? İşte bu dürüst bir yazar, olağanüstü dürüst! Bence yer altından gelme bir adam. Dostoyevskiy'nin adamı. Sonsuza kadar özgür bırakmış. Açıkça şunu söylüyor: İnsanın küstah olma hakkı vardır; bu onun doğal halidir. Yaşamın amacı, kötü ve diğer insanlar için zararlı da olsa tüm arzuların tatminidir. İçine tüküreyim diğer insanların! Kavga olacak mı? Öyleyse kavga edelim! İçinden geldiği gibi davranan güçlü insan, başkalarının görüş açısına göre daima küstahtır. Bu açıyı zayıf insanlar kendilerini savunmak için uydurmuş. İşte bunları söylüyor!"

Tüm bunları kendisine özgü olmayan bir çabuklukla söylüyordu ve Samgin, Bezbedov'un Marina'ya ilişkin sözlerinden dolayı korktuğunu fark etti.

Bezbedov'a sertçe bakarak: "*Sanina*'yı okumadım," diye söze başladı. "Söylediğinize göre bu roman kaba bir ironi, Nietszche'nin bireyciliğine yönelik bir satir..."

"Eh, şeytan bilir, belki de satirdir!" diye kabul etti Bezbedov ve ardından da: "Potaperko'nun *Aşk* adlı bir romanı var; oradaki kadın da küstahları bu... dürüst, etkin kişilere yeğliyor. Bence kadın, erkekten daha fazla yaşamın tadını biliyor. Yaşamın gerçeğini, belki de..."

Samgin, Bezbedov'un sarhoşça gevezeliğinin içinde antipati uyandırdığını hissederek: 'Şimdi Marina'dan söz edecek,' diye kendisini hazırladı. Ondan kurtulmak güçtü ama Marina hakkında bir şeyler duyabilme umudu onu çekiyordu.

Kalktı, odada dolaştı ve kitap dolabının önünde durarak bir sigara yaktı. Bezbedov, sandalyede sallanarak homurdandı:

"Satir, karikatür... hmm? Tamam, ama sorun bunda değil, kendimi anlayamıyor olmamda. Anlamak, susmak demektir." Hırıltılı bir sesle güldü. "Ben kendimi öyle ya da böyle görmeye alıştım ama gerçekte ben nasıl bir insanım? Herhalde değersiz birisiyim, ama bundan da emin olmak gerek. Ne kadar kırıcı olursa olsun, insanın kendisine: "Sen beş para etmez birisin, otur oturduğun yerde!" diyebilmesi gerek."

Samgin, Bezbedov'un karikatürü anımsatan figürüne yan gözle baktı ve elinde olmadan, hırsla sigara ağızlığını ısırdı; parmaklarıyla kitap dolabının camını tıkırdatarak içinden sövdü:

'Hayvan herif.'

"Hatta insanın içinden, bir şeyde karar kılabilmesi için, suç işlemek geliyor; doğru söylüyorum!"

Samgin, bu adamın varlığına daha fazla dayanamayacağını hissederek, belirsiz ve alçak sesle: "Demek böyle," dedi.

"Sizi temin ederim ki, benim için çok güç, özellikle şimdi..." dedi, Bezbedov.

"Neden şimdi?"

"Nedeni var. Ücra bir yerde, bir çıkmaz sokakta yaşıyorum. İnsanlardan korkuyorum; bulaşıyorlar ve... sorumluluk gerektiren bir şey yapmaya zorluyorlar. Ben ise inanmıyorum, istemiyorum. Ama yapıyorlar, binlerce yıldır da yaptılar. Eh, ne yapayım? Bu yüzden insanı asıyorlar. Geriye kendinle didişmek kalıyor."

Samgin öksürdü ve dolabın yanından ayrılmadan:

"Başım ağrımaya başladı..." dedi.

Bezbedov, başını sallayarak: "Dumandandır," diye açıkladı.

"Gidiyorum, çıkıp dolaşacağım."

Bezbedov: "Dolaşın," dedi ve sandalyeden kalkarken sendeledi. "Ben de gidiyorum. Orada su içinde kaldım. Bir kızın yanında geceleyeceğim..."

Kapıya doğru gitti ama aniden döndü, Samgin'e yöneldi ve fısıltı denecek kadar alçak bir sesle:

"Siz, Klim İvanoviç, teyzemle arkadaşsınız, ben de size karşı bir yakınlık hissediyorum," dedi.

İyice yaklaştı ve Samgin'in üzerine abanarak, onu kucaklamaya çalışırken dolaba yapıştırdı ve daha yavaş, dişlerinin arasından ıslık çalarcasına:

"O herkesle dostça ilişkiler içinde, o çok kurnaz bir oyuncu, yüzünü şeytan görsün... İnsanın suyunu çıkartır ve sonra da 'hoşça kal!' der. O sizi de..."

Samgin bu sarhoş adamdan uzaklaşarak telaşla ve yüksek sesle: "Ben onun hakkında farklı düşünüyorum," dedi; Bezbedov ise kollarını indirerek şaşkınlıkla ve ayık bir tavırla:

"Neden bağırıyorsunuz ki? Ben korkmuyorum. Farklı mı düşünüyorsunuz? Tamam, güzel..." dedi.

Geri çekildi, ama kapının kulbunu tutarak durdu ve sol kolunu sallayarak:

"Şu yakışıklı Mişka, ispiyoncudur! Beni izlemekle görevli. Sizi de. İşte bu..." dedi.

Samgin, onu bakışlarıyla yolcu ederek sersemlemiş bir halde sandalyeye çöktü.

'Ne... bayağılık!'

"Bayağılık" sözcüğünü hemen bulamamıştı ve aralarında geçen sahne bu sözcükle örtüşmüyordu. Bezbedov'un beklenmedik, sarhoşça itiraflarında çift anlamlı, parodiyi anımsatan bir şeyler vardı ve özellikle bu çift anlamlılık onu rahatsız ediyor, endişelendiriyordu. Çabucak antreye çıktı, giyindi ve koşarcasına avluya fırladı; karanlıkta su birikintilerine, yanmış tahta parçalarına basarak kararlı bir tavırla, içinden: 'Daireyi değiştirmek gerek,' diye geçirdi.

Ancak birkaç dakika sonra, sarhoş bir adamın sözlerinden rahatsız olmanın gerçekte kendisi için onur kırıcı ve aşağılayıcı olduğunu anladı.

'Niye rahatsız oluyorum ki? Marina hakkında söylediklerinden mi? Bu aptalca bir yalan. Marina en az rol yapan kişi.'

O anda adımlarını istemeden yavaşlattı; Bezbedov'un sözlerinde, Marina'ya kendisi hakkında söylediği sözleri anımsatan bir şey vardı.

'Ama bunları Bezbedov'a anlatmış olamaz ki!'

Çabucak ancak herhangi bir neden olmaksızın, Marina'nın kendisine ve Bezbedov'a olan yaklaşımını gözden geçirdi.

'Belki de, hatta büyük olasılıkla, insanlara karşı acımasız ve kurnaz olabilir. Bu, belirli amacı olan bir kadın. Onun mazereti de var: Tarikatçılığı ve yeni bir kilise oluşturma arzusu. Ancak bana karşı davranışlarında içten olmadığını düşündürecek bir şey yok. Benimle kaba sözcüklerle konuşuyor, ama zaten genelde kaba.'

Marina'yı mutlaka kuşkulardan arındırmak gerektiğini ve bu konuda aceleci davrandığını hissediyordu. Gezinti yapılacak bir hava değildi. Köşelerden nemli, soğuk bir rüzgâr esiyor ve çarpıyor, kara bulutlar yıldızları gökyüzünden siliyordu ve hava, sonbaharın hüzünlü gürültüsüyle doluydu.

Sonunda Samgin, Marina ile Bezbedov hakkında konuşmaya karar verdi ve eve döndü; bu arada, kendisini Bezbedov'un Mişa'ya ilişkin sözlerinin üzerinde durmaya zorluyordu.

Verdiği bu kararda rahatlatıcı bir şey vardı ama bu gerekli bir

karar değildi. Kuşkusuz Marina'nın bir ispiyoncuya gereksinimi yoktu ama ispiyonculuk hizmetlerine gerek duyan bir devlet kuruluşu vardı. Mişa, gereğinden fazla meraklıydı. Üzerine Marina'nın resmini çizdiği ve daha sonra da yırtarak çöp kutusuna attığı kâğıt parçası Mişa'nın masasında, karalamaların arasında çıkmıştı.

Samgin: "Onu neden aldın?" diye sordu.

"Hoşuma gitmişti," diye yanıtladı Mişa.

"Özellikle ne hoşuna gitti?"

Mişa, gözünün içine bakarak: "Merkür. Siz onu kadın biçiminde çizmişsiniz," diye yanıtladı.

Samkin: 'Dürüstçe bir bakış,' diye düşündü ve bir soru daha yöneltti: "Merkür'ü nereden biliyorsun?"

"Yunan mitolojisi okumuştum."

Samgin: "Haa," dedi ve o andan itibaren de, farkına varmadan, ona 'sen' diye hitap etmeye başladı. Mitoloji, kuşkusuz delikanlıyı ilgilendirebilirdi, buna karşın bu hoş bir şey değildi. Yeni taşınacağı yerde yeni bir yazıcı bulması gerekecekti. Bezbedov'un Marina hakkında söylediklerini Samgin anımsamak istemiyor ama anımsıyordu. Ona karşı daha temkinli davranmaya başlamıştı; sakin ve alaycı sözlerine daha az inanıyor, itinayla tartıyor ve yaşam gerçeklerine ilişkin hükümlerdeki ironisini daha az ilgiyle karşılıyordu. Hükümleri her zaman ilgisini çekmiyor, giderek daha fazla şaşırtıyordu. Marina'nın sanki kendisine daha fazla güvenen, zafer kazanmış ve daha neşeliymiş gibi bir hali vardı.

Gerçekler Samgin'e arada bir hoş olmayan bir biçimde kendisini gösteriyordu; Asılanların listesinde Sudakov'un da adını okumuştu; kentte tutuklanan anarşistler arasında, "Losev ve Yefremov adı altında yaşayan" Varaksin'in de adı vardı. Evet, bunları okumak hoş değildi, ancak diğerleriyle kıyaslandığında bunlar küçük olaylardı ve belleğinde pek fazla yer etmiyordu. Marina, idamlar konusunda:

"Hiç olmazsa bir kişi bu aptallara intikamcıları eğittiklerini

söylese," dedi.

"Duma, onlara bunu sık sık telkin ediyor," dedi Samgin. Marina, sert bir biçimde karşı çıktı:

"Ben sözleri ima etmiyorum..."

Gözleri öfkeyle parlıyordu. Her zaman ani olan ve Marina hakkındaki düşüncelerine hiç uymayan bu sertliği ve parlamaları Samgin'i özellikle şaşırtıyordu.

Marina'nın yanında, Lionel Creighton adında, yaşı pek belli olmayan, sanki kırkından fazla değilmiş gibi duran, güçlü, yapılı ve kırmızı yanaklı bir usta belirmişti; sık, dalgalı saçları, geniş alınlı, gri kafatasında tıpkı oksijenli suyla renksiz hale getirilmiş gibi duruyordu. Gözleri de griydi ve her şeye, görüşü zayıf, gözlük takıp takmamakta kararsız olan insanlarda olduğu gibi, gergin bir halde bakıyordu. Göz ifadesi yumuşaktı, içinden gelerek, kibarca, düzgün ve sarımsı dişlerini ortaya çıkartarak gülümsüyordu. Bu dişlek gülümseme sonucu tıraşlı ve hoş yüzü daha da güzelleşiyordu. Onu Klim'le tanıştırırken Marina:

"Kendisi mühendis ve jeologdur; Kanada'da bulunmuş, bizim din adamlarımızı görmüş."

"A, evet!" diye onayladı Creighton, "İnsanlar çok... nasıl derler? Köle mi?"

"Güçlü mü?" diye yardım etti, Samgin.

"Evet, teşekkür ederim! Ama gençler artık Amerikalılaşmış."

Rusçayı acele etmeden, bazı heceleri yutarak, bazılarını uzatarak konuşuyor, çok düzgün konuşmak için dürüst bir çaba içinde olduğu hissediliyordu. Hemen tüm tümceleri soru biçiminde oluşturuyordu:

"Ne kadar çok kilise var, hepsi Ortodoks kilisesi mi? Hepsi de Lev Tolstoy'u aforoz etti mi? Urallardaki zümrüdü yalnızca Fransızlar mı çıkartıyor?"

Ancak az soru soruyor, daha çok Marina'yı, belirgin bir saygıyla bakarak dinliyordu. Caddelerde asker gibi uygun, hafif adımlarla yürüyor, ellerini tüylü siyah paltosunun cebine sokuyor, siperlikli, kunduz kürkünden bir şapka giyiyordu. Siperliğin

altından dümdüz, gözünü kırpmadan, hareketsiz bakıyordu. Sık sık kilise ibadetlerini izliyor, şarkılara hayranlık duyuyor, derin bir bariton sesle:

"Oh, putperestçe bir güzelliği var, öyle değil mi?" diyordu.

Şiddetli soğuğa da hayranlık duyuyor:

"Bu soğuk beni işte böyle yapıyor," diyerek iyice sıktığı yumruğunu gösteriyordu.

Sıkıcı ve inatçı bir yanı vardı. Samgin, Marina'ya her gidişinde ona rastlıyor ve bu pek hoşuna gitmiyordu. Üstelik bu İngiliz'in kendisini bir doktorun hastayı sorguladığı gibi sorguya çektiğini de fark etmişti. Kentte üç hafta kaldıktan sonra Creighton ortadan kayboldu.

Marina, Samgin'in Creighton'a ilişkin sorularını yanıtlarken isteksizce ve pek de dostça olmayan bir tavırla:

"Onun hakkında ne mi biliyorum? İlk kez görüyorum, o peltek birisi. Babası, benim eşimin arkadaşıydı ve din adamlarımızın Kanada'ya yerleşmesine yardım etti. Bu Lionel –adı çiçek adına benziyor– muhaliflerle ve tarikatlarla ilgileniyor ve kitap yazmak istiyor. Ben bu tür gözlemcileri, casus gibi adamları sevmiyorum. Belirsiz olan bir şey daha var: Onu en çok ilgilendiren şey ne? Tarikatlar mı, altın mı? İşte Sibirya'ya gitti. Mektuplarında, normal halinden daha ilginç," dedi.

Her defasında konuyu açmaya çalıştıysa da, Samgin, Bezbedov hakkında Marina'yla konuşmayı başaramadı. Bezbedov da ortalarda görünmez olmuştu; sabahtan gece geç saatlere kadar bir yerlere kayboluyordu. Bir keresinde Samgin Marina'ya, mağazaya uğramış ve onu masada hesapların başında, dizlerinde kalın bir ticaret kitabıyla bulmuştu.

Öfkeyle: "Parayı seviyorum ama hesaplamayı sevmiyorum, hatta iğrenç geliyor," dedi. "Benim Amerikalı bir milyoner olmam gerekirdi; onlar herhalde para saymıyordur. Benim Zahariy de bu işin ustası değil. Hesaplarla ilgilenecek yaşlı birisini bulmak gerek."

Samgin şakacı bir tavırla: "Neden yaşlı birisi?" diye sordu.

Marina, kâğıtları hışırdatarak: "Daha sakin oluyorlar, çalmaz ve öldürmezler," diye yanıtladı.

"Zahariy'nin usta olduğu konu nedir?"

"Zahariy'nin mi? Hiçbir konuda ustalığı yok. Sıradan bir hayalci ve güç dolaşılan yerlerde serserilik yapıyor. Dolaştığı yerler dünyada değil, kitapların içinde yer alıyor."

Hesapları aldırmaz bir tavırla divana fırlatarak dirseklerini masaya dayadı ve yüzünü avuçlarıyla sıkarak gülümserken:

"Zahariy sana darılmış, senin gururlu bir insan olmandan yakındı; Otradnoye'de ona bir şeyleri açıklamak istememiş ve köylülere karşı kibirli davranmışsın," dedi.

Samgin omuzlarını silkerek:

"Ben de açıklama yapma konusunda usta değilimdir. Kendim de birçok şeyi anlamıyorum. Köylülerle konuşmayı da beceremem," diye yanıtladı.

Marina soru sorarak onun sözünü kesti:

"Valentin benden şikayet etti mi?"

Samgin, onun kendisini uyarmasında kuşku verici bir şeyler hissederek ürperdi.

Gözleri bildik, ancak her zamankinden daha sert bir biçimde gülümsüyordu ve gülümsemesindeki bu sertlik, Klim'i, bu kadının papazlar konusundaki öfkesini anımsamaya zorladı.

Temkinli bir biçimde söze başladı:

"O kendisinden yakınmayı seviyor. Genelde biraz çenesi düşük."

"Geveze," diye saptama yaptı Marina. "Benim için de kötü konuşuyor, öyle mi?"

"Hayır, ama seni kurnaz olarak niteledi."

"Yalnızca bu kadar mı?"

Yavaşça ve hoş olmayan bir tavırla gülmeye başladı. Samgin'e, kendisine inanmadığını anlatan bir bakış attı. Samgin o anda, kendisinin de ummadığı bir biçimde, alçak sesle ve mendiliyle gözlüğünü silerek:

"Akşam, yangından sonra... tuhaf şeyler söyledi! Bana, karakter benzerliğimizden dolayı, birbirimizi karşılıklı eğitmemiz ama-

cıyla birlikte kalmamızı senin kasten istediğini telkin etmeye çalışıyordu..."

Bunları söyledikten sonra Samgin biraz bozuldu, hatta yüzüne kan hücum ettiğini hissetti. Daha önce bu düşünce hiç aklına gelmemiş ve şimdi ortaya çıkışı onu şaşırtmıştı. Marina'nın da kızardığını gördü. Genç kadın gözlüğünü yavaşça masadan alarak divanın arkalığına yaslandı ve kaşını kaldırarak sertçe sordu:

"Eh, bunu da sen kendin uydurdun!"

"Ayık değildi," diye homurdandı Samgin, gözlüğünü halıya düşürdü ve onu almak için eğildiğinde başının üzerinde şu sözleri duydu:

"'Ayığın aklında olan, sarhoşun dilindedir,' sözünü anımsamarını mı istiyorsun? Hayır, Valentin hayalcidir, ama bu onun için çok ince bir konu. Bu senin varsayımın, Klim İvanoviç. Bunu senin yüzünde de görebiliyorum."

Kollarını göğsünde kavuşturarak ve kirpikleriyle gözünü örterek sürdürdü:

"Benim kurnazlığımı böylesine üst düzeyde düşündüğün için sana teşekkür mü etmeliyim yoksa utanman için paylamalı mıyım, bilmiyorum. Ama galiba zaten utandın."

Samgin kendisinden nefret ediyordu.

'Onun yanında aptal gibi, çocuk gibi davranıyorum,' diye düşündü.

Marina konuşmuyor, dudaklarını ısırarak, açıkça, onun ne söyleyeceğini bekliyordu.

Samgin: "Görüyorsun, onun sözlerinde sana kendim hakkında anlattıklarıma benzeyen bir şeyler var..." dedi.

Ellerini iki yana açarak ve kahkahalarla gülmeye başlayarak: "Bu daha da iyi ya!" diye haykırdı Marina. Sarsılarak gülerken: "Evet. Neler söylediğini bir düşün! Ben onunla da senin hakkında konuşacağım! Sen kendini nasıl tanıtıyorsun? Tüm bunlar insanlardan nefret etmenden kaynaklanıyor. Ama, beni şaşırttın! Ama biliyor musun, bu kötü bir şey!" dedi.

Biraz toparlandıktan sonra Samgin söze başladı:

"Bazı, nasıl derler, parodi gibi rastlantıları fark etmemem olanaksız..."

Marina, elini sallayarak: "Bırak bunları," dedi. "Bırak ve unut." Daha sonra da başını sallayarak yavaşça ve düşünceli bir tavırla:

"Ne kadar tuhaf bir adamsın! Kendini neyle bu kadar suçluyorsun, neden cezalandırıyorsun!" dedi.

Bu çok güzel, sıcak ve içten bir şaşkınlıkla söylenmişti. Aynı tonda birkaç şey daha söyledi ve Samgin minnettar bir halde:

'Kimse benimle böyle konuşmamıştı,' diye düşündü. Belleğinde, Dunyaşa'nın alaca yüzü ve kaçırdığı gözleri canlandı. Ancak Dunyaşa'yı bu kadınla yan yana getirmek olası değildi! Kendisini Marina'ya özel, çok içten sözler söylemekle yükümlü hissetti ancak uygun sözcükleri bulamadı. Kadın ise dirseklerini yeniden masaya dayamış, çenesini güzel ellerinin üzerine koyarak yumuşak bir biçimde de olsa artık ciddi bir tavırla konuşuyordu:

"Sana Valentin'i şunun için sordum: Karısından boşandı, genç bir kızla ilişkisi var ve kız hamile. Sorun, ondan hamile kalıp kalmadığı. O zayıf karakterli bir kız ve tüm bu hikâye aptal yerine koyma üzerine kurulu. Bu, bir toprak beyinin kızı. Babası Radomıslov şamatacı bir adamdı. Avcı, kumarbaz ve zevk adamıydı; iflas etti, sonra da kendisini öldürdü. İki kızı kaldı; bunlar da, bilirsin işte, Marsel Prevo'nın deyimiyle, 'yarı kız'dılar ve daha da kötüsü, 'zevk kızıydılar'. Şarkı söyler, oynar ve diğer şeyleri de yaparlardı."

Biraz ara vererek ve sinirli esnemesini gizleyerek aynı hafif tonda konuşmasını sürdürdü:

"Valentin'in biraz mülkü var, pek az da sayılmaz, ama o vesayet altında. Size göre, hukuksal olarak, eğer yanılmıyorsam, 'kendisini yönetemeyecek kişi' olarak adlandırılıyor. İsrafçı olduğu için vasisi babası tarafından belirlenmiş; vasisi de onun vaftiz babası Loginov; cam fabrikası sahibi, yaşlı ve hasta bir adam. Vesayet gerçekte benim elimde. İki yıl önce, Valentin yirmi iki yaşındayken, adam, benden gizli, vesayetin kaldırılması için dilekçe

vermiş ve dilekçesini reddetmişler. İlk evliliği çok yasal değildi ama karısı çok akıllı ve dürüst çıktı... ama bu çok önemli değil."

Yorgun bir tavırla soluk alarak Marina çevresine baktı, sesini alçalttı.

"Şimdi Valentin yeni bir aptallık yapıyor, onu şimdi Radomıslov'un kızları yönetiyor. Ve çevreleri de neşeli insanlardan oluşuyor. Onların amacı açık: Bu aptalı soyup soğana çevirmek ve ben bunu ona söyledim. İşte hikâye bu. Sana anlatmış mıydı?"

Samgin: "Hiçbir zaman, tek kelime bile etmedi," dedi; böylesine kesin konuşabildiğinden dolayı hoşnut kalmıştı.

Marina serçe parmağı ile burnunu kaşıyarak:

"Ek binayı o mu yaktı?" diye sordu.

"Hayır, sanmıyorum."

"Yakacağı tehdidinde bulunmuş."

"Tehdit mi etmiş? Kimi?"

"Beni. Ama neden sordun?"

Samgin: "Bunu ondan ben de duymuştum," diye itiraf etti.

Marina iç geçirdi:

"Görüyor musun! Ama bu, kuşkusuz, rezillik. Onunla çekişmekten bıktım ama otuz yaşına kadar onun vesayetini bırakmayacağıma söz verdim! Senin bu işle ilgilenmen gerekecek..."

Samgin başını eğdi. Marina, yorgun bir biçimde gülerek gerindi:

"Kendisini bilardoda usta sayıyordu, ama beş yüz ruble kaybetti. Koşularda, horoz dövüşlerinde bahis oynadı. Genelde batmak için çaba gösterdi. Zaten sen de onun nasıl olduğunu görüyorsun..."

"Evet," dedi Samgin.

Kadına karşı yaklaşımının daha belirgin olduğunu hissederek Marina'nın yanından ayrıldı.

Neredeyse utanç duyarak: 'Ne kadar anlamsız davranıyorum,' diye düşündü, daha sonra da kendine, daha önce başka bir kadına böylesine inanıp inanmadığını sordu. Bu soruya yanıt bulamadı ve onu daha önce rahatsız eden bir şeyi düşündü: İşte kendisi

çok farklı "ifade sistemi" biliyordu ve bunların arasında kendisine yakın olan bir tane bile yoktu. Marina'nın "ifade sistemi" de onu duygulandırmıyor, ilginç gelmiyordu ve özellikle de kendisine yabancıydı. Şunu kabul etmeliydi ki, Marina neden söz ederse etsin, iradeli tonu, anlaşılamayan özgüveni kendisi üzerinde iyileştirici bir etki yapıyordu. Bunu yalnızca onun çekiciliğiyle açıklamak olası değildi. Onun kadınsı yönüne hiç bağlı değildi ve güzel bedeni Samgin'de erkeksi, doğal bir etki uyandırmıyordu. Hatta bununla övünebilirdi bile. Ama yine de şunu sormak gerekiyordu: Onun kendisi üzerindeki etkisi nereden kaynaklanıyordu? Bu soruya yanıt aramaya çalışmadı, çünkü onun üstünlüğünü ilk kez kabul etmekten rahatsız olmuştu. Yaşanan sahne biraz keyfini kaçırmış, özellikle şu sakin sözler durumu biraz hafifletmişti: "Neden kendini cezalandırıyorsun?"

Bu izlenim, Bezbedov hakkındaki olayda ve ona karşı vesayet konusunda açılacak hoş olmayan davayla ilgilenme konusunda biraz gölgeleniyordu.

'Bu tuhaf bir iş,' diye düşündü ve birisinin şiirinden iki dize anımsadı:

"Hiç içmedim, yaşamım boyunca,
Mutluluk damlalarını, zehirle karışmamış."

Bu yeni ve lirik ruh halini koruduğu on günün sonrasında Marina çıkageldi:

"Mişa git, arabacıya söyle, Lidiya Timofeyevna'ya gitsin, beni orada beklesin."

Delikanlı gittikten sonra canlı bir sesle haykırdı:

"Valentin'i düşünebiliyor musun? Petersburg'a gitmiş. Bin rublelik bir senet vermiş, buna karşılık yedi yüz ruble almış ve bana mektup göndermiş: Günahlarından dolayı pişmanlık duyuyor, aşkının üzerine bir sünger çekiyor, bir gemide tayfa olmak ve denizlerde dolaşmak istiyor. Kuşkusuz, hepsi yalan; vesayetin kaldırılması için uğraşmaya gitmiş. Bu aklı Radomıslovlar vermiştir."

Samgin: "Ne yapmayı düşünüyorsun?" diye sordu.

"Hiçbir şey!" dedi. "İşte senedi geri satın alacağım, Zahariy'i de düzene girmesi için eve yerleştireceğim. Sıvışıp gitti, yaramaz," diye neşeyle haykırarak: "Sahiden onun yokluğunu fark etmedin mi?" diye sordu.

Samgin: "Birbirimizi nadiren görüyoruz," dedi.

"Üç gündür Moskova'da, mektup oradan geldi."

Samgin'i, vesayet işinin belirsiz bir süre ertelenmesinden dolayı duyduğu sevinçle baş başa bırakarak ek binaya gitti. Gerçekten de öyle oldu, iki ay geçti, Marina yeğenine ilişkin tek söz söylemedi.

İlkbahar öncesinde, tam işlerinin yoğunlaştığı sırada Mişa ortadan kayboldu. Bu arada Samgin de artık onun varlığını kabullenmeye başlamıştı. Samgin öfkelenerek, bu delikanlının hizmetinden vazgeçmesi için yeterince güçlü bir neden bulduğuna karar verdi. Ancak dördüncü günün sabahı, kent hastanesindeki doktor telefon ederek, hasta Mihail Loktev'in Samgin'in kendisini ziyaret etmesini istediğini bildirdi. Samgin, Mişa'nın hastalığının ne olduğunu sormaya zaman bulamamış, doktor telefonu kapatmıştı. Hastaneye gelince Klim önce doktora gitti.

Beyaz önlüklü, kel kafalı, iri yarı, kırmızı yüzünde yuvarlak gözleri bulunan besili adam:

"Dövmüşler ama tehlikeli bir durum yok; kemikleri sağlam. Kim, nerede dövmüş, söylemiyor; herhalde genelevde, kızların yanında olmuştur. İki gün kim olduğunu söylemedi. Ama dün onu kendisini polise teslim etmekle korkuttum, zaten mecburum! Bir delikanlı geliyor, bilincini yitirecek biçimde dövülmüş, ve... biliyorsunuz zamanımız açıklık gerektiriyor!"

Daha da fazla kızan Samgin, tek tip somyalarda, sarı sabahlık giymiş tek tip insanların yattığı ve oturduğu büyük beyaz koğuşa girdi. İçeridekilerden birisi Samgin'e doğru geldi ve iyice yaklaştıktan sonra bildik, düz bir sesle, çok yavaş:

"Rahatsız ettiğim için bağışlayın, Klim İvanoviç, ama doktor beni taburcu etmek istemiyor ve polis çağırmakla tehdit ediyor, ama buna gerek yok!" dedi.

Başı ve yüzünün yarısı sarılmıştı, Samgin'in yüzüne yalnızca alnının altından itibaren yarılmış sağ gözüyle bakabiliyordu; solgun yanakları ve şiş dudakları titriyordu.

'Benden korkuyor,' diye düşündü Samgin.

"Ben kötü bir şey yapmadım, inanın, öğretmenim size bunu doğrulayacaktır..."

Samgin: "Öğretmen mi?" diye sordu.

"Evet, Vasiliy Nikolayeviç Samoylov, beni olgunluk sınavına hazırlıyor. Ben çalışabilirim..."

Hastalar konuşmalara kulak vererek usulca yaklaşıyor, ilaç kokusu insanı boğuyor, bir hasta, birisi öğretmişçesine, değişik tonlarda ve temkinli bir biçimde inliyordu. Mişa'nın gözleri doğrudan ve talepkâr bir tavırla bakıyordu.

"Taburcu olmak mı istiyorsunuz? Güzel," dedi Samgin. Mişa yana doğru temkinli bir adım attı.

Samgin, doktorla görüştükten sonra, hastane bahçesinden kapıya doğru yürürken: 'Okumak, üniversiteye girmek istiyor. Ama bir yerde rezalet çıkarmış,' diye içinden geçirdi. Kapıda, mevsime göre hafif bir palto giymiş, şapkası kulaklıklı bir adamla karşılaştı.

Adam: "Siz bay Samgin misiniz?" diye sordu ve onay beklemeden: "Bana beş dakikanızı ayırabilir misiniz?" dedi.

Samgin soluk, ödemli yüzdeki bakımsız, gri sakala baktı, zamanı olmadığını, görüşme saatlerinde uğramasını söyledi. Adam parmağını şapkasına dokundurdu ve hastanenin kapısına doğru yürüdü; Samgin ise bu adamın küçük bir ceza davası olduğuna karar vererek eve döndü. Adam saat tam dörtte geldi ve Samgin'i, 'işsiz adamın dakikliği,' diye düşünmeye zorladı.

Uzun süre ve itinayla sırtındaki paltoyu geniş omuzlarından sıyırdı, göğüsleri cepli, geniş çuha bir kemer sarılı buruşuk bir ceketle kaldı. Burnunu temizledi, mendiliyle sakalını itinayla sildi, parmaklarıyla seyrek saçlarını taradı ve sonunda, telaş etmeden görüşme salonuna geldi, masaya oturdu ve konuya girdi:

"Ben Samoylov'um. Sizin mektuplarınızı yazan Loktev, benim

öğrencim ve derneğimin üyesidir. Ben parti tutan bir adam değil, kültür işleriyle ilgilenen bir kişiyim. Tüm yaşamım boyunca gençlerle uğraştım; şimdi de, devrimci aydınların tümden yok edildiği şu sırada, yitirilenlerin telafisiyle uğraşmayı gerekli görüyorum. Bu, kuşkusuz çok doğal ve benim için övünülecek bir şey sayılmaz."

Samgin, adamı aksak değirmencinin sözleriyle tanımladı:

'Aydınlatıcı bir adam.'

Samoylov, acele etmeden, çok konuşmaya alışkın bir adam gibi, yorgun ve boğuk bir sesle ama rahat konuşuyordu. Gözleri koyu ve kederliydi, göz altlarında torbacıklar oluşmuştu. Samgin onu dinlerken parmağıyla masada trampet çalıyor, sanki bu tıkırtıyla daha çabuk konuşması gerektiğini ima ediyordu. Parmaklarıyla masada tıkırdarken düşünüyordu:

'Evet, bu gerçekten de aydınlatıcı bir adam; şu toplumsal sorumluluk yüklenenlerden.' Bu adamdan gülünç bir şeyler bekliyordu ve bir dakika sonra da bu gerçekleşti:

"Siz, kuşkusuz, Loktev'in çok yetenekli, ender rastlanan temiz bir ruha sahip birisi olduğunu biliyorsunuz. Ancak bilim açlığı onu varlıklı ailelerin liseli kız ve erkek çevresine soktu; bu gençler orada günümüz edebiyatını öğrenme görüntüsü altında... bu da bir edebiyat, size söyleyeceğim!" diye yüzünü buruşturarak neredeyse haykırdı. "Gerçekte bu sersemler ve ahmaklar, erken gelişen bir cinsel merakla... orada..." Samoylov, elini başının üzerinde hızlı çevirerek: "Tamamen soyunuyorlar, birbirlerine dokunuyorlar ve... neler olduğunu Tanrı bilir!"

Kollarını açtı, mor gözlerinin altındaki torbacıklar aniden nemlendi; pantolonunun cebinden mendilini çıkartarak ve gri gözlerini silerek titreyen bir sesle, sözcükler gırtlağını tırmalıyormuşçasına:

"Bu beklenir miydi, ha? Hayır, siz söyleyin: Beklenebilir miydi?" Dün barikatlar, bugün ise iğrençlikler, ha? Ve tüm bu şairler... dişi keçiyle, orada ise 'Cesur olmak istiyorum' dizesi, bu nasıl olur? 'Üzerinden elbiselerini yırtarak çıkartmak istiyorum.' Bu,

kendi kendini tatmin ve domuzluk!" diye haykırdı.

Söverken bile sesi yumuşaktı ve sövmek gerektiği için üzüldüğü anlaşılıyordu. Samgin, suratını asarak sustu ve 'daha neler olacak?' diye beklemeye başladı. Samoylov ise ceketinin cebinden Karelya kayınından yapılma bir kutu, sigara kâğıdı, bir ağızlık ve kibrit kutusu çıkardı; bunları masaya yaydı ve bir alkoliğinki gibi titreyen parmaklarıyla sigara sararak konuşmasını sürdürdü:

"Yani, kısacası: Loktev, orada iki kez bulunmuş ve birincisinde yalnızca utanmış, ikincisinde ise yapısı gereği, doğal olarak protestoda bulunmuş. Bu... soyunan kişiler ona çok kızmışlar ve gece benim evimden Kitayeva adlı genç kızla dönerken, ki o da liselidir, adamakıllı pataklamışlar. Kitayeva ise onun öldüğünü düşünerek kaçmış ve bu da çok aptalca bir davranış! Kız bana bunları daha dün akşam anlattı. Evet. Burada, kuşkusuz korku ve liseden atılma tehlikesi söz konusu, ama yine de iyi bir davranış değil, hayır!"

Sigarayı çok küçük sararak, zehirli kokusu olan sert mavi dumanı iyice içine çekti; duman sanki yalnızca ağzından ve burun deliklerinden değil, kulaklarından da çıkıyordu. Samgin onu yan gözle izleyerek sabırsızca bekliyordu. Bu adam kendisine uzak geçmişi, Hrisanf amcayı, Lübaşa Somova'nın ve daha birçok geçmişte kalan insanın 'Mişa amcasını' anımsatıyordu. Ancak Samoylov'un gözlerinin güzel olduğunu ve yalnızca bir düşünceye yoğunlaşmış insanlara özgü, dikkatli bir ifade taşıdığını kabul etmeliydi.

"Siz, doğal olarak, böyle bir grubun varlığının kabul edilemez olduğunu anlıyorsunuzdur; burası bir mikrop yuvası. Konu, Mihail Loktev'i dövmüş olmaları değil. Ben size, Mişa sizden kültürlü bir insan olarak söz ettiği için geldim... Eh, siz genelde onu etik ve entelektüel açıdan çekiyorsunuz... Şu anda gündelik siyasetle ilgileniyorsunuz. Bu noktada Duma var, ama aslında konu bu değil!" Genzini temizledi; tane tane, etkilemeye çalışarak:

"Bu kepaze grubun gazetelerce tanıtılmasına, kent sakinlerinin dedikodu malzemesi olmasına, gençlerin liseden atılmalarına ve

benzer şeylere izin verilemez. Ne yapmak gerek? İşte benim sorum," dedi.

Samgin telkinde bulunurcasına: "Öncelikle Loktev'in anlattıklarında ne kadar gerçek payı olduğunu belirlemek gerek," dedi; ama Samoylov kaşının altından bakarak sordu:

"Size ne anlattı?"

Samgin, canı sıkılarak: "Size anlattı, bana değil," diye belirtti.

Samoylov ona çok şaşırmış bir ifadeyle bakarak:

"Bana Kitayeva anlattı, o değil. Loktev, 'başım ağrıyor' diyerek anlatmayı reddetti. Ama konu bu değil. Sanırım şu: Sizin bu olaya girmeniz gerekiyor; bunun gerekçesi de Mihail'in sizin yanınızda çalışması ve avukat olmanız; bu gruptan iki-üç kişiyi davet edin ve bu düzenbazlara, bu aptalca eğlencelerinin toplumsal ve fizyolojik anlamını açıklayın. Evet! Ben bunu yapamam; onlar için fazla otoriterim ve polis gözetimi altındayım; bana gelirlerse, bu onları zan altında bırakır. Ben genelde gençleri evime kabul etmiyorum," dedi.

Samgin, içinden gülerek: 'İşte sorumluluğu bana yıktı,' diye düşündü; içindeki sıkıntı büyüyor, Samoylov giderek daha saf, gülünç bir duruma düşüyordu. Buna onu inandırmayı çok istiyor, ama içini bir korku sarıyor: 'Beni bu skandalın içine çekmek istiyor, Allah kahretsin!' diye düşünüyordu.

Samgin, bunun nasıl olacağını tasavvur bile edemiyordu. Bazı sersemler kendisine gelecek, o da onlara davranışlarının kurallarını öğretecekti. Bazı açılardan bu ilginç, hatta eğlenceli olabilirdi, ancak kendisini cinsel etik vaizi gibi gülünç bir konuma koyacak kadar değil.

Ciddi bir tavırla: "Bunu biraz düşünmek gerek," dedi. "Bana biraz zaman verin. Loktev'i sorguya çekmeliyim. Kararımı da size o bildirir."

Samoylov, ayağa kalkarak ve sigara gereçlerini toplayıp ceketinin cebine yerleştirerek: "Tamam," diye kabul etti; tek sigara içmiş, ancak beş sigara içmiş kadar duman çıkarmıştı. "Demek ki bekleyeceğim. Tanışmış olduk!"

Samgin'in elini yavaşça sıkarak çok yorgun bir insanın yürüyüşüyle antreye geçti, itinayla paltosunu giydi, şapkasını dikkatle inceledi ve giydikten sonra boğuk bir sesle:

"Ne kadar kötü bir dönem değil mi? Edebiyatı izliyor musunuz? Hangi edebiyatı? Yüzyıllık geleneklerin yıkılışı..." dedi.

Samgin'e geniş, ancak kitap okuyarak yaşayan insanlara özgü tümsekli sırtını döndü. Samgin, penceredeki ve sobadaki havalandırmayı açarken özellikle böyle düşünmüştü.

'Gözleri kör olmuş bir kitap kurdu. Sofu değil ama en safından bir kitap kurdu. Ne yapacağım ki?'

Samgin, bu skandalın gazetelerin dikkatinden kaçmayacağına emindi. Adı bu işe karışırsa çok kötü olurdu. Bu Mişa son derece münasebetsizdi. Mişa'nın artık eve gitmiş olduğunu düşünerek kapıcıyı gönderdi. Delikanlı hemen geldi ve kapıda durdu; sargılı başını hareketsiz, kütük gibi tutuyordu. Tek gözünün sabit bakışı bugün özellikle hoş değildi.

Samgin, pek de nazik olmayan bir tavırla: "Geçin, oturun," dedi. "Samoylov bana geldi ve sizin başınızdan geçenleri... maceralarınızı anlattı. Ancak benim bu grupta neler olduğunu ayrıntılarıyla bilmem gerek. Bu çocuklar kim?"

Mişa, temkinli bir biçimde öksürdü, yüzünü buruşturdu ve sanki bir belge okurcasına, hiç heyecanlanmadan söze başladı:

"Kuyumcu Markoviç'in evinde, oğlunda, Lev'de toplandık. Markoviç yurtdışında. Işığı söndürdüler ve karanlıkta... utanç verici şiirler okudular; bunlar ışıkta okunacak şiir değildi. Geniş bir sedirin ve divanın üzerinde çiftler halinde oturuyor ve öpüşüyorlardı. Daha sonra, lamba yandığında bazı kızların tamamen çıplak olduğunu gördüm. Onların hepsi çocuk değil; Markoviç yirmi yaşında, Permyakov da..."

"Permyakov, gıda mağazasının sahibinin oğlu değil mi?"

"Evet," dedi Mişa, soyadlarını saymayı sürdürerek.

Bir müvekkilinin oğlunun da bu işe karıştığını öğrenmesi hiç hoş olmadı.

Samgin, sinirli bir tavırla sigara içmeye başladı:

'Eğer bu delikanlıyı bir gün tutuklarlarsa, jandarmaya da aynı biçimde, eksiksiz yanıt verecek,' diye düşündü.

"Orada kaç kez bulundunuz?"

"Üç."

"Bu eğlence sizi çekmedi mi?"

"Hayır."

"Gerçekten mi?"

"Doğru söylüyorum."

Samgin, huzursuzluk veren bir duyguyla: 'Evet, yalan söylemiyor,' diye düşündü.

"Bu gizli bir grup mu? Sizi adlarınızı vererek mi tanıştırdılar?" diye sordu.

"Permyakov ve Markoviç'i, daha Marina Petrovna'nın yanında çalışırken, mağazalarından tanıyordum. Liseli Kitayeva ve Voronova bana ders veriyordu; birisi cebir, diğeri tarih. Onlar da benimle aynı anda gruba girdi; beni de davet ettiler, çünkü korkuyorlardı. Orada iki kez bulundular ve soyunmadılar. Hatta Kitayeva, onun önünde diz çöktüğünde Markoviç'in yüzüne ve göğsüne ayağıyla vurdu."

Tekdüze sesin keskin tonu ve yüzüne dimdik bakan bu göz, Samgin'i sinirlendirmişti. Dayanamayarak:

"Bana sanki... savcıyla konuşur gibi yanıt veriyorsunuz. Daha rahat olun!" dedi.

Mişa, şaşkınlıkla: "Ben hep böyle konuşurum," diye yanıtladı.

'Haklı,' diye geçirdi içinden, Samgin; ancak öfkesi büyüyor, dişleri sızlamaya başlıyordu.

Bu delikanlıyla konuşmak çok rahatsız ediciydi. Ona soru sormak bile istemiyordu. Ama yine de:

"Sizi kim dövdü?" diye sordu.

"Permyakov ve tanımadığım, gruptan olmayan iki yetişkin daha. Permyakov, en kaba ve iğrenç olanları... 'Öldüresiye dövün!' diye bağırıyordu."

Samgin, sigarasını yakarak: "Ama sanırım siz de abartıyorsunuz," dedi.

Mişa, kesin bir tavırla yanıtladı:

"Hayır, Kitayeva da işitti. Bu olay, Kitayeva'nın kaldığı binanın kapısında oldu; kapının arkasında duruyordu. Çok korktu..."

Samgin: "Tüm bunları neden öğretmeninize anlatmadınız?" diye anımsattı.

"Zaman bulamadım."

Mişa hemen yanıt vermemiş ve yanakları biraz kızarmıştı. Samgin:

'Galiba yalan söylüyor,' diye düşündü.

Ancak Mişa hemen ekledi:

"Vasiliy İvanoviç... her şeye sert tepki veriyor..."

Samgin delikanlının sözlerinde yeni bir şeyler keşfederek: 'Demek öyle?' diye düşündü. "Ee, siz Permyakov'u mahkemeye vermek niyetindesiniz, öyle mi?"

Mişa çabucak ve endişeyle: "Hayır!" diye haykırdı. "Ben yalnızca başka bir şey düşünmemeniz için anlattım. Bundan kimseye söz etmemenizi rica ediyorum! Permyakov'la işimi kendim halledeceğim..." Gözleri kızarmış, sanki tuhaf bir biçimde yuvarlaklaşmış ve dışarı fırlamıştı. Telaşla ve ısrarla sürdürdü: "Eğer bu yayılırsa Kitayeva ve Voronova'yı okuldan atarlar; ikisi de çok yoksul. Voronova, su dağıtım merkezi makinistinin, Kitayeva ise terzilik yapan çok iyi bir kadının kızı. İkisi de yedinci sınıfta. Orada gerçekçi bir Musevi var; o da rastlantı sonucu oraya düşmüş. Klim İvanoviç, sizden çok rica ediyorum..."

Klim, rahat bir soluk alarak: "Anlıyorum," dedi. "Çok doğru düşünüyorsunuz ve... bu sizi şerefli bir insan yapıyor, evet! Genç kızların şerefini lekelemek, kariyerlerini mahvetmek olmaz. Siz acı çektiniz, ama..."

Bu tümceyi uygun olarak nasıl bitireceğini bilemeyen Samgin omuzlarını silkti, gülümsedi ve ayağa kalktı:

"Eh, gidin, dinlenin, iyileşin. Size herhalde para gerekir. Bir-iki aylık avans önerebilirim."

Mişa, başını temkinli bir biçimde eğerek: "Teşekkür ederim, bir aylık yeter," dedi.

Samgin ilk kez onun elini sıktı; bu el sıcak ve sertti.

Onu geçirdikten sonra Samgin antrenin kapısında durdu, izlenimlerini değerlendirdi ve bu bayağı olayın böylesine basit bir biçimde çözümlenmesinden memnunluk duydu.

'Çocuk aptalın biri değilmiş! Temkinli. Hoş bir hata. Ona yardımcı olmak gerek, bırakalım okusun. Alçakgönüllü, iş bitirici bir memur, öğretmen ya da buna benzer bir şey olur. Otuz, otuz beş yaşında evlenir, üçten fazla olmamak üzere çocuk sahibi olur. Ölene kadar, Anfimyevna gibi yakınmadan hizmet eder...'

"Lakme"den bir aryayı ıslıkla çalarak masaya oturdu, sıradaki 'tahsilat davası' dosyasını açtı, ancak gözlerini kapatarak, kendisini geçmişine ilişkin anıların akışına bıraktı. Anılar, "kendime karşı ne gibi bir suç işledim, ne için kendimi cezalandırıyorum?" sözcüklerinden yola çıkarcasına akıp geçiyordu.

Biraz hüzünlendi ve yeniden, Marina ile Bezbedov hakkında konuştuktan sonra kapıldığı o sevecen hissi kendisine karşı duydu.

Ertesi gün Marina'da otururken ona Mişa'dan söz etti. Onu bir konu hakkında kaygılı bir halde düşünürken bulmuştu; ancak delikanlının olgunluk sınavına hazırlandığını söylediğinde, kadın şaşkınlıkla ve yavaşça haykırdı:

"Ah, suskun çocuk! Kurnaz kerata! Bense başka bir şeyden kuşkulanıyordum. Samoylov mu öğretiyormuş? Vasiliy Nikolayeviç olağanüstü bir insan!" dedi sıcak bir sesle. "Tüm yaşamını hücrelerde, sürgünlerde, polis gözetiminde geçirdi; genelde hep farklı yerlerde bulunur. Eşim ona saygı duyar ve şaka olsun diye devrimci fabrikatörü olarak adlandırırdı. Beni bir türlü sevemedi ve eşimin ölümünden sonra beni ziyaret etmedi. Kendisi baş rahibin oğlu, amcası da önemli bir din adamı."

Samgin, 'neden 'devrimci fabrikatörü' sözü onda sempati uyandırıyor?' diye düşündü ve gülümseyerek, yüksek sesle:

"Objektif olmayı iyi beceriyorsun," dedi.

Marina sustu; küçük not defterine kurşun kalemle bir şeyler yazıyordu. Samgin'in Permyakov'un grubuna ilişkin sözleri ilgisini çekmemiş, hikâyeyi dinledikten sonra kayıtsızca söyle demişti:

"Petersburg'da da, galiba 1903 yılında böyle bir şey olmuştu. Buradaki olay hakkında da Lidiya'dan bir şeyler duymuştum."

Yavaşça gülümseyerek:

"Onun böyle eğlenceli şeylerle uğraşması gerekir, boşuna "Tanrısal kent" derneğiyle ilgileniyor: Dolandırıcılar, iğrenç kişiler onunla birlikte. Çevresindeki bir kızın genelevde kâhyalık yaptığı anlaşıldı; toplantılara kızlarla tanışmak için geliyormuş. Eh, hoşça kal, tezgâhı kapatacağım," dedi.

Samgin, onun Permyakov grubuna karşı kayıtsızlığından dolayı rahatlayarak oradan ayrıldı. Bu küçük heyecanlar kısa sürüyor ve onu çok etkilemiyordu. Kapılıp gittiği akıntı giderek yavaşlıyor, sakinleşiyor ve olaylar tekdüze bir nitelik kazanıyordu; yaşam onu umulmadık olaylarla şaşırtmaktan yorgun düşmüş, daha az trajikleşmişti; buradaki yaşam düz bir biçimde akıyor, hiçbir zaman ve hiçbir biçimde onu rahatsız etmiyordu.

İlkbaharda Leonid Creighton yeniden ortaya çıktı; Sibirya'da değil, Kafkas Ötesi'nde olduğu anlaşıldı.

Klim'in Kafkas Ötesi'ni beğenip beğenmediği sorusuna: "Çok zengin bir ülke. Ama orada ekonomik anlamda bir şey yok," diye kesin bir yanıt verdi ve "orada bulundunuz mu?" diye sordu.

"Hayır," dedi Samgin.

Creighton, dişlek bir gülümsemeyle: "Sanırım burası çok Rusya havası taşıyan bir yer. Biz Britanyalılar, nerede yaşadığımızı ve ne istediğimizi iyi biliriz. Bu durum, bizi diğer tüm Avrupalılardan farklı kılar," dedi. "Örneğin neden bizim için Cromwell gereklidir de, hiçbir zaman bir Napolyon'umuz, sizin Çarınız gibi birisi ya da genelde ulusunun boğazını sıkan ve aptalca patırtı çıkarmaya zorlayan insanlarımız olmamıştır ve olmayacaktır?" diye sordu.

Marina, kalın bir paketi makasla keserken:

"Hindistan'a sefer düzenlemek saçma değil mi?" diye sordu.

"Bu doğru," diye onayladı Creighton. Ama yalnızca bu değil ki."

Samgin, İngilizin daha teklifsiz ve rahat olduğunu, daha özensiz konuştuğunu fark etti. Sözcükleri bozuyor ve bundan rahatsız

olmuyordu. Gittiği zaman, Samgin, Marina'ya izlenimlerini aktardı.

Paketten çıkan belgeleri masada toparlarken: "Sanki daha bir küstah olmuş," diye onayladı Marina. Biraz sustuktan sonra: "Bizde kimsenin bir şey bilmediğinden, iyi 'yol göstericilerin' olmadığından yakınıyor. İşte, Klim İvanoviç, yine de Ural'a gidecek ve ona bir Rus arkadaş gerekiyor. Ben kuşkusuz seni önerdim. 'Neden?' diye soracaksın. Orada ne yapacağını öğrenmeyi çok istiyorum. Seyahatin üç hafta alacağını söylüyor; yol parasını, masrafları ve haftada yüz ruble ödüyor. Ne dersin?"

"Onunla sıkılırım."

"Red mi ediyorsun?"

"Hayır, düşünmem gerek."

Samgin onun hoşuna gidecek bir şeyi yapmaya karşı değildi ve hatta bunu yükümlülük kabul ediyordu.

İki gün sonra birinci sınıf kompartımanda, Creighton'un karşısında oturuyor ve ağır ağır konuşmasını dinliyordu.

"İnsanlar, çok yakın olduklarında, dostlarıyla bile kavga eder. Almanya, sizin dostunuz değil, çok kıskanç bir komşunuz ve onlarla kavga edeceksiniz. Bize, yani İngilizlere sizin hatalı bir yaklaşımınız var. Bizimle birlikte İran'da ve Türkiye'de iyi yaşayabilirdiniz."

Samgin onun kuru bariton sesini dinliyor ve İngiliz'in manzara ile ilgilenmemesine hayıflanıyordu. Aslına bakılırsa manzara sıkıcı idi; ilkbaharın genç yeşilliğini yansıtan Samar bozkırı dümdüz uzanıyordu. Sürülmüş tarlaların siyah çizgileri görünüyor, küçük mujikler ve atlar uzanıp giden toprakta ağır ağır dolanıyor, gri ağaçlar yeni kulübelerin sarı renkleriyle karışıyordu.

Samgin, trenin tekdüze tıkırtısı arasında, "İskenderun, Akdeniz'e çıkış noktasıdır," dediğini işitiyordu. Creighton'un uzun parmağı, kendinden emin biçimde, masada eğri ve düz çizgiler çiziyor, sesi de kendinden emin çıkıyordu.

Samgin, hoşgörü ve sıkıntı karışımı bir duyguyla: 'Onun 'ifade

sistemini' bilmem gerektiğinden çok emin. Ona benzeyen on binlerce insan da herhalde böyle düşünüyor olmalı. Giysileri ve ayakkabıları rahat. Son derece kullanışlı çantaları var ve genelde de kendisini bu dünyada rahat hissediyor,' diye düşündü.

Creighton: "Soyut şeyler için çok fazla güç ve zaman harcıyorsunuz," diyerek fırçayla tırnaklarını temizliyordu. "Bildiğimiz her şey, hiçbir zaman bilemeyeceğimiz şeylere dayanır. Soyut bir şeyde durmak gerek. Bunun 'Tanrı' olduğunu varsayın; farklı renkteki ırklara ve vahşilere, dış görünümlerini, özelliklerini ve niyetlerini az ya da çok daha saf biçimde yorumlamaları için hayal gücü verin. Bizim artık Hıristiyan olduğumuz, hatta ateist olduğumuzda bile Hıristiyan olduğumuz düşüncesine alışmamız gerek."

Samgin: 'Marina bu adamdan hoşlanmaz,' diye rahatlamış bir biçimde karar verdi ve "Marina Petrovna, babanızın iş adamı olduğunu söyledi, doğru mu?" diye sordu.

"Evet," diye yanıtladı, Creighton, başını sallayarak. "Öldü. Ama öncelikle bir fabrikatördü... ince, kalın ip... falan. Şimdi bu işi ağabeyim yapıyor."

Neşe içinde dişlerini gösterek parmaklarıyla havada bir düğüm yaptı ve şakacı bir tonla:

"Bu çok yararlı, yani ipler!" dedi.

Samgin, hoşgörüyle: 'Sonuçta mutlu bir adam, ama sınırlı birisi,' diye düşündü. Creighton ise çok nazik bir ifadeyle:

"Sizi sıkıyor muyum?" diye sordu.

"Yok canım, neler söylüyorsunuz!" diye itiraz etti Samgin. "Konuşmuyorum, çünkü dikkatle dinliyorum..."

"Siz tam olarak Rus sayılmazsınız; sizde herkes çok hevesli ve fazla konuşuyor."

'Senden fazla değil,' diye düşündü, Samgin. Uyumak istememesine karşın İngiliz'den daha önce yattı. Göz kapaklarının arasından onun düzenli olarak üzerini değiştirişini, giysilerini asışını izliyordu. İşte pantolonunun cebinden tabancasını çıkarmış, incelemiş ve yastığın altına koymuştu.

Samgin içinden güldü ve kendi tabancasının paltosunun ce-

binde olduğunu anımsadı.

Gece yarısı uyandı, tuvalete gitti ancak kompartımandan koridora çıktığında birisi hızla göğsünden itti ve yavaşça:

"Geri çekil, sersem!" dedi.

Samgin omzunu kapının kenarına çarptı ve haykırdı:

"Bu da ne demek oluyor?" Yanıt olarak aynı sözler söylendi:

"Geri çekil, sersem!"

Koridordaki ışık sönmüştü ve Samgin karanlıkta tabanca tutan bir eli görmemekle birlikte hissediyordu. Bir şeyler yapmadan önce sıkıca kapatılmamış perdenin arasından gözlerini kör edercesine bir ışık demeti göründü ve şaşkın bir fısıltı işitildi:

"Allah kahretsin, yine mi siz!"

Samgin, oldukça yüksek bir sesle: "Sizi tanımıyorum," dedi. Aklına ilk gelen, artık anlamakla birlikte, İnokov'a hitap ettiğiydi.

İnokov: "Çekip gidin buradan," diye fısıldadı ve onu kompartımana iterek kapıyı kapadı.

Samgin paltosunu yokladı ve cebini aramaya başladı, tabancasını çıkardı ama o anda tren güçlü bir biçimde sarsıldı, frenler kulakları tırmalayarak çatırdadı, lokomotifin buharı öfkeyle fışkırdı. Samgin sallandı ve Creighton'un bacaklarının üzerine oturdu; adam uyandı ve bacaklarını çekerek dişlerini birbirine vurdu, İngilizce bir şeyler homurdanmaya başladı, sonra da öfkeyle bağırdı:

"Kimsin?"

Samgin, ağır ağır kendi yerine geçerek. "Yavaş! İşitiyor musunuz?" dedi.

İleride, lokomotifin yanında ateş ediliyordu. Samgin istemdışı, tanıdık gelen bu sesleri saymaya başladı: Bir, iki, üç, iki, bir, bir. Daha ilk atışta Creighton kibrit yaktı, Samgin'i aydınlattı ve hemen ışığı söndürerek yavaş sesle:

"Tabancanın namlusunu aşağı doğru tutunuz, elleriniz titriyor," dedi.

Samgin, elini indirerek tabancayla birlikte dizlerinin arasına kıstırdı.

"Haydutlar mı?" diye sordu Creighton ve "İşte Amerika!" diye söylenerek, sertçe: "Kapıyı açtıklarında birlikte ateş edelim, tamam mı?" dedi.

"Evet, evet," diye yanıtladı Samgin. Vagonun koridorunda pencerenin arkasında komuta eden sese kulak verdi:

"Kondüktör, feneri söndür! Kime söylüyorum ben, sersem! Ateş edeceğim, feneri sallayıp durma."

'İnokov... Bu İnokov. İkinci kez!' diye sersemlemiş bir halde düşündü Samgin.

"Ah, sersem!"

Silah sesi duyuldu, cam şangırdadı, metalik bir şey taşın üzerine düştü ve hırıltılı bir haykırış işitildi:

"Hey, siz, oradakiler! Başınızı camdan çıkarmayın, vagonlardan çıkmayın!"

Bu sesin öfkeli değil aşağılar bir ifade taşıdığını işitmek tuhaftı. Vagonda kilit şıkırtısı duyuldu, birisi kompartıman kapısını çaldı.

Creighton, sert bir sesle: "Açmayın!" dedi.

Histerik bir ses koridorda: "Trene saldırdılar!" diye haykırdı. Samgin'e hâlâ ateş ediliyormuş gibi geliyordu. Bundan emin değildi ancak belleği sürekli olarak kilit şakırtısını andıran silah sesleri üretiyordu adeta.

Vagondaki hareketler daha gürültülü ve telaşlı bir hal almasına karşın zaman son derece ağır akıyordu. Pencerenin arkasında birisi çakıl taşlarını gıcırdatarak ve yüksek sesle bağırarak koştu:

"Çabuk!"

Samgin tabancayı dizlerinin arasında, elleri acıyacak kadar sıkı tutuyordu; silahı kalçasının altına soktu ve sıkıca divanın yumuşak kısmına dayadı.

Creighton: "Tuhaf," dedi. "Bu sizin haydutlar acele etmiyorlar."

Vagonun altından buhar çıktı ve cızırdadı; Samgin'in bu cızırtı dışında hiçbir ses duymadığı birkaç uzun saniye geçti, daha sonra ise vagonun yanında birkaç kişi konuşmaya başladı; özellikle birisi yüksek sesle: "Burada, bu vagonda!" dedi.

"Kimseyi dışarıya bırakmayın!"

Vagon yavaşça kımıldadı, ek yerleri şakırdadı ve Creighton pencerenin perdesini kaldırdı; pencerenin dışındaki ağaçlar camdaki karanlığı silercesine kımıldadı, ormanlığa açılan yol, ışığa açılan bir yol gibi belirsizce göründü.

Creighton, kaba bir sesle: "Ne yani bizi tutsak mı aldılar," dedi. "Gidiyoruz!"

Evet, tren neredeyse alışıldık hızıyla yol alıyor, koridorda ise pek çok insanın ayak sesi duyuluyordu. Samgin perdeyi kaldırdı, Creighton ise tabanca bulunan elini arkasına saklayarak çabucak vagonun kapısını açtı ve sordu:

"Neler oluyor?"

Kapının karşısında kondüktör elinde stearin mumu ile duruyordu; uzun boylu, toplu ve beyaz bıyıklı bir adamdı; arkasında iki tüfekli asker ve karanlıkta görünmeyen birkaç kişi vardı.

Kondüktör: "Posta vagonunu soydular," dedi; mumu yüzünün hizasında tutuyor ve gülüyordu. "İşte buradan treni durdurdular, görüyorsunuz, frenin kurşun mühürü kırılmış..."

Uzun boylu adam, boğuk bir sesle: "Kaç kişilerdi?" diye sordu.

"Dört kişi olduğunu söylüyorlar."

"Kim söylüyor?"

"Yoldaş."

"Hangi yoldaş, kimin yoldaşı?"

"Bizim ekipteki yoldaş."

"Her yer yoldaş dolu!"

Gergin bir kadın sesi haykırdı: "Kaç ölü var?"

Kadını öfkeyle yanıtladılar:

"Ölü yok!"

"Gizliyorsunuz! Ateş ediliyordu."

"Korumalardan birisini elinden vurdular, hepsi o kadar," dedi kondüktör. Hep gülümsüyor, tıraşlı, askeri anımsatan yüzü mumun ışığında adeta eriyordu. "Birisini gördüm; tren durdu, ben de yola sıçradım, o şapkalı adam ise yürüyordu. Bu nasıl iş?

Adam, 'feneri söndür, ateş edeceğim,' diye bağırıyordu ve fenere ateş etti. Ben de yere düştüm..."

Creighton, Samgin'in kulağının dibinde: "Dört kişiler miydi?" diye mırıldandı. "Cesur adamlarmış." Samgin ise: 'Dört kişinin gece vakti bir trene saldırması için insanları çok aşağı görmeleri gerek,' diye düşündü.

Sürekli İnokov'u anımsıyordu. Onu düşünmüyor, yalnızca Lübaşa ve Yelizaveta Spivak'ın yanındayken görür gibi oluyordu; kışla çökerken birlikte oldukları anı gözünün önüne getiriyordu.

'Şiir yazıyordu.'

Birisinin fısıldadığını işitti:

"Dikkat edin, gözlüklü adamın elinde tabanca var."

Samgin, iradesinin dışında bir çabuklukla tabancayı divanın üzerine fırlattı, fısıltıya yüksek sesli bir yanıt geldi:

"Bu da ne demek oluyor? Tabanca bende de var ve belki de birçok kişide var. Ama hiç ölü olmaması kuşku uyandırıcı bir şey! Biliyor musunuz, bu..."

"Evet, bu garip..."

"Askerlerin olduğu yerde..."

Askerlerden birisi, bezgin bir sesle: "Asker de puhu kuşu değil ya, o da gece uyur. Onların bombası var. 'Eller yukarı' ve yapacak bir şey yok," dedi.

"Yine de ateş etmek gerekirdi!"

"Elleri yukarıya kaldırdıktan sonra mı? Bırakın, beyler. Biz komutanlara hesap vereceğiz, siz ise bizim tanımadığımız bir insansınız."

Creighton: "Doğru söylüyor," dedi.

Karanlıkta görünmeyen bu adamların sesi, Samgin'de ağır bir rüya etkisi yapıyordu.

'Kuşkusuz İnokov'u yakalarlar...'

Kendisinden hoşnut değildi; yeterince cesur davranmadığını ve Creighton'un bunu fark ettiğini düşünüyordu.

'İnokov bana zarar vermezdi,' diye kendisine sitem etti. Bu

noktada, "ne yapabilirdim ki?" sorusu ortaya çıkıyordu.

Samgin, bu konuyu düşünmemeye karar verdi ve koridordaki canlı söyleşiye kulak kabartarak kompartımana girdi.

"On dakikada hallettiler!"

"Yedi dakikada."

"Dakika mı tuttunuz?"

"Er küstahça konuşuyordu; bu bir askere yakışmıyor. Ben de askerim."

"Kondüktör, neden ışık yanmıyor."

"Teller kopmuş, efendim."

Creighton içeriye girdi, divana oturdu ve başını sallayarak:

"Sizin yurttaşlarınız kaderci insanlar," dedi.

Samgin yatağı düzeltirken konuşmuyordu; koridorda bas sesli adamın yatıştırıcı sesi işitildi:

"Ne yapalım, beyler, sağ kaldığımız için Tanrı'ya şükredelim..."

"Birazdan Ufa'ya geliyoruz."

Creighton, esneyerek söze başladı:

"Anlamsız yere tabancayı böyle fırlatıyorsunuz. Otomatik silahlar temkinli olmayı gerektirir."

Samgin sert bir tavırla: "Yumuşak yere attım," dedi, uzandı ve bazı insanların diğer tüm insanları aşağı görmesi konusunu düşünmeye başladı. Örneğin, İnokov: Bu adam için devlet ve kültürün insana telkin ettiği, çoğunluğun bağlı yaşadığı hukuk, etik ve diğer şeyler ne anlama geliyordu? Aniden Stepan Kutuzov'un "sınıflı devlet, eski evi çürük tahtayla onarır," sözünü anımsadı. Bu rakibinin sivil süreçte söylediği akıllıca tümceyi anımsamak hoş değildi. Koridorda hâlâ sohbet ediyorlardı ve bas sesli adam çevresindekileri etkilemeye çalışarak kanıtlıyordu:

"Görüyorsunuz, Duma ülkeyi yatıştıracak güce sahip değil. Bize diktatörlük gerek, büyük prenslerden birisinin..."

"Bize büyük değil akıllı prensleri verin!"

"Beyler! Hepimiz o denli heyecanlandık ki, insanların uyumasını engelliyoruz."

"Çok akıllıca konuştunuz," diye söylendi Creighton ve kompartımanı kapadı.

Samgin uyudu ve Creighton'un delirmişçesine haykırışlarıyla uyandı:

"Beni alıkoyma hakkına sahip değilsiniz!" Bunu söylerken yalnızca dilini doğru kullandığından kaygı duymak bir yana, kasten yanlış kullandığı sözcüklerin üzerine bastırıyor gibiydi; kompartımanın kapısında genç bir jandarma kazık gibi dikiliyor ve:

"Böyle bir emir yok," diyordu.

"Ama birkaç telgraf çekmek zorundayım, anlıyor musunuz?"

"Kimsenin çıkmasına izin yok," dedi er ve Samgin'e döndü: "Ona açıklayın: Tren semafor için durdu, istasyon ileride."

"İşitiyor musunuz? Telgraf çekmeme izin vermiyorlar! Ben koştum, zıpladım ve belki de bacağını kırdım, onlar da beni yakaladılar, buraya getirdiler. Kapıyı da bununla kapadılar!"

Şapkasını sallayarak jandarmayı gösteriyordu: Yüzü griydi, şakaklarında ter belirmişti; çenesi titriyor ve kan bürümüş gözleri öfkeyle parlıyordu. Bir ayağını ileri uzatarak, diğerini yere dayayarak yatakta rahatsız bir biçimde oturuyor ve bağırıyordu:

"Ne zaman tutukladığınızı bilmek zorundasınız! Bu vahşiliktir! Şikayet edeceğim! Petersburg elçimize protesto göndereceğim!"

"Sakin olun!" diye tavsiyede bulundu Samgin: "Şimdi durum açıklığa kavuşur: Sorun nedir?"

Creighton ayağını sıvazlayarak sustu ve o anda kompartımanda kuşku verici bir sessizlik oldu. Samgin jandarmanın kolunun altından koridora baktı: Tüm kompartımanların kapısı kapalıydı; yalnızca birisinden, kır bıyıklı, fırça gibi saçları olan bir baş göründü, Samgin'e düşmanca bakarak yok oldu.

Samgin: 'Bu ne biçim iş,' diye düşündü ve jandarmaya ne olduğunu sordu.

Jandarma saygılı bir tavırla ve yavaşça: "Belge kontrolu," diye yanıtladı. "Tren bu vagondan otomatik frenle durdurulmuş. Sizin komşu da istasyona geldik sanarak atlamış, bacağını kırmış ve şimdi de kızıyor."

"Bacağımı kırdım!" diye yine haykırdı Creighton. "Bunu protesto edeceğim. Bir yıl kadar önce kırılmıştı, ama bu fark etmez!"

Jandarma kenara çekildi ve yerini kara sakallı bir subay ile gaga burunlu, tel gözlüklü, kemikli ve alaycı bir yüze sahip savcılık görevlisi aldı. Subay belgeleri istiyordu. Creighton, ceketinin yan cebinden cüzdanını kaptı, yutkundu, dişlerini gıcırdattı ve belgeleri Samgin'in dizlerine fırlattı. Samgin, kendi belgeleriyle birlikte subaya uzattı, o da okuduktan sonra savcılık görevlisine omzunun üzerinden verdi. Tüm bunlar konuşmadan oluyor ve yalnızca Creighton mendiliyle yüzünün terini silerken İngilizce sözcükleri öfkeli bir hışırtı ile kullanarak söyleniyordu. Samgin, bu sessizlikten kendisi için hoş olmayan bir şeyler çıkacağını sezerek iç geçirdi ve sigara içmeye başladı. Savcılık görevlisi belgeleri okuduktan sonra yüzünü buruşturdu, subayın kulağına bir şeyler fısıldadı, daha sonra da:

"Beyler, sizi rahatsız ettiğimiz için en içten özürlerimizi sunmamıza izin verin," dedi.

Creighton, şapkasını ona doğru sallayarak dişlerinin arasından homurdandı:

"O, hayır! Bu beni... tatmin etmez. Ben bacağımı kırdım. Bu maddi bir kayıp, evet! Ve buradan gidemeyeceğim. Doktor istiyorum..." Subay yanına giderek onu sakinleştirmeye başladı; savcılık görevlisi ise Samgin'e, vagonda dış görünümünde farklılık olan birinci sınıf vagon yolcusu görüp görmediğini sordu.

"Hayır," dedi Samgin.

"Geceleyin, tren iki istasyon arasında durduğunda kapınızın yakınında bir gürültü duymadınız mı?"

"Tren durduğunda uyanmıştım," diye yanıtladı Klim; Creighton ise bağırmaya başladı:

"Ben de uyuyordum, evet! Sağlıklı bir adamdım ve güzelce uyuyordum. Şimdi sizin yaptıklarınız yüzünden iyi uyuyamayacağım. Doktor istiyorum."

Subay, çok kibarca, trenin istasyona varmakta olduğunu söyledi.

"Demiryollarının doktoru hizmetinizde olacak."

"Ah, teşekkür ederim. Sizin hizmetinizde olmasını yeğlerdim. Burada konsolosumuz var mı? Bilmiyor musunuz? Ama umut ederim ki İngilizlerin her yerde olduğunu biliyorsunuzdur. Bir İngiliz çağırmanızı istiyorum. Buradan gitmeyeceğim."

Savcılık görevlisi Klim'e anlamsız sorular yöneltmeyi sürdürüyordu, daha sonra da ricada bulundu:

"Komşunuzu sakinleştirin, yoksa histerik hareketleriyle halkın dikkatini çekecek; bunun ikiniz için de hoş olacağını sanmam."

Samgin, Creighton için kaygılanmasına gerek olmadığını söylemek istedi ancak konuşmadan, yalnızca başını sallamakla yetindi. Görevli ve subay diğer kompartımana geçti ve bu Creighton'u biraz yatıştırdı. Uzandı, gözlerini kapadı; dişlerini iyice sıkıyor olmalıydı. Elmacık kemiklerinin üzerindeki etler şişmiş, bu da yüzüne tatsız bir ifade vermişti.

Birkaç dakika sonra tren istasyona ulaştı; yaşlı bir doktor geldi, Creighton'un potinini kesti, kemikteki kırığı buldu ve kentte birisi mühendis diğeri yün taciri olmak üzere iki İngiliz tanıdığını söyleyerek onu teselli etti. Creighton not defterini çıkardı, iki not yazdı ve onları derhal yurttaşlarına ulaştırmasını rica etti. Sağlık görevlileri gelerek onu istasyondaki kabul odasına taşıdılar. Orada iğrenir gibi çevresine bakarak tuhaf bir biçimde sıcak, ağır havayı tiksintiyle koklarken, Samgin'e:

"Güzel yolculuğumuz sona erdi, bundan dolayı çok üzgünüm. Evinize gidiyorsunuz, öyle değil mi? Tüm bunları Marina Petrovna'ya anlatın da gülsün. Bunlar gerçekten de gülünç!"

İç geçirerek filozof tavrıyla sözlerini bitirdi:

"Yaşamda o kadar şey sona eriyor ki. Adamın birisi Liverpool'da nişanlısını kucaklarken kadının broşu gözünü çıkartmış ve bu onu pek de üzmemiş: 'Tek gözüm beni güzelce geçindirir,' demiş. Çünkü saat tamircisiymiş. Ancak nişanlısı onun tek gözle kendisini yarım yamalak değerlendireceğini düşünmüş olmalı ki, evlenmeyi kabul etmemiş." Bir kez daha iç geçirdi ve dilini şak-

lattı: "Bir Rus için bu ince bir olay ancak ilginç değil..."

Samgin, flanel giysili ufak tefek, zayıf, fırıl fırıl gözlü bir adam gelene kadar bekledi; adam ve Creighton, iki eski dost gibi, birbirlerine gülümseyerek konuşmaya başladılar. Onlarla vedalaşan Samgin büfeye doğru yürüdü, keyifle kahvaltısını yaptı, kahvesini içti ve dolaşmaya çıktı. Yaşamındaki tüm olayların son zamanlarda çok hızlı ve kolayca çözümlendiğini düşünüyordu.

Kafasında cesur bir düşünce bile belirdi: İnokov'la bir kez daha karşılaşmak ilginç olabilirdi, ama kuşkusuz bu profesyonelce yaptığı çalışmalardan arta kalan zamanda olmalıydı.

'Onu iki kez ipten kurtardım; acaba bunu nasıl değerlendiriyor?.. Creighton ise çok tipik bir adam. Aristokrat kökenli; başkaları karşısındaki üstünlüğünden çok emin.'

Kent öylesine alçak bir konumdaydı ki, Samgin ayakta durmuyor da oturuyormuş duygusuna kapılıyordu. Bozkırdan gelen rüzgâr, caddelerdeki şeffaf, siyahımsı, ılık tozu kaldırarak özgürce esiyordu. Samgin, kilise başlıkları arasında iki minare gördü ve o andan itibaren caddelerde Moğol tipli insanların varlığını fark etti. Belaya nehri bulanık sarı bir renkteydi, Ufa ise daha mavimsi ve şeffaftı. Çamurlu kıyılarda pek çok tomruk ve hemen hemen aynı sayıda, yırtık pırtık giysiler içinde, güneşte kararmış Başkır vardı. Genel olarak hiç değişmeyen, hep sıkıcı bir hava hakimdi ve insanın kafasında İnokovların, Kutuzovların ve bunlara benzer diğer insanların özgürlüklerini ve yaşamlarını boşuna riske attıkları, bu savaşı kazanamayacakları, bu ılık ve tozlu sıkıcılığı yıkamayacakları düşüncesi beliriyordu. Umutsuzluk insanı yalnızca sıkmıyor, rahatlatıyordu da. İnsanın aklına Shelley'in "Ozimandiya" şiiri geliyordu.

Ölü bir boşluk ve üzerinde gökyüzü.

İki gün sonra, Marina, onun evinde oksitlenmiş gümüş rengindeki giysisiyle oturuyordu. Creighton doğru tahmin etmişti: Trene saldırı olayını, İngilizin başına gelenleri ve öfkesini dinlerken gülmeye başlamıştı.

"Hayır, ne dersen de, bravo doğrusu! Bu çok ustaca!"

Samgin, içinden: 'Ona İnokov'dan söz etsem mi?' diye sordu.

Marina: "Ah, bu Lionel Creighton, tuhaf birisi," diyerek gözlerinden yaş gelene kadar güldü ve birdenbire ciddileşerek ve memnuniyeti gizlemeden: "Ona böylesi gerek!" dedi. "Bırak da Rus yaşamının kokusunu içine çeksin. Biliyorsun, o buraya nerede ne satıldığını öğrenmek için gelmiştir. Kuşkusuz bu konuda konuşmuyordur. Ama ben bunu artık hissedebiliyorum!"

Bir süre sustuktan sonra, dudaklarını yalayarak tek kaşını kaldırdı ve gülerek sözlerini sürdürdü:

"Şimdi tüccarlar üstün konumda ama ellerindeki sermaye pek fazla değil; bu yüzden de 'Rusya'yı satın alın!' diye yabancıları çağırmaya başlıyorlar."

Samgin, bir şey söylemiş olmak için: "Şaka yapıyorsun, sürekli şaka yapıyorsun," dedi. Marina:

"Gördüğüm kadarıyla canın sıkkın, o yüzden de şaka yapıyorum. Başka ne yapabilim ki? Karnım tok, sağlığım yerinde..." diye yanıtladı.

Masadan bir kitap alarak sustu, dikkatsizce sayfaları çeviriyor, bir şey çözüyormuşçasına kaşlarını çatıyordu. Samgin konuşmaya başlamasını bekledi, sonra da İnokov'dan ve son iki görüşmeden söz etmeye başladı. Anlatırken bir yandan da onun bunu nasıl karşılayacağını düşünüyordu. Marina, kitabı dizlerine koymuş, konuşmadan dinliyor, Samgin'in omzunun üzerinden pencereye bakıyordu. Sözlerini bitirdiğinde alçak sesle:

"İlginç bir adam! Kuşkusuz asarlar, asılacaktır... Sana belki bunu duymak vahşice gelebilir ama ben bu tür insanların yanındayım," dedi.

"Biliyorsun, ben sendeki birçok şeyi anlayamıyorum," dedi Samgin.

Marina: "Biliyorum," diye onayladı. Bu söz ağzından çok yalın bir biçimde çıkmıştı.

Samgin ekledi: "Ama anlamayı isterdim; benim sana açıklığa kavuşturulması gereken bir yaklaşımım var."

Genç kadın gülerek:

"Benimle evlenmek istiyor olmayasın?" diye sordu.

Ama ardından hemen:

"Ben de şaka yapıyorum. Evlenmek niyetinde olmadığını anlıyorum. Ama kendimi sana anlatamam; anlattım ama inanmadın." Ayağa kalktı, masanın üzerinden ona elini uzattı ve biraz alçak bir sesle:

"İşte, birkaç gün sonra benim tarikatın ruhsal ayini var. Zahariy'nin sana bu ayini izletmesini ister misin?" "Aralık bir yerlerden," diye ekledi ve güldü.

Önerisi Samgin'i ne şaşırttı ne de sevindirdi ama anlamını kavrayamadığı bir biçimde rahatsız etti. Marina'nın gözlerinin sıra dışı bir biçimde güldüğünü, düşünmeden, isteği dışında ve riskli bir şey söylemişçesine kendisinden hoşnut olmadığını ve kızdığını gördü.

"Çok minnettar kalırım," dedi telaşla, Marina ise yineledi:

"Aralık bir yerlerden, uzaktan. Eh, sağlıcakla kal!"

Onu geçirdikten sonra Samgin hemen odaya koştu, pencerenin yanında durdu ve bu kadının sokağın güneş gören yanında bedenini ne denli hafifçe ve vakarla taşıdığını izledi. Başının üzerinde leylak rengi bir şemsiye vardı; giysisi metalik gibi parlıyor, bronz rengi ayakkabıları kaldırım taşlarına son derece hoş bir biçimde dokunuyordu.

Samgin: 'Bu bir idol. Altın rengi gözleri olan bir idol,' diye hayranlıkla düşündü ancak bu duygu hemen yok oldu ve yerini bir acıma duygusu aldı. Kendisi için mi, onun için miydi bu duygu? Bu belirsizdi. Kadının uzaklaştığı ölçüde, belirsiz bir endişe içini kaplıyordu. Onun bir tarikata üye olduğu düşüncesi nadiren aklına geliyordu. Şimdi bunu düşünmek ve anımsamak onu nedense özellikle rahatsız ediyordu.

İçinden: 'İşte nihayet gizem kapıları aralanıyor," dedi ve masaya oturup parmaklarıyla dizinde trampet çalmaya, sakalını kıvırmaya başladı. Kendini rahatlatma çabası başarılı olmadı.

Bir kayba uğrama tehlikesi belirmişti. Hemen Marina'ya kar-

şı yaklaşımını gözden geçirmeye başladı. Onun hakkında bildiği şeyler, dindar bir insana ilişkin düşünceleriyle hiç örtüşmüyordu. Aslına bakılırsa, dindar bir insanın nasıl olduğuna ilişkin tam bir düşüncesi olduğunu da söyleyemezdi. Böyle bir adam, Klim'e göre, her halükarda, mistisizm ve metafizikle sınırlanmış olmalıydı.

'İnançlı olmak için fazla akıllı. Ama Tanrı ya da şeytan inancı olmayan bir tarikat olamaz ki!' diye düşündü.

Ancak kadının akla ilişkin söyledikleri, kendi yaşam pratiğiyle çelişki içindeydi. Ruha ilişkin sözleri ve farklı zamanlarda din ve kilise hakkında söyledikleri, genel olarak kendisi için anlaşılmaz, ilginç olmayan şeylerdi ve aklında kalmıyordu. Yalnızca papazlara karşı öfkesini anımsıyor, ancak bu da kendisine bir şey açıklamıyor hatta: 'Bu noktada ben herhalde bir şeyleri abarttım ya da bir şeyleri anlayamadım. Onunla hiçbir zaman bu konu üzerinde tartışmadım, tartışamam ve tartışmak da istemiyorum. Ama onunla kavga etmekten neden korkuyor gibiyim?' diye düşünüyordu.

Endişesi giderek artıyordu. Sonunda, aniden, kavgadan değil, bu kadına karşı oluşan yaklaşımını bozabilecek aptalca ve bayağıca bir şeyin olmasından korktuğunu fark etti. Bu çok üzücü bir şey olurdu ama onu endişelendiren de özellikle buydu.

'Aslında sorun çok basit bir biçimde çözümleniyor: Gitmeyeceğim,' diye düşündü.

Ama bu da bir çözüm değildi. Kutsal üçlü bayramı kutlamalarının ertesi günü yani "ruhlar günü"nde, Samgin yine pencerenin yanında oturuyor, çiçeklerin ardındaki sokağa bakıyordu. Pencerenin dışında dinsel bir yürüyüş vardı: Kent sakinleri, başlarında kilisenin tüm ruhbanları olmak üzere kent dışına, kırlara doğru yürüyordu. Aziz Meryem ikonunu, sürekli bulunduğu ve her yıl paskalya haftasının cumartesi günü getirdikleri uzak manastıra götürüyorlardı. İkon, kentin tüm kiliselerini sırayla ziyaret ediyor, kiliselerden sonra alelacele, pek de "görkemli" sayılmayacak bir biçimde her din adamının dairesinde dolaştırılıyor, "sakinlerden" manastır yararına on binlerce rublelik kut-

sal vergi toplanıyordu.

Samgin, bayramlık giysiler içindeki kent sakinlerinin oluşturduğu yoğun kitleye baktı. Bu kitle, genç kayın ağaçlarıyla bezenmiş yolu, tıpkı Moskova'da çiçeklerden ve şeritlerden görünmeyen Bauman'ın tabutunun ardından kızıl bayraklar altında yürüyen kalabalık gibi, tamamen dolduruyordu. Yine tıpkı o zaman olduğu gibi, kaldırım taşları üzerinde on binlerce topuk takırdayıp duruyordu. Ayakların kuru tıkırtısı, çıplak başlarının üzerine gri bir toz bulutu kaldırarak taşları aşındırıyor, aziz tasvirli bayrakların altınları donuk bir biçimde tozun içinde parlıyordu. Rüzgâr aziz tasvirli bayrakları sallıyor, insanların başlarındaki saçları havalandırıyor, beyaz bulutları kovalıyor, kızarmış kel kafalardaki teri ve tozu silercesine insanların üzerine gölge düşürüyordu. Çanların bakırları gökyüzünde aralıksız ve yoğun bir ses çıkararak çok sayıdaki koro elemanının şarkısını boğuyordu. Kalabalığın üzerinde duran, coşkuyla, göz kamaştırırcasına parlayan dört köşe ikon, üzerinde biri büyük diğeri daha küçük iki siyah lekeyle bu kalabalığa öncülük ediyordu. Biraz arkaya kaykılmış, gururla salınan ikon uzun sırıklar üzerinde, sırıklar ise birbirine sıkıca kenetlenmiş insanların omuzlarında yükseliyor, Samgin, insanların bu ağır yükü kolayca taşıdıklarını görüyordu.

Papazların ağır bedenleri altınlarla kaplıydı; ayakları görünmeyen figürleri ikonun arkasından ağır ağır yol alıyor, onların önünde ise gri sakallı, iri yarı baş papaz yürüyordu. Başında çok renkli taşların sivri çıkıntılarıyla süslenmiş altından bir takke, elinde, yine altından uzun bir asa vardı. Baş rahip ve onlarca cübbeli biçimsiz figürün oluşturduğu bu grup ne kadar uzaklaşırsa, bu canlı altın seli o denli yoğunlaşıyor, güneşin tüm gücünü ve ışıklarının tüm parlaklığını beraberinde götürüyor gibiydi. Yoğun bir biçimde akan insanların görüntüsü, kendine özgü bir güzelliğe sahipti; Samgin bunu hissedebiliyordu.

Ancak Samgin daha gri bir günü, daha güçlü bir rüzgârı, tozu, yağmuru ve doluyu yeğlerdi. Her şey daha az parlak, bakır

çanlar daha gürültüsüz, bayramlar daha az olmalıydı. Dinsel yürüyüşü yaşamında ilk kez görmüyordu ve din adamlarının geçit törenlerine, askerlerin törenleri gibi, aynı kayıtsızlığı gösteriyordu. Ama bu kez, sonsuzca uzayan kalabalıkta, büyük bir çaba göstererek, gülünç, bayağı ve basit olanı arıyordu. *Diriliş* adlı romanda Lev Tolstoy'un papazın cübbesini altın bir boynuz olarak adlandırdığını ve bu yüzden sıradan bir edebiyatçı olan Yasinskiy'nin eleştiri yazısında Tolstoy'u lise öğrencisi olarak tanımladığını anımsadı. Kiot'un ağır kutusuna saklı ikonu insanların bu denli kolay taşıması can sıkıcıydı.

'Marina daha ağır, ancak daha güzel ve görkemli olabilirdi...'

Sabahleyin, gazetenin törensel kilise ayinine ilişkin yazıda rahibin sözlerini okudu: "Koruyucumuzu, sevinçle ve bayram havasında kutluyoruz." İşte aptalca olan şuydu: Neden insanlar, inançlarına göre, mucize yaratabilen birisi onları terk ettiğinde sevinç duyuyordu? Daha sonra Bauman'ın cenazesinde şişman kadının söylediği sözleri anımsadı:

"Kimi gömüyorlar?"

"Devrimi, teyze," diye yanıtlamışlardı.

Bu, Samgin'in düşüncelerini harekete geçirdi ve hoşnutsuz bir duygu içinde:

'Bu insan sürüsü için, Avramların İshakları siyasi olarak kurban etmeleri için bazı Samoylovlar çocuklardan devrimci üretiyor...' diye düşündü.

O anda anımsadı:

'Belki de bu çocuk yaşamamıştı?'

Hoşnutsuzluğun içinde yapay olarak ortaya çıktığını, bugün göreceği şeylerin gördüklerinden daha aptalca olmaması gerektiğini kendisinden saklamıyordu.

'Çocukluk,' diye kendisine sitem etti ve düşündükten sonra güldü: 'Onu aptalca bir durumda görmekten çekiniyor olmam, onun benim için çok şey ifade ettiğini gösterir.'

Kalabalık geçip gitti, ancak caddedeki gürültü daha da arttı. Arabalar geçiyor, atların nalları yolun taşlarını dövüyor, yaşlı

adamların ve kadınların bastonları yaya kaldırımında tıkırdıyor, çocuklar koşuşturuyordu. Ama kısa süre sonra bu sesler de duyulmaz oldu. O zaman bir binanın kapısının arasından kara bir köpek çıktı ve kırmızı ağzını açarak uzun uzun esnedikten sonra gölgeye uzandı. Hemen hemen aynı zamanda pencerenin önünden bir arabaya koşulmuş alaca ve besili bir at hızla geçti; arabada, gri ve buruşuk tozlukları olan Zahariy oturuyordu.

Samgin: 'Demek ki uzağa gideceğiz,' diye düşündü; hemen giyindi ve kapıya çıktı.

Zahariy konuşmadan onu başıyla selamladı ve oturmasını bekledikten sonra atı hızla sürmeye başladı; arabanın selesinde ağaçtan yapılmış gibi sıçrayarak gidiyordu. Kent boştu ve arabanın gürültüsü boş bir fıçı gibi ses çıkarıyordu; uzun süre gitmeleri gerekmedi; kentin dışına çıkıldığında, sebze bahçelerinin bulunduğu yerde, Zahariy çitler arasındaki dar bir yola, iki katlı ahşap bir eve doğru saptı. Alt kat pencerelerinin bir bölümü kerpiçten, bir bölümü de ahşaptan yapılmıştı; üst katın pencerelerinde hiç sağlam cam kalmamıştı. Kapının üzerinde paslı bir levha kavisli bir biçimde bükülmüş ancak sözcükler iyi korunmuştu: "Soda Fabrikası."

Samgin iç geçirdi ve gözlüğünü düzeltti; geniş bir avluya çıktılar: Avluda yabani otlar çok sıktı; otların içinde kütükler görünüyor, yarı yıkık bir soba yükseliyor, pis otların üzerinde, her yerde cam kırıkları parlıyordu. Samgin anneannesinin kendisine eski, yarı yıkık binayı, tıpkı buna benzeyen cam kırıklarıyla dolu avluyu gösterişini anımsadı; anımsadıktan sonra da:

'Çocukluğuma dönüyorum,' diye düşündü.

At, büyük ahırın açık kapısından yavaşça girdi; orada, loş ışıkta birisi dizginlerinden tuttu, Zahariy ise döşemenin oynayan tahtaları üzerinden koşarak ahırın arka duvarına gitti ve oradaki bir kapıyı açarak yavaşça: "Buyrun!" dedi.

Samgin gözlerini kırpıştırarak çalılarla dolu bir bahçeye çıktı; sık otların arasında, ıhlamur ağaçlarının altında uzun, ön cephesinde üç sütun bulunan tek katlı bir bina vardı. Asma kat üç pen-

cereliydi ve küçük eklemeleri vardı; bu eklemeler onu yanlardan destekliyor ve çatıya uzanıyordu. Bu binada birisi yaşamıştı; pencere pervazlarında çiçekler vardı. Köşeyi döndüler ve evin küçük bir tepede bulunduğu ve arka cephesinin iki katlı olduğu anlaşıldı. Zahariy küçük kapıyı açtı ve tavsiyede bulundu:

"Dikkatli olun."

Karanlıkta, ayaklarının altında merdiven basamakları gıcırdıyordu. Bir kapı daha açıldı ve güneşin parlak ışınları Samgin'i adeta kör etti.

Zahariy, yavaşça: "Bir dakika bekleyin, lütfen. Şimdi gelirim!" dedi ve kapıyı kapatarak gözden kayboldu.

Samgin şapkasını çıkardı; gözlüğünü düzeltti ve çevresine bakındı: Güneşin kavurduğu pencerenin yanında geniş, deri bir divan, onun önünde, yerde beyaz bir ayının eski ve ayaklar altında yıpranmış kürkü duruyordu. Köşede, kapısında boy aynası bulunan bir giysi dolabı yer alıyordu; duvarın yanında iki deri koltuk, küçük, yuvarlak bir masa, üzerinde sürahi ve bardak vardı. Oda havasızdı, çıplak duvarları mavimsi bir renge boyanmıştı ve sanki görünmeyen, ancak genzi yakan bir tozla doluydu. Samgin koltuğa oturdu, sigara içmeye başladı, bir bardak su koydu ancak içmedi; su ılıktı ve küf kokuyordu; çevreye kulak verdi. Eve sıra dışı bir sessizlik hakimdi ve bu sessizlik içinde her yerde olduğu gibi, kendisini çevreleyen şeylerde onur kırıcı bir şeyler hissetti. Kapı gürültüsüzce açıldı ve içeriye Zahariy girdi; başındaki saçların her zamankinin iki katı gür olduğu göze çarpıyordu ve bu saçlar sanki yıkanmış ve kıvrılmış gibi daha dalgalıydı.

"Buyrun," diyerek fısıltıyla davet etti. "Yalnız sigaranızı atın ve orada içmeyin, kibrit de yakmayın! Öksürmek ve hapşırmaktan da sakının, rica ediyorum! Kendinizi tutamazsanız mendile hapşırın."

Samgin'i kolundan tuttu, aşağıya doğru altı basamak indirdi, dikkatle yumuşak bir şeye doğru iteklerken fısıldadı:

"Haydi oturun, buradan her şey görülür. Yalnızca, sessiz olun, rica ediyorum! Duvarda bez var, bulursunuz..."

Klim karanlıkta bir mobilyanın arkalığına çarptı, oturulacak, pürtüklü yeri yokladı ve dikkatle oturdu. Burası yukarıdan daha soğuktu ama yine de güçlü bir toz kokusu vardı.

'Bakalım soda fabrikasında dini ne hale getiriyorlar! Ama nasıl göreceğim ki?' Bacağını yumuşak döşemeye uzatarak duvara yaslandı ve eliyle yoklayarak bez parçasını buldu, yerinden oynattı ve gözlerinin önünde uzun, parmak genişliğinde, parlak bir çizgi belirdi.

Samgin, gözlüğünü tutarak yarıktan baktı ve kendisini sınırsız bir karanlığa düşüyormuş gibi hissetti; orada bulanık renkte, düz, tam yuvarlak bir leke vardı. Işığın fıçıya doldurulmuş su yüzeyinden yansıdığını hemen anlayamadı; su, fıçıyı kenarlarına kadar doldurmuştu ve ışık suyun üzerinde geniş bir halka halinde duruyordu; dar ve daha az parlak olan halka, yerde, siyah ve zeminmiş gibi duruyordu. Sudaki halkanın merkezinde, içine girmiş gibi duran biçimsiz bir gölge vardı ve bunun nereden geldiğini de anlamak güçtü.

'Bu bir tür göz aldanması olmalı.'

Görüşünü zorlayarak tavanın üzerindeki siyah abajurlu lambayı seçebildi. Lambanın biraz altında, kanatları açık bir kuşu andıran belirsiz bir şey asılıydı ve suda görülen gölge bunun gölgesiydi.

Samgin, puflayarak ve gözlerini kapatarak: 'Pek de zekice değil,' diye düşündü. Burada oturmak pek akıllıca değil, sessizlik ise tatsızdı. Tüm bu safça gizemin, yalnızca kendisini şaşırtmak için kasten düzenlendiğini düşündü.

Oturduğu zeminin üzerinde bir şey yavaşça tıkırdadı, karanlık biraz aydınlandı ve insanlar karanlığı yararak, büyük uzun odanın duvarlarını açıkta bırakarak içeriye girmeye başladı. Ayakları çıplaktı, ellerinde yanan mum tutuyorlardı; ayak bileklerine kadar uzun, beyaz giysiler içindeydiler. Erkek ve kadın, çiftler halinde, birbirlerinin elini tutarak giriyorlar, yalnızca kadınlar ellerinde mum taşıyordu. Samgin on bir çift saydıktan sonra saymaktan vazgeçti. Son iki çift arasında Otradnoye'de gördü-

ğü yarım akıllı bekçi Vasya'yı ve Marina'nın al yanaklı kapıcısını tanıdı. Vasya, uzun gömleğin içinde iri görünüyordu ve erkeklerin çoğunluğu uzun boylu olmasına karşın Vasya onlardan bir baş daha uzundu. İnsanlar fıçının çevresinde yarım daire biçiminde, Samgin'e enseleri dönük olarak durdu; ancak Vasya'nın törensel adımlarla yürümesinden, Samgin onun gururlu ve aptalca bir tavırla tebessüm ettiğini düşündü.

Mumların ışığı odayı geniş gösteriyordu; gerçekten de çok büyüktü ve herhalde bir zamanlar depo olarak kullanılıyordu; penceresi ve mobilyası yoktu, yalnızca köşede bir fıçı duruyordu ve kenarında kepçe asılıydı. Orada, ileride küçük, dört köşe, koyu bir halıyla kaplı bir sehpa vardı; halı öylesine genişti ki, uçları yere uzanıyor ve iki metre kadar yayılıyordu. Sehpanın ortasında siyah örtülü bir sandalye ya da koltuk vardı. Klim kendisini aldattıklarını var saymayı sürdürerek: 'Onun tahtı olmalı,' diye düşündü.

Mum ışıklarını saydı: Yirmi yedi taneydi. Dört erkek kel kafalı, yedisi ise kır saçlıydı. Herhalde çoğunluğu, kadınlar gibi, olgun yaşta olmalıydı. Herkes susuyor, fısıldaşmıyordu bile. Zahariy'nin ortaya çıkışını ve sehpanın yanında ayakta duruşunu fark etmedi: Herkes gibi ayak bileklerine kadar uzun bir gömlek giymişti ve ayakları çıplaktı; tüm erkekler içinde elinde bir tek o kalın bir mum tutuyordu. Sehpanın diğer köşesine ufak tefek, yeni yetmeyi andıran kısa, yarı kırlaşmış saçlı bir kadın koştu; onun da elinde kalın bir mum vardı.

'Şimdi ortaya çıkacak, her şey hazır,' diye düşündü Samgin.

Marina'nın ortaya çıkışı çok etkileyici değildi: Önce sandalyenin arkasındaki siyah perdeyi atan eli duvarda belirdi; daha sonra bedeni göründü. Yan duruyordu; saç tuvaleti bir şeye takıldı ve öylesine sert bir hareketle kumaşı çekti ki, kapının köşesini açarak kumaşı yırttı. Daha sonra ileri doğru adım atarak: "Merhaba, ruhsal kardeşlerim," dedi ve selam verdi.

Elli kadar insan düzensiz bir uğultu halinde yanıt verdi; sesleri bodrum katında oldukları için boğuktu ve Marina'nın selamı

da boğuk çıkıyordu; Samgin yanıt uğultusu arasında birçok kez yinelenen şu sözleri duydu:

"Anamız, özümüz, ruhsal büyüğümüz."

Her birisi Marina'yı selamladıktan sonra kardeşlerini de selamlıyor, sonra yine ona dönüyordu. Üzerindeki gömlek ipek olmalıydı; daha beyaz ve parlaktı. Vasya gibi o da Samgin'e daha uzun boylu göründü. Zahariy mumu yukarıya kaldırdı, indirerek söndürdü; ufak tefek kadın ve diğerleri de aynı şeyi yaptı. Yarım daireyi bozmadan mumları arkalarına, köşeye attılar. Marina, yüksek sesle ve sertçe:

"Sahte ışık böyle yok olacak! Gördüğümüz her şeyi yaratan görünmeyen yüce ruh için şarkı söyleyelim!" diye haykırdı.

Grimsi yarı karanlıkta insanların oluşturduğu yarım daire kımıldadı, daire halini aldı. Düzensiz, farklı perdeden ve hatta hüzünlü bir biçimde, kilise motifine benzer bir şey söylemeye başladılar:

"Doğan her şeyin,
Parlak başlangıcına,
Biricik varlığa,
Onun eşi yok,
Hiç olmayacak da;
Selamlayalım içtenlikle,
Hiçbir şey için dua etmeyelim,
Hiçbir dilekte bulunmayalım.
Yalnızca ışık dileyelim,
Dünyevi ruhumuzun karanlığına..."

Samgin Marina'nın bedenini görüyor, gergin bir biçimde yüzünü görmeye çalışıyordu; ancak kadının yüzü karanlığın içinde kalıyordu.

'Bunu herhalde o yazmıştır,' diye düşündü.

Oluşan daire sağa sola sallanıyor, tüm bir kitle olarak, neredeyse hiç gürültü çıkarmadan hareket ediyor, yalnızca topukların döşemede çıkarttığı ses duyuluyordu. Şarkıyı bitirdiklerinde Ma-

rina konuşmaya başladı:

"Ruh ışığını yakın!"

İçinde su bulunan fıçının yanındaki Zahariy kalktı, geniş kol ağızlarının içindeki elini fıçının üzerine uzattı ve kendisininki gibi sıradan olmayan, ancak son derece yüksek, titreyen bir sesle konuşmaya başladı:

"Kardeşlerim, kutsal ruhu sevindirmek için dördüncü kez buluşuyoruz. O bizi hoş görecek ve son, temiz bir ışığa dönüşecek! Karanlıkta ve bayağılık içinde yaşıyoruz ve her şeyin üzerinde bir gücün ortaya çıkışını bekliyoruz!"

Çember giderek daha çabuk dönüyordu, bacaklar daha hızlı ses çıkartıyor ve Zahariy'nin sesini boğuyordu.

"Dünyanın nimetlerinden vazgeçiyoruz ve temizleniyoruz," diye haykırıyordu, Zahariy. "Birbirimize olan sevgiyle yüreklerimizi ateşliyoruz!"

Gri ve yoğun insan çemberi dönerek sanki itişiyor, karanlık genişliyordu. Samgin Marina'yı daha net görebiliyordu; ellerini göğsüne koymuş, başını kaldırmıştı. Samgin'e, sanki Marina'nın sert ve ifadesiz yüzünü görüyormuş gibi geldi.

'Gözlerim alıştı. Bu kadın gerçekten de bir idol heykelini anımsatıyor.'

Zahariy: "Beden küle dönüşecek, şeytanın dizginleri ruhumuzu onun aldatmalarından özgür kılacak," diye haykırdı. Onu yakalayarak halkaya soktular ama o hâlâ haykırıyor ve bir kadının ince, histerik sesi onu izliyordu:

"Ah, ruh, ah, kutsal..."

Kalın bir ses yüksek perdeden: "Daha erken! Neden acele ediyorsun? Boşboğaz!" dedi.

Zahariy'nin yerine kel kafalı, sakallı bir adam geçti ve bağırmaya başladı:

"Burada bizimle birlikte ilk kez ruha sevinç veren kardeşlerimiz var. Bir adam kuşkuya düştü: Gerçekten İsa'yı yadsıyor muyuz! Onunla birlikte başkaları da olabilir. İzin verin, bilge başkanımız, ben söyleyeyim."

Marina kımıldamadı ve çember daha yavaş dönmeye başladı ancak kel kafalı elini sallayarak:

"İstediğiniz gibi dönün; sesim uzaktan işitiliyor!" dedi.

Yoğun bir biçimde öksürdü ve daha da güçlü bir sesle:

"Biz İsa'daki Tanrı'yı yadsıyoruz, insanı kabul ediyoruz! İsa da ruh olarak bir insandı ancak şeytan onu baştan çıkardı ve o da kendisini Tanrı'nın oğlu ve gerçeğin çarı olarak adlandırdı. Bizim için ise ruhun dışında Tanrı yoktur! Biz sıradanız, bilge değiliz. Biz gerçek bilgenin, insanların çılgın kabul ettiği, ruh inancı dışında tüm inançları bir kenara atan insanlar olduğunu var sayıyoruz. Yalnızca ruh bizimdir, diğer tüm tanrılar akıldan, onun kurnazlığından doğmuştur ve İsa adının altında da akıl gizlidir; bu, kilisenin ve yönetimin aklıdır."

Samgin buna benzer bir şeyi Marina'dan duymuştu ve yaşlı adamın sözcükleri kolayca aklında yer ediyordu. Ancak adam uzun uzun ve gösterişli bir öfkeyle konuşuyordu; onu dinlemek sıkıcıydı.

Kel kafalı konuşmacı dairenin içine katılarak boru gibi bir sesle: "Daha çabuk! Oh, ruh, oh aziz!" diye haykırdığında, Samgin: 'Herhalde bakkal, kasap gibi birisi olmalı,' diye karar verdi.

Onlarca ses uyumsuz ve çok yüksek olmayan bir sesle. "Oh aziz, oh ruh," diye yineledi; kadınların sesi cırlak ve sinir bozucuydu. Kel kafalı halkaya dahil olduğunda sanki insanları sarstı ve ayaklarını yerden kesti; dairenin dönüşüne öylesine hız kazandırdı ki, bazı figürler birbirinden ayırt edilemez hale geldi, biçimsiz kolsuz bir bedene dönüştü; bu bedenin tepesinde saçlı kafalar sallanıyor ve sıçrıyordu; çıplak ayakların hafif patırtısı daha net işitiliyordu; kadınlar da daha çılgınca haykırıyor ve bu düzensiz çığlıklar daha ritmik bir hal alarak inlemelerin gürültüsünü bastırıyordu:

"Oh ruh, ah ruh!"

Erkeklerin boğuk solukları, "uh, uh," diye yankılanıyordu. Samgin, gözlerini kırparak bu büyük, kudurmuş kitlenin ve kasırga gibi hareket eden halkanın arasından Marina'nın görünü-

müne bakıyor, ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağını düşünüyordu.

Ortaya çıkmasını çok da fazla istemiyordu. Ağır bir halka haline dönüşen ve azgın bir kargaşa içinde dönen bu insanların çılgınca dönüşünden uzakta, kendi yerinde duruyordu. Samgin'e, insanların dönüş hızının ve haykırışlarının artmasıyla birlikte, Marina onların karşısında bir bulut, bir ışık parçası gibi büyüyor, büyüdükçe de karanlığı yutuyormuş gibi geldi. Bu yorucu olacak kadar uzun sürdü. Samgin, gözlüğünü çıkartarak gözlerini mendiliyle sildi. Gözlüksüz aşağıdakiler daha biçimsiz, daha kudurmuş ve daha coşkulu görünüyordu. Bu gürültülü kasırganın kendisini de içine çektiğini, bedeninin istemdışı hareket ettiğini, bacaklarının titrediğini, omuzlarının kımıldandığını, iki yana sallandığını, altındaki koltuğun yaylarının çatırdadığını hissediyordu.

İçinden: 'Bana öyle geliyor ki,' dedi ve kendisiyle çok uzaklardan konuşuyormuş gibi geldi. 'Bu aptalca bir şey!'

Aralık kısımdan yüzüne hava vuruyordu; bu hava iğrenç derecede sıcak, ter ve toz kokusuyla doluydu ve Samgin'in başı üzerindeki duvar kâğıtlarını hışırdatıyordu. Gözleri fıçıdaki daire biçimindeki parlak suya dikilmişti. Su hafif dalgalıydı ve üzerine yansıyan ışık çemberi titreşiyor, ortasındaki koyu leke hareketsiz, ancak çukur değil kabarık gibi duruyordu. Samgin bu lekeye baktı, bir şeyler bekleyerek:

'Su, havanın hareketiyle dalgalanıyor, koyu leke ise lambanın rezervuarının gölgesi,' diye düşündü.

Bu kendisiyle yaptığı son iç monologdu; aniden koyu leke kabardı ve fıçının ortasında girdap oluşturdu. Bu çok kısa bir süre, iki, üç saniye görülebilmiş, çok daha güçlü ayak vuruşlarının olduğu ana rastlamıştı. Haykırışların düzensizliği arttı, güçlü bir "ah" çeken seslerden histerik bir sevinçle dolu, ama sanki korkulu bir çığlık duyuluyordu:

"Ruh geldi! Ruh geldi!"

Birisi bir ayı gibi bağırmaya başladı:

"Uuh, uuh!"

Halka biçimindeki gri karışım giderek coşuyordu; insanlar tümüyle biçimlerini yitirmiş, kafaları bile bulut gibi olan bu halkanın içinde seçilemez olmuştu. Şiddetli rüzgârın hareketi sanki bu kitleyi kâh havaya, bulanık ışığa kaldırıyor, kâh insanların ayakları altındaki karanlık kitleye indiriyordu. Ayakları uzun giysilerinin içinde görülmüyor, bir gemi güvertesi gibi inip kalkıyordu. Fıçıdaki su dalgaları giderek daha canlı ve iri bir hal alıyor, üzerindeki ışık lekesi parçalanır gibi oluyordu; Samgin sudaki koyu dairenin merkezindeki girdabı yeniden gördü; görmediği, yalnızca hayal ettiği konusunda kendisini inandırmaya artık çalışmıyordu. Kendisini aşağıdaki başsız, kolsuz kitleye fiziksel olarak bağlı hissediyordu. Karanlık ve büyük boşluktaki kudurmuş insan kasırgasının kendisini sıkıca boğduğunu hissediyor, ancak bakıyor ve gözlerini kapatamıyordu.

Bir kadın: "Daha hızlı, kardeşlerim, daha hızlı!" diye adeta uluyor, daha cırlak olan başka bir kadın sesi ise bilinmedik sözcükler haykırıyordu:

"Dharma! Dharma!"

İnsanların oluşturduğu dairedeki kargaşa biraz azaldı, daire karıştı, koptu ve birkaç beden dairenin dışına çıktı, iki üç beden yere düştü; ufak tefek, kısa saçlı kadın fıçıya doğru fırladı, giysisinin geniş kol ağızlarını kanat gibi sallayarak inanılmaz bir çabuklukla fıçının çevresini döndü ve bir martı sesiyle:

"O, Aodahya! O, yenilmez varlık!" diye haykırdı.

Zahariy, insanları elinden tutarak daireyi yeniden birleştirdi ve dönüşüne yine azgın bir sürat kazandırdı. İnsanlar ahlayıp ofluyor, daha yavaş inliyordu. Ufak tefek, saçlarının yarısı kırlaşmış kadın ellerini çırparak sıçrıyor, suya dalacakmış gibi bükülüyor ve yeniden sıçrayarak haykırıyordu:

"Dharma! Dharma!
Ah, mucizeleri yaratan,
Güneş kuşu,
Sönmeyen alev!.."

İnsanlar kendinden geçmişçesine, ellerinin oluşturduğu zinciri

koparmak istercesine eğilip bükülüyordu; insana, her geçen saniye daire daha hızlı dönüyormuş ve bunun bir sınırı yokmuş gibi geliyordu. Yeniden çıldırmış gibi bağırıyor, adeta bir kasırga oluşturuyorlardı; bu kasırga genişliyor, daralıyor, loşluğu daha aydınlık ya da daha karanlık bir hale getiriyordu; bazı bedenler haykırarak ve çığlık atarak yere kafa üstü düşecek gibi kendilerini arkaya atıyor ancak dairenin kasırga gibi dönüşü onları tutuyor ve dikleştiriyordu; o zaman da yeniden bu gri bedene dahil oluyorlar ve bu beden bir hortum gibi hepsini yukarıya, daha yukarıya kaldırıyormuş gibi bir görünüm oluşuyordu. Homurtuları, böğürtüleri, ulumaları ve çığlıkları sert, ince bir çığlık deliyor ve kesiyordu:

"Drah-ma-n-i-ya..."

Daire giderek daha sık kopuyor, insanlar düşüyor, gri kitlenin dönüşüyle yerlerde sürükleniyor, kopuyor, bir yana fırlıyordu; daire küçüldü, bazıları fıçıda dalgalanan suyu avuçlarıyla tutarak birbirlerinin yüzüne fırlatıyor ve ayakları yerden kesilerek düşüyordu. Ufak tefek, son derece hafif yaşlı kadın da yere düştü, birisi elinden tutarak kaldırdı, dairenin dışına taşıdı, loş bölüme suya batırırcasına daldırdı.

Samgin artık hiçbir şey düşünmüyor, hatta kendi varlığını bile hissetmiyordu; bir uçurumun kenarında oturuyormuş da bir şey onu aşağıya çekiyormuş hissine kapılmıştı. Marina'ya bakmıyor, göz belleğiyle onun herkesin üzerinde ve hareketsiz oturduğunu hissediyordu. Gözleri karanlığa alışmıştı ve hatta daireden ayrılan, yere düşen ve su dolu fıçıya yaslanarak oturan insanların yüzünü seçebiliyordu. Zahariy'nin Vasya'yı daireden ayırarak dışına atışını izledi; bu iri yarı adam birisini karşılamak ve kucaklamak istercesine kollarını iyice açıyor, çok güzel ve gururlu yüzü daireye katıldığında gülümsüyor ve parlıyordu. Ellerini ağır ağır iki yana açarak kesik ve yüksek sesle, ağır uğultuyu bastırarak ve sanki unuttuğu sözcükleri anımsıyormuşçasına konuşmaya başladı:

"Ruh uçuyor... beyaz kanatlı kartal, ateş kuşu yükseliyor. İşi-

tiyor musun, ey şair? Şair: Küllendiriyorum! Evet, yok olacak... Güneş ışık saçıyor. Gökyüzü bir kartal. Sevinin! Yere yıkacak. Cehennemin hakimi kim? İnsan."

İki ses çok uyumlu olarak şarkı söylüyordu:

Gücün gücüyle silahlanıyoruz,
Ruhun ateşli dairesinde dönüyoruz,
Yeryüzünde yol alırsa bir gemi,
Gökyüzü olur onun yelkeni...

Daire daha yavaş dönüyordu, gürültü de azalmıştı; ancak insanlar yere giderek daha sık düşüyordu ve ayakta yirmi kişi kalmıştı; gri saçlı, uzun boylu adam sallanarak dizleri üzerine doğruldu, gür saçlı başını salladı, vahşi ve coşkulu bir sesle bağırmaya başladı:

"Dinle, zaman geldi! İnsan türü yok oluyor. Ve yok olacak da! Sen her zaman var olacaksın. Teselli ver –Kurtuluş sende! Gel!"

Haykırırken bir yandan da avuçlarıyla su alıyor, Marina'dan yana savuruyor, yüzüne ve kır saçlı başına atıyordu. İnsanlar, birbirlerinin elinden, koltuk altlarından tutarak yerden kalkıyor, yeniden daire oluşturuyor, Zahariy onları telaşla itiyor, yerleştiriyor, bir şeyler bağırıyor ve aniden yüzünü avuçlarıyla kapayarak kendisini yere atıyordu. Marina daireye katıldı ve insanlar yeniden kudurmuşçasına, çığlıklar atarak, uluyarak, inleyerek yerden kopmak istercesine dönmeye ve sıçramaya başladı.

Samgin, Marina'nın fıçının yanında durarak gömleğinin göğsünü açtığını, avuçlarıyla su çarparak önce bir göğsünü sonra da diğerini yıkadığını gördü.

Zahariy, uzun boylu, kır saçlı adamla birlikte yerinden fırladı, çok kolay bir biçimde Marina'yı kaldırdı, fıçının içine soktu; su yanlardan taştı ve sanki insanların ayaklarını yaktı: İnsanlar feryat ederek daha hızlı dönmeye başladı; yere düşüyorlar, çığlıklar atarak yerlerde sürünüyorlardı. Marina suyun içinde hareketsiz duruyordu; yüzü de hareketsiz, taş gibiydi. Samgin onun bakır rengi gözlerini, sıkılı dudaklarını gördüğünü sandı. Su

Marina'nın dizlerinin üzerine geliyordu; ellerini başının üzerine kaldırdı ve bu eller titremiyordu. İşte konuşmaya başlamıştı; ancak ayak patırtılarının ve seslerin çıkardığı gürültüden dolayı sesi işitilmiyordu; daire yeniden koptu, insanlar bir yana fırlayarak ve yastık gibi hafif bir ses çıkartarak yere yuvarlanıyor, hareketsiz yatıyordu; bazıları da bir kenara sıçrayarak tek tek ya da çiftler halinde dönüyor ancak hepsi de birbiri ardına yere yıkılıyordu; bazıları da kollarını körler gibi ileri uzatarak, sallanarak bir köşeye çekiliyor, orada güçsüz bir halde, kesilmiş ağaç gibi yere devriliyordu. Dağınık saçlı bir kadın fıçının çevresinde zıplıyor ve haykırıyordu:

"Şükürler olsun, şükürler olsun!"

Samgin, bilincini yitirdiğini hissediyordu; eliyle duvara dayanarak kalktı, adım attı, boş bir dolaba çarpar gibi oldu. Beyaz bulutlar gözlerinin önünde uçuşuyor ve gözleri, içine yakıcı bir toz kaçmışçasına sızlıyordu. Kibriti çaktı, kapıyı gördü, kibriti söndürdü ve kendisini kapının dışına atarak güçlükle ayakta durdu; çevresindeki her şey dönüyor, uğulduyordu ve bacakları sarhoş bir adamınki gibi hafiflemişti.

Eliyle duvara dayanarak ve ayaklarıyla merdiven basamaklarını yoklayarak, 'karabasan' diye düşündü. Yeniden kibrit yakması gerekti. Düşme riskini göze alarak merdivenleri koşarcasına indi ve kendisini Zahariy'nin ilk getirdiği odada buldu; masaya yaklaştı ve iğrenç derecede sıcak sudan bir bardak içti.

'Bana bunu neden gösterdi? Benim de dönüp sıçrayabileceğimi mi düşünüyor acaba?' Ağır bir rüyadan sonra uyanan bir adamın kendisini yoklaması gibi, mekanik bir biçimde düşündüğünü anlıyordu.

Aşağıda bir yerlerde hâlâ ayaklarını vuruyor, haykırıyorlardı. Oda çok boğucuydu; pencerenin ardında, mavi gökyüzünde kızıl bulutlar yanıyor ve eriyor gibiydi. Samgin bahçeye çıkmaya, orada saklanmaya, akşam havasını solumaya karar verdi; merdivenleri indi, ancak bahçeye açılan kapı kapalıydı; kapının önünde durdu ve yeniden odaya çıktı. Marina orada, aynanın önünde duruyor, bir elinde mum tutuyor, diğeriyle de üzerindeki gömle-

ği çıkarıyordu. Aynada yanısyan kırmızı yüzünü, iri iri açtığı gözlerini, dudaklarını gördü. Marina sallanıyor ve sendeliyordu. Samgin ona doğru yaklaştı; Marina elini sallayarak göğsünü açtı ve ıslanmış ipek giysi bacaklarına doğru kaydı; mumu yere fırlattı ve alçak sesle inledi:

"Ah, ne yapıyorsun? Git buradan..."

Samgin bir adım daha attı, yanan mumu ayaklarıyla ezdi ve aynadaki beyaz, güzel vücutlu kadının yanında, gri giysili, gözlüklü, sivri sakallı, uzun ve solgun yüzünde korku ifadesi olan, ağzı açık bir adam gördü.

Marina: "Git buradan," diye yineledi ve elini sallayarak ona yan döndü. Gidecek gücü yoktu ve gözlerini bu yuvarlak omuzdan, gergin göğüslerden, kestane rengi saçların kitle halinde sardığı sırttan ve gözlüğünün ardından bakan gri insan figüründen alamıyordu. Marina'nın kehribar rengi gözlerinin de bu figüre baktığını görüyordu. Marina'nın elleri yüzüne doğru gitti; avuçlarıyla yüzünü örterek tuhaf bir biçimde başını sallıyordu; kendisini kanepeye attı, çıplak ayaklarını yere vurarak sarhoş gibi bir sesle haykırdı:

"Ah, gitsene!.."

O zaman Samgin, gözlerini ondan ve yere vurduğu ayaklarından ayırmadan dışarı çıktı, kapıyı kapadı, sırtını kapıya yasladı ve uzun süre gözleri kapalı olarak karanlıkta durdu; ancak yine de kadının güçlü bedenini, gergin göğüslerini, pembe kalçalarını, onun yanında da kendisinin karmakarışık saçlarını, ter içindeki gri, ağzı açık yüzünü net olarak görebiliyordu.

Omzunun dürtülmesi ve bir fısıltı onu kendisine getirdi:

"Aman Tanrım, bu da kim? Nasıl olur? Zahariy, Zahariy!"

Samgin, Marina'nın hizmetçisini, iskeleti anımsatan kemikli yüzünden tanıdı. Kadın onun yüzüne lambayı tutuyor, elleri ve koyu göz çukurlarındaki gözleri korkuyla titriyordu. Zahariy koşarak girdi, kadını itti ve soluk alarak öfkeyle söylendi:

"Nereye gidiyorsunuz? Olmaz! Ben de sizi arıyorum, korktum! Çok mu şaşırdınız?"

Samgin'i elinden yakaladı, çabucak merdivenlerden indirdi, neredeyse koşarak otuz adım kadar arkasından sürükledi ve bahçedeki kuru dal yığınının üzerine oturttu, karşısına dikildi, çıplak ayaklarını açıkta bırakarak mintanının siyah eteğini yüzüne salladı. Daha ince, uzun görünüyordu; beyaz yüzü sarhoş gibi bakan bulanık gözlerini ortaya çıkartarak iyice uzamıştı; sakalı daha da uzamış gibi duruyordu. Islak yüzü parlıyor, gülerken ve dişlerini ortaya koyarken kıvrım kıvrım oluyordu. Bir şeyler söyledi, Samgin ise, ondan sakınmak istercesine, kendisini ikna etmeye çalışıyordu.

'Dansçı, meyhane oyuncusu.'

Bu az konuşan ve sessiz adamın böylesine çok konuşması hoş değildi.

"Herkes ruh sevinci içinde dona kaldı. Bu ayin bir mutluluktur..."

Samgin, ayağa kalkarak: "Ben gidiyorum," dedi. Zahariy onu kolunun altından tutarak bahçenin içlerine götürdü ve yavaşça:

"Haydi, gidin! Ata binemezsiniz, at onun için," dedi.

Çitteki aralığa götürdü ve uzun kolunu sallayarak:

"Bostanların önünden sola dönün, saat kulesine kadar gidin, orada görürsünüz."

Samgin parmaklıkların ve çitlerin yanından yürüyor, elinde bir baston ya da sopa olmadığına hayıflanıyordu. Hâlâ sallanıyor ve başı dönüyor, ağzındaki acı kuruluk ve gözlerindeki keskin sızı onu rahatsız ediyordu.

Bostancıların evleri birbirinden uzak, biçimsiz sokaklar tenhaydı. Rüzgâr tozları kaldırıyor, küçük gri bulutlar oluşturuyor, ağaçlar hışırdıyor, bahçelerdeki köpekler uluyor ve havlıyordu. Kentin diğer ucunda, ikon taşıdıkları yerde, bulutsuz gökyüzüne, gümüş rengindeki aya doğru havai fişekler ağır ağır yükseliyor, patlamaları ağır bir soluk gibi güçlükle duyuluyor, altın rengi ve rengârenk ışıklar saçılıyordu.

Ağır ağır yürürken gölgesine bakan Samgin: 'Orada fuar var,' diye anımsadı. Gölgesi yerde kayıyor, toza gömülmek is-

tercesine eğri ve yumuşak yolda titreşiyor, yavaş yavaş zavallı ve şaşkın bir adamın figürüne dönüşüyordu. Samgin kendisini giderek kötü hissediyordu. Yaşamında gerçeğin onu ezmeye çalışarak alçalttığı anlar olmuştu; Petersburg'un karanlık sokaklarındaki 9 Ocağı, Moskova ayaklanmasının ilk günlerini, kendisini ve Lübaşa'yı dövdükleri geceyi anımsadı. Tüm bu olaylarda, doğal bir kendini koruma duygusu yaratan korkuya boyun eğmişti; bugün de kuşkusuz biyolojik bir duyguyla ezilmişti ama hepsi bu kadar değildi. Bugün de korkmuştu, ama neden? Bu anlaşılmaz bir şeydi.

Kendisini bir örümcek ağının yapışkan ipleriyle sarılmış gibi hissediyordu; silkinerek giysisini yokladı ve üzerinde görünmeyen bazı şeyler buldu; daha sonra da, halk inancına göre, insanların kendilerine ölüm öncesinde böyle çeki düzen verdiklerini anımsayarak ellerini pantolonunun ceplerine soktu. Böyle yürümek de güçtü, sanki kendisini bağlamış gibiydi. Çevreden bakınca, ıssız bir kenar mahallede ellerini cebine sokarak yürüyen ve gölgesinin hareketlerini izleyen, ufak tefek, sıradan, gri ve gözlüklü bir adam gülünç olmalıydı.

Gözlüğünü çıkardı, cebine koydu; saatini çıkardı, kadranına bakarak düşündü:

'Bu karabasan iki saatten fazla sürmüş.'

Mekanik düşünme alışkanlığı, gördüğü her şeyi karalamaya ve gizlemeye çalışma arzusu, kendisine şunları dikte ediyordu:

'Bunu, yaşamın anlamını sembolik bir arayış olarak algılamak gerekir. Boş işler. Vahşilerin metafiziği. Belki de yalnızca karnı tok insanların can sıkıntısıdır.'

Tuhaf sözcükler söyleyen, kudurmuş gibi görünen yaşlı kadın aklına geldi.

'Herhalde yaşlı bir kız ve bu sersem Vasya gibi kıt akıllı birisidir.'

Marina'yı düşünmemek için bu adamları düşünmeye kendisini zorladığını biliyordu. Bu çılgınlığa katılması anlaşılır gibi değildi.

Eğer fıçıda yıkanma olayıyla sonuçlanmasa ve Marina bu sersemlerin vahşi oyunlarını iki saat kımıldamadan izleseydi daha iyi olurdu. Evet, bu daha anlaşılır bir şey olurdu. Evet, anlaşılabilirdi.

Artık insanların bulunduğu bir sokakta yürüyor, şık giyimli insanlar karşıdan geliyor, sarhoşlar haykırıyor, arabalar gürültü patırtı çıkartarak gidip geliyordu. Tüm bunlar onu biraz kendisine getirdi.

Ancak evde banyo aldıktan sonra üstünü değiştirdiğinde ve dişlerinin arasında bir sigarayla çay içmek üzere masaya oturduğunda, üzerine sanki bir bulut çöktü; onu ağır, endişeli bir hüzünle sardı ve düşüncelerini söze dökmesine olanak tanımadı. Karşısında iki şey duruyordu: Kendisi ve çıplak, muhteşem bir kadın. Kuşkusuz akıllı bir kadındı; akıllı ve hükmedebilen bir kadın.

Bu huzursuz hava içinde sersemlediğini, melankoliye kapıldığını, Marina ile karşılaşmaktan korktuğunu hissederek birkaç gün yaşadı. Marina ona gelmiyor, kendisini de çağırmıyordu; Samgin de ona gitmek konusunda kararsızdı. İyi uyuyamıyordu, iştahı kesilmişti ve sürekli olarak anıların ağır akışına, tekdüze düşünce ve duyguların bağlantısız değişimine kulak veriyordu.

Aniden –sanki beyninin karanlık bir köşesinden, bir yerlerden çıkarcasına– şöyle bir soru belirmişti: Marina ona, "Ah, haydi git!" diye bağırırken ne istemişti? Gitmesini mi kalmasını mı? Bu soruya doğrudan bir yanıt aramıyor, Marina isteseydi onun sevgilisi olmak zorunda kalacağını anlıyordu. Hemen yarın olabilirdi bu. Ve yeniden kendisini onunla birlikte, aynanın karşısında aşağılanmış bir biçimde gördü.

Zahariy'nin ona telefon ederek mağazaya davet etmesi için bir haftadan daha fazla bir zaman geçti. Samgin yeni flanel takımını giydi ve Marina'ya, çok karmaşık bir dava için mahkemeye gidiyormuşçasına, konsantre olmuş bir halde gitti. Zahariy mağazada ona utangaç ve dostça bir tavırla gülümsedi ve bu Samgin'de hoş olmayan bir kuşku uyandırdı.

'Bu sersem galiba beni de deli olarak kabul etmeye hazır.'

Marina onu her zamanki gibi, sakin ve iyi karşıladı. Masada oturmuş bir şeyler yazıyordu ve karşısında içinde buz ve bulanık sarı bir sıvı bulunan sürahi duruyordu. Beyaz patiskadan sade giysisiyle o kadar boylu ve güzel görünmüyordu.

"İç," diye önerdi. "Bu portakal özü, su ve beyaz şarap karışımı bir şey. Çok ferahlatıyor."

Önce işlerden söz ettiler, daha sonra Marina serçe parmağının tırnağını inceleyerek sordu:

"Ayin hakkında ne söyleyeceksin?"

Samgin, temkinli bir yanıt verdi: "Şaşırdım."

"Zahariy, bana senin çok etkilendiğini söyledi."

"Evet, biliyorsun..."

"Neye şaşırdın ki?"

"Ama bu bir çılgınlık," dedi, biraz duraklayarak.

"Bu, inanç!"

Marina şimdi başını arkaya atarak ona sertçe, gözünü ayırmadan bakıyordu ve Samgin onun gözlerinde kendisine yabancı gelen soğuk ve sitemkâr bir ifade gördü.

"Bu, devlet kiliselerinde altınlarla bezeli olarak, teatral biçimde, korolarla, orglarla, gizemli törenlerle yapılanlardan çok daha büyük ve derin bir şey. Çok daha eski, halka dönük, evrensel bir yaşam ruhu inancı."

Samgin, sözcüklerinin suçlu bir anlatım kazanmasından çekinerek: "Bu, bana yabancı bir şey," dedi.

Marina, sakin bir tavırla, kırılmış tırnağını keserek: "Bu da sen ve senin gibilerin bahtsızlığı," dedi. Onun parmaklarının hareketini izleyen Samgin alçak sesle:

"Hiç anlamıyorum, sen nasıl..."

Marina, yeniden sert bir ifadeyle bakarak onun sözlerini tamamlamasına fırsat vermedi.

"Bana hiçbir şey sorma, bilmen gerekeni sana kendim söylerim. Alınma. Can sıkıntısından... oyun oynadığını ya da başka bir şey düşünebilirsin. Bu senin hakkın."

Marina'nın bedeninin patiskalya sıkıca sarılmış üst kısmına bakarak susuyordu; daha sonra iç geçirerek açıkladı:

"Üzüldüğüm şu ki... seni orada..."

Onu çıplak gördüğünü söylemedi ama Marina herhalde böyle anladı:

"Bunlar saçma şeyler," dedi, aldırmaz bir tavırla. "Sen milyonlarca sıradan insanın eskiden nasıl yaşadığını gördün."

Giysisini düzelterek ayağa kalktı, köşeye gitti ve Samgin oradan şu soruyu yönelttiğini duydu: "Serafima Nehayeva'yı tanıdın mı?"

Samgin, çoktandır unuttuğu adı yineledi: "Nehayeva'yı mı? Orada mıydı?"

"Evet! Coşku içindeydi; saçları kırlaşmış, sivri burunluydu ve karga gibi: 'Dharma, Dharma!' diye bağırıyordu. Belki de 'Dharma'nın, 'Aodahya'nın anlamını bilmiyordur."

"Bak işte bu tuhaf," dedi Samgin. Marina ise masaya giderek aldırmaz bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

"Her yerde olduğu gibi, bizde de tesadüfen katılan gereksiz insanlar var. Bu kadın da yerinde duramayan Kafkas ötesi bir insan ve bizim tarzımız değil. Yoga kitabı yazıyor ve sözde Doğulu din adamları ile tanışıyor. Zengin. Kocası Amerikalı ve gemileri var. Evet, işte sana Serafimacık! Süründü süründü ve aniden köşeyi döndü..."

Samgin dinlerken tatmin olmuş bir halde düşünüyordu:

'Hayır, bu kadın soda fabrikasındaki oyunları ciddiye almış olamaz! Mümkün değil!'

Samgin ona karşı minnete benzer bir şey hissederek gülümsedi; Marina ise sürahideki buz parçasını kaşıkla yakalarken yan gözle ona bakarak:

"Neden gülüyorsun?" diye sordu.

Ona inanmadığını ve inanmadığı için de mutlu olduğunu bir kez daha söyleyip söylememe konusunda kararsız kalarak sustu.

Bardağından bir yudum içki alarak: "Klim İvanoviç, aziz dostum, siz iflah olmayan, akıllı bir adamsınız!" dedi, düşünceli bir

tavırla. "Dünya sizin gibiler yüzünden hastalıklı!"

Bardağı masaya koyarak avucuyla hafifçe Samgin'in alnına vurdu; sıcak avucu alnını derisini hoş bir duyguyla yaktı; Samgin onun elini yakaladı ve tanışmalarından beri ilk kez öptü.

"İflah olmaz," diye yineledi Marina, elini yana indirerek. "İnanç özlemi çekiyorsun ve inanmaktan korkuyorsun."

Samgin bir an dizine oturmak istediğini sandı, koltukta biraz kımıldandı ve iyice yerleşti; ancak mağazanın zili çaldı ve Marina odadan çıktı, bir dakika sonra da elinde birkaç mektupla döndü. Bunlardan oldukça kalın olanını eliyle tarttı ve aldırmaz bir tavırla divana fırlatarak:

"Creighton Rusça'yı doğru yazmak için sürekli alıştırma yapıyor. Bacağını kırdı ve bu da başına vurdu. Bana asılmaya başladı."

Samgin, şaşkınlıkla: "Ne yapıyor dedin? Kur mu yapmaya başladı?" diye sordu; ama hemencecik, şaşkınlığının yersiz olduğunu düşünerek:

"Bu beni şaşırtmadı," dedi.

Halının üzerinde gürültüsüzce yürüyerek: "Evet," dedi Marina. "Asılıyorlar: Yalnızca o değil ki. Onlar asılıyor, ben saklanıyorum," dedi sıkıntıyla; durdu ve alçak sesle:

"Beni çıplak gördün mü?" diye sordu.

Samgin yanıt vermeye zaman bulamadan, göğüslerini dikleştirerek ve elleriyle kalçalarını sıvazlayarak yavaş ancak sert bir sesle:

"Kendisinden çocuk sahibi olmam için nasıl bir erkek gerekli? Konu bu!" dedi.

Daha sonra başını sallayarak, boğuk bir sesle ve boğazında hafif bir hırıltıyla konuştu:

"Kocama, beni sevdiği, sevecen davrandığı, özen gösterdiği ve güzelliğimi koruduğu için ölünceye kadar minnettar kalacağım."

Samgin gözlerinin nemlendiğini fark eder gibi oldu; gözlerini indirerek düşünmeye zaman buldu:

'Köylü bir kadın gibi konuşuyor...' Ve ardından da hemen git-

mesi gerektiğini hissetti. Marina, son sözleriyle onun tüm düşüncelerini ve arzularını yok etmişti. Bir dakika sonra telaşla vedalaştı ve bu telaşını erteleyemeyeceği bir işinin olduğunu ve bunu unuttuğunu belirterek açıkladı.

Sıcağın neredeyse pişirdiği caddede hızla yürürken, 'yüzsüzlük ve gözyaşları,' diye düşündü.

'Bu kadında iğrenç ve karanlık bir şey var... Ondan uzak durmalıyım...'

Birkaç gün sonra şunu çok net olarak biliyordu: Ondan uzaklaşıyordu, çünkü bu kadın kendisini giderek daha fazla çekiyordu; ondan uzaklaşması, hatta bu kentten gitmesi gerekiyordu.

Yaz ortasına doğru yurtdışına gitti.

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

Maksim Gorkiy 20. yüzyılın en büyük edebiyatçıları arasında sayılan ünlü Rus ve Sovyet yazarı. 1868 yılında Novgorod (Gorkiy) kentinde doğdu. 1936 yılında Moskova'da öldü. Bir mobilya ustası olan babasını erken yaşta kaybettiği için küçük yaşta annesiyle birlikte dedesinin evine yerleşti. Daha 11 yaşındayken 'ekmeğini kazanmak' için çalışmaya başladı. İlk gençlik yıllarından başlayarak Rusya içinde uzun yolculuklara çıktı; bu sırada bulaşıkçılık, hamallık, fırın işçiliği, gemi tayfalığı gibi pek çok işte çalıştı, Rusya'yı ve Rus insanını yakından tanıdı. Edebiyata ilk adımını 1892 yılında *Makar Çudra* öyküsü ile attı. Daha ilk öykülerinden başlayarak eserlerinde büyük bir iyimserlik, insanın yaratıcı gücüne duyulan sonsuz inanç ve aktif bir hümanizma göze çarpar. Rusya'nın geçirdiği çalkantıları, kapitalizmin gelişme sürecini, emekçilerin mücadelesini konu alan eserleri Rusya'da ve dünyada büyük yankı yarattı. Çarlığa karşı verilen mücadele içinde yer alan Gorkiy, defalarca tutuklanmış, uzun yıllar sürgünde yaşamıştır. *Foma Gordayev, Ana, Artamanovlar*, *Klim Samgin'in Yaşamı* gibi ölümsüz eserlere imza atmış olan Gorkiy, sosyalist gerçekçi edebiyatın kurucusu ve en büyük temsilcisidir. 30 ciltlik toplu eserleri dünyanın pek çok ülkesinde defalarca basılmıştır. Yayınevimiz Gorkiy'nin seçme eserlerini Rusça aslından ve başarılı çevirmenlerin ortak çalışmasıyla yayınlıyor.

Maksim Gorkiy, *Klim Samgin'in Yaşamı* romanını en önemli yapıtı olarak kabul eder. *Ayak Takımı Arasında* oyunu dışında, Gorkiy'nin üzerinde en çok tartışılan yapıtıdır. Gladkov, romanın güç algılandığını, kahramanın yaşamının gereksiz uzatıldığını, romanın oldukça soğuk bir hava taşıdığını, dolayısıyla başarısız olduğunu öne sürerken, Vasiliy Fedorov "özellikle güncel ve global olduğunu ve yeterince değerlendirilmediğini" belirtmiş, Rekemçuk da "bu, biz edebiyatçılar için yeni dersler alınabilecek bir kitaptır" diye vurgulamıştır.

Dünyanın en uzun romanlarından biri olarak kabul edilen *Klim Samgin'in Yaşamı* 1925-1936 yılları arasında yazılmıştır ve Gorkiy'nin son ve en önemli, aynı zamanda üzerinde en çok tartışılan yapıtıdır. Yazar, 1870'li yılların ortalarından başlayarak 1917 devrimine kadar çelişkilerle, kavgalarla ve düşünsel çatışmalarla geçen dönemin ruhsal ve entelektüel yaşamını ortaya koymakta, dönemin barometresi sayılan, toplumdaki siyasal kamplaşmaları ve sınıf bilinci gelişimini çok kesin olarak yansıtan orta sınıf Rus aydın kesimine özel bir yer vermektedir. *Klim Samgin'in Yaşamı*, Sovyet edebiyatında, destansı boyutlara varan ilk ideolojik, toplumsal-felsefi aynı zamanda da toplumsal-psikolojik bir yapıttır. Yazar, yapıtını, söz konusu dönemdeki Rus ruhsal yaşamının bir kroniği olarak tanımlamaktadır.

KİTAP
2006
SKB 0305527 VAN

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

ISBN 978-975-6106-44-1(tk)
ISBN 978-975-6106-47-6

9 789756 106471